ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
1
VENDREDI
1er AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.825 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 52e ANNÉE — N° 13.825

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈՅՆ «ԱԶԴԱԿ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

— o —

Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ազդակ»՝ Մարտ 5ին թեւակոխեց իր հիմնադրութեան յիսնամեակը :

Կը յաջորդէր Փիւնիկի, զոր Լիբանանի մեր ընկերները կը հրատարակէին դժուարին պայմաններու տակ եւ զոր կը ստիպուէին դադրեցնել ի վերջոյ :

Նախաձեռնութեան ոգիով օժտուած կիլիկեցի դաշնակցական երիտասարդ ուսուցիչ մը՝ Հայկ Պալեան, որ Որբանոցներու մէջ դաստիարակչական օգտակար աշխատանք էր կատարած, 1927 Մարտ 5ին հիմը կը դնէր Ազդակին, Պէյրութի կեդրոնական Թաղամասի հնամենի մէկ շէնքին մէջ :

Իր հիմնադրութենէն քսան տարի ետք, 1947ին ունի թ ունեցանք անձամբ տեսնելու տպարան – խմբագրատունը, որ կը համապատասխանէր գաղթական Հայու այդ օրերու նիւթական անձուկ վիճակին : Գրասենեակը զուրկ հանգստաւէտութեան պայմաններէ : Տպագրական մեքենան նախնական : Զունէր տողաշար :

Ցետագային տպարանի շէնքը քանդուեցաւ, իբրեւ հետեւանք մայրաքաղաքի բարեզարդութեան յատակագծին :

Տարիներու ընթացքին Ազդակ աստիճանաբար բարգաւաճեցաւ, դառնալով Միջին Արեւելքի սիրուած ու փնտռուած օրաթերթը, որուն իրենց աշխատակցութիւնը կը բերէին մեր մտաւորականները :

1665ին հիմնական փոփոխութիւն կրեց Ազդակ, որուն տպարանը օժտուեցաւ արդիական մեքենաներով : Կեանքի կոչուեցան խմբագրական եւ վարչական նոր մարմիններ : Թերթը աննախընթաց վերելք արձանագրեց, երբ սկսաւ հրատարակուիլ մեծադիր ութ էջերով, պատկերազարդ :

Տպաքանակը գլեց անցաւ Պէյրութի միւս երեք (ներկայիս երկու) օրաթերթերուն համագումար թիւը :

Հաւատարիմ իր առաքելութեան, Ազդակ իր հիմնադրութեան առաջին օրերէն սկսեալ առաջնորդի դեր կատարեց աւելի քան հարիւր հազար տարագիր Հայերու, որոնք ապաստաներ էին Սուրիոյ եւ Լիբանանի հիւրընկալ հողերուն վրայ, իբրեւ հետեւանք Կիլիկիոյ պարպումին, 1921ի վերջերը :

Հաւատաւոր տարածիչը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան, հազարաւոր պատանիներ ու երիտասարդներ տոգորելով հայրենասիրական ոգիով : Քաջալերեց անոնց ձեռնարկները եւ արձագանգ հանդիսացաւ անոնց ճիգերուն ու փորձերուն :

Ջերմ պաշտպան Հայկական Դատին, իր էջերը լայնօրէն տրամադրեց ազգային ու կուսակցական մարմիններու կողմէ կատարուած բոլոր ձեռնարկներուն, խմբագրուած հաղորդագրութեանց եւ օտար Պետութեանց ու քաղաքական դէմքերու ղրկուած յուշագրերուն :

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին եւ վաթսունամեակին առթիւ առաջնակարգ դեր կատարեց Հայ Դատի պաշտպանութեան համար երեք կուսակցութեանց միջեւ միացեալ ճակատ կազմելու հայրենասիրական բացառիկ երեւոյթին մէջ :

Ու երբ երկու տարի առաջ Լիբանանի խաղաղ ու ազատ հողին վրայ ծայր տուաւ աննախընթաց ծանօթ ողբերգութիւնը, միջկուսակցական միացեալ ճակատը կենսական դեր կատարեց հայ քաղաքացիներուն սպառնացող ահաւոր վտանգները մեղմելու համար :

Հակառակ ստեղծուած դժոխային կացութեան, Ազդակ հերոսաբար կանգուն մնաց պատնէշին վրայ : Ամէն վտանգ աչք առնելով, ռումբերու, հրթիռներու, գնդացիրներու մահասփռուռ պայթիւններուն մէջէն շարունակեց իր առաքելութիւնը : Անխափան հրատարակեց թերթը աննպաստ պայմաններու տակ : Հայութիւնը օրը օրին տեղեակ պահեց անցուդարձերուն : Խարանեց բոլոր դաւադիրները : Կոչ ուղղեց չհեռանալու Լիբանանէն : Հեռացողները հրաւիրեց վերադառնալու :

Շատ լաւ կ'ըմբռնենք, որ ի՛նչ մեծ հերոսութիւն է թերթ հրատարակել նման պայմաններու տակ : Զլհատիլ, չյուսահատիլ : Մանաւանդ յոյս ու հաւատք ներշնչել հայրենակիցներու, որոնք ամէն վայրկեան պատահական, կորսուած գնդակի մը, հրթիռի մը կամ ռումբի մը զոհ երթալու վտանգին առջեւ կը գտնուէին :

Ջերմօրէն կը գնահատենք ու կը շնորհաւորենք Պէյրութի մեր պաշտօնակցին առնական կեցուածքը :

Ու նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք իրեն՝ վերածնելիք Լիբանանի մէջ :

Սրտագին ողջո՛յն Ազդակի յիսնամեակին :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՌԻ ԹԻՒ 2 ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

ԳԱՑՈՂՆԵՐԸ ԱՒԵԼԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԵՆ ՔԱՆ ԵԿՈՂՆԵՐԸ

— o —

Պառի կազմած դահլիճը մասնաւոր զգայացունց նորութիւն մը չբերաւ, քանի խորքին մէջ, նոր դէմքեր չկան բացի երկու հոգիէ, այլ տեղափոխութիւններ եւ ճամբու դրուածներ : Նախատեսուած էր արդէն որ Պառ կ'ուզէր ազատիլ երեք պետական նախարարներէն, որոնք քաղաքական պարագլուխներ էին նաեւ : Անոնք էին՝ Փոնիաթովսկի, Լըքանիւէ եւ Կիշառ : Բայց երբ Պառ յայտարարած էր որ բացառիկ ձեռնհաս եւ արդիւնաւէտ մարդիկ պիտի կազմեն իր «փրկութեան կոմիտէն», կարելի էր աւելի ցնցիչ նշանակումներ ակնկալել :

Ուրեմն հետեւեալն է Պառի թիւ երկու դահլիճը.—

Նախարարապետ, Տնտեսութեան եւ Ելմտական նախարար.— Պառ :

Արդարութիւն.— Ալէն Փէյրըֆիթ (Հ. Հ. Հ. նոր դէմք, աւելի ճիշդ՝ վերադարձ) :

Արտաքին.— Լուի տը Կէրէնկօ (անփոփոխ) :

Ներքին.— Քրիսթիան Պոնէ (Անկախ – Հանրապետական) :

Պաշտպանութիւն.— Իվոն Պուրժ (Հ. Հ. Հ., անփոփոխ) :

Համագործակցութիւն.— Ռ. Կալէ (Հ. Հ. Հ., անփոփոխ) :

Մշակոյթ եւ Շրջապատ.— Միշէլ տ'Օրնանօ (տեղափոխութիւն) :

Տնտեսութիւն.— Ռ. Պուլէն (տեղափոխութիւն), պատուիրակ – նախարար Նախարարապետին մօտ :

Հողամասի կարգաւորում. — Ժ. Փ. Ֆուրքատ (անփոփոխ) :

Լուսաւորութիւն.– Հապի (անփոփոխ) :

Գիւղատնտեսութիւն.— Փ. Մեհէնէըրի (տեղափոխութիւն) :

Ճարտարուեստ, Առեւտուր եւ Արհեստ. — Ռ. Մոնորի (նոր) :

Աշխատանք.— Քրիսթիան Պէօլաք (անփոփոխ) :

Առողջապահութիւն եւ Ընկերային Ապահովութիւն.— Սիմոնն Վէյլ (անփոփոխ եւ «նուէր» մը աւելի, ընկերային ապահովութիւնը, որ կը բեռցուի իր վրայ եւ որ թունաւոր նուէր մըն է) :

Արտաքին առեւտուր.— Անտրէ Ռոսի (անփոփոխ) :

Ճամբու դրուած են նաեւ Տիկին Ֆ. Ժիրու եւ Մ. Տիւրաֆուր, երկուքն ալ փայլուն կերպով պարտուած 15րդ Թաղամասը եւ Սէնթ-Էթիէն :

Ամէն պարագայի մէջ այս քիչ մը «կարկտան» նոր դահլիճը հաւանաբար հլու – հնազանդ աշխատի Պառի ղեկավարութեան տակ եւ կասկած չկայ, որ Պառի ուզածն ալ տարբեր չէր : «Գլուխ բռնող» չկայ այլեւս, ոչ ալ նախագահին խորհրդատու : Պառի 12 ամիս կը մնայ ապացոյցը տալու նախագահին, որ այս անգամ ալ չէ սխալած զինքը մտիկ ընելով, երեք տարի ուրիշ մը մտիկ ընելէ ետք :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ)

« ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ » ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

« Սովետական Գրող » հրատարակչութեան հինգ լաւագոյն գիրքերը ընտրուած են Մոսկուայի մէջ տեղի ունենալիք միջազգային առաջին տօնավաճառ – ցուցահանդէսին համար : Կը ներկայացուին Խ. Միութեան պետական մրցանակի արժանացած Գէորգ Էմինի «Եօթ երգ Հայաստանի մասին» գիրքը, Գրիգոր Նարեկացիի բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն, Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը, Յովհ. Թումանեանի «Հէքեաթներ»ը եւ Գրիգոր Խանջեանի գործերուն նուիրուած ալբոմը : Հրատարակչութեան տնօրէնը՝ Վիկտոր Բալայեան, խօսելով յառաջիկային հրատարակուելիք նոր գիրքերու եւ « Սովետական Գրող » հրատարակչութեան գործունէութեան մասին՝ ըսած է. «Մեր հրատարակչութիւնը գեղարուեստական գրականութեան լոյս ընծայման մէջ մասնագիտացած հրատարակչութիւններէն ամէնէն երիտասարդն է : Այդուհանդերձ քանի մը ամսուան ընթացքին յաջողութիւններ ձեռք ձգած ենք գիրքերու հրատարակութիւնը աւելցնելու եւ զանոնք ձեւաւորելու մարզերէն ներս : Խորացուցած ենք ուղղակի կապերը Հայաստանի Գրողներու Միութեան հետ, ինչ որ կարելիութիւն տուած է ստեղծելու եւ հրատարակելու ժամանակակից թեմաներով աւելի շատ գործեր, ինչպէս՝ Խաժակ Գիւլնազարեանի « Սիբիր » աշխատութիւնը, որ նուիրուած է Բայկալ-Ամուր ճանապարհին, Գրիգոր Ջանիկեանի «Ընդերքում ծնուած երազանքներ» վիպակը, որ կը խօսի Արփի-Սեւան ջրատարի աշխատաւորներու մասին եւայլն :

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 60ամեակին առթիւ հրատարակութեան կը պատրաստուին բազմաթիւ գիրքեր, որոնց կարգին՝ Միքայէլ Ամիրբէկեանի «Վեր – ջին հողակտորի վրայ» վէպը, Հրանտ Բագրատեանի «Հրաբորբ խարոյկ» վիպակը, Նոր-Այրի «Պատմութիւն գրուած քարի վրայ» աշխատութիւնը, Միքայէլ Շաթիրեանի «Յեղափոխութեան ծնունդ գեներալը» վէպը Ալ. Մխանիկեանի մասին, Սուրէն Մուրադեանի «Կարմիր ապետը» պոէմը : Կը հրատարակուին 13 հատորնոց երկու նոր մատենաշարեր՝ «Ռուսական դասական գրականութեան գրադարանը» եւ «Հայ դասական գրականութեան գրադարանը», որոնք լոյս կը տեսնեն հինգ տարուան ընթացքին : Արդէն լոյս տեսած են Տոլստոյի «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն» եւ Ալ. Շիրվանզադէի «Քաոս» վէպերը, «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութիւնը եւ այլ գիրքեր : Յառաջիկային ռուսերէն կը հրատարակուին Վալտէր Արամեանի, Սիլվա Կապուտիկեանի, Ռաֆայէլ Արամեանի, Հրանտ Մաթեւոսեանի, Զորի Բալայեանի, Մուշեղ Գալշոյեանի գործերը :

×

ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի կահաւորման մասնագիտական խանութին մէջ բացուած է «Կահոյք-77» ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 270 արտադրական տեսակներ, ննջարանի, ճաշասենեակի ու խոհանոցի, դպրոցական եւ վարչական կահաւորումներ : Ապրիլին Երեւանի մէջ կը բացուի կահաւորման սրահը, ուր Խորհ. Միութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը բանի ժողովրդական ստեղծագործութեան փայտեղէնի մնայուն ցուցահանդէսը :

Քանի մը տողով

ՄՈՍԿՈՒԱ մերժեց ամերիկեան առաջարկները ռազմագիտական զէնքերու վերաբերեալ, այսինքն հիւլէական ապազինման :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Իսրայէլ գնաց : Պիտի սերտացնէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները :

ՖՐԱՆՍԱ 0ի դէմ մէկ կէտով պարտուեցաւ Իրլանտայի ֆութպոլի խումբէն ինչ որ աւելի դժուար կը դարձնէ իր մասնակցութեան հաւանականութիւնը 1978ի համաշխարհային բաժակին : Կը մնայ Ֆրանսայի Պուլկարներուն յաղթել Նոյեմբերին, Արժանթին երթալու համար :

ԿԱԶ, ելեկտրականութիւն, ածուխ, հեռաձայն կը սղեն Ապրիլ 1էն 6,5 եւ 7,7 առ հարիւր հեռաձայնին համար :

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ եւ սենտիքաներու բանակցութիւնները դադրեցան, տնօրէնութեան առաջարկները մերժուած ըլլալով : Ապրիլ 15էն ետք «շարժումներ» պիտի սկսին :

ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐՆ ՈՒ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

(«ԱԶԴԱԿ»Ի 50ԱՄՕԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Ց. Օշական իր աշակերտներուն երբեմն սովորութիւն ունէր ազդարարելու. «Զըլլայ թէ ղազէթաճի դառնաք. լրագրութեան հեւ ի հեւ կեանքը կը քամէ, կը մեռցնէ մարդս: Ռ. Զարդարեան ատոր զոհը եղաւ»:

Աշակերտական գրասեղաններուն վրայ լաւ չէի ըմբռներ Ց. Օշականի ըսածը: Խմբագիր ըլլալ, թերթ հանել, շարժում ստեղծել, ամէն օր յօդուած գրել՝ ասկէ աղուոր բան.. ինչո՞ւ այսպէս լրագրութեան դէմ էր մեր վարպետը:

Ցետագայի կեանքի պայմանները զիս ալ նետեցին լրագրութեան հոսանքին մէջ, երիտասարդ տարիքիս: Եւ ան ալ այսօրուան յոբելեար՝ «Ազդակ»ի գիրկը, երբ ան կը հրատարակուէր աւելի համեստ պայմաններու մէջ:

Ամբողջ տասնամեակ մը ես ճաշակեցի թերթին «խոհանոց»ին եւ «հիւրասրահ»ին բոլո՛ր վայելքները. այսինքն՝ հեռագիրներու թարգմանութենէն, ներքին էջերու կազմութենէն, սրբագրական աշխատանքներէն մինչեւ առաջնորդող յօդուածներու խմբագրութեան:

Ափսո՞ս թէ ուրախանալ լրագրութեան սեղանին վրայ զոհաբերուած այդ տասը տարիներուն համար:

Ց. Օշական իրաւունք ունէր:

Կը խոստովանիմ թէ ծանր, մաշեցնող եւ ապերախտ աշխատանքի վայր է խմբագրատունը: Կանգ առնել չկայ, շունչ քաշել չկայ, հիւանդանալն իսկ արգիլուած է: Մամուլը հոն կեցած՝ անկուշտ Մողոքի պէս շարունակ ուտելիք կը պահանջէ: Մամուլը պիտի դառնայ, հազարաւոր թուղթի էջեր ամէն օր պիտի լեցուին «սեւով ճերմակի վրայ», ցրուիչը պիտի վազէ թաղէ թաղ, տունէ տուն, ուր թերթի կը սպասեն, նոր լուրի, վերջին լուրի ծարաւով:

Բոլոր անոնք որ քրթմնջելով հարցկուտան. «ինչո՞ւ թերթը ուշացաւ», գիտե՞ն արդեօք թէ մինչեւ անոր շարուիլն ու թխուիլը, թարմ հացի պէս, որքա՜ն քրտինք կը թափուի բազում ճակատներէ:

Իսկ յաջորդ օ՞ր... Այնքա՜ն խնամքով, այնքա՜ն յոգնութեամբ լոյս տեսած թերթին թիւը կը նետուի մէկ կողմ, մոռացման իր դժբախտ ճակատագրին անխուսափելի ոչնչացումը կրկնելու համար:

Այդ նետուող, այդ մոռցուող թիւին մէջ թերեւս հոյակապ խմբագրական մը կար, փառաւոր ոճով ու գաղափարներով շարադրուած յօդուած մը, նոյնիսկ բանաստեղծութիւն մը. ի՛նչ փոյթ: Թերթը թիթեռնիկի պէս է. մէկ օր միայն կ՚ապրի:

Այս տեսակէտէն՝ խսկապէս որ լրագրութիւնը սպառիչ եւ ապերախտ աշխատանք է: Թշնամի՝ մանաւանդ անոնց, որոնք օժտուած են գրական–գեղարուեստական խառնուածքով:

Այսուհանդերձ, ի՞նչպէս ուրանալ թերթին կենսական դերը՝ ժողովուրդներու հանրային վիճակին մէջ: Մամուլը աշխարհի մէջ առաջին կայսրութիւնն է, որ կ՚իշխէ մտքերու եւ հոգիներու վրայ, հանրային կարծիք կը ղարբնէ կամ կը քանդէ, նախագահներ վար կ՚առնէ իրենց աթոռէն, յեղափոխութիւններ կրնայ բռնկեցնել, գաղափարներ սերմանել, սերունդներ դաստիարակել, լոյս ճառագայթել, արթնութեան կոչնակներ զանգահարել, քաղաքական հոսանքներ վարել:

Խօսքը անշուշտ կը վերաբերի այն թերթերուն, որոնք կը պայքարին յանուն արդար գաղափարի մը յաղթանակին, որոնք անշեղ սկզբունքներ ունին եւ լիովին կը կրեն իրենց հանրային կոչումին բարձր գիտակցութիւնը:

Դժբախտաբար կեանքի մէջ չեն պակսիր նաեւ թեթեւ լրագիրներ, շահաբեր նպատակներու համար հրատարակուած, անդիմագիծ եւ դայթակղութիւններ յարուցանող:

Հայ մամուլը, Զարթօնքի շրջանէն սկսած, ընդհանրապէս գտնուած է իր դիրքի բարձրութեան վրայ: Մինչ ազգային վերածնունդը, մեր նոր լեզուին կազմութիւնը, մեր նոր գրականութեան ընդհանուր վաստակը շատ բան կը պարտին հայ մամուլին:

Կը բաւէ յիշել միայն քանի մը անուններ, Պոլսէն, Իզմիրէն եւ Թիֆլիսէն.— «Արեւելք», «Հայ Սիւնիք», «Բիւզանդիոն», «Արեւելեան Մամուլ», «Մշակ», «Նոր Դար», «Արձագանգ» եւայլն — անդրադառնալու համար թէ ի՛նչ կենսական դեր խաղացած է հայ մամուլը մեր ազգային վերականգնումի, լուսաւորութեան եւ յառաջդիմութեան շարժումին մէջ:

Հայ թերթերու նոյն կարեւոր դերը շարունակուեցաւ նաեւ սփիւռքի տարածքին, ուր մեր մամուլը ոչ միայն տէր կանգնեցաւ հայ լեզուի, այլ նաեւ եղաւ տեսակ մը դպրոց՝ բազմաթիւ երիտասարդներու համար, որոնք մատղաշ տարիքին զրկուած էին ուսման բարիքէն:

«Ազդակ» արտասահմանի հայ մամուլի մեծ ընտանիքին մէջ իր շատ գնահատելի եւ պատուաւոր տեղը ունեցաւ: Ան ամբողջ կէս դար Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ գաղութի ազգային կեանքին կեդրոնական սիւնակներէն մէկը հանդիսացաւ, յարատեւ զարգացում արձանագրելով իր վերելքի դժուարին ճամբուն վրայ:

Բազմաթիւ խմբագիրներ մաշեցուց, բայց ինք չմաշեցաւ, որովհետեւ այն գաղափարն ու իտէալները, որոնցմէ կը սնանի, կը մնան կենսանորոգ եւ կը բխին մեր ժողովուրդի էութենէն:

Մ. ԻՇԽԱՆ

ՔԱԹՐԱՅԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Ա.

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մարտ 24–28 երկարող Քաթրայի արուեստի փառատօնը մտածել տուող երեւոյթ մըն է մեր ազգային կեանքի թմրած, անդամալոյծ թէ արթուն, աշխոյժ կողմերուն վրայ: Ինչո՞ւ այս գեղեցիկ երեւոյթը ընդգծելու համար ընել, այսօր, աղի–լեղի դիտողութիւններ մեր ազգային կեանքի գործունէութիւններուն վրայ: Թող որ այս սիւնակին չի պատկանիր նման հարցեր արծարծելու տխուր պարտականութիւնը: Ուրեմն ձգենք զորշ գոյնը ու դիտենք այն ինչ որ մեզի հրամցուեցաւ բազմագոյն, կենդանի դրսեւորումով մը, Մարտ 24ին Կալըրի Ֆրամոնի մէջ որպէս «նախաբան» Քաթրայի չորսօրեայ շարունակական, անընդհատ ձեռնարկներուն: Սոյն ցուցահանդէսին պարագային իսկ պէտք է խօսիլ յոգնակի, քանի ան եռամաս էր — ժամանակակից գեղանկարչութիւն, լուսանկարչութիւն եւ նախաճաշակ մը՝ մանրանկարչութեան:

Երեսունըվեց արուեստագէտներու ստեղծագործութիւններ, եւ կամ՝ ծանօթ, հանրածանօթ եւ հռչակաւոր անուններու շարք մը՝ յիսնեակ մը գործով: Ասոնց մեծամասնութիւնը սեփականութիւնը՝ Գ. Համբարձումեանի որ տէրն ու տնօրէնն է Կալըրիին: Ժամանակակից արուեստագէտներ բոլորն ալ, տարբեր սերունդներու պատկանող, սակայն իրենց երիտասարդութեամբ եւ տաղանդով շաղկապուած: Կան հռչակաւոր վարպետներ՝ փնտռուած, գնահատուած նոր տաղանդներու կողքին: Այս ցուցահանդէսը շահեկան էր նաեւ այլապէս:

Օտար, ծանօթ անուններու հետ միացնել հայ տաղանդները եւ զանոնք միատեղ ներկայացնելը արուեստասէրներու՝ քաղաքականութիւն մըն է, որ մեզի միշտ պակսած է (պիտի չփորձենք մեր նիւթէն հեռանալ): Եթէ ներկայ տասը հայ արուեստագէտներու մէջ կային միջազգային համբաւներ — Գառզու, Ժանսէմ — ու եթէ ասոնք է որ իրենց հանդիսաւոր ներկայութեամբ կուտային առաւել փայլ մը ցուցահանդէսին՝ կային նաեւ երիտասարդ նորեր — Ժան Գաղանճեան, Ասատուր — որոնք իրենց արժանի տեղը կ՚ուզէին գրաւել նման ցուցահանդէսներու մէջ: Պատկերը կը դառնար ամբողջական՝ այս երեւոյթով:

Ի՞նչ գրել հաւաքական ցուցահանդէսի մը պարագային ուր տեղ գտած արուեստագէտներու մասին գրուած է յաճախ, իւրաքանչիւրը անոնցմէ սարքած ըլլալով բազմիցս իր անհատական ցուցահանդէսը: Առաջին ակնթարթ կողմը այս ցուցահանդէսին կը պատկանի դարձեալ կազմակերպիչին ճաշակին եւ դիտութեան — այս բազմազան եւ բազմոճ գործերուն տրուած էր միութեան մը մթնոլորտը: Չկար զիրար խաչաձեւող, զիրար հակասող, դիտողը շուարումի մատնող տպաւորութիւնը որ կը ստացուի ընդհանրապէս նմանօրինակ ցուցահանդէսէ: Ու ասոր մէջ բաժին ունի նկարները դասաւորելու, ներկայացնելու ճարտար ձեւը: Այցելուին աչքը, այս ձեւով, աննշմարելիօրէն կը սահի Կիրամանի մը եւ Շարթի մը գործերէն դէպի Զավարօ, ապա Քոնէնք, Քոթավալ, Կիրակոսեան, Լըսիէօր, Ասատուր: Ֆանթասթիք եւ գերիրապաշտ երանգը կը բերէ Գաղանճեան: Անկարելի է չընել նաեւ հետեւեալ նշմարը: Գառզուի ջրանկարը չունի իր նշանաւոր սուր, ցցուն գիծերու ցանցը: Նոյնիսկ իր կինը «փաթթուած» է ողորկ վարշամակով մը, ու սակայն կը մնայ նոյնքան ճանաչելի հեռուէն: Կը բաւէ ընդհանուր մթնոլորտը՝ որ բացառաբար ի՛րն է միայն, վարպետինը:

×

Սենեակ մը կը պատկանի պոլսահայ լուսանկարիչ Կիւլէրի գործերուն: Քսանեւութ լուսանկարներ, որոնց նիւթը գերազանցապէս կը կազմէ ժողովրդային պարզ մարդիկ իրենց բնական աղքատիկ շրջապատով եւ առօրեայով: Հետապնդում մը՝ լոյսը ստուերէն անջատելու, դրսեւորելու համար իւրաքանչիւրին առաւելագոյն բաժինը: Նաեւ տրամադրութիւն մը՝ ձուլելու, միացնելու երկինք եւ գետին մշուշային մթնոլորտի մը մէջ, ինչպէս կովերու արջառը: Պատգա՞մ. անիկա կը բխի ինքնաբերաբար ընդհանուր մթնոլորտէն: Կայ պատկեր մը, սակայն, ուր չեշտուած կը գտնուի անիկա — թափուած իրեղէններ, նետուած թերթեր փողոցի մը մէջ ուր կը շիջին երեք պուպրիկներ որոնցմէ քիչ մը անդին, — նոյնպէս որպէս լքեալ գոյք — երկարած կը մնայ խեղճ աղջնակ մը — շնչաւոր պուպրիկ մը:

×

Ու վերջապէս 14 մանրանկարչական գործեր — աւելի ճիշդը անոնց լուսանկարչական վերարտադրութիւնը — որոնց բնատիպը կը գտնուի Պոլսոյ Թոփգաբուի թանգարանը: Հայ մանրանկարչութեան ճոխ եւ փայլուն նմոյշները չեն ասոնք, սակայն անքակտելիօրէն մաս կը կազմեն մեր արուեստի պատմութեան իրենց տարբեր — գծային թէ յօրինումի — ստորոգելիներով: Այս հայկական գործերը կը ծառայեն, միւս կողմէ, տալու այլ խորութիւն մը ցուցահանդէսի ընդհանուր պատկերին:

×

Ցուցահանդէս մը, որուն կ՚արժէ վերադառնալ վերագնահատելու համար զայն:

ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ՝ ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ 120ԱՄԵԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի հեռատեսիլը Մարտ 15ին յատուկ յայտագիր մը ներկայացուցած է արեւելահայ առաջին թատրոնի հիմնադրութեան 120ամեակին նուիրուած: Վրաստանի Գրողներու Միութեան հայկական մասնաճիւղի նախագահ Բենիկ Սէյրանեան խօսած է Թիֆլիսի հայկական առամաթիք թատրոնի զարգացման եւ յառաջիկայ ծրագիրներու մասին: Հաղորդման ընթացքին արտայայտուած են նաեւ Վրաստանի կարգ մը անուանի գրողներ եւ բեմադիրներ: Մէջ ընդ մէջ ներկայացուած են հատուածներ Գ. Սունդուկեանի «Հին Թիֆլիսում», Բրոնիսլաւ Նուշիչի «Տիկին մինիստրուհին», Է. Ռաձինսկիի «Մի սիրոյ պատմութիւն» թատերախաղերէն:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ՝ ՊԱՏՐԱՍՏ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԵԼՈՒ

— O —

Ինքնաշարժով ճամբորդողներ, երբ Լիւսեռնէն դէպի Ալպեան բարձունքները կ՚ուղղուին, 1500 մեթր երկարութեամբ նոր փապուղիէ մը կ՚անցնին շրջանցելով քաղաքին խճողուած հին կեդրոնը: Անծանօթ վարորդին համար լուսաւորուած փապուղին պարզ երթուղի մըն է: Սակայն Զոննընպէրկ (Արեւու լեռ) փապուղին Եւրոպայի ամէնէն աւելի խնամքով շինուած պատսպարանն է:

Վտանգի պարագային, կրնայ արագ կերպով պատսպարել քաղաքի 70.000 բնակիչներէն 21.000ը: Հոն լայն դուռներ կը բացուին՝ երեւան հանելով ստորերկրեայ բնակավայրեր՝ 21 հազար անկողին, խոհանոց, հեռատեսիլ ունեցող ժամանցի վայրեր, ինչպէս նաեւ հիւանդանոց, առողջապահական սարքեր եւ, վերջապէս, հովահարութեան կամ օդի փոփոխութեան դրութիւն մը, որ յատուկ զտիչներու միջոցով կ՚արգիլէ հիւլէական թափոններու մուտքը պատսպարան: Միայն սարքաւորումը կ՚արժէ 11 միլիոն տոլար:

Այս նոր փապուղին մաս կը կազմէ քաղաքացիական պաշտպանութեան ընդհանուր դրութեան, որուն իրագործումին համար տարեկան 100 միլիոն տոլար կը ծախսուի:

Այժմ, ծրագիրը, որ կը ձգտի Զուիցերիոյ 6.300.000 բնակիչներէն իւրաքանչիւրին ապահովել ապաստանարան մը, իրականութիւն դարձած է 80 տոկոս համեմատութեամբ:

Մինչեւ 1990, այսինքն՝ ծրագիրին ամբողջական իրագործումը, 2,7 միլիառ տոլար ծախսուած պիտի ըլլայ քաղաքացիական պաշտպանութեան համար: Անիկա յաւելեալ գումար է, քանի բանակին պիւտճէն շուրջ մէկ միլիառ տոլար է, ամէն տարի:

Զուիցերիա շինուած ամէն բնակարան պէտք է ունենայ իր ապաստանարանը՝ յատուկ ճշդուած կանոններով: Մեծ մասը գործատեղիներու, ճարտարարուեստի գործատուներու, հիւանդանոցներու եւ դպրոցներու, ապաստանարաններով կը շինուին: Եւ գրեթէ ամէն հաւաքականութիւն իր ստորերկրեայ պատսպարանները կը հաստատէ:

Իւրաքանչիւր Զուիցերիացի իր տրամադրութեան տակ ունի առձեռն գրքոյկ մը, ուր մանրամասն արձանագրուած են ժամանակակից պատերազմին վտանգները՝ հիւլէական թէ ոչ, եւ թէ ի՛նչպէս պէտք է պաշտպանուիլ: Առձեռնը ցոյց կուտայ նոյնպէս յարձակման հաւանական ուղիները՝ մատնանշելով միեւնոյն ատեն հայրենասէր քաղաքացիներու պարտականութիւնները:

Զուիցերացիք իրենց առաջին ապաստանարանները շինեցին 1930ական թուականներուն, երբ Եւրոպայի կացութիւնը մթագնիլ սկսաւ: 1963ին ծրագիրը վերամշակուեցաւ՝ նոր կանոններու հաստատումով շինութիւններու համար: 1971ին նոր առաջադրութիւններ հրապարակ դրուեցան. նպատակն է՝ ամբողջ երկիրը պատել ապաստանարաններու ցանցով, 20 տարուան ընթացքին:

Օրէնքը կը սահմանէ, որ ապաստանարանները պէտք է տոկան ոչ միայն պայթուցիկներու ցնցումին, այլեւ հիւլէական եւ քիմիական վտանգներուն: Կառավարութիւնը կը հոգայ յաւելեալ ծախքին կէսը թէ՛ անհատական, թէ՛ հաւաքական շէնքերու շինութեանց պարագային: Այսպէս, ուրեմն, գրեթէ բոլոր հաւաքականութիւններն ալ այժմ ունին իրենց անհատական թէ հաւաքական պատսպարանները: Առաւել, Զուիցերիոյ լեռները զինուորական ամրութիւններու ցանցով ծածկուած են, գլխաւորաբար հիմնական անցքերը եւ ուղիները պաշտպանող: 45 շրջաններ ամրացուած են՝ հովիտները պաշտպանող ամրոցներով, լեռներու կողքին հաստատուած եւ ասնդմով պաշտպանուող օդակայաններով:

— Զափէն աւելի սուղ պիտի վճարէ յարձակողը, ո՛րքան ալ ահարկու ըլլայ ան, դիտել կուտայ բարձրաստիճան սպայ մը:

Զուիցերիա պատրաստ է պաշտպանուելու:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

———— Օ ————

ՎԻԷՆՆԱ (Յառաջ).— Վիէննայի Հայ Ուսանողական եւ Երիտասարդական Միութիւնը գովելի գաղափարը ունեցած էր քաղաքիս մէջ տալու համերգ մը — զուտ հայ արուեստագէտներու գործերով, — ծանօթացնելու համար երաժշտասէր Աւստրիացիներուն՝ նախ հայ երգը, ապա հայ արուեստագէտը:

Գնահատելի այս ձեռնարկը շնորհիւ Ուսանողական Միութեան եռանդուն վարչականներու համագործակցութեան եւ երաժշտական բաժնի ղեկավար՝ Գուրգէն Մովսէսեանի կորովի ու բծախնդիր աշխատանքին, իբրեւ առաջին քայլ կրնանք յաջողած համարել, մանաւանդ՝ եթէ նկատի առնենք պատրաստութեան կարճ ժամանակամիջոցը եւ մասնակցողներուն մեծ մասով սիրող ըլլալու պարագան:

Մարտ 7ի երեկոն՝ Վիէննայի Քոնցերտհաուզի Շուպերթ մտերմիկ սրահը — 300 աթոռներէն մինչեւ վերջինը բռնուած էր: Հայ գաղութը թէեւ շաբաթներ առաջ խանդավառուած այս եղոյթով՝ կանխաւ ապահոված էր իր տոմսերը, սակայն՝ մեծամասնութիւն կազմող օտար ունկնդիրները, իրենց աթոռները գրաւելու մէջ կանխած էին Հայերը...:

Յայտագիրը բովանդակութեամբ պէս - պիսուն էր եւ հետաքրքրական: Առաջին էջին վրայ դծուած հայկական ձեռագրի մը խորանազարդը յիշեցնող գլխագիր «Ո» տառը, մեծածաւալ պաստառի մը վրայ նրբօրէն վերարտադրուած արուեստագէտ Տիկ. Մարկօ Աւագեանի կողմէ, բեմին խորքը կը ծածկէր՝ խորհրդանշելով հայ ուսանողներու համերաշխութեան ոգին:

Համերգին առաջին մասը սկսաւ Ալամաղեանի լարային քառեակի վերածած կոմիտասեան չորս ժողովրդական երգերով — Հայրրան, Զինար ես, Կաքաւի երգ, Շողեր ջան — մեկնաբանուած չորս տեղացի ջութակահարներէ: Անշուշտ բաղձալի շատ բան կար մեկնաբանութեան մէջ: Որքան ալ թեքնիքը բաւարար՝ բայց կը պակսէր Հայու, աւելի՝ Կոմիտասի ոգին:

Ապա՝ Վիէննայի երաժշտական ակադեմիայէն իրանահայ դաշնակահարուհի Օր. Մետիգ Ասատուրեան նուագեց Ա. Բաբաջանեանի Սուիտի Դ. մասը եւ Ար. Խաչատրեանի հանրածանօթ Թոքքաթան:

Մթնոլորտը աւելի հայկական դարձաւ, երբ բեմ բարձրացաւ սիրուած երգչուհի — նոյնպէս իրանահայ եւ Վիէննայի Ակադեմիայէն — Օր. Հերմինէ Երիցեան, որ Օր. Ասատուրեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ իր թաւշային առաձիգ ձայնով եւ տաք շունչով մեկնաբանեց Վ. Կոտոյեանի Իմ Երեւան, Ա. Սաթեանի Աղբիւրի մօտ եւ Ա. Այվազեանի Հայաստան Նոր երգերը: Խանդավառութիւնը ընդհանուր էր, իսկ հետաքրքրութիւնը՝ մեծ, մանաւանդ տեղացիներու մօտ, որոնք արժանի ծափերով գնահատեցին երկու հայ արուեստագիտուհիները:

Յայտագրի երկրորդ մասը աւելի հետաքրքրական էր: Բացումը կատարեց Վիէննայի Ակադեմիայի Երդ դասարանի դաշնամուրային վիրթիւոզական բաժնի ուսանող՝ Աւօ Գույումճեան — Պէյրութի Վիէն. Մխիթ. վարժարանի երբեմնի «հրաշք - մանուկը»:

Աւօ, տեղացիներուն այնքան ծանօթ՝ որքան Հայերուն, դեռ նուագը չսկսած՝ խանդավառ ծափեր խլեց: Առնօ Բաբաջանեանի Վաղարշապատի պարէն եւ Ալ. Սպենդիարեանի «Էնդելի»էն ետք՝ երբ առաջին ունկնդրութիւն նուագեց իր առաջին ուսուցիչ՝ Հ. Գր. Հէպոյեանի դաշնակի հեղինակութիւններէն՝ Հայկական պարերգ մը (քանոն) եւ «Յաւիտենական շարժում»ը (փրեսթօ աճիթաթօ):

Այս վերջին գործը՝ համաշխարհային պատերազմի արհաւիրքները, ժողովուրդներու մահախուճապ փախուստը նկարագրող, իր թեքնիք խրթին անցքերով՝ Աւօ այնքա՛ն փայլուն, այնքա՛ն խանդոտ նուագեց, որ սրահը փոթորկեցաւ որոտընդոստ ծափերու տակ եւ «խաղաղութիւնը տիրեց» միայն, երբ դեռատի դաշնակահարը կրկնութեան անհատնում պահանջներուն ընդառաջելով՝ լսելի ըրաւ Ս. Բարխուդարեանի քնքոյշ Նազպարը:

Յաջորդեց վիէննահայ բեմին ծանօթ ու գնահատուած երգչուհի՝ հրջանաւարտ Վիէննայի Ակադեմիայէն՝ Տիկ. Խոնա Գավալճեան, որ տիրական շեշտով մեկնաբանեց Տ. Զուհաճեանի Կարինէ օփերայէն Ռոմանս մը, Ռ. Մելիքեանի Վարդը եւ Է. Յովհաննէսեանի Գարունը: Ջերմ ծափեր պարտադրեցին համեստ արուեստագիտուհին հրամցնելու — յայտագրէն դուրս — տեղացիներու ինքնասիրութիւնը շոյող Մոցարտեան գողտրիկ կտոր մը, ուր ի յայտ բերաւ իր մեկնաբանութեան տաղանդը նաեւ եւրոպական դասականներու մօտ:

Ապա բեմ բարձրացաւ ուսանողական 30 հոգինոց նորակազմ երգչախումբը եւ առաջնորդութեամբ երիտասարդ խմբավար՝ Գուրգէն Մովսէսեանի երգեց Եկմալեան, Կոմիտաս եւ Է. Յովհաննէսեան:

Ընդհանուր առումով շնորհաւորելի են Վիէննայի հայ Ուսանողական եւ Երիտասարդական Միութեան եռանդուն վարչականներն ու բոլոր անդամ-անդամուհիները, որոնք ձեռք ձեռքի տուած՝ ոչ մէկ ջանք խնայեցին հայկական մշակութային այս ձեռնարկին յաջողութեան համար:

×

Վերջին վայրկեանին կ՚իմանանք, որ երգչախումբը իր ամբողջ կազմով Պոլիս — տարեշտ հրաւիրուած է կրկնելու այս համերգը եւ այս առթիւ նաեւ այցելելու Հայկական Գործերու Ցուցահանդէսը, որու մասին «Յառաջ» արտայայտուած էր իր Մարտ 9ի թիւին մէջ:

Հ. ԳՐ. ՀԷՊՈՅԵԱՆ

ՉԻՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Մ. Նահանգներու Առեւտուրի նախարարութեան հրապարակած տուեալներուն համաձայն՝ Չինաստան անցեալ տարի Խորհ. Միութենէն առաջ անցած է ապրանքներու արտածումի մէջ, դէպի Մ. Նահանգներ: Խորհ. Միութիւն, այսուհանդերձ, միշտ առաջին դիրքի վրայ մնացած է հում նիւթերու արտածումին մէջ, համայնավար երկիրներու շարքին:

Այսպէս, անցեալ տարի Չինաստան 135 միլիոն տոլար արժողութեամբ ապրանք ղրկած է Մ. Նահանգներ, իսկ Խորհ. Միութիւն՝ 112 միլիոն տոլար: Թիւերը ցոյց կուտան, թէ համայնավար երկիրներու մէջ Լեհաստան առաջին տեղը գրաւած է ընդհ. արտածումներու տեսակէտով (319 միլիոն տոլար), իսկ յաջորդական կարգով դիրք գրաւած են Խորհ. Միութիւն (221), Չինաստան (202) եւ Ռումանիա (199 միլիոն տոլար): Ընդհանուր արտածում ըսելով կը հասկցուի թէ՛ պատրաստի ապրանքները, թէ՛ հում նիւթերը:

Առեւտուրի հաւասարակշռութեան գետնի վրայ Չինաստան 1976ին առաջին անգամ ըլլալով նպաստաւոր կացութիւն ստեղծած է իրեն համար, քանի Մ. Նահանգներէ գնած է 135 միլիոն արժողութեամբ ապրանք (ընդհանրապէս գիւղատնտեսական), իսկ այս վերջնոյն ծախած է 202 միլիոն տոլարի ապրանք աժան բամպակեղէն, հնութիւններ, ռետին, մետաքս, հրախաղութեան իրեր եւայլն): Խ. Միութեան հաշուեկշիռը անպաստ է: Մ. Նահանգներէ ներածած է 2 միլիառ 300.000.000 տոլարի ապրանք եւ ուտեստեղէն (առաւելաբար հացահատիկ եւ թեքնոլոժի), իսկ ամերիկեան շուկաները հանած է 221 միլիոն տոլարի հում նիւթ (փլաթինիումի շարքին պատկանող մետաղներ եւ քարիւղ:

Մ. Նահանգներու արտաքին առեւտուրին մէջ համայնավար երկիրները 2 տոկոսը ներկայացուցած են անցեալ տարի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ՆՇԱՆ ՄԱԼԱԹԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մարտ 13ի թիւէն կը տեղեկանանք որ Երեւանի մէջ մեռած է Փրոֆ. Նշան Մալաթեան: Ծնած էր 1896ին՝ Մուշ: Միջնակարգ կրթութիւնը էջմիածնի ճեմարանին մէջ ստանալէ ետք աւարտած է Երեւանի պետական համալսարանի գիւղատնտեսական ճիւղը եւ դասախօսած՝ նոյն համալսարանի անասնապահութեան ճիւղին մէջ: Ն. Մալաթեան 1944–1973 եղած է Երեւանի անասնաբուծական – անասնաբուժական հիմնարկութեան գիւղատնտեսական կենդանիներու կերակրման ամբիոնի վարիչը: 1951ին պաշտպանելով դոկտորայի աւարտաճառը ան արժանացած է փրոֆեսէօրի կոչումին: Գրած է 90է աւելի գիտական աշխատութիւններ, որոնց կարգին՝ մայրենի լեզուով հրատարակուած «Գիւղատնտեսական կենդանիների կերակրում» դասագիրքը, մասնագիտական բառարան մը եւ մասնագիտական գրականութեան բազմաթիւ թարգմանութիւններ: Իր ընծայած ծառայութեանց համար Նշան Մալաթեան պարգեւատրուած էր մետալներով եւ պատուոյ գիրերով:

×

« ԱՐԱՄ ՏԷՐ–ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ 10ԱՄԵԱԿԸ

Երեւանի Հայհամերգի փոքր դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է «Արամ Տէր-Յովհաննիսեան» երգչախումբին 10ամեակին նուիրուած համերգը, ղեկավարութեամբ Էմմա Ծատուրեանի: Անցեալ տասը տարիներու ընթացքին երգչախումբը 1200 համերգ տուած է բացի Հայաստանի բոլոր հրջաններէն նաեւ Մոսկուայի, Լենինգրադի, Ուկրանիոյ, Վրաստանի, Պուլկարիոյ եւ Լեհաստանի մէջ: Ներկայիս երգչախումբը կը պատրաստուի մասնակցելու «Խորհրդային Անդրկովկասի մեղեդիները» փառատօնին, որ տեղի կ՚ունենայ աշնան՝ Թիֆլիսի մէջ:

×

Ս. ԱՐՈՒՏՉԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Երեւանի նկարիչներու տան մէջ բացուած է երգիծանկարիչ Սերգէյ Արուտչեանի անհատական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած 40 գործերէն ուշադրութիւն գրաւած են «Աստուածներու վէճը», «Կռել ընդմիջտ», եւ այլ երգիծական եւ զաւեշտական նկարները:

×

Երգիծանկարիչը ցուցահանդէս մըն ալ տուած է Ռէյքեավիքի մէջ (Իսլանտա), «Իսլանտա–Խորհ. Միութիւն» բարեկամութեան ընկերութեան կազմակերպութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (312)

ՀՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱԿԸ

Ի՞նչ, ե՞տ դառնալ... մօրը տո՞ւնը... պոռնիկի մը տո՞ւնը...: Կարելի բան չէր: Ոչ, մօրը մաղթանքը եթէ յանկարծ իրականանար, որքան լաւ բան մը պիտի ըլլար: Որքան լաւ պիտի ըլլար եթէ մեռնելու ըլլար...:

Պիանքա դարձեալ սկսաւ վազել: Վերջապէս ծովեզերք հասաւ:

Հոն, յանկարծ բան մը ինկաւ միտքը: Դէմը ելլող առաջին նաւավարին մօտենալով ըսաւ.

— Զիս Վենետիկէն դուրս կը հանե՞ս:

— Ո՞ւր պիտի երթաք, օրիորդ, հարցուց նաւավարը:

— Ծովաբերանը:

— Ատիկա իմ գործս չէ, օրիորդ: Իմ տափանաւս պզտիկ է, եւ երբ հովն ալ դէշ փչել սկսի, բաներնիս բուրդ է: Մեծ Ջրանցքը երթալու էք որ ձեր ուզածը գտնէք:

— Մեծ Ջրանցքը ո՞ր կողմը կ՚իյնայ, հարցուց Պիանքա:

— Հետս եկէք, օրիորդ, որ ձեզի ցուցնեմ:

Երկուքը մէկէն քալել սկսան:

Տասը վայրկեան յետոյ Մեծ Ջրանցքը հասած էին:

Պիանքա սարսռաց:

Իրմէ երկու հարիւր քայլ անդին էմփերիայի պալատը, այն պալատը ուրկէ փախած էր կէս ժամ առաջ, լոյսերու մէջ ողողուած էր այժմ:

— Հէյ, Փեթրօ, պոռաց նաւավարը ուրիշ նաւավար մը կանչելով:

Առագաստակիր մեծ տափանակէ մը մարդ մը դուրս ելլելով սապէս պատասխանեց.

— Ի՞նչ է ան:

— Քեզի յաճախորդ մը կայ:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ նաւավարը ցմաք ցատքելով:

Ապա Պիանքայի մօտենալով աւելցուց.

— Պիտի ճամբորդէ՞ք, օրիորդ:

— Այո, ծովաբերան երթալ կ՚ուզեմ:

— Մտէք ուրեմն, օրիորդ, ներս մտէք, Սիրէնա այդ ճամբորդութեան յարմար միակ նաւն է:

Պիանքա զինքը հոն առաջնորդող նաւավարը վարձատրելու համար ետին դարձաւ, բայց այս վերջինը առանց մարդու երեւնալու կծիկը դրած էր արդէն:

Ո՞վ էր այդ խորհրդաւոր նաւավարը, յայտնի չեղաւ...:

Մանկամարդ աղջիկը տափանաւ մտաւ:

Հայր Փեթրօ թիավարները արթնցուց, թիերը ջուրերը ճեղքել սկսան, իսկ Պիանքա վրանին տակ մտաւ:

— Ծովաբերանին ո՞ր կողմը պիտի երթաք, օրիորդ, հարցուց հայր Փեթրօ:

— Մէսթր գացող ճամբուն կողմը, պատասխանեց Պիանքա:

ԱՆՏԱՌԱԲՆԱԿ ՃԻՒԱՂԸ

Երբ Սիրէնա ծովաբերանին աջեւ աւազուտքին խրեցաւ, ժամը գիշերուան տասնեմէկուկէսն էր:

Պիանքա աւազուտքին վրայ ձգելէ յետոյ հայր Փեթրոյի նաւը արագօրէն հեռացաւ:

Երբ մանկամարդ աղջիկը գիշերուան մութին մէջ աչքը չորս կողմը պտըտցնելով առանձին մնացած ըլլալը տեսաւ, երբ ծովուն մռնչիւնը այլեւս անլսելի դարձաւ եւ երբ աչքերը երկինք բարձրացնելով մութ ու գորշ ամպերէ ուրիշ ոչ մէկ բան նշմարեց, յանկարծ սարսուռ մը զգաց եւ առաջին անգամ ըլլալով հասկցաւ որ վախնալ սկսած էր:

Մէսթրի ճամբան իր առջեւն էր. ճամբան մութ եւ բաւական արագ քայլերով սկսաւ յառաջանալ:

Ճամբուն երկու եզերքները բարձրաբերձ չոճիներ տխուր դղրդիւնով մը կ՚արօրուէին:

Պիանքայի անանկ եկաւ թէ այդ չոճիներուն սեւ տերեւները լալկան ու տխուր շեշտով մը հետեւեալ հարցումները կ՚ընէին իրեն.

— Ո՞ւր կ՚երթաս, փոքրիկ Պիանքա, առանց մինակդ ո՞ւր կ՚երթաս: Ինչո՞ւ մինակդ ես: Ըսել է այլեւս հայր մայր չունի՞ս, մարդ չունի՞ս աշխարհի վրայ: Այս մութին, այս տխուր գիշերին մինա՜կդ...: Խեղճ աղջիկ...:

Իսկ Պիանքա սապէս կը մտածէր.

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Օր. Զարուհի Թորոսեան, ազգականներն ու բարեկամները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ քրոջ, ազգականին եւ բարեկամուհիին՝

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 29ին, Պրուաէ հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 14.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր-Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գրիգոր Փաթթուկեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Լուի Քազառէ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տիէօ եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱԹԹՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 3, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Փակուած են արձանագրութիւնները Զատկուան արձակուրդի կայանին
ՄԵԿՆՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 3

Ժամադրուիլ ժամը 14ին Կառ Սէն-Լազառ, Մեծ Գիծեր, դէպի Պայէօ:

Թրէնին թիւն է՝ 3311

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Ապրիլ 3, ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ, գահակալութեան պատարագ նորընտիր Առաջնորդէքզարք՝ ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆԻ: Ժամը 11ին: Ուռօրհնէք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Ապրիլ 3, ժամը 9.30ին հեռատեսիլը Ա. կայանէն հայկ. յայտագիր Վարդանանցի նուիրուած:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ, Ապրիլ 2, ժամը 21ին Գասպար Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՇԱԻԻԼ — Հ. Յ. Դ. Արզուեթեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայ Արիներու դաշտահանդէսը Կիրակի, Յունիս 5, Քլօ Մոնտըրոմ-Պէնօ: Յետագային մանրամասնութիւնները:

Les Productions et le Restaurant LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

vous présentent le premier 33 tours « ARMENIA IMMORTAL »

de MARTEN YORGANTZ

avec Bernard DEDEDJIAN

en vente à :

- LA CAPPADOCE 3 rue Marivaux, Paris 2e 742-83-65
- LIBRAIRIE PALOUYAN 9 rue de Trévise, Paris 9e 523-24-97
- TELE-CONDORCET (KAPIKIAN) Clamart (92)
- SUPER-MARCHE BAHADOURIAN 20 rue Villeroy, Lyon 60-32-10
- DISCO-MATIC 11 rue Pasteur, 26000 Valence

LE RESTAURANT **LA CAPPADOCE**
EST OUVERT TOUS LES JOURS
MIDI et SOIR
SAUF LE LUNDI

REPRESENTATION THEATRALE

Samedi 2 Avril 1977 à 20 h. 30
Mairie de Maisons-Alfort av. du Général de Gaulle

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
«ԱԲԵԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

կատակերգութիւն 3 արար եւ 1 պատկեր
ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ
Ղեկ. ԺՈՐԺ ՊԱՏՕԼԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 30 ՖՐ. Ուսանողներուն 20 ՖՐ.

Տոմսերուն համար դիմել.—
ETS. MICHEL — 253, Rue P.-V. Couturier — Alfortville — Tél. 899-09-66
KOUYOUMDJIAN — Station SHELL — 18, Quai J. B. Clément — Tél. 375-28-37

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

90ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Փարիզի առաջնորդ
Նախագահութեամբ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
(նախկին տնօրէնուհի Կեդրոնականի)
SALLE GAVEAU
45-47, Rue La Boëtie, Paris (8e) — Métro Miromesnil
Շաբաթ, Ապրիլ 16 ժամը 20.30ին
Բացման խօսք՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ
ԱՃԱՌԵԱՆԻ մասին հայրենի մտաւորական մը
Արփինէ Փէհլիվանեան (լիբանահայ երգչուհի),
Դաշնակով կ'ընկերակցի Ժանէթ Մաֆեան
Սիւզաննա Միլտոնեան (ջութակ)
Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Անահիտ Տէվրէնեան (արտասանութիւն)
Թաւջութակ՝ Ժան-Վան-Պորն
(Փրոֆ. Պրիւսէլի Երաժշտանոցէն)
Ջութակ՝ Նիքոլա Մետա, նոյն Երաժշտանոցէն
ՆԱՅԻՐԻ եւ Ս. ԽԱՉ երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Գ. ԵԱՆԳԷԿԵԱՆԻ
Մուտք 10, 25 եւ 50 փրանք
Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել Պերճ Ճէզվէճեանի 236-54-48 փոստ 15

— 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ —

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր-Դամ տը Փարի մէջ:

Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ-Էթուալի հրապարակ

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը խուռներամ մասնակցիլ այս ամբողջ յայտագրին՝ յարգելով յիշատակը մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Ֆրանսահայ նախկին մարտիկներու, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Քլամարի մասնաճիւղին կողմէ, հովանաւորութեամբ Պ. Նուրհան Ֆրէնկեանի (Ֆըրանսահայ նախկին մարտիկներու պատուոյ նախագահ), Շաբաթ Ապրիլ 2 ժամը 20.30էն մինչեւ առաւօտ, մասնակցութեամբ սուրիահայ ծանօթ երգիչ Մինաս Բալանճեանի եւ տեղական ուժերու, քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Ավընիւ Վիքթօր Քրեսոն, Իսի:

Տոմսերը ստանալ.—

Kevork Bakerdjian, 35 rue de Trévise Paris — Tél. 770-07-25

Mihran Kehyaian, 124, Ave. H. Barbusse, Clamart — Tél. : 642-73-10

Librairie Palouyan, 9 rue de Trévise Tél. : 523-24-97

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են 1977 – 1978 ուսումնական տարւոյն արձանագրութիւնները: Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները դիմեն վարժարանի Տեսչութեան՝

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. 027-68-28

Ցարդ հասած խնդրանքներուն ընդառաջ երթալով, Տեսչութիւնը կը հաստատէ նաեւ ցերեկօթիկ աշակերտներու ընդունելութիւնը:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀ

գրեց՝ Վեր.
Ճ. ԳԱՌՆՈՒԶԵԱՆ, Զուիցերիա

«Ամէն գիտակից Հայ, որուն համար Սփիւռքի ֆիզիքական գոյատեւումը եւ մեր պապենական հողերու ազատագրման պայքարը կեանքի նպատակ է, պէտք է անպայման կարդայ այս գիրքը»:

Գին 5.80 զուիցերական ֆր.
Ստանալու համար դիմել հեղինակին
Rév. J. KARNUSIAN
3780 GSTAAD, SUISSE

ԽՆՋՈՅՔ ԵՒ ՃԱՇ

Կազմակերպուած Հայ Ուս. Օգն. Միութեան կողմէ, Ապրիլ 3 ժամը 13ին: Կը խնդրուի մեր համայնքէն իր ներկայութեամբ պատուել եւ քաջալերել Միութեան գործունէութիւնը:

DEJEUNER DANSANT
organisé par
l'UNION d'AIDE aux ETUDIANTS ARMENIENS
Dimanche 3 Avril à 13 heures
Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, 75017 PARIS
Métro Courcelles
Participation aux frais 75 F.
Réservations : Mme KERMEZIAN
15, Rue de Cléry, 75002 Paris
Tél. : 236-94-91

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
2
SAMEDI
2 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

ԾԲՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.826
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.826

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

— o —

Ինչպէս գարնան զարթօնքին հետ վերջ կը գտնեն ձմրան սառնաշունչ օրերը եւ տերեւազուրկ ծառերը կը ծլին ու կը ծաղկին, այնպէս ալ Ծաղկազարդին հետ քրիստոնէական եկեղեցին թօթափելով քառասնօրեայ Մեծ Պահոց ապաշխարութեան տխուր ու մռայլ օրերը, ծաղիկներով կը զարդարուի եւ լոյսերով կը փողփողի:

Ծաղկազարդը կը խորհրդանշէ Յիսուսի փառաշուք մուտքը Երուսաղէմ: «Փառաշուք» այն իմաստով, որ ժողովուրդի խոնարհ խաւերը իրենց անկեղծ, ինքնաբուխ ովսաննաներով, արմաւենիի եւ ձիթենիի ոստերով կ'ողջունէին ամբողջ ճամբու երկայնքին Ա՛ն, որ պիտի դառնար մարդկութեան փրկիչը:

Յիսուս Նազովրեցի կ'արհամարհէր փառք ու պատիւ: Ծնած էր խոնարհ մսուրի մը մէջ: Ապրած էր չքաւորութեան մէջ, աղքատներու եւ անժառանգներու ընկերակցութեամբ: Արհեստաւորներու եւ աշխատաւորներու համեստ դասակարգէն էր ընտրած իր աշակերտները, որոնցմէ ոմանք Գալիլիոյ լիճէն ձուկ որսալով կ'ապահովէին իրենց օրապահիկը:

Ժողովրդական լեզուով կը քարոզէր խոնարհ մարդոց: Հրաշքներ կը գործէր, նախանձը շարժելով հրեայ ականաւոր ռաբունիներու, որոնք իրենց ամբարտաւան կեցուածքով չէին կրնար սիրաշահիլ ու խանդավառել բազմութիւնները:

Երեսուներեք տարեկան էր: Արդէն իսկ համբաւը տարածուած էր Պաղեստինի մէկ ծայրէն միւսը: Հասած էր ժամանակը, որ անգամ մըն ալ այցելէր Երուսաղէմ, Եբրայեցիներու միջնաբերդը, ուր կրօնքի վարդապետներ ու ռաբունապետներ անկարող վսեմ գաղափարներով տոգորելու ժողովուրդը, Թոյլ կուտային, որ աղօթքի ու պաշտամունքի յատկացուած տաճարներն ու սրբավայրերը դառնային առեւտուրի եւ սեւ շուկայի կեդրոններ:

Երուսաղէմ երթալու համար ընտրեց կենդանիներու ամէնէն արհամարհուածը, «նստեալ ի վերայ իշոյ աւանակի»:

Ծաղկազարդի քրիստոնէական տօնով խորհրդանշուող այդ օրը — Երուսաղէմ մուտքը — պիտի հանդիսանար իր ամբողջ կեանքի ամէնէն փայլուն օրը: Իր փառքի գագաթնակէտը:

Հասնելով Հրէութեան ոստանը, Յիսուս փութաց տաճարը եւ խարազանով դուրս հանեց «աղաւնավաճառներն ու գնողները», որոնք Աստուծոյ աղօթքի տունը դարձուցեր էին «այր աւազակաց»: Վռնտեց բոլոր փարիսեցիները, դպիրները, մաքսաւորներն ու կեղծաւորները, որոնք կը պղծէին սուրբ տաճարը:

Ծաղկազարդը պիտի նշէր իր փառքի գագաթնակէտը:

Անոր անմիջապէս պիտի յաջորդէր Գեթսեմանին, ուր իր աշակերտներով շրջապատուած գիշերային հսկում կը կատարէր, կ'աղօթէր առ Աստուած խնդրելով անկէ, որ օգնութեան փութայ իրեն այդ նեղ ժամուն, «անցո՛ յինէն բաժակս այս» կ'աղերսէր, զգալով փոթորիկը, որ պիտի չուշանար:

Ու շուտով թշնամիներուն ձեռքը կը յանձնուէր իր մէկ աշակերտին «համբոյր»ով, երեսուն արծաթի փոխարէն:

Գեթսեմանին նախադուռը կազմեց Գողգոթա տանող ճամբուն վրայ:

Հրեայ քահանայապետները չարչարանքներով, դաւակցութեամբ եւ անլուր վիրաւորանքներով դատեցին ա՛ն՝ որ կը կոչուէր «Յիսուս Նազովրեցի՝ Թագաւոր Հրէից»:

Դատավճիռը պէտք է տար հռովմէացի կուսակալը՝ Պոնտացի Պիղատոս, որ ո՛չ մէկ դատապարտելի արարք գտաւ ամբաստանեալին վրայ: Ու ի վերջոյ տեղի տալով քահանայապետներու անդրդուելի պահանջներուն, ձեռքերը լուաց հանդիսաւորապէս, Յիսուսի արեան պատասխանատուութիւնը ձգելով անոնց վրայ:

Մինչ քանի մը օր առաջ բազմութիւնները ովսաններով եւ գոհաբանական աղօթքներով էին ողջունած զայն, հիմա նախանձոտ ռաբունիներու դրդումով ուրիշ ամբոխ մը կը պոռար «ի խաչ հա՛ն զդա»:

Տարպեան ժայռը ո՛րքան մօտ է Կապիտոլին:

Խաչելութեան ու թաղումին պիտի յաջորդէր հրաշափառ յարութիւնը:

Ծաղկազարդը նախադուռն է Զատիկին:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 25-29)

ԱՐԱՐԱՏ ՅԱՂԹԵՑ ՊՐՈԳՐԷՍԻ 3-2

Երեւանի մէջ «Արարատ» բարեկամական հանդիպում մը ունեցած է Կիրովապատի «Պրոգրէս»ին հետ, որ կը մասնակցի խորհրդային ախոյենութեան երկրորդ Լիկայի մէջ: Խաղին կէտերը նշանակած են Անդրէասեան, Խալայջեան եւ Սամուէլ Պետրոսեան: Խաղը վերջ գտած է 3–2 արդիւնքով՝ ի շահ «Արարատ»ի:

×

ՉԻՆԱՐԻՆԵՐՈՒ «ՆԱՀԱՊԵՏԸ»

Հեթանոսական շրջանին չինարը սրբազան ծառ մըն էր Հայերուն համար: Ղափանի շրջանը, Ծաւ գետի հովիտին մէջ կը գտնուի չինարի անտառ մը որ հազարեամեակներու հնութիւն ունի: Գրեթէ 60 հեկտար տարածութիւն ունեցող ծառերու բուներուն տրամագիծը կը հասնի երկու մեթրի: Սակայն այդ ծառերուն «նահապետ»ն է Օրդուբադի չինարին, որ աճած է քաղաքին կեդրոնը: Անոր բունին շրջագիծը 18 մեթր է: Դարերու ընթացքին (ծառը երեք հազար տարեկան է) տարերային ուժերու ազդեցութեան տակ ծառի բունին մէջ հինգ քառակուսի մեթր մեծութեամբ խոռոչ մը գոյացած է, որուն մէջ կօշկակարի արհեստանոց մըն ալ բանած է:

×

ԽՐԻՄԻ Ս. ԽԱՉ ՎԱՆՔԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է

Ուկրանիոյ Խրիմի մարզի արեւելեան մասին մէջ գտնուող հայ մշակոյթի օջախ՝ Ս. Խաչ միջնադարեան հայկական վանքի վերահաստատման աշխատանքները վերջ գտած են: Վանքը կառուցուած է ԺԴ դարու երկրորդ կէսին, Խրիմ գաղթած Հայերու կողմէ: Յետագային վանքի շատ մը շինութիւնները խեղաթիւրուած են յարակից կառոյցներու պատճառով եւ վնասուած՝ 1927ի երկրաշարժի հետեւանքով: Շինութիւններէն մէկուն մէջ կը ցուցադրուին արեւելեան Խրիմի հայկական վանքերու եւ եկեղեցիներու մէջ գտնուած հին գիրքերը, տնային առարկաներ, աշխատանքի գործիքներ, հին դարերու հագուստներ եւ զարդեր: Խրիմի մէջ հայկ. ճարտարապետական 30 յուշարձաններ կան, որոնք կը գտնուին Պետութեան պահպանութեան տակ եւ կը վերահաստատուին պետական միջոցներով:

×

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Հայաստանի վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան Մարտ 24ին ընդունած է ամերիկեան այն պատուիրակութիւնը, որ Երեւան գացած էր մասնակցելու Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդի գիտութեան եւ գիտարուեստի պետական կոմիտէի եւ «Քոնթրոլ Տէյթա Քորփորէյշըն» ձեռնարկութեան համագործակցութեան նիստին:

×

Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ «ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ» ԳԻՐՔԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի գրականութեան պետական թանգարանին մէջ կը գտնուի Եղիշէ Չարենցի՝ ռուսերէն հրատարակուած առաջին գիրքը, «Երկիր Նայիրի»ն, որ Մոսկուա լոյս տեսած է 1926ին, երեք հազար տպաքանակով: Գիրքը պահուած է թանգարանի հազուագիւտ եւ ձօնագրուած գիրքերու բաժնին մէջ: Արդարեւ, 1928ին Երեւան գալով՝ Մաքսիմ Գորկի հանդիպում մը ունեցած է Հայաստանի գրողներուն հետ, որոնց մէջ էր Եղիշէ Չարենց, որ Մ. Գորկիի նուիրած է յիշեալ գիրքը, ձօնագրելով. «Թանկագին Մաքսիմ Գորկուն. Եղիշէ Չարենց, Յուլիս 25, 1928, Երեւան»:

×

ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՅԿ. ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մէջ բացուած է «Հայ գաղթօճախները Ռուսաստանում» խորագիրը կրող ցուցահանդէսը, ուր ցուցադրութեան դրուած են Խրիմի, Լվովի, Նոր Նախիջեւանի, Աստրախանի եւ հայկական միւս գաղութներու ստեղծման եւ անցեալին նուիրուած հայերէն եւ ռուսերէն գիրքեր:

×

ՃԱՓՈՆՑԻ ԴԱՍԱԽՕՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան գացած է Ռոքոհամայի (Ճափոն) համալսարանի տնտեսական գիտութիւններու Փրոֆ. Ցունեաքի Սաթօ եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի տնտեսագիտութեան հիմնարկութեան մէջ կարդացած է դասախօսութիւն մը «Ճափոնի ժամանակակից տնտեսութիւնը» նիւթին շուրջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ բացուեցաւ Կիպրոսի ժողովը Վալտհայմի նախագահութեան ներքեւ: Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարը կը գտնէ, որ կենսական պահն է կիպրական հարցին համար եւ թէ պատճառ կայ «խոհեմ լաւատեսութիւն» մը ունենալու քանի երկու ղեկավարները Մակարիոս եւ Տէնքթաշ համաձայնեցան անցեալ Փետր. 12ին «ոչ-ուղեկից, միջհամայնական դաշնակցային Հանրապետութեան» մը սկզբունքին շուրջ: Յոյն-կիպրական պատուիրակութիւնը կը գլխաւորեն Թասոս Փափատոփուլոս եւ Սիւլէյման Օնան, երկուքն ալ իրաւագէտ եւ Խորհրդարանի անդամ, Թուրքերու գլխաւոր դէմքն է՝ Տէնքթաշ: Սկիզբէն տարակարծութիւններու առաջքն առնելու համար, օրակարգի վրայ դրուած են նախ՝ հողային տարածութեան եւ սահմանադրական հարցերը: Թուրքը կղզիին մէկ երրորդը կ'ուզէ: Կղզին ունի 650 հազար բնակիչ, որուն 4/5ը յոյն է...:

ՀԱՐԱՒ - ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, Թայպէ գիւղը գրաւուած է քրիստոնեաներու կողմէ: Պաղեստինեան - յառաջդիմական ուժերը որոնք տէրն էին գիւղին, ծանր վնասներ կրած են 24 ժամ տեւող կռիւներու ընթացքին: Գիւղը, որ մահմետական բնակչութիւն ունի, ռազմագիտական մեծ նշանակութիւն ունի, քանի միայն երկու քիլոմեթր է Իսրայելեան սահմանէն:

ԿՈՆՔՈՒՐ ակադեմիայի անդամ ընտրուեցան Ֆրանսուա Նուրիսիէ եւ Անտրէ Սթիլ փոխարինելու համար Ռեմոն Քընօ (մեռած) եւ Պերնար Քլավէլ (հրաժարեալ):

ԺՈՐԺ ՄԱՐՇԷ կոչ ըրաւ ձախի իր երկու ընկերներուն որպէսզի վերայժմէականացնեն Հասարակաց Ծրագիրը: Կը թուի թէ զօրացած համայնավար յաջողութենէն Թաղապետական ընտրութեանց, Մարշէ կ'ուզէ նեղը դնել Միթերանը, ի նախատեսութիւն ձախի յաջորդ յաղթանակին:

ՇԻՐԱՔ, իր շարժումին խորհրդարանական նիստերու վերջաւորութեան փակման ճառ մը խօսեցաւ (Պօ-տը-Փրովանս) եւ չեշտեց թէ Հ. Հ. Հ.ն պարկեշտ պիտի ըլլայ բայց՝ անզիջող: Այս առթիւ ալ բառերը չծամծմեց եւ չվարանեցաւ ըսելու որ «բուն բարեփոխումները, այն բարեփոխումներն են որոնք կ'ըլլան, ոչ անոնք որ կը յայտարարուին, քանի երկիրն ալ ցոյց տուաւ որ ձանձրացած է բարեփոխումներու մասին խօսելու որոշ եղանակէ մը»:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ»
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են.—

Հ. Ռափայէլ Անտոնեան
Մարք Նշանեան
Գրիգոր Պըլտեան
Վահէ Օշական

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քրտապատում խորագիրին տակ, ըն. Հրանտ – Սամուէլ, Յառաջի խմբագրական սիւնակներուն մէջ ներկայացուց Քիւրտերու նուիրուած անգլերէն գրքոյկի մը բովանդակութիւնը: Մարթին Շորթ եւ Էնթընի Մք Տէրմոթ, հեղինակները վերոյիշեալ գրքոյկին, խօսելով Քիւրտերու թիւի մասին, Խորհ. Միութեան (Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրբէջան) համար իրարու հակոտնեայ թիւեր ներկայացուցած են՝ 80·000 եւ 300·000: Առաջինը՝ իբրեւ նուազագոյն, երկրորդը՝ իբրեւ առաւելագոյն:

Արդ, ցոյց տրուած թիւերէն նուազագոյնն է, որ մօտաւոր հաշուով կը համապատասխանէ Խորհ. Միութեան Քիւրտերու թիւին: Վերջին, 1970ի մարդահամարի տուեալներով ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ, այլ խօսքով ոչ միայն Անդրկովկասի երեք Հանրապետութիւններու, այլեւ անկէ դուրս ապրող Քիւրտերու թիւն էր 89·000, իսկ Անդրկովկաս ապրողներունը՝ 63·700, հետեւեալ բաժանումով.— Հայաստան՝ 37·500, Վրաստան՝ 20·700, Ազրբէջան՝ 5·500:

Կը տեսնուի ուրեմն, թէ բովանդակ Խորհ. Միութեան Քիւրտերու 42,1 տոկոսը, իսկ Անդրկովկասի Քիւրտերու 58,8 տոկոսը հաստատուած է Հայաստան:

Առաւելաբար Հայաստանի մէջ է, որ Քիւրտերը շատ բարձր աճ արձանագրած են տասնամեակներու ընթացքին: 1926ին իրենց թիւն էր 3·000, իսկ, 1970ին՝ 37 հազար 500: Յաւելումը՝ 12,5 անգամ: Ասիկա կը բացատրուի մէկ կողմէ բնական աճի շատ բարձր տոկոսով եւ, միւս կողմէ, խորհրդային այլ Հանրապետութիւններէ, յատկապէս Ազրբէջանէ գաղթած Քիւրտերու հաստատումով Հայաստան:

Վրաստանի եւ, առաւելաբար, Հայաստանի մէջ է, որ Քիւրտերու ազգային դիմագիծի պահպանումը երաշխաւորուած է: Նոյնը կարելի չէ ըսել Ազրբէջանի համար, ուր Քիւրտերը ձուլման հոլովոյթին ենթակայ դարձած են: Համաձայն վիճակագրութիւններու՝ 1926ին Ազրբէջանի մէջ կ'ապրէին 41·200 Քիւրտեր, իսկ վերջին՝ 1970ի աւարտի մարդահամարին, իրենք զիրենք Քիւրտ նկատողներու թիւն էր եղած միայն 5·500: Մնացեալները պարզապէս այլասերած էին: Այս երեւոյթը բնական կը նկատուի Խորհ. Միութեան մէջ. արդարեւ, համաձայն ռուս ազգագրագէտ Վ. Կոզլովի 1969ի հաստատումին « ... Թուրքմէնները որպէս էթնիկ ընդհանրութիւն շարունակում են մնալ Թուրքմէններ, իսկ Քըրդերի խմբերը դադարում են մնալ Քըրդեր»:

Հայաստանի Քիւրտերը նստակեաց դարձած են համաշխարհ. Բ. պատերազմի նախորդող քանի մը տարիներուն միայն, նախապէս անոնց գլխաւոր զբաղումն ըլլալով անասնապահութիւնը: Այժմ եւս գրեթէ նոյնն է:

Ընդհանրապէս գիւղական վայրերը հաստատուած են, ինչպէս Ապարանի, Արագածի շրջաններու քրտական եւ Արարատեան դաշտի հայկական գիւղերը: Յիշեալ շրջաններու մէջ հետեւեալ տոկոսը կը ներկայացնեն.— Ապարան՝ 18,6, Թալին՝ 13,4, Հոկտեմբերեան՝ 10,3, Էջմիածին՝ 7,1, Մասիս՝ 5,9:

Հայաստան տասնամեակներէ ի վեր միակ երկիրն է դարձած, ուր Քիւրտերը իրենց ազգային դիմագիծը պահպանելու կարելիութիւնները ձեռք ձգած են:

1921ին Լազօ (Յակոբ Ղազարեան) հայկական գիրերը քրտական հնչիւններուն յարմարցնելով, ստեղծեց հայատառ քրտական այբուբենը: Ապա՝ պատրաստեց «Շամս» (Արեւ) խորագիրով առաջին այբբենարանը, լոյս տեսած Էջմիածին, 1922ին:

1928ին կազմուեցաւ յատուկ մարմին մը՝ ստեղծելու համար քրտական նոր տառերը: Մարմնին անդամակցեցան Ա. Մռաւեան, Ա. Շամիլով, Շ. Թեմուրով: Նկատել տանք այս առթիւ, թէ նոր տառեր ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը մատնանշած էին Յ. Օրբելի եւ ուրիշներ:

1928ի աւարտին հրապարակ դրուեցաւ լատինատառ քրտական այբուբենը, որ 1929 Մարտ 25ին վաւերացուեցաւ Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութեան կողմէ:

Ի դէպ, միայն Քիւրտերը չէին, որ այդ թուականներուն իրենց տառերը լատինականի վերածեցին: Մինչեւ խորհրդայնացում գիր չունեցող ժողովուրդները, ինչպէս, օրինակ, Ադըղեէրը (Ադըղեական ինքնավար մարզ), կամ արաբերէն տառերով գրականութիւն ունեցող ազգերը, ինչպէս Կեդր. Ասիոյ բնակիչներն ու Ազրբէջանցիք, կամ՝ այլ տառեր օգտագործողները, ինչպէս Վրաստանի Աբխազները (ռուսական տառերու հիման վրայ 1862ին կազմուած այբուբենը 1926 – 28ին փոխարինուած էր Ն. Մառի ստեղծած վերլուծական այբուբենով եւ ապա՝ 1928ին՝ լատինական եւ, վերջապէս, 1938ին վրացական եւ 1954ին ռուսերէն գիրերով) իրարու ետեւէ ձեռնտու նկատեցին լատինատառ այբուբենի գործածութիւնը:

Մոսկուայի ճնշումով բոլորն ալ 1938էն 1940 լատինատառ այբուբենը մէկդի դնելով հարկադրուեցան գործածել ռուսական գիրերը: Պաշտօնական բացատրութիւնն այն էր, թէ ռուսական այբուբենը աւելի ճիշդ կ'արտայայտէ այդ լեզուներու հնչիւնները եւ առաւել կը դիւրացնէ անոնց ուսուցումը: Միւս կողմէ, այդ ժողովուրդներն եւ ազգերը դիւրութեամբ շփում կ'ունենան ռուս եւ Խորհ. Միութեան միւս ժողովուրդներու հետ:

Այս պատճառաբանութիւնները պարզապէս կը ծածկէին Մոսկուայի հիմնական ձգտումը, այն է՝ ռուսական տառերու պարտադրութեամբ նպաստել ռուսացման հոլովոյթին:

Քիւրտերն եւս 1940ի ատենները լատինատառ այբուբենը փոխարինեցին ռուսականով:

1930 Մարտ 25էն ցայսօր Երեւան լոյս կը տեսնէ քրտական «Ռեա Թազա»(Նոր Ուղի) լրագիրը:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արեւելագիտութեան հիմնարկութեան մէջ 1958էն ի վեր կը գործէ քրտագիտութեան բաժինը: 1968ին ալ Երեւանի պետական համալսարանի մէջ քրտագիտական ճիւղ մը հաստատուած է:

Քրտերէնի եւ քրտական մշակոյթի զարգացումը ակներեւ է Հայաստան:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՔԱԹՐԱՅԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

2.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

Ինչպէս կը սպասուէր, Քաթրայի կազմակերպած հայկ. արուեստի փառատօնը ստեղծեց մեծ հետաքրքրութիւն մը բազմահարիւր հայ եւ օտար այցելու – ունկնդիրներու մօտ, որոնցմէ շատեր ներկայ եղան 12 ձեռնարկներուն ալ, որոնք կոչուած էին ներկայացնել հայկական արուեստը իր տարբեր ճիւղերով: Ամէն տեսակ ճաշակի եւ հետաքրքրութեան մակարդակի համապատասխանող գործերու մեկնաբանութիւններ եւ ցուցադրութիւններ կը կազմէին փառատօնին յայտագիրը:

Ուրբաթ, Մարտ 25, ժամը 21ին, Կիմէ թանգարանի սրահը հաւաքուած արուեստասէր հանրութիւնը տօնական տրամադրութեան մէջ էր:

Քաթրայի անունով երեկոյթին բացումը կ'ընէր Ռուբէն Մելիք, դրուատելով կազմակերպութեան մղիչ ուժին՝ Գրիգոր Համբարձումեանի անձը, որու յամառ ու հետեւողական աշխատանքներուն արդիւնքն է Քաթրա եւ կազմակերպուած բոլոր ձեռնարկները կը կրեն իր դրոշմը: Ապա ողջունելէ ետք հայրենի երաժիշտներու ներկայութիւնը սրահէն ներս՝ հրաւիրեց Ալ. Յարութիւնեանը, իր խօսքը արտասանելու օրուան առթիւ:

Ալ. Յարութիւնեան փոխանցելէ ետք Հայաստանի ժողովուրդին եւ արուեստի աշխատողներու ողջոյնները ներկայ հանրութեան, ըսաւ.— Այն գործը, որուն նուիրուած է Քաթրա, անգնահատելի է: Երբ Հայաստանի մէջ մենք ամէնուր կը կազմակերպենք մեր գեղարուեստական երեկոյթները, նկատի պէտք է ունենալ որ սրահները մեզի կը պատկանին, պետական է ամէն ինչ, սակայն հոս նոյնը չեն պայմանները, հետեւաբար այդ կէտին մէջ եւս գոյութիւն ունեցող դժուարութիւններ նկատի ունենալով մեծապէս կը գնահատենք Քաթրայի աշխատանքները: Ապա նշելէ ետք սրահին մէջ ներկայութիւնը Հայաստանի պետական երգչախումբի ղեկավար Յովհ. Չէքիճեանի, դիտել տուաւ որ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի արուեստագէտները, իրենց հիացումը արտայայտելով երգչախումբին հանդէպ՝ փափաք յայտնած են որ Յովհ. Չէքիճեանի ղեկավարած խումբը մեկնաբանէ իրենց ալ երգերը: Ալ. Յարութիւնեան վերջացուց իր խօսքը ըսելով.— Հայ երաժշտութիւնը Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան սահմաններէն դուրս ելած է եւ կը հնչէ այսօր աշխարհի ամէն կողմերը:

Քաթրայի գործիական համոյթը, Սիլվի Տիտրիկի ղեկավարութեամբ, մեկնաբանեց Մոցարթի Ադաժիօ Է Ֆիւկ Ք. 546 լարաւոր նուագախմբի համար գործը, Հայտընի Ռէ մինէօր քոնչերթօ օփ. 21 դաշնակի եւ նուագախումբի համար մէկ գործը, որուն դաշնակի բաժինը ստանձնած էր Անի Ղազարեան, որ բարեբախտաբար վերջին պահերին մէջ ինքզինք գտաւ եւ կրցաւ արտայայտել իր թեքնիքն ու կարողութիւնը: Տըպլիսիի հոգեւոր եւ աշխարհիկ պարերու մեկնաբանութեան մէջ տաւղահարուհի Սիլվաննա

— ԿՏՈՐ - ԿՏՈՐ —

Մեր ընտանիքը:

Գաղութի հայ ընտանիք մըն է:

Պզտիկ քոյրս:

Գեղեցիկ չէր:

Հօրս սխալը եղած է, նկատի ունենալով իր քիթին խոշորութիւնը, պէտք էր հաշիւ ընէր ու աղջիկ զաւակ չունենար. սակայն Աստուած որ մեր հաշիւներուն կը խառնուի, ճիշդ ու ճիշդ քիթէն ինկած աղջիկ զաւակ մը տուած էր անոր:

Երբ քոյրդ տգեղ է, եւ կ'ուզես զայն ամուսնացնել, դիմէ լուսանկարիչին. ան կը խոշորցնէ աչքերը ու կը պզտիկցնէ քիթը:

Դիմեցինք լուսանկարիչին ու քրոջս պատկերը ղրկեցինք Ֆրանսա, հօրս գիւղէն Մարսիլիա ինկած ծանօթի մը:

Մարսիլիոյ մարդը նայեցաւ պատկերին, յիշեց գիւղը, սիրեց քիթը, գրեց նամակ, ղրկեց տոմսակը, մենք ալ — սուտ խնդութ եղած — լըջօրէն իրեն ղրկեցինք մեր քոյրը:

Թէ ի՞նչ պատահեցաւ Մարսիլիոյ մէջ, երբ շոգենաւը կեցաւ,

Կ'անգիտանանք:

Հեռագիր մը առինք. շոգենա՞ւը ընկղմեցաւ. ոչ:

Մարսիլիոյ զոհը ընկղմեցաւ: Ամուսնացաւ քրոջս հետ:

×

Մեծ քոյրս:

Աղուոր ձայն ունէր:

Առաւօտէն իրիկուն, «ագալա» կը քաշէր. մէյ մը վեր կ'ելլէր, մէյ մը վար կ'իջնէր: Երբեք կեանքիս մէջ այդքան երաժշտութիւնը չեմ տեսած:

Տուներնիս պզտիկ էր. աղքատ մարդեր էինք, սենեակները պզտիկ, «Տօ»երը մուրճի նման գանկիս կը զարնէին:

Դասի ղրկեցինք:

Դաս առած ժամանակ, ալ չեմ գիտեր ինչպէս, դաս տուեր է Անգլիացիի մը, անանկ դաս մը — ալ ի՛նչ կամ գործած է, չեմ գիտեր, մինէօ՞ռ, մաժէօ՞ր — որ օր մըն ալ Անգլիացին եկաւ երաժշտութեան քանի մը տետրակներ խնդրեց եւ նմանապէս քրոջս ձեռքը:

Տետրակները, նոթաները, « տօ »երը, « ռէ »երը, ամէնը մէկ տուինք քրոջս հետը, տէրտէրի մը եկեղեցական խաղերը մարդուն գլխուն երգել տալէ վերջ:

Դաշնակը հոս ձգեց:

Քոյրս առաւ, տարաւ Մանչեսթըր:

×

Մեծ եղբայրս:

Քանի մը տարի անգործ մնաց:

Մանչեսթըրի « Տօ » քոյրս քովը կանչեց:

Առանց այլեւայլի եղբայրս նախ պարտք առաւ, ապա սնտուկը կապեց, անցաւ Միջերկրականը ու մտաւ մշուշին մէջ:

Ալ չեմ գիտեր, հոն մշուշին ու անձրեւին մէջ ի՛նչ պատահեցաւ:

Մեծ եղբայրս անգլերէն չէր գիտեր:

Երբ խօսէր, կարծես կը հայհոյէր:

Կ'երեւի շատ հայհոյեց ու դժգոհ մնացին իրմէ:

Երկտող մը առի «Տօ»էն, լուր տուաւ որ մեծ եղբայրս մշուշի քաղաքը ձգած է ու մեկնած սմբականման կօշիկի երկիրը:

Տարի մը ետք, Հոլանտայէն նամակ մը առի նաւաստիէ մը:

Նաւաստին՝ եղբայրս էր, Ամսթերտամ հաստատուած. կինը՝ երկու սմբականման կօշիկներով գիւղացի Հոլանտուհի մըն է, որուն եղբայրս հանդիպեր է նաւահանգիստին մէջ՝ հոնկէ ուղղակի սիրտին նաւահանգիստը տանելու, Հոլանտացի «տէրտէր»ի մը եկեղեցական խաղերը գլխուն երգել տալէ վերջ:

×

Փոքր եղբայրս:

Եղաւ պաշտօնեայ:

Դուրս նետեցին:

Բացաւ խանութ:

Գոցեց:

Դաշնակ կը նուագէր:

Մտաւ «զապարէ» մը իբր դաշնակահար:

Եւ « զապարէ »էն ուղղակի Արժանթին ցատքեց, այնպէս ինչպէս մարդ Թանկոյէն կը ցատքէ ռումպային:

Արժանթինէն նամակ մը գրեց, թէ շատ գոհ է մուջաջոներէն, ամիկոներէն, խառակոներէն:

×

Հայրս:

Երբ տեսաւ թէ բոլորը գացին, կարծես մտածեց թէ ալ աւելորդ է որ հոս մնայ, վարանեցաւ, տատանեցաւ, մէյ մը ուզեց Ֆրանսա երթալ, մէյ մը ուզեց Անգլիա երթալ, մէյ մը Հոլանտա, մէյ մը Արժանթին, խեղճ մարդը շուարեցաւ եւ առանց ձայնի, առանց այլեւայլի, անդիի աշխարհը գնաց՝ սրտի անմիջական լռութենէ մը ետք, տասը տարի վերջ փնտռելու համար իր կինը Անծանօթին մէջ:

×

Ես մնացի հոս:

×

Ահա մեր ընտանիքը:

Հայ ընտանիք մը, գաղութի:

Կտոր–կտոր եղած:

Մեծ քոյրս՝ Ֆրանսա:

Պզտիկ քոյրս՝ Անգլիա:

Մեծ եղբայրս՝ Հոլանտա:

Միւս եղբայրս՝ Արժանթին:

Ես՝ Եգիպտոս:

Երբ շիշ մը կոտրի, այսքան կտոր-կտոր չըլլար:

Երբ Հայը կոտրի՝ կտոր-կտոր կ'ըլլայ:

Գահիրէ

Պ. Զ. Մ.

Միլտոննեան յաջողութեամբ կրցաւ տալ երկին մթնոլորտը:

Ուրբաթ երեկոյեան գեղարուեստական յայտագրին ամէնէն յաջող մեկնաբանութեան արժանացած գործն էր Հայտընի Տօ մաժէօր քոնչերթօն, Թաւջութակի եւ նուագախումբի համար գրուած: Թաւջութակահար Ֆիլիփ Միւլէրի տաղանդին ծանօթ է Քաթրայի հանրութիւնը: Արուեստագէտը իր մեկնաբանութեամբ ցոյց տուաւ մերթ բանաստեղծական որոշ զգայնութիւն մը, մերթ ալ գաղափարներու համարձակ արտայայտութիւն, ճըշգրտութեամբ եւ յստակութեամբ մը գծելով պատկերը Հայտընի, երկին մեկնաբանութեան տալով միւլէրեան անհատական տուրքը:

Երեկոյթին հաճելի անակնկալն էր Ալ. Յարութիւնեանի լարաւոր նուագախումբի համար գրած Սինֆոնիէթթան: Հայաստանի ժամանակակից երաժշտական արուեստի զարգացման գործին մէջ նշանակալի դեր մը ունի Ալ. Յարութիւնեան, որ հեղինակն է տարբեր սեռերու պատկանելի թիւ կազմող ստեղծագործութիւններու, որոնք լայն ճանաչողութիւն գտած են հայրենիքի թէ արտասահմանի մէջ: Սինֆոնիէթթան, զոր մեկնաբանեց Քաթրայի նուագախումբը, ձրի եւ արուեստական ձայնանիշերով յօրինուած շարադրանք մը չէր, այլ խորունկ հաւատքով, սիրտով ու հոգիով ստեղծուած երկ մը, թռիչքով ու երազանքով, կըշռոյթներու եւ մեղեդիներու հարուստ գեղախառնք մը, որու ետին կը փայլի տաղանդը իրաւ արուեստագէտի մը՝ որ կը կոչուի Ալ. Յարութիւնեան:

Քաթրայի նուագախումբին անդամները իրենց դերերուն մէջ ցոյց տուին որ ունին կարողութիւնը ոչ միայն փորձութիւններու դիմանալու, այլեւ յաղթահարելու: Իսկ ղեկավարը՝ Սիրիլ Տիտըրիս, այս անգամ ալ ինքնավստահութեամբ եւ պայծառատեսութեամբ մը կրցաւ ղեկավարել տարբեր հեղինակներու այլազան ոճերով գործերուն մեկնաբանութիւնը:

×

Հոս, ժամանակագրական կարգով պէտք է անդրադառնանք Շաբաթ իրիկուան համերգին, բայց տրուած ըլլալով անոր բացառիկ հանգամանքը եւ արձանագրած յաջողութիւնը, անոր մասին պիտի արտայայտուինք առանձին յօդուածով, յետագային:

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 16ին, տեղի կ'ունենար դասախօսութիւն մը «Հայ Ժամանակակից երաժշտութիւնը» նիւթին շուրջ: Կը դասախօսէր Եդուարդ Միրզոյեան, որ 1957էն ի վեր նախագահն է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան: Պէտք է նշել որ դասախօսութիւնը յանպատրաստից բնոյթ մը ունէր, աւելի զրոյց մըն էր քան պատրաստուած դասախօսութիւն մը, որուն կը սպասէինք: Եդուարդ Միրզոյեան փոխանակ անդրադառնալու երիտասարդ երաժիշտներու «նոր ալիք»ին (ինչ որ նիւթին մաս կը կազմէր), տալու անոնց ուղղութիւնը, ձգտումներն ու իրագործումները, յիշեց անուններ՝ Ալ. Սպենդիարեան, իբրեւ հիմնադիր հայ ազգային դասական երաժշտութեան, Ռոմանոս Մելիքեան՝ իբրեւ Հայաստանի Երաժշտանոցի հիմնադիր, ապա հասնող սերունդներ՝ որոնք հայ երաժշտութեան արուեստը հասցուցին զարգացման բարձր աստիճանի մը: Նշեց որ հայ երաժիշտներու գործերը կը մեկնաբանուին Խորհ. Միութեան այլ եւ այլ շրջանները եւ արտասահմանի մէջ:

Դասախօսութենէն ետք իրանահայ շնորհալի դաշնակահարուհի Ռուբինա Սէթխանեան նուագեց իրանահայ երաժիշտ Լորիս Ճգնաւորեանի մէկ գործը, որ հայկական ժողովրդական երգերու մեղեդիներով կազմուած երաժշտական փունջ մըն էր: Դաշնակահարուհին կրցաւ ցայտուն դարձնել հեղինակին ինքնատիպ ոճը եւ երկին ամբողջ յաճախակի փորձութիւններէն յաջողութեամբ դուրս եկաւ: Ալ. Յարութիւնեան նուագեց Ալ. Սպենդիարեանի «Երեւանեան էթիւտներ»ը եւ իր մշակումով «Կռունկ»ը, Ա. Բաբաջանեան նուագեց Սայաթ-Նովայի «Քանի վուր ջան իմ» մեղեդին եւ Եդուարդ Միրզոյեանի հետ՝ այս վերջնոյն «Արագ պար»ը:

×

Ժամը 17ին ցուցադրուեցաւ Հիկօ Նիպըլինկի երաժշտական երկու ժապաւէնները՝ «Պէթհովէնի 6րդ համանուագը», Պերլինի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբի մեկնաբանութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Գարայանի, «Ռաւէլի Վալսը», որուն առաջին լուսարձակումն էր: Տպաւորիչ էր առաջինը՝ որ կը վկայէր Նիպըլինկի տաղանդին մասին:

×

Շարժանկարի ցուցադրութենէն ետք Քաթրայի նախագահը՝ Գեղամ Քէրէսթէճեան, խօսեցաւ Միութեան 5ամեայ գործունէութեան մասին, տալով պատկերը իրագործումներու եւ նշելով դերը՝ հայկ. արուեստի զարգացման մէջ: Իր խօսքի վերջաւորութեան վեր առաւ Քաթրայի մղիչ ուժի՝ Գրիգոր Համբարձումեանի արժանիքները եւ նուիրումի ոգին:

Գրիգոր Համբարձումեան, յայտնապէս յուզուած իրեն հանդէպ եղած արտայայտութիւններէն, բեմ բարձրացաւ եւ շընորհակալութիւն յայտնելէ ետք խօսեցաւ դաշնակի իր առաջին ուսուցչուհիի՝ Տիկին Աշխէն Գավաֆեանի մասին, որուն 50ամեայ գործունէութեան նուիրուած մեծարանքի արտայայտութիւն մըն ալ կ'ընդգրկէր Քաթրայի կազմակերպած փառատօնին յայտագիրը: Աշխէն Գավաֆեան իր մանկավարժական գործունէութեան ընթացքին հասցուցած է 400է աւելի աշակերտներ, որոնցմէ շատեր այսօր, տարբեր երկիրներու մէջ, իբրեւ հասուն դաշնակահարներ բեմ կը բարձրանան եւ յաջողութիւններ կ'արձանագրեն իրենց մեկնաբանական արուեստի ասպարէզներուն մէջ, առանց մոռնալու այն շունչն ու ոգին, զորս իրենց փոխանցած է Աշխէն Գավաֆեան՝ դաստիարակութեան ճամբով: Մեծարեալին նախկին աշակերտներէն՝ Անի Աճէմեան, Սեդա Դանիէլ եւ Անի Ղազարեան, մէկական կըտոր նուագեցին իբրեւ երախտագիտութիւն իրենց նախկին ուսուցչուհիի:

Տպաւորիչ երեւոյթ մը, արդարեւ, յարգանքի այս տուրքը:

×

Հոս՝ պզտիկ փակագիծ մը: Քաթրայի կազմակերպած հայկ. արուեստի փառատօնի գրեթէ բոլոր ձեռնարկներուն ներկայ եղող հանրութիւն մը կար, որ նոյնիսկ որոշեալ ժամէն առաջ հոն էր: Հետեւաբար, մէկ օրուան մէջ չորս ձեռնարկներու ներկայ եղողի մը համար բաւական ծանր էր յայտագիրը: Այդ երեւոյթով ալ պէտք է բացատրել հանրութեան մօտ բացայայտ յոգնութիւն մը, մանաւանդ երբ տուեալ ձեռնարկ մը չէր սկսեր որոշեալ ժամուն: Բայց կը գիտակցինք որ չորս օրերու մէջ խտացած 12 ձեռնարկներու կազմակերպումէն անխուսափելի կը դառնան կարգ մը թերութիւններ: Պէտք չէ անտեսել նաեւ փառատօնին մասնակցող արուեստագէտներուն յոգնութիւնը, որ հաւանաբար աւելի ծանր էր քան հանրութեան զգացածը:

×

Ժամը 21·30ին տեղի կ'ունենար փառատօնի կալան:

Գեղարուեստական յայտագրի առաջին բաժնին, Մանուկ Բարլկեան եւ Այտա Մուրատեան կրցան տալ Պախի ջութակի եւ դաշնակի սոնաթի քնարական շունչը:

Կիրակի օրուան գեղարուեստական յայտագրի ամէնէն հաճելի եւ գեղարուեստական վայելք առթող երեւոյթներէն մէկը եղաւ Պախի Փարթիթա թիւ 3, ռէ մինէօր գործը, զոր մեկնաբանեց տաղանդաւոր ջութակահար Մանուկ Բարլկեան: Արդարեւ, հայ ջութակահարը ճկուն աղեղով եւ բիւրեղ հպումներով լարերը շարժման մէջ դրաւ, տալով Պախի երկի խորքի վրայ գծուած պատկերներու վառ երանգն ու նրբութիւնները: Արուեստագէտի եւ նուագարանի զրոյց մը՝ որուն անմիջական հաղորդ կը դառնար ունկնդիրը: Առանձին՝ բեմին վրայ, Մանուկ Բարլկեան թարմ շունչով մը ստեղծեց բեմ-հանրութիւն հոգեկան կապը:

Ապա, Փօլ Թաֆանէլի համոյթը մեկնաբանեց իրանահայ երաժիշտ Աւետիս Ծամպազեանի Օփ. 13 հնգեակը, որմէ ետք մեկնաբանուեցաւ Եդուարդ Միրզոյեանի թաւջութակի սոնաթը, որ հայկական ազգային երաժշտութեան ոլորտէն դուրս՝ արդի երաժշտական շարժումին մաս կազմելու փորձ մը յատկանշող երկ մըն էր, ուր բնորոշ էին հեղինակին ինքնատիպութիւնը, արհեստավարժ վարպետութիւնը եւ գեղարուեստական մտածողութեան հասունութիւնը: Սոնաթը մեկնաբանուեցաւ հեղինակին եւ թաւջութակահար Ֆիլիփ Միւլէրի կողմէ, որ բացայայտօրէն կը զգար Միրզոյեանի ստեղծագործութիւնը:

Կալան վերջ կը գտնէր Պէթհովէնի Տօ մինէօր երրեակով. գործ մը՝ որ կը յատկանշուէր իր ոճով, ձեւով, ծաւալով և ներդաշնակման գիտարուեստով: Ինչպէս բոլոր ստեղծագործութիւնները, մեկնաբանուած գործն ալ կը ցոլացնէր Պէթհովէնի խռովայոյզ կեանքի պատկերը: Կեանք մը՝ խորունկ մտածողութեամբ եւ ստեղծագործական ոճով: Երրեակը մեկնաբանեցին դաշնակահար Րաֆֆի Պետրոսեան, ջութակահար Աննի Ժոտրի եւ թաւջութակահար Շարլ Ռընօ՝ այնպէս ինչպէս պէտք էր:

Կալայի վերջաւորութեան Գրիգոր Համբարձումեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր արուեստագէտներուն՝ որոնք մասնակցեցան փառատօնին եւ արուեստասէր հանրութեան, որ իր ներկայութեամբ քաջալերեց Քաթրայի աշխատանքները:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ հիւանդանոցի մը մէջ, Մարտ 14ին մեռած է Իրանի Հ.Յ.Դ. պատասխանատու եւ ծանօթ ընկերներէն Հարփիկ Թամրազեան: Ողբացեալը Լոնտոնի հիւանդանոցը փոխադրուած էր ինքնաշարժի արկածէ մը անմիջապէս ետք՝ գործողութեան ենթարկուելու համար, սակայն հարուածը մահացու եղած է: Ընկերոջ մարմինը Մարտ 15ին փոխադրուած է Թեհրան, ուր եւ թաղուած է: Ընկ. Հարփիկ Թամրազեան երկար տարիներ կուսակցական պատասխանատու պաշտօններ վարած է Թեհրանի մէջ, ինչպէս նաեւ հանրային եւ կրթական մարզերէ ներս իր տարած լուրջ եւ բովանդակալից աշխատանքներով համակրանք ու վարկ ստեղծած իր անձին շուրջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (313)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԱՆՏԱՌԱԲՆԱԿ ՃԻԽԱՂԸ

— Հոն, Մէսթրի փոքրիկ տնակին մէջ իմ բարի Ճուանաս դարձեալ պիտի գըտնեմ, բարի եւ խելօք ծերուկս ալ հոն է... եւ Թերեւս... ան ալ հոն գայ. ան որ իր մէկ նայուածքովը կը մխիթարէ զիս եւ մէկ խօսքովը կը զօրացնէ հոգիս:

Այսպէս, ուժ առած, ժամ մը քալելէ յետոյ վերջապէս անտառի մը առջեւ ելաւ: Հոդ ճամբան կը լմննար եւ անտառը կը սկսէր... անկարելի էր առանց անտառը ճեղքել անցնելու ճամբան շարունակել:

Պիանքա սարսռալով անտառ մտաւ:

Իրարու մէջ անցած ճիւղերէ կազմուած կամարի մը տակ մտած էր:

Բաւական մը յառաջանալէ յետոյ, սըրտատրոփ կանգ առաւ:

Անտառի մը մէջ այր մարդն անգամ երբ մութի մէջ առանձին մնայ, սոսկում կը զգայ, ո՛ւր մնաց Պիանքայի պէս մանկամարդ աղջիկ մը:

Հակառակ ատոր, Պիանքա անտառին եւ բնութեան ինչ ըլլալը չգիտնալուն շնորհիւ, քաջօրէն քանի մը վայրկեան եւս յառաջացաւ կամարին տակէն:

Յանկարծ իր ձախ կողմէն եղջերու մը վազեց եւ գոչեց: Եղերական խեղդուկ կոչ մըն էր...: Բոլոր եղջերուները մէկ ձայնով սկսան ամէն կողմէ բառաչել, շնագայլերը կաղկանձեցին... ամէն կողմէ մռնչիւններ լսուեցան:

Պիանքա ոչ եղջերուին ինչ ըլլալը գիտէր եւ ոչ շնագայլին... եթէ գիտցած ըլլար, անշուշտ պիտի չվախնար...

Խեղճ աղջիկը վախէն սարսափահար, սկսաւ վազել:

Ծառերու սօսափիւնը, հովին մռնչիւնը, վայրենի գազաններու վայնասունը, բուերու եւ գիշակեր թռչուններու վայիւնն ու կափկափիւնը, օձերու սուլոցը, միջատներու բզզիւնն ու դղրդոցը, բորեններու ողբն ու կոծը այնպիսի սոսկում մը արւին խեղճ աղջկան որ Պիանքա ձեռքերը տարածած կանգ առաւ, բայց անանկ կարծեց թէ դեռ վազելը կը շարունակէր:

Գէշ մտածում մը ինկած էր միտքը. այո, ճիշդ էր, անտառներու Դեւը զինքը կը հետապնդէր:

Ո՞վ: Անտառներու Դեւը ո՞վ էր սակայն:

Աւանդական դէմք մը, առասպելային արարած մը, մէկը այն անգոյ էակներէն որոնք աւերակներու մէջ կը բնակին, անտառներու մէջ կը քնանան, ծովերու վրայ կը պտըտին, անապատներու մէջ կը թափառին, վերջապէս կը բնակին բոլոր այն տեղերը որոնք մեծ են, մեծ, խորհրդաւոր եւ անսասանելի:

Նախապաշարումը ստեղծած ու շունչ տուած էր այդ անգոյ էակներուն, այն առեղծուած ամենազօր աւելորդապաշտութիւնը:

Ամէն մէկ անտառ իր առասպելը ունէր, ամէն մէկ աւերակ իր սեփական աւանդութիւնը ունէր:

Այս անտառն ալ իր առասպելը ունէր:

Պիանքա գիտէր այդ առասպելը. Ճուանա պատմած էր իրեն այդ աւանդութիւնը. յետոյ, Վենետիկ գտնուած ատենը ուրիշներ ալ կրկնած էին նոյն բանը:

Ուրեմն, այո, անտառներու դեւն էր զինքը հալածողը...: Մռնչողն ալ ան էր, պոռացողն ալ ան էր, լացողն ալ ան էր:

Ահա իրեն կը մօտենար... պիտի բռընէր զինքը... ձեռքերը երկարած էր... արիւնոտ ճիրաններ...:

Պիանքա, սարսափահար, ծունկի եկաւ եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ պահած վերջին հարուածին սպասեց:

Անտառներու դեւը ի՞նչ պիտի ընէր արդեօք զինքը:

.

Երկու խօսքով պատմենք մեր ընթերցողներուն թէ ո՞ւր էր Ճուանայի կողմէ Պիանքայի պատմուած եւ յետոյ ուրիշներու կողմէ կրկնուած առասպելը:

Պատմուածքը Վենետիկի հիմնարկութեան շրջանէն մնացած էր:

Դարեր առաջ, առաջին Վենետիկցիները ծովարերանին մէջտեղը ամուր բերդ մը շինած էին որ պիտի ծառայէր իրենց իբր զինուորական քաղաք:

Այն ատենները Մէսթրը գոյութիւն չունէր, ոչ ալ իր անտառը: Հոն ուր այժմ Մէսթրի տուները բարձրացած էին, այն ատենները միայն խութեր եւ ապառաժներ կային:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Բ. Տամլամեանի մահուան տխուր առթիւ, հայրենակիցներ՝ Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 250 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան եւ զաւակները 250 ֆր. եւ Հայկ Պայրամեանի մահուան առթիւ, Լիոն – Պրոն բնակող հայրենակից Օննիկ Պէնէկեան 300 ֆր. կը նուիրեն Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ծրըգեանի եւ իրենց զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ Անիձա Այթունեանի մահուան առիթով։

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Մանթարեանի՝ իր մօր Վերժին Թրքաչատեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եւ 140 ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 5, յիշատակ տասն կուսանաց, երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16.30ին։

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Երեքշաբթի, ժամը 9ին ժամերգութիւն, յիշատակ տասն կուսանաց 18ին։

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ – Ս. ՅԱԿՈԲ

Երեքշաբթի, յիշատակ տասն կուսանաց ժամը 18.30ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն ամսուն առաջին Հինգշաբթին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 3ին, բացառաբար, Ապրիլին երկրորդ Հինգշաբթին (14ին) է ընդհ. ժողովը։

Semaine Culturelle du YAN'S CLUB

12-20 AVRIL

MARDI 12 AVRIL, 21 HEURES :

Projection du Film « POINT LIMITE ZERO » de Richard Sarafian, suivi d'un débat sur « La création cinématographique arménienne en Diaspora »

VENDREDI 15 AVRIL, 21 HEURES :

Théâtre : l'ARMENOCHE de Reine Bartève, mise en scène par Jean-Luc Boutte.

LUNDI 18 AVRIL, 21 HEURES

Concert. — « Quator SEVAN » Janos Mate (violon), Emmanuel Kouyoumdjian violon), Hovhannès Anastasian (alto), Hans Mannès (violoncelle

Programme : Bethoven, Mozart, Komitas, Anastasian

MERCREDI 20 AVRIL, 21 HEURES

Conférence : LE GENOCIDE par le Dr. YVES TERNON

Ces manifestations ont lieu au Yan's Club, 5 Ave. Reille, Paris 14e

Le nombre des places étant limité, il est recommandé de réserver pour les soupers qui suivront : Tél. : 589-20-48

– 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ –

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր-Տամ տը Փարիի մէջ։

Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ – էթուալի հրապարակ

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը խուռներամ մասնակցիլ այս ամբողջ յայտագրին՝ յարգելով յիշատակը մեր բիւրաւոր նահատակներուն։

Cathédrale St. Michel, Bruxelles

ԶԱՏԻԿ

Ապրիլ 10, Կիրակի, պատարագ ժամը 11.30ին, առաջին անգամ ըլլալով հռովմէական կաթողիկէ ծէսով պատարագի մը ընթացքին՝

ՀԱՅ. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

« Կոմիտաս » լարային համոյթը Պրիւսէլի (16 նուագող) ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ ղեկավարութեան տակ։

Յայտագիր.— Կոմիտաս, Վիվիանի, Ալան Յովհաննէս, Վարդան Սարգսեան, Եկմալեան։

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Նախաձեռնութեամբ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

վարժարանի տեսչութեան

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19

Նախագահութեամբ՝

Փարիզի Արքեպիսկոպոս՝

ԿԱՐԴԻՆԱԼ Ֆ. ՄԱՐԹԻ-Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յակոբ Հիսայեան ընտանիքը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր ընկեր – ընկերուհիներուն որոնք հեռախօսով, նամակով ու անձամբ այցելութեամբ Յակոբ Հիսայեանի գործողութեան ընթացքին ազնիւ զգացումն ու հոգածութիւնը ունեցան անոր հետեւելու։

Այս առթիւ 200 ֆր. նուիրած են Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին։

ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

LEÇONS DE PIANO

Pierrette MOLINARI

23, Rue du Sentier

75002 Paris

Tél. 508-55-78 entre

18 et 22 heures

Նաեւ կիթառի դասեր պարոնի մը կողմէ, դիմել նոյն հասցէին։

ՋՐԻ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի հայ կին մը, որ 21 տարեկան տղայ մը ունի, տրամադիր է տնական գործեր ընելու կամ երախայ պահելու ձրի բնակութեան փոխարէն։

Գրել՝ Ամիրխանեան

97, Rue Oberkampf — 75011 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները դպրոցի ծախքերու համար, Վարդանանց հանդէսի առթիւ Կիրակի, Մարտ 6ին.—

Պ.Պ. Ժաք Դաւիթեան եւ Ժաք Գոզաբեան 300ական, Պ.Պ. Տ. Զէքիեան, Ն. Ուզունեան, Ե. Մարկոսեան, Է. Յարութիւնեան, Ար. Պահատուրեան, Նահմիրեան, Առաքելեան, Այտապիրեան, Ժ. Խաչատուրեան, Մ. Պօղոսեան, Յ. Մկրտիչեան, Հ. Պօյաճեան եւ Տիկ. Ճ. Ազըլեան 100ական, Պ.Պ. Շամլեան, Շէքէրեան, Մալճեան, Ջ. Փեհլիվանեան, Տէրմոյեան, Բարսեղեան, Միրամեան, Պէրպէրեան, Պօղոսեան, Տիկիններ Ոսկերիչեան, Տէյիրմէնճեան, Տուլմէճեան 50ական, Պ. Վ. Քէչիչեան 40, փոքրիկն Կոմօն 20, փոքրիկն Կիւլլիւչեան 10։ Ընդհ գումար՝ 2570 ֆր.։

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Տիկ. Նուարդ Մաղաքաճեանէ, իր ամուսնոյն մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

ARMENIE 77

DÉPARTS CHAQUE MOIS

du 7 Mai au 18 Mai	du 5 Août au 19 Août
du 11 Juin au 25 Juin	du 1er Octobre au 15 Octobre
du 13 Juillet au 25 Juillet	du 22 Octobre au 5 Novembre
	du 23 Décembre au 6 Janvier 78

à partir de 2680 F

du 5 Août au 19 Août

(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

SOUS L'EGIDE DU PATRIARCAT ARMENIEN DE JERUSALEM

La Semaine Sainte - Pâques à Jerusalem

DU 1er AVRIL AU 12 AVRIL

PRIX : PARIS/PARIS, Hôtel 3 étoiles 3.200 FRS.

Renseignements et inscriptions :

Mr. Haïk AGHABEKIAN

8, Rue Alfred Bruneau 75016 PARIS Tél. : 527-19-93

AU SECRETARIAT DE L'EGLISE ARMENIENNE, 15 Rue Jean-Goujon, 75008 PARIS — Tél. : 359-67-03

MONDOTOURS SEVAN VOYAGES

Voyage aux Etats-Unis

DU 2 AU 9 MAI 1977

NEY-YORK — WASHINGTON

PRIX : PARIS/PARIS, Classe Touriste : 2.750 FRS

1ère Classe : 2.950 FRS

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

PIZZA OSKIAN

139, rue Saint-Honoré 75001 Paris

tél. 260 23 80

ԲԱՑԱԾ Է ԻՐ ԴՌՆԵՐԸ

ՁԵՐ ՃԱՇԵՐՈՒՆ, ՆՇԱՆՏՈՒՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
3
DIMANCHE
3 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.827 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 52e ANNÉE — N° 13.827

ՔՆՆԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈՒՄՆԵՐ

1

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ

Քանի մը ամիս առաջ՝ վէճի մը առթիւ, որ ըստ երեւոյթին գրականութեան եւ գրական քննադատութեան հարցերուն շուրջ կը դառնար, պատեհութիւնը ունեցանք ամերիկահայ երիտասարդ քննադատի մը գաղափարներուն հանգամանօրէն տեղեկանալու (տե՛ս մանաւանդ 1976 Յունիս 22էն 25 «Յառաջ»ի թիւերուն մէջ՝ «Ամէնալաւ պաշտպանողականը հարձակումն է» խորագրուած յօդուածը): Կ'ուզեմ օգտուիլ այդտեղ արձանագրուած կարգ մը միտքերու յստակ տարազումէն, ներածելու համար քննադատական խօսքի բնոյթին անդրադարձող գրութիւններու շարք մը: Այս շարքին մէջ՝ «Քննավերլուծական մօտեցումներ», կ'ուզեմ ներկայացնել եւ քննել արդիական քննադատութեան փրաթիքը, կիրառումը անոր մէջ ենթադրուած կամ պաշտպանուած դրոյթները, ցոյց տալու համար մանաւանդ ներքին կապը որ այդ քննավերլուծական կիրառումը կը միացնէ գրութեան եւ լեզուի աշխատանքին: Որովհետեւ չկան նոր մեթոտներ, հին խորք մը տալու, վերարտադրելու, նկարագրելու, նոր ձեւեր: Կա՛յ պիտի համարձակիմ ըսել գրութեան աշխատանքին ակնածանքը, անոր յառաջացուցած եւ յառաջացնելիք փոփոխութեան տարողութիւնը նկատի առնելու, չծածկելու փորձ մը, որ այսօրուան վերլուծական խօսքին յատկանիշներէն մէկն է: Այս փորձն է որ Սփիւռքի գրողներու եւ (եթէ կան) մտածողներու կողմէ բոլորովին անտեսուած եւ արհամարուած է:

Այդպիսի փորձի մը հետեւիլ չի նշանակեր ուրեմն պարզապէս կրկնել գոյութիւն ունեցող տեսութիւնները, զանոնք կիրարկել հայ գրականութեան՝ առանց իր մասնայատկութեան բաւական ուշադրութիւն ընծայելու: Այդպիսի մեղադրանք մը բոլորովին անհեթեթ է, քանի որ գրական ըսուած գործերու սովորակա՛ն ընթերցումներն են որոնք չեն հեռանար արեւմտեան գեղագիտութեան մէջ ընդհանրացած ձեւերէն:

Գրականութիւն ըսուածը, եթէ իմաստ մը ունի, կ'աշխատի լեզուին մէջ, դարձնելով զայն իր փորձառութեան դաշտը, փորձելով հասնիլ, այո, չսպասուածին: Բայց այդ չսպասուածը կամայական չէ, անհատական քմահաճոյքներէ բխող կամ դիպուածական բառային փորձառութիւններէ: Այլ՝ լեզուին մէջ պահուածը, ընթացիկ տարազներուն եւ տարազումներուն տակ թաղուածը, զոր որոշ աշխատանք մը եւ որոշ փորձարկում մը միայն կրնան լոյսին բերել:

Կը մնայ բացայայտել թէ ի՞նչ է լեզուականը հոս, երբ կը խօսիմ լեզուի մէջ թաղուածի մասին, կամ լեզուի աշխատանքի մասին: Ժ. Քրիսթեւայի հետ է, եթէ չեմ սխալիր, որ աշխատանքի յղացքը ներմուծուեցաւ գրութեան արտադրութիւնը հասկնալու եւ բացատրելու համար իբրեւ նշանական արտադրութիւն, որով կը հակադրուէր արուեստի շուրջ սովորական խօսքին իտէալիստ ձգտումներուն: Լեզուի աշխատանքը կը ստանայ արդէն այսպէս քաղաքական ուժ մը, բայց ըստ երեւոյթին միայն վերնակառուցային մակարդակէ մը, այսինքն՝ ուժ մը որ կը վերադրուի իրեն, դուրսէն: Գրական վերլուծումը կ'աշխատի հոս գաղափարաբանութեան վրայ, կը խանգարէ, կը շրջէ զայն, առանց սակայն կարենալ մասնակցելու լեզուին տակ թաղուածի, լեզուի տարազումներուն տակ կորսուած կարելիութիւններու լուսաբերումին: Այնպէս որ քննական այս մօտեցումը լեզուն կը հաւասարեցնէ ընկերային իրականութեան մը, իր զանազան «քոտ»երով, որոնց հանդէպ գրականութիւնը եւ քերթողութիւնը, լեզուի մէջ իրենց աշխատանքով, վերիվայրող դեր մը կը խաղան: Այս մօտեցումը (Պարթ, Քրիսթեւա. բայց անունները հոս դեռ անհրաժեշտ չեն, կ'ուզեմ ընդհանուր պատկեր մը տալ նախ դրուած հարցերուն, այնքան որոշ եւ որոշադրուած) ուրիշ յատկանիշ մը ունի, հետեւաբար ոչ մէկ կապ չունեցող առաջինին հետ, որ է լեզուաբանական գործիքի ընդհանրացած գործածութիւնը, ինչ որ կ'ենթադրէ լեզուի առարկայացումը անշուշտ:

Գրական աշխատանք մը որ կը փորձէ հասնիլ, լեզուին մէջ, չսպասուածին, չի կենար այս ընկերայնացումին եւ առարկայացումին վրայ, որոնք չեն կրնար ներկայացնել երբեք վերջնական դիրքորոշումներ: Քննադատական խօսքը՝ ընդհակառակն՝ պարզ անդիտութեամբ, կը շփոթէ այդ դիրքորոշումները մէկը միւսին հետ, կը կուտակէ հապճեպով անունները, եւ՝ կուրացած իր իսկ երեւակայած դրոյթներէն, չի կրնար անցնիլ անդին իր մերժած ըմբռնումներէն: Կը մնայ յափշտակուած իր մերժումին մէջ: Այս իմաստով ալ, ժողովրդականացումի աշխատանք մը, ներկայ պայմաններուն տակ, բոլորովին ապարդիւն չեմ նկատեր: Պէտք է բանալ այսօր հայ Սփիւռքին մէջ, գրականութեան եւ լեզուին մօտենալու նոր կարելիութիւններ, որոնք դիտման վերջապէս չափուիլ հոս եւ հոն տարուած փորձառութիւններուն: Զափուիլ, այո, եւ ոչ քննարկել եւ ուսուցանել գրական փորձերու ան-իմաստ շարունակութիւն մը եւ կրկնութիւն մը: Զափուիլ, լեզուին համար: Քննավերլուծական մօտեցումներու ներկայացումը անկասկած պիտի չտայ անմիջական միջոցներ, մեթոտներ: Բայց այդ չէ հարցը, գոնէ ներկայ տողերուն մէջ: Շատ յայտնի եւ նոյնիսկ անպատկառ ձեւով, հոս եւ հոն, նոյն յարձակումներուն կը հանդիպինք, որ կը մասնակցին Սփիւռքի մէջ ընդհանրացած ծածկումի աշխատանքի մը: Ծածկումը լեզուին մէջ կը գործէ, դժբախտաբար, մերժելով վերաբանալ տարածութիւնը տարազներուն ետին: Առաջադրած յօդուածաշարքերս բոլորովին իմաստէ զուրկ պիտի մնար եթէ ամէնէն առաջ՝ չհետապնդէր այդ ծածկումին մատնանշումը: Գլխաւոր նպատակս ի վերջոյ՝ այդ է: Մնացեալը, օրինակ՝ հայ հասարակութեան ծանօթացնել այս կամ այն գրադատական ուղղութիւնը, պէտք է խոստովանիմ որ շատ երկրորդական կը նկատեմ: Կը հաւատամ որ հայ հասարակութիւնը ինծի չէ սպասած, եթէ կը հետաքրքրուի այդպիսի խնդիրներով: Բայց երբ հարցը քաղաքական հարց մըն է, երբ գիտենք որ որոշ ուժեր կը գործեն հայ Սփիւռքին մէջ, անկախաբար զանոնք գործադրող անձերէն, լռեցնելու համար օտարին ձայնը լեզուին մէջ, զոր պատրաստ չենք լսելու, ըստ երեւոյթին, այն ատեն՝ կը մնայ միայն այդ բացասական ուժերուն գործողութիւնը փորձել շատ յստակօրէն բացայայտել եւ մատնանշել: Քննադատական խօսքին ցոյց տուած կամաւոր անդիտութիւնը այդ ուժերուն կիրարկման կէտերէն մէկն է միայն:

Այս պատճառներով ալ, զիս աւելի պիտի հետաքրքրէ այս շարքին մէջ լեզուի աշխատանքին եւ անոր քննավերլուծական բացայայտումին քաղաքական եզրը:

×

«Քննադատական» խօսքը, վերոյիշեալ անունին տակ, կը սկսի զանազանելով հոգեբուժին առջեւ արտասանուած կամ արտասանուելիք խօսքը եւ հանճարին գրութիւնը: Միակ տարբերութիւնը զոր կրնայ գտնել անշուշտ երկուքին միջեւ, «տաղանդն» է: Գրութեան արարքը, գրելը, վերապահուած է, ան փէ է ան տռուա, իրականօրէն եւ իրաւականօրէն, ընտրանիի մը: Իրաւականօրէն՝ որովհետեւ հրատարակուելու պահանջն է միայն որ կը բացատրէ եղեր ոչ-հանճարին գրելու յամառութիւնը: Եւ իրաւականօրէն՝ որովհետեւ այդ անտաղանդ գրողներուն, որոնք մեծամասնութիւնը կը կազմեն եւ գրելու պահանջը ինկապէս չեն զգար, պէտք է արգիլուի եղեր պարզապէս այդ արարքը, կիրառումը: Ահաւասիկ տողերը ուր այս աներեւակայելի գաղափարները անվարան կը դրուին ու կը պաշտպանուին.

> Սակայն հաստատել հաղուադէպ մեծերու մօտ գրելու պահանջը չի նշանակեր ընդունիլ ստանաւոր գրողներու մեծամասնութեան մօտ նոյն պահանջին գոյութիւնը:

Ասիկա՝ իրողութեան մակարդակին: Գալով, «իրաւունքի» մակարդակին՝

> գրելը եւ հրատարակելը բոլորովին տարբեր բաներ են: Ամէն անձնադրոշմ կառոյց հրատարակելի չէ:

Շատ ծանր արտայայտութիւններ են ասոնք, բայց հաւանաբար միամիտ է զարմանալ եւ զայթակղիլ: Քննադատական խօսքին բնոյթը. քերթողական եւ գրական բազմապատկումին ի տես՝ բռնատիրական կամքը: Այդ կամքին քաղաքական տարողութիւնը ակնյայտ է:

Բացայայտելէ առաջ սակայն այս կէտը, կ'ուզեմ պատրանք մը նշել: Ընդհանրացած գաղափար է այսօր մեր մամուլին մէջ, մտածելու դերը խաղացողներուն մօտ, որ լեզուն «յոգնած», չահագործուած, չարագործուած եւ «բոզացած» է, որ պէտք է անոր կուսացումին ձեռնարկել: Եթէ չեմ սխալիր, այդպիսի գաղափար մը հեռու չէ կորիզը ըլլալէ բոլոր յետադիմական (աւելի ծանր ածական մը չգործածելու համար) կեցուածքներուն: Բայց հոս՝ կայ աւելին. ամբողջատիրական երկիրներուն մէջն է որ վտանգը ամէնէն հրատապն է եղեր: Զարմանալի է, այնպէս չէ՞, քաղաքական այս պոնն քոնսիանսը որ կը կարծէ թէ «տիրապետող դասակարգը» իր խօսնակներու բերնի միջոցաւ՝ միայն գիտակից ձեւով կը խօսի, եւ վճարելով: Կարծես թէ այդ դասակարգներու, եթէ անշուշտ դասակարգի խնդիր մը կայ, որովայնախօսութիւնը աւելի բացայայտ եւ աւելի վտանգաւոր չէ արեւմտեան երկիրներուն մէջ: Պատրանքը գաղափարաբանական իրողութեան բացարձակ անգիտութենէն կու գայ: Այսքան ժամանակէ ի վեր, համալսարանական քննադատութիւնը պէտք է լսած ըլլար անոր մասին: Բայց ի՞նչ է ի վերջոյ քննադատական խօսքին պաշտօնը:

Շար.ը կարդալ էջ 3

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԻ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ

«Ի՞նչ պէտք, ի՞նչ պէտք սակայն ըսել այս բոլորը որ արդէն իսկ այնքան անգամներ կրկնուած ըլլալու տժգունութիւնը ունին: Ի՞նչ պէտք մանաւանդ զբաղիլ պարագաներով, որոնց լաւագոյն դարմանը բառերուն եւ խօսքերուն ուժը չի կրնար կազմել բնաւ»:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Գրեց՝
Հ. ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուրեմն լռութի՞ւն:

Այս հարցականն ու անոր առաջարկած տրամախոհական անդրադարձութիւնները, ներկայ, մեր ազգային գոյութեան բացայայտութեան անհրաժեշտ փուլն (փազ) է: Լուռ, երբեմն գիտակից, երբեմն ոչ, ներքին այս պայքարն է որ կը տիրէ հոգիներուն վրայ, ընթացք տալով կեանքի մը, որ ոչ պարտուածներ կ'արձանագրէ եւ ոչ յաղթականներ, գոյութիւն մը անդէմ, զոհը բնազդական շարժումներու, մահուան դէմ կանգնելու՝ ամենատարրական միջոցին յանձնուելով. եւ կեանքը դէթ դեռ կը շարունակուի, առկայ գոյութիւն մը դեռ ինքզինքը կը պարտադրէ դիտող ենթակային. եւ այն ատեն «գրականութիւնը աւելորդ բան չէ՝ երբ իր ընտրած նիւթը կայծն է...կայծը, մշտաքորք կայծը՝ բանալին է հրաշքին»: Այո, դեռ այս պահուս կանք. «կայ փոքրիկ տնակ մը, եւ տնակին մէջտեղ փոքրիկ օճախ մը, օճախին մէջտեղ փոքրիկ կայծ մը: Թերեւս սէր է, թերեւս յոյս է, թերեւս ոչ մէկն է եւ ոչ ալ միւսը, բայց անշուշտ ապացոյց մըն է այդ կայծը մեր տնակին մէջ»: (Շահնուր)

Սակայն, մտահոգուիլ ազգային հարցով եւ տագնապիլ ներկայի մը անհրաժեշտ բայց անյայտ սլաքի գրգռող խթանէն, չի նշանակեր յանձնուիլ վերացական եզրերու խուրձի մը: Իրաւ. բանաստեղծութիւնը, արձագանգելով հանդերձ, կը խուսափի բացարձակ վերացականութիւն ըլլալէ եւ գրականութիւնը նոյն այդ բանաստեղծութեան առարկայականութեան հոգեկան ուղին: Ամէն գոյութիւն հարկ է որ հուսկ մարմին ըլլայ եւ իրագործուի իբրեւ այդ մարդկային փոխյարաբերութիւններու հիմքը ըլլալով: Բացարձակ ճշմարտութիւնն իսկ իր վերանցականութեանը մէջ հասկնալի է այնքան որքան կը յաջողի ըլլալ ներաշխարհ:

Արդարեւ, գաղափարները առանձին զիս չեն գոհացներ: Գոյութիւնն է գրական երեւոյթը էութեանս: Եւ ես կեանք եմ առօրեայ ապրում և կիրք, ժամանակի մէջ՝ յաւիտենականութեան խայծով, կաշկանդուած մահկանացու միջակութիւններէ եւ մտրակուած կենսական թռիչքէ, դէպի կատարեալը, բացարձակը, գոյութենական միակ ճշմարիտը: Անհրաժեշտը իրագործուիլն է եւ իրագործուիլ գոյութե-

Շար.ը կարդալ էջ 4

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Yves Bonnefoy
DANS LE LEURRE DU SEUIL

Գրեց՝
Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Բանաստեղծական փորձ ու բանաստեղծական փորձառութիւն

Իւ Պոնըֆուայի ամբողջ արտադրութիւնը իբրեւ հորիզոն ունի բանաստեղծութիւնը, հակառակ անոր որ «բանաստեղծական» էջերը կը կազմեն անոր մէկ չնչին մասը: 1946էն 1976 միայն հինգ միջին ծաւալով հատորներ որոնց քով կը դրուին նկարչութեան պատմութեան յատկացուած «էսսէներ» փորձեր (վերջինը կը կոչուի Հռոմ 1630) եւ կարեւոր ցանկ մը շէքսփիրեան թատերգութիւններու թարգմանութեան: Ռէմպոյի իր ընթերցումը (1961) մեզ կը մօտեցնէ այն գրութիւններուն ուր Պոնըֆուա վերլուծման կ'ենթարկէ բանաստեղծութեան իսկութիւնն ու պայմանները:

Պոնըֆուա այն բանաստեղծներէն է որոնց բանաստեղծական հատորներուն կ'ընկերակցի փորձը: Իր առաջին հատորին՝ Շարժում եւ Անշարժութիւն Տուվի (1953) հետ կը դրէ Ռավեննայի Գերեզմանաքարերը արձակը. Երէկ՝ Տիրող Անապատ հատորին քով՝ Արարքն ու Վայրը Բանաստեղծութեան (1), իսկ վերջին՝ Սեմի Հրապոյրին մէջ (1976) հատորը Յետին-Երկիր գրութեան հետ: Բանաստեղծութեան կողքին՝ բանաստեղծական «խորհրդածութիւնը», կարծէք փորձը անհրաժեշտ ըլլար բանաստեղծական փորձառութեան:

Պոնըֆուայի այս կրկնակ, երկ-դիմի արտադրութիւնը կը շարունակէ աւանդութիւն մը, ծանօթ են Պոտլէրի երկար վերլուծումները ռոմանթիք արուեստի մասին՝ ձեւ մը լուծելու վիպապաշտութիւնը: Ինչ որ սակայն Les Fleurs du Mal-ը կը դարձնէ «անկիւնաքար» բանաստեղծութեան պատմութեան մէջ այնտեղ իրագործուած «բանաստեղծականութենէն» անդին, բանաստեղծութեան տուեալներուն, անոր իսկութեան մասին զարգացող գրողական կիրառումն է: Կը յայտնուի «բանաստեղծութեան» մտածողութիւնը, այնքան տարբեր «բանաստեղծական արուեստ» կոչուած հրահանգներէն տարբեր նաեւ «գրական հանգանակներէն»: Բանաստեղծութեան քիչ թէ շատ տարտամ ըմբռնումէ մը աւելի բանաստեղծութեան հիմերուն քննարկումն է խնդրոյ առարկայ:

Այս ծիրին մէջ կը դրուին Լոտրէամոնի զոյգ գրութիւնները «Բանաստեղծութիւններ» խորագրուած, ուր ընթերցողը ոչինչ պիտի գտնէ «բանաստեղծական»: Անոնք որոնք բանաստեղծութիւնը կը շփոթեն իրենց կորսուած մանկութեան երգին ու ծղրիթին հետ, կրնան միայն յուսախաբ ըլլալ այս ընթերցումէն: Առածանման հատուածներ են, ուր կը կազմաքեղծուին Փասքալի մտածումները: Լոտրէամոն կը գրէ. «Բանաստեղծութեան մասին եղած դատումները աւելի մեծ արժէք ունին քան բանաստեղծութիւնը: Անոնք բանաստեղծութեան փիլիսոփայութիւնն են»: Լոտրէամոնի փիլիսոփայութիւն կոչածը, Պոնըֆուայի երկար փորձերը իմաստասիրական համակարգի մը չեն յղուիր, ո՛չ ալ գեղագիտական կազմածի մը: Արձակ փորձը բանաստեղծական փորձառութիւն մը կը դրէ, կը մտածէ տրամաբանական (discursif) միջոցներով: Աւելին՝ բանաստեղծութիւնը կը դրուի իբրեւ փորձառութիւն, երբ կը դառնայ մտածման ոչ թէ առարկան, այլ «ներկան»: Պէտք չէ մոռնալ որ գերիրապաշտներու écriture automatique-ը անգամ ու մա՛նաւանդ ան՝ կ'ենթադրէ (է՛ արդէն) théorie d'automatisme մը եւ Ա. Պրըթոնի «Հանգանակները» կը տրամադրեն գրողական կիրառումի տեսութիւն մը:

Բանաստեղծութեան տուեալներուն, միջոցներուն, «իսկութեան» շուրջ դրուող փորձը կը ստեղծէ իւրայատուկ կացութիւն մը «բանաստեղծութեան» իսկ համար: Կը յայտնուին «դիտցող», քննադատ բանաստեղծը, «երկդիմի» գրութիւնը. խառնուրդ մը՝ ուր կարելի չէ այլեւս մտցնել աւանդական դասաւորումները երեւակայութեան ու կարելի չէ մտածումին, զգայութեան ու դատումին: Պատկերը եւ տարազը ինչպէս կ'ըսէ Պոնըֆուա կը կենան քով քովի, մէկը միւսին տակ:

ՏԱՐԱԶԻ ճամբան

Ժամանակակից բանաստեղծութիւնը կը տեղափոխուի հակասութիւններու ցանցի մը վրայ: Ան որ կ'առնէ տարազի ճամբան կը հանդիպի անզանցելի հակասութեան մը: Արդարեւ՝ բանաստեղծութեան «իսկութեան» մօտեցումը երբ կ'անցնի յղացքէն ու տեսութենէն, երբ կը դադրի անմիջական «բանաստեղծութիւն» ըլլալէ, կը բախի արգելքի մը: Պոնըֆուայի համար «յղացային մտածումը» այդ արգելքն է «վերադարձի ճամբուն վրայ». «Յղացքը կրնայ մահը ժխտել որովհետեւ մահը կը փախչի վերացականութենէն: Յղացքը կ'ամբողջանայ մտածումի «յարակցութեամբ»: Իսկ համակարգը թումբ մըն է մահուան դէմ: Յղացքը կը վերացականացնէ, կը տիեզերականացնէ ինչ որ «հոս է հիմա», անմիջականօրէն «ներկայ»: Այլ խօսքով՝ բանաստեղծական փորձը երբ կը դիմէ յղացքին, երբ կը յօրինէ «բառերու տուն մը, բայց յաւիտենական», այն ատեն բանաստեղծական փորձառութենէն կը բռնէ վերացականն ու անժամանակը: Փորձը կը դաւաճանէ փորձառութեան: Ահաւասիկ հակասութիւնը որուն զանցումը տեղի կ'ունենայ միայն, երբ յղացքը կը ջնջէ ինքզինք անմիջական առարկային պատկերին առջեւ:

Բանաստեղծութիւնը Պոնըֆուայի համար կապ մըն է «ներկայութեան» հետ որ կը յայտնուի այս ծառին, այս գլուխին, այս դէմքին մէջ: Անցնող ներկայութիւն մը, խուսափող, ջնջուող, մեռնող ու ծնող վայրկեան մը, ուր իրը կը յայտնուի իր եզակիութեան, թանձրացեալ զգայականութեան մէջ: Պոնըֆուայի բանաստեղծութեան թերեւս միակ ու անդադար ինքզինք պրկող դպրանակը այս ձգտումն է, այս «կարօտը» այս «յոյսը» անմիջականին, որ կ'անցնի գաղափարէն: «Պիտի ուզէի միացնել բանաստեղծութիւնն ու յոյսը» կը գրէ Պոնըֆուա: Յոյսը գացող՝ յղացքէն անդին, դէպի իրերուն մէջ մնացող «մութ ջուրը» կամ «յետնահողը»: Ռավէննայի գերեզմանաքարերը իրենց պարզ, անոճ մակերեսներով կը յայտնաբերեն «զգացականի իրականութիւնը» որուն մէջ կը բարձրանայ «հաւասար մատչումը» ներկայութեան: «Ուրիշ իշխանութիւն», ուրիշ ափ, ուրիշ լոյս, յետնահող, միւս կողմ, եւայլն՝ այս բոլորը Պոնըֆուայի գրութեան մէջ կ'ակնարկեն իրերու այն ներկայութեան որ կը գտնուի անոնց առօրեայ գործածութենէն անդին:

Ի՞նչպէս գտնել սակայն իրերու այդ ներկայութեան մէջ, ի՞նչպէս ընել որ զարդէն ու յարդարանքէն անդին յանկարծ ներկայութիւնը բեկուի: Այս ներկայութիւնը արարք մըն է Պոնըֆուայի համար, արարք մը՝ որով անմիջականը կուտայ ինքզինք: Եւ արարքը միջարկում մըն է զոր Պոնըֆուա կը կոչէ ճամբորդութիւն. «Բանաստեղծութիւնն ու ճամբորդութիւնը կը սնուին նոյն գոյացութենէն, նոյն արիւնէն», ինչ որ բանաստեղծութեան իսկ սահմանումն է: Պոնըֆուա կը խօսի յաճախ «խորհրդազգածական իրապաշտութեան» մը մասին, « un réalisme initiatique » որ կ'երթայ «գաղափարի տունէն» դէպի անմիջական ներկայութիւնը: Այս խորհրդազգածութեան կը յղուին Պոնըֆուայի միթոսները, օրինակ Մովսէսի ճամբորդութիւնը Նեղոսն ի վար: Իսկ ճամբորդութիւն մը վայրերու հետազօտում մըն է, անցք մը սեմերէ ու քառուղիներէ, դէպի իսկական վայրը, դէպի «ճշմարտութիւնը». «Հոս, կը գրէ Պոնըֆուա, (– իսկական վայրը միշտ հոս մըն է –) հոս համր կամ հեռաւոր իրականութիւնը եւ գոյութիւնս կը միանան, կը փոխարկուին, կը ցնծան էութեան բաւարարութեան մէջ»: Վայրը վերադարձի վայրն է, հոս մը ուր մարմինը, միտքը, իրականութիւնը կը միանան բոպէի մը փակագիծին մէջ. բոպէ մը՝ որ վեր է ժամանակէն ու կը կազմէ «յաւիտենութեան կտոր մը»:

Լեզուի վտանգը

Իսկական դժուարութիւնը կը սկսի, եթէ չէր սկսած արդէն, երբ բանաստեղծական փորձառութիւնը կ'արձանագրուի: «Խօսքը» փնտռտուքն է այդ ներկայութեան, բայց իբրեւ փնտռտուք արդէն աքսոր մըն է, աքսոր մը ներկայութեան անմիջականութենէն: Պոնըֆուա դիտէ լեզուի անկարողութիւնը անմիջականը ըսելու, անոր յարատեւ ձգտումը հեռանալու այստեղէն ու հիմայէն, դառնալով «գորշանկար» մը ուր ոչինչ կը պահուի «կրակէն»: Նման փորձառութիւն է որ կը գրուի սա տողերուն մէջ.

« Un instant tout manqua,
Le fer rouge de l'être ne troua plus
La grisaille du verbe... »

Ամբողջ «արդիականութիւնը» կը մնայ լեզուի այս բանտին մէջ, ուր կը կարծէ հիմնել ինքզինք, կը կարծէ գտած ըլլալ վայրը: Պոնըֆուա անդադար կը դրէ աշխարհի կորուստը, կը փորձէ ճեղքել մութը, բռնել «դէմքը պահուած քարին մէջ», խօսիլ «դէմքի գիշերը»: Ընել այնպէս որ «խօսքը փառաւորէ ներկայութիւնը, երգէ ներկայութեան արարքը, մեզ պատրաստէ անոր հանդիպումին»:

Եթէ խօսքը փնտռտուք մըն է, մոռացում մըն ալ է նոյն ատեն, մոռացում որ կը բխի անոր «իսկութենէն», այն հանգամանքէն որ խօսքը կը կապէ իմաստին: Լեզուին մէջ կայ «պահանջք մը» որ է «իմաստի վարկածը»: Լեզուն առաջին կազմակերպութիւնն է աշխարհին, առաջին յղացքը: Լեզու եւ յղացք նոյն արիւնէն կը սնուին պիտի ըսէի, այն չափով որ լեզուն «գոյութեան» ծայրագոյն կացութիւնները կը բերէ իմաստի տիրապետութեան:

Պոնըֆուա բանաստեղծութեան մէջ կը տեսնէ կարելի դարձը դէպի «խօսքին ճշմարտութիւնը»: Բանաստեղծութիւնն կը յղէ խօսքը կրակին ու մութին, հողին ու ջուրին, զայն կը «մաքրէ»: Որպէսզի լեզուն դառնայ թափանցում մը այդ միւս լոյսին, մուտք մը միւս երկրին մէջ, պէտք է որ անցնի ծայրագոյն այն վիճակէն սահմանէն, այն վտանգէն որով իմաստը կը կոտրի: Այս «պայթին» մէջ միայն կ'ելլէ կրակը.

Mais enfin le feu se leva
Le plus violent navire.
Entra au port.

Aube d'un second jour,
Je suis venu dans ta maison brûlante
Et j'ai rompu ce pain où l'eau lointaine coule.

Պոնըֆուայի համար բանաստեղծութիւնը իր հանդիպումը կը գտնէ այդ հեռաւոր ջուրին մէջ որ կը հոսի լեզուի հացին մէջ, լեզուէն անդին: Այդ հանդիպումով՝ ձայնը կը դադրի ինքն իր վրայ դառնալէ, կասկածի ու հարցումի խօսքը ըլլալէ որ իր «մեծութիւնը» կ'առնէր իր սպառումէն (տե՛ս Մալլարմէ): Խօսքը կը պառկի այսպէս ներկայութեան անմիջականութեան վրայ, այս երկրորդ օրուան մէջ:

Միւս երկիրը, միւս հողը, միւս լոյսը ըսող խօսքը կը տառապի սակայն անուանումի հարցէն, լեզուն զանցելու անկարողութենէն: Պոնըֆուա կ'ըսէ արդէն.

« Comment nommerons-nous cet autre jour, mon âme,
Ce plus bas rougeoiment mêlé de sable noir? »

Միւսը ըսել այս լեզուին մէջ, այս լեզուի բառերով կը նշանակէ դրել անդադար անանունը բառերու այլազանութեան տակ: Ոչ մէկ բառ կրնայ անցնիլ միւս կողմ եւ թերեւս միւս կողմը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «երազ» մը, «խոստում» մը. բանաստեղծութիւնը՝ սեմ մը, սեմին պատրանքն ու հրապոյրը:

Dans le Leurre du Seuil.

LE PONT DE FER

Il y a sans doute toujours au bout d'une longue rue
Où je marchais enfant une mare d'huile,
Un rectangle de lourde mort sous le ciel noir.

Depuis la poésie
A séparé ses eaux des autres eaux,
Nulle beauté nulle couleur ne la retiennent,
Elle s'angoisse pour du fer et de la nuit

Elle nourrit
Un long chagrin de rive morte, un pont de fer
Jeté vers l'autre rive encore plus nocturne
Est sa seule mémoire et son seul vrai amour.

Hier Régnant Desert
հատորէն

(1) Cf.- L'Improbable, *Mercure de France*, 1957

ԳԻՐՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՆԴՈՒՈՂ ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Եթէ պահ մը կեանքի մօտենանք հարթած բայց յստակատես, միջին տարիքի խենչափառի մը պէս՝ յանկարծ կը գիտակցինք որ կամ հայելիի մէջ է որ կը նայինք՝ կամ ալ՝ որ մե՛նք ենք հայելին, գիտակցութեան դէշ աղէկ պրկուած պաստառին եռին։ Ո՞րն է ճիշդը, ո՞ր կողմ դառնանք, անկեղծութեան այս հազուագիւտ վայրկեանին։ Երկու պարագանե – րուն ալ պատմութեան յոգնութիւնը մէկէն կը կոխէ մեր վրայ ու անմխաչյէս եռ մայթ կը բարձրանանք։ Լէնկ Թիմուրէն ի վեր ու առաջ իսկ՝ մարդիկ կը տառապէին ու վար ի վերոյ նոյն անզօր դուռթով ու գայրոյթով ուրիշներու չարչա – րանքը կը դիտէին յուսալով բան մը սորվիլ որ պիտի պատմուէր այլ ողջերու որպէսզի կարելի ըլլար բազմոցի եզերքը դեռ տեղ գտնել. Նստիլ, կուզը տնկած, ափերը կցպած նայելով կօշիկներն քիթին մինչեւ որ մէկիկ մէկիկ ելլէին, ձեռք թօթվէին բան մը մռլտալով ու երթային կորսուէին, իրեն տեղ բանալով։ Պէտք եղածը պատրուակ մըն է միայն Տառւ Ճոն–ին համար, հասարակաց յայտարար մը զոր բանաստեղծը կը մերժէ։ Ուրիշներու հաշւոյն ապրելու հերոսու – թիւնը բան մըն է որմէ նոր ազատեցաւ ժամանակակից բանաստեղծութիւնը։ «Տեղագրութիւնը» այս տագնապի վա – խովն է որ ձեռք կ'առնուի։

Ինչպէ՞ս ողջ ողջ որսալ Լիբանանի ողբերգութիւնը, քննել, հասկնալ, յետոյ ազատ արձակել նորէն։ Պէյրութի մէջ մարդիկ պողոտաներէն ու դռնհներէն խուժեցին, անուշաբոյր Մսիէօ Անթուանի տասը հատոր գեղեցիկ Լարուսները Պապ Իտրիս շպրտեցին ու այրեցին, ուրիշներ մութ ու միսթիք լռութիւններու բոլոր անկիւնները միզեցին ու քաքնեցին մինչ անգործ, պարկեշտ բոբեններ, դիւանագէտի, լրագրողի ու պատմաբանի ծպտումով եկան պոչ բռնել, սանտուիչը ձեռքը, ֆօթօ Վէնիւսի դրան առջեւ, մանրուկ մարդոց մանրուկ խօսակցութեան համար ամէն հիւրասենեակ մոխրամանին քով պզտիկ գուներ ըետեղուեցան, քահանան անգամ սկսաւ Աստուածաշունչի իմաստութեան սեւ շուկայ սարքել։ Տօնավաճառ, Պարոն Միսաք, կամ հերոս ես, կամ ոճրագործ կամ ալ բառի վաճառական։ Ու ով որ Լիբանանի հրապարակներու ու Պարսկական գորգի ստորերկրայ շտեմարաններու մակարդակին կը դեգերի ողբալով, ափսոսալով կամ ատամները կըճռտելով՝ մեղսակից մը կը դառնայ այն ամէն ինչին որ կը կատարուի այդ երկրին մէջ։ Ուրեմն, արուեստի տեսակէտէն՝ անարժէք կը դառնայ իր խօսքը։ Ո՞ր մակարդակին իջնալու է. որովհետեւ այդ քրտնած անութներու, աղամէջերու կարօտով, կամ յիշատակով կամ երեւակայութեամբ հալածական, շրջուն, մեղքէն, հում իրականութեան կեդրոնական քառուղիին տակի էն խորունկէն սողացող կոյուղիին մէջ՝ կը կոտայ տարբեր, ահաւոր տրամաբանութիւն մը, Խորենացիին քունքի ցցուն կապոյտ երակին պէս օրէնք մը։ Քանի քանի վարագոյր ու փէշ պատռելու է, խուճապի ու աճապարանքի երկվայրկեանի մը հեւքին մէջ ու կոտրած լոյսի արկածով՝ գտնելու համար, փիւնիկեցի քնատ հաշուապահներու տոմարներէն անդին՝ ինչ որ կը պահուըտի...։

Ու հիմա՝ բանաստեղծը եկեր իր խօսքը կ'ըսէ։ Գ. Պըլտեանի գիրքը ոչ մէկ ճշգրիտ հասցէի ուղղուած է։ Դարձած է այնքան Լիբանանի ՝որքան ընթերցողին՝ որքան իրեն, հեղինակին։ Ինքը կարեւոր չէ, ոչ ալ մենք։ Հիմնականը մարդոց անկարելի կեանքն է, ապրելու յուսահատ ճիգը, կրակմարէն առաջ կտոր մը դուրս ելլելու, քիչ մը պարէն, երկու բառ խօսք։ Ինչպէ՞ս կը թելադրուի անունէն՝ գիրքին նկարագրական ամբողջ քալէյտոսքոփը կը ձգտի բզկտուած քաղաքը, մարդիկը, մարդը ու իր առասպելը՝ կեանքի կանչել, ոտքի հանել ու քանդուող քաղաքը մարդկային աւելի մեծ տռամի մը պարունակին մէջ դնել։ Ու այդ է միակ ձեւը դեռ փրկելու Լիբանանը։ Բայց այս քերթուածը կը փորձէ փրկել նաեւ ինքզինքը, քերթուած գրելու կարելիութիւնը՝ երբ մարդ կը հանդիպի ոճիրին։ Արուեստի մէջ միայն թեքնիք հարցեր կան, ոչ բարոյական, ոչ քաղաքական ոչ նոյնիսկ գեղագիտական, այս բառին տալով իր աւանդական նշանակութիւնը։ Ու այսպէս է որ, ինքն իր հարցումներու թակարդին մէջ կ'իյնայ ու բանաստեղծութեան տողերէն կը փախի կ'երթայ՝ բուն իսկ կեանքի կաւը, անդուլ, չփոթ մղումը քիչ մը տաքութիւն դեռ պահելու, քիչ մը հող ու երկինք իրար խառնելու, վանկ մը իմաստ արտասանելու։ Բանաստեղծութիւնը անդառնալի կերպով դէպի արձակ կ'երթայ։ Ու մինչ կը ջանանք հասկնալ ինչո՞ւ ինչո՞ւ... թէ մարդիկ սկիզբէ՞ն այսպէս էին թէ վերջը եղան՝ բանաստեղծը կը գոցէ իր Տեղագրութիւնը, հասած իր նպատակին։

Բարեբախտաբար, գիրքը առողջ, զուսպ, ուժեղ է իր կեցուածքին մէջ ու կը խնայուի մեղի յուզումնահեղձ պատկէրնները պուպրիկ կուրծքին սեղմած, մեռած երախաներու եւայլն եւ զգացումներու մուրացկանութիւնը։ Գիրքը կը մեկնի մարդէն ու կը յանդի մարդուն։ Ամբողջ բարդ ու չքեղ թեքնիքը լեզուին, իմացականութեան ու նուրբ ճաշակին՝ կը հասնի հին ու մին սարաֆի խանութին ուր Քերովբէ Աղա կը փորձէր, Պղատոնէն ի վեր ու մինչեւ 21րդ դար՝ մարդ էակին տիպարը շարունակել, յաւերժացնել որ իր հարսը խէրով սէլամէթով զաւակ բերէ, իր աչքերը չգոցած։ Այս պարագային, Հայ սարաֆ թէ ամերիկեան դեսպան՝ շատ ալ տարբերութիւն չըներ։ Մարդ, ի՞նչ կայ եռիդ։ Քու ժառանգական տառապանքիդ ու վաթսուն տարուան ողորմելի պալէիդ եռին ի՞նչ կայ։ Արդեօ՞ք ի սկզբանէ յանցանքն էր, աննշան, ծիծաղելի պատրուակով մը մէջդ դրուած որպէսզի ամբողջ կեանքիդ տեւողութեան փորձես մաքրուիլ անկէ, առանց երբեք կարենալու։ Վայ անոր որ մեղք չէ գործած, խիղճին շուրջ պլլուած քաղցկեղ չունի։ Զո՞վ կը խաբէք Տիկնանց Օժանդակ Մարմին, թէյասեղան սարքելով, այտերը կարմրած, օղին մէկը կորսուած, ոտքի մատներու վրայ, զո՞վ կը փորձէք վախցնել, դաժան ու կատաղի, մահուան քօմանտոներ։ Ոճիր ու Պատիժ – ասանկ բան մը ըլլալու է, անհասցէ, զոց պահարանին մէջ դրուածը։ Ինչքան ուզէք հեգնեցէք, խնդացէք, ծափ զարկէք, հայ – կական պար պարեցէք՝ բայց ես գիտեմ, առանց ձեր ափերը նայելու՝ որ ամօթի յամառ, անսաստուած զգացում մը, անբուժելի ախտի մը նման, ձեզ ներսէն կը տխրեցնէ, ձեր լրջութեան պահերուն։

Այսպէս, եթէ մարդը դերասանն է՝ ո՞վ գրեց իր տողերը, ո՞վ է ինք բեմէն դուրս, ու ի՞նչ տենդ է ու զառանցանք։ Պըլտեանի հատորը կը մօտենայ այդ կեդրոնական վէրքին բայց չի դպնար անոր։ Լեզուական ու բանաստեղծական հրավառութիւն մը կը լուսաւորէ լիբանանեան ողբերգութիւնը, արտակարգ յստակու – թեամբ ցայտք ու պարագիծ կուտայ դէպքերու ու վիճակներու — բայց փլատակներուն տակ ու մառաններուն մէջ կը կըծկուի ուրիշ ճշմարտութիւն մը։ Գիրքը կը փարատէ քաղաքակրթութեան պատրանքը՝ առանց սինիզմի ու սատիզմի, առանց այլափոխելու մարդկային վայրագու – թիւնը, բրտութիւնը՝ որոնք այնքան վաւերական են որքան անձրեւի տակ ժամադըրութիւնը ու գերեզմանատունէն վերադարձի դանդաղ քայլերը։ Ու ասիկա՝ պզտիկ արժանիք չէ։

Հատորը լուսարձակի տակ կը բերէ նաեւ Հայկական տառապանքը որ այսպէսով կը մտնէ մարդկութեան հիւսքին մէջ, կորսնցնելով իր իւրայատուկ գրեթէ բարանոտ բայց տարօրէն խռովիչ որակը։ Շա՞հ՝ թէ կորուստ։ Մեր 15ը մեզ մոցըւնել տուած է զարակուսակ տառապանքը, ժամանակներու մթին քաւիղներէն։ Մարդկային խորունկ ցաւը միշտ իր սպեղանին հետը կը բերէր ասկէ առաջ, որովհետեւ մեր կեանքի սէրը աւելի ուժով էր քան մահուան վախը, եւ որով – հետեւ առարկայական, անանուն ցաւ գոյութիւն չունի այլ կայ միայն այս կամ այն մարդուն ցաւը, իմ ցաւը ու քուկդ եւ որուն նկարագիրը կախում ունի անձէն, անձին բարոյական կորովէն։ Այսպէս էին առաջ եւ ատոր շնորհիւ է որ դեռ մէջտեղներն ենք։ Պըլտեանի գիրքը կը թուի թելադրել թէ 15–ը ողբերգական է ոչ թէ իր համեմատաբար չափազանց ահաւորութեամբ՝ այլ մանաւանդ իր մերկ, ստերջ վայրագութեամբ որ կարելիութիւն չի տար որեւէ զղջումի, զարմանումի ու քաւութեան, զոհն ու դահիճը իրար կապած անպեղելի, եղերական ապրումով։

Տեղագրութիւն Քանդուող Քաղաքի մը Համար առաջին քայլն է որով Սփիւռքի ներկայ սերունդը կը փորձէ մարդկային ծայրագոյն չարիքին մօտենալ լրջու – թեամբ ու արուեստով։ Հաւանաբար հեռու չէ օրը երբ մեր միտքը կը հակի Եղեռնի վրայ, զայն ազատագրելով յուշագրութիւններու եւ բրօքանտի ճախճախուտքէն։

Ֆիլատելֆիա, Փետր. 20, 1977

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ

Շար. Ա. էջէն

Անցնինք։ Հասնելու համար ամէնէն կարեւոր կէտին։ Ըստ քննադատական խօսքին, միշտ նոյն ստորագրութեամբ ներկայացուած, լուրջ գրականութիւն մը կայ, և անշուշտ՝ անլուրջ մը։ Եւ Հայերու դժբախտութիւնը այն է որ կարելի չէ զանազանել մէկը միւսէն, մինչդեռ միւս բոլոր լեզուներու եւ ժողովուրդներու համար, զանազանութիւնը եւ բաժանումը կարելի է եղեր, պետութեան մը գոյութեան շնորհիւ։

Ահաւասիկ. «մեծ գրականութիւնը» կարելի է միայն «հաստատ Պետութեան» մը մէջ (այո՛, գլխագիրով). մեծ գրականութիւն, այսինքն՝ շարունակականութիւն ունեցող «մշակոյթ»։ Կապ մը կայ ուրեմն, քաղաքական կապ մը, գրական սեռերու ոչ – խառնակութիւն մը ենթադրող մեծ գրականութեան եւ պետութեան մը գոյութեան միջեւ։ Հայերը, ծանօթ է, Պետութիւն չունին, և հոն ուր ունին, դժբախտաբա՛ր ամբողջատիրական է։Սփիւռքի իրողութեան եւ ամբողջատիրութեան միջեւ բռնուած խեղճ բանաստեղծին վիճակը ի հարկէ դժուար է։ Եւ այս սփիւռք –ամբողջատիրութիւն կրկնակ իրողութիւն է, շատ հաւանաբար, քննադատին համար, «ինչո՞ւ բանաստեղծ չեմ» հարցումին պատասխանը։

Կը կրկնեմ հիմա. ո՞րն է շահը այս շարժուածքին որ գրական սեռերու խառնակութիւնը, անզանազանելիութիւնը, եւ մեծ գրականութեան կարծեցեալ բացակայութիւնը կը վերագրէ սփիւռքեան իրողութեան։ Պիտի առարկուի որ աս ալ իր կարգին իրողութիւն մըն է. որ սեռերու զանազանութիւնը չի դիմանար սփիւռքեան անկայուն կացութեան պատճառաւ, որ այդ վերագրումը կարելի չէ գաղափարաբանական որակել։

Պատասխանս այս է որ կայ անոր մէջ նոյնքան անհրաժեշտութիւն եւ իրողութիւն քան այն միւս հաւաստումին մէջ որ «դռնապանը պոռնկագրութիւն կը կար – դայ»։ Կարծես թէ մտաւորականները, մանաւանդ իրենք, պոռնկագրութիւն չեն կարդար։ Պոռնկագրութիւնը՝ որ գրական սեռ մըն է ի վերջոյ, միւսներու կարգին։ Ինչո՞ւ դռնապանը։ Սեռերու խառնուրդը դասակարգներու խառնուրդ մը չըլլա՞յ արդեօ՞ք։ Կը տեսնէք ուր կը սկսի երեւիլ քաղաքական շահը,գրական քննադատին համար։Պահպանելով մեծ գրականութիւնը կը պահպանէ դասակարգներու բաժանումը։ Այս իմաստով՝ Պետութեան նպաստը գրականութեան նախ եւ առաջ քաղաքա – կան նպաստ մըն է։ Սփիւռքի հարցին եւ սփիւռք – գրականութիւն յարաբերութեան քննարկումը կարելի կը դառնայ այսպէս բոլորովին նոր տեսանկիւնէ մը, որ կը կրկնեմ, տեսանկիւն մըն է միայն։

Սփիւռքը այն վայրն է ուր դասակարգները անզանազանելի կը դառնան հետզհետէ, ինչպէս գրական սեռերը։ Դասակարգի յղացքը կրնայ հոս անտեղի ըլլալ։ Բայց որպէսզի քննադատական խօսքը իր տիրապետութեան պաշտօնը վարէ, պէտք ունի, յարակարծիք մը չէ, դասակարգի յղացքի պահպանումին, անշուշտ ներ – յայտ ձեւով։ Քննադատական տիրապե – տութիւնը կը մնայ, կը գործէ, ի հե – ճուկս Սփիւռքի քաղաքական իրականութեան։ Միւս կողմէ՝ այս ժխտումի կեցուածքին համար, գրականութիւնը հետըզհետէ կը դառնայ կարեւորագոյն տարրը, քանի որ Սփիւռքի գրականութիւնը ի յայտ կը բերէ Սփիւռքի քաղաքական իրականութիւնը, ոչ թէ իր բովանդակութեամբ, այլ՝ իր ներկայացուցած ձեւե – րու խառնուրդով։ Դասակարգային ընկալումը եւ համապատասխան տիրապետութիւնը, որոնք կ'ենթադրեն բաժանումի, զանազանութեան սկզբնական արարք մը, կ'անցնին այսպէս որոշ քննադատական խօսքի մը պարտադրանքէն։ Քննադատը կը զատորոշէ լաւ գրականութիւնը գէշէն. այս զատորոշումով, կը սատարէ դասակարգներու զանազանումի ձեռնարկին,քանի որ դասակարգերը կը բնորոշուին իրենց ընթերցումներով (դռնապանը, պոռնկագրութիւնը..)։ Քննադատական տիրապետութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ քաղաքական հեղձումի գործիք մը։ Այս հեղձումի աշխատանքը կը գործէ սփիւռքի եւ անոր գրականութեան կրկնակ իրականութիւններուն դէմ։

Բայց ե՛ւ մէկուն, ե՛ւ միւսին մէջ, քննա – քաղաքական զատորոշումները կա – րելի չէ այսօր պահպանել եւ երկարա – ձգել։

Որովհետեւ Սփիւռքի եւ գրականու – թեան սովորական իմաստները ի զօրու չեն այլեւս։ Այդ իմաստները կը համապա – տասխանէին, եւ կը համապատասխանեն, քննա – քաղաքական տիրապետութեան կամքին։ Սփիւռքը օրինակ, ուրիշ բան չէր եւ չէ՛ այսօր դեռ եթէ ոչ ոչ–պետութեան զուտ վայրը, պետութեան բացակայութեան պարապ եւ վերացական իմացումով։ Գրականութիւնը իր կարգին երկրորդական կամ պախարակելի նկատուած գրութիւններու եւ սեռերու վրայ տիրութեան նայուածք մը ունեցողն էր։ Արժէքի հարցը անբաժանելի է հոս գրականու – թենէն, որ ներյայտ ձեւով, իր սահմանումովն իսկ, իր արժէքի գրաւականին վրայ կը հիմնուի, մնացեալը իրմէ դուրս նետելով, ճնշելով զայն։

Անհրաժեշտ չէ նոր անուններ գտնել «քննադատական» կամքին չհամապատասխանող սփիւռքի եւ գրականութեան «նոր» իմաստներուն համար։ Այդ իմաստներու երեւումը կ'անցնի սակայն քննադատական կամքի քննադատութենէն։

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԻ…

Շար․ Ա․ էջէն

նայէս, երբեւ մարդ եւ հաւաքականութիւն, հոգեկան ու մարմնական ներդաշնակ իրաւութեամբ, բնութեան մէջ, հոն ուր ամէն կեղծիք կը մնայ անպարարտ եւ անպտուղ, պատրաստ դիմագրաւելու ներկան առանց նախապաշարումներու, ըլլալով պահանջուած գիտակցութիւնը նոյն այդ ներկային իր անհատական և հաւաքական պարտադրանքներով։

Սոխողական է պահանջը եւ անխուսափելի հարկադրանքը գիտակցութեան։ Բնազանցական առումով, այս է որ կը յատկանշէ կեանքը, կը նշէ սահմանաւորումը էակներուն, կ'առաջարկէ իւրաքանչիւրին կարելիութեան սահմանները, մասնակցելու համար տիեզերական իրականութեան որ կեանքն է մեծղի, համատարած ու համապարփակ, իր հոլովոյթով միշտ նորոգուող, ճշմարիտին եւ իրաւին սերմով յղի, երկունքի յարատեւ հեւքոտ ճիգով միշտ յարաճուն։

Ճիգը կը մատնանշէ տագնապ, փոթորկում․ եւ ամէն էակ կը բնորոշուի նաեւ համաձայն այս ճիգի ընդարձակութեան, որ կրնայ ըլլալ լոկ տարերային, բնախօսական, բուսական կամ կենդանական, զգայական – հոգեբանական արտայայտութիւններով եւ հուսկ իմացական, որուն մէջ կ'արձագանգեն անհրաժեշտօրէն միւս մակարդակի տպաւորութիւնները, մղելով իմացական ենթական արտազեղումի, որ չէ վտարում ուծացած տարրերու այլ ձեռնարկ արտայայտութեան ըլլալու համար ձեռնարկ ինքնագիտակցութեան։ Եւ մեր պարագային, այսինքն Հայուն համար այս ձեռնարկը կրկնակիօրէն դժուարին է ու խրթին որովհետեւ իր մօտ անձնական «ես»ն ու հաւաքական «ես»ը չարունակեալ ընդհարումի մը ենթակայ են տեսակ մը անորոշութեան մէջ սուզելով զինքը․ անորոշութիւն՝ որ բարդուելով համատարած մարդկային գոյութեան առաջարկած հարցականներուն կը դառնայ աւելի ողբերգական եւ մահացու։

Արդարեւ հակառակ մեր ժամանակներու բազմակողմանի հիասթափեցուցիչ նուաճումներուն, գոյութենական խոր – հուրդին դիմաց դեռ կարօտ ենք բացայայտութեան ու մութին մէջ կը խարխափինք․․․։ Ցատկութեան ու տեսանելիութեան կարելիութիւնը պայմանաւոր – ուած է իրականութեան մերձեցումի մեր եղանակէն, այսինքն համաձայն այն ճանաչողական կարելիութիւններուն որոնցմով իրականութիւնը կը նկատուի մեզմէ իր միութենականութեանը մէջ, այսինքն երբ ինձմէ անջատ, առանձին, ընդհատ անդէմ չարժումի մը յաջորդականութիւնը նկատելէ կը դադրիմ, խորանալու համար այն միակ իրականութեան մէջ որ կը յայտնուի իմ փորձառութեանս մէջ — հանդիպումի պահը ենթակայական եւ առարկայական իրականութիւններուն, ըլլալու համար մէկ եւ մէկ գիտակցութիւն։ Մարդը տիեզերական իրականութեան փորձառուն է, անոր բացայայտութեան միակ կարելիութիւնը, որովհետեւ ինքն է լոկ միակ գիտակից արձագանգը գոյութեան, իր տարածականութեանը մէջ և արտայայտուող այլազանութեանը մէջ։ Մէկ է գոյութիւնը։

Անհատական եզականութիւնները կը մասնակցին ու առանձին անկախ իրագործումներն են այդ գոյութեան, որուն կը պատկանին եւ որմէ լոկ կը զանազանուին նաեւ, համաձայն գոյութեան լիութիւնը սահմանափակող մասնական էութիւններու տեսակին։ Նոյն էութիւններու առաջարկող զանազանութիւնները կը նշեն նաեւ իւրաքանչիւր էակի գործունէութեան սահմանն ու կարելիութիւնները, փոխադարձ կախումնաւորութիւնները, լրացուցիչ հանգամանքը, վախճանի մը հետապնդումը որ, անհրաժեշտօրէն մեզ կը մղէ, քննելու մարդը, միակը ներաշխարհ բոլոր էակներու միջեւ որ կ'ուզէ իմաստ տալ իր գոյութեան։

Էաբանական կարգին պէտք է յաջորդէ տրամաբանական կարգը, քիչ մը աւելի լոյս սփռելու ծարաւով եւ նուազ ան – հանգիստ գոյութեան մը փնտռտուքով, խուսափելու համար ամէն կարգի կոյր ու պատահական երեւոյթ – գործակերպերէն։

Այս տեսութիւններէն մղուած երբ անկամ մը եւս կը մօտենանք մեր ազգային իրականութեան, պատրողական ու ապաժաման կը յայտնուին մեր ճիգերը, միշակութային մեր աշխատանքներն ու ձեռնարկները։ Այնպէս ինչպէս որ է, այսօր, մեր գոյութիւնը ծաղրական է եւ հակասական իր թափին մէջ եւ իր ներդործութեանը մէջ անշարժ, հարուստ ուժերու սպառումի վայր։ Այնպէս ինչպէս որ ենք այսօր, (եւ այս այսօր դարերու այսօրն է, որուն մասին կ'անդրադառնան ժԹ դարու մեր հեղինակները սկսեալ պուէտ Խաչատուր Միսաքեանէ, Նիկողայոս Զօրայեան, Նահապետ Ռուսինեան, Ստեփան Ոսկան մինչեւ մեր օրերու Շահան Շահնուրը) երբ ազգ վերացականութիւն մըն ենք եւ երբ գոյութիւն հակասականութիւն մը։

Արդարեւ ո՞վ ենք մենք եւ ո՞վ էք դուք․ Հայեր, ազգակիցներ․ ո՞ւր է որ մենք կ'իրականանանք իբր ազգ․ ո՞ւր է որ մենք կը բացայայտուինք իբր ճիգ ու ձգտում եւ ծրագիր․ ո՞ւր է որ մենք մեր ցրուած ընդարձակութեանը մէջ կը գտնենք մեր գիտակից միութիւնը․ ո՞ւր կ'արտայայտուի համայն ազգին կամքը․ ո՞ւր է որ ազգը կ'ըլլայ զգալի շօշափելի գոյութիւն, մարմին եւ հետեւաբար ճանաչելի ուրիշէն։

Եկեղեցի՞ն։ Քսաներորդ դարու քաղաքականութիւնը ձերբազատած է վերջնականօրէն, միջնադարեան այն նահապետական գերիշխանութենէն եւ չի շփոթեր Ազգը իր եկեղեցիին հետ, այլ իւրաքանչիւրէն կը սպասէ զինքը յատկանշող դերք եւ գործունէութիւն։

Մանաւանդ թէ եկեղեցին իր գոյութեամբ արդէն իսկ ինքնին առաքելութիւն մըն է, այսինքն ըլլալ շօշափելի, զգալի մարմինը Քրիստոսի։ Անոր կենդանի խօսքը, յայտնութիւնը Աստուծոյ սուրբերու փորձառական կեանքով, օրինակով և համոզումով թէ Աստուած է գոյութեան միակ ու բացարձակ ճշմարտութիւնը։Եկեղեցիի ազգայնականութիւնը հանգամանք մըն է որ երբեք չի նուազեցներ անոր հիմնական կոչումն ու առաքելութիւնը, այլ կը զանազանուի՝ ազգային աւանդութեան մը յաջորդականութեամբ, կը ճոխանայ հերոսական վկայութիւններով, կը ստանայ ինքնուրոյն դիմագիծ, հարազատութիւն որ կը պատկերացուի արտաքին ծիսակատարութեան մը մէջ, արտայայտուած լեզուով մը որ կը հիմնէ մեր ազգութիւնը եւ կը սատարէ ազգային միութեան։ Եկեղեցին հետեւաբար իբր եկեղեցի չի կրնար ազգը մարմնացնել, իր կոչումն է իրմէ անկախ այդ մարմինը սրբացնել քրիստոնական հաւատքով, այնպէս ինչպէս ժամանակին ըրած էր Գրիգոր Լուսաւորիչ մկրտելով Հայոց Թագաւորն ու ժողովուրդը համայն․ եւ իր յաջորդները իրենց աստուածաշունչ քարոզներով կրթեցին նոյն ժողովուրդը, խղճի, ազատութեան քրիստոնէական կրօնքի ճշմարիտ սկզբունքներով, այնքան որ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը յաջորդական դարերուն մինչեւ 1915ը, կարելի է նըկատել քրիստոնէական կրօնքի հանդէպ ցոյց տուած հաւատարմութեան պատմութիւնը։ Եկեղեցին իր առաքելական գործունէութեամբ միշտ ներկայ եղած է մեր ազգային գոյութեան մէջ եւ մեծագոյն ազդակը ազգային մեր գոյատեւման պայքարին։ Սակայն կը մնայ միշտ իրաւ թէ եկեղեցին կ'ենթադրէ ազգային մարմինի մը գոյութիւնը, եւ թէ ինք չէ Ազգը։

Կուսակցութիւննե՞րը։ Սփիւռքի ներկայ կացութեան մէջ, կուսակցութիւնները այնպէս ինչպէս որ են չեն արդարացներ իրենց գոյութիւնը․ կուսակցութիւնները իշխող վարիչ ուժի մը դիմաց լոկ կը ստանան իմաստ, ըլլալով արտայայտութիւնը ժողովուրդի հաւատամական կամքին, պաշտպանելով անոր իրաւունքները, առօրեայ պահանջներէն մղուած, կամ լաւագոյն կարծուած քաղաքական տեսակէտի մը հետապնդումով եւ իշխող վարիչ ուժը փոխանակելու ձըգտումով ի տես ժողովուրդի մը ընկերային իրականութեան լաւագոյն կազմաւորումին։

Այսօր, ինչպէս անցեալին, սփիւռքի հայութիւնը չունի վարիչ մէկ ուժ մը․ կան սակայն կուսակցութիւնները (1) եւ ասոնց կողքին տեսակ մը նախանձորդ ուրիշ միութիւններ եւ խմբակցութիւններ առհասարակ իրերամերժ, առաւելապէս գրաւած հայ ժողովուրդի տարեկան պարահանդէսներով եւ անցեալի պատմական յիշատակելի դէպքերու տօնախմբումներով, համաձայն իւրաքանչիւր խմբակցութեան տեղական գոյնին եւ ծննդավայրին։

Այսօր մեր կուսակցութիւնները իրենց գոյութեան արդարացումը կը գտնեն, իրենց հետապնդած նպատակին մէջ․ հողային հարց, հայապահպանում, հայրենաքարոզութիւն։ Ո՞վ․․․ եւ որո՞ւ ․․․։ Համոզուինք ընդմիշտ թէ չատերէ կրկնուած, ուժերու այս սպառումն է որ յոգնեցուցած է մեր անդամները եւ ժամանակի ու միջոցի զոհերն են հայորդիները որոնք, յուսախաբ եւ սկեպտիկ արտայայտութիւններով, կ'արձագանգեն տարիներու հետ այլեւս ծերացած բանաձեւներ, պարպուած իրենց իմաստէն եւ լըքուած իրենց բախտէն։

Այո, կուսակցութիւնները առանձին, հակառակ իրենց բոլոր ճիգերուն, բաւարար չեն, ազգի մը պահանջը չեն կրնար գոհացնել․ իրենք չեն այլ իրենցմէ պէտք է ծնունդ առնէ ազգին միացեալ պատշաճ մարմինը։ Բազմազաւան առաջնորդներ չեն կրնար ազգին ուղղութիւնը ըլլալ։

Այսօր ժամն է․ վաղը այս կարելիութիւնն անգամ ոչ մէկ իմաստ եւ խանդավառութիւն պիտի ներշնչէ․ եւ մեր գրականութիւնը, արդէն սովահար, ճգնաժամային վերջին տագնապներու քրտինքով պիտի հոտի։ Այսօր հայ ազգը պէտք ունի գերկուսակցական մարմինի մը։ Համայն ազգը ներկայացնող ճանաչելի մարմինի մը պահանջը այժմէական է եւ հրամայական։ Հայ սփիւռքը պէտք է կազմակերպուի քաղաքական դիմագիծի մը ի խնդիր։ Մեր հողերէն դուրս կերտենք մարմին մը որ ըլլայ «ես»ը Ազգին։ Մարմին մը կազմուած ժողովուրդին կամքով, կուսակցութիւններու առաջարկած անձերու ընտրապայքարով, որ մեծապէս կը նպաստէ քաղաքական հասունութեան։ Ասով կ'արդարանան կուսակցութիւնները իբր կուսակցութիւն, ապա թէ ոչ ցարդ նշուած եւ փորձառապէս հաստատուած ու հազար հազար առիթներով ափսոսուած մեր յուսախաբ ճիգերը, ձանձրոյթի ու նողկանքի ծանր անձկութեան մեզ կը մատնեն ու մենք մեզի հանդէպ կ'ըլլանք ծաղրանք, հեգնանք ու անգիտակից գոյութիւն․․․ վերացականութիւն մը, տօնքիշօթական մեր բնազդներուն սնունդ տըւող, իրականութիւնը դիմագրաւելու մեր վախերը քօղարկելով, քաջ Նազարեան նախնիրներու յաւակնոտութեամբ, եւ «ընկեր Փանջունիի» մը մենակատար անհիմն կազմակերպութիւններուն նկարագրութիւններով։

Ժամանակը խաբելու միջոցներն ու ձեւերը դարձած են օրակարգը մեր կեանքին, եւ հեռաւոր միջոցներու վրայ բացուող հայորդիները կը հանդիպին իրարու «յուշատօներու» ստեղծած՝ հոգեկան դինովութեան մատակարարած՝ պատկերներու շնորհիւ։ Ամէն տարի հաւատարմօրէն կը վերարտադրենք, նախորդ տարիներու քլիշէները․ եւ սակայն մշտատեւ կրկնուող արարքներու շղթայէ մը կաշկանդուած՝ որ կը մղէ մեզ յամառօրէն վերսկսելու։ Սակայն եւ դժբախտաբար փոփոխութեան մը բացակայութիւնը մեզ զգալիօրէն կը դնէ անհեթեթ կացութեան մը դիմաց։ Առ հասարակ ապրողները, ինչպէս է պարագան Պէքէթի տիպարներուն, Վլատիմիրի եւ Էսթրակոնի, իրենց գոյութեան անհեթեթութեան գիտակցութիւնը չունին։ Անհեթեթութիւնը կը յայտնուի երբ դէմ դիմաց կը կանգնին մէկ կողմէն անտրամաբան ամբողջ աշխարհ մը եւ միւս կողմէն մարդուս խորքը արձագանգող յստակութեան բուռն փափաքը։

Հաւատացէք, այսօր ազգային յստակութեան այս ծարաւը սարսափելի է։

Մեր գրականութիւնը, հովին ցրուած անխարիսխ դիրեր ըլլալէ պէտք է դադրի։

Վարդապետութիւն մը չէ՝ որ կը փնտռեմ, կամ տեսաբանութիւն մը հաստատել չէ նպատակս, այլ՝ գործելու եղանակի մը կարելիութիւնը։ Ազգային դիւմագիծի մը կարօտը։ Գերկուսակցական մարմին մը, որ կարելի դարձնէ ազգային փոխադարձ հասկացողութիւն մը, որ պէտքի կզլիացած ընդհատ միջոցներ մեզ չբաժնեն իրարմէ։

Հայ գրագէտը, բանաստեղծը, դարձած են, ինքնաբերաբար, կեանքի վկաները ըլլալու իրենց հիմնական կոչումէն, վերածուելու համար առաքեալի մը, դատապարտուած ինքն ալ իր խօսքին հետ ցնդելու։ Արդարեւ այսօր ըսելու մտահոգութենէն տառապողներ շատ ունինք, սակայն ազգային կացութեան անհեթեթութեան բնազանցական տեսակէտը, հեռու կը մնայ իրենց աշխատանքներէն։

Մեր դարթօնքի սերունդը իր վիպապաշտ ու իրապաշտ հակումներով փորձեց պատկերացնել մեր ազգային իրականութիւնը, ցոյց տալով իրենց անբաւարարութիւնը, դժգոհութիւնը եւ լաւագոյնի մը ծարաւը․․․ սակայն իրենց խոկումներն ու թախիծները 1915ի արիւնին մէջ խեղդուեցան։ Անկէ ասդին լսեցինք լոկ «չարաշուք թափահարումները չատ եւ ուածներուն որոնք ճամբայ կ'ելլէին մութին մէջ, արշալոյսէն առաջ ու կը մեկնէին»․․․ եւ «մենք խմբովին վերելքի մը մէջ էինք մինչեւ երէկ, բայց ահա որ չաստուածները մեզ դաւաճանեցին, Անահիտները մեզ ուրացան։ Եւ այլեւս ամէն բան անօգուտ կ'երեւայ հայութեան, ան ընելիք չի տեսներ եւ կը լքէ ինքզինքը, կը նուաղի»։ Եւ ցաւալին այն է որ այս մտածութիւնները առաջին անգամ չէ որ կ'ունենայ Հայը, «այլ զանոնք կրկնած է այնքան շատ որ այլեւս իրմէ անջատուած կը թուէին»։ (Շահնուր)

Եւ հակասութիւն մը կը դառնայ ինքը գրագէտը, բանաստեղծը, անկարող իր մէջը սատակցնող այս երկուութիւնը գերազանցելու․ այսինքն․ իր անհատական «ես»ը, դերքը, գոյութենական անորոշութիւնը եւ հաւաքականութեան մը պատկանելու անխուսափելի իրականութիւնը, որ հակառակէն դեռ կը մնայ անդէմ ու պարապութեան մէջ արձագանգող գոյութիւն։

×

«Իրականին մէջ, ինք գոհ չէր այս գըրութենէն եւ կարդացած ատեն անոր պսրուճակած բառերէն աւելի խտեւ ընդնշմարուած ճշմարտութիւնն է որ զինքը կը խանդավառէր։․․․ Գոհ չէր այս գրութենէն, որովհետեւ հոն կար ազգային մըտահոգութիւն՝ բան մը որ միմիայն յուսահատութեան կրնայ յանգիլ, ինչպէս որ եղած էր գրութեան մէջ։ Եւ ան բարդուելով արդէն առանց ատոր իսկ տհաւոր մարդկային յուսահատութեան վրայ՝ կ'ըլլայ բացարձակապէս վատառողջ։․․․ Որքան ատեն որ, սէր չկայ մեր մէջ, այսինքն Հայը իր ազգակիցը չի սիրեր, որքան ատեն որ Հայը իր ազգային փրկութեանը մասին այլեւս յոյս չունի եւ ատով իսկ ոչինչ կ'ընէ ,պէտք է հեռանալ Հայէն։ Քանի որ ինք փրկութիւնը կը տեսնէր սիրոյ եւ յոյսի մէջ։ Միշտ աւելի մեծ սէր, միշտ աւելի մեծ յոյս» ։(Շահան Շահնուր, «Ցարալէզներուն Դաւաճանութիւնը»)

Գերկուսակցական մարմինի մը կազմաւորման անհրաժեշտ, սփիւռքի հայ միջկուսակցական համագումարի մը պատրաստութիւնները հիմակուց պէտք են սկսուիլ, եթէ դեռ ունինք այդ մեծ յոյսը, ազգային նոր վերածնունդի մը։

Հ․ ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(1) Պատմականօրէն Արմենականները 1885ին, «Արմէնիա» թերթով Մարսէյի մէջ, աւելի ազգայնական շեշտով։ Ապա Հնչակեանները 1887ին «Հնչակ» թերթով, Ժընեւ, ընկերվարական ուղղութեամբ։ Հուսկ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը 1890, «Դրօշակ» թերթով նախ Թիֆլիս ապա Ժընեւ 1895ին ազգայնական ընկերվարութեան ճամբով։ Այս երեք կուսակցութիւններու ծրագիրը, իրենց ծնունդին մէջ նոյն էին իրարու։ Յեղափոխութեամբ, զինեալ միջոցներով եւ դիւանագիտութեամբ ազատել Հայաստանը թրքական լուծէն։ 1921ին, Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք ունեցանք նաեւ համայնավար կուսակցութիւնը։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
5
MARDI
5 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.828 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 52e ANNÉE — N° 13.828

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ 4 ԳԻՒՂ ԵՒՍ ԳՐԱՒԵՑԻՆ

Իսրայէլեան սահմանին կից չորս գիւղեր եւս գրաւուած են քրիստոնեայ ուժերու կողմէ: Հարաւ – Լիբանանի այս գիւղերը ցարդ պաղեստինեան – յառաջդիմական ուժերու ձեռքն էին: Անոնք են՝ Մարքապա, Մէյս–էլ–Ժապալ, Պլիտա եւ Տէյր–էլ–Սիրիան: Ըստ մամուլի ֆրան – սական գործակալութեան, Թայպէէն ետք այս գիւղերու անկումը ծանր կացութիւն մը կը ստեղծէ պաղեստինեան– յառաջ – դիմական ուժերուն համար, այդ շրջանը, քանի անոնք սեղմուած են այլեւս տասը քիլոմեթրնոց սահմանակից գօտիի մը մէջ, որ Հուլա գիւղէն կ'երթայ Պենթ – Ժպէյլ: Այս վերջինն ալ եթէ իյնայ, այլեւս ամբողջ շրջանը կ'անցնի քրիստոնեայ աջին ձեռքը:

15 ՆԱԽԱՐԱՐԷ ԵՏՔ՝ 25 ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐ

Ապրիլ մէկին, Պառ լրացուց իր երկրորդ կառավարութեան կազմութիւնը, 25 ենթանախարար աւելցնելով 15 նախարարներու կողքին: Շաբաթ առտու Քօ – թիտիէն տը Փարի կը խորագրէր այս առթիւ.— «Պառ 25 մուկ ծնաւ»: Արդարեւ երկու օր առաջ, Նախագահ Ժիսքար գաղտական մամուլի պատասխանատուներուն կը յայտարարէր. «Հաճելի կերպով անակնկալի պիտի գաք» եւ 48 ժամ ետք պարզուեցաւ որ մասնաւոր անակնկալ մը չկար եւ ութ, համեմատաբար երիտասարդ, նոր ենթանախարարներու մուտքը չէ որ տակնուվրայ պիտի ընէ ամէն ինչ: Եթէ հարկ էր այս ամբողջացումն ալ աւելի ակնյայտնի դարձուց այն իրողութիւնը, որ այս ամբողջ խրարանցումին միակ նպատակն էր ճամբու դնել Փոնիաթովսկին, Լըքանիւէն եւ Կիշառը, մնացեալը միայն պատրուակի ծառայեց: Տիկին Ժիրուի համար «կառավարական արկածախնդրութիւնը» վերջացած է և դառնութեամբ կրնայ լրագրութեան վերադառնալ: Տիկին Սօնիէ–Սէյթէ կը պահէ համալսարանները, Նորպէր Սեկար Թըղթատարը, Ժաք Մետըսէն զբօսաշրջիկութիւնը, Տիկին Սքրիվէնէր սպառումը, Պօր Նախկին ռազմիկները եւն., եւն.: Խորքին մէջ, ոչ մէկ ցնցում կայ:

Քանի մը տողով

ՍԱՏԱԹ Փարիզէն Ուաշինկթըն անցաւ, ուր Քարթըր պիտի փորձէ լուծում մը գտնել Միջին Արեւելքի համար այնպիսի շրջանի մը երբ Վէնս ձախողած առաքելութենէ մը ետք Մոսկուայէն տուն կը վերադառնայ: Մոսկուա շատ խիստ լեզու կը գործածէ Ամերիկայի դէմ, այս վերջինն ալ կը խոստովանի որ սխալ հաշիւ ըրած էր եւ յանցաւոր է...:

«... Եւ գերմանական անամօթ դատարանը անպարտ արձակեց ոճրագործը... »

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ

Թերճիւմանի մէջ Ուլվի Ենալ Մարտ 31ին երկար յօդուած մը գրի առած է «Թուրքեւհայ յարաբերութեանց» մասին, եւ նախ կը յիշէ «Հայ յեղուզակներու գործած ոճիրները», որով Լոս Անճէլըսի մէջ մահացուցին Թուրք հիւպատոսը եւ անոր օգնականը, անցեալ տարի ալ երկու մեծ դեսպաններ, որոնք արժանաւոր դիւանագէտներ էին:

— Այս ոճիրները գործող Հայերը, — կը գրէ Ուլվի Ենալ — յայտնեցին թէ այսուհետեւ ալ պիտի շարունակեն իրենց ահաբեկումները: Իրենց նպատակն է վրէժը լուծել առաջին աշխարհամարտին պատահած տարագրութիւններուն: Որ տե – սանկիւնէն ալ որ մօտենանք, այս փոր – ձութիւնը անըմբռնելի յիմարութիւն մըն է, վայրագութիւն: Իրենց բուն նպա – տակը վրէժ լուծել չէ, այլ Թուրքիան խռովութեան մատնել: Շատ լաւ գիտեն, թէ «այդ տետրակը» վաղուց փակուած է եւ հաշիւները կարգադրուած:

Յօդուածագիրը յետոյ կ'անդրադառնայ պատմութեան ընթացքին Թուրքեւհայ յարաբերութիւններուն, թէ ինչպէս Հայերը Թուրքերուն հետ խաղաղութեան եւ անդորրութեան մէջ ապրեցան, բարձրագոյն պաշտօններ տրուեցան իրենց, բայց յետոյ անկախութիւն պահանջեցին այն նահանգներուն վրայ, զորս Հայաստան կը նկատէին, բայց ուր իսլամ ժողովուրդը մեծամասնութիւն կը կազմէր: Այս առ – թիւ ճշդենք թէ Հայերը, միւս փոքրամասնութեանց մէջէն, նոյնիսկ մեր կրօնակից Արաբներէն աւելի, ամէնէն շատ մօտիկ եղած են Թուրքերուն, իրենցմէ հասած են նախարարներ, քաղաքական մարդիկ, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, ամէն մարզի մէջ արուեստագէտ – ներ, եւայլն: Օրինակ մառեշալ Գաբրիէլ Արթին փաշա, Արտաքին Գործոց նախարար Գաբրիէլ Նորատունկեան, Գանձային Նախարար Յակոբ Գազազեան փաշա, Թղթատարական նախարար Ոսկան Մար – տիկեան, — որ համբաւ կը վայելէր իր խիստ քննութիւններով, — բազմաթիւ պաշտօնատարներ պետական խորհուրդի, Արտաքին, Ներքին Գործոց, Կրթական, Հանրօգուտ Շինութեանց, Դատական նախարարութեանց վերին շարքերուն մէջ, հայ առեւտրականներ՝ որոնք հիմնեցին Օսմանեան Պանքան եւ Շիրքէթի Հայրիյէն, դերասաններ եւ արուեստագէտներ՝ Մնակեան եւ Քէմանի Թադէոս:

Յօդուածագիրը յետոյ կը շեշտէ թէ Հայերը այս հայրենիքին կապուած մարդիկ են եւ ամէնէն աւելի իրենք են որ Թուրքիոյ կարօտախտը ունին: Անձնապէս վկայ ենք անոնց այս զգացումներուն: Միայն թէ առաջին աշխարհամարտէն ետք սպաննեցին Եպարքոս Թալէաթ փաշան, եւ գերմանական անամօթ դատարանը անպարտ արձակեց ոճրագործը: Նոյն բախտին ենթարկուեցան Սայիտ Հալիմ փաշա, նոյնիսկ Ճէմալ փաշա, որ արգելք եղած էր տարագրութիւններուն եւ երկու Թուրք յանցապարտներ մահուամբ պատժած:

Այս բոլորին վրայէն երկու աշխարհամարտ անցան, բայց Հայոց պատմութիւնը չվերջացաւ: Մենք այս թշնամութեան դէմ շատ իրաւացի ենք եւ հարկ եղա – ծին պէս աշխարհի չենք ծանօթացուցած հայկական հարցին ներքին ծալքերը:

Հայոց վերջին ոճիրները, որոնց զոհ գացին մեր արժէքաւոր դիւանագէտները, անշուշտ անհանգիստ կ'ընեն Թուրքիոյ մէջ խաղաղութեամբ ապրող մեր հայ հայրենակիցները: Բայց եթէ հայկական այս յարձակումները շատնան, մենք ալ պիտի քննատինք «հայ» բառին դէմ: Երբ զինադադար եղաւ, Պէյօղլուի երկու կողմերը յանկարծ երեւան ելան հայկական դրօշներ: Մեր սերունդը մոռցած չէ զանոնք: Պէտք չէ որ մեզի յիշեցնեն այս բոլորը:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Ապրիլ 1ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին լեցուն էր: Գուցէ ոչ ծայրէ ծայր, գուցէ ոչ այնքան լեցուն, որքան կ'ըլլային սրահները, անցեալին, երբ Հայկանոյշ Թորոսեան կ'երգէր:

Բայց, այսօր, ան պիտի չերգէր: Լռած էր վերջնապէս: Անոնք որոնք եկած էին, մեծ մասամբ, կը յիշէին հայկական Փարիզի փառքի օրերը երբ բեմին վրայ յաղթական մուտք կը գործէր Հայկանոյշ ու սրտերը կը լեցնէր իր «Հօյ Նար»ով: Հոն էր հայկ. Փարիզի երէց ու միջին սերունդը, որու վիճակուած է այլեւս մեր արժէքները թաղել: Այդ սերունդին ականջներուն մէջ դեռ կ'արձագանգէր Հայկանոյշին ձայնը: Մենք այդ պահուն, երբ մուտք կը գործէր իր դագաղը, կը յիշէինք ուրիշ դագաղ մը, քանի տարիներ առաջ, որու վրայ անչափ յուզումով, Հայկանոյշ կ'երգէր «Տէր ողորմեա»ն:

Այսօր, ոչ ոք պիտի երգէր «Տէր ողորմեա»ն, այդպէս ուզած էր ինքը եւ լաւ էր որ այդպէս ըլլայ:

Փարիզի հայ գաղութէն զատ, կային նաեւ ուրիշներ, որոնք երբեք չէին լսած Հայկանոյշը, բայց գիտակից անոր վաստակին, եկած էին իրենց յարգանքը մատուցանելու: Անոնք երաժշտագէտներն էին մեր հայրենիքին ու կը կոչուէին՝ Եդուարդ Միրզոյեան, Ալ. Յարութիւնեան, Առնօ Բաբաջանեան, Ադամ Խուդոյեան:

Արարողութեան կը նախագահէր Կաթ. Պատուիրակը՝ Սերովբէ Արք., իր կողքին ունենալով Գիւտ եպիսկոպոսը եւ քահանայից դասը:

Արարողութեան աւարտին Սերովբէ Արք. կ'ոգեկոչէր Հայկանոյշի եւ անոր ընտանիքին կեանքն ու գործը: Կը յիշէր չորս քոյրերը, զաւակները Աբիսողոմ քահանայի, որ շրջան մը նաեւ պաշտօնավարած էր այս նոյն եկեղեցւոյ մէջ: Ներդաշնակ քառեակի մը կը նմանցնէր չորս քոյրերը, այնքան սերտօրէն կապուած իրարու, եւ որոնցմէ երիցագոյնը կը մնայ միայն, ամխներէ ի վեր անկողինին գամուած, արկածի մը հետեւանքով:

Ապա, յանուն Հայաստանի Կոմպոզիտօրների Միութեան, խօսք կ'առնէր նախագահը՝ Ե. Միրզոյեան. «Յանուն Հայաստանի կոմպոզիտօրների խոնարհում ենք բազմավաստակ եւ տաղանդաշատ երգչուհի Հայկանոյշ Թորոսեանի յիշատակի առաջ, որը սիրել ու գնահատել էք դուք եւ հնարաւորութիւնն էք ունեցել գնահատելու նրա մեծ ծառայութիւնը հայ երգի միջոցաւ հայրենիքի սիրոյն ու հայապահպանման: Դժբախտաբար առիթ չեղաւ որ, իր ծաղկման շրջանին Հայկանոյշ Թորոսեանը իր ձայնը կարողանար հնչեցնել հայրենիքում: Մեր կարծիքով, նա ինչ որ արեց, արեց ոչ միայն ֆրանսահայ գաղութի համար, այլեւ արեց՝ հայ ժողովրդի համար: Նրա պայծառ յիշատակը թող վառ մնայ նրանց մօտ, ովքեր մեր ժողովրդի երաժշտութիւնն են սիրել: Մենք կը ցանկանանք որ ամէն մէկս մեզ համար մտածենք, որ շատ համեստ է եղել Հայկանոյշ Թորոսեանը եւ փառքի չի տիրացել բայց անենք այնպէս որ դա նշանակութիւն չունենայ: Նրա հրաժեշտ ենք տալիս եւ նորից խոնարհում ենք մեր գլուխները վաստակաշատ Հայկանոյշ Թորոսեանի յիշատակի առաջ»:

Արա Պարթեւեան ուղեց ֆրանսահայ երաժիշտներու յարգանքը մատուցանել երգչուհիին յիշատակին եւ քանի մը խօսքով վերյիշեց անոր ասպարէզը:

×

Գարունը թաց էր ու անձրեւը կուգար շաղալէն երբ թափօրը մտաւ Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը, ու Հայր Նորվան վերջին աղօթք մը արտասանեց, մինչ Հայկանոյշի դագաղը կ'իջնէր փոսը:

×

Հարազատներէն զատ, ծաղկեպսակ ղրկած էին «Հայաստանի երաժշտագէտներու Փարիզ գտնուող Պատուիրակութիւնը», «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը, «Հաւատարիմ բարեկամները» եւ անհատներ:

ՃԱՏՐԱԿ

ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Վիկտոր Կորչնօյ, խորհրդային աքսորեալը որ այլեւս Հոլանտա կ'ապրի, պիտի մասնակցի համաշխարհային ախոյենութեան կէս–աւարտականին քանի Թոսքանայի մէջ, նախկին ախոյեան Տիգրան Պետրոսեանի յաղթեց մէկ կէտով (6,5/5,5): 12րդ հանդիպումին, Կորչնօյ հաւասար մնաց, ուրեմն իր մէկ կէտ առաւելութիւնը զոր նախապէս ապահոված էր, զինքը յաղթական դարձուց ի վնաս Պետրոսեանի:

×

Թօփգափուի Լեւոն Վարդուհեան

ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԱՅՐԵԼՈՒ ՓՈՐՁ

Պոլսոյ թերթերէն (Ապրիլ 1) կը տեղեկանանք թէ Մարտ 31ի գիշերը անծանօթ հրձիգներ փորձած են այրել Թօփգափուի Լեւոն Վարդուհեան վարժարանը: Մանկապարտէզի պատուհանէն այրուցիկ լաթեր նետած են բայց գիշերապահը յաջողած է հրդեհը մարել եւ լուր տալ Կըրթական եւ Ապահովութեան տեսչութիւններուն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐ

O

Երիտասարդութեան մէջ, թունամոլութիւնը կը գործէ ծանր աւերներ եւ հետզհետէ տաղնապեցուցիչ չափերով կը թափանցէ դպրոցական շրջանակներէն ներս:

Մեկնելով այս ակներեւ եւ տխուր իրականութենէն, Կրթական նախարար՝ Ռ. Հայլի կ՚անցնի յարձակման: Կատարեալ « պատերազմական խորհուրդ »ի մը անակնկալ, յանկարծակի գումարումէն յետոյ, Նախարարը շրջաբերականով կու տայ կարգ մը հրահանգներ:

1) Երկրորդական ուսմանց հաստատութիւններուն մէջ պիտի ստեղծուին «առողջութեան ակումբներ» բացուած ուսուցիչներուն, աշակերտներուն, պաշտօնեաներուն: Ուսուցիչներու եւ դպրոցի բժիշկներու կողմէ ղեկավարուած այս « առողջութեան ակումբներու » առաքելութիւնը պիտի ըլլայ՝ զարգացնել երիտասարդներու մօտ պատասխանատուութիւններու գիտակցութիւնը, վիճաբանելով, պրուցելով որոշ ուսումնասիրուած նիւթերու շուրջ:

2) Յառաջիկայ դպրոցական վերամուտին պիտի տրուին տեղեկութիւններ, խոհական, յստակ, հաստատ, իւրայատուկ համապատասխան տարրերով: Այլեւս չորրորդ եւ երրորդ դասարաններու կենսաբանութեան յայտագիրը պիտի բովանդակէ ծխախոտի, ալքոլի եւ դեղերու վնասներուն ուսումնասիրութիւնը:

3) Նաեւ կաճառներու իշխանութիւնները պիտի ստանան հրահանգներ կազմակերպելու համար տեղեկատու ժողովներ, բժիշկներու եւ հոգեբաններու աշխատակցութեամբ մասնաւորապէս ուսուցիչներուն համար: Իսկ հաստատութիւններու տնօրէնները, եթէ փաստը ունենան որ կը գտնուին որոշ վաճառականութեան մը առջեւ, պէտք է ցուցաբերեն խիստ կեցուածք եւ գործադրեն օրէնքի տրամադրութիւնները:

Կրթական Նախարարի այս հրահանգներու հակազդեցութիւնները անշուշտ անմիջական են:

Ոմանք կ՚՚ըսեն թէ Ռ. Հայլի ճիշդ տեսած է: «Առողջութեան ակումբներ» ստեղծելու գաղափարը լաւագոյն միջոցն է թմրեցուցիչներու դէմ պայքարելու համար դպրոցական միջավայրին մէջ: Անհրաժեշտ է որ երիտասարդները գիտնան թէ ի՞նչ է թմրեցուցիչը, ի՞նչ կը բերէ եւ մանաւանդ ի՞նչ կը քանդէ: Օգտակար է որ ուսուցիչները, բարեկամները, ծնողքները մօտենան այս հարցին: Այս աղէտը կը պատկանի այժմէականութեան եւ անհրաժեշտ է որ երիտասարդները ստանան առողջ տեղեկութիւններ: Դասարանը կը մնայ մենաշնորհեալ վայրը, ըսելու համար թէ ի՞նչ կարելի է մտածել այս կամ այն նիւթի մասին: Ուսուցիչը ըլլալով այս պարագային «ընկեր» մը ընկերներու խումբին մէջ: Եթէ խօսակցութիւնը, զրոյցը ըլլայ հետաքրքրական, աշակերտը կը մոռնայ միջավայրը, ինչ որ արդէն ինքնին յաղթանակ մըն է: Թմրեցուցիչի մասին շատ յաճախ լսած է «բաներ» իր միւս ընկերներէն, չափահասներէն որոնք իրենք իսկ չեն գիտեր թէ ի՞նչ է: Շնորհիւ այս նախաձեռնութեան, գուցէ թմրեցուցիչը վերջնականապէս անհետանայ լիսէներու բակէն: Քիչ մը ամէն տեղ այսօր կը խօսուի թմրեցուցիչի մասին, ժամանակն է որ խօսուի նաեւ դպրոցներուն մէջ:

Ուրիշներ կ՚ըսեն՝ ահա ծանր հարց մը, որ շրջաբերականներով կարելի չէ լուծել: Նոյնիսկ եթէ անոնք լաւ նպատակներ ունին, Ռ. Հայլի կը սխալի: Բանալ զրոյցը 14 կամ 15 տարեկանին կը նմանի նախնիքներու գործածած եղանակին, որ չափահասութիւնը հասած, հանդիսաւոր օրերու շեշտով կ՚ըսէին. «Նստէ, տղաս, քեզի բաներ ունիմ ըսելիք»: Այսօրուան իրականութիւնը հիմնովին տարբեր է: Համբերութեամբ, յարատեւութեամբ, խօսակցութեամբ, պրուցելով կարելի է յաղթահարել պատանեկան բարդոյթները: Ամէն պարագայի տակ, թմրեցուցիչը կամ սեռային կրթութեան հարցը պէտք է միշտ դրուին փոխադարձ վստահութեան գետնի վրայ: Ե՛ւ ուսուցիչներու, ե՛ւ ծնողքներու ե՛ւ ենթականերու միջեւ: Այս ուղղութեամբ, Ռ. Հայլիի եղանակը կը թուի վիճելի: «Առողջութեան ակումբները», առաւել կամ նուազ գիտակցութեամբ, կրնան մղել պատասխանատուութիւններու տեղափոխումի: Մանկավարժներու տրամադրութեան տակ դրուած միջոցները յստակ չեն: Անշուշտ կը խօսուի դպրոցի բժիշկներու աշխատակցութեան մասին, սակայն «ցեղ» մըն է որ անհետացման ճամբուն վրայ է: Իսկ ինչ կը վերաբերի կաճառներու իշխանութիւններուն եւ հաստատութիւններու տնօրէնութիւններուն, ակնարկութիւնը պարզապէս վիրաւորական է, որովհետեւ ենթադրել կու տայ որ մինչեւ այսօր նման աղէտներ վրիպած են իրենց ուշադրութենէն: Ի վերջոյ, Ռ. Հայլիի այս հրահանգներուն մէջ աւելի շեշտուած է որոշ դառնութիւն մը քան խանդավառութիւն մը:

Ուստի, մասնագէտներու այս թեր ու դէմ տեսակէտներէն յետոյ, ի՞նչ պէտք է մտածել:

Նախ, ինչպէս փորձառութիւնը ցոյց կու տայ, միշտ զգոյշ պէտք է ըլլալ տեղեկութիւններու հաղորդումին մէջ: Եթէ նախակրթարաններու մակարդակին նախընտրելի է միայն ծնողքներուն ձգել այս պատասխանատուութիւնը, մինչ երկրորդական վարժարաններու առաջին շրջանին հարցին մօտեցումը պէտք է ըլլայ խոհեմ կերպով եւ բնի ուսուցիչներու եւ ընտանիքներու իրաւ համագործակցութենէն:

ՔԱԹՐԱՅԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

3

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

« ՀԻՒՍԻՍԻՑ ՀԱՐՍՆԱՑՈՒ »
ԵՒ «ՀՐԵՂԷՆ ՁԻԵՐ»

Վերի վերնագիրներուն տեղ կարելի էր դնել, առաջինին համար, «մարմրող շարժանկարը» իսկ երկրորդին՝ «բոցաճաճանչ արուեստը» բնորոշելու համար իւրաքանչիւրը:

«Հիւսիսից Հարսնացուն» հայկ. երաժշտախառն ժապաւէն մըն է, գունաւոր: Նկարագիրներու եւ բարքերու կատակերգութիւն մը:

Սենարիոն, առանց փայլուն գրութիւն մը ըլլալուն, կարելի պիտի ըլլար նկատել՝ բաւարար, յաջող իրագործումի մը պարագային: Սակայն ինք առանձինն պիտի չկրնար փրկել շարժանկարային իրագործումը, իսկ այս վերջինը երբեք ի վիճակի չեղաւ զօրացնելու զայն:

Հայ երիտասարդ մը (Արա Բաբաջանեան, որդին՝ Առնօ Բաբաջանեանի), կը սիրէ ռուս աղջիկ մը, Ռուսիոյ մէջ: Պիտի ամուսնանայ: Իրարանցում երկու ընտանիքներու եւ շրջանակներու մէջ որովհետեւ երկուքն ալ հակառակ են խառն ամուսնութեան: Խորհրդային մեծ հայրենիք կամ ոչ, հարցը ոչինչ կը փոխէ ամուսնութիւններու պարագային: Տարբեր երկիրներու մէջ բնակող այս տարբեր ազգերու պատկանող ընտանիքները ունին սակայն հասարակաց գոյավիճակ մը: Երկուքն ալ գիւղացի եւ գաւառացի ընտանիքներ են: Հայը, վստահաբար, քիչ մը աւելի գիւղացի: Համակերպումը չուշանար եւ տղուն ընտանիքը, մասնաւոր ինքնաթիռով մը, կը մեկնի հարսընցուին բնակավայրը: Մերժում — հաւանութիւն խաղերէն ետք ամէն ինչ լաւ կը վերջանայ աշխարհներու լաւագոյնին մէջ — ինչպէս պիտի ըսէին Ֆրանսացիները: Հարսնեւորները, միշտ մասնաւոր ինքնաթիռով մը, ետ կը վերադառնան իրենց գիւղը ռուս հարսով մը հարստացած: Շարժանկարի լեզուն, ամուսնութեան պէս, խառն է. հայերէն – ռուսերէն: Երգիծական տեսարանները կը պա[...]կանին հայկական կողմին: Ռուս կ[...] բարեշնորհ է իսկ ամուսինը լեշախոհ[...] անդէմ անձ մըն է:

Ասիկա պատճառ կ՚ըլլայ որ կ[...] չպահուի: Ամէն ինչ մէկ կողմ ծանրա[...]լով, կատակերգութիւնը կը ցատկ[...] մէկ ոտքով, չունենալ համապատաս[...] արժանանդ հանդիպակաց կողմէն: Երա[...]ժշտական եզրաբանութեամբ մը՝ կը պակ[...]սի fortissimo: Հայ գիւղացին խօս[...] պէս մեր հօրը եւ մեծ-հօրը քաշնակ[...] անձն է, հայ մայրը՝ նոյնպէս: Սակ[...]ծուած է նաեւ կատարեալ խամաճիկ [...] վարժապետ մը, որ Ֆրանսերէն զգան[...] Ծաղրանկար մը՝ այս վերջինը:

Սենարիոյին տկարութիւնները մա[...]ցու չեն: Դժբախտաբար բեմավարը ծ[...] բացուած է զանոնք, փոխանակ անդ[...]ւութացնելու, իր կողմէն ալ աւելցն[...]ներեր: Փոխանակ մեր օձիքէն բռն[...] մեզ հեւասպառ վազցնելու, առնու[...] «հայկական խումբ»ին հետ, ու մեր [...] չարդութիւնը ամբողջովին կլանելու [...] դավաղ կշռոյթով մը՝ պահած է յա[...] գնացք մը, որ յատուկ է դասական թ[...]րոնին: Թատրոնը շատ ներկայ է [...] շարժապատկերին մէջ, ու մանաւ[...] հայկական թատրոնի աւանդութիւն[...] Արդիւնքը, աւա՜ղ, կ՚ըլլայ այն որ [...] ալ յաճախ, շատ հանդարտօրէն, քիչ[...] զուարճէն հետեւինք մեր հարսնեւորներ[...] արկածներուն, առանց մաս կազմ[...] անոնց թափօրին: Ժպտինք երբեմն, [...]զանք քանի մը անգամ, գնահատենք [...] մը պատկերներ եւ լուսանկարահանում[...]ներ: Այսքան միայն:

Երաժշտութիւնը կը պատկանի Ա[...] Բաբաջանեանի, որուն արդիական եր[...]ժշտութեան կշռոյթը եւ երգերը կը [...]ւին նոյնպէս ըլլալ զուգահեռ այլ մեխ[...] խաղ մը: Ինքնաբաւ:

×

«Հիւսիսից հարսնացուն» կրկնակի դը[...]բախտութիւնը ունեցաւ որ իրեն նոյն[...]տայն յաջորդէ Սերկէյ Փարաճանեան[...] Հրեղէն ձիերը խաչեցեա՛լն Ցի[...] Ուքրաիներու ոչ մէկ հօտ այդքան այլ[...]տակ էր, ոչ մէկ գառնուկ՝ այդքան ան[...] մեղ: Գործուած ոչ մէկ ոճիրէ ցայ[...] էին այդքան կարմրակալած ձիեր, ն[...] զովրեցին փշեպսակին բոցավառը [...] մէկ անգամ այդքան ծառայած էր մար[...] կային սրտին հոգին ջերմացնելու[...] Պատկեր չէր այլ անջնջելի խորհրդան[...] տեսարան չէր այլ գլուխ-գործոց գեղ[...] նկար, մերթ պատուորպաշտ, երբեմ[...]

Իսկ լիսէներուն մէջ, վտանգի սպառնալիքը պէտք է դիմագրաւել համարձակութեամբ, անկեղծութեամբ, իր բոլոր ճշգրտութեան մէջ, ձեռք առնելով մանկավարժական եղանակները որ կը պատշաճին նման պարագաներուն:

Կրթութիւնը ամբողջութիւն մըն է եւ մասնաւորուած չի կրնար ըլլալ: Եւ ճիշդ այս իմաստով է որ կրթութիւնը կրնայ բացուիլ ե՛ւ լաւագոյնին ե՛ւ յոռեգոյնին վրայ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Ի՞նչպէս նկարագրել Տարօնի Աշխարհը Սահմանադրութենէն մինչեւ 1914ի աշունը: Այն անմոռանալի՜ եւ երջանիկ տարիները, որ անցուցի հայրենի սարերուն ու ձորերուն, այգիներուն ու վանքերուն մէջ:

Ո՞ր մէկը յիշել, Աստուա՛ծ իմ:

Հոգիիս աչքերը, լայն բացած, ահա՛ կը տեսնեմ սարի մը լանջին, հարսի մը նման քօղարկուած, մշուշապատ Մուշ քաղաքը: Անոր սիրտը պատող, Սասնոյ լեռներէն իջնող, արագավազ առուն: Տաշոյի կամուրջը, Ջորու թաղի բարձունքին կանգնած, Շեկ-Աւետ-րան եկեղեցին. Բոէի, Գուլէի եւ Լօթի Մկրոյի գլգլան ու պաղ աղբիւրները, Ս. Մարինէի եկեղեցին եւ համանուն թաղը, ուր ծնած եմ ես:

Երազի պէս կը յիշեմ, Մուխսի Ֆարատի փողոցը, ուր՝ տարին տասներկու ամիս, ականջները կախ, կը սպասէին Մուխսի Ֆարատի տասնեակ մը էշերը: Չեմ գիտեր, Մուխսի Ֆարատ էշերո՞ւ առեւտրական էր: Գիտեմ սակայն, որ թաղին անառակ տղաքը, երգ մը շինած կ՚երգէին տանիքներէն. «Մուխսի Ֆարա՛տ էշէկլի՛, եօթ բէշ բարմաք տաշա...ի»: Մնացեալը, թող լրացնեն Ս. Մարինէի թաղէն վերապրողները...:

Կը յիշեմ մանաւանդ, Լօթի Մկրոյի աղբիւրին կից, Մշոյ Առաջնորդարանը, ուր՝ քուրիկ – աղբարիկ, ձեռք ձեռքի տուած, յաճախ կ՚երթայինք տեսնելու մեր պաշտելի հայրիկը եւ համբուրելու աջը, առաջնորդ սրբազանին, որուն ըղձալիքը եւ սիրական «ուլիկն ու գառնիկ»ն էինք: Նստած սրբազանին ծունկերուն, ես եւ ձայնաւոր աղբարիկս, դէմ դիմաց կ՚երգէինք «Գացէք, տեսէք ո՛վ է կերեր զէծը...», իբր վարձատրութիւն, ստանալով առաջնորդ սրբազանին լորձնաշուրթն համբոյրները եւ կակուղ մօրուքին գգուանքը մեր այտերուն, ինչպէս նաեւ դրամական փոքրիկ նուէրներ:

×

1914ի գարնան, Տարօնի երկինքը մըթագնած էր: Սահմանադրութեան բերած անցողական խանդավառութիւնները վերջացած էին: Թուրք եւ քիւրտ խուժ տարրերը սկսած էին կրկին իրենց ժանիքները ցոյց տալ քրիստոնեայ Հայոց: Պալքանեան պատերազմը սկսած էր եւ թրքական զօրաշարժի մը մասին կը խօսուէր: Մէկ խօսքով, կացութիւնը ծանրացած էր: Հայրս, որոշած էր մեզ կրկին փոխադրել Պոլիս: Մեկնելէ առաջ, ուզեցինք շրջապտոյտ մը կատարել եւ մեր կարօտը առնել հայրենի գիւղերէն ու հարազատներէն, սարերէն ու սրբավայրերէն:

Յուլիս ամսուն, պայծառ առաւօտ մը, քոմ ու քոչով ճամբայ ելանք Մուշէն, աւա՜ղ չէինք գիտեր թէ վերջին անգամ կը ճամբորդէինք հայրենի անուշաչուի եզներով եւ ճռճռան սայլով...:

Կակուղ վերմակներու եւ բարձերու կռթնած, հաստատուն սայլին վրայ ծալապատիկ նստած էինք ես ու մայրս, հօրաքոյրս Արեգնազ եւ հօրեղբօրս աղջիկ՝ Երանիկը: Հօրեղբայրս Սեդրակ, նստած լուծին առջեւ, երկու եզներու արանքին ոտքերը կախած, վարոցը ձեռքը, «Հօ՜-հօ՜ Շէկօ, հօ՜-հօ՜, ջանօ» կ՚ըսէր ու կը խթէր դանդաղ եզներու կողերը:

Մինչեւ ուղն ու ծուծը շինական, հօրեղբայրս Սեդրակ, թէեւ անուս, սակայն տաղանդաւոր պատմող եւ հէքեաթասաց, սրամիտ ու կատակախօս, մարմնացումն էր Տարօնցի հարազատ գեղջուկին. կա[...]ուած իր հողին ու ջուրին, ամուսնացա[...] ընտանիք կազմած, ան իր կողին կեն[...] Խուտոյի հետ, միայուն բնակիչն ու զա[...] հայտնն էր գիւղի մեր տան ու տեղին[...] ախոռին, գոմին, տավարին ու թաղ[...]նին, կալին ու կուտին: Ունէր երեք էշ[...] րանի նման անոյշ աչքերով ու անվ[...] ձէնով մանչ զաւակներ. Արմէն, Անդր[...]նիկ եւ Մամիկոն, որոնք իրենց անբա[...] ժանելի եզներով, մեր կալին մանր ու [...] մաճկալներն էին:

Մեր սայլը կը յառաջանար զանդա[...]րէն, բաց դաշտին մէջէն, արեւոտ ու [...] չոտ ճամբաներէ:

Երբեմն, Հօրեղբայրս վար կ՚իջնէր սա[...]լէն ու լուծին քովէն կախ, կառքի[...] մէջէն կ՚առնէր ձէթը ու կը քսէր անի[...]ներուն, որպէսզի պակաս ճռճռային [...]նոնք: Այդ պահուն, եզներն ալ շունչ [...] քաշէին: Հօրեղբայրս կրկին կը բարձ[...]նար լուծին, կ՚առնէր վարոցը եւ յոյ[...] կը մտրակէր անասունները, քաղցր [...] մեղմ զրոյցի բռնելով անոնց հե[...] իր «ջան աղբէր»ներով, աշխուժացնե[...] հայրենի եզները: Ապա, ինքն ալ ներշ[...] շնչելով, կը յիշէր իր պատանեկութեան [...] վառ սէրերը եւ կ՚երգէր քաղցր ձայնով[...]

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 1)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՈՒՍՈՂԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԶԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի լուսաւորութեան եւ բարձրագոյն ու միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութիւններու համատեղ որոշումով մաթեմատիկայի տերմինաբանական յանձնաժողով մը ստեղծուած է վերջերս: Յանձնախումբի անդամներու շարքին են Երեւանի պետական համալսարանի բարձրագոյն ուսողագիտութեան ամպիոնի վարիչ Փրոֆ. Վ. Սաղաթելեան, ակադեմականներ Ա. Շահինեան, Մ. Ջրբաշեան, Ակադեմիայի թղթակից–անդամներ Ն. Առաքելեան, Ռ. Ալեքսանդրեան եւ ուրիշներ:

Ուսողագիտութեան նուիրուած տարազաբանութեան մարմնի մը հաստատումը կարեւոր քայլ մըն է, քանի տարիներէ ի վեր աւոր անհրաժեշտութիւնը նկատելի դարձած էր: Արդարեւ, ինչպէս նկատել տուած է վերոյիշեալ յանձնախումբի նախագահը՝ Փրոֆ. Վ. Սաղաթելեան «Սով. Դպրոց» շաբաթաթերթի մէջ, մեր նախնիքները, Անանիա Շիրակացիէն սկսեալ, իրենց գիտական աշխատութիւններու մէջ, ինչպէս նաեւ ուսումնական բնոյթի աշխատանքներու ընթացքին, յատկապէս միջնադարուն հայկական համալսարանները, ստեղծած ու մշակած են հայերէն ուսողագիտական շատ տարազներ: Անոնք դարեր շարունակ օգտագործուած են հայկական դպրոցներու եւ հայերէն դասագիրքերու մէջ: Յետագային այս երեւոյթը ակնյայտնի դարձած է թէ մայր հողի եւ թէ սփիւռքի մէջ: ԺԸ–ԺԹ դարերուն հայ ուսուցիչները իրենց կազմած եւ տարբեր լեզուներէ թարգմանած դասագիրքերու մէջ օգտուելով մէկ կողմէ յունա–լատինական գիտական տարազներէ, միւս կողմէ գրաբար եւ աշխարհաբար հայերէնի ընձեռած անսպառ կարելիութիւններէն, յաջողութեամբ մշակած են հայերէն նոր տարազներ՝ իրենց ժամանակի գիտութեան մակարդակին համեմատ:

Հայաստանի մէջ սկզբնական շրջանին այդ ուղղութեամբ շատ կարեւոր աշխատանք տարած է Արշակ Տօնոյեան: Դասաւանդելով նախ Ներսիսեան, ապա՝ Երեւանի պետական համալսարանը, ան նոր տարազներ ստեղծած եւ տարածած է: Պէտք է դիտել տալ, որ ասիկա կարելի դարձած է, որովհետեւ ոչ միայն բարձր կրթութիւն ունեցած է Ա. Տօնոյեան, այլեւ շատ լաւ տիրապետած է թէ՛ գրաբարի, թէ՛ աշխարհաբարի: Անոր թարգմանած դասագիրքերով, նկատել տուած է յօդուածագիրը, քանի մը սերունդներ յաջողութեամբ ուսողագիտութեան հետեւած են՝ մայրենի լեզուն անաղարտ պահելով:

Վերջին տասնամեակներուն սակայն խառնաշփոթ վիճակ ստեղծուած է դժբախտաբար: Որովհետեւ, ինչպէս յօդուածագիրը դիտել տուած է իր գրութեան մէջ, «չհամաձայնեցուած, չհիմնաւորուած, տարբեր մարդկանց կողմից տարբեր ձեւով թարգմանելու կամ տարբեր հասկացութիւնները միեւնոյն բառով թարգմանելու (երբ կարելի է խուսափել դրանից) դէպքերը շատացել են»:

Համաձայն յօդուածագիրին՝ «շատ վատ է դպրոցական դասագրքերի թարգմանութիւնը: Վերջին տասնամեակում դպրոցական կրթութեան բովանդակութիւնը հիմնովին փոխուելու կապակցութեամբ փոխուեցին դպրոցական բոլոր դասագրքերն ու մեթոդական ձեռնարկները: Մաթեմատիկայի դպրոցական դասընթացքի մէջ թափանցեցին մաթեմատիկական բազմաթիւ նոր հասկացութիւններ, որոնց համապատասխան տերմիններն առանձնայատուկ խնամքով պէտք է մշակուէին: Սակայն նոր դասագրքերի թարգմանութիւնը մեծ մասամբ ստանձնեցին այնպիսի մարդիկ, որոնք ի վիճակի չէին այդ դժուարին ու շնորհակալ գործը կատարելու: Մի շարք տերմիններ սխալ են թարգմանուել, շատ տերմիններ սկսել են սխալ գործածուել. աշակերտների եւ ուսուցիչների ձեռքը տրուեցին բազմաթիւ սխալներ պարունակող, անյաջող թարգմանուած դասագրքեր եւ ուսումնական ձեռնարկներ: Դպրոցական դասագրքերի թարգմանութեան կարեւոր գործը փաստօրէն դուրս է եկել մաթեմատիկոսների եւ լեզուաբանների հսկողութիւնից»:

Փրոֆ. Վ. Սաղաթելեան այնուհետեւ ընդգծած է, թէ իրաց այս վիճակը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ թէ՛ ուսուցիչներուն, թէ՛ ծնողքներուն, թէ՛ ուսողագէտներուն եւ լեզուաբաններուն: Զէ՞ որ նկատել տուած է ան, թուաբանութիւնը մայրենի լեզուին հետ դպրոցներու մէջ կը դասաւանդուի Ա.էն մինչեւ աւարտական դասարան, ինչպէս նաեւ բոլոր բարձրագոյն եւ միջնակարգ ուսումնարանները: «Ուրեմն, եզրակացուցած է ան, մաթեմատիկական տերմինների գիտական մշակման եւ դասագրքերի գրագէտ թարգմանութեան հարցը հրատապ է եւ պետական կարեւոր նշանակութիւն ունի»:

ՔԱՂՀԱՆ

արտայայտապաշտ, այլ անգամ խորհրդապաշտ: Լուսանկարող գործիք մը, քամերա մը չէր, այլ անպարագիծ երեւակայութիւն մը, հրաբորբ միտք մը, մշտարթուն սիրտ մը, որ իւրաքանչիւր երեւոյթին մէջ կ'ուզէր պարփակել տալ կեանքէն այդքան շատ բան, այդքան խոր, այդքան բազմակողմանի, այդքան մասնայատուկ որքան՝ ընդհանուր: Վհուկ արուեստագէտ մը, խռովեալ ու խռովող:

Սակայն այս մասին աւելի պիտի չգրենք, «Յառաջ»ի սիւնակներէն արտայայտուած ըլլալով ժամանակին Աւլէն Փափազեան:

Թող թոյլ տրուի սակայն, այս առթիւ ընել պարզ հարցում մը, ամէնէն միամիտ հոգիով.

— Ո՞ւր կը գտնուի այժմ Պարաճանեան:

Ուրիշ հարցում մը եւս.

— Իր ո՞ր մէկ մահացու մեղքին համար դատապարտուած է վերջնական շիջումի:

Վերջին հարցում մը.

— Միջազգային սինեմարուեստը — անշուշտ ներառեալ նախ խորհրդային սինեման — զրկելով Պարաճանեանէն, որքանո՞վ ասիկա մաս կրնայ կազմել պատմութեան անշեղ յառաջընթացի փողահարողը ըլլալու առաքելութենէն:

Խաչեցեա՛լն Յիսուս:

ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԶԷՆՔԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒՄԸ

1950ական թուականներուն է, որ օտար ընկերութիւններու օդանաւերու նորոգութեանց սահմանուած աշխատանոցներու հաստատումով, նախաքայլերը կ'առնուին իսրայէլեան օդանաւային ճարտարարուեստին: Ասոր կը յաջորդէ ֆրանսական Ֆուկա Մաժիսթէր օդանաւերու մասերն ու կազմածները ի մի բերող գործատուներու շինութիւնը: Սակայն, նկատի առնելով, որ այդ տարիներուն Ֆրանսա կը գոհացնէր երկրին պահանջները, Լոտի աշխատանոցները իրենց 4000 բանուորներով դանդաղ թափով կ'ընթանան: 1967ին, երբ տը Կոլ Միրաժներու վրայ ամպարգո կը հաստատէ, այս աշխատանոցները անմիջապէս գործատուներու կը վերածուին՝ բանուորներու թիւը բարձրացնելով 16.000ի: Այս ձեւով Իսրայէլ օդանաւ արտադրող երկիրներու շարքին կ'անցնի: Համեստ տեղ կը գրաւէ ան այժմ, սակայն բազմաթիւ երկիրներ կը հետաքրքրուին Իսրայէլի արտադրութիւններով:

Էքուաթոր, առաջինը, 24 օդանաւ կ'ապսպրէ, սակայն ամերիկեան վէթօյի հետեւանքով ցայսօր հնարաւորութիւն չունի զանոնք ձեռք ձգելու: Աւստրիա, դեռ վերջնապէս պայմանագիր չէ կնքած կարեւոր ապսպրանքի մը համար: Համաձայն ամերիկեան աղբիւրներու, Ֆորմոզ կը մտածէ ամերիկեան կարգ մը օդանաւերը փոխարինել իսրայէլեան Քֆիրներով: Սակայն ամերիկեան վէթօն կրնայ հոս եւս իր դերը կատարել:

Թէ ինչո՞ւ Ամերիկացիք իրաւունք կ'ունենան իրենց խօսքը պարտադրելու այս խնդրին մէջ, շատ պարզ է. արդարեւ, իսրայէլեան Քֆիր օդանաւերու ռէակտօրները Ամերիկացիք կը հայթայթեն, պայմանաւ սակայն, որ իրաւունք ունենան ճշդելու առուծախը: Ուաշինկթընի առարկութիւնը Էքուաթորի պարագային այն է, թէ պէտք է առաջքն առնել Լատին Ամերիկայի զինարշաւին, կատարելագործուած զէնքերու մէջ:

Միւս կողմէ ակներեւ է, որ Իսրայէլ ի վիճակի է պատերազմական կատարելագործուած օդանաւ արտադրելու, իր իսկ միջոցներով: Այլ խօսքով խոյս տալու օտար ճնշումներէ:

Պատերազմական իրերու արտադրութեան մէջ Իսրայէլ Զուիցերիոյ, Շուէտի եւ Իտալիոյ նման երկիրներու դասին մաս կը կազմէ: Արտադրումները 1976ին շուրջ 1.600 միլիոն ֆրանքի բարձրացան, երբ 1975ին 940 միլիոն ֆրանք կը ներկայացնէր: Պատերազմական ճարտարարուեստը Իսրայէլի մէջ կը ճանչցուի առաւելաբար «պաշտպանութեան ճարտարարուեստ» անունին տակ: Պաշտպանութեան նախարարութեան կեդրոնատեղիին մօտ, Թել–Աւիվ, փոքր շինութիւն մը կայ, ուր կը ներկայացուին արտադրումի սահմանուած «պաշտպանութեան արտադրութիւնները»: Հոն կան հրասանդներ՝ իրենց հրագունդերով, հրթիռներ՝ օդային, ծովային եւ ցամաքային, ռազմադաշտի հեռաձայներ, ամէն տեսակ ելեկտրոնիկ սարքեր եւայլն: Նկարներ ցոյց կուտան իսրայէլեան հրասայլեր՝ գործածելի բոլոր ռազմաճակատներու վրայ, ինչպէս նաեւ Քֆիր օդանաւեր:

— Մեր բոլոր պատերազմներով, դիտել կուտան Իսրայէլացիք, Արեւմուտքի փորձադաշտը դարձանք: Հարկադրուած ենք միշտ կատարելագործելու մեր զէնքերը, որպէսզի մնայուն կերպով ի վիճակի ըլլանք դէմ դնելու Արեւելքէ եւ, նոյնպէս, Արեւմուտքէ Արաբներու ստացած ամէնէն կատարելագործուած զէնքերուն:

Այս առթիւ դիտել կուտան նաեւ, թէ արտադրումի սահմանուած զէնքերու կողքին կան նոյնպէս այնպիսիներ, որոնք միայն իրենց կը վերապահեն:

Թ. Ա. Թ.

ՊՈՒՍՏ ԺՊԻՏ

Մարիուս եւ Օլիվ Ս. Աստուածածնի եկած են աղօթելու համար: Երկուքն ալ կը ծնրադրեն Ս. Կոյսին արձանին առջեւ եւ կ'աղօթեն: Օլիվ, որ աղքատ է, երկու ձեռքերը կը միացնէ եւ կ'ըսէ.

— Օ՛, սուրբերուն սուրբը, յիսուն ֆրանք պարտական եմ: Կը պաղատիմ քեզի, այնպէս մը ըրէ որ Շաբաթ օրուընէ առաջ գտնեմ այդ յիսուն ֆրանքը:

Եւ Մարիուս, որ աւելի հարուստ է, իր կարգին կ'աղօթէ հետեւեալ կերպով.

— Օ՛ սուրբերուն սուրբը, սակարանի մէջ բարձրացուր օտար դրամանիշերուն գինը որպէսզի շուտով շահիմ այն երկու հազարը որուն պէտք ունիմ:

Եւ որովհետեւ քովէն կը լսէ որ Օլիվ դարձեալ կը պատրաստուի աղօթելու, յանկարծ կը բարկանայ.

— Ինծի նայէ, կը պոռայ, առ սա յիսուն ֆրանքդ եւ գոցէ բերանդ որպէսզի Սուրբ Կոյսը կարենայ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնել իմ վրաս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (314)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԱՆՏԱՌԱԲՆԱԿ ՃԻԽԱՂԸ

Ահա այդ ապառաժներէն մէկուն վրայ հիմնուած էր այդ բերդը որ չորս բարձր աշտարակներ ունէր:

Քաթէնաչիօն (Մազոտ Դեւը) ահա այդ բերդին մէջ կ'ապրէր:

Հակառակ անոր որ այն ատենները դեռ ո՛չ դքսութեան, ո՛չ կոմսութեան եւ ո՛չ ալ պարոնութեան տիտղոսներ հաստատուած էին, առասպելը այնպէս յարմար դատած էր որ Քաթէնաչիօ պարոն ըլլայ եւ իր հարիւր սպասաւորներով այդ ամուր բերդը բնակի:

Քաթէնաչիօ իր մարդոցմով երկար տափակ նաւեր նստած, յաճախ պտոյտներ կը կատարէր ծովուն այն կողմերը ուր դեռ ցամաքը նոր կազմուիլ սկսած էր:

Ամէն անգամ որ հեռուէն Քաթէնաչիոյի երկար տափակ նաւերը կը նշմարուէին, նորակազմ ցամաքին վրայի կիները լալ ու պոռչտալ կը սկսէին եւ այրերն ալ Քաթէնաչիոյի մարդոց դէմ կռուելու կը պատրաստուէին:

Իրաւ ալ, պարոն Քաթէնաչիօ նորակազմ ցամաքին բնակիչները թալլելու, անոնց ոչխարները գողնալու եւ նոր շինուած տուները հրդեհելու համար էր որ միայն դուրս կ'ելլէր իր որջէն:

Քաթէնաչիօ խօսք հասկցող մարդ չէր, անոր հետ կատակ չէր ըլլար:

Ամէն երեք տարին անգամ մը ան զինեալ սպասաւորներով, տափակ նաւեր նստած, Նորակերտ Վենետիկի վրայ կը յարձակէր եւ ահա ջարդն ու աւերը կը սկսէր:

Նոր շինուած տուներու հիմերը կը քանդէր, թերաւարտ պալատները կը հրդեհէր, կրցածին չափ մարդ կը սպաննէր, եւ վերջապէս Վենետիկի ամէնէն գեղեցիկ կիները հետը առնելով, լաւտեղը նստած իր որջը կը վերադառնար:

Առեւանգման, թալանի եւ հրդեհումի արշաւանքէն յետոյ քանի մը օր իրարու վրայ կերուխումի խնջոյքներ տեղի կ'ունենային Քաթէնաչիոյի բերդին մէջ: Վենետիկցիները հեռուէն իրենց կիներուն պոռչտուքը եւ լացն ու կոծը կ'իմանային: Իսկ Քաթէնաչիօ բերդէն ներս մտնելուն պէս Վենետիկի կողմը նայող աշտարակը բարձրանալով՝ քաջ Վենետիկցիներու նորէն նոր գործի լծուիլը կը դիտէր կատաղութեամբ:

Առասպելը կ'ըսէ թէ բերդը չորս աշտարակներ ունէր որոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ առեւանգուած Վենետիկցուհի մը կը բնակէր: Այս կիներէն իւրաքանչիւրը իր կարգին պարտաւորուած էր գիշեր մը բարբարոս Քաթէնաչիոյի հետ պառկիլ:

Ահա թէ ինչպէս տեղի կ'ունենար առեւանգուած կիներու բռնաբարումը:

Բերդին բակին մէջ իր զինուորներուն ներկայութեան, Քաթէնաչիօ գերի վարած կիներէն չորսը իրեն համար կ'ընտրէր, իսկ միւսները անոնց կը ձգէր:

Ապա անոնցմէ մէկուն ձեռքէն բռնելով, գրեթէ բռնի կերպով, հրմշտկելով զայն Վենետիկի կողմը նայող աշտարակը կ'առաջնորդէր: Եւ հոն, նախապէս հոն գտնուող կնոջ աչքերուն առջեւ, նորեկը կը բռնաբարէր: Յետոյ հին կինը մազերէն բռնելով, սուրի մէկ հարուածով գլուխը մարմինէն կը զատէր: Այս միեւնոյն գործողութիւնը տեղի կ'ունենար նաեւ դղեակին միւս աշտարակներուն մէջ: Քանի մը տարին անգամ մը, ամէն արշաւանքէ յետոյ, Քաթէնաչիօ այսպէս իր չորս կիները նորերով կը փոխէր եւ առաջուան չորսին գլուխները կտրելով աշտարակէն վար կը նետէր:

Վենետիկցիները այս աղէտէն ինքզինքնին ազատելու համար շատ մը դարմաններ փորձեցին, բայց անօգուտ եղաւ:

Այն ատենները Վենետիկի մէջ Մարկոս անունով համեստ երիտասարդ մը կ'ապրէր որ նշանուած էր գեղեցիկ աղջկայ մը հետ: Մարկոս իր նշանածը ամբողջ հոգիովը կը սիրէր: Բայց օր մը Քաթէնաչիօ Վենետիկի վրայ արշաւելով Մարկոսի նշանածն ալ առեւանգեց:

Ծովամնա՝ Մարկոսի նշանածը, Քաթէնաչիոյի բերդին մէջ իր ընկերուհիներուն բախտին արժանացաւ:

Մարկոսի յուսահատութիւնը անսահման եղաւ թէպէտ, բայց քաջ երիտասարդը փոխանակ լալու եւ ողբալու, իր վիշտը սրտին մէջ թաղելով, որոշեց վրէժ առնել իր նշանածուհին առեւանգող ճիւաղէն:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Ասատուր Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Դաւիթեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ասատուրեան եւ զաւակները, Պ. Քլօտ Ասատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նորտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Նորտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Գիզիրեան եւ զաւակները, Օր. Նուէր Եոփզարտաշեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 2ին, Մոնտոր հիւանդանոցը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Ապրիլ 8, Աւագ Ուրբաթ, ժամը 16ին ժամերգութիւն եւ երկրպագութիւն Ս. Խաչի։

Ապրիլ 9, Աւագ Շաբաթ, ժամը 17ին ընթերցուածներ եւ հանդիսաւոր պատարագ։

Ապրիլ 10, ԶԱՏԻԿ, ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ յարութեան։

Ապրիլ 11, Օր Մեռելոց, ժամը 11ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն ամսուան առաջին Հինգշաբթին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 3ին, բացառաբար, Ապրիլին երկրորդ Հինգշաբթին (14ին) է ընդհ. ժողովը։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սերժ Ալթունեան Հայկ Պայրամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրեն Մոնմորանսիի հանգստեան տան, նոյն տխուր առթիւ Տիկին Մարկոսեան 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին (Ստանալ «Յառաջ»էն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Recherche musicien professionnel arménien (accordéoniste...) sachant jouer musique et danses populaires arméniennes.

Tél. : 580-72-13
le soir après 20 heures.

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ. — Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 20·30ին Հայ Մշակոյթի Տունը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի ճաշպարահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ Յունիս 4 երեկոյեան ժամը 20ին։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 5, յիշատակ տասն կուսանաց, երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30ին։

Աւագ Հինգշաբթի, յիշատակ ընթրեաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ աւետումն Ս. Աստուածածնի։ Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին, ընթրեաց պատարագ 10ին, ոտնլուայ՝ 16ին, խաւարում՝ 19·30ին։

Աւագ Ուրբաթ, յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 17ին։

Աւագ Շաբաթ, ճրագալոյց Զատկի։ Սկիզբ ժամերգութեան եւ ընթերցուածներու՝ ժամը 16ին, Ճրագալոյցի պատարագ՝ 17ին։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Աւագ Հինգշաբթի, պատարագ 10·30ին, ոտնլուայ 16ին, խաւարում 20ին։

Աւագ Ուրբաթ, Թափօր Թաղման 17ին։

Աւագ Շաբաթ, ժամերգութիւն 16ին, պատարագ 17ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Աւագ Հինգշաբթի, պատարագ եւ հաղորդութիւն փոքրիկներու 8-11, ոտնլուայ 16·30ին, խաւարում 19·45ին։

Աւագ Ուրբաթ, ժամերգութիւն 8·40, Թաղում՝ 17։

Աւագ Շաբաթ, ժամերգութիւն 8·40, ընթերցուածք եւ պատարագ 16–18։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 17ին, կարգ չարչարանաց 20ին։

Ուրբաթ, Թաղում 18ին։

Շաբաթ, ժամերգութիւն եւ պատարագ 17ին։

ՍԷՆ-ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ – Ս. ՄԱՐԿՐԻԹ

Հինգշաբթի (Սէն-Լու) փոքրերու հաղորդութիւն 10ին ոտնլուայ 16ին, խաւարում 20·30ին։

Ուրբաթ (Սէնթ Մարկրիթ) ժամը 17ին, Սէն-Լու՝ 18ին։

Շաբաթ (Սէն-Լու) պատարագ 18ին։

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Երեքշաբթի, ժամը 9ին ժամերգութիւն, յիշատակ տասն կուսանաց 18ին։

Հինգշաբթի, ժամերգութիւն 8ին, պատարագ 12ին, ոտնլուայ 18ին, խաւարում 20·30ին։

Ուրբաթ, Թաղում 18ին։

Շաբաթ, Ճրագալոյց 9ին, խթում 17։

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ — Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Հինգշաբթի, հաղորդութիւն փոքրերու 9ին, ճաշու ժամերգութիւն 11ին, ոտնլուայ 17ին, խաւարում 20ին։

Ուրբաթ, Թաղում 17ին։

Շաբաթ, Ընթերցուածք 16·30ին, խթում 18ին։

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄ — Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի, մանուկներու հաղորդութիւն 9ին, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 17ին, խաւարում 20·30ին։

Ուրբաթ, Թաղում 17ին։

Շաբաթ, Ճրագալոյց 17ին, պատարագ՝ 18ին։

ԻՍԻ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Հինգշաբթի, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 16ին, խաւարում 19·30ին։

Ուրբաթ, Թաղում 17ին։

Շաբաթ, Ճրագալոյց, ժամերգութիւն 16ին, պատարագ 17ին։

ՊՈՒԼ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Երեքշաբթի, յիշատակ տասն կուսանաց ժամը 18·30ին։

Հինգշաբթի, ժամերգութիւն 8·30ին, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 17ին, խաւարում 20ին։

Ուրբաթ, Թաղում 17ին։

Շաբաթ, Ճրագալոյց 17ին։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Հինգշաբթի, ոտնլուայ 16·30, խաւարում 20։

Ուրբաթ, Թաղում 18ին։

Շաբաթ, Ճրագալոյց 16·30ին։

Les Productions et le Restaurant
LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

vous présentent le premier 33 tours « ARMENIA IMMORTAL »

de MARTEN YORGANTZ

avec Bernard DEDEDJIAN

en vente à :

- LA CAPPADOCE 3 rue Marivaux, Paris 2e 742-83-65
- LIBRAIRIE PALOUYAN 9 rue de Trévise, Paris 9e 523-24-97
- TELE-CONDORCET (KAPIKIAN) Clamart (92)
- SUPER-MARCHE BAHADOURIAN 20 rue Villeroy, Lyon 60-32-10
- DISCO-MATIC 11 rue Pasteur, 26000 Valence

LE RESTAURANT **LA CAPPADOCE**
EST OUVERT TOUS LES JOURS
MIDI et SOIR
SAUF LE LUNDI

Voyages en Arménie

DU 14 AU 28 MAI — DU 9 AU 23 JUILLET

Prévoyant : logement en 1ère classe — excursions quotidiennes
Garni/Keghart — Sevan — Sardarabad.

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours
Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

Pour vos vacances d'été, n'hésitez pas à nous consulter.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

90ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Փարիզի առաջնորդ

Նախագահութեամբ ԷԼԻԶ ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ
(նախկին տնօրէնուհի Կեդրոնականի)

SALLE GAVEAU

45-47, Rue La Boëtie, Paris (8e) — Métro Miromesnil

Շաբաթ, Ապրիլ 16 ժամը 20·30ին

Բացման խօսք՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՃԱՌԵԱՆԻ մասին հայրենի մտաւորական մը

Արփինէ Փէհլիվանեան (*լիբանահայ երգչուհի*),

Դաշնակով կ'ընկերակցի Ժանէթ Մափեան

Սիւզաննա Միլտոնեան (*տաւիղ*)

Յասմիկ Սիւրմէլեան (*դաշնակ*), Անահիտ Տէվրէնեան (*արտասանութիւն*)

Թաւջութակ՝ Ժան – Վան – Պօրն

(Փրոֆ. Պրիւսէլի Երաժշտանոցէն)

Ջութակ՝ Նիքոլա Մետա, նոյն Երաժշտանոցէն

ՆԱՑԻՐԻ *եւ* Ս. ԽԱՉ *երգչախումբերը ղեկավարութեամբ* Գ. ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Մուտք 10, 25 եւ 50 փրանք

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել Պերճ Ճէզվէճեանի 236-54-48 փոսթ 15

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
6
MERCREDI
6 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.829 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 52e ANNÉE — N° 13.829

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Ա.

ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

— Օ —

«Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի պատմութիւնը հարուստ է հերոսական դրուագներով: Այդ պայքարը ուժ ու կորով է հաղորդել հայ ժողովրդին՝ դիմակայելու օտար նուաճողներին, գոյատեւելու եւ քաղաքակրթութեան գանձարանում իր աւանդը ներդնելու»:

Այս յատկանշական տողերով կը սկսի «Առաջաբան»ը ստուար հատորի մը, որ կը կոչուի «Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի պատմութիւնից», հրատարակուած 1976ին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտուտին կողմէ, մեծադիր 872 էջ: Հեղինակն է ակադեմիկոս Ծատուր Պաշիի Աղայեան, որ օգտագործած է բազմաթիւ հայ եւ օտար աղբիւրներ, «արխիւային փաստաթղթեր, որոնց զգալի մասը առաջին անգամն է գիտական շրջանառութեան մէջ դրւում»:

Հայ ազատագրական շարժման մասին բազմաթիւ գրքեր, գրքոյկներ եւ ուսումնասիրութիւններ լոյս տեսած են սփիւռքի մէջ՝ ԺԹ դարու վերջերէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը: Հեղինակը օգտագործեր է զանոնք, «միաժամանակ պատմաքննական վերլուծութեան ենթարկել է դրանք», ջանացեր է ներկայացնել «պատմագրութեան օբյեկտիւ պատկերը»:

Ծատուր Աղայեանի գրքին առաւելութիւնն այն է, որ այնտեղ մէջբերումներ են կատարուած ցարական Ռուսիոյ արտաքին պաշտօնատան «արխիւ»էն, որ հարուստ նիւթ կը պարունակէ արեւմտեան մեծ Պետութեանց քաղաքականութեան եւ Հայոց եւ օսմանեան լուծին ենթակայ քրիստոնեայ ազգերու ազատագրական պայքարին մասին: Հարուստ տեղեկութիւններ կը պարունակեն նաեւ Թուրքիոյ ռուս, անգլիացի, ֆրանսացի, իտալացի, գերման, աւստրիացի եւ ամերիկացի դեսպաններու եւ հիւպատոսներու հաղորդագրութիւններն ու զեկուցագրերը: Ռուսականը աչքէ անցընելու առիթ է ունեցեր հեղինակը, որ նոյնպէս նիւթեր քաղեր է խորհրդային աղբիւրներէ՝ մասնաւորաբար Հայաստանի եւ Վրաստանի «համապատասխան ֆոնդերից»:

Ակներեւ է դաշնակցական աղբիւրներու անտեսումը:

Իրմէ առաջ Խորհ. Հայաստանի կարգ մը հեղինակներ ուսումնասիրութեան առարկայ են դարձուցեր հայ ազգի, մասնաւորաբար Արեւմտահայութեան ազատագրական շարժումները: Ասոնցմէ յիշենք՝ Լէօ, Հայոց պատմութիւն, Գ. հատոր Երեւան, 1946, Աշոտ Յովհաննիսեան՝ «Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան», 2 հատոր, Երեւան, 1957–1959, Յակոբ Անասեան՝ Ֆրանսահայերուն ծանօթ նախկին «չափահաս որբ», հայրենադարձ, որ 1961ին Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակութեամբ լոյս ընծայեց «ԺԷ դարի ազատագրական շարժումները Հայաստանում» խորագրով եւ բազմաթիւ անտիպ փաստաթուղթեր պարունակող գիրք մը, 444 էջ:

Ծատուր Աղայեան կարեւոր նիւթեր է քաղած նաեւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ Մ. Գ. Ներսիսեանի խմբագրութեամբ հրապարակուած «Ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ» ռուսերէն գրքէն: Ներսիսեան հրատարակած է նոյնպէս հայերէն գիրք մը՝ «Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թուրքական բռնապետութեան դէմ 1850, 1870», Երեւան, 1955:

Արժէքաւոր հրատարակութիւն մըն է «Հայաստանը միջազգային դիւանագիտութեան եւ սովետական արտաքին քաղաքականութեան փաստաթղթերում 1828–1923), Երեւան, 1972, 812 էջ: Այս ժողովածոյն կազմողներն են Պրոֆ. Ջոն Սահակի Կիրակոսեան եւ Ռուբէն Գարեգինի Սահակեան, ներկայիս Փարիզի խորհրդային դեսպանատան Ա. քարտուղար, որ 1970ին Երեւանի մէջ լոյս ընծայած էր «Թուրք – ֆրանսական յարաբերութիւնները եւ Կիլիկիան 1919 – 1921»:

Յիշենք նաեւ Ռ. Փ. Յովհաննիսեան, Արեւմտահայ ազգային ազատագրական շարժումները եւ կարինի «Պաշտպան Հայրենեաց» կազմակերպութիւնը (ԺԹ դար 70–80 թթ., Երեւան 1965: Հ. Գ. Վարդանեան, Արեւմտահայերի ազատագրութեան հարցը եւ հայ հասարակական-քաղաքական հոսանքները ԺԹ դարի վերջին քառորդում, Երեւան, 1967: Հայ ժողովրդի պատմութիւն, հատ. Դ.,Ե.,Երեւան 1972, 1974: Հ. Մ. Պօղոսեան՝ Զէյթունի պատմութիւնը, Երեւան, 1969: Ջոն Ս. Կիրակոսեան՝ Առաջին համաշխարհային պատերազմը եւ Արեւմտահայութիւնը 1914 – 1916, Երեւան, 1965: Ա. Ն. Մնացականեան, Ե. Ղ. Սարգսեան, Վ. Ա. Պարսամեան, Հ. Մ. Ղազարեան, Մ. Վ. Արզումանեան եւ այլ Հայաստանեան հեղինակներ ուսումնասիրութեան առարկայ են դարձուցած հայ ազգի ազատագրական շարժումները 1890ական թուականներէն մինչեւ առաջին աշխարհամարտ եւ Զինադադարէն մինչեւ Լօզանի դաշնագիր:

Ծատուր Աղայեան մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ ազգային շարժումներու եւ ազգային հարցի մասին մարքսէնգել – լենինեան դասական տեսութիւններուն, որոնք անխուսափելիօրէն կ'ողեկոչուին գրքի գրեթէ բոլոր գլուխներուն մէջ: Հեղինակը կարեւոր տեղ կը յատկացնէ «աշխատաւոր մասսաների սոցիալ – տնտեսական վիճակին, նրանց սոցիալական եւ ազգային – ազատագրական շարժումներին»: Ցոյց կուտայ այդ շարժումներու կապը Թրքական լուծին տակ հեծող պալքանեան, արաբական եւ միւս ժողովուրդներու պայքարին հետ: Կը ներկայացնէ արեւմտեան աշխարհակալ Պետութեանց դիւանագիտական հնարքները՝ փոքր ժողովուրդները ճնշելու եւ ստրկացնելու ուղղութեամբ, ինչպէս նաեւ բուրժուա – ազգայնական կուսակցութիւններու քաղաքականութիւնը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՐԱՒԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ ՀԱԿԱՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԱՆՑԱՆ

— Օ —

Թէեւ Նոյ. 19ի հրադադարը երբեք բոլորովին չէր գործադրուած Լիբանանի հարաւը, բայց կը թուի թէ վերջին օրերը կռիւները սաստկացած են եւ կ'ըսուի թէ պաղեստինեան «Այն Ժալութ» գունդէն 700 հայդուկներ, որոնք ընդհանրապէս Եգիպտոս կը մնան, Լիբանան հասած են, ինչ որ, Շամունի համար «դէմ է Ռիատի եւ Գահիրէի համաձայնութեանց ինչ կը վերաբերի պաղեստինեան ներկայութեան Լիբանանի մէջ»: Ամէն պարագայի պարզ է որ պաղեստինեան – յառաջդիմական ուժերը, որոնք պաշտպանողականի վրայ էին, հակայարձակման անցած են: Աւելին՝ սուրիացի զինուորներ կը կռուին Պաղեստինցիներու կողքին, ինչ որ նոր երեւոյթ մը կուտայ կացութեան:

Հակայարձակումը նպաստաւոր եղած է յառաջդիմական ուժերուն, որոնք վերագրաւած են Թայպէն եւ մերձաւոր բլուրը:

Քանի մը տողով

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ խոր տարակարծութիւն կայ Թուրքերու եւ Յոյներու միջեւ Կիպրոսի շուրջ: Շաբաթ առաւ տարակարծութիւնը այնքան մեծ համեմատութիւններ առած էր որ ջնջուեցան կէսօրէն վերջի եւ Կիրակիի նիստերը: Թուրքը 32,8 առ հարիւր կ'ուզէ կղզիէն (եւ ինչո՞ւ ոչ՝ ամբողջը...) Յոյնը՝ 20 առ հարիւր կ'առաջարկէ իբրեւ հիմ սակարկութեան, ինչ որ անընդունելի կ'որակուի Թուրքին կողմէ: Սահմանադրութեան շուրջ ալ երկու կողմերը համաձայն են որ... համաձայն չեն: Յոյն – Կիպրացիք դէմ չեն դաշնակցային դրութեան մը, որ ունենայ կեդրոնական զօրաւոր կառավարութիւն մը, մինչ Տէնքթաշ, ընդհակառակն կ'ուզէ որ իւրաքանչիւր գօտի լայն իրաւասութիւններով իշխանութիւն մը ունենայ, որ կարենայ համաձայնագրեր ստորագրել օտար Պետութեանց հետ: Միւս կողմէ Մակարիոս սրտի տագնապ մը ունեցած է առջի օր բայց վիճակը գոհացուցիչ կը նկատուի:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱԲԱՅԵԱՆ, օդանաւի ճարտարագէտ, եւ Ս. Շավիճէ, օդանաւի փոխ – վարորդ, Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանատան յանձնեցին նամակ մը՝ ուղղուած նախագահ Քարթըրի: Դիմումնագիրով կը խնդրեն նախագահէն, որ խորհրդային իշխանութիւններուն յանձնէ վիթուանացի այն երկու օդահէնները, որոնք 1970ին իրենց վարած օդանաւը Թուրքիա առաջնորդելով՝ փախուստ տըւած էին իրենց երկրէն: Տրուած բացատրութիւնն այն է, թէ երկու օդահէնները՝ հայր եւ որդի, պէտք է դատուին խորհրդային օրէնսդրութեամբ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Գրողներու Միութենէն արտաքսուած է Լեւ Կոպելեւ, 64 տարեկան, ծանօթ գերմանագէտ: Միշտ զօրավիգ կեցած էր բողոքողներուն եւ բարեկամն էր Սոլժենիցինի:

ՔԱՍԹՐՕ Մոսկուա հասաւ եւ օդակայանն իսկ ընդունուեցաւ խորհրդային Երրեակին կողմէ՝ Բրեժնեւ, Պոդգորնի, Կոսիգին: Այս առթիւ կրկին, Ամերիկացիք «մտահոգ» են Բրեժնեւի առողջութեամբ եւ պատկերները կը քննեն հիւանդութեան ախտաճանաչումն ընելու համար: Եւ Սի. Այ. Էյ.ի մասնագէտները (հեռուէն քննող) ճշդեր են որ Բրեժնեւ լաւ չէ եւ վերջերս ալ սրտի տագնապ ունեցեր է...:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ տարակարծութիւն կայ քարիւղի շուրջ եւ այդ պատճառով իսկ Իրաք – Թուրքիա – Միջերկրական նաֆթուղին Ապրիլին բանիլ պիտի չսկսի, ինչպէս նախատեսուած էր:

ՊԵՐԼԻՆԿՈՒԷՐ կ'ուզէ ուղղակի գործակցիլ քրիստոնեայ – դեմոկրատներուն հետ, Իտալիան ղեկավարելու համար, բայց այս վերջինները մերժած են: Իտալիոյ համայնավար պարագլուխը նեղ կացութեան մատնուած է քանի ամէն կողմէ յարձակման կ'ենթարկուի: Վերջերս խիստ ազդարարութիւն մըն ալ ստացած է Բրեժնեւէ, որ թելադրած է իրեն վերջ տալ «բազմատեսակի եւ եւրոհամայնավարութեան կատակերգութեան»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Դրամատունը նոր յիսուննոց մը հրապարակ հանած է Մօրիս Քանթէն տը լա Թուրի նկարով:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 40ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ – ԶԷՆԻԹ ՀԱՒԱՍԱՐ 2 – 2

— Օ —

Ապրիլ երկուքին, ֆութպոլի խորհրդային ախոյենութեան առաջին հանդիպումներու արդիւնքներն են.—

Զարիա կորսնցուցած է Դնեպրէն 0ի դէմ մէկ կէտով: Երեւանի Արարատը 2–2 հաւասար մնացած է Զէնիթի հետ Երեւանի մէջ: Չերնոմորեց 1–0 յաղթած է Մոսկուայի Լոկոմոտիւին: Նեֆթչի (Բաքու) եւ Մոսկուայի Դինամօն հաւասար մնացած են: Թիֆլիզի Դինամօն յաղթած է 4 – 2 Կոիլիա Սովետովին: Շախտեօր պարտուած է 0ի դէմ 2 Մոսկուայի Տորպետոյէն: Կիեւի Դինամօն 1–1 հաւասար մնացած է Կարպատներու դէմ եւ Կայրաթ յաղթած է Մոսկուայի ԲԿՍԱին 1ի դէմ 2ով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ)

«ԳԻՏԵԼԻՔ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ 30ԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի մէջ երեսուն տարի առաջ հիմնադրուած է «Գիտելիք» ընկերութիւնը Ա. Իսահակեանի, Մարտիրոս Սարեանի, Արարատ Ղարիբեանի, Զաքար Բաշինջաղեանի, Մարտին Կասեանի, Վարդան Պարսամեանի, Գուրգէն Ջանիբէկեանի եւ ուրիշներու կողմէ: Հիմնադրութեան օրէն ի վեր ընկերութեան նախագահն է Ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան: «Գիտելիք» ընկերութիւնը ներկայիս իր մէջ կը հաշուէ աւելի քան քսան հազար դասախօսներ, որոնց կարգին՝ Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի ակադեմիաններու 130 անդամներ ու թղթակից անդամներ, 800է աւելի դոկտորներ ու փրոֆեսէօրներ, հազարաւոր իրաւաբաններ, ճարտարագէտներ, գրագէտներ եւ արուեստագէտներ: Ընկերութեան դասախօսները մշակոյթի տուներու, ձեռնարկութիւններու եւ զանազան հաստատութիւններու մէջ տարեկան հարիւր հազար դասախօսութիւն կը կարդան, որոնց ներկայ կ'ըլլան 9 միլիոն ունկնդիրներ: Երեւանի մէջ Մարտ 24ին «Գիտելիք» ընկերութիւնը ունեցած է իր համագումարը, որու աւարտին Ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան նախագահ վերընտրուած է:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ինչ ես դուն մեր իրականութեան մէջ։ Քար քարի վրայ դիզուած պարզունակ շէ՞նք մը, թէ շունչ ու ոգիով շաղախուած իմացական լոյսի պատգամ մը ուղղուած հայ սերունդներուն։

Իննսուն տարիներ եկան ու անցան այն օրէն ի վեր երբ կրթական գաղափարականի պահանջը զգալի դարձաւ Պոլսոյ մէջ։ Պատկառելի պատրիարք Ներսէս Վարժապետեան նախախնամային յղացում մը ունեցաւ վարժարան մը հիմնել քաղաքին կեդրոնը՝ ուսումնական լուրջ պատրաստութիւն ջամբելու համար հայ մանուկին և հայ պատանիին։ Եւ այս ազգանուէր հիմնադրումի առաջադրութիւնը գործադրութեան դրուեցաւ ու վարժարանի բացումը կատարուեցաւ 1886ին։ Սակայն որքան ցաւալի է, որ մահը եկաւ զինքը զրկելու այդ հանդիսաւոր բացումի վայելքէն։ Կեդրոնականով մշակութային դարագլուխ մըն է որ կը ծագէր Արեւմտահայութեան առջեւ։

Կեդրոնակա՛ն, ի՞նչ ունիս դուն, որ քու սեմէն անցնողներ Հայութեան հուր ու բոյրով կ՚օծուին եւ յաջորդական սերունդներ շղթայի օղակներու նման կը զօդուին եւ կը կազմեն Կեդրոնականի մեծ ընտանիքը՝ ի սփիւռս աշխարհի։

Կեդրոնակա՛ն, եւ ինչպէս չքանչնալ այն մտաւոր մեծ թռիչք ունեցող նուիրեալներու փաղանգին, որոնք պարծանքն են մեր ժողովուրդին եւ որոնց ներշնչարանը հանդիսացար։ Հմայք ունիս եւ ամէնուս սրտերուն մէջ կարօտդ մեծ է։

Գիտեմ՝ դժնդակ օրեր անպակաս են, կը տառապիս, սակայն զօրեղ ես՝ չարիքը կը փշրուի եւ դուն աննահանջ միշտ պիտի մնաս պատնէշի վրայ։

Կեդրոնակա՛ն, ի՞նչ բառերով արտայայտել, ի՞նչպէս բացատրել այն ապրումներն ու զգացումները, որ ես ունեցայ, երբ առաջին անգամ մուտք գործեցի քու պատմական սեմէն ներս։

Եւ պատահեցաւ անսպասելին։ Երկար վարանումներէ վերջ՝ ի վերջոյ որոշումս տուի, յանուն հայեցի կրթութեան ընդառաջել ինծի եղած ուսուցչական հրաւէրին։ Եւ սակայն այս որոշումը եկաւ վերիվայր շրջելու գալիքիս ծրագիրը, որ կապուած էր ծրնեւ՝ համալսարանի մէջ կատարուելիք կենսաքիմաբանական աշխատանքներուն՝ ականաւոր Փրոֆ. Կլապարէտի առաջնորդութեամբ։

Տարինե՛ր, տարինե՛ր, իբրեւ ուսուցիչ դաստիարակ, աշխատեցայ քու յարկէդ ներս։ Փարոսս մեծ էր եւ նպատակով խանդավառ։

Եւ, ո՛վ ճակատագիր, երկրորդ պատերազմի դժնդակ տարիներուն՝ անապահովութեան ահուդողի մէջ՝ տասը տարիներու ուսուցչական պաշտօնէ մը վերջ՝ ինծի վիճակուեցաւ Կեդրոնականի տեսչութեան պատասխանատու պաշտօնը։

Անշուշտ, անըմբռնելի չէ թէ ինչ պայմաններու մէջ այս յանձնառութեան տակ մտնելու յօժարեցայ։ Աւելորդ է ըսել թէ այդ շրջաններուն դպրոցի կենսունակութիւնը պահելու համար ինչպիսի մաքառում պէտք էր եւ որքան անսպառ կորով։ Եւ վարժարանը անսպասելիօրէն լեցուեցաւ աշակերտներով։ Յոյս ունինք թէ օր մը պատմութիւնը կ՚անդրադառնայ այս փոթորկայոյզ շրջաններու բոլոր անցուդարձերուն։

Կեդրոնակա՛ն, զաւակներդ ցիրուցան աշխարհի չորս ծագերուն՝ քեզի չեն մոռնար։ Եւ մի զարմանար, եթէ ըսեմ՝ Փարիզի պէս լոյս քաղաքի մը մէջ քու շունչն ու ոգին կրող զաւակներդ քեզի յաւերժացնելու համար նոր հանդրուան եւ նոր կայք մը հաստատելու ձեռնարկած են՝ քո անունը կրող՝ «Կեդրոնական»։

Ցանդուղն ծրագիր, քու ներշնչած եւ քու պատուաստած բարոյական ոգին է, որ մղիչ ուժ ու նեցուկ պիտի դառնայ այս մեծ բաղձանքի իրագործման։

Նոր Կեդրոնական, խորապէս գիտակից ենք թէ դերդ որքա՛ն փրկարար պիտի ըլլայ եւ պիտի ըլլաս յոյսի ու լոյսի մշտավառ ճրագ։

Սիրելի Կեդրոնականցիներ, գիտեմ, ծանր է ձեր ստանձնած յանձնառութիւնը. ի սրտէ կը մաղթեմ յաջողիլ եւ յաղթանակել...։

Հոգիով, սրտով միշտ ձեզի հետ եմ։

ԵԼԻԶ ԴԱՎՈՒԹՃԵԱՆ-ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՔԱԹՐԱՅԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ
4.
ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Քաթրայի կազմակերպած արուեստի փառատօնի ամէնէն փայլուն երեկոյթը եղաւ Շաբաթ Մարտ 26ի գեղարուեստական յայտագիրը, նուիրուած ամբողջութեամբ հայկ. երաժշտութեան։

Յայտագիրը կը սկսէր Կարէն Խաչատրեանի Դաշնակի եւ թաւջութակի համար սոնաթով։ Զորս պատկերներէ կազմուած երաժշտական այս երկը իր ներքին կառոյցով ցոյց կուտար հեղինակին որոնումներու աշխարհը, երաժշտական նոր ուղղութիւններու հետեւելու իր ճիգը եւ ժամանակակից հոսանքին մաս կազմելու իր տրամադրութիւնը, սակայն ակներեւ էր որ երաժիշտին ստեղծագործութիւնը քիչ մը հեռու էր արդի երաժշտական շարժումի ուղիէն։ Եթէ նկատի չառնենք Կարէն Խաչատրեանի Սոնաթին ժամանակը, կրնանք ըսել որ աշխատուած եւ երաժշտական դրեթէ բոլոր կարելիութիւնները ի գործ դրած երկ մըն է, ուր հեղինակին ապրումներն ու յուզումները ցայտուն արտայայտութիւն մը կը ստանան, մերթ անսպասելի երաժշտական նախադասութիւններ կը յաջորդեն իրարու եւ մերթ ալ ան երկար կը յամենայ մեղեդիի մը վրայ։ Մեկնաբան արուեստագէտները՝ Րաֆֆի Պետրոսեան (դաշնակ) եւ Շարլ Բընօ (թաւջութակահար), իրենց առաւելագոյնը ըրին Սոնաթը վառ գոյներով հրամցնելու համար հանրութեան։ Երկին առաջին ունկնդրութիւնն էր Ֆրանսայի մէջ։

Բեմին վրայ է երգչուհի Անժէլ Կարապետեան։ Երգացանկին վրայ՝ հայկական 12 երգեր՝ Սաթեան, Այվազեան, Կոմիտաս, Կանաչեան եւ Ալէմշահ։

Անժէլ Կարապետեան առանց պաճուճանքի եւ խոր ապրումով մեկնաբանեց հայկական երգերը, որոնք՝ իր ձայնին գրաւիչ ու թարմ հնչականութեան շնորհիւ, ունկնդիրներու սիրտերուն մէջ վերակենդանացուցին հայկական մեղեդիներու առթած սիրոյ ու կարօտի ապրումները։ Ամէն մէկ երգի մեկնաբանութեան տուաւ բոյր ու երանգով լեցուն իր ոճը։

Երգչուհին ունէր նաեւ առոգանութեան յատկութիւն մը, որմէ յաճախ զրկուած են ուրիշ երգիչներ։ Ինչ որ այլապէս գնահատելի էր Անժէլ Կարապետեանի մօտ այն էր որ ան ունի սփիւռքի հայ երգչուհիի իր առաքելութեան գիտակցութիւնը, որուն արդիւնքն էր երգացանկին ընտրութիւնը։ Տասներկու երգերէն տասը սփիւռքի հայ երաժիշտներու գործեր էին։

Երգչուհին մեծ յաջողութեամբ մեկնաբանեց Կոմիտասի Ծիրանի ծառը, Կանչէ կռունկը, Կանաչեանի Պճինկօն, Ալէմշահի Իղձը։ Հանրութեան բուռն ծափահարութիւնները կրցան երկու երգ եւս խլել երգչուհիէն՝ Ալան Յովհաննէսէն եւ Կոմիտասէն։ Իրեն կ՚ընկերանար Սեդա Դանիէլ, որ աւելի յաջող է իբրեւ սոլիստ, քան ընկերացող, մանաւանդ հայկական երգերու։

Յայտագրի երկրորդ բաժինը յատկացուած էր հայրենի երեք երաժիշտներու՝ Ադամ Խուդոյեանի, Առնօ Բաբաջանեանի եւ Ալ. Յարութիւնեանի գործերու մեկնաբանութեան։

Ադամ Խուդոյեանի Սոնաթը առանձին թաւջութակի համար՝ երեք մասերէ բաղկացած գործ մըն է, ուր կը հնչեն հայկ. ժողովրդական մեղեդիները, ժամանակակից երաժշտութեան բարակ քօղով մը պատած։ Թաւջութակահար Շարլ Բընօ լաւ կը ճանչնայ այս գործը, որուն առաջին ունկնդրութիւնը Ֆրանսայի մէջ իրեն կը պարտինք (անցեալ տարի)։ Այս անգամ ալ արուեստագէտը կրցաւ ցայտուն դարձնել Սոնաթին քնարական շունչը։ Հեղինակը՝ Ադամ Խուդոյեան, յատկապէս վերջին տարիներուն ստեղծագործական վերելք մը կ՚ապրի։ Համանուագային պատկերներ, ռոմանսներ, խմբերգներ, թաւջութակի սոնաթ եւ այլ գործեր կը կազմեն իր երաժշտական վաստակը։

Ալ. Յարութիւնեան դաշնակի վրայ նուագեց իր Իրիկնամուտը Արածանի դաշտավայրում, Սասունցիների պար եւ Հայկական պար (1935ին գրած) գործերը։ Երաժշտական պատկերաւոր եւ խօսուն ստեղծագործութիւններ, արդարեւ։ Դաշնակի ստեղնաշարէն հոսող հնչիւններուն ընդմէջէն կը պարզուէր հայրենի դաշտերուն վրայ իջնող իրիկուան «ծիրանի լոյսը զուարթ»։ Առաւօտեան, արեւուն հետ սկիզբ կ՚առնէ Սասունցիներու պարը։ Դաշնակը կը յորդի ուժականութեամբ։ Ալ. Յարութիւնեան կը տիրէ դաշնակին, երգել կուտայ անոր իր այնքան գեղեցիկ ու ժայթքուն մեղեդիները։ Կը ներշնչէ նուագարանը իր երաժշտական տեսիլքներով։

Առնօ Բաբաջանեան մեկնաբանեց հայկական երաժշտական երկու գործեր, որոնք արդասիքն էին իր երաժշտական յղացումներու ազգային շունչին։

Ապա, բեմին վրայ են Առնօ Բաբաջանեան եւ Ալ. Յարութիւնեան որոնք միասնաբար, երկու դաշնակով պիտի նուագէին իրենց Տօնականը ու Հայկ. ռապսոտին, կազմելով երեկոյթին փառաւորումը, կամ ինչպէս կ՚ըսէր Մոնթի աշխատակիցը՝ հրավառութիւնը։

Տօնականը երկու դաշնակի եւ հարուածական գործիքներու համար գրուած գործ մըն է, ուր դաշնաւորման հարուստ բովանդակութեան վրայ կ՚աւելնայ նուրբ զգայնութիւն մը գեղեցիկ հնչիւններու հանդէպ, որոնք ինքնատիպ են եւ խորհրդանշական։ Գաղափարներու բազմազանութեամբ մթնոլորտ ստեղծող երկ մը։ Հայկական ռափսոտին, ինչպէս անունն իսկ ենթադրել կուտայ, առաւելաբար հայկական մեղեդիներով եւ ժողովրդական խաղերով համադրուած ստեղծագործութիւն մըն է, ուր կը փայլի զոյգ արուեստագէտներու երաժշտական հասուն մտածողութիւնը։ Դաշնակահարները, միշտ միասին պոռթկալով, նոյն շունչն ու հոգեկան վիճակը արտայայտելով, ապրումներու միատեղ դրսեւորումով խոր տպաւորութիւն եւ խանդավառութիւն ստեղծեցին սրահէն ներս։ Տօնականը կրկնուեցաւ, կրկնակի խանդավառութիւն ստեղծելով ունկնդիրներուն մէջ։

Ստեղծուած խանդավառութիւնը բացառիկ կարելի էր նկատել։ Հայկական երաժշտութիւնը եւ երգը ի պատուի էին այդ իրիկուն։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Շուշօն էլաւ կ՚երթէր էգին
Իմէն եւ ուր ջուխտակ տեգերկին,
Քաղեց գլխաղող լեցուց զոգին,
Մարա՛լ Շուշօ, ջէյրա՛ն Շուշօ։

Շուշօն էլաւ, կ՚երթէր մարագ,
Ուր ուտելիէ մեղր ու կարագ.
Աչքեր դեղած, ունքեր բարակ
Մարա՛լ Շուշօ, ջէյրա՛ն Շուշօ։

Շուշօն էլաւ կ՚երթէր օղին,
Քրտինք զարկեց վըզի դողին
Ղուրպան էղնիմ ուր ստեղծողին
Մարա՛լ Շուշօ, ջէյրա՛ն Շուշօ։

Կէսօրուան մօտ էր երբ հասանք Զափնայ, եւ իջանք մեր խնամի ռէս Բաղտոյի տունը, ուր հարս գացած էր հօրաքոյրս Մարիամ։

Հօրքուր Մարիամ, իր ամուսնոյն՝ Բաղտոյի տան, կանգուն սիւնը եւ վառ ճրագն էր։ Մգուկի պէս կ՚աշխատէր օրն ի բուն. աղօթրանը չրացուած, կ՚արթըննար, խմորը կը շաղէր, կովերը կը կթէր, նախիրը կը ճամբէր, ցաները կը բերէր, թոնիրը կը վառէր, խաչերկաթներն ու պուտուկները շարած, փայտէ երկայն շերեփը ձեռքը, կը խառնէր թոնիրի վրայ գլգլացող թանապուրն ու թթուէ ջրէ կլուլիկը, կ՚եփէր լոշը, դոնիկն ու փուռնիկը։ Կը կերակրէր հօտաղներն ու մշակները, կը հասնէր նախրորդին, բերին բերուորին...։

Մարիամ, նաեւ, իր սիրական «աղբրուկ» Գեղամի աչքի լոյսն էր։

Տասնըհինգ օր մնացինք մեծ հօրաքրոջս տունը, վերջին անգամ կերանք անոր ձեռքով եփուած, Տարօնի հերիսան ու ածիկը, գաթան ու փուռնիկը։ Հօրաքրոջս աղջիկներուն՝ Աղնիւին, Հեղինէին եւ Արուսեակին հետ, լուսնակ գիշերով, Զափնայի քաղամի արտերուն ու կալերուն մէջ, խաղացինք պահուըտուք եւ թեւանցուկ, սնտուկ ու պնտուկ։ Հերարձակ ու բոպիկ, վազեցինք դաշտեր, կանաչ սիսեռի եւ ցորենի փունջեր զրկած, դէմ հարաւ քամուն, վառեցինք օճախ, խարկեցինք ու կերանք, սխտոր եղիկ ու խարշխաշման, եւ վերջին անգամ, Մեղրագետի ափին, հաւաքեցինք սըկլականջ ու ջրի մէջ պառկած, մարալ գոմէշներու կողքին, լողացանք շունչ շնչի...։

Իսկ երեկոները, Սեղրակ հօրեղբօրս հէքեաթները մտիկ ընելով, յոգնած, դադրած, ներսնտան մէջ, գետնի վրայ փռուած անկողիններու ծոցը, քնացանք։

Առաւօտ մը, բարի լուսուն, արթնցայ տանպուրայի մը քաղցրալուր ձայնէն։ Կէս քուն կէս արթուն, նստեցայ անկողնիս մէջ ու հոգեխռով ունկնդրեցի հայրենի աշուղին երգն ու նուագը։

Ան՝ գովքը կը հիւսէր Տարօն Աշխարհի դարաւոր սրբավայրերուն, կ՚ողբար ճակատագիրը հայ ազգին, թրթռացնելով իր տամպուրայի լարերը։ Տնեցիք, սաքուին մէջ շրջապատած էին գուսանը եւ կը խնդրէին որ կրկին երգէ ու նուագէ իրենց համար։ Տարօնի աշուղներու գովասանութեան առանցքը դրեթէ միշտ մուրատատուր Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետն էր։

Սուրբ Կարապետ ըսաւ՝ վա՜յ Մարիամ
ջան,
Ես կ՚էղնիմ քըի փոշէհան,
Ջփոշին տանիմ թափիմ փըրէ-պաթման,
Մեղա՜յ լաց, մեղա՜յ տուր Ս.
Կարապետին,
Իմէ՝ բարեխօս էղնի անկաչ էնողին...։

Մինչ, բարկ թոնիրին խաչերկաթներուն վրայ հանգչած, կը գլգլային ամէնօրեայ թանապուրը եւ թթուէ ջրէ կլուլիկը, որոնցմէ իր անցորդի բաժինը պիտի առնէր նաեւ կոյր աշուղը, օրհնելով չէն տունը, տալով ու սալով։

Բագռ՛ւմ փրկչական, խնամ տերունական,
Զորս գլուխ սաղմոս շարական,
Նօթ բերան աւետարան
Ս. Կարապետ բարեխօս էղնի ձեր տան ու
տեղին,
Մալին, տովլաթին, ղարիպ ղուրպէթին,
Դատողին, բանողին, անկաչ էնողին.
Շէ՛ն մնայ այս օճախ, զո՛ւր
դատաստանին։

Զափնայէն, հոգիիս մէջ դրոշմուած է իրիկնամուտ մը։

Հայրենի գիւղին նախիրին վերադարձը փոշեթաթախ ճամբաներէն, պատանի նախրորդներ, վարոցը ձեռքերնին, անոնց ետեւէն։ Աղջիկ - տղայ, ուրախութեան կանչերով դիմաւորելու կ՚երթայինք նախիրը։ Անասունները մեր առջեւէն թըրքելով կը յառաջանային, մենք անոնց ետեւէն։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԽՈՆԵԱՆ

(Շար. - 2)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի քան դար մը առաջ, Պոլսոյ մէջ եւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի շունչով հիմը կը դրուէր Փատուայի, Վենետիկի, Փարիզի եւ Գատը-գիւղի Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց այս Միութեան:

Միութեան նպատակն է՝ եղբայրակցական զգացումները եւ յարաբերութիւնները ամրապնդել բոլոր Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտներու մէջ, սատարել կամ ձեռնարկել հայ ազգի կրթական օգտակար գործերու:

Տարիները սահած են: Սերունդները իրարու յաջորդած: Երէկի մեր ազգ. եւ մշակութային կենսունակ ոստանները կրած են ազգին ճակատագիրը:

Սակայն կապը մէկ ափէն միւսը, մէկ սերունդէն միւսը, եղած է միշտ ամուր: Սփիւռքի զանազան հայաշատ գաղութներու մէջ նոր ճիւղեր են արձակուած միշտ նոյն խտէալին շուրջ համախմբուելով:

Մարսէյլ եւս կը պատկանի անոնց շարքին, կեանքի կոչելով 1945ին, Մարսէյլի Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը:

Երկար պիտի ըլլար աւելի քան երեսուն տարիներու պատմականը վերագծել տալով անոր գործունէութեան գլխաւոր կէտերը: Ըսենք միայն որ մակընթացութիւններով եւ տեղատուութիւններով, գոնէ մինչեւ այս վերջին հնգամեակը, Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը կենդանի ներկայութիւն մըն էր Մարսէյլի հայ գաղութին ներս իր միութենական կեանքով, իր մշակութային ձեռնարկներով, իր զանազան բարերարութիւններով, իր սաներով: Վերջին հինգ տարիները եղան լռութեան տարիներ, գոնէ արտաքինով, Միութիւնը միշտ իր օժանդակութիւնը բերելով Մխիթարեան հաստատութեանց, ինչպէս՝ Փարիզի Ս. Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին կառուցման եւ Ս. Ղազարի դժբախտ հրդեհին առթիւ նուիրելով մէկական միլիոն հին փրանք:

Իսկ այսօր, Միութիւնը հասած է անկիւնադարձի մը:

Երէցները, որ Միութեան հիմնադրութենէն մինչեւ այսօր, եւ պատիւ իրենց, եղան միշտ պատնէշի վրայ, ջահը կ'երկարեն նորերուն, երիտասարդներուն որոնք պատրաստակամութիւն ցոյց կուտան վառ պահելու համար այդ բեղնաւոր ջահը:

Այսպէս, Մարտ 25ին, տեղի ունեցաւ Միութեան ընդհ. ժողովը շատ ջերմ եւ եղբայրական անկեղծ մթնոլորտի մէջ եւ ներկաներու միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ 9 հոգիներէ բաղկացած նոր, երիտասարդ վարչութիւն մը: Ահաւասիկ նորընտիր կազմը՝ Նուպար Փափազեան՝ նախագահ, Վարուժան Պօզանեան եւ Գէորգ Գէորգեան՝ փոխ – նախագահներ, Կարօ Յովսէփեան՝ քարտուղար, Վահրամ Ճառայեան՝ փոխ–քարտուղար, Տիգրան Հրաչեան՝ գանձապահ, Գրիգոր Դաւիթ – եան՝ փոխ–գանձապահ, Յակոբ Ճէնտիկեան եւ Ժան Պէժեան՝ խորհրդականներ:

Իսկ նորընտիր վարչութեան առաջարկով, ներկաներու միաձայնութեամբ եւ խանդավառ ու երախտագէտ ծափահա – րութիւններով Միութեան պատուոյ նախագահութեան անցան՝ Արամ Շէխիկ – եան, Սուրէն Էֆէնտեան եւ Յովհաննէս Մկրտիչեան: Երեք հիմնադիրներ այս Միութեան որոնք գիտակցութեամբ եւ նուիրումով վարեցին իրենց պաշտօնը արժանանալով բոլոր անդամներու գնահա – տական խօսքերուն եւ զգացումներուն:

Ընդհանուր ժողովը ընտրեց որպէս կեդրոն, որպէս հաւաքավայր՝ Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը:

Ուստի, այս նոր արիւնով, նոր ուժերով եւ նոր առաջադրանքներով, Մարսէյլի Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը իր երկրորդ շունչն է որ կ'առնէ:

Կ'ակնկալենք որ այս բոլոր տրամադ – րութիւններն ու յանձնառութիւնները վերածուին շուտով շօշափելի գործերու, դրական արդիւնքներու որպէսզի չխզուի յաջորդական սերունդներու հաստատած կապը յաւերժացնելու եւ զարգացնելու համար մեր ազգային եւ մշակութային կոււանները այնպէս ինչպէս ուխտն է՝ Մխիթարեան Միաբանութեան, այնպէս ինչպէս կտակն է՝ Մեծն Մխիթարի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՃՇԴՈՒՄ

Փետրուար 5ի «Յառաջ»ի մէջ, արտատպելով «Հայրենիքի Ձայն»էն հրատարակած էինք գրութիւն մը նուիրուած «Լեհ երաժշտագէտի մը գիրքին, Լեհահայոց երաժշտութեան մասին» (էջ 3): Արտատպած ըլլալով նաեւ «Հայրենիքի Ձայն»ին մէկ վրիպակը, կը խնդրուի մեզմէ ճշդել թէ «առաջին շրջանին (1344–1690) զարգացած է երաժշտութիւնը բացառապէս զուտ հայկ. աւանդութիւններով եւ մինչեւ ԺԷ դար» (եւ ոչ ԺԵ ինչպէս տպուած էր) ու նաեւ «Եւրոպական գործիքներու մուտքը Հայոց եկեղեցիի մէջ տեղի ունեցած է 200 տարի առաջ» (եւ ոչ՝ 300):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԳԻՉ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ

Արովեան քաղաքի մշակոյթի տան մէջ երգ մը երգած է Ռուբէն Մաթեւոսեան: Սրահին մէջ ներկայ ունկնդիրներու թիւը եղած է 15 հոգի: Այս տարօրինակ «համերգ»ը ունի սակայն իր հետաքրքրական պատմութիւնը: Երգիչը ունկնդիրներուն ներկայացուցած է նոր երգ մը, զոր լսած է ամառը, երբ հանդիպում մը ունեցած է Արփի – Սեւան ջրատարի շինարարներուն հետ: Այդ երգը գործի ժամանակ երգած է բանուորներէն մէկը: Մաթեւոսեան՝ բանուորի մեկնաբանութենէն զգացած է, որ այդ երգը հին պէտք է ըլլայ: Քանի մը անգամ երգեցնելով՝ ձայնագրած է զայն եւ սպառ երկար աշխատած անոր վրայ, կոկելով մեղեդին ու բառերը: Մասնագէտները գիտել տուած են, որ այդ երգը աւելի քան հարիւր տարեկան է: Ուրեմն, Արովեան քաղաքի մշակոյթի տան մէջ այդ երգի արհեստավարժ մեկնաբանութիւնն է, որ տեղի ունեցած է՝ Ռուբէն Մաթեւոսեանի կողմէ: Հետաքրքրական է Ռուբէն Մաթեւոսեանի մուտքը երգարուեստի ասպարէզէն ներս: Կ'ըսուի թէ ան երգին հանդէպ ունեցած իր սէրը ժառանգած է հօրմէն, զոր չէ տեսած: Հայրը՝ քար – տաշ Մացակ Մաթեւոսեան, իր զաւկի ծնունդէն երեք ամիս առաջ՝ ռազմաճակատ գացած է ուր եւ մեռած է: Ականատեսներ կը պատմեն, որ Մացակ Մաթեւոսեան Հայաստանի կառավարութեան տան ճակատը զարդանախշելու ատեն կ'երգէր. անցորդներ կը կենային յաճախ եւ կ'ունկնդրէին: Զաւակը թէեւ կը սիրէր երգը, բայց բնաւ նպատակ չունէր երգիչ դառնալու:

Օր մը դրացիները պատանի Ռուբէնի ձեռքէն բռնած տարած են Երաժշտանոց, սակայն ուսուցիչները թելադրած են Մաթեւոսեանի երկու տարի ետք գալ: Ռուբէն Մաթեւոսեան մտած է Երեւանի պետական համալսարանը եւ հետեւած բանասիրական ճիւղի դասընթացքին: Ուսման ընթացքին ան սկսած է նաեւ երգել ուսանողական երեկոյթներու, ընկերա – կան հաւաքոյթներու եւ տան մէջ: Անգամ մըն ալ հեռաձայնած է երաժիշտ Արամ Մերանգուլեանին եւ հեռաձայնով երգ մը երգած է իրեն համար. այս խրախճանքը «համերգ»ը տեւած է աւելի քան ժամ մը: Յաջորդ առաւօտ Մերանգուլեան զինք հրաւիրած է Հայաստանի հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի ժողովրդական նուագա – րաններու համոյթի փորձին: Այդ ժա – մանակ Ռուբէն Մաթեւոսեան 19 տարեկան էր: Վեց տարի ետք Ռուբէն Մաթեւոսեանի կը շնորհուէր Հայաստանի վաստակաւոր արուեստագէտի կոչումը: Հայ երգիչը, բացի Հայաստանէ, հայ երգը հնչեցուցած է Մոսկուայի, Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգներու, Արժանթինի, Ուրուկուէյի, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Եգիպտոսի բեմերէն, ամենուրեք արժանանալով մեծ ժողովրդականութեան եւ գնահատանքի:

Ռուբէն Մաթեւոսեանի մեկնաբանած երգերու թիւը աւելի քան 400 է. իր երգացանկը կ'ընդգրկէ գուսաններու եւ ժամանակակից երաժիշտներու գործեր, ժողովրդական երգեր, որոնցմէ շատերը արդիւնքն են Հայաստանի զանազան շրջաններու մէջ կատարած իր պրպտում – ներուն: Ներկայիս այն տունին տեղը, ուր ծնած է երգիչը եւ ուր ապրած է ռազմաճակատէն չվերադարձած իր հայրը, կը կառուցուի Կոմիտաս երաժշտա – կան պալատը: Այդ առթիւ Ռուբէն Մաթեւոսեան ըսած է. «Երազ մը ունիմ. այն է՝ այդ պալատի բեմին վրայ հանդէս գալ երգով մը, զոր տակաւին չեմ մեկնաբանած. երգը կը կոչուի «Հայրը», զոր ես գրած եմ»:

×

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ 5ՐԴ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած է Անդրկովկասի մեկնարկու երաժիշտներու 5րդ մրցումը՝ դաշնակի, ջութակի, թաւջութակի, երգի եւ այլ բաժիններէ ներս: 15 օր տեւող մրցումներու աւարտին տեղի ունեցած է մրցանակաբաշխութեան հան – դէսը: Կուտանք հայ դափնեկիրներու անունները.

Դաշնակ՝ Գ. Պետրոսեան, Ա. մրցա – նակ, Լ. Բարխուդարեան Բ. մրցանակ, Ս. Երկանեան Գ. մրցանակ:

Ջութակ՝ Կ. Յարութիւնեան եւ Վ. Բոյաջեան Ա. մրցանակ, Լ. Խառատեան, Գ. Յարութիւնեան Բ. մրցանակ: Ալթոյի (մեծ ջութակ) Բ. մրցանակ Ռ. Բաբեքեան, Գ. Մրցանակ՝ Ս. Ուեմխեան եւ Մ. Ալեքսանդրեան:

Թաւջութակ՝ Վ. Վարդիկեան, Ա. մրցանակ, Ա. Մեսրոպեան Բ. մրցանակ, Լ. Մուրադեան Գ. մրցանակ:

Երգ՝ օփերա, Ս. Մարտիրոսեան Ա. մրցանակ, Վիլենա Եսաքէկեան եւ Գ. Պառուականեան Բ. մրցանակ: Սենեկային երգ՝ Գ. Անտոնեան եւ Ե. Իսրայէլ – եան Ա. մրցանակ, Ա. Բուղաղեան եւ Վ. Գրիգորեան Բ. մրցանակ:

Մրցանակաբաշխութեան աւարտին տեղի ունեցած է համերգ՝ որուն մասնակցած են բոլոր դափնեկիրները:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (315)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԱՆՏԱՌԱԲՆԱԿ ՃԻՒԱՂԸ

Բայց ի՞նչպէս վրէժ պիտի առնէր: Քաթէնաչիոյի բերդէն ներս մտնելը անհնարին բան էր: Քաթէնաչիօ մարդ չէր ընդունէր... զինուորներն անգամ բերդէն դուրս կը մնային:

Վերջապէս, Քաթէնաչիօ տարի մը ետքը դարձեալ պատրաստուեցաւ Վենետիկի վրայ արշաւել:

Արշաւանքէն օր մը առաջ, գիշեր ատեն, Սատանան, որ Քաթէնաչիոյի պաշտպանն էր, իր պաշտպանեալին երեւնալով խորհուրդ տուաւ որ ետ կենայ այդ արշաւանքէն:

— Ինչո՞ւ, մտլտաց բարբարոս ճիւաղը: Պիտի երթամ, պիտի երթամ նոր կնիկներ պիտի բերեմ անկողինիս համար, աղուոր կնիկներ, անոյշ գինի՝ մառաններս լեցնելու համար եւ ոսկի՝ մարդոցս աչքերը շլացնելու համար: Ըսէ նայիմ եւ ինչո՞ւ չերթամ:

— Ատիկա քեզի չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց Սատանան: Վենետիկցիներու պաշտպան Սուրբ Մարկոսը արգիլեց, անոր պատճառը քեզի ըսելը: Սուրբ Մարկոսը չե՞ս ճանչնար, սարսափելի սուրբ մըն է, եթէ անհնազանդութիւն ցոյց տամ իրեն, ամբողջ ընտանիքովս բնաջինջ կ'ընէ զիս:

— Դուն ալ գետնին տակը անցնիս, քու Սուրբ Մարկոսդ ալ, գոչեց Քաթէնաչիօ բարկաճայթ: Ինծի իմ գլխուս ձգեցէք, ես իմ ըրածս գիտեմ:

Սատանան գլուխը թօթվեց եւ չափէն աւելի վշտացած, իր սովորութեան համեմատ մուխի վերածուելով գետնին տակը անցաւ...:

— Սրիկաներ, Սուրբ Մարկոսը ո՞վ կ'ըլլայ եղեր, մրմնջեց Քաթէնաչիօ:

Արեւը ծագելուն պէս Քաթէնաչիոյի մարդիկը ամէնքն ալ զինուած ու զրահաւորուած, նետերն ու նիզակները ուսերնուն, իրենց լայն լաստերուն վրայ դիրք գրաւեցին:

Քաթէնաչիոյի մարդոց նետերուն տեղատարափին տակ Վենետիկցիները պարտուելով փախուստի մատնուեցան:

Թալանը սկսաւ... ամբողջ օր մը տեւեց:

Քաթէնաչիօ Սատանային ըսածին վրայ մտածելով քիթին տակէն խնդաց ու մռլտաց.

— Ահա ես սատնկ կ'ընեմ...:

Յաջորդ առաւօտուն Քաթէնաչիոյի մարդիկը Վենետիկը հրկիզելէ ու աւերելէ յետոյ, յիսունի չափ կիներ ու մանկամարդ աղջիկներ գերի բռնած, իրենց բերդը վերադարձան:

Բերդին բակին մէջ, մօրուսաւոր դեւը իր գարշելի սովորութեան համեմատ յիսուն կիներուն մէջէն չորս գեղեցիկները ընտրեց եւ անոնցմէ մէկուն թեւը մտնելով Վենետիկի կողմը նայող աշտարակը ելաւ:

Հոն մտաւ այն սրահը ուր նախորդ կինը կը բնակէր:

Քաթէնաչիոյի նոր կինը հին կնոջ առջեւ բռնաբարելէ յետոյ նախորդին գլուխը պիտի կտրէր եւ աշտարակէն վար պիտի նետէր:

Նախորդ կինը, ձեռքը դաշոյն մը, անկիւն մը կծկտած էր: Երբ այդ դժբախտ արարածը նորեկ կնոջ դէմքը տեսաւ, սարսռաց եւ աղաղակ մը չարձակելու համար դժուարաւ ինքզինքը զսպեց:

— Զիս մտիկ ըրէ, Ճովաննա, գոչեց Քաթէնաչիօ, Սուրբ Մարկոսի տուած այս անիծեալ դաշոյնին շնորհիւ մինչեւ այսօր ինքզինքդ պաշտպանեցիր ինծի դէմ: Բայց գիտցած ըլլաս որ վերջին ժամդ հասած է: Քեզ չկրցայ բռնաբարել, բայց պիտի կրնամ մորթել:

Այս ըսելով, Քաթէնաչիօ նորեկ կնոջ դառնալով հարցուց.

— Քու անունդ ի՞նչ է, կնիկ:

— Հիմա պիտի հասկնաս իմ ով ըլլալս, պատասխանեց նորեկ կինը:

Եւ վրայի շրջազգեստը մէկ կողմ նետելով, զրահներ հագած ու ձեռքը խոշոր սուր մը, մօրուսաւոր դեւին դէմ ցցուեցաւ եւ գոռաց.

— Իմ անունս Սուրբ Մարկոս է, քու գործած ոճիրներուդ պատիժը տալու եկած եմ:

Այս ըսելով, Սուրբ Մարկոս, ակնթարթի մը մէջ իր սուրին վրայ խոյացաւ եւ ձեռքի սուրը անոր կոկորդը մխեց:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Հ. Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Ալէ, Տէր եւ Տիկին Պէքար եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արսլանեան եւ զաւակունք եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց տալոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐԴ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ
(92 տարեկան)

մահը որ պատահեցաւ Սէն-Ռաֆայէլի հանգստեան տան մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի Մարտ 22ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հայկ Պայրամեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պայրամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նշան Մարկոսեան եւ զաւակները, Սիմոն Պայրամեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՀԱՅԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Հ. Պայրամեան եւ զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄՆԵՐՈՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փրատոյի Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ապրիլ 17, Կրկնազատիկի Կիրակին:

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ եկեղեցիի շրջափակին մէջ կառուցուող շէնքի հիմերու օրհնութիւն, ձեռամբ Պատուիրակ Սրբազանի, բոլորուած Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եպիսկոպոսի, վարդապետներու ու քահանայ հայրերու:

Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր Ֆրանսայի զանազան կողմերէն:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսաւոր արարողութեանց:

Նոյն օրը, ի պատիւ սրբազան հայրերու ու բարձրաստիճան հիւրերուն տեղի կ'ունենայ ճաշ Գոնգորտ - Գոռնիշ ճաշարանին մէջ ժամը 13ին. ճաշագին 100 Ֆրանք:

Ծանօթ.— Փափաքողները կրնան ապահովել իրենց սեղանները մինչեւ Ապրիլ 14ի երեկոն հեռաձայնելով 90-53-91 կամ 77-84-70: Տոմսերը կը գտնուին կաչէվաճառ Պր. Վարուժանի մօտ՝ 28 Պուլվար տէ Տամ, Մարսէյլ:

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Ապրիլ 8, Աւագ Ուրբաթ, ժամը 16ին ժամերգութիւն եւ երկրպագութիւն Ս. Խաչի:

Ապրիլ 9, Աւագ Շաբաթ, ժամը 17ին ընթերցուածներ եւ հանդիսաւոր պատարագ:

Ապրիլ 10, ԶԱՏԻԿ, ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ յարութեան:

Ապրիլ 11, Օր Մեռելոց, ժամը 11ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, Ուրբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ագնիւ Տամլամեանի մահուան առթիւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եղած են հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Տամլամեան 250, Տիկ. Հայկուհի Տամլամեան 250 Ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի այրի Տիկին Ա. Բալուեանի, իր եղբօր՝ Ազատ Սերէնկիւլեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Օրիորդ Զարուհի Թորոսեանի իր քրոջ՝ Հայկանոյշ Թորոսեանի մահուան առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Recherche musicien professionnel arménien (accordéoniste...) sachant jouer musique et danses populaires arméniennes.

Tél. : 580-72-13
le soir après 20 heures.

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Աւագ Հինգշաբթի, յիշատակ ընթրեաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ աւետումն Ս. Աստուածածնի: Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին, ընթրեաց պատարագ 10ին, ոտնլուայ՝ 16ին, խաւարում՝ 19.30ին:

Աւագ Ուրբաթ, յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 17ին:

Աւագ Շաբաթ, ճրագալոյց Զատկի: Սկիզբ ժամերգութեան եւ ընթերցուածներու՝ ժամը 16ին, ճրագալոյցի պատարագ՝ 17ին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Աւագ Հինգշաբթի, պատարագ 10.30ին, ոտնլուայ 16ին, խաւարում 20ին:

Աւագ Ուրբաթ, Թափօր Թաղման 17ին:

Աւագ Շաբաթ, ժամերգութիւն 16ին, պատարագ 17ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Աւագ Հինգշաբթի, պատարագ եւ հաղորդութիւն փոքրիկներու 8-11, ոտնլուայ 16.30ին, խաւարում 19.45ին:

Աւագ Ուրբաթ, ժամերգութիւն 8.40, Թաղում՝ 17:

Աւագ Շաբաթ, ժամերգութիւն 8.40, ընթերցուածք եւ պատարագ 16-18:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 17ին, կարգ չարչարանաց 20ին:

Ուրբաթ, Թաղում 18ին:

Շաբաթ, ժամերգութիւն եւ պատարագ 17ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ - Ս. ՄԱՐԿՐԻԹ

Հինգշաբթի (Սէն-Լու) փոքրերու հաղորդութիւն 10ին ոտնլուայ 16ին, խաւարում 20.30ին:

Ուրբաթ (Սէնթ Մարկրիթ) ժամը 17ին, Սէն-Լու՝ 18ին:

Շաբաթ (Սէն-Լու) պատարագ 18ին:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աւագ Հինգշաբթի, ոտնլուայ՝ երեկոյեան ժամը 4ին, խաւարում՝ երեկոյեան 7.30ին:

Աւագ Ուրբաթ, Թափօր Թաղման ժամը 17ին:

Աւագ Շաբաթ, պատարագ ժամը 17ին:

Կիրակի,

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8ին, պատարագ ժամը 10ին:

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հինգշաբթի, ժամերգութիւն 8ին, պատարագ 12ին, ոտնլուայ 18ին, խաւարում 20.30ին:

Ուրբաթ, Թաղում 18ին:

Շաբաթ, Ճրագալոյց 9ին, խթում 17:

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ — Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Հինգշաբթի, հաղորդութիւն փոքրերու 9ին, ճաշու ժամերգութիւն 11ին, ոտնլուայ 17ին, խաւարում 20ին:

Ուրբաթ, Թաղում 17ին:

Շաբաթ, Ընթերցուածք 16.30ին, խթում 18ին:

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄ — Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի, մանուկներու հաղորդութիւն 9ին, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 17ին, խաւարում 20.30ին:

Ուրբաթ, Թաղում 17ին:

Շաբաթ, Ճրագալոյց 17ին, պատարագ՝ 18ին:

ԻՍԻ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Հինգշաբթի, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 16ին, խաւարում 19.30ին:

Ուրբաթ, Թաղում 17ին:

Շաբաթ, Ճրագալոյց, ժամերգութիւն 16ին, պատարագ 17ին:

ՊՈՒԼ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Հինգշաբթի, ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, ոտնլուայ 17ին, խաւարում 20ին:

Ուրբաթ, Թաղում 17ին:

Շաբաթ, Ճրագալոյց 17ին:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Հինգշաբթի, ոտնլուայ 16.30, խաւարում 20:

Ուրբաթ, Թաղում 18ին:

Շաբաթ, Ճրագալոյց 16.30ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն ամսուն առաջին Հինգշաբթին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 3ին, բացառաբար, Ապրիլին երկրորդ Հինգշաբթին (14ին) է ընդհ. ժողովը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի ճաշպարահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ Յունիս 4 երեկոյեան ժամը 20ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

Au départ de MARSEILLE

DU 10 AU 23 JUIN

DU 1er AU 14 JUILLET

Renseignements et Inscriptions

Jacques CHELELEKIAN VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière 13001 MARSEILLE tél (91) 508912

et TOUTES AGENCES HAVAS VOYAGES Org Lic 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
7
JEUDI
7 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.830 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 52e ANNÉE — N° 13.830

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Բ.

ՄԻՆՉԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

—— Օ ——

Ակադեմիկոս Ծատուր Պ. Աղայեանի գրքին խորագիրն իսկ ցոյց կուտայ թէ հեղինակին նպատակն է եղած ոչ թէ լրիւ տալ Հայոց ազատագրական պայքարի պատմութիւնը, այլ ներկայացնել կարգ մը դրուագներ այդ պատմութիւնէն:

Հեղինակը տասնչորս գլուխներու բաժնած է իր գիրքը՝ զանազան ստորաբաժանումներով: Աղբիւրներու մատնանշումը (յղում) կատարած է հատորի վերջաւորութեան, ինչ որ կը դժուարացնէ ընթերցումը: Աւելի լաւ պիտի ըլլար զանոնք նշանակել էջերու տակ: Երբեմն չեղումներ կատարած է ժամանակագրական կարգէն, երբեմն ալ կրկին անդրադարձած՝ արդէն իսկ քննուած նիւթերուն: Այնքան ծաւալուն հատորի մը մէջ անխուսափելի են նման մանր թերիներ:

Առաջին գլուխին մէջ հեղինակը հարեւանցի ակնարկ մը նետելէ վերջ ԺԷ և ԺԸ դարերու դէպքերուն վրայ, կը գրէ թէ Արեւելեան Հայաստանին Ռուսիոյ միացումով (1828) աւելի քան 130.000 Պարսկահայեր ու Արեւմտահայեր տեղափոխուեցան Արեւելեան Հայաստան, ուր զարգացաւ քաղաքային կեանքը, արդիւնագործութիւնը, առեւտուրն ու ճանապարհաշինութիւնը: «Դա խթանեց բնակչութեան դասակարգային շերտաւորմանը, հասարակական, քաղաքական մտքի աշխուժացմանը»: Հրապարակ եկան երեք տարբեր խումբեր: Ա) հին, աւատատիրական կարգերի պահպանման կողմնակիցներ, Բ) լիբերալ – բուրժուական շարժում, որը կապիտալիստական յարաբերութիւնների զարգացման ջատագովն էր, Գ) յեղափոխական – դեմոկրատական, որը պայքարում էր յեղափոխական ճանապարհով վերացնելու թէ՛ աւատատիրական կարգերը եւ թէ ցարական ինքնակալութիւնը: (էջ 39):

Երկրորդ գլուխը կը խօսի 1877 – 78ի ռուսեւթուրք պատերազմին վրայ, երբ Հայկական Հարցը միջազգային դիւանագիտութեան օրակարգին վրայ դրուեցաւ՝ նախ Սան-Ստեֆանոյի (1878 Մարտ 3), յետոյ Պերլինի (1878 Յուլիս 13) դաշնագիրերուն մէջ. առաջինին 16րդ յօդուածը փոխարինուեցաւ երկրորդին 61րդ չարաչուք յօդուածով, որ փորձանք պիտի դառնար Արեւմտահայութեան գլխուն («Բարենորոգումներ»):

Արեւմտեան Հայաստանը, որ աշխարհագրապէս կը կոչուէր Էրմէնիստան Էյալէթի, 1864–1868ի վարչական նոր բաժանումով վերածուեցաւ քանի մը վիլայէթներու: Հայաբնակ շատ վայրեր միացուեցան Քիւրտիստանին: 1877–78ի պատերազմէն ետք 1880ին նոր բաժանումներ կատարուեցան: Արեւմտեան Հայաստան բաժնուեցաւ Էրզրումի, Խարբերդի, Դերսիմի, Բիթլիսի, Վանի, Հէքքեարիի, Դիարպէքիրի եւ Սեբաստիոյ նահանգներուն: Կիլիկիան մնաց Հալէպի եւ Ատանայի նահանգներուն մէջ:

1844ի Թրքական առաջին մարդահամարի տուեալներով, Արեւմտահայութեան թիւը պաշտօնապէս կը հաշուէր 2 միլիոն 400.000, որուն երկու միլիոնը ասիական մասերուն, 400 հազարը Կ. Պոլսոյ եւ եւրոպական նահանգներուն մէջ: 1878ի տուեալներով օսմանեան կայսրութեան Հայերուն թիւն էր շուրջ երեք միլիոն, — Պոլիս՝ 250.000, Փոքր Ասիա եւ Կիլիկիա՝ 600.000, Փոքր Հայք 670.000:

Պերլինի դաշնագրով օսմանեան լուծէն ազատագրուեցան պալքանեան քրիստոնեաները, Պուլկարիա, Ռումանիա, Սերպիա եւ Գարատաղ: Ռուսիոյ միացուեցան Կարսի, Արտահանի եւ Պաթումի նահանգները:

Սխալ է Աղայեանի այն տեսակէտը թէ «Բեռլին ուղարկուած Խրիմեան Հայրիկի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնն, անտեսելով ռուսական դիւանագէտներին, դիմում էր ամբողջ վեհաժողովին: Ռուս. պատուիրակութեանը դա դուր չեկաւ, եւ նա անտարբեր դիրք բռնեց: Հայկական յուշագիրը ոչ ոքի ուշադրութեան չարժանացաւ եւ յատկապէս Անգլիայի ջանքերով, դէն նետուեց որպէս մի լաթի կտոր» (էջ 79):

Իրականութիւնն ա՛յն է, որ մինչ Եւրոպա կը մեկնէր Խրիմեանի պատուիրակութիւնը, այս վերջինոյն անդամներէն Խորէն Եպսկ. Նար Պէյ կը ղրկուէր Ռուսիոյ մայրաքաղաքը՝ Սէն – Պետերսբուրգ եւ ձեռնունայն կը վերադառնար՝ «ո՛չ կարեմ»ի հանդիպելով:

Մինչեւ այսօր չէ մոռցուած Նար-Պէյի ծանօթ երգը.

Ո՛չ, եղբա՛րք, ո՛չ, օտարներէն չկայ յոյս,
Մի՛ աչուրնիդ դարձընէք յայս ,յայն կոյս:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ Կ'ՈՒԶԷ ԱՆԳԻՏԱՆԱԼ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնեաները սկսած են ծանր պարտութիւններ կրել կարգ մը յաջողութիւններ տանելէ ետք եւ հարաւ – Լիբանանի պատկերը մէկ օրէն միւսը փոխուած է: Սարոնի քաղաքագօրքերը անակնկալի եկած են Պաղեստինցիներու յարձակումներէն, որոնց զօրավիգ եղած են Սայքայի ուժերը: Քրիստոնեաները ծանր վնասներ կրած են խորհրդային կրատ հրթիռներու պատճառաւ, առաւելաբար: Իսրայելեան սահմանի ամբողջ երկայնքին քրիստոնեաները կը նահանջեն եւ տեղւոյն վրայ իրենց արիւնալի բնոյթէն զատ այս կռիւները նաեւ զինուորական տագնապ մը ստեղծած են: Այնքան ռազմիկներ կը մասնակցին այս կռիւներուն, որ արդիւնքը կրնայ վճռական ըլլալ Պէյրութ, քաղաքական գետնի վրայ եւ Սուրիացիներու ու քրիստոնեաներու յարաբերութիւնները կրնան աւելի ալ վատթարանալ: Թէ՛ քրիստոնեայ, թէ՛ պաղեստինցի կ'ապահովեն ու Սուրիացիք կը մասնակցին կռիւներուն եւ միայն չհաւատացողը... Իսրայէլն է: Թել-Ավիվի զինուորական բանբերին համաձայն, փաստ չկայ այդ ուղղութեամբ:

Երեքշաբթի օր տեղատարափ անձրեւն ու սաստիկ ցուրտն է որ դադրեցուցած են կռիւները բայց դարունը չէր կրնար չվերադառնալ...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՄԻՆ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԵՐ Է ՀՍԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԵԼՍԻՆՔԻԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՆԴԱՄՆԵՐՆ ԵՆ.— Ե. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Ռ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ, Ս. ՕՍԵԱՆ

Կը թուի թէ զսպումը աւելի սուր բնոյթ առած է Խորհ. Միութեան մէջ եւ միաժամանակ կը ծաւալի ինչ որ խորհրդային իշխանութեանց համար՝ ընդդիմութիւն է, մինչ հաւանաբար միայն ու միայն արտայայտութեան ազատութեան տենչ է:

Ապրիլ 3ին Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած է Ալեքսանդր Պոդրիպրինեկ, որ անդամ էր քաղաքական նպատակներու համար յիմարաբուժութեան օգտագործման քննիչ յանձնախումբին: 23 տարեկան է եւ ձերբակալուած է երբ կը փորձէր արգելք հանդիսանալ ոստիկանութեան որ կը ցրուէր Մկրտչականներու մէկ հաւաքոյթը: Ըստ ուրիշ « հերձուած »ներու, որոնց կարգին Զօր. Գրիգորէնկօ, ուրիշ մկրտչական մըն ալ ձերբակալուած է անցեալ Մարտ 21ին եւ յիմարանոց դրուած: Զօր. Գրիգորէնկօ ցաւ յայտնած է օտար թղթակիցներու ըրած իր յայտարարութեան մէջ որ «Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը միացած ըլլայ այն արշաւին որ կը տարուի հերձուածներու դէմ: Ազգայնականներու հարցը, ըսած է զօրավարը, այսօր նոյնքան հրատապ է, որքան էր երեսունական թուականներուն: Սթալին հարցը լուծած էր մաքրագործելով ազգային ինտելիկենցիաները: Հաւանական չէ որ Բրեժնեւեան ղեկավարութիւնը նման արիւնալի ձեռնարկի մը դիմէ: Իմաստուն միակ լուծումը խորհրդային կառավարութեան համար նստիլ խօսիլն է ընդդիմութեան հետ եւ զսպել դահիճները փոխանակ բողոքողները հալածելու»:

Մոնտի հասած Ֆրանսական Մամուլի գործակալութեան (Ա. էֆ. Փէ.) հեռագիրը կ'ըսէ նաեւ թէ Հելսինքիի համաձայնագրի գործադրութեան հսկելու համար հայկական խումբ մը կազմուած է Երեւան: Այս խումբը որ ունի երեք անդամ.— Եդուարդ Յարութիւնեան (48 տարեկան տնտեսագէտ), Ռոպէր Նազարեան (29 տարեկան, ճարտարագէտ) եւ Սամուէլ Օսեան (25 տարեկան, ուսանող), յայտարարած է որ «քաղաքական կամ կրօնական ոչ մէկ նպատակ ունի» եւ կը յարգէ խորհրդային օրէնքները: Խումբը, հաստատելէ ետք թէ 18 հայ հերձուածներ դատապարտուած են 1973ին եւ 1974ին 6էն 10 տարուան բանտարկութեան, դոնփակ դատավարութեանց ընթացքին, Երեւան, կը պահանջէ քանի մը բանտարկեալներու, զորս « քաղաքական » կ'որակէ ազատագրումը: Ասոնց կարգին՝ Պաւել Այրուկեան (Պարոյր Հայրիկեա՞ն), Ռազմիկ Զակրապեան, Ռազմիկ Մարկոսեան եւ Բագրատ Շահվերդեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 4)

ԱՐԱՐԱՏ – ԶԷՆԻԹ ԽԱՂԸ (*)

Խ. Միութեան ոտնագնդակի 40րդ ախոյեանութեան անդրանիկ խաղը «Արարատ» ունեցաւ Լենինգրադի «Զէնիթ»ին հետ Հրազդան մարզադաշտին վրայ: Առաջին իսկ վայրկեաններէն պաշտպաններ Մարտիրոսեան եւ Մեսրոպեան հեռուէն հարուածներով վտանգաւոր պահեր ստեղծած են Լենինգրադցիներու բերդին առջեւ: 13րդ վայրկեանին իրաւարարը 22 մեթրէն տուգանքի հարուած մը շնորհած է Արարատցիներու: Անդրէասեան հարուածով մը գնդակը փոխանցած է Բոնդարենկոյի որ նշանակած է առաջին կէտը: Քանի մը վայրկեան ետք Լենինգրադցիներ անցած են գրոհի եւ «Արարատ»ի բերդին առջեւ ստեղծուած խառնակցութեան մը պահուն, երբ Մարտիրոսեան փորձած է գնդակը փոխանցել բերդապահին, Լենինգրադցիներ օգտուելով առիթէն նշանակած են իրենց առաջին կէտը: Նոյն պայմաններու մէջ նշանակուած է նաեւ երկրորդ կէտը: Երկրորդ կիսախաղին, երբ « Արարատ »ի կազմին մէջ մտած է Մինասեան, խաղը աւելի հետաքրքրական դարձած է: Գրոհներէն մէկուն ընթացքին Լենինգրադցիներ իրենց բերդին առջեւ գետին փռած են Սամուէլ Պետրոսեանը եւ փենալթին կէտի վերածած է Անդրէասեան :Խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (2–2):

«Արարատ» հետեւեալ կազմով դաշտ իջած է.— Աբրահամեան, Մարտիրոսեան, Սարգսեան, Փարսադանեան, Մեսրոպեան, Անդրէասեան, Բոնդարենկօ, Քերոբեան (Մինասեան), Սամուէլ Պետրոսեան (Յարութիւնեան), Նազար Պետրոսեան եւ Խալայճեան:

(*) Այս խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Ապրիլ 5ի թիւով:

×

ԽՈՐՀ. ԹԵՐԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Սոցիալիստիչեսկայա Ինդուստրիա» թերթը թիւ մը նուիրած է Հայաստանի, ներկայացնելով արձանագրուած նուաճումները եւ ընթացիկ հնգամեակի իրագործումները: Յօդուածներ ստորագրած են Հանսատանի վարչապետը՝ Ֆադէյ Սարգսեան, Ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան, Վարդգէս Պետրոսեան:

Քանի մը տողով

ԱԻԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ առթիւ հակակրօնական պայքար սկսած է Մոսկուայի մէջ, ուր շարժանկարներ կը ներկայացուին ինչպէս կը հաղորդէ խորհրդային շարժանկարի շաբաթաթերթը՝ Կինօնէդիէլա: Հակակրօնական այս ֆիլմերու կարգին է «Ճակատագիրս կը փնտռեմ», որ ձաղկումն է պաշտօնական կղերին, կը ներկայացուին նաեւ զանազան փաստանկարներ:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ Կիպրոսի ժողովը տեղքայլ կ'ընէ: Յոյն – կիպրական կողմի պատասխանատուն՝ Փափատոփուլոս կ'ըսէ թէ տարակարծութիւնները անյաղթահարելի կը թուին իրեն:

- ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ -

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ (1926)

— « Որքան ալ փուարք եւ գեղեցիկ թուի մարդուն ապրումը, այդ ապրումը ողբերգութիւն մըն է խորքին մէջ: Ողբերգութիւն մը, գրուած՝ մահուան ձեռքով: Բայց երգիծական շունչով: Երգիծական՝ քանի որ այդ ողբերգութեան խոժոռ դէմքին անցուած է հեգնանքի ժպտուն դիմակ մը: Կեանքը այդ հեգնանքն է, եւ այդ հեգնանքը լայնօրէն կ'արձագանգէ այս հատորէն », կը գրէ Հատտէճեան, պատմուածքներու իր հատորին՝ «Բառասխալ»ի ներածական քանի մը խօսքին մէջ:

Ու ասով ալ տուած կ'ըլլայ արդէն մտածումի մարդու ցայտուն այն նկարագիրը, որով կը յատկանշուի ինք գրականութեան թէ հրապարակագրային ասպարէզին մէջ՝ դէմ յանդիման մարդոց եւ իրենց արարքներուն, — այն բոլոր հակադրութեանց՝ որոնք հեգնանքի մը կը վերածեն կեանքը եւ նոր օրերու աշտարակաշինութեան բաբելոնեան պատկեր մը կը պրկեն մարդկային իրականութեան մէջ: Մարդիկ չեն հասկնար զիրար, հակառակ անոր որ նոյն լեզուն կը խօսին եւ նոյն հաւաքականութեան մաս կը կազմեն. չեն հասկնար՝ որովհետեւ նոյն բառը ուրիշ իմաստ մը ունի միշտ կողմերուն համար:

— « Նոյն բառը մէկուն համար մահ կը նշանակէ, միւսին համար՝ կեանք. մէկուն համար գոյութիւն կը նշանակէ, միւսին՝ ոչնչութիւն. մէկուն համար սկիզբ, միւսին համար վախճան, որովհետեւ մարդը միեւնոյն ատեն թէ՛ կեղծ է, թէ՛ իրական: Թէ՛ հայր է եւ թէ զաւակ: Մէկուն համար ժամանակը դէպի յառաջ կը քալէ, միւսին համար ետ: Որովհետեւ մարդը թէ՛ ինքնագլուխ է եւ թէ ուրիշին ենթակայ: Թէ՛ կը սիրէ եւ թէ կ'ատէ՝ որովհետեւ նոյն բառը մէկուն համար սէր կը նշանակէ, միւսին համար ատելութիւն: Այսպէս՝ երկու հոգի զիրար չեն հասկնար, որովհետեւ բառասխալ մը կը տիրէ ամէն կողմ. որովհետեւ կեանքը կը ծփայ ամբողջական բառասխալի մը վրայ »...:

Թատերագրային իր բոլոր փորձերուն, պատմուածքներուն, վերլուծական էջերուն եւ հրապարակագրային սեւեռումներուն մէջ՝ այս անունը ինքզինք կ'արժեւորէ ժամանակակից կեանքի անհաւասարութիւնները, հակամարտութիւնները, անհասկացողութիւնները եւ անհանդուրժողութիւնները իմաստասիրական ժամանցներու վերածելու փորձով մը: Ըսինք « ժամանց », որովհետեւ հաշտ չէ ողբերգակ մը դառնալու մտածումին հետ, դատախազութեան որեւէ յաւակնութիւն չունի եւ չի հաւատար դատաւորութեան ալ իրաւունքին: Մարդկային ու ընկերային կեանքի հակադրութիւններուն մէջ զինք հետաքրքրողը որոնումն է ու պեղումը, եւ հեգնանքը այն միակ ապաւէնն է՝ որ մեր օրերու մտածող մարդը ընդունակ կը դարձնէ ապրելու:

Անմիջական մեր գրականութեան 1948-1970ական թուականներու վերջին զըրուագին մէջ, Ռոպէր Հատտէճեան ամէնէն աւելի խորամտած՝ հետեւաբար, նաեւ, գրականութեան արարքին մէջ ամէնէն աւելի զուսպ անուններէն մէկն է՝ որուն ստեղծագործական կարողականութեան յարաբերաբար սահմանափակ հունձքը կը վկայէ գրողի ու գրագէտի կոչումէն խուսափումի մը իր ներքին մղումին, խրտչումին մասին: Կը թուի ըլլալ... ակամայ մտաւորականի մը տիպարը՝ որ հասած է այն եզրակացութեան թէ պէտք է « խաղալ » կեանքին հետ, չխորանալ ողբերգութեան մէջ. ժպտիլ ու լացը ծիծաղի վերածել. առանց թեթեւնալու՝ բայց նաեւ առանց թանձրանալու: Իրական կեանքին ճանաչումը եւ մտածական ու հոգեկան կեանքին հարստութիւնը, իր մէջ, գրական իր վաստակը ընտանի կը դարձնեն բոլոր անոնց՝ որոնք գիտեն դիմակներու ետեւ ծածկուած իրականութիւնները տեսնել անխաբօրէն, մարդկայնօրէն, մտքի հակակշռին տակ սակայն անանձնականօրէն, այնպէ՛ս՝ ինչպէս կեանքը կը շինէ կամ կը ստեղծէ զանոնք:

Ծնած է Պոլիս, Պագրգիւղ եւ նախակրթութիւնն ու երկրորդական ուսումը ստացած է Վիեննա. Մխիթարեաններու լիկէոնին մէջ (Բանկալթի):

Ակամայ գրի առած իր ինքնակենսագրականին մէջ, գրական եւ հրապարակագրային իր կեանքին առընչաբար կուտայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

— « Բնաւ չեմ սիրեր այն, ինչ որ մենք ինքնակենսագրութիւն կը կոչենք: Մարդիկ իրենց կեանքը պէտք է շինեն, բայց պէտք չէ իրենց կեանքը գրեն, որովհետեւ անխուսափելիօրէն պիտի հեռանան իրականութենէն եւ անուղղակի կերպով վիպականն ու անիրականը պիտի աւելցնեն անոր վրայ: Բայց, վերջին հաշուով, հայ գրողը՝ այն ապերախտ կալուածին մէջ, որուն նուիրուած է՝ գիտէ թէ ոչ ոք պիտի ելլէ իր կեանքը գրելու, իր կեանքը ուսումնասիրելու, եթէ ոչ ի՛նքը, նոյնինքն հեղինակը:

« Ի՞նչպէս հանդիպեցայ գրականութեան եւ սիրահարեցայ անոր, չեմ յիշեր. բայց վստահ գիտեմ որ ոչ ոք ձեռքէս բռնեց, զիս անոր տանելու համար: Որքան որ ալ ետ երթամ հիմա յիշողութեանս մէջ, որքան ալ յիշատակներս սակնուվրայ ընեմ, չեմ գտներ մեր առաջին հանդիպումին մանրամասնութիւնները այլ կը գտնեմ միայն պզտիկ խենթ մը, որ իր բարձին տակ գիրք մը կը պահէր անպայման, քնանալէ առաջ:

« Եթէ չեմ յիշեր գրականութեան հետ առաջին հանդիպումիս մանրամասնութիւնները, գոնէ յստակ կերպով կը յիշեմ անակնկալ հանդիպումս հայ գրականութեան հետ: 1948ին էր ան, երբ արդէն շատոնց աւարտեր էի Մխիթարեան լիցէն եւ կը հետեւէի Պոլսոյ համալսարանի փիլիսոփայութեան ճիւղին: Այդ թուականին Խաչիկ Ամիրեան մէկ պատմուածքս հայերէնի թարգմանեց եւ հրատարակեց «Անի»ի մէջ: Իր այդ շարժումով հայ գրականութիւնը ի՛նչ շահեցաւ չեմ գիտեր, բայց գիտեմ թէ ես շահեցայ հայ գրականութիւնը:

« Այդ օրուընէ ասդին, ան՝ հայ գրականութիւնը եւ ես, ոչ իսկ օր մը յուսախաբ ըրինք զիրար: Անհաւատարիմ չգըտնուեցանք իրարու հանդէպ: Իրարու կապուեցանք անխառն սիրով՝ ինչպէս կը կապուին կեանքի երկու ընկերներ: Ան ինծի տուաւ աւելին, քան ինչ որ կրնար տալ, եւ ես իրեն ջանացի տալ՝ ինչ որ կրնայի տալ կեանքի ներկայ պայմաններուն մէջ: Կասկած չկայ որ, բոլոր հայ գրողներուն նման, ես ալ աւելի կրնայի տալ, եթէ աւելի յամառօրէն աշխատէի, եթէ տարբեր ըլլային Հայոց գրական կեանքի պայմանները: Բայց այսքանն ալ բաւ է արդէն, եթէ մէկը կը գրէ իր անձնական հաճոյքին եւ հայ գրականութեան սիրոյն համար »:

Հայ գրականութեան հետ իր « հանդիպում »էն մինչեւ այսօր, ուրեմն 1948-1977, Ռոպէր Հատտէճեանի գործերէն անջատ հատորներով հրատարակուած են թատերգութիւն մը՝ « Կեանքի մը երեք Կիրակիները » (1959), վերլուծական աշխատասիրութիւն մը՝ « Յակոբ Պարոնեանի մտերմութեան մէջ » (1965) եւ պատմուածքներու հատոր մը՝ « Բառասխալ » (1972):

Հարկ է ճշդել թերեւս, որ Հատտէճեան պատմուածքով մուտք գործեց հայ գրականութեան անդաստան: 1972ին հրատարակուած իր վերջինեկ գործին մէջ մէկտեղուած պատմուածքները կուգան շատ աւելի կանուխ տարիներէ, քան վերլուծական եւ թատերագրային միւս երկու գիրքերը: « Բառասխալ »ի մուտքին՝ հեղինակը հարկ կը տեսնէ իր կարգին հաստատելու այս պարագան. « Բանաստեղծ բարեկամիս՝ Զարեհ Խրախունիի յամառ պնդումներուն տեղի տալով, աւելի քան քսան տարիներու փոշի մը կը վերցնեմ այս պատմուածքներուն վրայէն »:

Իր մէջ բերուած քսան պատմուածքները այս հատորին՝ օրաթերթերու, շաբաթաթերթերու եւ պարբերականներու հաւաքածոներէն փրկուած են ու բոլորն ալ 1950ական տարիներուն հրատարակուած: Բոլորին ալ խորքը կեանքի ողբերգութիւնն է, «այդ ողբերգութեան խոժոռ դէմքին անցուած ժպտուն դիմակով մը»: Տիպարներ կան մեր առօրեայէն, տխրալուկ կայ յաճախ. կան դէպք եւ շարժում, սակայն տիրականօրէն ներկայ է մտածող մարդուն, իմաստասիրող մարդուն, աւելի մտածող՝ քան խօսող մարդուն սեւեռումը, կեանքի խաղերուն, սեւ ու սպիտակ կատակներուն, չար ու բարի անակնկալներուն վրայ, — տարրկայական ու իրական կեանքէն դէպի մտածական յածումներ եւ հոգեկան խորացումներ անցնելու մղումով ու ծարաւով:

Հատտէճեան կ'ապրի դարուն խռովքը, կ'ուզէ քանդուած տեսնել անխորտակելի, անյաղթահարելի այն բերդը՝ որ բարձրացած է մարդոց միջեւ, զանոնք բաժնելու համար իրարմէ եւ դատապարտելու համար առանձնութեան: Կ'ուզէ խորտակել մարդկային եւ ընկերային անհաւասարութիւններու, հակադրութիւններու, հակամարտութեանց այն ցանցը՝ որուն մէջ բռնուած են մարդիկ, զիրար չհասկնալու երդումով մը կարծես: Համոզուած է որ փուլ կուգանք այս ընթացքով. եւ որպէսզի չողբայ՝ կը փորձէ ծիծաղիլ: Բոլոր գոյապաշտներուն նման՝ կը հակի մարդկային տագնապանքին, ընկերային խոցերու, իմացական պայքարներով եւ թեքնոլոժիի յառաջդիմութիւններով ծանրացող մթնոլորտին վրայ եւ կ'ուզէ որ անդորրի կարօտ, պարզութեան եւ անկեղծութեան ակնկալու մարդոց էութիւնը փրկուի անդոհանքէ:

Հատորի բերուած իր պատմուածքներէն շատ աւելին ունի օրաթերթային եւ պարբերական մամուլի հաւաքածոներուն մէջ ցանուցիր, ինչպէս նաեւ թարգմանական վաստակ մը՝ որ նոյնպէս կը մնայ անտէր:

Յայտուն առանձնայատկութիւնը՝ որով իր արտայայտութեան կերպը կը զատորոշուի սերնդակից եւ նորութապաշտ ուրիշներու ստեղծագործութիւններէն, մտքի այն յստակութիւնն է որ կը ճառագայթէ անխտիր իր բոլոր էջերէն՝ գրական տարողութիւն ունենան անոնք թէ հրապարակագրային բնոյթ: Գիտէ գրական եւ մտածական ջիղերու եղրայութիւն մը հաստատել՝ գաղափար մը, յղացք մը, տեսակէտ մը, բարդ ու կընճռոտ հանգոյց մը փոխանցելու իր գիրին մէջ: Զեռ չփոթեր, չես կորսուիր, չես խրտչիր: Հանդարտ, տրամաբանական, հաղորդական լեզու մը՝ որ կը վկայէ ապրումին, պատկերին, իմացական կամ

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Նախիրին մուտքը գիւղին մէջ կը փըրցնէր իրարանցում: Մատակներ, կովեր ու խելառ հորթիկներ, իրարու խառնուելով, կը բառաչէին. յետոյ, իւրաքանչիւր անասուն, ճանչնալով իր տիրոջ ձայնը եւ տունը, վազելով կը մտնէր ախոր: Նախրորդը շունչ մը կը քաշէր: Կը դադրէին ձայները ու մթնշաղին հետ, խաղաղութիւն մը կ'իջնէր գիւղին վրայ:

Ընթրիքի պահն էր:

Աշխարհ պտըտեցայ, բազմաթիւ օտար ախոռներ մտայ ու ելայ, բազմաթիւ անասուններ տեսայ, սակայն անոնցմէ ոչ մէկը ունէր բոյրը, մեր հայրենի գոմերուն եւ տեսքը մեր անման անասուններուն...:

Ամերիկայի մէջ, հայրենակարօտ Մշեցի մը, իրաւացիօրէն կը գոչէր.

«Ա՜խ, ես մեռնիմ մ'ըր երկրի ոչխարներու խորոտ դմակներուն ու սեւ փշկուլներուն»:

Երկու շաբաթ վերջ մեր եօթն ձգած Ջափնան եւ հարազատները, ուղղուեցանք դէպի Աշտիշատ: Մեղրագետի եզերքին մեր սայլը սկսաւ կրկին ճռնչել եւ հօրեղբօրս քաղցր ձայնը կրկին հնչել: Բաւական յառաջացած էինք, երբ երեւցաւ Խոբեր գիւղը եւ դաշտը՝ լեցուած անհամար մարախներով, որոնք կը ցատկըռտէին չորս դին եւ կ'աւերէին շրջակայ արտերը: Մարախները առհասարակ մեծ վնաս կը հասցնէին Մշոյ դաշտին, իսկ Խոբեր գիւղը անոնց հայրենիքն էր...: Առակի կարգ անցած էր այլեւս եւ ժողովուրդը իրաւացիօրէն կ'երգէր այսպէս.

Անտէ՛ր կիտուռ,
Կոտրի՛ քու նուռ.
Կիտուռ իջաւ աւեր խոբեր,
Կերաւ զհատիկ,
Թողեց զչօփեր...:

Խոբերու ռէսին տան առջեւ կեցանք պահ մը, ջրելու թաշկած եզները եւ մէյ մէկ անմահական թանջուր խմելու: Ապա, մնաք բարով ըսինք ու շուտով ճամբայ ելանք գիւղէն: Կէս օրը անցած էր երբ հասանք Խաշխալտախ գիւղը եւ իջանք գիւղին քահանային, յեղափոխական Տէր Խաչատուրի տունը:

Կը յիշեմ, հապճեպով սաղ մը մորթեցին, եփեցին ու սեղան պատրաստեցին, տանը սաքուին մէջ: Սեղանին վրայ կար նաեւ հաւկիթով ու մածնով, աւինաթ, ժախով ձուազեղ:

Այդ գիշեր, մնացինք Տարօնի արժանաւոր քահանային, նահատակ Տէր Խաչատուրի տունը, իբրեւ հիւր: Յաջորդ առաւօտ կանուխ, համբուրելով տէրտրոջ աջը, իրիցկինն ու ծերը, մնաք բարով ըսինք գեղ - գեղացիին, տեղաւորուեցանք մեր սայլին վրայ ու ճամբայ ելանք վերստին: Խաշխալտախի փողոցներուն մէջ տեսանք բազմաթիւ հաւեր, որոնցմով համբաւաւոր դարձած էր գիւղը, արդարեւ, անուն հանած էին Մշոյ դաշտին մէջ, իբրեւ «Խաշխալտըխու ծուտոտ հաւեր»:

Չեմ յիշեր անունները այն գիւղերուն, զորս հանդիպեցանք մեր ճամբուն վրայ, Խաշխալտախէն վերջ: Սակայն, միտքս մնացած է Աշտիշատի աւերակներու մօտ, Ցաւրան գիւղը, ուր հասանք կէսօրին:

Ցաւրան, ծննդավայրն էր Մշոյ արժանաւոր առաջնորդ Ներսէս Եպիսկ. Խարախանեանի: Հայրենասէր կղերականը, Սահմանադրութենէն առաջ, աքսորականի դառն բաժակը ըմպելէ վերջ, բախտը ունեցաւ իր բնական մահով վախճանելու եւ մեծ շուքով թաղուելու իր ծննդավայր Ցաւրան գիւղը, Տարօնի կոտորածէն քանի մը ամիս առաջ:

Ցաւրան ծննդավայրն էր նոյնպէս, անուանի յեղափոխական Արամի, որ 1915ի եղեռնին, Տարօնի ինքնապաշտպանութեան հերոսներէն եւ նահատակներէն մէկը եղաւ:

Գիւղին ռէսը մեզ դիմաւորեց եւ տարաւ իր տունը: Մէկ երկու ժամ հանգըստանալէ եւ հիւրասիրուելէ յետոյ, ուզեցինք այցելել մօտակայ Սահակ Հայրապետի գերեզմանին եւ կատարել մեր ուխտը:

Ուստի, բոլորս, գիւղին քահանային հետ ճամբայ ելանք քալելով:

Դժբախտաբար, շատ փոքր էի այն ժամանակ, անտեղեակ մեր դարաւոր անցեալին եւ զուրկ, զայն գնահատելու կարողութենէն: Գիտեմ միայն, որ մեր ճամբուն վրայ հանդիպեցանք աւերակներու, մամռապատ եւ սրբատաշ քարերու: Կը գտնուէինք պատմական Աշտիշատի մէջ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՍԻՐՏ ԻՄ ՍԱՍԱՆԻ ԵՐԳԸ

Մխիթար Վրդ. Այրիվանեցի ԺԳ դարու հայ ծանօթ երաժիշտներէն է: Այդ մասին վկայութիւններ կան իր իսկ վարքագրական աշխատութիւններուն մէջ: Ստեփանոս Սիւնեցիի վկայաբանութեան մէջ, բացի Սիւնեցիի երաժշտական գործունէութեան վերաբերող տեղեկութիւննեբէն, կը գտնենք նաեւ իր երաժիշտ-բանաստեղծ քրոջ՝ Սահակադուխտի, ինչպէս նաեւ երգահան Գրիգոր Գողիկ վարդապետի մասին թանկագին տեղեկութիւններ: Վկայաբանութիւնը, ուր Այրիվանեցի կը յիշատակէ նաեւ իր սեփական երաժշտական-ստեղծագործական աշխատանքներէն մէկը, հրատարակած է Գարեգին Արք. Յովսէփեանց՝ 1931ին:

Երեւանի մէջ, Ն. Թահմիզեան տարիներէ ի վեր նուիրուած է հայ եկեղեցական երաժշտութեան ուսումնասիրութեան, պատարագի, շարականներու եւ տաղերու մասնագիտական վերլուծման: Երաժշտագէտը յաճախ հին հոգեւոր մեղեդիները նոր դաշնաւորումի ենթարկելով հրատարակած է՝ անոնց համար մնայուն տեղ մը ապահովելով հայ եկեղեցական երաժշտութեան գանձարանին մէջ:

Օգտուելով Գարեգին Արք. Յովսէփեանցի հրատարակած «Մխիթար Այրիվանեցի» (1931) աշխատութենէն եւ Երեւանի Մատենադարանին մէջ գտնուող համապատասխան ձեռագիրէն (թիւ 6261, էջ 628ա), Ն. Թահմիզեան հրատարակած է Գրիգոր Գողիկի վարքը, որ շահեկան նիւթեր կը բովանդակէ հայկ. եւ բիւզանդական երաժշտութեան պատմութեան համար («Բանբեր Երեւանի Համալսարանի», 1968, թիւ 3):

Վերջերս Ն. Թահմիզեան հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրած է «Էջմիածին» ամսագրի 1977 Յունուարի թիւին մէջ՝ «Մխիթար վարդապետ Այրիվանեցին եւ Աւագ Հինգշաբթի օրուան Սիրտ իմ սասանի գանձ-երգը» խորագրով: Երաժշտագէտը վերլուծման ենթարկած է Գանձին բովանդակութիւնը եւ երաժշտական կառոյցը:

Ի դէպ, յիշենք որ մեր հոգեւոր երգերը ունին հետեւեալ անունները՝ Կցորդ, Շարական, Տաղ, Գանձ: Գանձերը եկեղեցւոյ մէջ կ'երգուէին ընդհանրապէս պատարագէն ետք, կամ կարգ մը տօներու առթիւ՝ առաւօտեան եւ երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին:

Ն. Թահմիզեան անդրադառնալով Մխիթար Այրիվանեցիի Գանձերուն կ'ըսէ թէ Այրիվանեցիի գանձերէն առնուազն երեք-չորս տասնեակ պատկերներ հայ եկեղեցիներուն մէջ ժամանակին հնչած են գանձ-երգերու ձեւով: Սակայն, դժբախտաբար, անոնցմէ՝ եղանակներով հանդերձ, աւանդութեան ուժով մինչեւ մեր օրերը հասած են գլխաւորաբար երկու գանձ-երգեր՝ Այս խորհուրդ լցաւ եւ Սիրտ իմ սասանի: Երկուքն ալ Այրիվանեցիի՝ Աւագ Հինգշաբթի օրուան գանձերէն են: Երկու գանձ-երգերն ալ ձայնագրած են թէ՛ Ն. Թաշճեան, թէ՛ Ե. Տնտեսեան եւ թէ մանաւանդ Կոմիտաս վարդապետ: «Սիրտ իմ սասանի» երգը, յատկապէս Կոմիտասի ձայնագրութեամբ, քնարական լայնաշունչ եւ հազուագիւտ կոթող մըն է:

Երաժշտագէտը վերլուծելով «Սիրտ իմ սասանի» գանձ-երգը կը գրէ. «Գաղափարական բովանդակութեամբ այդ երգը հայ հոգեւոր երաժշտական արուեստին մէջ կը ներկայացնէ Յուդայի սարսափելի կերպարի եւ անոր դաւաճանութեան ու մատնութեան վերաբերող նիւթը: Ներքին ապրումը հոս (յատկապէս երաժշտութեան ընծայած միջոցներով) տրուած է հոգեբանական նոր խորացումով եւ անհատականացման նոր աստիճանի վրայ: Զգալի է, որ հեղինակը ծանօթ է Նարեկացիի, Շնորհալիի, Տարօնեցիի եւ ուրիշներու գործերուն եւ իր երկին տուած է ԺԳ դարուն վայել գիտարուեստական եւ գեղարուեստական մակարդակ: Ամբողջ մեղեդին (կամ մեղեդիական տունը) կը համապատասխանէ գրական բնագիրի մէկ տողին եւ կը ներկայացնէ ներքնապէս ընդլայնուած երաժշտական պարբերութիւն մը, յաւելեալ աւարտական կարճ յանգի ձեւով: Պարբերութիւնը բաղկացած է երեք նոյնատեսակ նախադասութիւններէ, որոնք յաջորդաբար կը զուգորդուին գրական տողի հնգավանկ երեք ոտքերու կամ անդամներու հետ («Սիրտ իմ սասանի, սարսափ զիս ունիս, վասն Յուդայի»): Երաժշտական կառոյցի հիմքն է առաջին նախադասութիւնը, որ նոյնութեամբ կը կրկնուի տողի երկրորդ անդամին հետ՝ ստեղծելով սպասողական լարուած վիճակ մը, խսկ երրորդ անդամի զուգորդութեամբ ընդլայնելով բարձրագոյն կէտին կը հասնի եւ աստիճանաբար կը մարի ու վերջ կը գտնէ»:

Ն. Թահմիզեան նոյն ամսագրին մէջ հրատարակած է նաեւ «Սիրտ իմ սասանի» գանձ-երգի կոմիտասեան ձայնագրութիւնը, զոր ներդաշնակած է ինք:

Հ. Ա.

սափ զիս ունի, վասն Յուդայի»): Երահաղորդութեան, անսուտ ինքնութեան մասին:

Խաչիկ Ամիրեան եւ Զարեհ Խրախունի որակի հարստութիւն մը ապատագրած են անկասկած, Հատտէճեանը իր ածուին բերելով. եւ Հատտէճեան այդ ածուին մէջ ինքնատիպ եւ վաւերական արժէք մըն է անվրէպ, փոյթ չէ որ խրած ըլլայ հայ հրապարակագրութեան մէջ՝ իր «Մարմարա»յով:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(28)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԹԱ՞Փ ԶԻՆԱՐՇԱՒԻՆ...

Քարթըրի առաջին կապը Մոսկուայի հետ ձախողութիւն արձանագրեց: Ինչպէս նախատեսելի էր, Քարթըրի քաղաքականութիւնը՝ պաշտպանել մարդկային իրաւունքներու պահպանումը, Բրեժնեւի բուռն պարսաւին արժանացաւ: Աւելի ծանրակշիռն այն եղաւ, որ Կրեմլինի ղեկավարները սառնութեամբ մերժեցին Վէնսի այն երկու առաջարկները, որոնք Ամերիկացիներու կարծիքով կրնար նոր համաձայնագիրի մը կնքումի դուռ բանալ՝ հիւլէական զէնքերու սահմանափակման շուրջ: Անշուշտ, նոր հանդիպումի թուական մը նշանակուեցաւ Մայիսին, որովհետեւ, երկուստեք, նոր առաջարկներ կը մերժեն ներկայացնել. իրաց այս կացութեան մէջ դժուար է նախատեսել, թէ ի՛նչպէս նոր համաձայնագիր մը կարելի կը դառնայ իրականացնել Հոկտեմբերին, այսինքն՝ 1972ի առաջին համաձայնագրի պայմանաժամի աւարտումէն առաջ: Եթէ ձախողութիւնը ակներեւ դառնայ՝ զինարշաւի նոր թափը անխուսափելի կ'ըլլայ:

Վէնսի երկու առաջարկները զուրկ չէին թէ՛ տրամաբանութենէ, թէ՛ ճարտարութենէ: Տասը տարիէ ի վեր Ուաշինկթըն համահաւասար թիւի մէջ պահած էր իր ռազմագիտական արձակազէնքերը, սակայն տեւական կերպով կատարելագործած էր զանոնք որակով, ճշգրտութեան եւ այլազանութեան ձեւով: Մոսկուա, ուշ ճամբայ ելլելով, փորձեց, ընդհակառակն, քէճնըլոժիի մարզէ ներս իր արձանագրած յապաղումը, — առնուազն հինգ տարիով ետ կը մնայ Ամերիկացիներէ, — հակակշռել թիւի քանակով եւ ուժի տարողութեամբ: Ի գին շատ արտակարգ ճիգի, Մոսկուա «շուկայ» կը հանէ հրթիռներ, ինչպէս՝ էս. էս. 18, ցամաքային, որոնք կրնան հիւլէական 8 ռումբեր միաժամանակ արձակել, իւրաքանչիւրը՝ մէկական մեկաթոն, կամ էս. էս. 8, ընդծովեայ հրթիռներ: Ասոնք իրենց համարժէքը չունին գոյութիւն ունեցող զինարաններու մէջ, առաջինը՝ իր տարողութեամբ, երկրորդը՝ արձակման հեռաւորութեամբ:

Ասոր ի պատասխան, Ամերիկա հրապարակ դրաւ Քրիւզ կոչուած ծրագիր մինոր հրթիռ մը աւելի ճշգրիտ, աւելի ճկուն եւ աժան: Միեւնոյն ատեն գրեթէ անկարելի է զայն երեւան հանել թռիչքի պահուն: Ձեռքի տակ ունենալով այս զօրաւոր խաղաթուղթը, Ամերիկացիք դժուար ընտրութեան մը առջեւ դրին իրենց խօսակիցները: Արդարեւ, խորհրդային ղեկավարները կա՛մ Քրիւզի սահմանափակումը ձեռք կը ձգեն, ինչպէս արդէն իրենց փափաքն է անկասկած, կամ կը նախընտրեն Վլատիվոստոկի մէջ սահմանուած «հաւասարակշռութեան» աստիճանաչափը պահպանել՝ զայն փոփոխութեան չենթարկելով: Առաջին պարագային հարկադրուած են վճարել ամերիկեան զիջումի սակը՝ «մեծ տարողութեամբ» նուազեցնելով պահեստի իրենց զէնքերը, ինչպէս նաեւ լայն աստիճանի վրայ սահմանափակելով միջցամաքային զօրաւոր հրթիռները, այլ խօսքով իրենց հիմնական ուժը: Երկրորդ պարագային Ուաշինկթըն մղում կուտայ իր ծրագիրներուն, մէջն ըլլալով Քրիւզինն:

Այս «առեւտուր»ն էր, որ մերժուեցաւ Բրեժնեւի եւ Պոլիտպիւրոյի իր ընկերակիցներու կողմէ: Անկասկած այս վերջինները պատրանքներով օրօրուեցան յուսալով, թէ կրնային սահմանափակել, նոյնիսկ արգիլել Քրիւզի ծրագիրը, առանց նուազեցնելու իրենց ռազմագիտական ուժը:

Բանակցութեանց ձախողութեան պարագային, Մայիսին, Ամերիկացիք, ինչպէս արդէն յայտնեցին իրենց նպատակները, պիտի զարգացնեն Քրիւզի ծրագիրը. աւելին՝ իրենք եւս մրցակցող պիտի իջնեն քանակի մարզէ ներս՝ հրապարակ հանելով առաւել զօրաւոր հրթիռներ (էմ. էքս) եւ ռմբաձիգ օդանաւ մը՝ Պի-1, որ նշանաւոր Պի-52էն աւելի կատարելագործուած պիտի ըլլայ: Կրեմլին, արդեօ՞ք հարկադրանքի տակ պիտի գտնուի հազարաւոր հրթիռներ եւ տասնեակ հազարաւոր հիւլէական «սրածայրեր» աւելցնելու իր ունեցածին վրայ, որպէսզի ետ չմնայ Ամերիկացիներէն: Պէտք է յուսալ, թէ Վէնսի ձախողութիւնը առժամեայ բնոյթ կը կրէ եւ թէ երկու մեծերը խելքի կուգան ոլորապտոյտ նոր վազքի մը մէջ նետուելէ առաջ, վազք մը, որ երկար ատենէ ի վեր արդէն խելագար արշաւի բնոյթ ստացած է:

Թ. Ա. Թ.

ՔԻՉ ՄԸ ԺՊԻՏ

Բարին Աստուած սովորութիւնն ունէր ոտքի կանգնելու ամէն անգամ որ երկինք կը ժամանէր Պետութեան նախագահ մը: Այս մէկը տարրական քաղաքավարութիւն մը կը նկատէ Ան: Բայց երբ աստուածային գահուն ներկայանալու կարգը կուգայ Տը Կօլի, Աստուած տեղէն անգամ չի շարժիր: Ս. Պետրոս կամացուկ մը կը մօտենայ երկնաւոր Տիրոջ ականջին.

— Տէր իմ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահն է այս եւ մի մոռնաք որ Ֆրանսան եկեղեցւոյ աւագ զաւակն է: Պէտք է որ ոտքի ելլէք:

Աստուած կը պատասխանէ.

— Անկարելի է: Անմիջապէս որ ելլեմ, իմ տեղս կը գրաւէ ան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (316)

ՅԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԱՆՏԱՌԱԲՆԱԿ ՃԻՒԱՂԸ

Մօրուսաւոր դեւը արեան ճապաղիքներու մէջ գետին փռուեցաւ, իսկ Ծովաննա դողդղալով իր նշանածին գիրկը նետուեցաւ:

Այս միջոցին սրահին տախտակամածը ճեղքուեցաւ, գորշ մուխի բոցավառ սիւն մը դուրս ժայթքեց տախտակամածէն եւ Սատանան մուխին մէջէն դուրս ելլելով Մօրուսաւոր Դեւին վրայ ծռեցաւ եւ ըսաւ.

— Ես քեզի ի՞նչ ըսած էի:

— Իրաւունք ունիս եղեր, մըլտաց Քաթէնաչիօ հոգեւարքի խլրտումով մը: Իրարու հետ համաձայնած էինք արդէն որ մահէս վերջը հոգիս քուկդ պիտի ըլլար: Երթանք ուրեմն:

— Վա՜յ, կաղկանձեց սատանան:

Եւ ոտքերը գետին զարնելով, Քաթէնաչիոյի մազերէն բռնած, իր բեռան հետ անհետացաւ:

Անիծեալ բերդին պատերը երկրաշարժէ բռնուածի պէս սասանեցան, քանդուեցան... եւ ակնթարթի մը մէջ ծովուն ջուրերը գալով լափեցին ամբողջ փլատակը...:

Սուրբ Մարկոս եւ Ծովաննա հրաշքով նաւակի մը մէջ գտան ինքզինքնին, որ զիրենք Վենետիկ առաջնորդեց:

Վենետիկցիները յաղթական ընդունելութիւն մը ըրին անոնց... հոն ամուսնացան իրարու հետ եւ շատ մը զաւակներու տէր եղան...:

Ահա այս է անտառաբնակ ճիւաղին առասպելը:

Բայց ճիւաղին հոգին մահէն վերջը իր ապրած տեղերուն վրայ շրջիլ սկսաւ... անշուշտ ըստ առասպելի...:

Բերդը անտառ եղաւ, ապառաժները ծառերու փոխուեցան եւ Քաթէնաչիոյի հոգին դարերով հոն ապրեցաւ:

Առասպելը իբրեւ եզրակացութիւն եւ իբրեւ տեսակ մը բարոյական, կ'ըսէր թէ ով որ այդ անտառէն անցնէր, Քաթէնաչիոյի հոգիէն կը հետապնդուէր:

Կ'ըսուէր նաեւ թէ շատ մը մանկամարդ կիներ անհետացած էին այդ անտառին մէջ...: Հաւանաբար անտառաբնակ ճիւաղն էր զանոնք առեւանգողը:

.

Ըսինք թէ Պիանքա ծունկի իյնալով դէմքը երկու ձեռքերուն մէջ առած, սոսկումով կը մրմնջէր.

— Անտառաբնակ ճիւա՛ղը, անտառաբնակ ճիւաղը զիս կը հետապնդէ:

Քանի՞ ժամ այդպէս մարած վիճակի մէջ մնաց... Թերեւս երեք-չորս ժամ:

Երբ ինքզինքին եկաւ, ժամը առտուան չորսն էր:

Երերտկալով ոտքի ելաւ, ականջները սրեց եւ քալել սկսաւ:

Յանկարծ ետեւէն ոտքի ձայն մը լսեց: Այո, արագ քայլերով զինքը կը հետապնդէին... եւ այս անգամ պատրանք մը չէր, խաբկանք մը չէր... իր ետեւէն կը վազէին:

Պիանքա իր բոլոր ուժերը ի մի հաւաքելով սկսաւ վազել:

Բուի մը ողբը լսուեցաւ: Երբ Պիանքա այդ չարաշուք կենդանիին բօթաբեր վայիւնը լսեց, ինքն ալ աղաղակ մը արձակեց եւ երկրորդ անգամ ըլլալով ծունկի եկաւ...:

Ոտքերը վախէն բռնուած էին:

Իր ետեւէն վազող մարդը ակնթարթի մը մէջ իր քովը հասաւ, վերարկուին տակէն լապտեր մը հանեց եւ լոյսը Պիանքայի վրայ արձակեց:

Ասոր վրայ, մօրուսաւոր դեւին դէմքին վրայ ուրախութեան ժպիտ մը նշմարուեցաւ:

Եթէ Պիանքա այդ միջոցին աչքերը վեր բարձրացուցած ըլլար, ինքզինքը Քաթէնաչիոյի մարմնացեալ հոգիին առջեւը գտնելով պիտի սոսկար անշուշտ:

Մօրուսաւոր դեւ մը, անճոռնի դէմքով ճիւաղ մը, սարսափազդու կերպարանքով հրէշ մը ցանկավառ աչքերով լպրշօրէն իրեն կը նայէր:

ՄՕՐՈՒՍԱՒՈՐ ԴԵՒԻՆ ԹՈՌՆԻԿԸ

Ժամը տասնուկէսին, էմփերիալի հիւրերը սկսան պալատ մտնել:

Նուագախումբը անմիջապէս սկսաւ իր սիրաշունչ շեշտերովը օրօրել ներկաները:

Ութ հարիւր հաստ ու հսկայ կերոններով լուսաւորուած էր մեծ հիւրասրահը:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Զապէլ Թիվիէքէլեան, Պ. Գէորգ Թիվիէքէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արշակ Թիվիէքէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց թոռան, զաւ–կին եւ զարմիկին՝

ՖԻԼԻՊ ԹԵՎԵՔԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Թիվիէքէլեան գերդաստանի համայն ննջեցելոց յիշատակին, այս Երկուշաբթի Ապրիլ 11, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ՊՐՈՆ.— Այրի Տիկ. Վիքթորիա Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժերար Առաքելեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Լաֆերուզ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալէն Լաֆերուզ եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Ապրիլ 11, Մեռելոց, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին

ՍԱՀԱԿ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նախկին աշակերտներէն խումբ մը իրենց վաղամեռիկ ընկերին, ողբացեալ Ռոպէր Պէրպէրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի վարժարանին կը նուիրեն 2.150 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ղորղորեան կը նուիրեն 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օ–ղափոխութեան կայանին, փոխան ծաղ–կեպսակի, Հայկ Պայրամեանի մահուան տխուր առիթով:

Bail à céder

Atelier de confection 60 m2 plus appartement de 3 pièces, salle de bains. Confort.

Noisy-le-Sec 3 kms de l'église de Pantin Tél. : 872-95-58 de 9 h. à 14 h.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄԵՐՈՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փրատոյի Ս. Սահակ–Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ապրիլ 17, Կրկնազատիկի Կիրակին:

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ եկեղեցիի շրջափակին մէջ կառուցուող շէնքի հիմերու օրհնութիւն, ձեռամբ Պատուիրակ Սրբազանի, բոլորուած Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եպիսկոպոսի, վարդապետներու ու քահանայ հայրերու:

Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւ–րեր Ֆրանսայի զանազան կողմերէն:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսաւոր արարողու–թեանց:

Նոյն օրը, ի պատիւ սրբազան հայրերու ու բարձրաստիճան հիւրերուն տեղի կ'ու–նենայ ճաշ Գոնգորտ – Գոռնիշ ճաշարանին մէջ ժամը 13ին. ճաշագին 100 ֆրանք:

Ծանօթ.— Փափաքողները կրնան ապա–հովել իրենց սեղանները մինչեւ Ապրիլ 14ի երեկոն հեռաձայնելով 90–53–91 կամ 77–84–70: Տոմսերը կը գտնուին կաշէվա–ճառ Պր. Վարուժանի մօտ՝ 28 Պուլվար տէ Տամ, Մարսէյլ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Կապ. Խաչի ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ կայանի ար–ձանագրութիւնները կը բացուին Մարտ 26ին: Ծնողքներէն կը խնդրուի դիմել տեղական մասնաճիւղերուն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Ապրիլ 8, Աւագ Ուրբաթ, ժամը 16ին ժամերգութիւն եւ երկրպագութիւն Ս. Խաչի:

Ապրիլ 9, Աւագ Շաբաթ, ժամը 17ին ընթերցուածներ եւ հանդիսաւոր պատարագ:

Ապրիլ 10, ԶԱՏԻԿ, ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ յարութեան:

Ապրիլ 11, Օր Մեռելոց, ժամը 11ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Վարդան Քիւփէլեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Խաչիկ Դաշտենցի «Ռանչպարներու» հրատարա–կութեան իբրեւ գնահատանք:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Պ. Ալպէր Սարգիսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ իր հօրը մահուան ի յիշատակ:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, Ուրբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայու–թիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնոր–հակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նը–ւէրները զանազան առիթներով.— Տէր եւ Տիկ. Արամ Տէրտէրեան, այրի Տիկ. Գո–հար Սինանեան, Պր. Կարապետ Մէհլէմ–ճեան 50ական, Պր. Յարութիւն Մէհլէմ–ճեան 30, Մէհլէմճեանի հոգեհանգստեան առթիւ: Տ. Արաքսի Փափազեանի թաղման առթիւ Գ. Գրիգորեան, Մ. Գրիգորեան, 10ական, Տիկ. Արմենուհի Վարդեվառ–եանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ժաք Քասապալեան 50, Տէր եւ Տիկ. Կիրակոս Կիրակոսեա ն20, Թոմիկեանի հոգ. առ–թիւ այրի Տիկ. Ս. Թոմիկեան 50, Պր. Գրիգոր Կերկէրեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Նշան Քեհեաեան 20, Տէր եւ Տիկ. Ա. Գալուստեան, Տէր եւ Տիկ. Ս. Գալուստեան 30ական, Պր. Հայկ Միւ–զիքեանի թաղման առթիւ Պր. Աւետիս–եան Գրիգոր, Պր. Պզտիկեան 20ական, Պր. Շարլ Կուրտիկեան 50 Ֆր.:

Զ Ա Տ Ի Կ

ՓԱՐԻԶ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, ԶԱՏԻԿ, յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Սկիզբ ժա–մերգութեանց՝ ժամը 8ին, բազմաձայն պատարագ 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց: Պա–տարագ՝ ժամը 10ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօ–րէն ննջեցելոց:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Կիրակի, ԶԱՏԻԿ, յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժա–մերգութեանց ժամը 9.30ին, պատարագ ժամը 11ին:

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց: Պատարագ ժամը 10.45ին, յաւարտ պա–տարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ծանօթ. — Ապրիլ 10ին, պատարա–գի երգեցողութիւնք կը կատարուին քա–ռաձայն գիւղիս համանուն երգչախում–բին կողմէ, առաջնորդութեամբ Պ. Վազ–գէն Փէշտիմալճեանի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, ԶԱՏԻԿ, յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Առաւօտ. ժա–մերգ. Նախատօնակ եւ անդաստան 7.40, պատկական հանդիսաւոր պատարագ 9.40, ընթերցում Հայրապետական շնորհաւո–րագրին եւ քարոզ 11.15:

Երկուշաբթի, Մեռելոց, պատարագ եւ հոգեհանգիստ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, ԶԱՏԻԿ, պատարագ առա–ւօտեան ժամը 10ին:

Երկուշաբթի, Մեռելոց, պատարագ ա–ռաւօտեան ժամը 10ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մաս–նաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն ամսուն առաջին Հինգշաբթին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 3ին, բացա–ռաբար, Ապրիլին երկրորդ Հինգշաբթին (14ին) է ընդհ. ժողովը:

Offrez un Foulard Arménien pour PAQUES

ՍԷՆ–ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ – Ս. ՄԱՐԿՐԻԹ

Կիրակի, ՍԷՆ–ԼՈՒ, պատարագ: Ժա–մերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին:

Երկուշաբթի, յիշատակ Մեռելոց ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ, պատարագ ժամը 10ին, հո–գեհանգիստ 11.30ին:

Ծանօթ.— Երկուշաբթի Զատկուան Մե–ռելոցի առիթով ժամը 14էն սկսեալ Տէր Հայրը Սէն–Փիէրի գերեզմանատունը կը գտնուի, գերեզմանօրհնէքի համար:

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աւագ Հինգշաբթի, ոտնլուայ՝ երեկո–եան ժամը 4ին, խաւարում՝ երեկոյեան 7.30ին:

Աւագ Ուրբաթ, Թափօր Թաղման ժամը 17ին:

Աւագ Շաբաթ, պատարագ ժամը 17ին:

Կիրակի,

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8ին, պա–տարագ ժամը 10ին:

ՎԱԼԱՆՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, սկիզբ ժամերգութեանց առա–ւօտեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին, ժա–մերգութիւն երեկոյեան ժամը 6ին:

Երկուշաբթի սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9ին, պատարագ 10ին:

Նոր Կիրակի, Ապրիլ 17, սկիզբ ժամեր–գութեանց առաւօտեան ժամը 8.30ին:

Հոգեհանգստեան պաշտամունք կը կա–տարուի Ապրիլ 11–24ի ընդհ. Նահատա–կաց յիշատակին Ապրիլ 24ին:

ՍԷՆԹ–ԱՆԹՈՒԱՆ — Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, սկիզբ ժամերգութեանց եւ անդաստան 8ին, հանդիսաւոր պատարագ 10ին, պատգամ Հայրապետական եւ քա–րոզ 11ին:

Երկուշաբթի, Մեռելոց, ժամերգութիւն ժամը 8ին, պատարագ 10ին, հոգեհան–գիստ 11ին: Կէսօրէ ետք գերեզմանօրհ–նէք:

Ապրիլ 17, Նոր Կիրակի, կրկնազատիկ: Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոյ համաշխարհային Ա. եւ Բ. պատերազ–մաց: Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրա–հանգին համաձայն, Ս. Թադէոս եկեղեց–ւոյ մէջ կը կատարուի պատարագ եւ հո–գեհանգիստ:

ՍԷՆ–ԺԵՌՈՄ — Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, ԶԱՏԻԿ: Առաւօտեան ժամեր–գութիւն ժամը 8.30ին, հանդիսաւոր պա–տարագ 10ին:

Երկուշաբթի, յիշատակ Մեռելոց, ա–ռաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պա–տարագ ժամը 10ին, ապա հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց: Ժամը 14ին այց գե–րեզմանատան:

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, ԶԱՏԻԿ, յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Պատարագ ժամը 10ին:

Երկուշաբթի, յիշատակ Մեռելոց, պա–տարագ ժամը 10ին:

ՊՈՒԼ. ՕՍՍՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30ին, հանդիսաւոր պատարագ 10ին:

Երկուշաբթի, յիշատակ Մեռելոց, ա–ռաւօտեան ժամերգութիւն 8.30ին, պա–տարագ 9.45ին, հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց 11.10ին:

Ծանօթ.— Գերեզմանօրհնէքի համար Երկուշաբթի պատարագէն ետք Տէր Հայ–րը ներկայ կ'ըլլայ ժամը 14.30ին Սէն Լուիի գերեզմանատունը, Երեքշաբթի ժամը 14.30էն 17, Լը Գանէի գերեզմա–նատունը:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Կիրակի առաւօտ, Զատկուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ: Երգե–ցողութիւնք՝ տեղւոյն երգչախումբին կողմէ:

d'Avril à Octobre

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԳԱՐՆԱՆ, ԱՄՌԱՆ ԹԷ ԱՇՆԱՆ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 20ԷՆ ՄԱՅԻՍ 5

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ
ԱՊՐԻԼ, ՄԱՅԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ, ՕԳՈՍՏՈՍ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԵՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
Մարսէյլէն՝ ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ ԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

Երթ ու դարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ: Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre — PARIS, Tél. 742-77-40

ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
8
VENDREDI
8 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 À R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.831 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 52e ANNÉE — N° 13.831

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Գ.

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ակադեմիկոս Աղայեանի մէկ բանին, իր գրքի սկիզբէն մինչեւ վերջ, ա՛յն է թէ «ռուս մեծ ժողովուրդը» անկեղծ բարեկամ է եղած Հայերուն, ամէն վարչաձեւի տակ եւ օգնութեան հասած անոնց: Մինչդեռ հակառակը հաստատող բազմաթիւ պատմական դէպքեր անպակաս են Մեծն Պետրոսէն մինչեւ Լենին ու Ստալին:

Պերլինի վեհաժողովին պատճառած հիասթափութիւնը մղում տուաւ այն մըտայնութեան, որ պէտք է կազմակերպուիլ եւ պայքարով ձեռք բերել ազատութիւնը: Րաֆֆի վէպերէն Խենթը, Կայծերը, Ջալալեդդինը հող պատրաստեցին ազատագրական շարժումներու համար: Երկրէն ներս թէ արտասահմանի մէջ ստեղծուեցան յեղափոխական գաղտնի ընկերութիւններ, ինքնապաշտպանութեան կոմիտէներ զէնքով պայքարելու համար համիտեան ծանր բռնակալութեան դէմ: Եւ ռուս վտարանդիներուն պէս գրիչը միացնելով սուրին, գաղափարական լայն քարոզչութիւն ծաւալեցին արտասահմանի մէջ:

Մկրտիչ Փորթուգալեան 1885ին Մարսիլիոյ մէջ հիմնեց Արմենիան հայերէն: Լոնտոնի «Անգլօ – Հայկական Կոմիտէ»ն 1888ին սկսաւ հրատարակել Հայաստան թերթը: Ռուսիոյ մէջ կազմուեցան շարք մը քաղաքական գաղտնի խմբակներ, ինչպէս Ուժ (Շուշի, 1888), Հայրենասէրների Միութիւն (Պետերբուրգ, 1883), Նոյնը՝ Մոսկուա, 1889, Երիտասարդ Հայաստան (Թիֆլիս 1889) եւայլն:

1887ին Ժընեւի մէջ հիմնուեցաւ Հնչակ թերթը, որուն հիմնադիրները՝ Աւետիս Նազարբէկ, Մարօ Ռուբէն Խանազատ եւ ընկերները կը գտնուէին ռուսական նարոդնիկներու եւ սոցիալ – դեմոկրատներու ազդեցութեան տակ:

Աղայեան իր գրքի 82–87 էջերը նուիրած է Հնչակեան կուսակցութեան, որուն ծրագիրը կը պարզէ համառօտակի: Յետոյ կ'անցնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն հանդէպ բացասական դիրք բռնած է սկիզբէն եւ եթ: Գիտական աշխատութեան մը մէջ աններելի է ենթակայական կեցուածք: Ակադեմիկոսը իր գրքի նախաբանին մէջ մարքսեան պատմագիտութեան դիրքերէն մեկնելով, իրաւամբ դիտել կուտայ, որ պատմական իրադարձութիւններու առաջացման առարկայական ու ենթակայական պայմանները անհրաժեշտ է ենթարկել պատճառաբանուած մեկնաբանութիւններու: Մինչդեռ իր մենագրութեան մէջ որոշ ճգտում ցոյց կուտայ անտեսելու քաղաքական կուսակցութեանց, մասնաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար մասնակցութիւնը ժամանակի իրադարձութիւններուն:

Սասունի դէպքերուն առթիւ մանրամասնօրէն կը խօսի Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի, Աղբիւր Սերոբի, Արաբոյի, Մուրատի եւ այլ հերոսներու մասին, սակայն գրիչը առաջ չերթար ըսելու համար, որ այդ անձնազոհ հայդուկները կը գործէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ եւ հսկողութեամբ: Այս երեւոյթին դէմ ընդվզած է նոյնիսկ Ստեփան Կուրտիկեան, որ Սովետական Գրականութիւն ամսագրի 1976 Օգոստոսի թիւին մէջ ակադեմիկոսի գրքին նուիրուած գրախօսականով դիտել կուտայ.

«Բայց չէ՞ որ բոլորին յայտնի է այդ ազգային – ազատագրական շարժումների ամէնից ականաւոր դէմքերի՝ մեծ հայդուկների ո՛ր կուսակցութեան պատկանելը եւ ում կողմից ղեկավարուիլը» (Յառաջ, 18–19 Սեպտեմբեր 1976):

Յետոյ կ'աւելցնէ.

« Մեր կարծիքով, գիտականութիւնից զուրկ է Դաշնակցութիւն կուսակցութեան գոյառման օրից՝ 90ական թուականներից մինչեւ մեր օրերը նրա գործունէութիւնը միագիծ ներկայացնելը, միագիծ գնահատելը, ազգային – ազատագրական շարժման նրա բոլոր ղեկավարներին մի ստանդարտ, անփոփոխ բնութագիր տալը հրաժարուելով երեւոյթներին ու մարդկանց գործունէութեանը պատմական մօտեցում ցոյց տալու մարքս – լենինեան միակ ճիշդ մեթոդից »:

Կուրտիկեան նոյն դիտողութիւնը կ'ընէ գրքի հեղինակին, երբ կը գրէ.

« Նման չպատճառաբանուած բնորոշումներ են արւում նաեւ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան գործունէութեանն ու առանձին գործիչներին՝ կրկին անտեսելով պատմական մօտեցումը »:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ԿՂԶԻԱՑԱԾ ԵՆ

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

O

« Իսկական ջարդ մըն է » կ'ըսէ քրիստոնեայ զինուոր մը եւ կը պարզուի որ կատաղի բախումներ տեղի կ'ունենան ու պաշտպանողական ուժերը առանձնացած են, անակնկալի եկած նաեւ քանի շնորհիւ Սայքայի բերած օժանդակութեան է յառաջդիմական – Պաղեստինցիներուն, որ քրիստոնեաները կը ջարդուին: Սայքա սուրիամէտ կեռիլլան է, որ ցարդ կը կռուէր քրիստոնեաներու կողքին եւ պարզ է բոլորին (Սուրիական զատ, Սաուտի Արաբիա, Եգիպտոս) հաւանութեամբ: Ինչո՞ւ սուրիական այս յետադարձը, շատ յստակ չէ, կը կարծուի թէ պատճառը հետեւեալն է.— Քրիստոնեայ աջը, գլխաւորաբար Շամուն մերժած է սուրիական առաջարկը վերջ տալու իրենց գործակցութեան Իսրայէլի հետ, Հարաւի մէջ:

Ներկայիս, մշուշի մէջ թաղուած է Մարժայուն գիւղը եւ ուրուականի պէս յանկարծ մէջտեղ կ'ելլեն Պաղեստինցիները: Ֆիկառօի թղթակիցը կը պատմէ թէ ծերուկ մը որ իր մէկ տղան կորսընցուցած է, երկրորդը կը փնտռէ, որուն համար լսած է թէ վիրաւոր է բայց երբ կը հասնի անոր ալ դիակն է զոր կը գտնէ: Ուրիշ մը կը պատմէ որ Թայպէհի կռիւը իսկական ջարդ մըն էր մինչ քրիստոնեաները կ'ըսեն.— «Վարժապետներ ենք, գիւղացիներ, ուսանողներ, անոնք (Պաղեստինցիները) մարզուած զինուորներ են: Յոգնած ենք, գրեցէք որ ալ չենք դիմանար»: Անդին վիրաւոր քրիստոնեայ մըն է որ կը պոռայ Իսրայէլացիներուն. «Բան մը ըրէք, բոլորս վիզը պիտի կտրեն»:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ԼԵՒՈՆ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

ԼՕԶԱՆԷՆ (հեռաձայնով) կը հաղորդեն թէ Ապրիլ 6ի առաւօտեան իր մահկանացուն կնքած է Լեւոն Թիւթիւնճեան, շուրջ 85 տարեկան:

Ողբացեալը, բնիկ Պոլսեցի, դաշնակցական շարքերը մտած էր կանուխէն եւ Յովհ. Տէվէճեանի եւ Յակոբ Զօրեանի հետ անցած Պուլկարիա ժամանակիր ճամբորդութենէ մը ետք (տե՛ս Յովհ. Տէվէճեանի յուշերը «Ազդակ Շաբաթօրեակ»): Ապա անցած է Կովկաս, հեռացած Դաշնակցութենէն եւ ժամանակ մը գրագիրը եղած է Անդրանիկի Վահան Թոթովենցի հետ եւ աշխատակցած Անդրանիկի «Հայաստան» թերթին: Զինադադարէն ետք կրկին Պոլիս վերադարձած է եւ խմբագրութեան մաս կազմած է «Ժողովուրդի Ձայն» ռամկավար թերթին: Ամուսնացած էր զուիցերացի կնոջ մը հետ եւ հաստատուած Զուիցերիա, ուրկէ վերջին տարիներուն իր յուշերը լոյս ընծայած է ռամկավար մամուլի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հինգշաբթի, Ապրիլ 7ին:

ԱՐԱՐԱՏ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ 0–2 ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԻՆԱՄՕՅԷՆ

Ապրիլ 6ին, Երեւանի Հրազդան մարզադաշտին մէջ, Արարատ 0–2 կորսնցուց Մոսկուայի Դինամօէն: 40րդ ախոյենութեան երկրորդ մրցումն էր Արարատի համար:

Քանի մը տողով

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ Թուրք – Կիպրացիները մերժեցին յոյն – կիպրացիներու առաջարկները, որոնք կը նախատեսեն դաշնակցային պետութիւն մը, երկու գօտիներով, անկախ եւ ոչ–ուղեկից: Արտաքին քաղաքականութիւնը, պաշտպանութիւնը եւ տնտեսութիւնը կը վարէ կեդրոնական կառավարութիւն մը: Պէտք է մէկ բանակ ըլլայ եւ հանրաքուէով ընտրուած նախագահ մը եւ կառավարութիւն մը ընտրուած Թուրքերու եւ Յոյներու թիւին համեմատութեամբ: Կրթութիւնը, մշակոյթը, ոստիկանութիւնը եւ հանրային աշխատանքները կը տարուին իւրաքանչիւր գօտիի տեղական իշխանութեանց կողմէ: Թուրքը կը պատասխանէ. «անընդունելի է»:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ առեւանգուած է Ընկերվարական կուսակցութեան նախկին ընդհանուր քարտուղարին տղան՝ Կուիտօ տէ Մարթինօ, 34 տարեկան: Առեւանգումի պատասխանատուութիւնը կը պահանջեն ձախապաշտները, որոնք հաւանաբար ծայրայեղ – ձախ բանտարկեալներու ազատագրումը պահանջեն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը ի վերջոյ հրաժարեցաւ (գոնէ մինչեւ 1979) յաւելեալ – արժէքի օրէնքի գործադրութենէն: Ասիկա ըրաւ որովհետեւ Փարիզի սակարանը «քէն» ըրած էր ամիսներէ ի վեր եւ այս լուրէն անմիջապէս յետոյ արժեթուղթերը 4 առ հարիւր յաւելում կրեցին:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ֆութպոլի ախոյեան ակումբներու կէս–աւարտականներուն, Ցիւրիխի մէջ Լիվըրփուլ 1ի դէմ 3ով յաղթեց տեղւոյն խումբին: Միւս կողմէ Կիեւի Դինամօն 0ի դէմ մէկով միայն յաղթեց Մէօնխընկլատպախի:

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳԻՍԻ ՄՕՏ

O

Հայկ. երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ Պր. Ա. Տեմիրճեան եւ Պր. Մ. Աղամեան, Ռ. Ա. կուսակցութեան կողմէ Պր. Ե. Պապայեան եւ Պր. Վ. Պահատրեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ Տոքթ. Մ. Եպլիղաթեան, մասնաւոր ժամադրութեամբ ընդունուեցան Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Իլիաս Սարգիսի կողմէ Զորեքշաբթի, 1977 Մարտ 16, կէսօրէ առաջ ժամը 11.15ին եւ ունեցան շահեկան խօսակցութիւն՝ մասնաւորաբար Լիբանանը յուզող այժմէական հարցերու շուրջ:

Մօտ կէս ժամ տեւող իրենց տեսակցութեան ընթացքին հայ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները Նախագահին պարզեցին Լիբանանի ամբողջականութեան եւ միութեան հանդէպ հայ ժողովուրդին ունեցած դրական կեցուածքը, շեշտեցին Նախագահին անձին հանդէպ Հայութեան ունեցած ամբողջական համակրանքն ու վստահութիւնը եւ ընդգծեցին Հայութեան անվերապահ պատրաստակամութիւնը՝ կարելի բոլոր միջոցներով աջակցելու Լիբանանի վերաշինութեան եւ բարգաւաճման:

Նախագահը, իր գոհունակութիւնը յայտնելէ ետք հայ ժողովուրդի միասնականութեան եւ հայ երեք կուսակցութիւններու համագործակցութեան համար, մաղթեց որ տեւական ըլլան այդ միասնականութիւնն ու համագործակցութիւնը: Անդրադառնալով Լիբանանը հարուածող ծանր փոթորիկին յաջորդող անխուսափելի դժուարութիւններուն, հաստատ կերպով յայտնեց իր լաւատեսութիւնը Լիբանանի ապագային նկատմամբ: Դժուարին այս հանգրուանը նուաճելէ ետք, ըսաւ Նախագահը, պիտի սկսի Լիբանանի իրական վերականգնումը: Ապա իր վստահութիւնը յայտնեց լիբանանցի ժողովուրդին ձեռներէցութեան եւ կենսունակութեան մասին, որոնց շնորհիւ, ըսաւ Նախագահ Իլիաս Սարգիս, մեր սիրելի հայրենիքը պիտի վերականգնի ու պիտի բարգաւաճի անպայման: Ան իր վստահութիւնը յայտնեց նաեւ հայ ժողովուրդին հանդէպ, զոր նկատեց անբաժան մէկ մասը ամբողջական Լիբանանին եւ յոյս յայտնեց թէ ինչպէս անցեալին, այսօր եւս Հայերը իրենց իրական աշխատանքով պիտի նպաստեն Լիբանանի յառաջդիմութեան:

«ԱԶԴԱԿ», ՄԱՐՏ 17

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
VIENT DE PARAITRE

LES ARMÉNIENS
HISTOIRE D'UN GÉNOCIDE
par
Yves TERNON

Ed. SEUIL, Paris, Avril 1977

ՔԱԹՐԱ

Իբրեւ Երեւոյթ եւ Առաքելութիւն

(ՊԻԷՆՆԱԼԷ 77Ի ԱՌԹԻՒ)

Գրիգոր Համբարձումեան հինգ տարի է կը շահի գրաւ մը, զոր ըրած է ինքն իրեն հետ: Փաստը տուաւ, որ յամառութիւնը դրական բան մըն է. փաստը տուաւ նաեւ որ ինչ որ «խենթութիւն» կ'որակուի իրապաշտ տրամաբանողներու կողմէ, շատ խելօք արդիւնքներ կուտայ յաճախ, գոնէ այդպէս եղաւ իր պարագային: Եւ ի՜նչ լաւ բան է քիչ մը «խենթ» ըլլալ արհեստագիտական այս չոր ու ցամաք ժամանակաշրջանին մէջ:

Քաջալերանք քիչ գտաւ, վասնզի ոչ ոք հասկցաւ կամ քիչեր հասկցան թէ Հայ Արուեստի Զարգացման այս Միութիւնը աւելորդ բան մը չէր, լիւքս մը չէր Սփիւռքի մը համար, որ անշուշտ պարտաւորութիւնն ունի իր գործունէութիւնը դասաւորելու կարիքներու կարգով եւ « առաջնահերթ »ներու մէջ չէր կրնար դնել արուեստը երբ կայ ծանօթ թեթրալոժին՝ հայ Եկեղեցի, հայ Դպրոց, հայ Մշակոյթ, հայ Դատ, այս չորսը կարելի է դասաւորել անշուշտ որեւէ կարգով ըստ հայեցողութեան:

Հինգ երկար տարիներ հարկ եղան որպէսզի օրէ օր շատնայ թիւը անոնց, որոնք վերջապէս սկսան համոզուիլ որ եղածը օգտակար բան մըն էր, մանաւանդ ֆրանսահայ գաղութին համար, որ նիւթական հաստատուն կառոյց ունի եւ տալ ալ գիտէ, հակառակ իր համբաւին: Միայն, տուողը ընդհանրապէս ժողովուրդն է եւ չտուողը կամ քիչ տուողը հարուստը, վասնզի քիչ հարուստներ ունինք, այս բառին ազնուական իմաստով եւ հոսկէ մեկնելով պէտք չէ հարուստ որակել ամէն դրամ ունեցող:

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ ցարդ կային անձեր, որոնք խորապէս չէին հասկըցած եղածին արժէքը, Մարտ 24էն 27ի օրերը պէտք է բացած ըլլան, համոզելու համար վերջին աներկբաները:

Արդարեւ, Հայաստան – Սփիւռք այս անճախրընթաց (անգամի մը համար տեղին կը գործածուի այս ածականը, մանաւանդ ա՛յս թերթին մէջ, որ ժլատ է ածականներու) փառատօնը բազմաթիւ եւ տարբեր երեսներով շահեկան է եւ մանաւանդ կարեւոր: Կարեւոր է Հայաստանի համար, կարեւոր է՝ Սփիւռքի համար:

Փորձենք քննել այս զանազան երեւոյթները: Նախ շատ հազուագիւտ է, որ Սփիւռքի հասարակութեան ներկայացուին Հայաստան – Սփիւռք խառն եւ այլազան յայտագրեր: Ընդհանրապէս՝ կամ մէկն է կամ միւսը եւ եթէ Սփիւռքը բազմաթիւ առիթներ ունեցաւ եւ ունի ըմբռնելու Հայաստանի հեղինակներն ու արուեստագէտները, այս վերջինները նման շատ առիթներ չունին: Կը պատահի երբեմն, որ լսեն Երեւանի մէջ կարգ մը արուեստագէտներ, ընդհանրապէս ընտրովի եւ ոչ միշտ լաւագոյնները: Մենք այս երեք օրերու երկայնքին վայելեցինք հայրենի երաժշտագէտներու ստեղծագործութիւնները (առաւել կամ նուազ յաջող, այդ՝ տարբեր հարց է) բայց միաժամանակ լսեցինք Սփիւռքի հեղինակներ, որոնք կ'ապրեցնեն հայ երաժշտութիւնը դժուար պայմաններու մէջ: Եւ հոս, փակագիծի մէջ, կ'ուզենք շնորհաւորել Անժել Կարապետեանը, որ իր երգացանկին վրայ հայրենի հեղինակներու կարգին լայն տեղ տուած էր Կանաչեանի, Ալէմշահի եւ երբ ստիպուեցաւ կրկնել աւելցուց՝ Ալան Յովհաննէս (չենք յիշեր մեծն Կոմիտասը, ազբիւրը՝ բոլորին):

Այս հիմնական աշխատանքին կողքին, որ պզտիկ բան չէ, հինգ տարին Քաթրա տարաւ նաեւ դաստիարակչական գործունէութիւն մը: Արդարեւ երաժշտութեան ճաշակը տուաւ գաղութի մը, որ հանդէսէ եւ պարահանդէսէ անդին շատ չէր անցած: Արուեստով գաղութ մը դաստիարակելը առաքելութիւն մըն է, զոր քիչեր կը ստանձնեն, մանաւանդ ի գին այսքան զոհողութեանց: Եւ հասարակութեան երաժշտական կրթութիւնը հոն հասաւ վերջապէս, որ այլեւս ծափահարութիւն չենք լսեր կտորի մը ամէն մէկ «շարժում»էն ետք:

Քաթրա նաեւ ծանօթացուց Սփիւռքի յօրինողներ եւ արուեստագէտներ: Դատութէ գաղութ ծանօթ անուններ դարձան պարսկահայ երաժիշտներ, լիբանանահայ, թրքահայ, աւստրահայ, գերմանահայ, անգլիահայ բազմաթիւ արուեստագէտներ: Ու չվարանեցաւ «առաջին ունկնդրութիւններ» ներկայացնել, ինչ որ ապերախտ եւ յանդուգն գործ մըն է:

×

Հինգ տարիներու դրական հաշուեկշռի մը փառապսակն էր այս փառատօնը, որ շատ յանդուգն ձեռնարկ մըն էր: Չէր կրնար կատարեալ ըլլալ, կամ նոյնիսկ անթերի: Բոլոր յայտագրերը չէին կրնար, ի հարկէ, նոյն մակարդակն ունենալ եւ ամէն ինչ չէր կրնար ընթանալ ժամացոյցի ճշդրտութեամբ: Ո՛չ անակնկալները պակաս են նման պարագաներու, ոչ ալ անշուշտ բացակայ արուեստագէտներու քմահաճոյքները: Փորձը, սակայն դրական էր իր ամբողջութեան մէջ ու աւելորդ կը նկատենք ծանրանալ տկար մասերուն վրայ, որոնց գլխաւորն էր հաւանաբար «Ժամ մը հայ բանաստեղծներուն հետ», որ «շանցաւ» եւ չկրցաւ բանաստեղծութեան ճաշակ մը տալ: Այս ուղղութեամբ տարբեր աշխատանք մը անհրաժեշտ է, անկասկած:

×

Ընդհանուր առմամբ յաջող ձեռնարկ մը, որ պէտք է հարկ եղած գնահատումը տուած ըլլայ Գր. Համբարձումեանի եւ իր գործակիցներուն, որպէսզի չվհատին, շարունակեն, տոկան, համոզուած՝ որ իրենց առաքելութիւնը որակաւոր աշխատանք մըն է, քան նախաձեռնութիւն մըն է, մեծապէս արդիւնաւոր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի համար միաժամանակ:

Վարձքդ կատա՛ր, Քաթրա:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Արեւելեան Գերմանիոյ իշխանութիւններու խիստ դիրքը ընդդիմադիր տարրի դէմ, լոյս կը սփռէ գերման հարցի հոլովոյթին վրայ: Ցայսօր, երկու Գերմանիաները, համաձայն խորհրդային ճակատին եւ ՄԱԿի անդամ բազմաթիւ երկիրներու, ոչ միայն անջատ Պետութիւններ կը ներկայացնէին, այլեւ՝ առանձին ազգութիւններ: Հակառակ իրենց հասարակաց ծագումին, որ, անշուշտ, դժուար էր անտեսել, եւ նաեւ ատկէ բխող հպարտութեան, — ճարտարարուեստի զարգացում, ոլիմպիական մրցանիշներ, — երկու Գերմանիաներու յարաբերութիւնները օտար Պետութեանց ձեւով կը կատարուէին: Այսօր, ընդհակառակն, Գերմանիոյ հարցը, որ երկար ատեն այսպէս կոչուած սառած պատկեր կը ներկայացնէր, տեղաշարժի մէջ է:

Արձանագրուած փոփոխութիւններէն երկուքը յատուկ ուշադրութեան արժանի են: Առաջինը ցոյց կուտայ այն խոր կապը, որ գոյութիւն ունի երկուքին միջեւ, Ռայխի բաժանումէն 32 տարի ետք: Երկրորդը Արեւելեան Գերման ազգութեան ըմբռնումին դիւրաբեկ նկարագիրն է. անջատ ազգութիւն մը, որ ի վիճակի պիտի ըլլար ինքնայատուկ մշակոյթ մը եւ մտայնութիւն մը զարգացնել, անբեկանելի կերպով:

Առաջին անգամ ըլլալով Արեւմտեան Գերմանիայէ եւ Պերլինէ օրինաւոր ճամբով Արեւելեան Պերլին եւ Գերմանիա ճամբորդած Գերմաններու թիւը 1976ին ինը միլիոնէ աւելի եղած է: Ասոր մէջ չկան անոնք, որ մէկ օրէն նուազ կամ նոյն վիզայով բազմաթիւ այցելութիւններ կատարած են: Եթէ ասոնք եւս նկատի առնուին, կը նշանակէ, թէ տասը միլիոն Գերման, այսինքն՝ Պելժիոյ բնակչութեան հաւասար թիւ մը, Արեւմուտքէ Արեւելք անցած է: 1971ի բաղդատմամբ քառապատկուած կ'ըլլայ սահմանը անցնողներու թիւը: Միեւնոյն ատեն, անցեալ տարի, հեռաձայնի 11 միլիոն հաղորդակցութիւններ արձանագրուած են Արեւմտեան եւ Արեւելեան Գերմանիաներու եւ հինգ միլիոն ալ երկու Պերլիններու միջեւ: 1971ին՝ ոչ մէկ կապ հաստատուած էր:

Թափը առաւել չեչտուած է հակառակ ուղղութեամբ, թէեւ թուական տեսակէտով պարզ է, որ նուազ է, քանի Արեւելեան Գերմանիոյ բնակչութեան թիւը 17, իսկ Արեւմտեանինը 61 միլիոն է: Այսպէս, անցեալ տարի առնուազն 1.400.000 Արեւելեան Գերմաններ Դաշնակցային Գերմանիա այցելած են իրենց իշխանութեանց վիզաներով, երբ 1971ին այդպիսիներուն թիւը 91.000 եղած էր: Մինչ 1976ին, Արեւելեան Գերմանիոյ իշխանութիւնները 46.000 Գերմաններու « յատուկ արտօնութիւն » շնորհած են ընտանեկան լուրջ պատճառներու հիման վրայ: 1971ին՝ ոչ մէկ: Անցնող տարին 5.800 ընտանիքներու բաժանումին վերջակէտը հանդիսացած է: 1971ին՝ 540:

Միջ–գերման առեւտուրն ալ 11 տարուան ընթացքին եռապատկուած է: Հիմ առնելով հարիւրի ցուցանիշը 1965ի համար, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը. 1970ին 179, 1973ին 229, 1975ին 295, իսկ անցեալ տարի՝ 326 տոկոս յաւելում: Նկատելի է, որ Դաշնակցային Գերմանիոյ արտաքին առեւտուրը, այնքան կենսունակ, միջ–գերմանէ նուազ բարձրացած է:

Ուրեմն, միջթափանցումը ակներեւ է: Եւ եթէ այս հոլովոյթը արձանագրուած է առանց միջազգային ուշադրութեան առանցքը կազմելու, պատճառն այն է թերեւս, որ ընտրած է Պետութենէ Պետութիւն աստիճանաբար կնքուած համաձայնութիւններու ճամբան: Այլ խօսքով՝ արտակարգ երեւոյթ չներկայացնող ուղին:

Միւս կողմէ, Արեւելեան Գերմանիա՝ համոզուած թէ անջատ ազգութիւն մը կը ներկայացնէ եւ աշխարհ կը ճանչնայ Գերմանիոյ սահմանային բաժանումը, առաւել եւս Պրանտի Օսթփոլիթիքը, կը կարծէր ի վիճակի ըլլալ մերթ տէր դառնալու կացութեան եւ մերթ բանակցելու: Սակայն իրողութիւնն այն է, որ հոլովոյթը մնայուն կերպով չեշտը դրաւ հասարակաց ժառանգութեան մը վրայ: Մինչեւ մօտաւոր թուական մը խօսք կ'ըլլար երկու Գերմանիաներու մասին: Եւ ահա՛, հիմա, — թէկուզ զգուշութեամբ եւ խոհեմութեամբ, — կը վերածաղկի Գերմաններու Գերմանիան:

Արդարեւ, ի՛նչպէս մոռնալ, որ երկուստեք կը խօսին նոյն լեզուն եւ մէկ դարու գերման աշխարհը, եթէ ոչ Սրբազան Կայսրութիւնը, ծագում առած 1356ի Ոսկեկնդակով, մշակոյթով միացած էր

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Բաւական քալելէ վերջ կեցանք փոքրիկ, հին եւ համեստ սրբավայրի մը առջեւ, որ կը կոչուէր Սահակ Հայրապետ եւ ուր թաղուած էր մեր մշակոյթի մեծագոյն դէմքերէն Ս. Մեսրոպի արժանաւոր ընկեր, ազնուատոհմ Սահակ Պարթեւը:

Խաչակնքեցինք մեր երեսները, հաւատքով եւ երկիւղածութեամբ սկսանք յառաջանալ: Քահանան բացաւ մատուռին դուռը եւ մենք ներս մտանք յուշիկ...: Քառակուսի փոքրիկ սրբավայրին մէջ կը տիրէր խորհրդաւոր լռութիւն: Անկիւն մը կը պլպլար կանթեղ մը եւ հազիւ կը լուսաւորէր մատուռին մէջտեղը գտնուած Սահակ Հայրապետի սպիտակ, մարմար գերեզմանը, որուն շուրջ ծունկի եկանք բոլորս: Համբուրեցինք, աղօթեցինք ու լացինք...:

Անցորդներ էինք եւ անակնկալ ուխտաւորներ. տօնական օր մը չէր, ոչ ալ կիրակի, սակայն մեր հետ բերած էինք խունկ ու մոմ, կար Տարօն Աշխարհի շինական քահանան, որ բարձրացուց խաչը, սրտաբուխ օրհնեց շիրիմը, բուրվառը լեցուց, խնկարկեց առատ...: Մոմեր վառեցինք, խաչհամբոյր դրինք եւ կրկին համբուրելով շիրիմը սուրբին, յուզումով բաժնուեցանք անցեալի այդ փառաւոր կոթողէն:

Դեռ մինչեւ այսօր, չեմ կրցած հասկընալ թէ՝ ի՞նչպէս Սահակ Հայրապետի պէս հսկայի մը գերեզմանը, որ պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնէ դարերու ընդմէջէն մնացած էր անշուք, Մշոյ դաշտին մէկ անկիւնը եւ Տարօնի միւս վանքերու նման, արժանավայել ուխտատեղիի մը չէր վերածուած:

Մեր ուխտը կատարած՝ հոգեկան մեծ բաւարարութեամբ վերադարձանք Ցաւրան. շնորհակալ եղանք եւ համբուրեցինք տէրտէրոջ աջը, մնաք բարով ըսինք ռէսին եւ գիւղացիներուն, որոնք մեզ ճամբու դնելու եկած էին:

Հօրեղբայրս լծեց եզները, նստեցանք մեր սայլին վրայ եւ ուրախ տրամադրութեամբ ճամբայ ելանք կրկին: Անցնելով Դէրըք գիւղի մօտէն, իրիկնամուտին, արեգակի վերջին շողերու հետ, մտանք Գոմս գիւղը եւ իջանք Իսոյի տունը:

Անոնման հայդուկ, Գոմսա Իսօ–Կորիւնը, մեծ հօրեղբօրս կնոջ, Դալալի եղբայրն էր եւ հարազատի մը նման կապուած էր մեր գերդաստանին: Կորիւն, ունէր բազմանդամ ընտանիք. հինգ աղջիկ եւ մէկ հատիկ մանչ զաւակ մը. Սարգիս, որ կ'ուսանէր Ս. Կարապետի վանքը: Կոտորածէն մէկ – երկու տարի առաջ, տարաբախտ Սարգիս, Ս. Կարապետի վանքին բակին մէջ, ընկերներու հետ լամլակ խաղացած միջոցին, դիմացէն նետուած սրածայր փայտին կտորը կը մտնէ աչքին մէջ եւ կը վիրաւորէ զայն: Կարելի չեղաւ աչքը փրկել և գեղեցիկ պատանին, դարձաւ միականի, խոր վիշտ պատճառելով իր ծնողքին եւ շրջապատին:

Կորիւն ունէր նաեւ արաբական ընտիր ձի մը. մանկութեանս, քանի՛ քանի անգամներ նստած եմ այդ հրեղէն ձիուն քամակին, ամուր փակած Կորիւնի մէջքին, երբ միասին ուխտի կ'երթայինք Ս. Կարապետի վանքը, ուր, Վարդավառի տօնակատարութեան, մեծ բակին մէջ խռնուած ուխտաւորներու ներկայութեան, Կորիւն նստած իր կեծակ ձիուն վրայ, կը խաղար ջրինդ եւ ճռնճղուկ նման թռչելով ձիուն փորին տակէն, գետնէն զանակ կը թռցնէր, արժանանալով բոլորի հիացմունքին:

1914ի ձմրան, կոտորածէն վեց ամիս առաջ, երբ Թուրք ոստիկաններ, յայտնի ոճրագործ Մէհմէտ Շէրիֆի առաջնորդութեամբ կուգան նենգամտօրէն զայն ձերբակալելու, կորիճ Իսօն կռահելով անոնց միտքը, աւելի ճարպիկ կը փրթի, դաւադիր հիւրերը կը ձգէ սեղանին, կը գոցէ տան դուռն ու պատուհանները, կը բարձրանայ տանիք եւ կրակի կուտայ իր տունը, նախապէս հեռացուցած ըլլալով ընտանիքը:

Ոստիկանապետը, բոցերու մէջէն, վտարար կ'աղաչէ, կուլայ եւ շնորհ կը խնդրէ Կորիւնէն, որ վեհանձնաբար կ'ազատէ զինք:

Այդ օրուընէ սկսեալ Կորիւն կը դառնայ փախստական եւ կը բարձրանայ Սասուն, բուռ մը քաջերու հետ: Սակայն, երբ 1915ի Վարդավառին, ծուխը կը սկսի բարձրանալ Մշոյ դաշտի եկեղեցիներէն եւ մարագներէն, երբ մարդկային մարմնի ճենճառոցը կը հասնի երկինք, եւ երբ իր աչքին առջեւ, թնդանօթի կը ռմբուի Մուշ քաղաքը... Կորիւն, անկարող օգնութեան հասնելու, այլեւս չուզեր դիմադրել եւ... փոխանակ չաթերու նման նահանջելու, կ'ուզէ մեռնիլ իր ժողովուրդին հետ... գրեթէ անձնասպանութեան դիմելով, հերոսաբար կ'իյնայ Անտոքի լերան կատարին...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԷՈՐՃԵԱՆ

(Շար. – 4)

հակառակ այն իրողութեան, որ երկիրը բաժնուած էր կոմսութիւններու, դքսութիւններու, եպիսկոպոսութիւններու եւ հակամարտ թագաւորութիւններու միջեւ:

Ի՞նչպէս մոռնալ, որ Լայպնիծ ծնած է Լայփցիկ, այժմ՝ Արեւելեան Գերման քաղաք մը եւ մեռած է Հանովր, այսինքն՝ Դաշնակցային Գերման քաղաք մը: Ի՞նչպէս մոռնալ, որ Պիզմարք, ծնունդով արեւելեան գօտիէ, այնքան ծաղկեցուցած է գերման ուժը, որ արեւմտեան շրջանի իրենց անկախութեան նախանձախնդիր քաղաքներ, ինչպէս Համպուրկ, պատուանդան բարձրացուցած են զինքը: Եւ պէտք կա՞յ յիշեցնելու, թէ Վակնէր ոչ միայն հանճարեղ երգահան մըն է, այլեւ Գերմաններու համար ամէնէն առաջ՝ Գերմանացի մը: Կամ թէ Թոմաս Ման, քաղքենի ազատախոհ եւ Պերթոլթ Պրեխտ, ձախակողմեան հակումներով մէկը, կը ներկայացնեն ժամանակակից գերման գրականութեան:

Անշուշտ Խորհ. Միութիւնը աշխատեցաւ Արեւելեան Գերմանիան կտրել իր պատմական անցեալի արմատներէն: Մոսկուա կը մտածէր, թէ Մարքսեան քաղաքականութեամբ եւ տնտեսութեամբ պատուաստուած նոր Գերմաններ պիտի բնակին իր գրաւած հողամասին վրայ: Կրեմլինի հետեւողական քաղաքականութիւնը արտացոլող երկու օրինակներ՝ մէկը պատերազմի վաղորդայնին, միւսը՝ 1975ին, ցայտուն կը դարձնեն ասիկա: Հիթլերի վերջնական պարտութենէն շատ առաջ Մոսկուա Արեւելեան Գերմանիոյ գօտիին մէջ կը պատրաստէ հաստատումը Ժողովրդական Հանրապետութեան, որպէսզի Ռայխի արագ բաժանումը իրականացնէ, ճշդուած Փոցտամի 1945ի համաձայնագիրով: Մինչեւ այն ատեն, միջազգային օրէնքով, գրաւեալ հողամասի վրայ կը ձգէին, որ շարունակուէր տնտեսական եւ ընկերային կեանքը, այսինքն՝ էականը ներքին կարգ ու սարքին: Մոսկուա կը յեղաշրջէ այս կանոնը: Կարմիր Բանակի հետ նուաճող մը չէ միայն, որ կը ժամանէ, այլ նաեւ՝ յեղափոխութիւնը: Քաղաքական մենատիրութիւն, դատավարութիւններ, մաքրագործումներ, վնասուց հատուցումներ, փոփոխութիւններ ճարտարարուեստի և գիւղատնտեսութեան մարզերուն մէջ, բնակչութեան տեղափոխութիւն՝ քանդելով հետեւողական ձեւով նախկին ընկերութեան հետքերը: Խրամը այսպէսով կը խորանայ Արեւելեան եւ Արեւմտեան գօտիներու միջեւ:

Երկրորդ օրինակը: 1975 Սեպտեմբեր 27: Արեւելեան Գերմանիա նոր Սահմանադրութիւն մը կը մշակէ: Հոն այլեւս խօսք չկայ «գերման ազգութեան» մասին: Միւս կողմէ կ՚ընդգծէ «վերջնական եւ անդարձ» բնոյթը Խորհ. Միութեան հետ կնքուած Դաշնակցութեան: Արդէն Հոկտեմբեր 7ին նոր դաշնագիր մը կը կնքուի: Եւ իբրեւ յաւելեալ փաստ, Կարմիր Բանակի զօրագունդերը կը մնան միշտ Գերմանիա. — խորհրդային մէկ զինուոր 48 բնակիչի հաշուով: Կը թուի, թէ պատուաստը ամրապնդուած է:

Աւելին, Արեւելեան Գերմանիա 1976 Դեկտեմբեր 31ին կը պնդէ, թէ Պերլինի քառեակ դոյավիճակը «այլեւս ի զօրու չէ»:

Իրականութեան մէջ պատուաստը չէ յաջողած: Նոյնը բազմաթիւ գրագէտներու, ինչպէս Ռայներ Քունցի եւ Պեռն Իէնցխի, գիտնականներու՝ ինչպէս բնագէտ Հաւեմանի, տաղասացներու՝ ինչպէս Վոլֆ Պիրմանի եւ նաեւ պատուելիներու, պատուաստումը մերժելու երեւոյթը չէ՞ն հաստատեր: Եւ երբ միեւնոյն ատեն 100.000 համեստ քաղաքացիներ, մեծաւ մասամբ երիտասարդ, կ՚ուզեն երկրէն հեռանալ Հելսինքիի սկզբունքներու հիման վրայ, կը նշանակէ, թէ մերժումը մեծ չափի վրայ է:

Արեւմուտքցիներէ շատեր հաճելի եզրակացութեամբ կը պնդեն, թէ ընդդիմադիրները կը փափաքին դրամատիրութեան յարիլ: Կարճատեսութիւն է: Պիրման չի՞ պնդեր, թէ համայնավար կը մնայ: Ճշմարտութեան աւելի մօտեցած կ՚ըլլանք ըսելով, թէ բնակչութիւնը կը տենչայ բազմակուսակցական եւրոպական համայնավարութիւն մը: Սակայն Խորհ. Միութիւնը կ՚ընդդիմանայ:

Արդ, Մոսկուայի տնտեսական լծակները կը կորսնցնեն իրենց ուժը: Արեւելեան Գերմանիա որ իր քարիւղին, կազին, բամպակին համար գրեթէ ամբողջովին կախում ունի Խորհ. Միութենէ, ներկայիս կա՛մ նուազ քանակութեամբ կը ստանայ զանոնք, կամ՝ յաւելեալ գինով: Ճարտարարուեստը կը հեւայ, արտաքին պարտքը՝ կ՚աւելնայ: Կարճ՝ Արեւելեան Գերմանիա այլեւս խորհրդային ճակատի մէջ չի գտներ իր հարցերուն լուծումը: Միւս կողմէ, Դաշնակցային Գերմանիա բարգաւաճ ապրելու ցայտուն օրինակը կու տայ:

Գերմանիոյ վերամիացումը, բնականաբար, վաղուան անմիջական հարց չէ, քանի կախում ունի Խորհ. Միութեան, Մ. Նահանգներու, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հաւանութենէն, միասնաբար: Ասիկա իրաց ներկայ կացութեան մէջ անհաւանական է: Այսուհանդերձ, տնտեսական եւ մարդկային ազդակները, գերման կշիռով, ազդու կը դառնան:

Թ. Ա. Թ.

ՍՈՒՐՃԻ ՄԵԾ ՏԱԳՆԱՊԸ

— O —

Առաջին ազդանշանը, որ զգացուց թէ սուրճին գինը անհակակշռելի սկսած է դառնալ, տրուեցաւ վաղ 1977ին, երբ առեւտուրի մարդիկ անդրադարձան որ իրենց գործի խօսակցութիւններուն կամ հանդիպումներուն ընթացքին դիւրին էր սուրճի առաջին գաւաթը հրամցնել, բայց կացութիւնը նոյնը չէր երկրորդին անցնելու պարագային: Նմանապէս, անոնք անդրադարձան որ այլեւս կարելի չէր դիւրութեամբ գաւաթ մը սուրճ հրամցնել իրենց կիներուն, բացի անշուշտ այն պարագաներէն՝ ուր գործի նման հանդիպումներու ընթացքին պայման նըրկատուէր կիներու ներկայութիւնը: Քանի մը ամիսէն, սուրճը դասուեցաւ պերճանքի նիւթերու շարքին եւ կը հրամցուէր միայն շքեղ ճաշարաններու մէջ: Գաւաթ մը սուրճին գինը բարձրացաւ 30 տոլարի, այն ատեն՝ որ կարգ մը ճաշարաններ սկսան ձրի ճաշ խոստանալ իրենց յաճախորդներուն, եթէ ճաշէն ետք գաւաթ մը սուրճ անպայման առնէին (իսկ սուրճը քրեմով կամ շաքարով առնելու պարագային, յաճախորդը կ՚արժանանար բացառիկ մեծարանքի):

Շուտով, ճաշէն ետք գաւաթ մը սուրճ հրամցնելու սովորութիւնը վերապահուեցաւ յատուկ առիթներու, ինչպէս՝ հարսանիք, տարեդարձ, խնջոյք կամ նոր տարուան գիշեր... Այլեւս ընթացիկ բան մը չէր սուրճ խմելու արարողութիւնը: Մարդիկ սկսան սուրճով իրարու կենաց խմել: Իսկ սպասեակները սուրճը հրամցնելէ առաջ, ցոյց կուտային անոր արտադրութեան տուփ – վաւերացնիչը եւ ապա միայն զայն կը լեցնէին յատուկ թաշկինակով փաթթուած գաւաթներու մէջ:

Սուրճի արտադրիչները սկսան տարիքի նշումներ կատարել իրենց արտադրած տուփերուն վրայ, իսկ միւս կողմէ հրապարակ եկան ճաշակաւոր քիմքի տէր քննադատներ որոնք կ՚արժեւորէին սուրճի այս կամ այն տեսակի որակը: Այդ քննադատները կը գործածէին հետեւեալ ձեւի արժեւորումներ. «Մաքսէլ Հաուզի արտադրութիւն մըն է, որ հակառակ իր պարզութեան որոշապէս վայելք կ՚առթէ»: Կամ՝ «Այս Ջոք Ֆուլ Օ՚Նաթս տիպի սուրճը ունի ազնուականութիւն մը, որուն դժուար է հանդիպիլ տեղական տրամադրութեան մէջ»:

Հիւրընկալը կամ հիւրընկալուհին կըրնային որոշ հպարտութեամբ ըսել իրենց հիւրերուն. «Իմ խանութպանս յանձնարարեց որ Նեսքաֆէին տեղ գործածեմ այս մէկը, պայմանաւ որ խմուի երբ թարմ է ու իր համին գագաթնակէտին վրայ կը գտնուի»:

Մարդիկ սկսան «սուրճի մթերանոցներ» ստեղծել եւ զանոնք հպարտութեամբ ցուցադրել իրենց բարեկամներուն: Այս պահեստներուն մէջ կարելի էր հանդիպիլ Մետակլիօ 1974, Ուիլքին 1976, Սէյֆուէյ Օլփըրփըս Կրէնտ 1970 եւ Է–Էնտ–Փի՚զ Փերֆիկէթըր Կրաունտ արտադրութիւններուն, որոնք պատրաստուած են Ռիօ Տէ Ժանէյրոյի բացերը գտնուող յատուկ շրջանի մը մէջ մշակուած սուրճի հատիկներէ:

Սուրճը պերճանքի առարկայ դարձաւ այն ատեն, որ քուէարկող քաղաքացիները սկսան դատապարտել իրենց ընտրած քոնկրէսմէնները ու ծերակուտականները, ըսելով թէ անոնք շահագրգռուած են միայն «սուրճով, կիներով եւ երգերով»:

Լուքհիտ ընկերութեան կաշառք բաժնող պատասխանատուները սկսան իրենց նըւէրները բաշխել սուրճով՝ դրամի փոխարէն: Մինչ արաբ միջնորդները սկսան պահանջել որ զուիցերական ֆրանքի փոխարէն իրենց վճարումները կատարուէին իտալական էսփրեսօով:

Բանատէրերն ու զօրավարները սկսան սուրճի մեծ քանակութեամբ գաղտնի հաշիւներ շահարկել Ժընեւի եւ Ցիւրիխի մէջ, ուր բազմազգեան ու համաշխարհային դրամատուները, սկսան սուրճի պարկեր պահել, իրենց ստորերկեայ անթափանցելի գանձարկղներուն մէջ: Մինչեւ իսկ Խորհրդային Միութիւնը սկսաւ ոսկիի իր պահեստը փոխարինել սուրճի պահեստով:

Իրանի Շահը ջնջեց Միացեալ Նահանգներուն տուած Ֆ–10 ճէթերու իր ապսպրանքը զայն փոխարինեց Եուպան սուրճով բեռնաւոր վեց փոխադրանաւերու պահանջով:

Փոխարէնը՝ Պրազիլիա ինքը գնեց Ֆ–10 ճէթերը, սուրճի մշակման իր դաշտերը Էքուաթորի ախորժակներուն դէմ պաշտպանելու համար:

Բայց ամէնէն ցաւալին պատահեցաւ այն ատեն երբ աշխարհի վրայ ամէն տեղ գործաւորները այլեւս չունեցան սուրճի «Քաֆի Պրէք»ի ազատ պահեր: Փոխարէնը, անոնց տրուեցաւ գինիի «Ուայն Պրէյք»ի ազատ պահեր: Հակառակ անոր որ գինին աւելի աժանի՝ կը նստէր անոնց վրայ, այսուհանդերձ պատճառ կը դառնար ինքնաշարժներու ահաւոր արկածներու եւ արտադրողական քաոսային սխալմունքի:

Կացութիւնը յուսահատական դարձաւ այն ատեն, որ նախագահ Քարթըր [illegible]

Երրորդ աշխարհամարտը գրեթէ անխուսափելի դարձած էր, սուրճի անրաւարարութեան այս տագնապին լուծում մը գտնելու համար, երբ յանկարծ՝ Պրազիլիա, Քոլոմպիա, Քենիա եւ Անկոլա սուրճի առատ բերք ունեցան, սուրճի համաշխարհային գիները ետ անկում կրեցին ու վերադարձան իրենց նախկին վիճակին՝ փաունտը մէկ տոլարի:

Ճաշարաններու եւ սրճարաններու վրայ դարձեալ սկսան երեւիլ յայտարարութիւններ որոնք կ՚ըսէին «սուրճի երկրորդ գաւաթը ձրի է»: Մարդիկ իրենց սուրճի մթերանոցները վերածեցին օդանաւային յարձակումներու դէմ ինքնապաշտպանութեան ապաստարաններու: Իսկ «Քաֆի Պրէյք»ի դրութիւնը վերստին կիրարկուեցաւ Ամերիկայի ամբողջ տարածքին:

ԱՐԹ ՊՈՒԽՈՒԱԼՏ

«ՅԱՌԱՋ»ԻԹ ԵՐԹՕՆԸ (317)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՄՕՐՈՒՍԱՒՈՐ ԴԵՒԻՆ ԹՈՌՆԻԿԸ

Ամէն կողմ անոյշ հոտեր ցանուած եւ գոյնզգոյն ծաղիկներէ կամարներ կազմուած էին:

Խմփերիա ուրիշ անգամներ երբոր իր պալատին մէջ այդպիսի խնջոյքներ սարքէր, զանազան թատերական ներկայացումներ կուտար, բայց այդ օրուան խընջոյքին առաջուընէ յայտարարած էր թէ ոչ պար պիտի ըլլար եւ ոչ ալ թատերական ներկայացում տեղի պիտի ունենար: Այս անգամուան երեկոյթը պաշտօնական հաւաքոյթ մըն էր ուր իր աղջիկը եւ փեսացուն պիտի ներկայացնէր հիւրերուն:

Խմփերիա անպաճոյճ այլ խիստ վայելուչ արդուզարդ մը տալէ յետոյ աղջըկանը յարկաբաժինը մտաւ:

Հոն զարմացումով տեսաւ որ նըրանցքին դուռը բաց է:

Պիանքայի հագնելիք ճերմակ շըջազգեստը եղածին պէս բազմոցին վրայ մնացած էր: Գոհարեղէնները սեղանին վրայ էին:

— Չէ հագուեր, կ՚երեւի թէ պիտի չգայ, մտածեց Խմփերիա: Միտքը փոխած ըլլալու է:

Պիանքայի սենեկապանուհիներուն ընակավայրը եղող յարկաբաժինին կողմը վազեց, դուռը գոց էր. Խմփերիա զանոնք կանչեց. կիները ներսէն պատասխանեցին: Տեսաւ որ բանալին դրան վըրայ էր, բացաւ:

— Պիանքան ո՞ւր է, հարցուց:

— Քիչ մը առաջ ներսն էր, տիկին, պատասխանեց սենեկապանուհիներէն մին:

— Բայց հիմա ներսը չէ, ըսաւ Խմփերիա մտահոգութիւն ձեւացնելով:

Մինչդեռ իրականութեան մէջ ուրախութիւն զգաց: Այլեւս կասկած չէր մնացած, Պիանքա փախած էր:

Սպասուհիները սկսան զարմացական ճիչեր արձակել, բայց Խմփերիա լռութիւն պատուիրեց:

— Բնաւ բերանիդ մի բանաք եւ այս խնդրին վրայ բնաւ մի խօսիք ըսաւ ան:

Եւ աւելի ապահով ըլլալու համար, Պիանքայի ըրածին պէս, սպասուհիներուն վրայէն դուռը կղպելով, տունին ետեւի մասին մէջ բանտարկեց զանոնք:

Յետոյ, պահ մը իր սենեակին մէջ առանձնանալէ եւ իր ուրախութիւնն ու յուզումը պարտկելու համար հանդարտելէ վերջ ընդունելութեանց սրահը մըտաւ:

Այնքան գեղեցկացած էր, այնքան երիտասարդացած էր որ, ամէն ոք, դընովցած, սկսաւ ծափահարել զինքը:

Սանտրեկօ վազելով անոր թեւը մտաւ որպէսզի զինքը Թիկնաթոռի մը քով առաջնորդէ:

Խմփերիայի Թիկնաթոռը տեսակ մը գահ էր, ճերմակ մետաքսէ ծածկոյթով ծածկուած զմայլելի գահ մը, որուն վըրայ հանդչեցաւ օրուան Թագուհին:

Սանտրեկօ անոր քովը նստաւ եւ երկդիմի խօսակցութիւնները սկսան, որոնց մասնակցեցաւ նաեւ բանաստեղծ Արաթիմօս:

Դիմակաւոր մարդ մը մօտեցաւ իրեն եւ բաներ մը փսփսաց:

Խմփերիա ճանչցաւ զայն եւ նշան ընելով Սանտրեկոյի որ իրեն սպասէ, ոտքի ելաւ:

Դիմակաւոր մարդը ձեռքը Խմփերիայի երկարեց:

Հրաւիրեալները խումբեր կազմած, ոմանք նուագը մտիկ՚ընէին և ոմանք կը սիրաբանէին:

Խմփերիա դիմակաւոր մարդուն թեւը մտած՝ պտոյտ մը կատարեց սրահին մէջ եւ երկուքին միջեւ սա խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ.

— Պիանքան ո՞ւր է, հարցուց դիմակաւոր մարդը խեղդուկ ու սպառնական ձայնով մը:

— Պիտի չկրնայ գալ, պատասխանեց Խմփերիա:

— Համաձայնութիւնիս չես մոռցած անշուշտ, շարունակեց դիմակաւոր մարդը սպառնական շեշտով մը: Հարսնիքէն վերջը Պիանքա իմս է:

— Հարսնիքը առայժմ տեղի պիտի չունենայ, կմկմաց Խմփերիա:

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես... մերժե՞ց, կակազեց դիմակաւորը իր դիմակին տակէն դեփ – դեղին ըլլալով:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Զապէլ Թեվեքէլեան, Պ. Գէորգ Թեվեքէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արշակ Թեվեքէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց թոռան, զաւակին եւ զարմիկին՝

ՖԻԼԻՊ ԹԵՎԵՔԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Թեվեքելեան եւ Եկաւեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց յիշատակին, այս Երկուշաբթի Ապրիլ 11, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կարօ Պահչէճեանէ 100 ֆր., Հայկ Պայրամեանի յիշատակին, Պ. Լեւոն Գապայէ 150 եւ Տիկ. Ա. Պարթեւեանէ 50 ֆր. կայանին, իրենց մօր եւ քրոջ Անժէլ Գապաքեանի մահուան 40րդ տարելիցին առթիւ: Նոյն նպատակին Տիկ. Ա. Պարթեւեան 30 ֆր. նուիրած է ողբացեալ Հայկանոյշ Թորոսեանի յիշատակին:

×

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 250 ֆր. այրի Տիկ. Արաքսի Թաղէոսեանէ իր սիրեցեալ ամուսնոյն՝ Աւետիս Թաղէոսեանի մահուան տարելիցին առթիւ: Նոյն առիթով ստացած է Հայկազ Յակոբեանէ 50 ֆր.:

Նոյնպէս բարեկամական այցելութեան մը առթիւ ստացած է 50 ֆր. Պօղոս Խօքսիւզեանէ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Աղքատախնամ ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 21, ժամը 20ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան բոլոր անդամները:

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Նախաձեռնութեամբ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

վարժարանի տեսչութեան

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19

Նախագահութեամբ՝

Փարիզի Արքեպիսկոպոս՝

ԿԱՐԴԻՆԱԼ Ֆ. ՄԱՐԹԻ-Ի

TRADUCTIONS INTERPRETATIONS

Anglais, Arabe, Arménien, Italien Turc, TECHNIQUES, Economiques, par TRADUCTEUR - INTERPRETE — Arménien — (sérieuses références)

Tél. (de préférence le soir) 886-40-45

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են 1977 – 1978 ուսումնական տարւոյն արձանագրութիւնները: Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողները դիմեն վարժարանի Տեսչութեան՝

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES

Tél. 027-68-28

Յարգ. հասած խնդրանքներուն ընդառաջ երթալով, Տեսչութիւնը կը հաստատէ նաեւ ցերեկօթիկ աշակերտներու ընդունելութիւնը:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աննիկ Փափազեան 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Փափազեանի մահուան Գ. տարելիցին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Ապրիլ 9, Աւագ Շաբաթ, ժամը 17ին ընթերցուածներ եւ հանդիսաւոր պատարագ:

Ապրիլ 10, ԶԱՏԻԿ, ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ յարութեան:

Ապրիլ 11, Օր Մեռելոց, ժամը 11ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց:

ԶԱՏԻԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Զատկի առթիւ (Ապրիլ 10 Կիրակի առտու ժամը 9ին կը մատուցուի հայկ. ծէսով պատարագ Սէնթ-Անտրէ Լը Օ եկեղեցին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԳԱԼՈՒՍՏ ՔՀՆՅ. ԹԵՒԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Կապ. Խաչի ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ կայանի արձանագրութիւնները կը բացուին Մարտ 26էն: Ծնողքներէն կը խնդրուի դիմել տեղական մասնաճիւղերուն:

ÉTUDE de Maître Lévon DJOLAKIAN

Notaire à NEUVILLE AUX BOIS (Loiret). Rue de la Pichardière

Tél. : (38) 91-02-17

Vente par adjudication aux enchères publiques, à l'extinction des feux

au plus offrant et dernier enchérisseur à la requête de l'Hôpital Pierre LEBRUN

LE SAMEDI 23 AVRIL 1977 à 14 h. 30 en l'étude de Maître Lévon DJOLAKIAN et par son ministère.

D'UNE PROPRIETE sise à NEUVILLE AUX BOIS (Loiret) 4, Route d'Orléans, consistant en :

Trois corps de bâtiments, savoir : LE PREMIER en façade sur la rue, comprenant : au rez-de-chaussée : une entrée, cuisine et trois grandes pièces. AU PREMIER étage une pièce mansardée et un grenier

LE DEUXIEME perpendiculaire au premier et lui faisant suite à droite, comprenant :

Au rez-de-chaussée : une entrée et une grande pièce.

Au premier étage : deux grandes chambres et une penderie.

A la suite de ce bâtiment W. C. remise et poulailler.

LE TROISIEME : à gauche du premier, consistant en une buanderie et diverses remises.

Le tout cadastré section « P » No 309 lieudit « RUE D'ORLEANS » pour une contenance de 9a 59 ca, et « P » No 310 même lieudit, pour 6 ares 01 centiare.

Libre de location et d'occupation

MISE A PRIX : CENT VINGT MILLE FRANCS (120.00 Frs.)

Consignation pour enchérir : 20.000 F. par chèque certifié déposé à l'étude

Pour tous renseignements et visites, s'adresser à Maître DJOLAKIAN notaire dépositaire du cahier des charges.

CELIGNY

a le plaisir de vous annoncer la création d'un très BEAU FOULARD ARMENIEN C'est le cadeau à offrir à ceux que vous aimez, à ceux que vous voulez honorer, et faites-vous plaisir en l'achetant pour vous-même.

Prix promotionnel du foulard en tergal

"Alphabet Arménien"

80 cm×80 cm, en 4 couleurs sur fond naturel, Fr. 75. — ttc.

Quantité limitée

Ce foulard est en vente à la LIBRAIRIE PALOUYAN
9, Rue de Trévise
75009 PARIS

et envoi contre-remboursement Fr.75 + Fr 7 frais d'envoi.

Vous pouvez nous écrire pour tout renseignement à

CELIGNY, BOITE POSTALE 9, 94130 NOGENT-SUR-MARNE

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, Ուրբաթ, Ապրիլ 8, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Ապրիլ 15, ժամը 20.30ին, « Ասիսթանթ Սոցիալ »ի փերմանանսը, 23, Ռիւ Պելֆոր, Անիէռ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄԵՐՈՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փրատոյի Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ապրիլ 17, Կրկնազատիկի Կիրակին:

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ եկեղեցիի շրջափակին մէջ կառուցուող շէնքի հիմերու օրհնութիւն, ձեռամբ Պատուիրակ Սրբազանի, բոլորուած Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եպիսկոպոսի, վարդապետներու ու քահանայ հայրերու:

Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր Ֆրանսայի զանազան կողմերէն:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսաւոր արարողութեանց:

Նոյն օրը, ի պատիւ սրբազան հայրերու ու բարձրաստիճան հիւրերուն տեղի կ'ունենայ ճաշ Գոնգորտ – Գոռնիշ ճաշարանին մէջ ժամը 13ին. ճաշագին 100 ֆրանք:

Ծանօթ.— Փափաքողները կրնան ապահովել իրենց սեղանները մինչեւ Ապրիլ 14ի երեկոն հեռաձայնելով 90-53-91 կամ 77-84-70: Տոմսերը կը գտնուին կաշեվաճառ Պր. Վարուժանի մօտ՝ 28 Պուլվար տէ Տամ, Մարսէյլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան ձեռնարկները՝ 8 եւ 15 Հոկտեմբեր:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

90ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Փարիզի առաջնորդ

Նախագահութեամբ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
(նախկին տնօրէնուհի Կեդրոնականի)

SALLE GAVEAU

45-47, Rue La Boëtie, Paris (8e) — Métro Miromesnil

Շաբաթ, Ապրիլ 16 ժամը 20.30ին

Բացման խօսք՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՃԱՌԵԱՆԻ մասին հայ լեզուի մտաւորական մը

Արփինէ Փէհլիվանեան (լիբանահայ երգչուհի),

Դաշնակով կ'ընկերակցի Ժանէթ Մաֆեան

Սիւզաննա Միլտոնեան (տաւիղ)

Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Անահիտ Տէվրէնեան (արտասանութիւն)

Թաւջութակ՝ Ժան - Վան - Պորն

(Փրոֆ. Պրիւսէլի Երաժշտանոցէն)

Ջութակ՝ Նիքոլա Մետա, նոյն Երաժշտանոցէն

ՆԱՅԻՐԻ եւ Ս. ԽԱՉ երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Գ. ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Մուտք 10, 25 եւ 50 ֆրանք

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել Պերճ Ճէզվէճեանի 236-54-48 փոստ 15

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
9-10
SAMEDI-DIMANCHE
9-10 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.832
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.832

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ 1977 Թ.Ի ԱՊՐԻԼԻ 10Ի ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀՕՐ ԵՒ ՈՐԴՒՈՅ ԵՒ ՀՈԳՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅ. ԱՄԷՆ:

«Զի խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս: Չէ աստ՝ այլ յարեաւ» (Ղուկ. ԻԴ. 6):
«Ինչո՞ւ էք փնտռում նրան մեռեալների մէջ, որը կենդանի է: Նա այստեղ չէ, այլ յարութիւն առաւ»:

Սիրելի հաւատացեալներ,

Ղուկաս աւետարանչի վկայութիւնն է այս Յիսուսի մասին: Վկայութիւն, որ դարեր ու սերունդներ բազում իրար փոխանցեցին մինչեւ մեր օրերը որպէս մեծագոյն աւետիս: Անցնող երկու հազար տարիների մարդկային ոգեկանութեան ու ողջ պատմութեան առանցքը՝ անիմանալի հրաշքն է Յիսուսի յարութեան:

Գողգոթայի բարձունքում, չարչարանաց խաչի վրայ, Յիսուս աւանդել էր Իր վերջին շունչը, ապա Նրա մեռեալ մարմինը յանձնուել էր հողին, գերեզմանը թաղելով ծանր մի քարի տակ եւ հռոմէացի զինուորներին թողել այնտեղ որպէս պահակներ: Կատարուել էր մի մեծ ողբերգութիւն: Բոլոր արդար սրտերը ողբում էին Յիսուսի մահը եւ դրանում տեսնում չիջումը իրենց երազանքների իրականացման, որովհետեւ դարերով սպասուած ու գտնուած մեսիան խորտակուել էր ու գերեզմանուել: Խոնարհ մարդկանց հոգիների երկնքում յանգել էին աստղերը լոյսի: Խաւարն ու յուսահատութիւնն էր տիրում արդարութեան ծարաւի խոնարհ բազմութիւնների սրտերում: Այս հոգեմաշ ապրումներով ալեկոծ բարեպաշտ կանայք եղան առաջինները, որ միաշաբաթի վաղ առաւօտեան եկան Յիսուսի գերեզմանին խունկ եւ իւղ բերելու: Բայց հազիւ մօտեցած, զարհուրանքով տեսան, թէ գերեզմանի մեծ քարը թաւալուած է մի կողմ, եւ ինքը գերեզմանը դատարկ է մնացել: Այդ պահին է, որ երեւացին նրանց, ինչպէս երանելի մի երազի մէջ, լուսաւոր կերպարանքներով երկու մարդիկ, որոնք մեղմիկ, սակայն պայծառ ձայնով ասացին նրանց. «Զի խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս. չէ աստ՝ քանզի յարեաւ. յիշեցէք որպէս խօսեցաւ ընդ ձեզ մինչ էրն ի Գալիլիա և ասէր թէ պարտ է Որդւոյ Մարդոյ մատնիլ ի ձեռս մարդոց մեղաւորաց եւ ի խաչ ելանել եւ յերրորդ աւուր յառնել»:

Յիսուս մեռելներից յարութիւն էր առել: Մահը պարտուել էր յաղթութեամբ, ինչպէս պիտի ասէր յետոյ Պօղոս առաքեալը: Յաղթութիւն՝ ընդդէմ մեղքի, ընդդէմ անարդարութեան: Յաղթութիւն՝ որ մարդկային հոգու ազատ աշխարհում բացեց մի նոր ճանապարհ, ճանապարհը՝ նիւթի կապանքներից ազատուելու, ճանապարհը մահը հեգնելու, ճանապարհը փրկութեան, ճանապարհը յաւերժ ապրելու:

Յիշեցին այն ժամանակ երուսաղեմացիք, եւ յիշում ենք մենք էլ այսօր, մարգարէական խօսքը Յիսուսի, թէ՝ «Ես կենդանի եմ եւ դուք կենդանի լինելոց էք»:

Հոգու աշխարհի բարձունքներում, Յիսուսի յարութիւնը դարձաւ աւելի իրական, քան ինքը նիւթական իրականութիւնը: Անիմանալին դարձաւ ստուգութիւն, դարձաւ հաւատք, դարձաւ ստեղծարար ուժականութիւն, դարձաւ մարդու կեանքը իմաստաւորող փարոս, դարձաւ առաջնորդող լոյս: Դարձաւ անկարելի ու կարելիի սահմանների վրայ բարձրացած նիւթեղէն պարիսպը տապալող փոթորիկ: Դարձաւ կերտիչ մարդկային պատմութեան:

Եւ չմոռանանք, որ մարդը իր մարդկային էութեամբ ամէն բանից վեր՝ ոգեկան մի իրականութիւն է, բնութեան նիւթականութեան ծոցում: Իր բոլոր նիւթական պայմանաւորումներով հանդերձ, մարդը բարձրանում է իր հոգեկանով նոր մակարդակի վրայ, ստեղծում է նոր որակ նիւթի տիեզերքում: Այդ նոր որակով է, որ բնորոշւում է մարդու մարդկայնութիւնը:

Յիսուս Իր գերբնական յարութեամբ մանաւանդ, յաւիտենական երաշխիքն է հանդիսանում ոգեկանի, այսինքն՝ մարդկայինի իրականութեան:

Մարդիկ եւ սերունդներ բազում հաւատացին եւ պիտի հաւատան միշտ, որ Յիսուսի գերեզմանի քարը տապալող անտեսանելի եւ անիմանալի ուժը, կը տապալի եւ միշտ պիտի տապալի բոլոր արդար յոյսերի եւ երազանքների վրայ ծանրացած գերեզմանաքարերը, ինչքան էլ անհնար թուայ այդ, գերեզմանող անիրաւ ձեռքերին:

Մեր հինաւուրց ժողովուրդը, հայ ազգը, դարեր առաջ, քրիստոնէութեան արշալոյսի առաջին իսկ շողարձակումների օրերին, հաւատաց յարութեան հրաշքին, հաւատաց Քրիստոսի յարութեան շնորհներով մարդկային կեանքը յեղաշրջելու եւ պայծառակերպելու աշխարհասասան ստեղծարար գաղափարին:

Նոր կազմաւորուող ու իր լինելութեան ուղին փնտռող հայ հոգին, յարուցեալ Քրիստոսի աւետարանով գտաւ իմաստը իր գոյութեան եւ ձեւերը իր ոգեկանութեան: Աւետարանի լոյսով շաղախուեց ու արգասաւորուեց իր հոգին: Մշակոյթը եւ պատմութիւնը Հայոց՝ արգասիքներն են այդ լոյսի, ազգային ինքնատիպ ձեւերի ու կաղապարների մէջ: Լեզուն եւ գրականութիւնը, գիտութիւնը եւ դըպրութիւնը, ճարտարապետութիւնն ու քանդակագործութիւնը, երաժշտութիւնն ու նկարչութիւնը, այլեւ գիտակցութիւնը բարոյականի, ծարաւը ճշմարիտի ու արդարի, տենչը ազատ ապրելու, զգացումը ընտանեկան սրբութեան, հերոսական ըմբռնումը հայրենիքի սիրոյ, — ահա անկորնչելի արժէքներ, որոնք Քրիստոսի շնորհներով աճեցին ու ծաղկեցին Հայոց ողջ պատմութեան ընթացքում: Ինչքան խոր ճշմարտութիւն կայ՝ Աւարայրի ճակատամարտի նախօրեակին Ս. Վարդան զօրավարի արտասանած ճառի մէջ, թէ՝ «Յազկերտը կարծում է թէ մենք քրիստոնէութիւնը իբրեւ զգեստ ենք կրում. բայց այն մենք չենք կարող փոխել, ինչպէս գոյնը մեր մարմնի»:

Եւ ահաւասիկ մենք եւս, այսօրուայ Հայերս, կանգնած ենք մեր քրիստոնէական ազգային ոգեկանութեան նոյն պատուանդանի վրայ, նոյն լինելութեան ու արգասաւորման ճանապարհին, նոյն հաւատքով, նոյն ստեղծարար կամեցողութեամբ, նոյն բարոյական ու հայրենասիրական իդէալներով ոգեշնչուած: Մենք նոյն Հայերն ենք, ինչպէս Տիգրան Մեծի, ինչպէս Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Վարդան Մամիկոնեանի օրերին: Մեզանից ամէն մէկը Հայ է երեք հազար տարիներից ի վեր:

Այս զգացումներով, այս մտորումներով ու տենչանքներով մենք՝ Հայ քրիստոնեաներս ողջունում ենք մի անգամ եւս հրաշքը Քրիստոսի յարութեան եւ վերանորոգում մեր սրբազան ուխտը հաւատարիմ մնալու մեր լուսաւոր նախնեաց հրաշագործ հաւատքին, միշտ բարձր պահելու աշխարհի եւ պատմութեան առջեւ ջահը հայկական ոգեկանութեան, միշտ կենդանի ու պայծառ պահելու մեր մայրենի հարազատ լեզուն, մեր հոգիները միշտ սնելու եւ ազնուացնելու հայ հոգեւոր մշակոյթի արժէքներով, միշտ ամէն բանից թանկ դաւանելու վերածնուած արդի Մայր երկիրը մեր՝ յաւիտենական Հայաստանը ամենայն Հայոց, որ իր նոր կեանքով, իր նոր լոյսերով, իր նոր սխրանքներով ու իդէալներով, ուղիղ գծով համայրումն է հայ ազգային ոգեկանութեան եւ շարունակութիւնը Հայոց պատմութեան հերոսական երթի: Դուք բոլորդ, բոլորդ անխտիր, սիրեցեալ զաւակներ Մեր, Հայաստանից թէ Սփիւռքի ճամբաներից, Սուրբ Զատկի աւետաբեր այս պահին լայն բացէք դռները ձեր սրտերի եւ ընդունեցէք Աստուծոյ օրհնութիւնը Սուրբ Էջմիածնի նուիրական սեղաններից եւ կարօտալի ողջոյնը Մայր Հայրենիքի, ձեր հաւատակից եղբայրների եւ քոյրերի:

Զատիկ է այսօր, սիրելիներ, ցնծացէք եւ ուրախ եղէք, զի դատարկ է գերեզմանը խաչեալ Քրիստոսի: Ցնծացէք եւ ուրախ եղէք նաեւ, զի դատարկ է նոյնպէս գերեզմանը մեր նահատակուած ժողովրդի:

Փա՜ռք Քրիստոսի հրաշափառ յարութեան:

Փա՜ռք Հայոց ազգի ու հայրենիքի լուսաշող վերածնունդին:

Եւ արդ, «Գնացէք սիրով որպէս եւ Քրիստոս սիրեաց մեզ եւ մատնեաց զանձն իւր վասն մեր պատարագ», «զի թէպէտ եւ երբեմն էիք խաւար, արդ լոյս էք ի Տէր, իբրեւ զորդիս լուսոյ գնացէք» (Եփես. Ե 2, 8):

«Զի յարեաւ Քրիստոս ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց». ամէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԻՍՐԱՅԵԼԻ Նախարարապետը քաշուեցաւ Աշխատաւորական կուսակցութեան ղեկավարի պաշտօնէն, դրամական դայթակղութեան մը պատճառով: Ռապին, իր կնոջ անունով, միշտ Ամերիկա հաշիւ մը պահած էր 20 հազար տոլարի ինչ որ բացարձակապէս արգիլուած է իսրայելացի ոեւէ քաղաքացիի: Ռապին այդ գումարը ունէր Միացեալ Նահանգները դեսպան եղած օրէն եւ մոռցած էր նեռածելու: Ռապին հեռատեսիլէն իր մէա ֆուլփան ըրաւ բայց չի կրնար վարչապետի պաշտօնէն ալ քաշուիլ որովհետեւ Սահմանադրութիւնը չարտօներ որ հրաժարի փոխանցման դահլիճ մը (ընթացիկ հարցերով կը զբաղի եւ ընտրութիւնները կը պատրաստէ):

ԿԱՐԼՍՌՈՒՀԷԻ մէջ (Դաշնակցային Գերմանիա) ահաբեկիչներ սպաննեցին ընդհ. դատախազը՝ Պուպաք, գլխաւոր պայքարողն էր ահաբեկչութեան դէմ եւ Պատէրի խմբակին: Այս սպանութիւնը վրդովում պատճառած է:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ Թուրք եւ յոյն կիպրացիներու բանակցութիւնները վերջ գտած են առանց որեւէ լուծումի յանգելու: Տարակարծութիւնները նոյնքան խոր են: Նոր շփումներ նախատեսուած են Մայիսի կիսուն:

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆԻ Պաղեստինցիները սաստկացուցած են իրենց յարձակումը եւ Սայքան կը շարունակէ կռուիլ Պաղեստինցիներու կողքին: «Լիբանանեան ճակատ»ը, որ քրիստոնեայ շարժումները կը համախմբէ բողոք բարձրացուցած է արաբ ղեկավարներուն մօտ, արաբ-պաղեստինեան այս դաւադրութեան դէմ: Մինչ այդ Պաղեստինցիք քրիստոնեայ նոր գիւղեր գրաւած են:

ՖԻԿԱՌՕ – ՍՈՖՐԷՍ հանրային կարծիքի նոր քննութիւն մը ցոյց կուտայ որ Ֆրանսացիք գէշ տրամադրուած են եւ օրէ օր կը կասկածին Պառ Ծրագրի յաջողութենէն: Մեծամասնութեան մէջ Շիրաքն է որու ժողովրդականութիւնը կը բարձրանայ:

ՄԻԹԵՐԱՆ համաձայն է Մառշէի առաջարկին ինչ կը վերաբերի Հաւասարական Ծրագրին այժէամականացման, բայց ոչ երբեք՝ նոր բանակցութիւններ տանելու:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Ընդհանուր Համադաշնակցութիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ.) եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ն համաձայնած են գործադուլներու շարժումի մը ձեռնարկելու համար Ապրիլի վերջ հանրային սպասարկութեանց մէջ:

(Շար.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ հարաւ – արեւմուտքը նոր երկրաշարժ մը պատահած է եւ առաջին առթիւ իսկ 500 մեռեալի խօսք կայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Բրեժնեւ ընդունած է ՊԱԿի պարագլուխը՝ Եասըր Արաֆաթ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը Փարիզ կուգայ Ապրիլ 25ին: Գարամանլիս պիտի ընդունուի Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ Ընկերվարական կուսակցութեան նախկին քարտուղարին զաւկին առեւանգումը միշտ խորհրդաւոր կը մնայ: Ծայրայեղ ձախերէն եւք, ծայրայեղ աջերն ալ ուզեցին այդ առեւանգման պատասխանատուութիւնը ստանձնել:

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային կարդ մը հաստատութիւններու կամ դրասենեակներու դէմ եղեռնափորձեր եղած են: Մեծ վնաս չկայ: Արարքներուն հեղինակութիւնը կը պահանջէ «Պալթեան երկիրներու ազատագրման ճակատը»:

ԶԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթիի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի Ապրիլ 13:

ԿԻՆԸ, ՎԻՎԱԼՏԻ, ԳԱՄԲՌԸ

Ապակիին ետեւէն ձիւնը համրօրէն ինքզինք կը տեղաւորէ բոլոր մակերեսներուն վրայ: Ձիւնը եթէ կանաչ ըլլար, մարդիկ պիտի մտածէին կակուղ գարնան մասին, բայց սպիտակ է եւ մարդիկ սովոր են որ սպիտակ ձիւնը ցուրտ ձմեռ կը նշանակէ: Ապակիէն ներս երիտասարդ կին մը կարմիր վարսերը անխուեթօրէն կապած ընդհատ շարժումներով աջ ձեռքը կը տարուբերէ: Վրձինը կը մտածէ գունապնակին վրայ, ապա կ'որոշէ եւ սեւն ու մութ կարմիրը հեւքով մը կը հասնին պաստառին, բան մը կը սկսի բաբախել, այդ գոյները կը խօսին պաստառին մէջ, կարծես բաներ մը կը պատմեն: Կինը մօտէն կ'ըսէ նորէն. սեւ, մութ պատմութիւններ են: Կը պատմեն գիւղերու մասին, նեխած, իրենց կեանքէն յանկարծ ակամայ գըրկուած մեռելներու մասին: Եւ սեւը նորէն կը թառի, եւ սեւը առաւել կը սեւնայ պաստառին վրայ միականի հրէշի պէս. եւ սեւը հետզհետէ կը ձեւաւորուի ու կը վերածուի անդղի մը, հսկայ թաթերը բացած, կտուցը խրած գիւղերու այն ճեղքերուն մէջ ուրկէ կեանքը անհետացած է: Եւ անդղին կը յաջորդեն ուրիշ անդղեր, այդ անդղերը կը վերածուին գորշ յղի ամպերու ու ծանր մթութեան մէջ կը հաստատուի անդղը արթուն, թեւաբաց, միշտ կտուցը խրած մահամերձ գաղափարներու մէջ: Դիակները կարծես պիտի խօսին, կարծես թէ բան մը կ'ըսեն արդէն, բայց զիրենք լսող չկայ, զիրենք լսող չկա՛յ: Պաստառէն դուրս, ուր հիմնական նիւթը կը գեղերի՝ մարդեր կան անականջ, անաչք, անլեզու, անսիրտ, յոգնած, գլուած, թըմբած մարդեր... Դեռ ո՞վ այս սուգի մայրամուտին իր վիշտը կը պատանքէ. ո՞վ մնաց, ո՛վ...:

Կինը կը դիտէ ձիւնը, վրձինը իր տեղը կը դնէ ու ինքզինք կը նետէ շէզլոնկին վրայ: Գիտէ թէ այս գիշեր պիտի չքնանայ. հրասայլերը արդէն հասած են Ալէյ, քանի մը օրերէ ի վեր փամփուշտները կ'երթեւեկեն առանց կողմնացոյցի: Վերջին օրը ուխքիին մնացեալը թափեց գետին եւ ձգեց քաղաքը, ձգեց հարազատները, բարեկամները: Մարդկային բարոյական արժանիքները կը սընանկանային, բնութեան մէջ ապրելու համար հասաւ գիւղի վիլլան: Երեք յարկերուն մէջ ամբողջովին առանձին, առանց սպասուհիի, քաշեց հեռաձայնի գիծը եւ ինքզինք ուզեց յանձնել բնութեան եւ գոյներու: Բայց իր ուղեղի բջիջներուն մէջ յամեցող դաժան երեւոյթները հետզհետէ ձեւակերպուեցան եւ մէկը միւսէն մռայլ, դաշնահարուած կեանքերն ու մահուան տատանող շղարշները շարուեցան ապակեպատ աշխատասենեակին մէջ:

Կնոջ աջ ձեռքէն դէպի վրձին եւ վրձինէն ճերմակ կտաւին վրայ հոսեցան ընդվզումները եւ ընդվզումները վերադարձան նոյն ուղղութեամբ. պաստառէն վրձին, վրձինէն կնոջ մատերուն եւ մատներէն իր անվախօրէն կանաչ աչքերուն:

Իր հարուստ եւ դիւրին կեանքին տեւողութեան հեշտանքի բոլոր ծալքերը տակնուվրայ ըրած այս կինը դժուար վիճակներու ծարաւը ունէր այլեւս: Ողբերգութիւններու դիմաց ամրացուցած, գրեթէ ծառացուցած էր կամքը: Իր երեսուն տարիքը հանդիպած էր մէկ ամուսնութեան, մէկ ամուսնալուծման եւ տասնեակներով սիրահարներու: Այդ խիտ ժամանակամիջոցին ամէն բանի անհեթեթութիւնը ճանչցած էր ու իր ուղեղը ծակծկած էր անպատասխան ինչուներով: Բայց անձնասպանութեան գաղափարը չէր կրցած իրագործել, որովհետեւ երբեմն սիրած էր կեանքը ու փարած անոր թոյլ եւ աննկուն թեւերով...:

Այս կինը սիրած էր օր մը, տասնեօթը տարիներու երազային թեւերով, եւ շոգեմակոյկ մը զինք ու սիրածը փոխադրած էր Փարիզ: Ամուսնացած էին այդտեղ ու երկուքին հայրերը որոնք գործի բերմամբ մրցակիցներ ու թշնամիներ էին, ակամայ հաշտուեր էին իրողութեան հետ: Քանի մը ամիս ետք սկըսած էին սակարկութիւնները, պահանջները: Քայքայումը թուխս նստած էր եւ ամէն օր նոր վէճ մը կը ծնէր. մինչեւ որ վէճը ծնաւ անհաւատարմութիւն, անհաւատարմութիւնը՝ վիրաւորանք ու կատաղութիւն. կատաղութիւնը խոշորացոյցով դիտեց միւսին թերութիւնները ու այնքան մեծցաւ տգեղութիւնը, տգեղութիւնը՝ բարձր դասակարգի եւ հոգեկան վատ պայմաններու բերմամբ երկուստեք ընդունուող սիրուհիներու եւ սիրահարներու, որ միեւնոյն տան մէջ բնակիլը դարձաւ Գորդեան հանգոյց եւ ամուսնալուծման սուրը կտրեց, վերջացուց այս հանգոյցը: Ընկերութիւնը որ երբեք չէ հրաժարած իր դարաւոր դատախազի պատմուճանէն՝ այպանեց. առանց նախաբանի կամ վերջաբանի չար ու անխելք պառաւի պէս այպանեց: Առանց գիտակցելու թէ իր դասակարգային ու նիւթական հաշիւներու ստեղծագործութիւնն է այս ամուսնալուծումը՝ այպանեց ու քիչ մը եւս խեղճացաւ: Կինը, իր կարգին, արհամարհեց այս ընկերութիւնը: Կինը միաժամանակ գտած էր խաբկանքներու ալիքը ու կորսնցուցած ինքզինք սիրահարներու գիրկերուն մէջ: Գիտէր թէ իր արարքներուն մէջ քիչ մը վրէժ կար, քիչ մը անձնասպանութիւն, որ ինքնամերձեցման բարձրագոյն կէտն է:

Առանձին ապրող մարդիկ իրենց շուքին, իրենց իւրաքանչիւր առարկային ուշադրութիւն կ'ընծայեն, կը փայփայեն, կը խնամեն: Այս կնոջ համար ոչ մէկ բան նշանակութիւն ունէր ալ. յաճախ կը պատահէր որ բոլոր գաւաթներն ու շիշերը գլորէր գետին, կտոր-կտոր ընէր: Կը պատահէր որ օրերով միայն խմէր: Կը պատահէր որ ժամերով սիրաբանէր եւ անունն անգամ չգիտնար: Կը պատահէր որ իր տասը տարեկան աղջկան շաբաթներով չհեռաձայնէր: Պարզապէս չէր ուզեր որ մարդիկ գիտնան թէ ով է ինք, որո՞ւ աղջիկն է, ո՞ւր է, ի՛նչ կ'ընէ: Պարզապէս կ'ուզէր ինքզինք ըլլալ, ըլլալ իր ներաշխարհի լայնատեսութեան մէջ եւ ոչ թէ ճանչցուիլ ու յարգուիլ իր միլիոններուն համար:

Կինը ինքզինք էր հիմա ու հակառակ անդադրում հրացանաձգութեան գոյներուն մէջ կը յայտնակերպուէր իր հոգին: Հեռաւոր անկիւնէ մը Վիվալտին կը մրմրար, եւ գոյները կը մզկտային, եւ Վիվալտին մեղմ բանկումներով կը մօտենար, գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը ունէր ձեռքին, ծովու ալիքները կը խժխժային, կը վէտվէտային արշալոյսի փափկութեան մէջ, հեռաւոր թմբկահարում մը կը լսուէր եւ ուշագուրկ տերեւները յիսունըհինգ տարեկան օրիորդներու պէս կը հաւաքուէին. ու թակոցը կը լսուէր, ձմրան թակոցը. բացէք դուռը, ձմեռը ցաւի համար վիրակապեր կը բերէր...:

Այս սեւազգեստ ձմրան մէջ ձիւնը սպիտակ թեւերով խաղաղութեան պսակներ կը գետեղէր: Քաղաք մը ամբողջ կամաց-կամաց քայքայուած էր ինչպէս գինովին ստամոքսը տարիներու ընթացքին, եւ ահա բազմաթիւ սխալ դարմանումներէ ետք թաւալգլոր մահուան կ'ուղղուէր. ոչ մէկ ներարկում կրնար կասեցնել իր սրտաճմլիկ վախճանը: Եւ անդղը սառած մրմուռներու վրայ կը սաւառնէր, եւ կը մզկտար Վիվալտին...:

Վարի դարպասին ձայնը կը լսուէր. կնոջ վարանումը երկար չի տեւեր. կը վառէ բոլոր լոյսերը: Պիտի գան՝ թող գան գողերը, թող իրենց ճամբան լուսաւո՛ր ըլլայ: Բայց դարպասին ձայնը կը լռէ, շղթաները կը ճռնչան ուժգին ապա կը մեղմանան: Մէկ-երկու վայրկեան ետք նոյն շրջանակն է: Ու կինը կը սպասէ բանալիներու տրցակը ձեռքին, ատրճանակը բանալիներուն հետ պիտի յանձնէ գողերուն ու մեկնի ո՞ւր — Աստուած գիտէ — գաւաթ մը եւս կը լեցնէ, առաջին մտնող աւազակին պիտի հրամցնէ: Մուտքի դրան եւ աստիճաններուն վրայ կը բազմանան ձայները: Խորասուրտ քարայրներու մէջ պահուըտած թաթերու պէս կը քալէին իր ականջներուն ու չէին բարձրանար վեր: Այս սենեակը ուր ամէն ինչ հոգի է եւ թափանցիկ ու լուսաւոր այնքան՝ որ երբ մանիշակագոյն ու սեւ ճառագայթներ կը պրուցեն պատերազմի եւ խաղաղութեան մասին, մարդկային կեանքէն բան մը կը պակսի կարծես:

Կինը կը սպասէ երկար պահ մը, թերեւս քանի մը ժամ: Այս գողերուն թաքթիքը չի հասկնար ու ճարահատ կը բանայ դուռը: Նոյն լռութիւնն է, ոչ կը մօտենայ, ոչ կը հեռանայ. վարը վըննալ մարդ մը ըլլալու է: Կինը կ'անցնի սեմէն, կուգայ աստիճաններուն վրայ ու կը նայի վար: Այդտեղ սարսափելի տեսարան մը տեղն ու տեղը կը քարացնէ զինք. ոչ, գողեր չկան, մորթուած դիակներ չկան, լարուած թնդանօթներ չկան. գամբռե՛ր կան, 18–20 գամբռեր: Սեղմուած իրարու քով, վախցած, ամչցած: Գիւղին գամբռերն են, սարսափահար հասած են այս շէնքի մուտքին ու վրայ կը խրախուսեն: Գամբռերը որ որեւիցէ մարդկային հոտի այնպէս ուժգին կը մռլտան այստեղ սուսիկ-փուսիկ փակած են իրարու ու աղերսարկու աչքերով վեր կը դիտեն — գոնէ դուն մեզ խնայէ...:

Աշխարհը դադար չունի. ամէն 500-նոցէ ետք խուլ մռլտոց մը կը լսուի: Ամբողջ գիւղին մէջ գազանները բոյն դրեր են, այստեղ մարդկային բուրում կայ, այստեղ ապահով է, բնազդով գըտած են գամբռերը: Կինը կ'իջնէ անոնց քով եւ իրենց գամբռին մօտ, աստիճաններուն վրայ կը նստի մինչեւ առաւօտ: Երբեմն կարծես այս գամբռը երազ կը տեսնէ, ղառանցանքի նման ձայներ կ'արձակէ ապա ամբողջ մարմնով կը դողդղայ: Կինը կը շոյէ գամբռին դունչը, սրճագոյն մազերը — սիէսթա, ֆիտելլօ — եւ գամբռը պիշ-պիշ զինք կը դիտէ ու կը հարցնէ թէ ո՞ւր գլորեցին իր հին աշխարհը:

Ողբերգութիւններու հանդէպ անտարբեր ձեւացող այս կինը չի դիմանար տեսարանին: Առտու կանուխ կ'որոշէ լքել քաղաք: Երանգապնակին վրայ ամէն ինչ կը թողու սառած, միսի պահածոյ տուփեր կը բանայ, կը շարէ աստիճաններուն վրայ, դուռը շղթայով կը կղպէ որ ուրիշ մարդիկ չգան գամբռերը սարսափեցնելու եւ կը քշէ ինքնաշարժը: Ալէյի մուտքին, Քահալէէն առաջ կը կենայ մեքենան, կ'աւրուի ղեկը: Ո՞վ ես դուն, ի՞նչ գործ ունիս այստեղ, կը պոռայ միլիսը, շուտ քշէ փամփուշտները կը տեղան: Կինը կը փորձէ կրկին. անօգուտ: Միլիսը կը կասկածի, հրացանին կոթով կը զարնէ ինքնաշարժին՝ ճամբուն ծայրը կեցիր: Մինչ այդ զինեալներէն մէկը կը ճանչնայ կնոջ — այսինչ կինն է, կ'ըսէ — յարգանքով կը մօտենայ օգնելու, կ'աշխատի ինքնաշարժը: Ինքնաշարժը հանդարտօրէն կ'ուղղուի ամայի եւ աղմկահար ճամբաներէն, ինչ որ պիտի ըլլայ՝ պիտի ըլլայ: Ինքնաշարժը կը մօտենայ Բառուքէ: Կինը կը մտածէ Սքոչ-Բլապ նստիլ ըմպելիք առնելու մասին: Կը մօտենայ, Սքոչ-Բլապը չկայ. կան քարեր վրայ-վրայի ճնշումով պայթած քարի բեկորներ: Պայթած են ապակիները, լոյսերը, ճերմակ բազկաթոռները, մատուցողները, ժպիտները, երաժշտութիւնը, Վիվալտին, չորս եղանակները, գոյները. վախէն ու քաղցէն ճաքած է գամբռը ու սեւաթոյր անդղ մը իր կտուցը խրած կը տարածէ գամբռին վախի ծերպերը — չըլլա՛յ թէ ապրող բան մը գտնուի դեռ...:

Ինքնաշարժը թափով մը կը դառնայ ետ: Ամէն ինչ պայթած է: Ղեկը փըրթած է: Կինը ակնոցները կը տեղաւորէ աչքին եւ թափթփող անձրեւին տակ կը քշէ ինքնաշարժը: Ու կնոջ սպիտակ մորթը կ'արհամարհէ թէ՛ կեանքը եւ թէ մահը...

ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Երբ փոքր էի, մայրս ինծի կը պատմէր թէ տարիներ առաջ, Կորիւն ձերբակալուած եւ դատապարտուած էր հարիւր մէկ տարուան բանտարկութեան, բայց, մէկ տարի մնալէ յետոյ Մշոյ բանտին մէջ, փախած էր, քիւրտ բանտարկեալ մըն ալ ազատելով իրեն հետ: Յետագային օգտուած էր սակայն Սահմանադրութեան առթիւ շնորհուած ընդհանուր ներումէն:

Երկու օր մնացինք Գոմս, Կորիւնի տունը. երրորդ օրը, մնաք բարով ըսինք մեծանուն հերոսին եւ իր ընտանիքին ու ճամբայ ելանք դէպի Խէյպեան, ուր անհամբեր մեզ կը սպասէին մեր հարազատները:

Վերջին անգամ լծեցինք հայրենի անոյշաչուրի եզները, վերջին անգամ ճռընչեց մեր սայլը եւ վերջին անգամ լսեցինք հօրեղբօրս Սեդրակի քաղցր ձայնը. «Հօ՛, հօ՛ եզօ ջա՛ն, հօ՛, հօ՛ չէկօ ջան»:

Անցնելով քրտական Փալաս գիւղէն եւ հայաբնակ Տոմ գիւղէն, կէսօրէն առաջ, հասանք Խէյպեան գիւղին ծայրը գըտնուող աղբիւրին առջեւ: Մեր ազգականները, մեծով-պզտիկով, եկած էին մեզ դիմաւորելու: Փոքրերը ուրախութեան կանչերով շրջապատեցին մեզ եւ բարձրացան սայլին վրայ. ողջագուրուելով եւ երգելով յառաջացանք: Քիչ վերջ, յուզումով կը մտնէինք հայրենի տան շեմէն ներս:

Մեծ հօրս, Տէր Կարապետ քահանային տունը կը գտնուէր գեղին ծայրը, խոշոր ճամբու մը եզրին: Անոր սահմաններն էին, արեւելքէն՝ գիւղին ժամն ու ռէսին տունը, արեւմուտքէն՝ «քէլէքճի» Մարտոյենց տունն ու մարագը, հիւսիսէն՝ գիւղին կալերն ու նոր գերեզմանատունը, իսկ հարաւէն դէպի Արածանին տանող ճամբան եւ գիւղին աղբիւրը: Լայնանիստ տունը կը բաղկանար բակէ մը, ախոռէ մը, թոնրատունէ մը, սաքուէ մը եւ «քէօշքէ» մը:

Մուտքի փայտէ խոշոր դուռը կ'առաջնորդէր դէպի բակ, որուն մէկ անկիւնը դիզուած էին չորցած ցաներն ու ցախերը: Ամրան՝ բակին պատերը զարդարուած էին անասուններու թրիքով, նախշուն ու կլոր աթարներով: Աթարի կապակցութեամբ, յիշեմ ժողովրդական երգիծական ու սրամիտ առակ մը:

Անգամ կին մը, իր ամուսնոյն ձեռքէն ազատելու համար, զայն խաբելով կը ղրկէ հեռու գիւղ մը եւ անոր կանակի ճամպրուկին մէջ, իբր պաշար, փոխան գաթայի, կը դնէ աթար, շինուած գաթայի ձեւով եւ ետեւէն կ'երգէ այսպէս.

էրիկ մ'ուճիմ, աթա՛ր պաշա՛ր,
էրթա՛յ բարով, չի գայ տարով,
Ես կը խաղամ, ջուխտակ խարով...:

Բակին խորը, ձախ կողմը կը գտնուէր ընդարձակ ախոռը, բաժնուած երկու մասի: Մէկուն մէջ, պատերուն երկայնքին շինուած մսուրներու առջեւ, շարուած, կ'որոճային անասունները՝ կովեր, հորթիկներ, եզներ, ձին՝ զոմէշն ու մատակը:

Ախոռին միւս բաժնին մէջ, դէպի դուռ, երկու-երեք սանդուխով բարձր, հողէ պատուանդանի մը վրայ, անասուններու կողքին, տեղաւորուած էին գեղջուկ հօրեղբայրս Սեդրակը, իր կինը Խուտօն, իրենց մանր ու բէդ ճժերով, որոնք հոն կը քնանային ամառ թէ ձմեռ, անասուններու շունչով տաքցած եւ բոյրով լեցուած ախոռին մէջ:

Բակին խորը, ճիշդ մէջտեղը, ցածլիկ դուռ մը կ'առաջնորդէր թոնրատուն, որուն ձախ կողմը, պատերուն տակ ու անոնց հաւասար, խորխոր կանգնած էին ցորենի, դըմի եւ գարիի ամբարները: Թոնրատան մէջտեղը, կը տեսնուէր հայրենի թոնիրը եւ անոր եզրին նստած սեւազգեստ պառաւ մը, թոնիրի անբաժանելի ընկեր, իրիցկին Սալվարը:

Փայտէ սեւցած գերաններով առաստաղին մէջտեղը, ճիշդ թոնիրին վրայ բացուած էր երդիքը, ուրկէ ամէն առաւօտ հայրենի օճախէն ծուխը կը բարձրանար դէպի երկինք: Իսկ մեծ պահքի երդիքէն կախուած էր «Ուրուծ բէկը»:

«Ուրուծ բէկ»ը, կամ ակլատիզ, խոշոր կլոր սոխ մըն էր, որուն կողերուն խըրուած էին եօթը գունաւոր փետուրներ, որոնք կը խորհրդանշէին մեծ պահքի եօթը շաբաթները եւ իւրաքանչիւր շաբթուան վերջաւորութեան, կիրակի երեկոյ, փետուր մը կը քաշէին սոխէն: «Ուրուծ բէկ»ով կը վախցնէին պատանի երախաները, որպէսզի իրենց պահքը չաւրեն...: Ով որ պահքը աւրէ, «ուրուծ բէկ»ը կուգայ եւ անոր աչքերը կը փորէ, կ'ըսէին մամիկները:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԽՈՆԵԱՆ

(Շար. – 5)

ՀԱ՛Յ ՀԱ՛Յ ՀԱ՛Յ

(ԳՈՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ)

Ա.

Մեր այդ կողմերը ըսել կ'ուզեմ Տիգրանակերտի մէջ, շատ հաց կ'ուտենք: Առանց հացի ճաշել, առանց հացի փոր կշտացնելը փորձել, կը նշանակէ անօթութեան մասին գաղափար չունենալ: Մենք հացը որքա՞ն կը սիրենք, որքա՞ն կ'ուտենք, ատիկա մեր խօսակցութենէն ալ յայտնի է արդէն: Չենք ըսեր «էկէք ճաշենք», կ'ըսենք «էկէք հեց ուտենք»: Չենք հարցներ մէկու մը թէ «քեղցեծ ի՞ս» այսինքն անօթի ե՞ս, կ'ըսենք. «հեց կերծ ի՞ս»:

Մենք կը հաւատանք, թէ երբ մէկը հաց չէ կերած, ըսել է թէ անօթի է, ըսել է թէ քաղցած է:

Մենք մեր տուներէն ներս ունինք մառան մը, կամ քիլեր մը: Մառանը լեցուն կ'ըլլայ հաստափոր կարասներով: Կարասներուն մէջ ի՞նչ կը գտնուի: Ըսեմ. նախ՝ հաստափոր կարասներուն է՛ն հաստափորը լեցուն կ'ըլլայ ալիւրով... անոր քով կարգով՝ ըսել կ'ուզեմ հասակի կարգով, կուգան կը շարուին միւս կարասները, ամենտրեկի կարասը, ձաւարի կարասը, սիսեռի, ոսպի, լուբիայի կարասները: Ուրիշ կարասներ ալ ունինք: Տըմուի այսինքն ռուփի, այսինքն բէքմէզի կարասը, անոր քով դրացի են չամիչի, պաստեղի, չարոցի կարասները:

Մեր այդ կողմերը, ընտանիքի մը հարստութիւնը իր քիլերին մեծութենէն, իր մառանի կարասներուն մեծութենէն, անոնց ալ հաստափոր կամ նիհարակազմ ըլլալէն յայտնի կ'ըլլայ: Իսկ եթէ տան մը կարասները պարապ են, այդ տան «հէլը», այսինքն վիճակը գէշ է, բերլան է, ցաւալի է...: Մենք կ'աղօթենք կամ էղօթք կը ռուրցենք ու կ'ըսենք.

— Մեծն խատուեծ հէչ մէկուն կերեսը պերեպ չճգէ...

— Հէյր երբեհմու խերն ու պէրէքէթը պեկես չեղնէ կերեսներու մէջէն...:

Մեր կարասները երկու գոյն կ'ըլլան: Մենք մոխրագոյն կարասներուն մէջ, սիսեռը, ամենտրեկը, ծեծածը, ալիւրը կը դնենք: Կենենչ, այսինքն՝ կանանչ ըսել կ'ուզեմ, կարասներուն մէջն ալ պանիրը, տըմիւը, չէմիչը, չերոցը, էղը կը լեցնենք:

Եթէ, մայրս խմոր կը շաղուէ, կամ թենեպուր կ'եփէ եւ եթէ քիլերէն, մառանէն բան մը առնելու պէտքը կը զգայ, ու ինք չուզեր խմորոտ ձեռքով ելլել տաշտին քովէն, կը ձայնէ մեզի, ինծի, եղբօրս, կամ քոյրերուս ու կ'ըսէ.

— Խղջեկ էնի՛, — քրոջս անունը Անի է, մենք էնի կ'ըսենք, միշտ այրերուն տեղը կը գործածենք:

— Խղջիկ էնի՛, գնէ՛ քիլերէն ընծի բրդոն մի էղ բեր:

Քոյրս կը վազէ կ'երթայ աղի կարասին մօտ, տախտակէ կլոր կափարիչը կը վերցնէ, կը վերցնէ նաեւ կափարիչին տակի ծածկոցը ու ձեռքը կը խօթէ կարասին մէջը եւ բուռ մը աղ կ'առնէ կը բերէ կուտայ մօրս, ան ալ աղը կ'առնէ ալիւրին կը խառնէ, ինքնիրեն քանի մը անգամ անլսելի ձայնով մը աղօթք կը ռուրցէ ու կը շարունակէ խմոր շաղել...

Մայրս կը ձայնէ.

— Սոբէ՛ քիլերէն լիւլիկը բեր:

Սոբէն՝ միւս քոյրս է, էնիին՝ պզտիկը, Արտեմիս է անունը, կարճահասակ գիրուկ բան մըն է, կարճահասակ է անոր համար ալ ամէն մարդ Սոբէ կ'ըսէ անոր: Իր երբեմն Սոբէ անունով պառաւ մը ապրեր է Տիգրանակերտի մէջ. Սոբէին հասակը շատ կարճ է եղեր, կարճ Կարապետին հասակին չափ է եղեր: Անոր համար է որ մեր այդ կողմերը կարճահասակ աղջիկներուն Սոբէ կ'ըսենք, իսկ մանչերուն ալ կարճ Կարապետ...: Սոբէն եւ Կարապետը շատո՜նց «մեռեն եւ հող դերձեն...», իսկ իրենց անունները յիշատակ մնացին մեր սերունդին...:

— Սոբէ՛ տը հատէ՛ լիւլիկը բեր...

Սոբէն կ'երթայ քիլեր, կ'ուշանայ, մայրս կը գժժէ՛, այսինքն կը պոռա՛յ...

— Տը հատէ՛ բղէգ, է՞ր չիս բերիր լիւլիկը...

Սոբէն՝ քոյրս, կը գժժէ՛ ւլերէն.

— Մամա, լիւլիկը եո՞ւր է... չտեսէ:

— Ո՛ւյ ըն խոշոր էչքդ գոռնէ լեկոտ... հեսեկիդ գըտըր լիւլիկը չը տեսե՞ր...

— Մամա, լիւլիկը չգէ՛:

— Ո՛ւյ գոռանեմ ի գեր գլխուդ, էգջիկ մեծ գուշխանային, էնիին պրկիչին քովը հիյէ՛...

Սոբէն՝ էնիի պրկիչին քովը, մեծ գուշխանային մօտը կը գտնէ լիւլիկը կը բերէ կուտայ մօրս: Մայրս կ'առնէ լիւլիկը, կը հոգէ կը նստի հէպէշին դէմը, անթեղուած ածուխ մը կ'առնէ փոշինեբուն մէջէն, կը շարէ անոր շուրջն ալ միւս գօմուրները, ածուխները ու կը սկսի լիւլիկով փչել կրակը:

Լիւլիկը՝ սրինգի նման կը փչէ մայրս, արդէն սա լիւլիկ ըսուածն ալ, սրինգի նման երկար, սրինգի մը չափ եւ անոր հաստութեամբ, պարզ երկաթէ խողովակ մըն է, որուն մէկ ծայրէն կը փչեն, միւս ծայրէն հով կ'ելլէ, հովին ելած ծայրը, այսինքն՝ կրակին մօտեցուած մասը փոքր ծակ մը կայ, այս ձեւով հովը նեղ ծակէ մը աւելի զօրաւոր կը փչէ...: Մայրս խորունկ շունչ մը կ'առնէ, այտերը կ'ուռին, բերանը կը լեցուի Աստուծոյ տուած օդով, ու կ'ուռի էլէլօի մը նման, այսինքն հնդկահաւի մը պէս ըսել կ'ուզեմ, ու կը փչէ... ու կը փչէ... կրակ վառելու կ'աշխատի...: Մայրս քանի մը անգամ հնդկահաւի պէս ուռելէ յետոյ կրակը կը սկսի կայծերը ցոյց տալ, մայրս ածուխները նորէն ուշադրութեամբ կը շարէ հէպէշին մէջ ու լիւլիկով մէյ մը աջէն, մէյ մը ձախէն կը փչէ, հա՛ կը փչէ...:

Կրակը երբ որ պատրաստ է, հէպէշին, ըսել կ'ուզեմ կրակարանին վրայ կը տեղաւորէ երկաթէ եռոտանի մը որուն մենք կ'ըսենք կեսկերենք: Կեսկերենքին, այսինքն կասկարային ալ վրան կը դնէ կը տեղաւորէ սաճը, սաճը՝ սա մեր գիտցած վրան եուխա այսինքն նօսր հաց եփուելիք, փորին կից մը զարնուած, կռնակը դուրս ելած թիթեղի կտորը...:

Սաճը, երբ կրակին վրայ կը տաքնայ, եւ ինքզինքը դժոխքի մէջ կը զգայ, մայրս միւս կողմէ փայտէ կլոր սեղանին վրայ ճարպիկ մատներովը, գունդ մը խմորը կը վերածէ եուխայի, ու նօսր բարակ խմորը խըր՛շտ կը դնէ սաճին վրայ. բարակ խմորի տերեւը կը սկսի եփիլ եւ քիչ մըն ալ կ'ուռի: Եփած նօսր հացը կ'առնէ կը դնէ գետինը չորի մը վրայ ու երկրորդ մը կը պատրաստէ ու խըր՛շտ կը դնէ սաճին վրայ: Մայրս երբ երեսուն, քառասուն անգամ նոյն շարժումները կը կրկնէ վարպետօրէն, մենք կը դիտենք զինքը մեծ ուշադրութեամբ եւ հիացումով:

Եւ երբ վերջին խըր՛շտն ալ կը վերջանայ, կը վերջանայ նաեւ մեր համբերութիւնն ալ, ու մենք կը վազենք քիլէր, կ'երթանք պանիրի կարասին մօտ, բրդոն մը պանիր մեր ձեռքերուն մէջ՝ կուգանք կը կենանք մօրս մօտ: Ան կուտայ մեզի մէյ-մէկ տաք եուխա, մենք կը փաթթենք պանիրը նօսր հացին մէջ այնպէս՝ ինչպէս մեր ծնած օրը մեզ փաթթած էին չորերուն... ու կ'ուտենք հեցն ու պենիրը մեծ էխորժեկով...:

Ուրիշ ատեններ մայրս մեզի զնկըլիկ ալ կ'եփէ: Զնկըլիկն ալ խմոր է, ինչպէս ըսի, մենք խմորով շաղուած, խմորով, հացով մեծցած ենք:

Տէպկին մէջը՝ տապակին մէջը, քիչ մը իւղ կը դնէք, իւղը կը հալի կը մաշի կը սկսի պղպջակ աչքերով ճեզ նայիլ, անոր մէջը կը թափէք դգել մը, դգալ մը խմոր, խմորը այրած իւղի մէջ անմիջապէս կ'ուռի կը փքանայ, կը կլորնայ, կ'ըլլայ գունդ մը, փոքր կռնակ մը կոր, կ'առնէք իւղին մէջէն կը դնէք ամանի մը մէջը, վրան կը լեցնէք տըմիւը, ռուփը, կ'ուտէք անոյշ անոյշ, կերած կ'ըլլաք զընկըլէք:

Երբ սաճին վրայ դրուած խմորը նօսր չէ ուխայի մը չափ, ու մաս մը հաստութիւն ունի, այն ատեն խմորը կ'եփի սաճին վրայ աչք – աչք... կ'առնէք էչքէչք եփած հացը կը դնէք ամանի մը մէջը, վրան կը թափէք հալած տաք կարագ, անոր ալ վրան շաքար կամ տըմս, կեբած կ'ըլլաք տաշէքմէք կամ եթէ կ'ուզէք ըսէք քարհաց:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԷԿԶԱՐՔԻՆ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Ծաղկազարդի Կիրակին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Մայր եկեղեցին լեցուցած էին պաշտօնական անձնաւորութիւններ, հոգեւորական եւ աշխարհական, լսելու գահակալութեան պատարագը Գրիգոր Եպսկ. Կապրոյեանի, նորընտիր էկզարկը Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ: Ներկաներուն մէջ յիշենք Կարդինալ Մարթիի ներկայացուցիչը՝ Փեղերիլ Եպսկ., Արեւելեան Եկեղեցիներու պատասխանատու Գերպ. Տէքան, Շիրաքի ներկայացուցիչ՝ Փարիզի փոխքաղաքապետ Փիէր Պաս, Երուսաղէմի Ս. Ղազարի ասպետներ, որոնց կարգին՝ կի Քուեթան տը Սեսվալ, պապական Նուիրակին կողմէ՝ Գերպ. Սեպասթիանի, եւայլն, եւայլն:

Այս առթիւ կարդացուեցաւ Պապին հրամանագիրը, որով Պօղոս Զ. Ֆրանսահայ առաջնորդական էկզարք կը նշանակէ Գրիգոր Եպսկ. Կապրոյեան:

Նորօծ եպիսկոպոսը իր քարոզին մէջ (զոր հայերէնէ ետք, տուաւ նաեւ ֆրանսերէն) հաւաստիքը տուաւ իր նուիրումին ու ծառայութեան:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍԻ մէջ վախճանած է Վեր. Արսէն Ա. Կէօրկիզեան, 92 տարեկանին: Ողբացեալ հոգեւորականը ունեցած է ազգային եւ հանրային կարեւոր գործունէութիւն: Հեղինակն է երեք հատորներու՝ «Վասպուրականի հերոսամարտը», «Մեր ազգային գոյապայքարը՝ Թրքական Մեծ Եղեռնի 7 տարիներուն — 1915–1922», եւ «Պաւլիկեան – Թոնդրակեցիներու շարժումը Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ»:

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Իսթ Ծունեըր Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Մարտ 26ին, տեղի ունեցած է հայկական ժողովրդական պարերու երեկոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Համազգային հայ մշակութային միութեան եւ մասնակցութեամբ Մոնրէալի ու Պոսթընի մասնաճիւղերուն: Մոնրէալի պարախումբը, որուն պարուսոյցն է Տիկին Սիրվարդ Շայն, ներկայացուցած է եօթը խմբական պարեր, որոնք արժանացած են 500է աւելի հանդիսականներու գնահատանքին: Նոյն գնահատանքին արժանացած են նաեւ Պոսթընի Համազգայինի նորակազմ խումբին երիտասարդները եւ պարուսոյց Օր. Ֆլորա Գալուստեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (318)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՄՕՐՈՒՍԱՒՈՐ ԴԵՒԻՆ ԹՈՌՆԻԿԸ

— Մտիկ ըրէ, Պեմպօ, ուրիշին չըսելիքս քեզի պիտի ըսեմ... բայց սա մարդը կը տեսնե՞ս, սա հեռուէն մեզի նայողը, խօսք տուր որ անոր բան մը պիտի չըսես... ըսաւ Էմփերիա:

Պեմպօ Սանտրիկոյի կողմը նայեցաւ: Սանտրիկօ կռահելով որ Էմփերիայի եւ դիմակաւոր անծանօթին միջեւ գաղտնի բաներ մը կը դառնային, անոնց կողմը ուղղուեցաւ:

— Շուտ ըրէ, ըսէ, որովհետեւ ահա մեր կողմը կուգայ, թոթովեց Պեմպօ:

— Պիանքա երկու ժամէ ի վեր անհետացած է, ըսաւ Էմփերիա:

Պեմպօ սարսռաց:

— Այդպէս մի՛ սարսռար, շարունակեց Էմբէրիա: Անանկ կը կարծեմ թէ Ռոլան Քանտարինոյի տունը գացած է, Մէսթր: Հիմա այլեւս գիտցածդ ըրէ:

Պէմպօ ձեռքը ճակտին տարաւ, սիրտին ամբողջ արիւնը մէկէն ի մէկ գլուխը խուժած էր:

Բայց ինքզինքը զսպեց եւ այն միջոցին երբ Սանտրիկօ իրենց կը մօտենար, խոնարհութիւն մը ընելով հեռացաւ:

— Ո՞վ է այս գիշակեր թռչունը, հարցուց Սանտրիկօ Էմբէրիայի թեւը մըտնելով:

— Իմ բարեկամներէս մէկը որ ամուսնանալէդ ետքը քու ալ բարեկամդ պիտի ըլլայ, պատասխանեց Էմբէրիա: Վենետիկի երեւելիներէն է:

— Պիանքան հոս չեմ տեսներ, շարունակեց Սանտրիկօ անտարբերութեամբ:

Եւ իսկապէս անտարբերութեամբ ըսած էր այս խօսքը, որովհետեւ Էմբէրիայի գեղեցկութիւնը եւ թարմութիւնը մոռցընել տուած էր Պիանքան:

— Հիմա կուգայ սիրելիս, պատասխանեց պոռնիկը:

Եւ անոր թեւէն բռնելով քովնտի սենեակ մը առաջնորդեց:

.

Պէմպօ, առանց աճապարանքի, ընելիքին վրայ մտածելով, սրահներէն անցաւ: Պարապ սենեակներ մտաւ, որոնցմէ դուրս ելլելով Պիանքայի սենեակը տանող նրբանցքը մտաւ եւ մանկամարդ աղջկան սենեակին առջեւ կանգ առնելով ականջը դրան փակցուց:

Պահ մը մտիկ ընելէ յետոյ դուռը բացաւ:

Սենեակը պարապ էր... ճերմակ շըրջազգեստը բազմոցին վրայ կեցած էր եւ գոհարեղէնները սեղանին վրան էին:

— Իրաւ փախեր է, փսփսաց ուրախութեան սարսուռով մը:

Քանի մը վայրկեան յետոյ Պէմպօ դուրս ելլելով տափանաւ մը կը ցատկէր եւ նաւավարին կ'ըսէր.

— Շո՛ւտ զիս Մէսթրի ծովաբերանը տար... կրկինը պիտի վճարեմ:

Տափանաւը ճամբայ ելաւ:

Հազիւ կէս ճամբան հասած, Պէմպօ ծովուն վրայ խոշոր տափանաւ մը նշմարելով նաւավարին հարցուց.

— Ի՞նչ է այս:

— Տափանաւ մը որ Վենետիկ կը դառնայ, պատասխանեց նաւավարը:

— Այդ նաւուն նաւավարին հետ կըրնա՞նք խօսիլ, մրմնջեց Պէմպօ սարսռալով:

— Քովէն անցած ատեննիս կը խօսինք, ըսաւ նաւավարը:

Եւ Պէմպոյի նաւավարը իր տափանաւուն քիթը այն կողմը դարձուց:

— Հէ՛յ, վարպետ, ո՞ւրկէ կուգաք, պոռաց ծիրանաւորին նաւավարը երբ հեռուէն եկող նաւը իր նաւուն մօտեցաւ:

— Մէսթրի ծովաբերանէն, պատասխանեց ձայն մը միւս նաւէն:

— Մանկամարդ աղջի՞կ մը տարիք հոն, հարցուց Պէմպօ խօսքի խառնուելով:

— Այո՛, Վսեմաշուք Տէր:

— Լաւ, ճամբանիդ շարունակեցէք, ըսաւ Պէմպօ: Բայց եթէ սուտ խօսեցաք, գործերնիդ գէշ է: Նաւերնուդ անունը ի՞նչ է:

Սիրէնայի տէրը փոխանակ պատասխան տալու, գիշերուան մութէն օգտուելով առաջ քշեց իր նաւը:

Պէմպօ մտածելով որ եթէ նաւուն անունը սորվելու համար անոր ետեւէն իյնալու ըլլար շատ ժամանակ պիտի կորսնցնէր, ուղղակի ծովաբերան քշել տըւաւ իր նաւը:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

La Section Culturelle de l'U.G.A.B. de Marseille
présente

ARMÉNIE 1915

par le Théâtre d'Expression Arménienne (Troupe de Lyon)
avec montage audio-visuel au Palais des Congrès le Samedi 16 Avril à 21 heures.
Réservation : au Club, 33 Cours Pierre-Puget les Mardis et Vendredis à partir de 21 heures.
Agence Wasteels, 87, la Canebière
Jeans Haig, 4 Rue de la République
Entrée : 20 F.

De retour d'expédition en Amazonie
PASCAL MANOUKIAN
expose, en compagnie de ses compagnons d'aventure Hugues et Patrice ses photos et des objets indiens au Centre Commercial de Vélizy II.

Un film sur les indiens Macuje d'Amazonie Colombienne, que les trois jeunes explorateurs furent les premiers blancs à contacter, est régulièrement et gratuitement projeté durant l'exposition qui se prolongera jusqu'au 14 Avril.
Un extraordinaire document !

Ամազոնիայէն վերադարձին՝
ՓԱՍՔԱԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
իր երկու ընկերներուն հետ կը ցուցադրէ իր բերած նկարներն ու հնդիկ առարկաները Վելիզի 2ի առեւտրական կեդրոնը։ Մինչեւ Ապրիլ 14, ձրի եւ կանոնաւոր կերպով կը ցուցադրուի նաեւ փաստա-նկար մը քոլոմպական Ամազոնիայի Մաքուժէ Հնդիկներու մասին, որոնց հետ երեք երիտասարդները առաջին սպիտակները եղած են շփման մէջ մտնելու։

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շաւիլի «Արղութեան» խումբը կը տօնէ իր հիմնադրութեան Յիսնամեակը, Ապրիլ 17, Նոր Կիւրակէի օրը, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Կապ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Առաւօտուն Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 50 տարիներու մէջ մահացած «Արղութեան» խումբի հետեւեալ ընկեր – ընկերուհիներուն յիշատակին.—

Սաթենիկ Արղութեան, Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան, Ջաւօ Շանթ, Լէօլա Սասունի, Պերճուհի Բարսեղեան, Սաթօ Յակոբեան, Իշխան Յովսէփ Արղութեան, Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեան, Սիմոն Վրացեան, Վահան Փափազեան (Կոմս), Մկրտիչ Տէր-Ստեփանեան, Սուրէն Նաւավարեան, Օննիկ Տէմիրճեան, Հրանդ Աթանեան, Յակոբ Աբէլեան, Սարգիս Գասպարեան, Թորոս Սարեան, Միսաք Սարգիսեան, Արմենակ Թորիկեան, Յովսէփ Դպիրեան, Թովմա Թումանեան, Խաչատուր Արթինեան, Մասիս Սայլանճեան։

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ժամը 13ին ընկերահամակրական հոգեճաշ եւ հանդէս հայ դպրոցի սրահը։

Կը խնդրուի ողբացեալ ընկերներու յիշատակը յարգող բոլոր ընկերներէ, համակիր բարեկամներէ եւ ողբացեալներու ընտանեկան պարագաներէն ներկայ ըլլալ այս կրօնական արարողութեան եւ հոգեճաշի հանդէսին։

Ճաշի ծախքերու մասնակցութիւն։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Ապրիլ 17, ժամը 13·30ին Օթէլ Օփերա – Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ։

ՊԱՐ – – ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
Խնջոյքը կը տեւէ մինչեւ ժամը 6։
Ճաշագին 40 ֆրանք

Semaine Culturelle du YAN'S CLUB

12-20 AVRIL

MARDI 12 AVRIL, 21 HEURES :
Projection du Film « POINT LIMITE ZERO » de Richard Sarafian, suivi d'un débat sur « La création cinématographique arménienne en Diaspora »

VENDREDI 15 AVRIL, 21 HEURES :
Théâtre : l'ARMENOCHE de Reine Bartève, mise en scène par Jean-Luc Boutte.

LUNDI 18 AVRIL, 21 HEURES
Concert.— « Quatuor SEVAN » Janos Mate (violon), Emmanuel Kouyoudjian violon), Hovhannès Anastasian (alto), Hans Mannès (violoncelle
Programme : Beethoven, Mozart, Komitas, Anastasian

MERCREDI 20 AVRIL, 21 HEURES
Conférence : LE GENOCIDE par le Dr. YVES TERNON

Ces manifestations ont lieu au Yan's Club, 5 Ave. Reille, Paris 14e
Le nombre des places étant limité, il est recommandé de réserver pour les soupers qui suivront : Tél. : 589-20-48

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական սրահի մէջ՝ 12–14 *Ռիւ Սէն Պազիլ*
Ապրիլ 17, Կիրակի ժամը 16·30ին
Մասնակցութեամբ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերու
Հովանաւորութեամբ
Միութեան ատենապետ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ
Կը նախագահէ Միութեան փոխ-նախագահ Պ. ԱԼ. ՊԱՊԱՅԵԱՆ
Կը խօսի Պ. Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին
Կ'երգեն ՕՐ. ԺՕԶԷ-ՎԷՄԵԱՆ (Օփերա) եւ Տիկին Տէր – Պօղոսեան
Կը նուագեն Գ. Պուզաքլեան — Կ. Թերզեանի Ուրարտու նուագախումբ
Հանդէսէն յետոյ ճաշ, պատրաստուած Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ
Ճաշագին 40 ֆր.
Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝
Աւտոյեան. — 72–02–33, — Պապայեան 66–01–21
Պանտիկեան 66–17 46 — Կրասեան 93–32–18

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

DINER et BAL DE NUIT

de l'École Tebrotzassère

Samedi 7 Mai de 21 h. 30 à l'aube
dans les salons « CONCORDE - LA FAYETTE » PALAIS DES CONGRES
PORTE MAILLOT — PARIS
avec le grand orchestre HARRY HOUGASSIAN
ATTRACTIONS — CONCOURS D'ELEGANCE

Pour les billets, téléphoner après 20 heures :
Mme Kouyoudjian 757-57-64 — Mme Aghamian 893-15-65
Mme Tcherpachian 033-91-35

Tenue de Soirée

ARMENIE *77*

DÉPARTS CHAQUE MOIS

du 7 Mai au 18 Mai
du 11 Juin au 25 Juin
du 13 Juillet au 25 Juillet
du 5 Août au 19 Août
du 1er Octobre au 15 Octobre
du 22 Octobre au 5 Novembre
du 23 Décembre au 6 Janvier 78

à partir de 2680 F

du 5 Août au 19 Août
(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Voyage aux Etats-Unis

DU 2 AU 9 MAI 1977
NEY-YORK — WASHINGTON
PRIX : PARIS/PARIS, Classe Touriste : 2.750 FRS
1ère Classe : 2.950 FRS
Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS
POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Le Centre Culturel Alex Manoogian présente en son sein un
CLUB PHILATELIQUE :
S.A.P. (Section Arménienne Philatélique)
Animateur responsable
ARMAND ANOUCHIAN

Beaucoup d'Arméniens sont attirés par les timbres-poste et voudraient se rencontrer afin d'effectuer les échanges amicaux.
Grâce à l'U.G.A.B. cela vous sera désormais possible, en venant au :
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17
Pour assister à la première réunion d'information, le MARDI 12 AVRIL de 20 h. 30 à 22 h.

VENEZ NOMBREUX :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Աղքատախնամ ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 21, ժամը 20ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ։
Կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան բոլոր անդամները։

ԶԱՏԻԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Զատկի առթիւ (Ապրիլ 10 Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին կը մատուցուի հայկ. ծէսով պատարագ Սէնթ-Անտրէ Լը 0 եկեղեցին։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԳԱԼՈՒՍՏ ՔՀՆՑ. ԹԵՒԵԱՆ
Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի Հայութիւնը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները Ապրիլ 15, ժամը 20·30ին, « Ախթամար Սոցիալ »ի վերմանանոցը, 23, Ռիւ Պելֆոր, Անիէռ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ ոչ-անդամ հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ապրիլ 17 Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցերու լուծում։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ճշդապահ ըլլալ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄԵՐՈՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ապրիլ 17, Կրկնազատիկի Կիրակին։

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ եկեղեցիի շրջափակին մէջ կառուցուող շէնքի հիմերու օրհնութիւն, ձեռամբ Պատուիրակ Սրբազանի, բոլորուած Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եպիսկոպոսի, վարդապետներու ու քահանայ հայրերու։

Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր Ֆրանսայի զանազան կողմերէն։

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսաւոր արարողութեանց։

Նոյն օրը, ի պատիւ սրբազան հայրերու ու բարձրաստիճան հիւրերուն տեղի կ'ունենայ ճաշ Գոնգորտ – Գոռնիշ *ճաշարանին մէջ ժամը 13ին. ճաշագին 100 ֆրանք։*

Ծանօթ.— *Փափաքողները կրնան ապահովել իրենց սեղանները մինչեւ Ապրիլ 14ի երեկոն հեռաձայնելով 90–53–91 կամ 77–84–70։ Տոմսերը կը գտնուին կաշէվաճառ Պր. Վարուժանի մօտ՝* 28 Պուլվար տէ Տամ, Մարսէյլ։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
13
MERCREDI
13 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.833
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — No 13.833

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Դ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԵՐԸ

Մենագրութեան մէջ մեծ տեղ է յատկացուած Անդրանիկին, որուն հանդէպ պաշտամունք ունի ակադեմիկոսը: Նիւթեր հաւաքած է զանազան աղբիւրներէ, որոնց շարքին կարեւոր թիւ մը կը կազմեն հակադաշնակցական հեղինակները: Ուշագրաւ է, ամէն անգամ որ Անդրանիկի անունը կը յիշէ, առիթը կը գտնէ յարձակելու Դաշնակցութեան վրայ, որուն դէմ հիւանդագին ատելութեամբ լեցուած է: Կ'ուրանայ, որ Անդրանիկ երբեւիցէ դաշնակցական եղած ըլլայ...: Կը յիշէ ազգային հերոսին նուիրուած կարգ մը երգեր, սակայն կը մոռնայ ամէնէն ժողովրդականը.

Դաշնակցական խումբ գնաճ մենճ
Սասուն,
Մեր հայ եղբայրներ մեզ են սպասում,
Անդրանիկը բաջ իւր զինուորներով,
Կ'ուզէ պատերազմ, կը սպասէ գարնան:

Դաշնակցական Աղբիւր Սերոբի եղերական սպանութենէն ետք Անդրանիկն է ստանձնած հայդուկային շարժման ղեկավարի դերը: Իր կեանքի վերջին շրջանին հեռու մնաց Դաշնակցութենէն: Աղայեան չի բացատրեր պատճառները:

Ստ. Կուրտիկեան կը գրէ թէ «Անդրանիկի գործունէութիւնը վիճելի շատ հարցեր է առաջացրել մեր պատմագրութեան մէջ»: Յետոյ նաեւ՝ «Նման մեծածաւալ աշխատութեան մէջ կան վիճելի հարցեր, թերիներ, ուսումնասիրութեան պատմագիտական մակարդակի խախտող մանրամասնութիւններ, անհաւասար ոճ... Հայդուկային շարժումից ազգայնական կուսակցութիւնների գործունէութիւնը սահմանազատելու միտում, կամաւորական շարժման ոչ պարզ ու որոշակի գնահատում» (Սով. Գրականութիւն, Օգոստոս 1976):

Ահա՛ թէ ինչ կը գրէր Աւետիս Ահարոնեան.

«Անդրանիկ հայ ժողովրդի համար անհատ չէ, այլ մարմնացումն է մի հզօր ու անսասան գաղափարի: Եւ իբրեւ այդպիսին՝ նա ժողովրդի երեւակայութեան մէջ անանձնացած, դիւցազնացած է: Կուռք է Անդրանիկը, որ մեր ժողովուրդն է կռել, կոփել ու քանդակել համապատասխան իր իղձերի, ձգտումների, ամբողջ խռչալին, արդարութեան եւ իրաւունքի ծարաւ իր հոգու պահանջներին (Հայրենիք ամսագիր, 1927, թիւ 2):

Իսկ ակադեմիկոս Աղայեանի համար Անդրանիկը առիթ մըն է վարկաբեկելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ակադեմիկոս Աղայեանի գրքին նուիրուած գրախօսականով մը («Ազատագրական շարժման խորքերում», Գրական թերթ, 1977 Յունուար 28), Սուրէն Աղաբաբեան կը գրէ.

«Հակասական, բարդ, « անգաղտնիք » խառնուածք չլինելով, Անդրանիկը, այնուամենայնիւ, ունեցել է ե՛ւ մոլորութիւններ՝ ազատագրական շարժման որոնման ուղիներում, ե՛ւ ժամանակաւոր պատրանքներ ու սպասելիքներ Դաշնակցութիւնից (որի հետ, ինչպէս վկայում են փաստերը, գտնւում էր մշտական օպոզիցիայի մէջ), ե՛ւ ակամայ, «պարտադրուած» սխալներ (Ղարաքիլիսայի անցքերը) »:

Շարունակութեան մէջ Աղաբաբեան գիտել կուտայ.

«Ներկայացնելով Անդրանիկի կեանքի հերոսական դրուագների շղթան, բերելով նորանոր մանրամասնութիւններ նրա գործից, Ծ. Աղայեանը չի «սրբագրում» այդ գործի մէջ եղած կնճիռները, այլ պատմում է իրականութիւնը, ուր տեղ ունեն ե՛ւ մոլորութիւնները, ե՛ւ, մանաւանդ Անդրանիկի ողբերգութիւնը՝ կապուած կամաւորական շարժման փլուզման հետ»:

×

Ձենք ուզեր աւելի երկարել մեր այս գրախօսականը գրքի մը մասին, որուն մէջ մանրամասնօրէն քննուած են Հայկական Հարցը եւ մեծ Պետութեանց բռնած բացասական դերը, «Հայաստանի ինքնավարութեան» գաղափարը, կամաւորական ջոկատներու ստեղծումը, Երիտասարդ Թուրքերու ցեղասպանական ծրագիրը, Մ ե ծ Ե ղ ե ռ ն ը, զանգուածային ջ ա ր դ ե ր ը, Հայերու ինքնապաշտպանութիւնը, տարագրութիւնը, հայ գաղթականութեան բեկորները, համիտեան համատարած ջարդերը, Կիլիկիոյ կոտորածը, Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը, Զինադադարը, Սեւրի դաշնագիրը, քէմալական շարժումը, Հայաստանի խորհրդայնացումը, Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը, Հայկական Լեգէոնը, Ֆրանսացիներու կողմէ Կիլիկիոյ գրաւումը, Մարաշի, Այնթապի, Ուրֆայի եւ Հաճընի եղերական դէպքերը եւ այլ յարակից խնդիրներ, Կիլիկիոյ պարպումը եւ հետեւանքները:

Վիճելի են իր տեսակէտները:

Աղայեանի եզրակացութիւնն այն է, որ շնորհիւ 1917 Հոկտեմբերի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան փրկուեցաւ հայ ժողովուրդը:

«Սովետական Հայաստանն, իրօք, դարձաւ աշխատաւոր Հայութեան երազած հայրենիքը, նրա գիտութեան ու մշակոյթի կենտրոնը: Դա սովետական կարգերի եւ լենինեան ազգային քաղաքականութեան յաղթանակն է» (էջ 832):

Ակադեմական պատմագէտ մը կը սպասուէր աւելի գիտական, անաչառ, անկողմնակալ եւ առարկայական մօտեցում Արեւմտահայերու ազատագրական շարժումներուն առընչուող դէպքերու եւ դէմքերու վերլուծման համար, հիմնուած պատմական անհերքելի փաստերու վրայ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԱՏԻԿԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

Ս. Պետրոսի Հրապարակին մէջ խռնուած աւելի քան երկու հարիւր հազար հաւատացեալներու ներկայութեան, Պօղոս Զ. Պապը զատկական իր պատգամը ուղղեց քրիստոնեաներուն՝ 14 լեզուներով: Պապը պատարագեց բացօդեայ՝ Հրապարակին վրայ յատկապէս պատրաստուած խորանի մը վրայ: Պատարագի ընթացքին հաղորդութիւն ստացան հինգ աշխարհամասերը ներկայացնող խումբ մը հաւատացեալներ:

Երուսաղէմի մէջ, Արեւմտեան և Լատին եկեղեցիներու մօտ երեսուն հազար ուխտաւորներ հետեւած են զատկական արարողութիւններուն մատուցուած յոյն, հայ, ղպտի, ասորի եւ լատին ծէսերով:

Լենինգրատի մէջ, Շաբաթ, հինգ հազար հաւատացեալներ ներկայ եղած են կէս գիշերուան պատարագին՝ Ս. Նիկողոս եկեղեցիին մէջ: Բազմաթիւ հաւատացեալներ, տեղ չգտնելով եկեղեցիին մէջ, դուրսէն հետեւած են պատարագին: Երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամն էր որ Ռուս 30 միլիոն հաւատացեալներ Քրիստոսի Յարութիւնը կը տօնէին Արեւմուտքին հետ:

Լօզանի մէջ մօտ 2500 աւանդապաշտ կաթողիկէներ, մեծ մասով ֆրանսացի, մասնակցած են հաւաքոյթի մը՝ նիւթ ունենալով «Ընկերվարական փորձութիւնը, պատրանք՝ որ պէտք է ցնդի»:

Փարիզ Կարդինալ Մարթին է որ կը մատուցանէր պատարագը՝ Նոթրը Տամի մէջ, երբ երկու երիտասարդուհիներ կը փորձէին խանգարել արարողութիւնը:

1959էն ի վեր, երբ Կիպրոս անկախութիւն կը ստանար, առաջին անգամ ըլլալով Մակարիոս արքեպիսկոպոս, հիւանդ, չկրցաւ մատուցանել զատկուան պատարագը:

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՐԱՖԱԹԻ ԿՈՉԻՆ

——— o ———

Հակառակ բախումներուն վերջ տալու Եասէր Արաֆաթի հրահանգին, կռիւները, աւելի բուռն, կը շարունակուին հարաւային Լիբանանի մէջ, Մարժայուն քաղաքին շուրջ, զոր պաղեստինեան ուժերը կը փորձեն գրաւել: Տակաւին անորոշ կը մնան բախումներուն վերջ տալու Արաֆաթի դրդապատճառները, մանաւանդ երբ պաղեստինեան եւ յառաջդիմական ուժերը յաղթանակ մը տանելու ի վիճակի կը թուէին: Ըստ լիբանանեան մամուլին, Սուրիան է, որ Հարաւի այս վերջին բախումներուն ընթացքին Պաղեստինցիներուն օգնելէ ետք, միջամտած է որ այլեւս վերջ տան կռիւներուն: Սուրիա նախապէս ապահովութիւն ստացած է քրիստոնեայ ուժերէն, թէ ներկայ դոյավիճակը պիտի պահուի Հարաւի մէջ: Պէյրութի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ նախագահ Ասատ, աջակողմեան ուժերուն դաս մը տալէն ետք, այլեւս աւելորդ կը նկատէ կռիւները շարունակել: Կ'ըսուի նաեւ թէ Դամասկոս կը խուսափի խարայելեան միջամտութիւններէ. այն պարագային որ Պաղեստինցիները գրաւեն սահմանակից կարեւոր դիրքերը՝ Մարժայուն եւ Քլէյա: Արաֆաթ կռիւներուն վերջ տալու հրահանգը կուտար Մոսկուայէն վերադարձին, Դամասկոսի մէջ նախագահ Ասատի հետ տեսակցելէն ետք:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾ ՕԴԱՆԱՒԵՐ՝ ԶԱՅԻՐԻ ՀԱՄԱՐ

——— o ———

Զայիր, Զատկուան շաբաթավերջին, դարձաւ միջազգային քաղաքական գըլխաւոր թատերաբեմը: Ընդառաջելով նախագահ Մոպութուի կոչին, Մարոք, Շաբաթ օր արդէն, 1500 վայրաչուներ կը ղրկէր Քոլվեսի: Ֆրանսա, իր կարգին, 11 ռմբաձիգ «Թրանսալ» օդանաւեր կը փութացնէր Ռապաթ: Այս օդանաւերը, ըստ Ելիզէի զեկոյցին, միմիայն մարոքեան զինուորական կազմածներ կը փոխադրեն եւ Ֆրանսացի ոչ մէկ զինուոր կը մասնակցի գործողութիւններուն: Զայիրին իրենց օժանդակութիւնը խոստացան Սուտան եւ Եգիպտոս եւս: Ցարդ Մոսկուա կը հաստատէ միայն կատարուած իրողութիւնը՝ առանց մեկնաբանութեան, մինչ Սպիտակ Տան բանբերը կը նշէ, թէ «Զայիրի կապակցաբար ոչ մէկ համագործակցութիւն ունեցած ենք, Ֆրանսայի թէ ուրիշ որեւէ երկրի հետ»:

Ֆրանսայի այս « օժանդակութիւնը » շուտով իր հակազդեցութիւնը կ'ունենար, Փարիզ: Մինչ ընկերվարականները վախ կը յայտնեն թէ «այս միջամտութիւնը զինուորական քանի մը ռմբաձիգ օդանաւերէ անդին կրնան անցնիլ», համայնավարները արդէն «մտահոգուած են ու զայթակղած»: Ըստ Քոլ տը Միւրվիլի Ֆրանսա դէմ է «Ափրիկէի մէջ զինու ուժով յեղաշրջման եւ կ'ուզէ վստահութիւն ներշնչել ֆրանսախօս երկիրներուն՝ որոնք մտահոգուած են տիրող կացութենէն»: Անկախ Հանրապետական պարագլուխ Ռոժէ Շինօ եւս «բնական կը գտնէ այս օժանդակութիւնը՝ որ կը միտի Զայիրի անկախութեան պահպանման»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 7)

ԱՐԱՐԱՏ – ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԻՆԱՄՕ ԽԱՂԸ (*)

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի 40րդ ախոյենութեան մրցումներու շարքին «Արարատ»ի երկրորդ խաղը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 6ին, Մոսկուայի «Դինամօ»ի դէմ՝ Երեւանի մէջ: Խաղի 12րդ վայրկեանին Գերշկովիչ արագ յառաջխաղացքով մը ճեղքած է «Արարատ»ի պաշտպանողական գիծը եւ մօտեցած բերդին. այդ պահուն Աբրահամեան ձգելով իր բերդը յառաջացած է կասեցնելու համար գրոհը, սակայն Մակսիմենկով առանձին մնալով պարապ բերդին առջեւ՝ նշանակած է առաջին կէտը: 82րդ վայրկեանին Գերշկովիչ նշանակած է երկրորդ կէտը: Խաղը վերջ գտած է 0–2 արդիւնքով ի նըպաստ Մոսկուայի «Դինամօ»ին:

(*) Այս խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Ապրիլ 8ի թիւով:

Քանի մը տողով

ԺԱՔ ՓՐԵՎԷՐ մեռաւ 77 տարեկանին, Շէրպուրկի մօտ փոքրիկ գիւղի մը մէջ, ուր քաշուած կ'ապրէր: Իր անունը կապուած է քսանական թուականներուն գերիրապաշտութեան ծնունդին հետ: Թատերագիր, բայց մանաւանդ ժողովրդական սիրուած բանաստեղծ, իր քերթուածներէն շատեր, Քոսմային երաժշտութեամբ եւ Իվ Մոնթանի երգով, տակաւին կը հնչեն բոլոր շրթունքներուն վրայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետ Ատոլֆօ Սուարես անձամբ օրինաւոր յայտարարեց Սպանիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը՝ վերջ տալով քառասուն տարիներու ֆըրանքիզմին, զօրավարին մահէն 18 ամիսներ ետք: Յառաջիկայ Յունիսին, Սպանիոյ համայնավարները պիտի կարենան ազատօրէն մասնակցիլ երեսփոխանական ընտրութիւններուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԳԻՏԵԼԻՔ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օ

Հայաստանի «Գիտելիք» ընկերութեան 10րդ համագումարը տեղի ունեցաւ Մարտ 24ին, Երեւան (*):

Բացումը կատարեց ընկերութեան վարչութեան նախագահը՝ Ակադ. Վ. Համբարձումեան: Գործունէութեան հաշուետուութիւնը ներկայացուց նախագահին առաջին տեղակալը՝ Լ. Քալաշեան, իսկ Կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսեցաւ քարտուղար Կ. Դալլաքեան:

Վերոյիշեալ ընկերութիւնը հիմնուեցաւ 1947ին եւ այդ թուականին իր շարքերուն մէջ կը հաշուէր 175 անդամ: Յիշեցնենք, թէ հիմնադիր ժողովին մասնակցեցան ծանօթ գիտնականներ եւ մտաւորականներ՝ Վ. Համբարձումեան, Ալ. Իսահակեան, Ա. Տէրտէրեան, Մ. Սարեան, Գ. Բօրեան, Հ. Սիրաս եւ ուրիշներ: Առաջադրուած ծրագիրն էր «բաւարարել ժողովրդական լայն զանգուածների աճող հոգեւոր պահանջմունքները գիտելիքների տարբեր բնագաւառներում, պրոպագանդել գիտութեան եւ մշակոյթի, տեխնիկայի եւ առաջաւոր փորձի նորագոյն նուաճումները, նպաստել կոմունիզմը կառուցող մարդու աշխարհայեացքի ձեւաւորմանը», ինչպէս կը յիշեցնեն Հայաստանի մամուլն եւ պատկան մարմինները պարբերաբար:

Տասնամեակներէ ի վեր կատարուած աշխատանքներու առանցքը մարքս – լենինեան գաղափարախօսութեան քարոզչութիւնը կը կազմէ, անշուշտ, պատշաճեցուած օրուան իշխանաւորներու ճըշգրտած եւ վարած քաղաքականութեան: Արդէն Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն «ՍՄԿԿ 25րդ համագումարի որոշումների կատարման գործում քաղաքական բանաւոր ագիտացիայի դերի բարձրացման մասին» անունով իր առած որոշումով վերջերս կը ճշդէր քարոզչական բնոյթի աշխատանքներուն ոչ միայն կարեւորութիւնը, այլեւ կը սահմանէր գործադրութեան միջոցներն ու եղանակները, ինչպէս նաեւ նիւթերն ու կէտերը: Գլխաւոր առաջադրութիւններն են պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի, Մոսկուայի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան, գիտական աթէիզմի, այլ խօսքով՝ անաստուածութեան եւ նմանօրինակ գաղափարներու տարածումը քարոզչութեան ճամբով: Ներկայիս՝ այլ կարեւոր առաջադրութիւններ եւս հրապարակ կը դրուին: Այսպէս, Կ. Դալլաքեան գրեթէ տառացի կրկնելով Բրեժների արտայայտած տեսակէտները Խորհ. Միութեան Արհեստակցական միութիւններու 26րդ համագումարին, Մարտ 21ին, դիտել տուաւ, թէ անհրաժեշտ է «ուժեղացնել բուրժուական գաղափարախօսութեան, ռեվիզիոնիզմի եւ դոգմատիզմի դէմ մղուող պայքարը: Անհրաժեշտ է առաւել յարձակողականօրէն հանդէս գալ բուրժուական գաղափարախօսութեան ամէն տեսակի ներթափանցման դէմ, լենինեան սկզբունքայնութեամբ պաշտպանել յեղափոխական տեսութեան անսասան հիմքերը, փաստարկուած մերկացնել դասակարգային հակառակորդների կողմից մեր իրականութեան խեղաթիւրումը»: Սակայն առաւել կարեւորը օրուան հարցերէն մէկն է՝ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումը Խորհ. Միութեան մէջ: Արդ, Բրեժնեւ, Արհմիութիւններու համագումարին, առաջին անգամ ըլլալով անդրադարձաւ Արեւմուտքի մեղադրանքներուն պատասխանելով, թէ «մեր հակառակորդները… կեղծ ռեկլամի միջոցով բըմբռնում են սոցիալիստական երկիրներում «ներքին օպոզիցիայի» պատրանքը: Հէնց այդ պատճառով էլ կազմակերպւում է աղմկարարութիւն, այսպէս կոչուած՝ «այլախոհների» մասին, աշխարհով մէկ ճչում են սոցիալիզմի երկրներում «մարդու իրաւունքների խախտման» մասին»: Համաձայն Բրեժնեւի՝ «մեզանում չի արգելւում «խորհել այլ կերպ», քան մեծամասնութիւնն է խորհում»: Սակայն օրէնքով նախատեսուած միջոցները գործադրութեան կը դրուին եւ այսուհետեւ եւս պիտի դրուին այն քանի մը անձերու դէմ, որոնք «ակտիվօրէն հանդէս են գալիս սոցիալիստական կարգերի դէմ, կանգնում են հակասովետական գործունէութեան ուղու վրայ, խախտում օրէնքները եւ յենարան չունենալով երկրի ներսում, աջակցութիւն ստանալու են դիմում արտասահման, իմպերիալիստական պրոպագանդիստական եւ հետախուզական քայքայիչ կեդրոններին»: (Սով. Հայաստան, Մարտ 22):

Պարզ է, որ Բրեժնեւի հաստատումը ճիշդ չէ եւ վերոյիշեալ պատրուակներով բանի լուութեան կը դատապարտուին Ա. քարտուղարին «այլախոհները»:

Կ. Դալլաքեան իր կարգին, անդրադարձաւ այս հարցին հիմնականին մէջ կրկնելով Բրեժնեւի խօսքերը:

Հայաստանի «Գիտելիք» ընկերութեան կարեւոր եւ օգտակար աշխատանքները կը մնան անկասկած այսպէս կոչուած ժողովրդական համալսարաններու կազմակերպումը, գիտական, տնտեսական եւ յարակից նիւթերու դասախօսութիւնները, որոնք կոչուած են մղում տալու մասնագիտացումներուն, նոր թեքնոլոժիի ծանօթացումներու, որակի բարձրացման, գեղագիտական հայեացքներու ձեւաւորման եւայլն:

Ներկայացնենք քանի մը ցայտուն տուեալները, զանոնք քաղելով Լ. Քալաշեանի զեկուցումէն: Ներկայիս 433 ժողովրդական համալսարաններ կը գործեն Հայաստան. ասոնք աշխատաւորներու սահմանուած դասընթացքներ են՝ դասախօսութիւններու ձեւին տակ. այս անուանումը կրող համալսարանները կը յաճախեն մօտ 165.000 հոգի: Միայն անցեալ տարի մօտ ութ հազար դասախօսութիւն կատարուած է տնտեսագիտական հարցերու մասին: Դասախօսութիւններու ընդհանուր թիւը հարիւր հազարի կը հասնի, ինչպէս դիտել կու տայ «Սով. Հայաստան» օրաթերթը խմբագրականով մը:

Թիւով եւ որակով պատկառելի պատկեր կը ներկայացնէ «Գիտելիք» ընկերութիւնը: Շարքերը ընդգրկած են աւելի քան 20.000 հոգի՝ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու դասախօս, տնտեսական հարցերու մասնագէտ, գիտահետազօտական հիմնարկութիւններու աշխատակիցներ, գրականութեան, մշակոյթի եւ արուեստի գործիչներ: Ասոնց շարքին են Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի 63 ակադեմականներ եւ 66 թղթակից–անդամներ, 520 դոկտորներ եւ փրոֆեսէօրներ, 2.550 թեկնածուներ եւ դոցենտներ են.:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Տե՛ս «Յառաջ» Ապրիլ 6 (հեռատիպ):

ՃԻՆ ԹՈՐՈՍ

Օ

Ճին Թուրքերէն մականուն մըն է՝ հերոսի մը տրուած, սակայն ճին բառը Թուրքերու կողմէ Թորոսին տրուած էր իր կատարած բազմաթիւ սխրագործութիւններու համար, իսկ Կիլիկիոյ Հայերը գինք կոչած են հերոս:

Ճին Թորոս բնիկ Հաճընցի էր, բուն անունով՝ Թորոս Տարտաղանեան: Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք ձիաւոր ոստիկան եղած էր Գարսպազարի մէջ: Գարսպազար կը գտնուի Հաճընէն 40 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ՝ դէպի հարաւ: Ճին Թորոս իր ճարպիկութեամբ եւ խելացութեամբ սառյդ ջարդէ ազատեց Գարսպազարի եւ շրջակայքի 800 ընտանիքները:

1909ին, Օսմանեան Սահմանադրութիւնը հռչակուելէն ետք, կը յուսացուէր որ Թուրք կառավարութիւնը «Հիւրիէթ»ի սկզբունքները յարգելով Հայերուն տար ազատութեան շունչը. սակայն հակառակը պատահեցաւ: Կիլիկիոյ Հայութիւնը զոհ գնաց Իթթիհատ Թէրաքքը արիւնարբու կուսակցութեան գաղտնի ծրագիրներուն, որովհետեւ Հայութիւնը մեծ խանդավառութեամբ փարած էր ազատութեան գաղափարին եւ Կիլիկիոյ Հայութիւնը կը բազմանար ամէն կողմէ եկող հայրենակիցներով, տնտեսապէս լաւագոյն դիրքերու կը հասնէր: Հետեւաբար, Թուրքը, վախնալով որ Հայութիւնը կրնայ նոյնիսկ անկախութեան պահանջ ներկայացնել, ուզեց այդ ուժը խեղդել իր սաղմին մէջ. կազմակերպեց Կիլիկիոյ 1909 Ապրիլի ջարդը, որուն 30 հազար անմեղ Հայեր զոհ գացին, որոնցմէ 3000ը Հաճընցի արհեստաւորներ՝ որոնք իրենց ապրուստը շահելու համար գացած էին Կիլիկիոյ հայաշատ քաղաքները:

Հաճընի ինքնապաշտպանութեան շնորհիւ 30 հազար Հայեր ազատեցան սառյդ ջարդէ: Սիս կաթողիկոսանիստ քաղաքը, շնորհիւ առաջնորդ Ներսէս Եպիսկ. Դանիէլեանի մէկ հեռագրին, կը փրկուի 500 զինեալ Հաճընցի երիտասարդներու օգնութեամբ: Զօք Մարզուան ինքնապաշտպանութեան շնորհիւ կրցաւ ազատիլ, իսկ Գարսպազար սառյդ ջարդէ ազատեցաւ Ճին Թորոսի մէկ հնարամտութեան շնորհիւ:

Գարսպազարի գայմագամին փոխանորդը ոստիկան տասնապետի մը հրամանագիր կու տայ շրջակայ թրքական գիւղերը կարգադրելու համար: Տասնապետը երկու ոստիկան կ'առնէ իրեն հետ, որոնցմէ մէկը Ճին Թորոսն էր: Հրամանագիրը բովանդակութեան անծանօթ էին: Երբ կը կարդացուի գիւղապետներուն, կը պարզուի հոն գրուածը, այն է՝ թէ Ատանայի մէջ Հայերը գլուխ վերցուցած են եւ դասերնին առած, հիմա կարգը մերն է Գարսպազարի Հայութիւնը ջարդելու: Նոյն օրը ձիաւոր երկու ուրիշ ոստիկաններ կը հասնին, որոնց բերած նամակին մէջ ըսուած էր որ Ճին Թորոս պէտք չէ իրենց հետ շրջի: Տասնապետը անմիջապէս քաղաք կը վերադառնայ եւ կը փորձէ Ճին Թորոսի ձեռքէն զէնքը առնել: Այս վերջինը կ'ընդդիմանայ: Կ'ուզեն զինք սպաննել: Ճին Թորոս ճարպիկութեամբ մը Թուրք խուժանին մէջ խառնուելով իր հետքը կը կորսնցնէ եւ կ'երթայ եղելութիւնը կը պատմէ երեւելի Հայերու: Կը թելադրէ ժողովուրդին դիմել գայմագամին եւ կեանքի ապահովութիւն խնդրել: Գայմագամը հասկնալով, որ դիմումը եղած էր Ճին Թորոսի դրդումով, զինք բանտարկել կու տայ: Ճին Թորոս բանտապահի ձեռքէն զէնքը խլելով կը փախի եւ Հայոց մօտ երթալով կը թելադրէ բոլոր կարասիները թողուլ ապահով տեղ եւ քաշուիլ քարակերտ գլրոցը, քանզի փայտէ կառոյցները, պէտք եղածին չափ ուժեղ դիմադրել չեն կրնար: 26 մաքթէն հրացաններով եւ քանի մը հնամաշ ու ժանգոտած զէնքերով ու գործիքներով ժողովուրդը կը պատրաստուի դիմադրութեան: Հայեր, տեսնելով վտանգը եւ կռահելով բազմազահար խուժանին մօտենալը, իրենց թաքստոցներէն դուրս ելլելով փողոցներուն մէջ պաշտպանութեան պատնէշներ կը կանգնեն եւ իրենց շուրջ գտնուող դիւրավառ փայտերը կը քակեն, որպէսզի Ատանայի պէս չհրկիզուին:

Ճին Թորոս ձեռք կ'առնէ ղեկավարութիւնը եւ կը պատուիրէ նախայարձակ չըլլալ ու երբ իրենց վրայ կրակ տեղայ քաշուիլ ներս, պարապ տեղը գնդակ չըսպառել: Զէնք բռնող երիտասարդները դիրք կը գրաւեն պատնէշներու երկայնքին ու կը պատրաստուին արիւնարբու խուժանը ետ մղելու:

Հետեւեալ օրը, առաւօտեան աղօթքէն

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

«Ուրուճ բէկ»ի սարսափէն, լման եօթը չարաթ գիւղին փոքրիկ տղաքը, մեծերու հաւասար պահք կը բռնէին: Երդիքէն կախուած սոխը, յաճախ տանը տաքութենէն եւ չոգիներէն կը ծլէր. այդ ծիլերն ալ իբր դեղ կը կերցնէին յօղացաւէ տառապողներուն...:

Թոնրատան մէջ, աջ կողմը, կը տեսնուէին քարէ սանդուխներ, ուրկէ բարձրանալով, կը մտնէինք խորհրդաւոր ու փոքր սենեակ մը որ իր լոյսը կը ստանար քառակուսի փոքրիկ լուսամուտէ մը: Այս խուցը կը նմանէր ճգնարանի մը: Անկիւն մը զետեղուած էր փայտէ անշուք մահիճը: Յիսուս մանուկը գիրկը, Աստուածածնայ գունաւոր, հինումաշ պատկեր մը եւ փայտէ խաչ մը կը զարդարէին պատը: Խուցին դրան մօտ, պատին մէջ փորուած, կար փոքրիկ պահարան մը, որուն մէջ կը հանգչէր, կաշիէ սեւ կողքով, վրան ագուցուած արծաթեայ խաչով աղօթագիրք մը եւ անոր քով, փոքրիկ ու գեղեցիկ արծաթէ մատունի մը, կանանչ ապրշումէ շղարշի մէջ փաթթուած: Այդ խուցը պատկանած էր տանը նահապետ, հոգելոյս Տէր Կարապետ քահանային, ուր ան յաճախ կը քաշուէր, իր ծոմապահութեան օրերուն եւ կ'աղօթէր վերացած...:

Տանը բակին միւս կողմը, դէպի աջ, կը կանգնէր սպիտակ, երկյարկանի նորաշէն «քէօշք»ը, որու վարի յարկը վերածուած էր մառանի: Դրան աջ կողմը շարուած էին թթուի խոշոր կարասներ, որոնց մէջ լեցուած էին խառնիխուռն, քալամ, պատիճան, վարունգ, սոխ, սխտոր, ձմերուկներ, սեխեր, պլոճներ եւ կլորներ:

Ամրան տօթերուն, գիւղին անմահական թանջուրին հետ, այս թթուի ջուրը իբր զովացուցիչ կը ծառայէին չինականին մեծին ու պզտիկին:

Մառանին մէջտեղը, առաստաղին գերաններէն կախուած էր ձրձումը:

Ձրձումը, դաւառի վարպետ բրուտներու ձեռագործ, երկայն ու կլոր, խոշոր հողէ աման մըն էր. երկու ողորկ փայտեր կապուած առաստաղին գերաններէն մէկուն, կանեփէ հաստ թելերէ շինուած օղակներով, կը գրկէին ձրձումը, որուն մէջ կը լեցնէին մածուն եւ ջուր: Երկու տանտիկին, դէմ դիմաց կեցած, իրարու հրելով կը հարնէին, պատրաստելու համար անարատ, սպիտակ կարագ. իսկ մնացեալ թանջուրէն ալ կ'եփէին չինականին ամէնօրեայ օրհնեալ թանապուրը: Ձրձումի առընչութեամբ կը յիշեմ գիւղի հարսներու մէկ օրօրը, երբ շալկած իրենց երախաները ձրձումի պէս կ'օրօրուէին ու կ'երգէին.

Հա՛, ձըձո՛ւմ, հա՛, ձըձո՛ւմ,
Կարմիր սօլեր հագւեցում,
Շալկի՛մ սարեր օլըրցում,
Պապօն իգայ չը ցուցում,
Մամօն ի գա՛յ կը՛ ցուցում:

Երկայն եւ ցից սանդուխ մը կ'առաջնորդէր «քէօշք»ի վերի յարկը, որուն ջուխտակ պատուհաններէն կ'երեւար հայրենի գետը Արածանին: Աւելի հեռուն, Սուրբ Յովհաննու վանքին բարձունքները: Այս յարկին մէջ կը բնակէր Եղիշէ հօրեղբայրս իր ընտանիքով:

Հօրեղբայրս Եղիշէն, ուսած Ս. Կարապետի Ժառանգաւորած վարժարանը, օժտուած գեղեցիկ ձայնով, կը պաշտօնավարէր Մշոյ կեդրոնական վարժարանին մէջ: Իսկ տօնական օրերուն կը վարէր Ս. Կարապետի վանքին երգչախումբը: Իր զմայլելի «Խորհուրդ խորին»ը այսքա՛ն տարի վերջ, դեռ կը ծփայ հոգիիս մէջ: Վանահայր Վարդան Վրդ.ի սիրական երգիչն էր, իսկ Արմենակ Շահմուրատեանի մտերիմ ընկերը: Դեռ մանուկ օրերէս կը յիշեմ հօրեղբօրս սենեակին պատէն կախ, սեւ պեխերով, երկայն մազերով, վառվռուն աչքերով երիտասարդի մը պատկերը, որ շատ տպաւորած էր զիս: Ամէն անգամ որ գիւղ երթայի եւ մտնէի հօրեղբօրս սենեակը, ժամերով հիացած կը դիտէի անծանօթը:

Օր մը հարցուցի Եղիշէին. «Հօրեղբայր, ո՞վ է այս մարդը»: Եղիշէն ժըպտաց, ակնոցներուն տակէն քթթելով իր կարճատես աչքերը, կէս լուրջ կէս կատակ ըսաւ.

«Մեր Արմենակն է,
«Շաքար Ատոյի տղան է,
«Մեր Տարօնի սոխակն է...»:

Հայրենի «քէօշք»ին տափարակ տանիքներուն չորս անկիւններուն վրայ բարձրացած էին արագիլները, որոնք Մարտ ամսուն սկիզբը, ծիծեռնակներու հետ, կուգային հեռուներէն եւ աշնան վերջերը միայն կը գաղթէին օտար հորիզոններ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 6)

ՍՊԱՐՏԱԿՈՍ ԲԵՄԱՊԱՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— Օ —

փալէ տը Գոնկրէի լայնատարած այս սրահին մէջ, որ աւելի նպաստաւոր է համագումարներու կամ գեղարուեստական այլ ձեռնարկներու համար, Պալշոյի պարողները առիթ տուին մեզի ներկայ ըլլալու Արամ Խաչատրեանի Սպարտակոս բեմապարին:

Բեմապարին նիւթը ծանօթ է: Ստրուկները՝ Սպարտակի ղեկավարութեամբ, կ'ըմբոստանան Հռոմէական բռնակալութեան դէմ: Սպարտակոս, որ կը սիրէ ստրուկ գեղուհի մը՝ Փռիւգիա, պահ մը յաղթանակներ ապահոված ըլլալ կը թուի, բայց իր մարդկայնութիւնը պատճառ կը դառնայ իր կորուստին: Բռնակալ Կրասոսի կեանքը խնայած ըլլալուն համար, կ'ենթարկուի Հռոմէացի բռնակալի վրէժխնդրութեան եւ նետահար կ'իյնայ՝ Հռոմէացի լեգէոնականներու կողմէ:

Բեմապարը ունի երեք արար, տասներկու պատկերներ եւ գլխաւոր դերակատարներու «մենախօսութիւն»ներ՝ Սպարտակոս, Փռիւգիա, Կրասոս եւ իր հարճը Եգինա, որ կը նախանձի ստրուկ գեղուհի Փռիւգիային: Պատկերները բաղկացած են բազմամարդ շարժումներէ՝ Հռոմէացի լեգէոններ, որոնք կը խորհրդանշեն բանակը, գերիներ եւ կլատիաթիէօրներ՝ որոնք կը խորհրդանշեն տառապանքի աշխարհը, որ կը գտնուի բռնակալի լուծին տակ:

Բեմապարի այս կառոյցը, որ կերպարներուն եւ վիճակներուն խորհրդանշական արժէք մը կու տայ, անկախ՝ գործողութեան ժամանակաշրջանէն (Ն. Ք. Ա. դար), աւելի շեշտուած է պարագիր (քորէկրաֆ) Եուրի Գրիգորովիչի կողմէ: Պէտք է ըսել որ, հակառակ խմբային պարերու կատարելութեան եւ շարժումներու ներդաշնակութեան, Հռոմէացի լեգէոնականներու պարերը նոյն տպաւորութիւնը չէին թողուր ինչ որ գլխաւոր դերակատարներու «մենախօսութիւն»ները: Թերեւս հագուստներու պատճառով էր:

Առաւելաբար Բ. եւ մասնաւորաբար Գ. արարին մէջ էր, որ բեմապարի աստղերուն տաղանդը կը փայլէր: Նաթալիա Պեսմերթնովայի (Փռիւգիա) շնորհքը միանալով Միխայիլ Լավրովսքիի (Սպարտակոս) ուժի նրբութեան՝ արուեստի իրաւ փայլեք մը պարգեւեցին, բեմին վրայ ստեղծելով հոյակապ զոյգ պարերու տեսարան մը: Զոյգ արուեստագէտները կը զգային ու կը հասկնային զիրար ստեղծելով չաղկապուած, տրամաբանական կերպարներ: Միշտ որոնող եւ մաքուր թեքնիքով օժտուած պարողներ են: Պեսմորթնովա անհատականութիւն ունեցող պարուհի մըն է. ունի սլացիկ թռիչքներ եւ հանդիսականին պարարուեստի նուրբ ու դժուարին աշխարհը ներկայացնելու տաղանդը: Փռիւգիայի դերին մէջ ան զօդելով քնքշութիւնն ու հեզութիւնը, կը բաժնէ իր բախտակիցին (Սպարտակոս) անձնուրացութիւնը եւ հաւատքը ազատութեան հանդէպ:

Մ. Լավրովսքի ունի հերոսական խառնուածք մը, կրքոտ է եւ օժտուած՝ ազդու թեքնիքով մը, որ խնամուած է: Ունի ստեղծագործող անհատականութիւն մը, որ իրեն կարելիութիւն կու տայ ոչ միայն դրոշմելու իր դերերէն իւրաքանչիւրը իր սեփական կնիքով, այլեւ տեսարանէ տեսարան վերանորոգուելու:

Մարիս Լիէփա (Կրասոս) աւելի յաղթամարմին էր եւ իր երեւումները բեմին վրայ աւելի տպաւորիչ: Ան Սպարտակոս բեմապարին մէջ Կրասոսի կերպարը կը մարմնացնէր բրտութեամբ եւ կորովով, որոնք իրեն կը շնորհեն հռչակ մը:

Շատ յաջող էին Նինա Թիմոֆէեւայի (Եգինա) շուայտոտ պարերը: Ան ոչ միայն տոկունութիւն մը կու տայ իր արուեստին, այլեւ շնորհիւ փնտռտուքի իր յատուկ ճաշակին, ինքնատիպ եւ նոր լուծումներ կը բերէ իր խաղարկութեան:

Արդեօք Լավրովսքիի եւ Պեսմերթնովայի ստեղծած դիւթա՞նքն էր, որ բեմապարի աստիճանական ընթացքին առընթեր հետզհետէ Ա. Խաչատրեանի երաժշտութիւնը կը գեղեցկանար:

Սպարտակի յաջողութեան գագաթնակէտը եղաւ Գ. արարի վերջին պատկերը, ուր կը ներկայացուէր Սպարտակի մահը եւ սրբագործումը իբրեւ ազատութեան հերոս: Վերջին պատկերը արդար պսակումն էր այս հոյակապ բեմապարի, որ վերջ կը գտնէ Փռիւգիայի անհուն վիշտով եւ առանձնութեամբ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

երբ «Մոհամէտի սալավաթ»ի աղաղակներով խուժանը կը յարձակի, կը թալանէ Հայոց տուները, կրակի կու տայ զանոնք եւ կը յարձակի ժողովուրդին վրայ: Հայերը չեն դիմադրեր, մինչեւ որ խուժանը կը պաշարէ զիրենք: Ծին Թորոս կը հրամայէ կրակ բանալ: Թուրքերը անակնկալի եկած կը փորձեն դպրոցը կրակի տալ, բայց չեն յաջողիր: Ան որ կը մօտենայ՝ տեղն ու տեղը կը սպաննուի: Թուրք խուժանը չկարենալով գործադրել իր ոճրային ծրագիրը՝ կը ցրուի, անէծք կարդալով Ծին Թորոսի հասցէին: Հայերը երեք շաբաթ իրենց պատնէշին ետեւ կը մնան եւ դուրս չեն ելլեր, մինչեւ որ կառավարութիւնը հարկ եղած ապահովութիւնը կու տայ իրենց կեանքին:

Հայերը կը վերաշինեն իրենց բոյները, իսկ Ծին Թորոս դատի կը քաշուի, ի վերջոյ իր ոստիկանական պաշտօնէն կ'արձակուի:

Ահա այսպէս է որ Գարսպազարի Հայութիւնը ազատեցաւ հայ հերոսի մը ճարպիկութեամբ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԳՐԱՃԵԱՆ

ԿՈՉ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ, ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

— Օ —

Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդը, շնորհիւ իր հայասէր նախագահ հանգուցեալ Պեռնար Լաֆէի ջանքերուն, հող մը յատկացուց Փեռ-Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, որպէսզի հայ նախկին ռազմիկները յուշարձան մը կանգնեցնեն, յաւերժացնելու համար յիշատակը երկու մեծ պատերազմներուն Ֆրանսայի եւ հայ ժողովուրդին համար ինկած հերոսներուն:

1914–1918 պատերազմի սկիզբէն կամաւորական շարժումը ծայր կ'առնէ Փարիզէն: Հայ երիտասարդներ, գլխաւորապէս ուսանողներ, համախմբուած Հայոց մայր եկեղեցիին մէջ միաձայնութեամբ կ'որոշեն զինուորագրուիլ, նոյնը կ'ընեն Մարսէյլի հայ երիտասարդները:

Կը կազմուի գլխաւորապէս Հայերէ բաղկացած հետեւակային կամաւորական զօրագունդը (ռեժիման տը մառշ տը լա Լեժիոն էթրանժէր), որ հռչակաւոր կը դառնայ իր անձնազոհութեամբ եւ անման հերոսութեամբ եւ քաջագործութիւններով: Հայ կամաւորները կը մասնակցին բոլոր ճակատամարտերուն մասնաւորապէս աչքի կ'իյնան Վերտէօնի, Շամփանիի, Սոմի եւ Արթուայի կռիւներուն: Այս արիւնալի ճակատներուն վրայ է որ կը զոհուին 2000 հայ կամաւորներէն 1700 քաջամարտիկ հերոսներ:

Իսկ անդին սկսած էր դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը անպաշտպան հայ ժողովուրդին դէմ, ծրագրուած ու գործադրուած Թուրք Պետութեան կողմէ, գիտակցութեամբ եւ մեղսակցութեամբ Քայզերական Գերմանիոյ:

Պատերազմի ճակատագրական օրերուն 1916ին Պօղոս Նուպար փաշայի, Քլեմանսոյի, Արիսթիտ Պրիանի նախաձեռնութեամբ կը կազմուի հերոսական Հայկական Լեգէոնը եւ կը մտնէ զօրավարներ՝ Կուրոյի, Տիւֆոյի, Պրեմոնի հրամանատարութեանց տակ գտնուող զօրաբանակներու կազմին մէջ:

Յաւիտենական փա՜ռք եւ պատիւ Հայկական Լեգէոնին, որ փառապանծ յաղթանակներ տարաւ Թուրքեւգերմանական ուժերուն դէմ:

Հոն ուր անգլիական զօրաբանակի ուժերը երկու անգամ ձախողած էին, հայ կամաւորներու լեգէոնը Պաղեստինի ճակատին վրայ կը ճեղքեն Թուքեւգերման պաշտպանութեան դիրքերը եւ փառաւոր յաղթանակ մը կը տանին ու կը մաքրեն պաղեստինեան ճակատը:

1917ին է որ հիմը կը դրուի Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան:

Երկրորդ համաշխարհային մեծ պատերազմին ստուարաթիւ հայ գաղութը տուաւ 20.000 մարտիկներ Ֆրանսահպատակ կամ ոչ բոլորն ալ զինուորագրուեցան ֆրանսական մայր բանակին մէջ 1928 Մարտ 31ի 3րդ յօդուածին համաձայն:

Հայ զինուորները մասնակցեցան Սըտանի, Տէօնքէրքի: Ուազի, Լուառի, Արտէնի եւ ուրիշ ճակատներու վրայ մղուած մարտերուն, տալով բազմաթիւ զոհեր, վիրաւորներ եւ մանաւանդ գերիներ, որոնք հինգ տարի շարունակ իրենց Ֆրանսացի եղբայրներուն հետ մնացին գերմանական գերիներու կայաններուն մէջ, հաւատարիմ մնալով Ֆրանսական հայրենիքին որուն դրօշին տակ կռուած էին, հակառակ Գերմանացիներու տարած փրոփականտին եւ ըրած խոստումներուն որպէսզի Հայերը ուրանան Ֆրանսան:

Մեծ կ'ըլլայ Հայերու մասնակցութիւնը դիմադրական պայքարին: Ամբողջութեամբ բաժնելով Ֆրանսացի ժողովուրդի տառապանքն ու վիշտը: Հայերը կուտան հարիւրաւոր գնդակահարուածներ եւ գերմանական մահուան ճամբարները տարուածներ, ինչպէս Մանուշեան, Հայկ Դպիրեան, Լուիզա Ասլանեան:

Սեվէնի լեռներուն մէջ կը կազմուի հայկ. փարթիզանական առաջին գունդը, որուն մարտական սխրագործութիւնները կը գնահատէ Զօր. Տը Կօլ, մասնաւոր հրամանագրով, ինչպէս եւ Զօր. Ջեյլէր եւ ուրիշներ: Շնորհիւ գունդի մղած մարտերուն, կ'ազատագրուին Մանտ, Ֆլորաք, Ալէս, Նիմ եւ ուրիշ հարիւրաւոր գիւղեր ու քաղաքներ: Փառք եւ պատիւ Հայութեան եւ իր զաւակներուն, որ անխնայ իրենց արիւնը թափեցին յանուն Ֆրանսայի ազատութեան եւ ֆրանքեւհայ բարեկամութեան:

Արդ, պէտք է կանգնեցնենք Փեռ-Լաշէզի գերեզմանատան յուշարձանը, պէտք է յաւերժացնենք մեր նահատակ հայ հերոսներու յիշատակը, որպէսզի ամէն ոք, երիտասարդներն ու գալիք սերունդները հպարտ ըլլան, որպէսզի մեր եղբայրներու ու քոյրերու թափած ազնիւ արիւնը ի զուր չանցնի:

Այս նպատակի իրագործման համար կազմուած է կեդրոնական Յանձնախումբ մը նախագահութեամբ Պարոններ Նուրհան Ֆրէնկեանի, փոխ-նախագահ՝ Սուրէն Ճերմակեանի եւ գանձապահ Գէորգ Պագըրճեանի: Այս մարմնին մաս կը կազմեն նաեւ ֆրանսացի զինուորական եւ քաղաքական անձնաւորութիւններ իբրեւ պատուոյ անդամներ:

Այս արձանի շինութեան համար պիտի ձեռնարկուի ազգային հանգանակութեան: Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները ըլլայ Ֆրանսայի եւ Սփիւռքի, որ անգամ մը եւս կատարեն իրենց բարոյական ու մանաւանդ նիւթական պարտականութիւնը, առատաձեռնութեամբ մասնակցելով այս ազգային հանգանակութեան, ամէն ոք ըստ իր կարողութեան:

Մեր հայրենակիցները պէտք է պատուոյ խնդիր ընեն այս յուշարձանը, որ Փեռ-Լաշէզի մէջ միջազգային հանգամանք պիտի ունենայ: Բոլորը՝ ֆրանսացի կամ օտար, պիտի տեսնեն հայ հերոսներուն նուիրուած կոթողը:

Նուիրատուներու անունները պիտի հրատարակուին:

Դրամական առաքումները հետեւեալ հասցէներուն —

M. N. FRINGHIAN
60, Rue La Boétie — 75008 PARIS

M. K. BAKERDJIAN
35, Rue de Trévise — 75009 PARIS

COMITE ERECTION
C.C.P. La Source No 31-492-66 F.

COMITE ERECTION
Société Générale
Agence SN ST PHILIPPE DU ROULE
67, Rue La Boétie — 75008 PARIS
No 00037261613/86

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (319)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՄՕՐՈՒՍԱՒՈՐ ԴԵՒԻՆ ԹՈՌՆԻԿԸ

Երբ նաւը ծովարերանին առջեւ ցամաքին մօտեցաւ, Պէմպօ նաւավարին հրամայելէ վերջ որ հոն իրեն սպասէ, վազելով Մէսթրի ճամբան բռնեց:

Քովը միայն դաշոյն մը ունէր եւ նաւավարէն ալ լապտեր մը առած էր:

Շատ չանցած անտառին առջեւ հասաւ:

– Աւանակին մէկն եմ եղեր, մրմռաց մէկ կողմէն վազելով եւ միւս կողմէն մենախօսելով: Մէսթր հասանք, այդ աղէկ, բայց քաղաքին ո՞ր տունը պիտի մտնեմ զինքը գտնելու համար: Տխմարօրէն դուրս խոյացայ, պէտք էր որ էմբէրիային հարցնէի:

Վերջապէս ճամբուն վրայ անոր ետեւէն հասնելու միտքով առանց շունչ առնելու շարունակեց իր վազքը:

Մէսթր գացող երկու ճամբայ չկար, Պիանքա չէր կրնար տարբեր ճամբէ մը գացած ըլլալ:

— Բայց եթէ ճամբան իր ետեւէն հասնելու ըլլամ, ի՞նչ պիտի ընեմ, մտածեց յանկարծ:

Քունքերը զարնել սկսան: Պիանքան իր թեւերուն մէջ զգաց, հոն անտառին, խորհրդաւոր ծառերուն տակ, հովէն օրօրուելով եւ տերեւներու շնչոցէն սարսռալով:

Բայց յետո՞յ…:

Յետոյ չէր գիտեր թէ ինչ պիտի ընէր … կամ Մէսթր պիտի տանէր զայն եւ կամ Վենետիկ…:

Ակռաները սեղմած, աչքերը դուրս ինկած, վերարկուին տակ պահած լապտերը ճամբան լուսաւորելու համար երբեմն դուրս հանելով եւ չորս կողմը նայուածք մը պտըտցնելով, սկսաւ վազել:

Յանկարծ կանգ առաւ եւ դեփ-դեղին եղաւ, ակռաները իրար զարնուիլ սկսան:

Պիանքա իրմէն քանի քայլ անդին դէմը կը գտնուէր:

Այո, Պիանքայէ ուրիշ ոչ ոք կրնար ըլլալ. ինքը զայն չտեսաւ բայց գուշակեց:

Յուզումը այնքան մեծ եղաւ որ, արձանացած, եղած տեղը մնաց:

Երբ մանկամարդ աղջիկը դարձեալ իր առջեւէն անհետացաւ, այն ատեն միայն ընելիքը որոշեց, եւ առանց շունչ առնելու, խելակորոյս, սկսաւ անոր ետեւէն վազել:

Քանի մը րոպէի մէջ անոր հասաւ եւ երբ աչքերը բացաւ, տեսաւ որ մանկամարդ աղջիկը ծունկի եկած վախէն ու սարսափէն կը դողար իր առջեւ:

Պեմպոյի շրթունքներուն վրայ վաւաշոտ հրէշի մը յաղթանակին ժպիտը ծրագրուեցաւ:

Այլեւս այս անգամ Պիանքա իրը պիտի ըլլար:

Մօրուսաւոր դեւին թոռնիկը հրեշտակ մը բռնած էր…:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Լութֆիկ Վարդեվառեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տօրումեան եւ զաւակ-ները, Տիկին Անժէլ Վարդեվառեան եւ զաւակները եւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ, Հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց նորոգ հանգուցեալ կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՎԱՐԴԵՎԱՌԵԱՆԻ

յիշատակին, Ապրիլ 17, Կիրակի առաւօտ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 17 Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին՝ մահացած բոլոր ընկերուհիներուն եւ ընկերներուն:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Հոգեճաշ ժամը 13.30ին, Մշակոյթի Տան սրահը՝ 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, Ուրբաթ Ապրիլ 15 ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 17, հանդիսաւոր պատարագ, նախագահութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

որ յետ պատարագի ժամը 11.30ին կ'օրհնէ մայր եկեղեցւոյ կողքին շինուող հոգեւոր մշակոյթի տան հիմնաքարը:

Ի պատիւ Սրբազան Հօր եւ բարձրաստիճան հիւրերու կը տրուի ճաշ Քոնքորտ-Գորնիշի ճաշարանին մէջ:

Ճաշին կը նախագահէ Ն. Ֆրէնկեան:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Ապրիլ 17, ժամը 13.30ին Օթէլ Օփերա - Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ:

ՊԱՐ - - ՋԱՆԱՁԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Խնջոյքը կը տեւէ մինչեւ ժամը 6:

Ճաշագին 40 ֆրանք

La Section Culturelle de l'U.G.A.B. de Marseille présente

ARMÉNIE 1915

par le Théâtre d'Expression Arménienne (Troupe de Lyon)

avec montage audio-visuel au Palais des Congrès le Samedi 16 Avril à 21 heures.

Réservation : au Club, 33 Cours Pierre-Puget les Mardis et Vendredis à partir de 21 heures.

Agence Wasteels, 87, la Canebière

Jeans Haig, 4 Rue de la République

Entrée : 20 F.

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շաւիլի «Արղութեան» խումբը կը տօնէ իր հիմնադրութեան Յիսնամեակը, Ապրիլ 17, Նոր Կիւրակէի օրը, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Կապ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Առաւօտուն Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 50 տարիներու մէջ մահացած «Արղութեան» խումբի ընկեր-ընկերուհիներուն յիշատակին:

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ժամը 13ին ընկերահամակրական հոգեճաշ եւ հանդէս Հայ դպրոցի սրահը:

Կը խնդրուի ողբացեալ ընկերներու յիշատակը յարգող բոլոր ընկերներէ, համակիր բարեկամներէ եւ ողբացեալներու ընտանեկան պարագաներէն ներկայ ըլլալ այս կրօնական արարողութեան եւ հոգեճաշի հանդէսին:

Ճաշի ծախքերու մասնակցութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Ապրիլ 15, ժամը 20.30ին, « Ախթամար Սոցիալ »ի փերմանանսը, 23, Ռիւ Պելֆոր, Անիէռ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դպրոցի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ ոչ-անդամ հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ապրիլ 17 Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իսսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան սրահին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցերու լուծում: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ճշդապահ ըլլալ:

— 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ —

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր Տամ տը Փարիի մէջ:

Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ - էթուալի հրապարակ

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը խուռներամ մասնակցիլ այս ամբողջ յայտագրին՝ յարգելով յիշատակը մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին.—

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ.—

ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Հայ Դատի Յանձնախումբի ժապաւէնի ցուցադրութիւն

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 23էն 24, հսկում Մարսէյլի յուշարձանին

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24, տողանցք Քանըպիէռի վրայ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ֆուրվիէրի Աստուածամօր տաճարին մէջ Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Նորընտիր առաջնորդ՝

ԳԵՐՊ. ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 17ին առաւօտեան ժամը 11ին:

Ներկայ կ'ըլլայ Կարդինալ ՌԸՆԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24 պետական Թատրոնը

Օրուան յայտագիր.—

ԿԻՐԱԿԻ առաւօտեան պատարագ եւ հոգեհանգիստ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: — Կէսօրէ վերջ, ժամը 15.30ին տողանցք, Մեզոն տը Թուրիզմին առջեւէն, զետեղելով ծաղկեպսակը Մեռեալներու յուշարձանին:

Թափօրէն անմիջապէս յետոյ ոգեկոչման հանդիսութիւնը ժամը 17ին, պետական Թատրոնին մէջ:

Օրուան բանախօս՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ՎԱՂԻՆԱԿ (Մարսէյլէն)

Յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյն լաւագոյն ուժերը:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական սրահի մէջ՝ 12-14 Ռիւ Սէն Պազիլ

Ապրիլ 17, Կիրակի ժամը 16.30ին

Մասնակցութեամբ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերու

Հովանաւորութեամբ

Միութեան ատենապետ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Միութեան փոխ-նախագահ Պ. ԱԼ. ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսի Պ. Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Կ'երգեն ՕՐ. ԺՕԶԷ-ՎԷՄԵԱՆ (Օփերա) եւ Տիկին Տէր - Պօղոսեան

Կը նուագեն Գ. Պուզաքլեան — Կ. Թերզեանի Ուրարտու նուագախումբ

Հանդէսէն յետոյ ճաշ, պատրաստուած Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ

Ճաշագին 40 ֆր.

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Աւտոյեան. — 72-02-33, Լ— Պապայեան 66-01-21

Պանտիկեան 66-17 46 — Կրասեան 93-32-18

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

90ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Փարիզի առաջնորդ

Նախագահութեամբ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

(նախկին տնօրէնուհի Կեդրոնականի)

SALLE GAVEAU

45-47, Rue La Boëtie, Paris (8e) — Métro Miromesnil

Շաբաթ, Ապրիլ 16 ժամը 20.30ին

Բացման խօսք՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՃԱՌԵԱՆԻ մասին հայրենի մտաւորական մը

Արփինէ Փէհլիվանեան (լիբանահայ երգչուհի),

Դաշնակով կ'ընկերակցի ժանէթ Մաֆեան

Սիւզաննա Միլտոնեան (տաւիղ)

Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Անահիտ Տէվրէնեան (արտասանութիւն)

Թաւջութակ՝ Ժան - Վան - Պորն

(Փրոֆ. Պրիւսէլի Երաժշտանոցէն)

Ջութակ՝ Նիքոլա Մետռ, նոյն Երաժշտանոցէն

ՆԱՅԻՐԻ եւ Ս. ԽԱՉ երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Գ. ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Մուտք 10, 25 եւ 50 ֆրանք

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել Պերճ Ճէզվէճեանի 236-54-48 փոստ 15

Voyages en Arménie

DU 14 AU 28 MAI — DU 9 AU 23 JUILLET

Prévoyant : logement en 1ère classe — excursions quotidiennes

Garni/Keghart — Sevan — Sardarabad.

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours

Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet

Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON

MAGUY KALOUSTIAN

OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

Pour vos vacances d'été, n'hésitez pas à nous consulter.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
14
JEUDI
14 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.834
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.834

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԷՄԻՐԷԼ ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ
ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ

Ապրիլ 5ին, Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը 350 ներկայ երեսփոխանի վրայ 342 ձայնով քուէարկեց կանխահաս ընտրութիւններու առաջարկը։ Այս որոշումին դէմ էր գլխաւորաբար Միլլի Սէլամէթ կուսակցութիւնը, որ ամէն ջանք թափած էր առաջքն առնելու համար նման կարգադրութեան մը, որ գլխաւորաբար Ատալըթի եւ Տէմիրէլի գործն կուգայ։ Նիստին ընթացքին բուռն քննադատութեան ենթարկուած է Ատալըթը, որ ըստ դեմոկրատիք երեսփոխան Վէտար Իօնալըի, այս միջոցին դիմած է իրեն վերագրուած պատասխանատուութենէն խուսափելու համար։

Ի վերջոյ քուէարկութեան չէ մասնակցած Միլլի Սէլամէթը եւ որոշումը ընդունուած է ստուար մեծամասնութեամբ։ Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան ուրեմն Յունիս 5ին եւ որովհետեւ ըստ Սահմանադրութեան, Ներքին, Արդարութեան եւ Հաղորդագրութեանց նախարարները պէտք է փոխարինուին «անկախ» անձնաւորութիւններով նման որոշումէ մը հինգ օր յետոյ, Տէմիրէլ երեք խորհրդարանականներ նշանակեց այդ նախարարութեանց գլուխը։

Միւս կողմէ, ընտրական Գերագոյն Խորհուրդը, որ պէտք է հսկէ ընտրութեանց կարգ ու կանոնին հրապարակած է ցանկը այն կուսակցութեանց, որոնք օրինաւոր պայմանները կը լրացնեն ընտրութեանց ներկայանալու համար։ Բացի այն եօթը կուսակցութիւններէն, որոնք ներկայացուած են Խորհրդարանը, Թուրք Բանուորական կուսակցութիւնը պարտադրեալ անհետացումէ մը ետք (1971–1975) պիտի ներկայանայ հանրութեան քուէին, իր վերակազմութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով։

×

Պոլսոյ մէջ ուսանող մը սպաննուած է եւ ութ ուրիշներ վիրաւորուած են, առաջի օր հակամարտ հոսանքներու ծանր բախումի մը ընթացքին։ Այս մահով, 19ի կը հասնի սպաննուած ուսանողներու թիւը Մարտի սկիզբէն ի վեր։

ՖՐԱՆՍԱ

ԺԻՍՔԱՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը ծանրացաւ երկրին արտաքին քաղաքականութեան վրայ ասուլիսի մը ընթացքին, զոր շնորհած էր չորս լրագրողներու, Երեքշաբթի իրիկուն։

Նախագահը առաւելաբար բացատրեց Ֆրանսայի օժանդակութեան պատճառները Զայիրի։ Կռուող Ֆրանսացի չկայ հոն, բայց Ֆրանսա պէտք է ապահովութեան եւ համախոհութեան ազդանշաններ տայ։ Նախ Ֆրանսայի բարեկամ ափրիկեան երկիրները պէտք չէ իրենք զիրենք առանձին զգան եւ Զայիրի մէջ ապստամբութիւն չկայ այլ դուրսէն եկած տարրեր են որ խառնակութիւն կը ստեղծեն։

Այս հարցէն զատ, որ հրատապ բնոյթ առած էր մէկ օրէն միւսը, մինչ արտաքին քաղաքականութեան շուրջ ասուլիսը նախատեսուած էր հինէն, Ժիսքար խօսեցաւ ապաստանի հողին մասին որ է Ֆրանսա եւ ուր այսօր քաղաքական 140 հազար ապաստանեալ կայ, խօսեցաւ ազատութեան հողին մասին, որ է Ֆրանսա եւ ուր Ֆրանսայի համայնավարները, ինչպէս ուեւէ քաղաքացի իրաւունք ունին հանդիպելու օտար ուեւէ անձնաւորութեան, նոյնիսկ ամերիկացի բայց Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ որ Միացեալ Նահանգները մեր երկիրը դատեն, ուեւէ մարզի մէջ։

Նախագահին յայտարարութեանց առթիւ հակազդեցութիւնները շատ խանդավառ չեն եւ կը վերաբերին մանաւանդ Զայիրի տրուած օժանդակութեան, որու շուրջ տարակարծութիւնները շատ են։

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԴԻՐՔԸ Կ'ԱՄՐԱՊՆԴԷ

— o —

Նախագահ Սարգիս կ'ուզէ օրէ օր ամրապնդել կեդրոնական իշխանութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ հարաւային Լիբանանի համեմատական հանդարտութիւնը օգտակար է իրեն։ Արդարեւ Պաղեստինցիք ի վերջոյ հնազանդեցան Արաֆաթի հրամանին։ Իրաց այս կացութեան մէջ է որ Սարգիս նշանակումներու ձեռնարկած է եւ նաեւ պաշտօնազրկումներու։ Զոհերէն մէկը կը նկատուի Անթուան Տահտահ, որ կ'ամբաստանուի շատ խիստ գրաքննութեան համար։ Իրեն կը յաջորդէ մարոնի փաստաբան մը՝ Ապելամա իբրեւ Ապահովութեան ընդհ. տնօրէն, անշուք եւ ապաքաղաքական անձ մըն է։

Հրապարակ քաշուած է նաեւ Բ. Գրասենեակի նախկին անդամ մը՝ Սամի Խաթիպ, որ հրամանատար նշանակուեցաւ արաբական տարհամօղման ուժերուն։ Ուրիշ Շեհապական մըն ալ Գնդ. Հաճիէ ապահովութեան ներքին ուժերուն գլուխը նշանակուեցաւ։

Քանի մը տողով

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Աշխատաւորական կուսակցութեան գլուխը ընտրուեցաւ Փարէս, Ռապինի տեղ, որ հրաժարած էր Ամերիկա պահած դրամական իր հաշիւին հետեւանքով։

ԹԻՖԼԻԶԻ մէջ ձերբակալուած են երկու բողոքողներ՝ Կամսախուրտիա, 38 տարեկան, պատմութեան եւ անգլերէնի դասախօս, որ անցեալ տարի պաշտօնազրկուած էր եւ արտաքսուած Վրաստանի Գրողներու Միութենէն եւ Կոստավա։ Երկուքն ալ հակախորհրդային քարոզչութեամբ ամբաստանուած են։ Վրաստանի քաղաքական ապաստանեալներու Փարիզ գտնուող երեք կազմակերպութիւններ բողոք բարձրացուցած են։

"ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԸՆԴՈՒՆԻՆ ԻՐԵՆՑ ՅԱՆՑԱՆՔԸ"

Կ'ԸՍԷ ՍԱԼՑՊԵՐԿԷՐ
ԵՒ ԴԷՄ Կ'ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԻ
ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒՆ

— o —

Շաբաթ–Կիրակի (Ապրիլ 9–10) Իւքեր-ճէշըրըլ Հէրըլտ Թրիպիւնի մէջ Սալցպերկէր յօդուած մը ստորագրած է հայկ. ահաբեկչութեան շուրջ, ուր առաւելաբար կ'անդրադառնայ «Հայկ. Գաղտնի Բանակ»ին սպառնալիքներուն եւ «յեղափոխական ընդհ. հրամանատարութեան» մէկ զեկոյցին, ուր կը յայտնուէր թէ զանազան յարձակումներ պիտի գործուին Ապրիլ 10էն սկսեալ թրքական հաստատութեանց, օդանաւերուն կամ անձերուն դէմ (տե՛ս «Յառաջ» Մարտ 4)։ Ամերիկացի լրագրողը, որ քաջ ծանօթ է հայկ. պատմութեան եւ Հայերուն ընդհանրապէս (վէպ մըն ալ գրած է հայ «հերոսներով») այս շարժումը կրկնութիւնը կը նկատէ 1916ի իրլանտական ապստամբութեան։ Ապա, կ'անդրադառնայ դարուս առաջին ցեղասպանութեան երբ «քրիստոնեայ Հայերը ջարդուեցան, ամբաստանուած ըլլալով որ կ'օգնեն քրիստոնեայ Ռուսերուն»։

Սալցպերկէր կը յիշէ Ժան – Մառի Գառզուի մէկ ճառը արտասանուած 1972ին եւ լոյս տեսած «Հայաստան» ամսաթերթին մէջ, ուր ճառախօսը հրաւէր կը կարդար Թուրքիոյ դէմ պայքարելու։

Իր յօդուածին վերջաւորութեան Սալցպերկէր կը գրէ.— Կասկած չկայ թէ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 11)

ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԵՒ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԷՆ

— o —

Ապրիլ 10ին ոտնագնդակի Խորհ. Բաժակի 1/16 աւարտական մրցումներուն «Արարատ» պարտուած է Իվանօ–Ֆրանկովսկի «Սպարտակ»էն։ Խաղը վերջացած է հաւասար արդիւնքով (1–1) եւ հինգական փենալթիներու շնորհիւ Սպարտակցիներ յաղթած են (5–4)։ Միւս խաղերուն արդիւնքներն են՝ Դինամօ (Թիֆլիս) – Պախտակոր (Տաշքենդ) 0 – 1, Նեֆթչի (Բաքու) – Դինամօ (Մինսկ) 0–5, Կռիլիա Սովետով – Իսկրա (Լենսկ) 1 – 3, Լոկոմոտիվ (Մոսկուա)–Սպարտակ (Մոսկուա) 1–3, Չերնոմորեց (Օդեսա) – Կիեւի բանակի մարզական ակումբ 0–2։ Այսպէսով 1/8 աւարտական մրցումներու շարքէն դուրս կը մնայ Արարատ։

Ս. ՊԱՐԱՃԱՆԵԱՆԻ

ՀՐԵՂԷՆ ՁԻԵՐԸ

Ապրիլ 13էն ի վեր եւ մինչեւ 19, Մարսէյլի Լը Պըքէօյլ շարժապատկերին մէջ կը ներկայացուի Սարգիս Պարաճանեանի «Հրեղէն Ձիերը», նախաձեռնութեամբ «Քոլեքթիֆ Սերկէյի Պարաճանոֆ»ի, որ կազմուած է Մարսէյլ։ Այս մարմինը ձեռնարկած է նաեւ ստորագրութիւններ ժողվելու (Քոլեկթիֆ Ս. Պարաճանօֆ, 33 Պուլ. Ֆիլիփոն, Մարսէյլ 4) բեմադրին ազատագրումը պահանջելու համար։ Այս ստորագրութիւնները պիտի յանձնուին Արտաքին նախարար Լուի տը Կէրէնկոյի, որպէսզի Պելկրատի ժողովին ներկայացնէ։ Տեղական մամուլը, ի շարս որոնց Լը Մոնտ (Ապրիլ 10–11) արձագանգ հանդիսացան այս ձեռնարկին։

բիրտ ջարդերը, որոնք թերեւս մէկ միլիոն Հայ սպաննեցին, 60 տարի առաջ սարսափելի են և ուեւէ արդարացում չունին։ Բայց անկարելի է ատոր դարմանը գտնել այսօր ահաբեկչութեամբ, սպաննելով Թուրք պաշտօնական անձնաւորութիւններ, որոնք ծնած իսկ չէին ջարդի օրերուն կամ ոչ–Թուրք անմեղներ»։ Յօդուածագիրը կ'ըսէ սակայն թէ Թուրքերը պէտք է ի վերջոյ ընդունին իրենց յանցանքը եւ հատուցում տան ջարդուածներուն զաւակներուն ինչպէս ըրին Ատընաուր եւ Պրանտ բայց կիմաստէ զուրկ կը նկատէ հայ ահաբեկիչներուն համար, որ սպանութեանց կամ կեռիլլայի պատերազմի մը ձեռնարկեն։

ՀԱՅԿ. ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Հիւրրիյէթ կը գրէ հայկ. սպառնալիքներու առթիւ (Ապրիլ 7).—

«Սոֆիայէն եւ Արեւմտեան Պերլինէն Ֆրանսայի մէջ շինուած պահարաններով նամակներ ղացած էին Լոնտոնի ֆրանսական Գործակալութեան, «Ցեղասպան Հրամանատարութիւն» ստորագրութեամբ։ Այդ նամակներուն մէջ Ապրիլ 11ին «Թուրքերուն մահ» հռչակուած էր, բայց հայ մարտիկները այդ թուականին ալ չեն սպասած եւ շարժման անցած են Ամերիկայի մէջ։ Հայկական Սպառնալիքները նկատի առնելով՝ ահազանգ տրուած է Եւրոպայի ամբողջ ոստիկանական կազմակերպութիւններուն։ Զուիցերական ոստիկանութիւնը ճշդած է թէ հայ ահաբեկչական կազմակերպութիւններ վերջին անգամ մահուամբ սպառնացած են Պէրնի Թուրք մեծ դեսպան Փրոֆ. Սուատ Պիլկէի։ Այս սպառնալիքը հեռաձայնով եղած էր Միլանոյէ, անծանօթի մը կողմէ եւ Թուրք Արտաքին նախարարութեան լուր տրուած էր։ Զուիցերական դաշնակ ոստիկանութիւնը անպատեհ գտած էր «մանրամասնութիւն տալ» այս մասին։ Միւս կողմէ խիստ միջոցներ ձեռք առած էր հաւանական սպանութիւններու կամ առեւանգումներու դէմ։ Ցիւրիխի մէջ 500 հայ ընտանիքներ կ'ապրին եւ ոստիկանական քննիչ Կոսսէր յայտնեց թէ ամէն միջոց ձեռք առած է։

«Հայկական այս կազմակերպութիւններուն կ'օժանդակեն մեծահարուստ Հայեր, հեռէն գործի մարդիկ եւ խոռվարարներ, որոնք կ'ուզեն Թուրքիոյ անդորրութիւնը խանգարել»։

- ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ -
ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ, — ԱՐԹՕ ՃԻՄՊԻՒՇԵԱՆ (1926)

«Կը սիրեմ որդեգրած ուղղութիւնս անուանել իբրեւ առարկայական խորհրդապաշտութիւն մը» (*)։

Ա.

Անմիջական սերունդը, գրական կաղմաւորումի ճամբով՝ ապրեցաւ ձգողութեան տակ իր պատանեկան տարիներու եւ երիտասարդութեան օրերու օտար տիրական անուններուն, մտածողական եւ ստեղծագործական ուղղութիւններուն։

Ձենք ուզեր գործածել ազդեցութիւն բառը՝ Խրախունիի եւ Զահրատի նման անուններու պարագային, եթէ նոյնիսկ իրենք չվարանին հաստատելու տակաւ, որովհետեւ ասոնք (ու ասոնց նման քանի մը ուրիշներ՝ համեմատաբար տարեց Հաճեանէն մինչեւ Վահէ Օշական եւ կրտսերագոյն Գ. Պըլտեան) կրցան իրենք զիրենք ըլլալ ու մնալ, — կրել ներգործութիւնը շրջանի շարժումներուն, իմացական հոսանքներուն, ընկերային շրջափոխութիւններուն եւ յեղաշրջական գաղափարներու, սակայն ընդհանրապէս զերծ մնալ հետեւորդութեան որեւէ փաստէ։

Բոլորի՛ն ալ գործերուն մէջ ճառագայթում մը կայ օրուան «արեւ»ներէն, անոնցմէ՝ որոնք վերջին երեսուն-քառասուն տարիներու տեւողութեան մէջ համաշխարհային գրականութեան հորիզոնին վրայ դրոշմ մը դրին, բերին վկայութիւնը նոր աշխարհահայեացքի մը, գրականութեան ու արուեստի նոր երակի մը։ Վալերի, Արակոն, Փրեվէռ, Էլիւառ, Իլիոթ, Սէն-Ժոն Փերս, Ժան-Փօլ Սարթր, Ալպէռ Գամիւ, Սէնթ Էկզիւփերի եւ ուրիշներ (աւելի հիներէն եւ անմիջական նորերէն) կ'երկարաձգուին մե՛ր ալ ժամանակներու նորագոյն հոսանքներուն մէջ — Խրախունիի բառով՝ իբրեւ կանչումներ կ'ըլլան, վիրար կը ծնին, գրական լայն զետերուն հարկատու թիւեր ստեղծելու համար առաւելապէս իմացապաշտ հակումներու ընդունակ արժէքներու շրջապատին մէջ։ Այս անուններուն մէջ առաւելապէս Ժաք Փրեվերի ձգողութիւնն է որ պոլսահայ նորագոյնները պատրաստ կը գտնէ ընկալչութեան։ Նոյնինքն Թուրք բանաստեղծութիւնը կ'ազդուի արեւմուտքէն, երկրորդ աշխարհամարտէն ետք ազատական եւ յեղաշրջական գաղափարներու հետամուտ երիտասարդ մտաւորականութիւնը մղելով իմաստասիրական, ընկերային եւ մարդկայնական հոսանքներու ճանաչումին, — թափ տալով թարգմանական ծաւալուն աշխատանքներու՝ որոնք 1930ական տարիներէն իսկ Թուրք գրականութեան ամէնէն հաբուստ մարզը կը կազմեն։ Խրախունիներու սերունդը, իր նախորդներէն անհամեմատօրէն աւելի մօտիկ՝ տեղական շարժումներուն, համալսարանական պատրաստութեան տեսակէտով լայն հնարաւորութիւններու տէր, պատերազմի հետեւանքով Գերմանիայէն եւ եւրոպական այլ գօտիներէ դէպի Պոլիս ապաստան խուժող մտաւորական դէմքերու հետ ուսուցիչ-ուսանող յարաբերութեանց մէջ՝ տաղանդին կը յաջողի զուգորդել գրական առողջ կազմաւորումի մը կարելիութիւնները։

Իր գրոյցներէն մէկուն մէջ, Զարեհ Խրախունի քերթողական իր ուղղութեան առընչաբար հետեւեալ բնորոշումը կ'ընէ.

— «Ես»ը, որ քերթուածներուս մէջ կը խօսի, անպայման անձնական եսս չէ, կրնայ ոեւէ մարդ մը ըլլալ. կրնայ ըլլալ ընկերութիւնը կամ մարդկութիւնը։ Ամէն պարագայի, բնութեան հանդէպ ունիմ շատ առարկայական կեցուածք մը։ Բնութեան շրջափոխութիւնը կը նկատեմ իբրեւ էական մէկ տարրը մարդկային գոյութեան. հետեւաբար՝ իբրեւ կեանքի ծագումը։ Փիլիսոփայութեան աւարտաճառս գրած էի Պերկսոնի մասին, որ յատկապէս ազդած է վրաս։ Նմանապէս ազդուած եմ գերման գոյութենապաշտութեամբ եւ երեւութաբանութեամբ. կըրնամ ըսել թէ իւրացուցած եմ բնութեան հանդէպ անոնց ընդհանուր կեցուածքը»։

Քերթողական իր վեց հատորներուն մէջ՝ այս բանաստեղծը իր սերնդակիցներէն կ'անջատուի իմացականութիւնը զգայնութեան հետ եղբայրացնելու եւ երեւակայութիւնը տրամաբանութեան հետ հաշտ պահելու ստեղծագործական յատկանիշով մը, շօշափելիէն ու առարկայականէն դէպի ներանձնական ապրումներ, ընկերային ու մարդկային յըղացքներ բարձրանալու անբռնազբօս «իբերականչում»ներով, բայց մանաւանդ լեզուական անխոցելի որակով մը՝ որ կը պակսի նորագոյններու բացարձակ մեծամասնութեան։ Ի՛նչն է պարձեալ, որ «առարկայական խորհրդապաշտութեան» իր ուղղութիւնը պարզաբանելու փորձով մը, «Սան»ի իր նշմարին մէջ կ'ընդգծէ.

— «Իր բնոյթով, նպատակով, գործածած տարրերով եւ յանգած արդիւնքներով՝ նմանութեան եզրեր ունենալով հանդերձ էքսփրէսիոնիզմի եւ իմաժիզմի հետ՝ առարկայական խորհրդապաշտութիւնը (սենպոլիզմ օպժեքթիվ) հաւասար զուգահեռի վրայ է անոնց նկատմամբ, խուսափելով առաջինին ձեւազեղծական ծայրայեղութիւններէն եւ երբեմն խորթ նախնականութենէն ու երկրորդին պատկերներու յաճախ թոյլ ու անկապակից (զուցէ ենթագիտակցական) շարայարումէն։ Առարկայական խորհրդապաշտ քերթուած մը՝ ամէն բանէ առաջ տրամաբանական զօրաւոր կառոյց մը կ'ունենայ եւ հետեւողական կը մնայ ինքն իր մէջ, որքան ալ որ յանդուգն երեւակայութեան մը ծնունդն ըլլայ»։

Խրախունի կը պատկանի արուեստագէտներու այն դասին՝ որ կը մերժէ արուեստի ազատութիւնները չարաշահել եւ կը գիտակցի թէ ազատութենէն ոչ շատ հեռու տեղ մը... անիշխանութիւնն ու ոչնչականութիւնը կը սպասեն էքսփրէսիոնիզմի ծայրայեղականներուն կամ պատկերամոլներու, իմաժիստներու խօլարշաւին։ Բառը, լեզուն ու իմաստը կեանքէն պէտք չէ խզուին. քերթողական արուեստի մէջ՝ ապրումին մտածական թէ զգացական էատարրերը պէտք չէ անէանան երեւակայութեան անսանձ թափին տակ. բայց մանաւանդ բանաստեղծութեան անօթին բաժինը (ձեւը, արտայայտութեան արտաքին գործօնները) պէտք չէ դադրի խորքին հարազատել, լեզուականօրէն ըլլալէ ա՛յն՝ ինչ որ անխաթար, ամբողջ, անմիջական հաղորդականութեամբ մը կը ստեղծեն միտքն ու հոգին։ Մենք պիտի նախընտրէինք որ «առարկայական»ին տեղ «առարկայածին» կամ «առարկայաբուխ» վերադիրը գործածէր Խրախունի՝ իր խորհրդապաշտութեան իբրեւ որոշիչ, որովհետեւ մեկնելով հանդերձ «առարկայ»էն (բնութենէն, իրականութենէն, անվերացականէն)՝ իր սեւեռումները կը յանգին իմացումներու, խորհուրդներու, զգայնութեան եւ ապրումի բիւրեղներու, որոնք առարկայ չեն այլեւս. «տրամաբանական զօրաւոր կառոյցի մը» կարդապահական ամրութեամբ պայծառութիւն ստացած ներանձնական եւ մտածողական վկայութիւններ են կեանքէն, մարդերէն, ընկերութենէն, ընդհարականութենէն։

Ըսինք քիչ անդին, որ այս քերթողին եւ իր սերնդակիցներուն միջեւ ակնրախ է արտայայտութեան ու ձեւի մանուածութիւն մը՝ որ խրախունիական ստեղծումները կը հարստացնէ թեքնիքի ինքնատպութեամբ, — լեզուն կը հասցնէ խորքին, բացայայտիչը կարենալ ըլլալու ներզօրութեան, առանց արուեստէն դէպի արհեստ սահելու կամ սայթաքելու վտանգին։ Երբեմն տարածուելու, երկարելու, ծաւալելու փորձութեան կը հակի. սակայն կը պահէ ներքին խտութեան հաւասարակշռութիւն մը՝ որովհետեւ արմատէն բարձրացող աւիշը կը հասնի նոյնիսկ յետին ճիւղերուն։ Իմացական-մտածողական պեղումներու հետամուտ արձակագիրներէ եւ քերթողներէ շատեր՝ կը տառապին չամբողջացած, անդամահատ (չըսելու համար հաշմանդամ), պակասաւոր ծնունդներէ, ու կը դաւանի՛ն անշուշտ որ... նորութապաշտութեան արժանիքներէն մէկն է ասիկա։ Խրախունի չի սիրեր ինքնախաբութիւնները. կը սիրէ սպառել լեզուին բոլոր կարելիութիւնները, — խորհրդանիշներուն, պատկերներուն, սեւեռելի երեւոյթներուն եւ ընկալելի բոլոր զգայնութեանց անդրադարձները մարդուն իմացական աշխարհէն փոխանցելով «ուրիշներուն» բառին։

Ահաւասիկ իր «Ձեռնածու»ն, մատներու եւ ձեռքերու աճպարարային իր խաղով «մեր աչքերուն աստղափոշի փչող» հերոսը, որ Լունա Փարքի մը («լունապարքէզ») բեմին վրայ՝ մարդկային կեանքի ողբերգական, զաւեշտական, արկածախնդրային, ճակատագրական, իրական՝ որքան պատրանային անթիւ վիճակներէն մէկը միայն կը հանդիսացնէ (կը խորհրդանշէ).

— Գլխարկէն
Աղաւնիներ դուրս կը հանէ
որ թեւ կ'առնեն ու կը թռչին
Նապաստակներ վեր կը քաշէ
որ կը վազեն ու կը փախչին
Եւ դեռ ինչեր —
Ինչ որ կ'անցնի ձեր մտքէն
Ան գլխարկէն կը հանէ
Սակայն իրեն կը պահէ
Եւ ոչ մէկուն բան չի տար...

Միայն ինչ որ մեր մտքէն
կ'անցնի մի՛այն մեր սրտէն
Զելլեր անոր գլխարկէն...
Պահ մը յանկարծ կը յուսադրէ
— պիտի հանէ կը կարծենք
Երբ գոյնզգոյն լաթեր քուրջեր
Ժապաւէններ ու ժանեակներ կը դիզէ
Սակայն յետոյ
Մեր աչքերուն աստղափոշի կը փչէ...

— Պարոն կախարդ
մեծապատիւ ձեռնածու
հրաշագործ աճպարար
Աստուա՛ծ իմ
ինչ անուն որ կ'ուզես՝ տանք
ինչ արիւն որ կ'ուզես՝ լանք
միայն հանէ՛
այն որ խոցուած մեր հոգիին
ծաղիկն է
մի՛ տար մեզի — մեր հոգը չէ —
միայն տեսնենք՝ կը բաւէ...։

Կը տեսնե՞նք «առարկայածին խորհրդապաշտութիւն»ը՝ լունապարքէզի ձեռնածուէն մեր մտքի ու հոգիի ալքերուն

ԾԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Արտգիւը գիւղացիին համար գարնան աւետիսն էր։ «Մարտս ընծին՝ լակլակ ընին», կ'ըսէր ժողովուրդը։ Իսկ գեղին փոքր երախաները կեցած ցուիքներու տակ, ուրախութեամբ կը գոչէին.

«— Լակլըկօ՛, հանի՛ բէկօ,
Ուստի՞ց կուգաս.
— Սեւ սարերուց.
Ի՞նչ խս բերի
— Թուղթ մը սապոն.
«Վի՞ր կը տանիս
«— Իմ ճժերուն.
«Լուա՛ լաչին,
«Թալէ՛ գլխուն
«Զարկէ՛ տոտիկ,
«Էլնի՛ գարուն...»։

Մէկ ամիս մնացինք հայրենի տունը, մեր կարօտը առնելով հարազատներէն, գիւղէն եւ Արածանիէն...։

Մուշ վերադառնալէ առաջ, ուզեցինք ուխտի երթալ Ս. Յովհաննու վանքը։ Յուզումով ու արցունքով բաժնուեցանք մեր սիրելիներէն եւ հայրենի Խէյպեան գիւղէն, ուր, աւա՛ղ, այլեւս երբեք պիտի չվերադառնայինք։

1914 Օգոստոսին, Աստուածածնայ տօնին, հօրեղբօրս Եղիշէի ընկերակցութեամբ, մայրս եւ ես, ճամբայ ելանք դէպի Ս. Յովհաննու վանքը։ Մայրս նստած էր գորշ ձիու մը վրայ, իսկ ես հօրեղբօրս սպիտակ ձիուն քամակին։ Քիչ վերջ երեւցաւ հայրենի Մուրատ գետը որ արծաթի նման կը փելկտար արեւու ճառագայթներու տակ։

Կամուրջ չկար մօտակաները. ուստի, կամաց-կամաց ուղղուեցանք դէպի գետափ։ Աւազներուն վրայ նստած էին քանի մը գիւղացի հետիոտն ճամբորդներ, այրեր եւ կիներ, որոնք բոպիկցած, քըշտած իրենց անթարիներն ու շալվարները, ճամբրուկը իրենց ուսերուն, կը պատրաստուէին մտնել ջրի մէջ, երբ յանկարծ, գետեզրի մօտակայ բլրակէն աղմուկով եւ արագ վար իջաւ երկու եզներով լծուած սայլ մը, որուն վրայ դրուած հօրսելլին ու փոցխին քով, կը շողար գերանդի մը՝ արեւու ցոլքերուն տակ։

Սայլապանը մեր ազգականներէն, Խէյպեանցի «քելլէքճի» Մարտօն էր, որ մեզ տեսնելով բարեւեց ու խնդաց։

Այս առթիւ յիշեմ թէ, «քելլէքճի»ութիւնը, սերունդէ սերունդ, Մարտոյին ժառանգ մնացած էր իր պապերէն։ «Քելլէք»ը խոշոր, վրան բաց, առանց առագաստի ու կայմի, նախնական, լաստի նմանող փայտաշէն նաւ մըն էր, խոշոր թի մը միայն զայն շարժման մէջ կը դնէր։ Ամրան բուք բորանին, կամ գարնան, երբ առատ անձրեւներէն վերջ գետը կը յորդէր, Մարտօն, դարձած նաւապետ, իր քելլէքը նետած Արածանիի ջրերուն, ճամբորդները կ'անցրնէր մէկ ափէն միւսը։

Գիւղացիները ուրախութեան կանչերով ողջունեցին զինք։ «Տօ՛, Մարտօ՛, դու բարով ու խերով էկար, Ս. Կարապե՞տ ճամբեց զքեզի, ղուրպան, կեցի՛, կեցի»։

Մարտօ սայլը կեցուց։ Ճամբորդները հաւաքեցին իրենց տրեխները, աճապարեցին բարձրանալ սայլին վրայ եւ հանքներով ու զուարթ, բոլորս միասին յառաջացանք ու մտանք Արածանիի ջրերու մէջ։

Գետը երթալով կը խորունկնար, ջուրը բարձրացած ու ծածկած էր Մարտոյի սայլին անիւները եւ հասած մեր ոտքերուն, եզներն ու ձիերը կիսովին թաղուած ջրի մէջ, կը հեւային ու մաքառէին գետին յորձանքներուն եւ իրենց երեսին անընդհատ շըփացող ձրի ալպտակներուն դէմ։

Երբ կտրեցինք Արածանիին կէսը եւ հետզհետէ մօտեցանք դիմացի ափին, Մարտօն եւ չէն ու զուարթ գիւղացիները սկսան երգել.

Նա՛յ, նա՛յ, նարինա՛ նինայ նինա է...
Համբարձմա՛ն Երկուշաբթին,
Առա՛յ, գփոշխն ու գերանդին,
Ընկա՛յ, հըտ գետի ափի՛ն,
Զօրեցի, ձորթըփեցի՛,
Ջանծեղ, հօտաղ էրեցի՛,
Եարոջ, պագ մը տուեցի... նա՛յ։

Այսպէս, խմբովին երգելով, վերջին անգամ անցանք պատմական Արածանիէն, հայրենի Մուրատ գետէն, որուն երբեք երբեք պիտի չտեսնէինք այլեւս...։

Հասնելով դիմացի ափին, մնաք բարով ըսինք Մարտոյին ու Տարօնցի շինականներուն եւ շարունակեցինք մեր ճանապարհը բաց դաշտին մէջէն, առանց կանգ առնելու մօտակայ գիւղերը։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. — 7)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ՝ ԿԱԶԻԱՆԹԷՓ

Քաղաքի մեծ շուկային մէջ, ոստիկանական կեդրոնատեղիին շատ մօտը, յաճախորդ մը կրնայ գնել չինական խաղալիքներ, իտալական օճառ, ճափոնական ձայնասփիւռներ, ռուսական լուսանկարչական գործիքներ, գերմանական սալի նուագարաններ, անգլիական թէյ, չեխ ակնոցներ, զուիցերական ժամացոյցներ, ամերիկեան սուրճ եւ ֆրանսական անուշահոտներ: Ասոնց մեծ մասը մաքսանենգութեամբ ապահովուած է:

Մաքսանենգութիւնը ապրելու եղանակ մըն է Թուրքիոյ հարաւ – արեւելքը եւ այս գաւառական քաղաքը, որ նահանգին կեդրոնատեղին է 300·000 բնակչութեամբ, մաքսագերծ մեծ խանութ մը դարձած է. աշխարհի մեծագոյն օդակայաններու մաքսազերծ գօտիներն անգամ չեն կրնար մրցիլ Կազիանթէպի հետ: Երթեւեկը զոյգ ուղղութիւններ կ՚ընդգրկէ, քանի թրքական ոչխարը, պիստակը եւ մարգարինը դէպի հարաւ՝ Միջին Արեւելք կը ղրկուին մաքսախոյս միջոցներով:

— Հպարտ չենք, սակայն օրինազանցութիւնն է, դիտել կու տայ քաղաքին կառավարիչը՝ Քեմալ Տէմիրթաշ: Սակայն անկարելի է մաքսանենգութիւնը սանձել ոստիկանական միջոցներով: Ասիկա կապ ունի երկրին տնտեսութեան հետ»:

Թուրքիա թերաճ երկիր մըն է՝ անձ գլուխ եկամուտը մէկ չորրորդը ըլլալով եւրոպական միջինին: Հոս, երկրին հարաւ – արեւելքը, կլիման չոր է, ոռոգման ցանցերը հազուադէպ. միւս կողմէ ազդեցիկ հողատէրերը իրենց հակակշռին տակ առած են հողի մեծ տարածութիւններ: Ճարտարարուեստի մուտքը դանդաղ քայլերով կ՚ընթանայ եւ Թուրքերէ շատերուն համար, ինչպէս դիտել կու տայ լրագրող Ֆիքրէթ Օթիամ, ընտրութեան հարց կը դառնայ մնալն կամ երթալը. — բոլորին համար անհրաժեշտ տարածութեամբ մշակելի հող չկայ, որով կա՛մ կը հեռանան շրջանէն եւ կը հաստատուին մեծ քաղաքները, կամ մաքսանենգներու շարքերը կը խտացնեն»:

Սահմանապահ զօրքերը, իրենց կարգին, փորձութեան ենթարկուելու տրամադիր են: Համաձայն լաւատեղեակ աղբիւրներու, սահմանապահ զինուորները ամսական 250 տոլար կը ստանան, միւս կողմէ այդքան գումար կրնան ձեռք ձգել օրական, կաշառքներով: Սահմանագլուխի կայանի մը մօտ, Քիլիս, պահակ մը տեսնուեցաւ, որ խոտերուն մէջ կը փորձէր պահել շարժական ձայնասփիւռ մը եւ զարդարուն ափսէ մը, — երկուքն ալ, անկասկած, կաշառքներ:

Թուրքիա արգելքի տակ դրած է շատ մը տնական առարկաներու ներածումը, որպէսզի տարադրամի խնայողութիւն ընէ. սակայն չէ կրցած ձեւը գտնել մարդոց փափաքը սանձելու, օրինակ, ունենալու սմէրճօ ձայնարձանագրութեանց գործիքներ կամ գոյնզ գլխիկով ծխիկներ: Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներ, ինչպէս Սուրիա արտատեղիներու պակասէ կը տառապին հօտեր բուծելու համար, սակայն միշտ ախորժակը միշտ ունին: Որով երկուստեք կ՚ըմբռնեն պահանջին կարեւորութիւնը:

Անգարա, պարբերաբար չփոթահար, այլ մանաւանդ՝ տարադրամի կորուստը նկատի առնելով, ականներ կը զետեղէ սահմանագլուխի գիծերու վրայ: Հին օրերուն, գիւղացիները հիւծած աւանակներ կը ղրկէին սահմանի դաշտերը, որպէսզի ականները պայթեցնեն: Ցանդուղն գիւղացիներ, — շատեր մէկ կամ աւելի յօշոտուած անդամներ ունին, — ականները կը քակէին եւ Սուրիացիներու կը ծախէին:

Գիւղեր իրենք իրենց միջոցներով երթուղիներ կը հաստատէին ականադաշտերու մէջ եւ մաքսանենգներէ փոխարժէքը կը պահանջէին: Այսօր մաքսանենգութիւնը առաւել կատարելագործուած է: Միջազգային փոխադրութեանց սահմանուած լայնածաւալ կառքեր եւ երկաթուղիներ գլխաւոր աղբիւրները կը հանդիսանան մաքսանենգութեան. միեւնոյն ատեն Իսքէնտէրունի ծովի ճամբաները նոյնպէս եռուզեռի մէջ են, համաձայն աղբիւրներու:

Մաքսանենգութեան այլ եղանակ մը, որ գրեթէ օրինականութեան սահմաններու մէջ կը մտնէ, այն է, որ ամէն Թուրք իրաւունք ունի երկիրէն մեկնելու տարին երեք անգամ եւ ամէն անգամ իր հետ բերելու մօտ 170 տոլար արժողութեամբ ապրանք, որոշապէս իրեն համար: Կաղիանթէպի խանութպան մը ցոյց տուաւ իր անցագիրը՝ սուրիական վիզաներով: Մեծ վաճառականներ տասնեակներով մարդիկ կ՚աշխատցնեն, որպէսզի ասոնք մէկ գիշերուան մէջ Սուրիա երթան եւ ետ գան իրենց հետ բերելով ապսպրուած ապրանքները: Ապրանքները, անշուշտ, կը ծախուին, սակայն օրինազանցութիւնը դժուար կ՚ըլլայ հաստատել:

Պէյրութի խռովարձութիւններէն ի վեր (մաքսանենգութեան գլխաւոր աղբիւրը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ) վաճառականները իրենց գործառնութեանց դաշտը ընդարձակելով հասած են մինչեւ Կիպրոս եւ Իտալիա: Լեցուած բեռնակառքեր երթուդարձ կը կատարեն:

Բարձր դասի Թուրքեր յաճախ կը նախընտրեն օտար ապրանքներ, նոյնիսկ եթէ ասոնց նմանը կ՚արտադրուի երկրին մէջ: Սակայն, չտեսութիւնը ամէն անգամ չի յաջողիր: Խանութպաններ Կազիանթէպի մէջ շատ յաճախ կեղծ պիտակներ կը փակցնեն, ինչպէս նաեւ քըմահաճ գիներ թրքական ապրանքներու վրայ ու զանոնք կը ծախեն իբրեւ «սահմանէ դաղտնի անցուած իրեր»:

ՍԹԻՎԸՆ ՌՈՊԸՐԹՍ

«Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»

ՀԱՅՈՑ ՄԱՏՈՒՑԱԾ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔ ԴԱՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԸ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ ԷՐ ՆԱԶԱՐԷԹ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Փոլիթիքա թերթին մէջ, Վէհպի Պէլկիլ ուսումնասիրական յօդուած մը նուիրած է Թուրք Քաղաքային Օրէնքին, (մէտէնի գանուն), որուն յիսնամեակը տօնուեցաւ վերջերս մասնաւոր հանդիսութիւններով եւ լուսամիտ մտաւորականներու մասնակցութիւնով: Յօդուածագիրը նախ կը յիշէ մոլեռանդ տարրերու ընդվզումը այդ օրէնքին դէմ, եւ յետոյ հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ. —

« Այդ Օրէնքին պատրաստութեան եւ ընդունելութեան մէջ մեծ դեր ունեցաւ այն ատենուան դատական Գործավարը, Մահմուտ Էսատ Պոզգուրթ, որ Զուիցերիա իրաւաբանութիւն ուսած էր եւ իբր այդ իւրացուցած էր այդ երկրին Քաղաքային Օրէնքը, եւ կ՚ուզէր զայն կիրարկել մեր երկրին մէջ: Զայն պատշաճ կը նկատէր Թուրք հասարակութեան նորաստեղծ պայմաններուն եւ 1926ին փութացուց այս գործը, ի հեճուկս զինք մեղադրողներուն:

Միայն թէ Մահմուտ Էսատէ շատ առաջ, Թուրք իրաւաբանները ծանօթ էին զուիցերական Քաղաքային Օրէնքին: 1914ին այդ օրէնքը Թրքերէնի թարգմանուած էր Նազարէթ Խաչերեանի կողմէ, որ օրէնքէն զատ անոր գործադրութեան տրամադրութիւնները եւ յարակից յօդուածներն ալ Թրքերէնի թարգմանած եւ ամբողջութեամբ հրատարակած էր Դատական Նախարարութեան պաշտօնաթերթին մէջ (Թիւ 104էն մինչեւ 126):

Իր թարգմանութեան սկիզբը, Նազարէթ Խաչերեան նախաբան մըն ալ գրած էր եւ իրհանդամանքն ալ հետեւեալն էր.

— Տոքթ. Խաչերեան, իրաւաբանութեան դասախօս եւ նախկին անդամ Սելանիկի Վերաքննիչ Ատեանին: Թարգմանութեան նախամուտին, Պետական Խորհուրդի նախկին դիւանապետ Սայիտ պէյ սապէս գրած էր.

— Մեծայարգ վարպետ Խաչերեան էֆէնտի, մեծ ձեռնհասութիւնով թարգմանած էք Զուիցերիոյ Քաղաքային Օրէնքը, որուն սեւագրութիւնները ինծի ղըրկելու բարեհաճութիւնը ունեցած էք: Շնորհակալ եմ: Ձերդ Բարձրութեան յարգանքներս կը յայտնեմ յանուն հայրենիքին եւ խօսքս կը վերջացնեմ, հայցելով որ դեռ շատ ու շատ ծառայութիւններ մատուցանէք այսպէս:

Խաչերեան իր թարգմանութեան յառաջաբանին մէջ կը բացատրէ թէ ինչ նպատակով Թրքերէնի թարգմանած է Զուիցերիոյ Քաղաքային Օրէնքը, թէ ինչպէս պատրաստուած է ան, իրաւագիտական յանձնաժողովներ կազմուած են եւ Եւրոպայի զանազան կողմերէն օրէնսգէտներ հրաւիրուած, եւ ինք կատարած է անոր թարգմանութիւնները իրաւաբանական բացատրութիւններու ընդարձակելի պրպտումներով: Խաչերեանի այս գործը շատ յաջող թարգմանութիւն մըն է:

փոխանցուող լոյս ողբերգութեան մը սա «վէպը»...:

Բայց, անցնինք իր կեանքին ու գործերուն:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(29)

(*) *Սենպոլիզմը* խորհրդապաշտութիւն է, *էքսփրէսիոնիզմը*՝ արտայայտչապաշտութիւնը, *իմաժիզմը*՝ պատկերապաշտութիւն, *սիւռէալիզմը*՝ գերիրապաշտութիւն, *էքսփրէսիոնիզմը*՝ տպաւորապաշտութիւն, *էկզիսթանսիալիզմը*՝ գոյապաշտութիւն կամ գոյութենապաշտութիւն: Յառաջապահ ամէն գրագէտ եւ արուեստագէտ, իր տաղանդին հետ դըպրոց մը կը բերէ, մակնիշով մը կը բնութագծէ ստեղծագործական իր ուղղութիւնը, իր ինքնայատուկ նկարագիրը: Ո՞վ կրնայ արգիլել որ խրախուսնին ալ վերագիրով մը մկրտէ ստեղծագործական իր դաւանանքը...:

— «*Բանաստեղծական իմ ուղիս առարկայական խորհրդապաշտութիւնն է, կ՚ըսէ. սէնպոլիզմ օպժեքթիվ: Օգտագործել անանձնական եւ ոչ ենթակայական խորհրդանշաններ եւ անոնց էութենական վերլուծումին եւ տրամաբանական զարգացումին ճամբով ձեռք բերուած ուղղակի եւ անուղղակի իրերականչումներու միջոցաւ՝ բարդ այլ յստակ իմաստներու ամբողջութիւն մը կերտել:* Տարբեր խօսքով «*մեկնիլ անանձնական խորհրդանշաններէ եւ յանգիլ անձնական գեղագիտական ապրումներու*» (Տե՛ս «Սան», 1968 Հոկտեմբերի թիւ Պոլսոյ Մխիթարեան սաներու միութեան երկամսեայ գրական հանդէսի, էջ 45):

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (320)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱԿԸ

Էմփերիա եւ Սանտրիկօ Թաւիշէ բարձերու կռթնած, պատուհանէն դուրս կը նայէին:

Երբեմն երբեմն մէկ – երկու խօսք կը փոխանակէին անոնք:

— Ըսել է այսպէս չուզե՞ց այս խըղճիկին ներկայ գտնուիլ, շարունակեց Սանտրիկօ կէս ձգած խօսք մը լրացնելով:

— Շատ աղաչեցի բայց օգուտ չըրաւ, պատասխանեց Էմփերիա: Այլեւս ատոր վրայ չխօսինք, սիրելիս, ձգէ որ այս գիշեր ալ երջանիկ վայրկեաններ ապրիմ քովդ. վաղը Պիանքան քուկդ պիտի ըլլայ, բայց այս գիշեր դուն իմս պիտի ըլլաս:

— Թող ատանկ ըլլայ...:

— Ցիմարութիւն ըսէ, ինչ կ՚ուզես ըսէ այսօրուան խնջոյքը ինծի տաղտուկ կը պատճառէ: Անհամբեր քեզի հետ առանձին մնալուն ժամուան հասնելուն կը սպասեմ:

— Արդէն ժամը մէկը եղած է...

— Այո: Գիտե՞ս թէ այդ տաղտկալի բազմութեան մեկնելէն ետքը ինչ ընել մտադրած եմ...:

— Ըսէ որ գիտնամ...:

— Բայց կը խոստանա՞ս որ այդ վայելքը պիտի չզլանաս ինծի:

— Ըսէ տեսնենք ի՞նչ է...:

Այս միջոցին իրենց ետեւէն վարագոյր մը կիսովին բացուեցաւ որուն ճեղքուածքէն դիմակաւոր գլուխ մը երեւցաւ:

Էմփերիա անտեղեակ թէ իրենց ետեւէն զիրենք դիտող եւ իր ըսածները լսող մը կար, գլուխը Սանտրիկոյի ուսին կռթնցնելով ըսաւ.

— Ձիս մտիկ ըրէ: Պաշտօնական մեծ տափանաւս, որուն վրանը ճերմակ ջանջիլէ է, մեզի համար պատրաստել տըւած եմ: Ճերմակ արջի երկու մորթերու վրայ թաւիշէ բարձեր զետեղել տուած եմ վրանին տակը. սիրային քաղցր զիրկընդխառնութեան յարմարագոյն բոյն մըն է ան, ուր երկնային երազի մը մէջ, օրօրուելով քաղցրաշունչ զեփիւռէն ու ծի – ծաղկոտ ալիքներէն, ամբողջ մարմնովս ու հոգիովս քուկդ պիտի ըլլամ այս գիշեր... միայն քուկդ, ով իմ սրտիս ու մարմնիս սէրը:

Թաւիշէ վարագոյրին ետեւէն երեւցող դիմակաւոր գլուխը այս խօսքին վրայ ետ քաշուելով աներեւոյթ եղաւ...:

Դիմակաւոր մարդը տասը վայրկեան անհետանալէ յետոյ երբ հիւրասրահ մըտաւ, տեսաւ որ Էմփերիա խնդալով եւ րիտասարդ պատրիկներու հետ կը խօսէր:

Փեթրոս Արաթիմոս, հիւրողներէ շըրջապատուած, իր ստենդերեան ձայնովը կը ջանար համոզել զինքը մտիկ ընողները թէ մեծ բանաստեղծ Թասէ որեւէ տաղանդ չունէր:

— Ատոր ամէնէն մեծ փաստը այն է որ Թասէի բերանը անօթութենէ կը հոտի, կը գոռար բանաստեղծ Արաթիմոս: Եթէ տաղանդ ունենար, մինչեւ հիմա շատոնց հարստացած պիտի ըլլար: Խերն անիծածս, չէ՞ք գիտեր թէ Պղատոն Ապողոնի զերին է:

Էմփերիայի եւ Սանտրիկոյի միջեւ տեղի ունեցող սիրային խօսակցութիւնը մըտիկ ընող խորհրդաւոր դիմակաւորը Արաթիմոսի մօտենալով ձեռքը անոր ուսին դրաւ եւ նշան ըրաւ որ իրեն հետեւի:

Արաթիմոս այնպէս կարծելով թէ մեծահարուստի մը հետ էր գործը եւ տակէն կրծօն մը պիտի ելլէր, առանց բերանը բանալու դիմակաւոր մարդուն հետեւեցաւ:

Երբ երկու մարդիկը բազմութեան մէջ անտեսանելի դարձան, դիմակաւոր մարդը ցած ձայնով Արաթիմոսի ականջին բաներ մը փսփսալէ յետոյ անոր օձիքը ձգեց:

Արաթիմոս, սարսափահար, խորհրդաւոր անծանօթէն բաժնուելէ յետոյ ձեւով մը Էմփերիայի մօտենալով ցած ձայնով բաներ մը ըսաւ անոր:

Էմփերիա անմիջապէս ոտքի ելլելով Արաթիմոսի հետ դուրս ելաւ ընդունելութեան սրահէն:

Դիմակաւոր անծանօթը քայլ առ քայլ անոնց հետեւեցաւ:

Էմփերիա երեք ամայի սենեակներէ անցնելէ յետոյ, պալատին մէկ անկիւնը գտնուող արդուզարդի սենեակը մտաւ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 17 Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին՝ մահացած բոլոր ընկերուհիներուն եւ ընկերներուն։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Հոգեճաշ ժամը 13·30ին, Մշակոյթի Տան սրահը՝ 17 Ռիւ Պլէօ։

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Արամ Պասմաճեան իր սիրելի ամուսնոյն Արամ Պասմաճեանի մահուան 5րդ տարելիցին ի յիշատակ, 50 ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ին։

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

ՌԻԻԷՑԷՆ Տիկին Էլիզ Մկրտիչեան իր ամուսնոյն մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր փեսային՝ Յակոբ Օհանեանի։

La Section Culturelle de l'U.G.A.B. de Marseille présente

ARMÉNIE 1915

par le Théâtre d'Expression Arménienne (Troupe de Lyon)

avec montage audio-visuel au Palais des Congrès le Samedi 16 Avril à 21 heures.

Réservation : au Club, 33 Cours Pierre-Puget les Mardis et Vendredis à partir de 21 heures.

Agence Wasteels, 87, la Canebière

Jeans Haig, 4 Rue de la République

Entrée : 20 F.

— 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ —

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ֆուրվիէրի Աստուածամօր տաճարին մէջ Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին համար հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Նորընտիր առաջնորդ՝

ԳԵՐՊ. ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 17ին առաւօտեան ժամը 11ին։

Ներկայ կ'ըլլայ Կարդինալ ՌԸՆԱՌ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

62ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական սրահի մէջ՝ 12–14 Ռիւ Սէն Պազիլ

Ապրիլ 17, Կիրակի ժամը 16·30ին

Մասնակցութեամբ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերու

Հովանաւորութեամբ

Միութեան ատենապետ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Միութեան փոխ-Նախագահ Պ. ԱԼ. ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսի Պ. Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Գեղարուեստական եւ խնամուած բաժին

Կ'երգեն ՕՐ. ԺՕԶԷ-ՎԷՄԵԱՆ (Օփերա) եւ Տիկին Տէր – Պօղոսեան

Կը նուագեն Գ. Պուզաքլեան — Կ. Թերզեանի Ուրարտու նուագախումբ

Հանդէսէն յետոյ ճաշ, պատրաստուած Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ

Ճաշագին 40 ֆր.

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Աւտոյեան. — 72-02-33, — Պապայեան 66-01-21

Պանտիկեան 66-17 46 — Կրասեան 93-32-18

Exposition de Tapis d'Orient ARMÉNIENS ANCIENS

du 15 au 30 Avril 1977

Organisée par la Maison

König

25, RUE DU RHONE, EN PLEIN CENTRE DE GENEVE

Occasion unique pour amateurs et connaisseurs de se procurer des pièces rares à des prix très avantageux

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Ղուկաս Փիլիկեան 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ընկերոջ՝ Սարգիս Սարգիսեանի մահուան առթիւ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՊԻՎԷՐԻ ՄԷՋ

Զատկուան առթիւ պատարագ կը մատուցանէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գարեգին Վրդ. Պեքճեան, Ապրիլ 18ին, Պի-վէրի Ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղին եւ օժանդակութեամբ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան։

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 9·30ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէութեան բոլոր ընկերները իրենց վշտակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ասատուր Սարգիսեանի, Տէր եւ Տիկին Միհրան Դաւիթեանի, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Սարգիսեանի, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Գզիրեանի, ինչպէս նաեւ բոլոր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց տարաբախտ հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝ Սարգիս Սարգիսեանի մահուան առթիւ։

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շաւիլի «Արղութեան» խումբը կը տօնէ իր հիմնադրութեան Յիսնամեակը, Ապրիլ 17, Նոր Կիւրակէի օրը, հովանաւորութեամբ Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն Կապ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Առաւօտուն Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 50 տարիներու մէջ մահացած «Արղութեան» խումբի ընկեր-ընկերուհիներուն յիշատակին։

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ժամը 13ին ընկերահամակրական հոգե-ճաշ եւ հանդէս հայ դպրոցի սրահը։

Կը խնդրուի ողբացեալ ընկերներու յիշատակը յարգող բոլոր ընկերներէ, համակիր բարեկամներէ եւ ողբացեալներու ընտանեկան պարագաներէն ներկայ ըլլալ այս կրօնական արարողութեան եւ հոգեճաշի հանդէսին։

Ճաշի ծախքերու մասնակցութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները Ապրիլ 15, ժամը 20·30ին, « Ասիսթանթ Սոցիալ »ի փերմանանսը, 23, Ռիւ Պելֆոր, Անիէռ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ ոչ-անդամ հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ապրիլ 17 Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցերու լուծում։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ճշդապահ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, Ուրբաթ Ապրիլ 15 ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կարեւոր օրակարգ։

Les Amis de la FONDATION MARIE NUBAR, le Directeur, les Etudiants vous invitent à une évocation illustrée de projections :

EN ASIE MINEURE

SUR LES PAS DE L'HISTOIRE

présence des minorités

par Messieurs

GERARD BRUN

GABRIEL DEVILDER

RAPHAEL DEVILDER

le Jeudi 21 Avril, à 20 h. 45

à la Fondation Marie Nubar (Maison des Etudiants Arméniens)

57, Bld. Jourdan — 75014 PARIS

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Ապրիլ 17, ժամը 13·30ին Օթէլ Օփերա – Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ։

ՊԱՐ – – ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Խնջոյքը կը տեւէ մինչեւ ժամը 6։

Ճաշագին 40 ֆրանք

AMITIE FRANCE-ARMENIE

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ամէն ամսու Ա. եւ Գ. Երկուշաբթին, ժամը 20·30ին Պարոյր Սեւակ գրադարան, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ.

Առաջինը՝ Ապրիլ 18ին, դասախօս

ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Հարցի զարգացումը

1868 – 1896

Խօսք կը տրուի ներկաներուն։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

90ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵ ՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Փարիզի առաջնորդ

Նախագահութեամբ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

(նախկին տնօրէնուհի Կեդրոնականի)

SALLE GAVEAU

45-47, Rue La Boëtie, Paris (8e) — Métro Miromesnil

Շաբաթ, Ապրիլ 16 ժամը 20·30ին

Բացման խօսք՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՃԱՌԵԱՆԻ մասին հայրենի մտաւորական մը

Արփինէ Փէհլիվանեան (լիբանանահայ երգչուհի),

Դաշնակով կ'ընկերակցի ժանէթ Մաքսեան

Սիւզաննա Միլտոնեան (տաւիղ)

Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Անահիտ Տէվրէնեան (արտասանութիւն)

Թաւջութակ՝ ժան – վան – Պորն

(Փրոֆ. Պրիւսէլի Երաժշտանոցէն)

Ջութակ՝ Նիքոլա Մետա, նոյն Երաժշտանոցէն

ՆԱՅԻՐԻ եւ Ս. ԽԱՉ երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Գ. ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Մուտք 10, 25 եւ 50 ֆրանք

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել Պերճ Ճէզվէճեանի 236-54-48 փոստ 15

EXPOSITION

ՄԱՍԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

կը ցուցադրէ իր առաջին գծանկարները

GALERIE « LA GALERE »

97, rue Monge — 75005 PARIS

Massis ALEXANIAN

DESSINS

Vernissage le 21 Avril de 18 à 20 h

Ouvert tous les jours de 14 à 20 h.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
15
VENDREDI
15 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.835
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.835

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՛ՌՔ ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՆ

— o —

Հայոց մարտիրոսագրութեան տարեգրութեանց մէջ սեւ թուական մը կը կազմէ Ապրիլ ամիսը:

1909 Ապրիլ 1/14ին է, որ սկսաւ Կիլիկիոյ Ջարդը, որուն զոհ պիտի երթային 30.000 անմեղ Հայեր: 1915 Ապրիլ 11-24ին կը հնչէր ահազանգը Մեծ Եղեռնին, որ պիտի փորէր Արեւմտահայութեան գերեզմանը:

Նոր ժամանակներուն 1975 Ապրիլին է, որ ծայր պիտի տար Լիբանանի քաղաքային պատերազմը, պատճառ դառնալով «փոքրիկ Հայաստան»ի ազգային կեանքի խանգարման:

Եւ սակայն Ապրիլին է, որ տեղի պիտի ունենար Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտը, փրկելով Հայութեան պատիւը:

Պատմական այդ դէպքին 62րդ տարեդարձը այս տարի եւս կը տօնուի Մարսիլիոյ Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Հայրենակցական Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն՝ Կիրակի Ապրիլ 17 կէսօրէ վերջ:

Ցեղասպան Թուրքը շատ կանուխէն վճռած էր բնաջնջել Արեւմտահայութիւնը, միանգամ ընդմիշտ ձերբազատելու համար Հայկական Հարցէն, որ օսմանեան կառավարութեան աչքին փուշ էր դարձած՝ 1877–78 ռուսեւթուրք պատերազմէն եւ անոր իբրեւ հետեւանք Սան–Ստեֆանոյի եւ Պերլինի զոյգ դաշնագրերէն ի վեր:

ԺԹ դարուն Պալքանի քրիստոնեայ ազգերուն օսմանեան անարգ լուծէն ազատագրումը խիստ ծանր հարուած մըն էր եղած սուլթաններու կառավարութեան համար: «Եւրոպայի հիւանդ մարդը» անդամահատութեան էր ենթարկուած: Իր մարմին փտախտ դարձած մասերը հետզհետէ կը բաժնուէին իրմէ՝ շնորհիւ ժողովրդական լայնածաւալ ապստամբական շարժումներու, որոնց գործնապէս կ'աջակցէին արեւմտեան կարգ մը մեծ Պետութիւններ, — Ռուսիա, Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա:

Ազատագրական շարժումը վարակած էր նաեւ Հայութիւնը, որ յուսահատ երաշխաւոր վեց մեծ Պետութեանց անտարբերութենէն, նոյնիսկ ոմանց քաջալերութենէն, որոշած էր զէնքի ուժով տիրանալ ազատութեան:

Կարմիր սուլթանը երաշխաւոր Պետութեանց թեթեւ, անմեղ բողոքներուն պատասխանած էր ոչ թէ «Բարենորոգումներ»ով, ինչպէս յանձն էր առած Պերլինի դաշնագրի 61րդ հարաշուք յօդուածով, այլ համատարած ջարդերով, որոնք խլած էին 300.000 զոհեր Թուրքիոյ ամբողջ տարածքին, արեւելեան նահանգներէն մինչեւ Կիլիկիա:

1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը փոխանակ «ազատութիւն» բերելու Հայութեան, հրապարակ կը նետէր Թուրանականութեան Թունդ ազգայնամոլ գաղափարականը՝ «Թուրքիան Թուրքերուն» նշանաբանով, եւ Հայաստանի վրայէն անցնելով մինչեւ Կեդրոնական Ասիա համաթրքական մեծ կայսրութիւն մը հիմնելու հեռաւոր նպատակով:

1914ի մեծ պատերազմը լաւագոյն առիթն էր իրագործելու իր ցնորական ծրագիրը: 1914 Փետր. 26 – Մարտ 8ի Բարենորոգումներու համաձայնագրին մելանը չչորցած՝ Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութիւնը սկսաւ սաստկացնել հայաբնակ նահանգներու հարստահարութիւնները: Իսկ երբ նոյն տարուան Հոկտեմբերին օսմանեան կառավարութիւնը պատերազմ յայտարարեց համաձայնական Պետութեանց դէմ՝ արդէն ամէն խոչընդոտ վերցած էր եւ կարելի էր անպատիժ գործադրել հայկական ցեղասպանութեան ծրագիրը, որ, ըստ կարգ մը փաստաթուղթերու, արդէն իսկ վճռուած էր 1910ին Իթթիհատի Սելանիկի համագումարին մէջ:

1914ի աշունէն սկսեալ հայաբնակ ներքին գաւառներու մէջ անզէն, անպաշտպան գիւղերու վրայ յարձակումները, կողոպուտ ու բռնաբարումները աւերներ կը գործէին: Մասնաւորաբար մեծապէս կը տուժէին Վասպուրականի շրջանի հայկական գիւղերը:

1915ի գարնան կարգը եկած էր բուն իսկ Վան քաղաքին, որուն յեղափոխական անցեալը մղձաւանջ մըն էր դարձած ցեղասպան Իթթիհատի կառավարութեան համար: Ականաւոր եւ փորձառու ոճրագործ կուսակալ Ճէվտէթ փաշա Թրքական նենգամտութեամբ գլխատելէ ետք Վանի Հայութեան ղեկավար դէմքերը, կ'ուզէր ամբողջովին բնաջնջել Վանի քաղաքամէջի եւ Այգեստանի Հայերը:

Վռամեանի նենգ ձերբակալութիւնն ու Իշխանի դաւադիր սպանութիւնը այլեւս կասկած չէին ձգեր Ճէվտէթի յետին մտքին մասին: Դառն իրականութեան առջեւ Վանի Հայութիւնը մէկ – սիրտ մէկ – հոգի զէնքի փարեցաւ՝ յանուն ինքնապաշտպանութեան: Նախնական միջոցներով եւ անբաւարար զէնքերով հրապարակ նետուեցան Վանեցի երիտասարդները, առանց դասակարգային եւ կուսակցական, սեռի ու տարիքի խտրութեան: Թշնամիին կատարելագործուած զէնքերով, թնդանօթներով, գնդացիրներով եւ մաուզէրներով սպառազինուած կանոնաւոր բանակներուն դէմ, Վանի անձնազոհ երիտասարդները ամբողջ մէկ ամիս՝ իրենց կուրծքը վահան դարձուցած՝ ճակատեցան անվհատ ու տարին յաղթանակը: Ապրիլ 7/20ին սկսած պատերազմը վերջացաւ Մայիս 4/17ին, երբ պարտուած թշնամին՝ գլխիկոր փախաւ Վանէն՝ լեղապատառ՝ ռուսական հարթիչ գլանին տակ ճզմուելու սարսափէն:

Վասպուրականի հերոսամարտը անջնջելի տառերով արձանագրուեցաւ Հայոց ազատագրական շարժումներու Ոսկեմատեանին մէջ:

Յետագայ տխուր դէպքերը երեւան պիտի հանէին շատ մը դառն իրականութիւններ: Յուսախաբութիւն: Հիասթափութիւն: Գաղթ, սով ու համաճարակ: «Հայաստանն առանց Հայու» նշանաբանի ստուգութիւն:

Վասպուրականի վերապրող քաջարի զաւակներն ու թոռները այսօր՝ դիւցազնամարտէն 62 տարի վերջ՝ Հայաստանի եւ սփիւռքի մէջ նախանձելի դիրքերու տիրացած՝ իրենց հերոսական հայրենիքի փառաշուք յիշատակով հպարտ՝ ազգային կը նային լաւատեսութեամբ, հաւատքով եւ յոյսով:

Փա՛ռք դիւցազնական Վասպուրականի:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄ

Առողջապահութեան եւ քանի մը շաբաթէ նաեւ Ընկերային Ապահովութեան նախարար՝ Տիկին Սիմոնն Վէյլ պարզեց այն միջոցները զորս ձեռք կ'առնէ պակսեցնելու համար ընկերային ապահովութեան բացը, որ 12 միլիառ էր եւ պիտի ըլլայ 400 միլիոնի: Կառավարութիւնը չբարձրացուց ընկերային ապահովութեան սակերը ոչ ալ ջնջեց սահմանափակումը (փլաֆոն) այդ սակերուն համար, այլ նախընտրեց խնայողութեան միջոցներ ձեռք առնել: Այսպէս մինչ կարգ մը դեղեր, անփոխարինելի եւ շատ սուղ ամբողջութեամբ պիտի հատուցուին, ուրիշներ, (լուծիչ, կենսանիւթ, եւն.), նուազ չափով պիտի հատուցուին, նման դեղերու թիւը մօտաւորապէս հազարի կը հասնի: Միւս կողմէ որոշուած է նաեւ հիւանդանոցներու «չափաւորող տոմս»ը փոխարինել ուրիշ դրութեամբ մը: Այսպէս, ասկէ ետք բոլոր հիւանդները նուազագոյն չափաւոր վճարում մը պիտի ընեն իրենք (փորփէ) հիւանդանոցի մը որեւէ սպասարկութեան մէջ:

Այս որոշումները բախեցան անշուշտ սենտիքաներու վրդովումին եւ Իւմանիթէ կը խորագրէր արդէն Հինգշաբթի «Ցարձակում առողջութեան վրայ»:

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆ՝ երկու տարի անխնայ պատերազմ, խորագրով յօդուած մը լոյս տեսած է Ֆիկառօի մէջ, ուր յօդուածագիրը կը յիշէ քարուքանդ երկիր մը, 50 հազար մեռեալներով: Դեռ կան հաշմանդամները, վիրաւորները, տեղահանները: Պէյրութէն ուրիշ Թղթակից մը յիշելով թէ մէկուն դժբախտութիւնը միւսին երջանկութիւնը կ'ըլլայ, կ'անդրադառնայ հընախօսներու ուրախութեան, քանի Պէյրութ այլեւս իր աւերակներով լաւ առիթ կուտայ ստորերկրեայ գիւտեր եւ յայտնութիւններ ընելու: Այսպէս պիտի փնտռուին փիւնիկեան, բիւզանդական, հռովմէական, արաբական եւ օսմանեան հետքեր:

ՖՐԱՆՍԱ – ՖԻԱԹի ընդհ. տնօրէն – նախագահը առեւանգուեցաւ Փարիզի իր բնակարանին առջեւ, Ռիւ տը լա Փոմփ երբ տուն կը հասնէր: Զորս հոգի եղած են առեւանգողները: Առաջին առթիւ այս արարքին իրենք զիրենք տէր կը հռչակեն «Ֆրանսայի իտալացի բանուորներու» պաշտպանները, որոնք կոմիտէ մը կազմեր են եւ ազատագրման փոխարէն երեք միլիոն կը պահանջէին Հինգշաբթի առտու: Բայց նման պարագաներու մէջ ոչ մէկ բան ապահով է:

ԺԱՔ ՓՐԵՎԷՐ կը հանգչի այլեւս ծովուն դիմաց: Թաղուեցաւ Նորմանտական գիւղակի մը գերեզմանատունը, պարզ ձեւով: Ոչ ցաւակցութիւն, ոչ դամբանական եւ ոչ մէկ պաշտօնական անձնաւորութիւն: Փոքրիկ աղջնակ մը արտասանեց Օմոնվիլի այդ գիւղին երախաներուն ձօնուած Փրեվէրի մէկ քերթուածը՝ Լուսինին Օփերան ու շիրիմին վրայ թափեցին իր սիրած կարմրածաղիկները:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

Կայ մի աշխարհ դիւթական,
Երկիր մի հեռու,
Երգել, երգում եմ նրան
Ես իմ գրքերում:
Այնտեղ՝ լեռներ անառիկ,
Հովիտներ պայծառ,
Երկնքի լայն կամարին
Շողուն ծիածան...
Այնտեղ՝ հաւքեր անանուն,
Ծաղիկներ պէս – պէս,
Երեկոներ լայնահուն,
Ցերեկներ բեհեզ:
Այնտեղ՝ երանգ ու երանգ,
Հոտաւէտ մրգեր,
Այնտեղ՝ երգ ու մրգահուն
Հնամեայ գրքեր:
Այդ հերկերն եմ ես հերկել
Ոսկեձոյլ խոփով,
Այդ երկիրն եմ ես երգել
Եղեգան փողով...
... ծուխ բարձրացաւ թեւաւոր,
Աչքիս հաւասար...
— վա՛ն իմ, վա՛ն իմ սեւաւոր,
Իմ Վարագայ սար...:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 11)

ԵՐԳԻՉ ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքի երգիչ Դաւիթ Վարժապետեան Երեւանի օփերային մէջ հանդէս եկած է «Թրավիաթա»ի ներկայացման մէջ, Ժերմոնի դերով: Հանդիսականներ գնահատած են Դաւիթ Վարժապետեանը, Նելլի Քարիմեանը (Վիոլեթա) եւ Ռուբէն Քիւփէլեանը (Ալֆրետ): Դաւիթ Վարժապետեան Երեւանի մէջ Գոհար Գասպարեանի մօտ ձայնամարզութեան հետեւելէ ետք երգահանդէսներ տուած է Լիբանան եւ Փարիզ: 1973էն ի վեր Թորոնթոյի օփերայի մեներգիչն է: Տեղւոյն վրայ կազմած է «Անի» երգչախումբը, ուր հայկ. դասական եւ ժամանակակից երգերը կը ծանօթացնէ օտար ունկնդիրներու: Երգիչը Հայաստանի մէջ քանի մը երգահանդէսներ ալ կուտայ:

×

Ե. ՉԱՐԵՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ ՍՏԱՑԱԾ Է

Եղիշէ Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը ստացած է Միացեալ Նահանգներէն գրող եւ երաժիշտ Յակոբ Ասատուրեանի դիւանը, որ կը պարունակէ նամակներ, յօդուածներ, գեղարուեստական գործեր, սալեր եւ այլ նիւթեր՝ շուրջ 1500 փաստաթուղթ: Թանգարան ղրկուած են նաեւ գրող Սուրէն Մանուէլեանի գործերը, նամակները, ամերիկահայ գործիչներու մասին նիւթերը, ինչպէս նաեւ Ալիս Օտեան – Գասպարեանի, Նուարդ Փեակինի, Ազատ Ենգոյեանի եւ Լեւոն Մարտիրոսեանի գործերը: Ներկայիս Չարենց թանգարանը ունի 200 հեղինակներու ֆոնտեր: Ֆոնտին հիմը դրուած է 1957ին Արշակ Չօպանեանի դիւանով:

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ՝
ԱՅԳԵՍՏԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԷՆ

ՀԱՄՈՒՏ ԱՂԱՅԻ ԶՕՐԱՆՈՑԻՆ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

Այգեստանի արեւելահիւսիսը, հայկ. դիրքերուն գրեթէ մէջտեղը, նստած էր Համուտ Աղայի Թրքական հսկայ զօրանոցը, աւելի սպառնական՝ քան թշնամի որեւէ դիրք: Այդ զօրանոցին մերձակայ հայկ. դիրքերը կենդանի սարսափի մատնուած էին, որովհետեւ, իրօք, այդ դիրքը կ'իշխէր եւ կը զարնէր ամէն տեղ: Հոն հաստատուած էին ճէփխանէի ամէնէն մարզուած եւ յանդուգն չէթէները, որոնց գնդակները առհասարակ անվրէպ էին...

Համուտ Աղայի զօրանոցի ոչնչացման ծրագիրը, սակայն, ամէնէն աւելի կը փայփայէր Վանի ինքնապաշտպանութեան եւ դաշնակցական ղեկավարներէն մէկը՝ Բուլղարացի Գրիգոր: Համեստ, լուռ, միշտ ինքնիր մէջ խորասոյզ, միշտ գործնական ծրագիրներ որոճացող եւ միշտ անձամբ գործադրող՝ Բուլղարացի Գրիգոր, կռուի առաջին իսկ վայրկեանէն, կը ծրագրէ Համուտ Աղայի զօրանոցի ոչնչացման գործը: Իր ծրագիրը, քանի մը կարճ բացատրութեամբ, կը հաղորդէ Արամին եւ ստանալով անոր հաւանութիւնը, կ'անցնի յամառ ու տենդոտ աշխատանքի: Կը ճարէ քանի մը ձեռնհաս, արագաշարժ եւ գաղտնապահ վարպետ-քանքաններ. կը մտնէ Համուտ Աղայի զօրանոցէն 5–600 քայլ հեռաւորութեան վրայ հայկ. դիրք մը, իր ծրագիրը կը հաղորդէ միայն դիրքի խմբապետին եւ շրջանապետ Մելիքսէթ Էյնաթեանի ու ներքնասենեակ մը մտնելով վարպետ քանքանները գործի կը լծէ: Պէտք է հողը փորել, ներքնուղի մը բանալ եւ բոլորովին աննկատ հասնիլ մինչեւ զօրանոցը եւ այդ հսկայ շէնքին չորս անկիւններու տակ հարկաւոր քանակութեամբ ուժանակ զետեղել, վառել պատրոյգը, հեռանալ եւ սպասել բռնութեան դղեակի կործանման: Եւ այդ մրջնային յամառ աշխատանքը Բուլղարացի Գրիգոր գլուխ բերաւ ընդամէնը երկու օրուան մէջ՝ գիշեր ու ցերեկ, անընդհատ. միշտ պղոյշ, համբերատար եւ ինքնավստահ աշխատելով...:

Վերջապէս: Ներքնուղին փորուած էր եւ հասցուած մինչեւ զօրանոցը: Հիմա անհրաժեշտ էր զօրանոցի յատակագիծն ու հիմերը որոշել՝ ուժանակը զետեղելու եւ պայթեցնելու համար: Գրիգոր, գրեթէ ամենայն ճշդութեամբ, այդ դժուարին աշխատանքն ալ գլուխ կը բերէ: Ամէն ինչ պատրաստ է, հարկաւոր է միայն ուժանակները զետեղել եւ պատրոյգը վառել: Այս անգամ արդէն Գրիգորի վարպետ քանքանները կը վախնան ներքնուղիին մէջ մնալ եւ կը հրաժարին պատրոյգը վառելէ: Ժպտուն ու սառնարիւն, Գրիգոր ետ կը ճամբէ քանքանները ու պատրոյգները կը վառէ անձամբ, մէկ, երկու, երեք, չորս... ու անփոյթ, սուլոցը շրթունքին, հանդարտօրէն կը վերադառնայ ներքնուղիի մութ ու մոլորուն ճամբաներով... Հիմա արդէն պէտք է սպասել: Մօտաւոր հաշուով կէս ժամէն պիտի լսուի ահագնադղորդ որոտումը մեծ քանակութեամբ ուժանակներու եւ բոցաճարճատ ոչնչացումը բռնութեան դղեակին...:

Անձկութեան ժամը, դանդաղ ու տրոփուն, կ'անցնի: Գրիգոր, միշտ ժպտուն եւ հաւատաւոր՝ անվերջ կը ծխէ, եւ քաղցր զրոյցի բռնուած է զոյգ ընկերներու, խմբապետի եւ շրջանապետի հետ: Արդէն հրահանգուած է եւ դրացի դիրքերէն քանի մը տասնեակ մարտիկներ աւելցուած են հայկ. դիրքերուն վրայ, ուժանակի պայթումի եւ զօրանոցի կործանման պահուն փախչող Թուրք զինուորները շրջապատելու եւ կրակի բռնելու համար: Արդէն Գրիգորի ծրագրին գաղտնիքը երեւան հանուած է եւ բոլոր մարտիկները մատնուած են բուռն անձկութեան եւ զէնքը զօփելով կը սպասեն ռումբի օրհնաբեր որոտին...:

Ժամանակը կ'անցնի... Բայց ոչ մէկ որոտ, ոչ մէկ աղմուկ, տարաբախտաբար: Աղմուկ ու քրքիջ կը լսուի զօրանոցի Թուրք զինուորներէն, ու ապա սուր, քրքջալից ձայն մը զօրանոցէն կը ծաղրէ՝

— Հէյ էրմէնիլէր, պօմպանըզ չիւրիւք չըքտը...:

Հայ մարտիկները, իրենք իսկ վհատ, այնուամենայնիւ կը պատասխանեն, իրենք ալ չհաւատալով իրենց խօսքերուն.

— Նարըն չըքար սէնի...:

Եւ ամէնէն նուազ յուսահատողը նորէն Գրիգորն է:

Կէս գիշեր է. ժամը 12. անաստղ եւ անլուսին, մութ, դժոխային գիշեր: Ահա սակայն Այգեստանի արեւելահիւսիսը կարմիր ու հրաշատեսիլ բոցերով ողողուած եւ երկինքը արնավառար ամպերով բեռնաւորուած: Ահա նաեւ դժոխային երաժշտութիւնը՝ տասնեակ հազարաւոր գնդակներու: Ահա խառն խուռն աղմուկ երգի, աղօթքի, բացագանչութիւններու, ու այդ բոլորի մէջ, ամէնքի շրթունքի վրայ դամուած միակ նախադասութիւնը՝

— Համուտ Աղայի գէլաՆ կը վառի...

Ուժանակը իր գործը տեսած է: Գրիգորի նախատեսութիւնները նոյնութեամբ կատարուած են: Միակ սխալը եղած է, զգուշութեան համար, ուժանակները շատ աւելի խոր թաղելը: Ուժանակը միայն թեթեւ ցնցում մը յառաջ բերած է, բայց կրակներ նետելով զօրանոցի ներքնայարկերը դիզուած յարդանոցին մէջ, աստիճանաբար վառած է զօրանոցը վարէն վեր եւ երկար ժամերով մխալէ ետք, ժամը 12ին կրակը հասած է առաջին յարկի տախտակամածին ու ապա ամբողջ զօրանոցը ճարակած է յանկարծական հրդեհով մը:

Թուրք զինուորները նախ կը փորձեն հրդեհը մարել, բայց նկատելով որ զօրանոցը չորս կողմէն կը բոցավառի, լաւագոյն կը համարեն դուրս նետուիլ եւ փախիլ: Զօրանոցին մերձակայ հայկ. դիրքերը կը սկսին անխնայ կրակի բռնել փախչող Թուրքերը: Մաս մը յանդուգն ու կորիճ չէթէներ անյուսահատ կը մնան ճարճատող շէնքին մէջ, կը կռուին մինչեւ վերջին շունչը եւ կը թաղուին զօրանոցի փլատակներուն տակ: Շահպէնտէրեանի այգիէն խոյս տուող Թուրք զինուորներէն քանի մը տասնեակ հոգի կը սպաննուին: Կռուի ընթացքին իր դիրքէն դուրս կը նետուի անհագիստ ու յանդուգն հայ երիտասարդ մը, Դումանեան Տիգրան, Հոգւոց վանքի պահակ, կովկասահայ, դաշնակցական, եւ ճակտէն զարնուելով կը սպաննուի: Առտուան դէմ հայ զինուորի մը պատահական գնդակէն կը սպաննուի նաեւ Այգեստանցի երիտասարդ մարտիկ մը:

Ցաղթանակի գինովութեան մէջ, հայ մարտիկները կը սկսին ծրագրուած սահմանէն դուրս գալ ու իրենց դիրքերէն դուրս նետուելով հետապնդել փախչող թշնամին բաց դաշտի եւ Ցանկոյաններու բլուրներուն վրայ: Շրջանապետ Մելիքսէթ Էյնաթեան եւ խմբապետ Յովհ. Զաքարեան, թշնամին հալածելով, կը հասնին մինչեւ Թօփրաք-Գալէի բարձունքները եւ վտանգաւոր կէտի մը վրայ կռուի կը բռնուին Թուրք անհաւասար ուժերու հետ. զինուորական խիստ հրաման մը կը պարտաւորեցնէ երկու անվեհեր մարտիկները վերադառնալու:

(Քաղուածաբար առնուած
Օննիկ Մխիթարեանի
«Վանի հերոսամարտը» գիրքէն):

ՎԱՆ-ՔԱՂԱՔԱՄԷՋԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Վանի ինքնապաշտպանութեան բնոյթի հերոսամարտը, որ սկսաւ 1915 Ապրիլ 7/20ին, առաւօտ, ժամը 9ին, Թատերավայր կ'ունենայ Այգեստանն եւ Քաղաքամէջը՝ իրարմէ բաժնուած Թրքաբնակ ընդարձակ Թաղամասով մը, 5–6 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Այգեստան կը գտնուէր Քաղաքամէջի արեւելքը, ընդարձակ եւ ծառազարդ փողոցներով եւ պարտէզներով: Քաղաքամէջը՝ պատմական Վան – Շամիրամակերտն էր՝ ծովափէն մէկուկէս քիլոմեթր հեռու: Բերդի երկայնքին տարածուած Քաղաքամասը արեւելքէն հայաբնակ, արեւմուտքէն՝ Թրքաբնակ էր: Քաղաքամէջը ունէր 400 տուն հայ՝ 2.500 հոգիով, իսկ Թուրքերը 250 տուն ունէին 1250 հոգիով: Հայերը հոն ունէին իրենց Ազգ. Առաջնորդարանը, եօթը եկեղեցիներ, Ցիսուսեան – Շուշանեան երկսեռ ծխական դպրոցը, Հայ-րիկեան եւ Աւետիսեան գրադարան – ընթերցարանները եւայլն: Քաղաքամէջի ինքնապաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը առաջին օրէն իսկ կը ստանձնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական ենթակոմիտէն: Զինուորական Մարմինը կը կազմուի եօթը անձերէ: Իր զինապահեստին մէջ կ'ունենայ 101 հրացան եւ 90 տասնոց մաուզեր, ինչպէս նաեւ որսի հրացաններ. ընդամէնը՝ 60.000 փամփուշտ:

Ապրիլ 4/17, կէսօրէ առաջ կ'ընդհատի քաղաքի եւ Այգեստանի կապը: Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ գործադրելով կը պաշարէ երկու շրջանները՝ անջատաբար: Ինքնապաշտպանութեան դիմող խումբերը կազմ ու պատրաստ են:

Ապրիլ 7/20, առաւօտ կանուխ, Թուրքերը կը յարձակին Այգեստանի վրայ: Քիչ ետք՝ Քաղաքամէջի վրայ: Ցարօ եւ այլ խմբապետներ, գլուխն անցած իրենց զինուորներուն, յանդուգն խոյանքով կը փորձեն գրաւել կամ կրակի տալ Թէքալիֆի Հարպիյէի շէնքը: Կը յաջողին գրաւել: Արեւելեան ճակատի վրայ կը լռեցնեն Հայկավանքի գերեզմանատունէն կը րակող թնդանօթը՝ սպաննելով երկու թնդանօթաձիգները:

Թշնամիի առաջին յարձակումին Հայերը կը պատասխանեն գիշերային հակայարձակումով մը, նպատակ ունենալով այրել թշնամիին յենակէտ եղող ամուր դիրքերը: Բուռն բախումներէ ետք հրձիգները յաջողաբար հրոյ ճարակ կը դարձնեն Վանի նահանգային դատարանը, Թէրղիպաշեան Խանը, ուր կը գտնուէին Ռէժին, Թղթատար – Հեռագրատունը, Պանք Օթոմանը, Հանրային Պարտուց Առողջապահութեան Մարմինները: Այնուհետեւ միշտ յանդուգն յարձակումներով հրդեհի կը տրուին Թէքալիֆի Հարպիյէի մթերանոցը, քաղաքի ամբողջ ոստիկանատունը եւ պետական Վարժապետանոցը: Յարձակողականին փառապսակը կը կազմէ յաջորդ գիշերուան ծրագրին իրականացումը՝ փճացնել պետական Զինարանը: Շրջանապետ Ցարօ խումբ մը մարտիկներով եւ ընկերակցութեամբ հրձիգ Կապարուկեանի կը յարձակին՝ պաշտպանութեանը տակ դիրքերէ արձակուած զօրաւոր համազարկերու: Հրձիգը կը վազէ դէպի Զինարան եւ քարիւղով կրակի կուտայ զայն՝ «տղերք, վառեցի, վառեցի գոչելով»:

Այսպիսի հերոսական դրուագներու շարան մը կ'արձանագրուի Քաղաքամէջի երեսնօրեայ գոյամարտի ընթացքին, մինչեւ թշնամիին նահանջի օրը՝ Մայիս 3:

Մայիս 3: Այգեստանի մարտիկները կը հրկիզեն Հաճի – Պէքիրի զօրանոցը: Քաղաքամէջի Զինուորական Մարմինը կը հրահանգէ անցնիլ յարձակողականի եւ կրակի տալ բոլոր Թրքական դիրքերը: Ցարձակողականը երկու թեւով կը կատարուի. խումբ մը կը յառաջանայ դէպի բանտ եւ կառավարչատուն, այլ խումբ մըն ալ դէպի Ավիվէի զօրանոցը: Առաջին խումբը կը մտնէ Քաղաքապետարան եւ դահլիճէն կրակի կուտայ շէն-

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Իրիկուան, արեւը մարը չմտած, հասանք Կուրտիկ լերան ստորոտը գտնուած Գոմեր գիւղը եւ իջանք լուսահոգի մեծ մայրիկիս, իրիցկին Սալվարի պապենական Գոմերու Տէր Հազարի տունը:

Վերջալոյսի արեգակով օծուած էին գեղին փողոցները, տանիքները եւ մօտակայ արտերը: Գիւղին տուներուն առջեւ եւ բակերուն մէջ, իրարու վրայ շարուած, բուրգերու նման կանգնած էին նոր ու կարմիր հողէ ամաններ, որոնք ինքնատիպ նախշ մը կուտային Գոմեր գիւղին եւ կը զարդարէին բակերը: Գոմերցիներ, արհեստով բրուտ էին, կը շինէին փեթակներ, թոնիրներ, ձրձումներ, կարասներ, ծափկիկներ, կուժեր, բղիկներ, բղբղիկներ, փարչեր, տաշտեր, պուտուկներ, ճլուլներ, լանկառիներ, կոտիկներ եւ սափորներ ու կը տանէին ծախելու գանոնք Մուշ եւ շրջակայ գիւղերը:

Երկու – երեք օր մնացինք Գոմեր, Սալվար մամիկիս հօրենական, Տէր Ղազարի տունը:

Կիրակի առաւօտ մը, հեծած մեր ձիերը, մնաք բարով ըսինք Գոմեր գիւղին եւ ճամբայ ելանք դէպի Սուրբ Յովհաննու վանք: Այդ շրջանին մէջ կը գտնուէին նաեւ Քարձոր եւ Փեթար գիւղերը:

Վերջին անգամ կ'անցնէինք հայրենի սարերու ոլոր մոլոր ճամբաներէն, կը մագլցէինք Սասնոյ լեռներէն: Չորս կողմէն անհամար Ջրվէժներ կը խուժէին դէպի դաշտ, ոռոգելով ստորոտը գտնուող ընդարձակ արօտավայրերը:

Տարօնի աշխարհը հռչակաւոր էր իր հնադարեան վանքերով եւ պատմական յիշատակարաններով:

Համբաւաւոր Մշոյ Սուլթան Կարապետէն զատ, կային Առաքելոց կամ Թարգմանչաց, Սուրբ Աղբերկայ, Սուրբ Յովհաննու, Սահակ Հայրապետի, Մատնավանքի, Անդանիոյ եւ Սասնոյ շրջանի մէջ գտնուող անհամար սրբավայրերը:

Իւրաքանչիւր վանք ունէր իր հրաշապատում աւանդութիւնները:

Ս. Կարապետը յայտնի էր իր Կաղ Դեւի առասպելով: Ս. Աղբերիկ վանքը անուանի էր իր «Գործելյարոյց» Ս. Խաչով: Ս. Յովհաննու վանքը կը կոչուէր նաեւ Եղրտուտի վանք, կամ Արծուաբեր, հետեւեալ աւանդութեան պատճառաւ.—

Ժամանակին, վանքին անտառապահ քիւրտ մշակը, գիշերանց կը յաջողի գողնալ տաճարին ոսկեզօծ խաչը, Ս. Նշան, որուն մէջտեղ զետեղուած է Յիսուսի կենաց խաչափայտէն մասունք մը: Քիւրտ մշակը, մեռաքսէ շղարշներու մէջ փաթթուած խաչը կը տանի իր տունը, ուրախութեամբ կը սկսի քակել զանոնք, գոյնզգոյն շուշպայները կուտայ իր կնոջ, կը քանդէ խաչին վրայի ոսկիները, իսկ մնացեալը, մասունքով միասին, կը նետէ թոնիր, այրելու: Գիշերը, Աստուծոյ հրամանաւ, թոնիրը կը վառի, Քիւրտին տունը կրակ կ'առնէ, իսկ կենաց փայտը անաղարտ կ'ելլէ թոնիրին մէջէն եւ կ'երթայ կը հանգչի կէս այրուած գերանի մը վրայ: Քանի մը օր վերջ, դարձեալ Աստուծոյ հրամանաւ, արծիւ մը կուգայ, այդ մասունքը կրծելով կը վերցնէ եւ կը բերէ Ս. Յովհաննու վանքին դրան առջեւ, Եղրտուտ կոչուած պզտիկ ծառի մը վրայ կը դնէ: Գիշեր մը վանքին միաբան վարդապետներէն մէկը իր խուցէն կը նշմարէ կանթեղի նման լոյս մը, կախուած ծառէն: Առաւօտուն կ'երթան կը տեսնեն որ, գողցուած խաչափայտին մասունքն է. երկիւղածութեամբ եւ մեծ աղօթողութիւններով կ'առնեն կը բերեն եւ կրկին կը զետեղեն տաճարին մէջ: Այդ օրուընէ սկսեալ Ս. Յովհաննու վանքը կը կոչուի նաեւ Արծուաբեր: Տեղացիները կ'երդուընային անոր անունով. «Եա, մեռնիմ քըզի, Արծուաբեր Ս. Խաչ» կամ «Արծուաբեր քօւցու, զիմ աչէց լոյս...»:

Տեսած ու համբուրած եմ Արծուաբեր Ս. Խաչը եւ Եղրտուտ կոչուած այն փոքրին ծառը, որուն վրայ արծիւը բերած դրած էր գողցուած մասունքը: Վանքին պարտէզին անկիւնը մեկուսացած եւ ցանկապատով մը շրջապատուած այդ մոխրագոյն փոքրիկ ծառը ունէր մանր տերեւներ, զոր կը փրցնէին եւ իբր բուժիչ դեղ կը կերցնէին, առաւելապէս փորլցաւ ունեցողներուն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 8)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏՆԵՐԸ

Արճակ

Արճակի շրջանի Հայութիւնը փրկուեցաւ ջարդէ գլխաւորաբար դեղջուկ յեղափոխականի մը կորովի ջանքերուն՝ Շիրին Եղիազարեան։ Սարայի գայմագամ Քեամիլ պէյ՝ Արճակի շրջանի ջարդի կազմակերպիչը, փորձեց դաւադրաբար սպաննել երիտասարդ յեղափոխականը, Ապրիլ 5ին հրաւիրելով այս վերջինը իր մօտ։ Շիրին հեռատեսութիւնն ունեցաւ ծուղակը չիյնալու։ Նախատեսելով վտանգը, շրջակայ գիւղացիներն եւ անոնց մարտական ուժերը կեդրոնացուց Խառակոնիս գիւղը՝ պատրաստ դիմադրելու։ Ապրիլ 6–7, Քեամիլ պէյ 150 զինուորով, մէկ թնդանօթով, ինչպէս նաեւ Խանասորցի Շարաֆ պէկի, Մուկուցի Նաճիպ Աղայի եւ Շուցի Արիֆ պէկի քիւրտ հրոսակներով յարձակեցաւ Խառակոնիսի վրայ։ Շիրին 100 մարտիկներով երկու օր յաջողութեամբ դէմ դրաւ յարձակումներուն։ Այսուհանդերձ, գիւղին դիմադրութիւնը դժուար նկատելով, գիշերանց ամբողջ ժողովուրդը Արճակ լճակի հիւսիսի ափերէն առաջնորդեց Կըղըլճա լեռը։ Հոն հասան նոյնպէս Բերկրիի եւ Վերին Թիմարի փախստականները։ Ապրիլ 9ին հարիւրաւոր Քիւրտեր յարձակեցան, սակայն պարտուելով հեռացան։ Յաջորդ օր նոյնպէս յաղթական դիմադրութիւն։ Բազմահազար ժողովուրդը լերան վրայ պատսպարելը անկարելի դառնալով՝ Շիրին մարտիկներու պաշտպանութեան տակ գիշերանց ժողովուրդը առաջնորդեց Թիմարի Աւերակ գիւղը։ Աւերակ կը պաշարուի Ապրիլ 11ին։ Ամբողջ օր բուռն եւ հերոսական դիմադրութիւն, որու հետեւանքով թշնամին կը հեռանայ։ Շիրին ութ հազարի հասնող ժողովուրդը կ՚առաջնորդէ Այգեստան։ Այս ձեւով կը փրկուին։

Թիմար

Բերկրիի գայմագամ Ջիա պէյ ջարդելէ ետք շրջանի փոքր թիւով Հայերը, հարիւրաւոր զինուորներով, Արճէշէ եկած Թուրք հրոսախումբերով եւ քիւրտ խուժանով ամէնէն առաջ կը յարձակի Վերին Թիմարի Տիրամէր ծովափնեայ հայաշատ գիւղին վրայ։ Քանի մօտ երիտասարդներ անակնկալի եկած անկազմակերպ դիմադրութիւն ցոյց կուտան ամբողջ օրը։ Մէկ առ մէկ կը սպաննուին հերոսաբար։ Շրջանի մօտ տասը գիւղերու բազմահազար ժողովուրդը, մարտական ուժերու պաշտպանութեան տակ, կը դիմէ ծովափ՝ Լիմ կղզին ապաստանելու համար։ Հետապնդող թշնամի ուժերը բուռն դիմադրութեան կը հանդիպին Լիմ–Անապատի եւ Խժիշկ գիւղի միջեւ երկարած բլուրներու վրայ դիրք գրաւած կռուողներու կողմէ։ Կռիւը կը տեւէ մինչեւ ուշ գիշեր։ Յամառ դիմադրութեան հանդիպելով Թուրքերը կը հեռանան։ Ծովափին խռնուած 12.000 ժողովուրդը հնարաւորութիւն կ՚ունենայ քանի մը օրուան ընթացքին Լիմ – Անապատ փոխադրուելու։ Հոն կ՚ապաստանի մինչեւ հայ կամաւորական գունդերու ժամանումը։ Այս ձեւով կը փրկուի ջարդէ։

Լեռնապար

Լեռնապարի հարաւ–արեւմտեան հինգ գաւառակներու մէջ քիւրտ տարրը մեծամասնութիւն կը կազմէր։ Շրջանի Դաշնակցութեան մարմինները մինչեւ վերջին աշխատանք կը կատարեն, որպէսզի երկուստեք բարեկամական կապեր հաստատուին եւ պահպանուին։ Միւս կողմէ Թուրք կառավարութիւնը յամառ ջանք ի գործ կը դնէ Քիւրտերը Հայերու դէմ հանելու համար։

ԿԱՐԿԱՌ.— Շէնձորի Թուրք միւտիրը, քիւրտ Սէյիտ Ալի աղա, հայատեաց Հաճի Տարվիշ իրենց ջոկատներով եւ հորդաներով կը ծրագրեն հրոյ ճարակ դարձնել շրջանի հայ գիւղերը։ Դաշնակցական գործիչ Գալօ կը կազմակերպէ ինքնապաշտպանութիւնը։ Հայերու համար ամէնէն դժուար պաշտպանելի դիրքը Ցարկենց գիւղը կ՚ըլլայ, քանի քիւրտ հրոսակներն ու կառավարական կանոնաւոր զօրքը իրենց ամբողջ ուժը այդ դիրքին վրայ կը կեդրոնացնեն։ Եօթը օրուան կատաղի կռիւներէ ետք գիւղի պաշտպանութիւնը կը դառնայ անկարելի։ Հայերը կը նահանջեն երկու ուղղութեամբ գիշերանց կտրելով բարձրաբերձ ձիւնածածկ լեռները։ Նահանջողները կը տեղաւորուին Շէնձոր, Սպարկերտ, մասամբ նաեւ Մոկս եւ Գաւաշ գաւառները։

ՄԱՄՐՏԱՆՔ.— Անկազմակերպ դիմադրութեան հետեւանքով մէկ օրուան կռիւներէ ետք Հայերը կ՚ապաստանին Մոկս եւ Սպարկերտ։

ՄՈԿՍ, ՍՊԱՐԿԵՐՏ, ՇԷՆՁՈՐ.— Հայասէր Մուրտուլլահ պէյի եւ գաւառի կուսակցական ղեկավարներու բարեկամական կապին շնորհիւ, շրջանի փոքրաթիւ Հայութիւնը կ՚ազատի ջարդէ մինչեւ հայ կամաւորներու ժամանումը եւ թշնամի ուժերու փախուստը։

Հայոց Ձոր

Ապրիլ 5ին թրքական ջոկատ մը՝ երկու թնդանօթներով կը պաշարէ Պլթենց գիւղը։ Հակայարձակումի կ՚անցնին հայ մարտիկները փախուստի մատնելով անակնկալի եկած թշնամին։ Ուժերը անհաւասար ըլլալով, յարմար կը նկատեն ապաստանիլ մօտակայ Աթանանց գիւղը, ապա՝ տեղացիներուն եւ Սպիտակ վանքի ժողովուրդին հետ Խարականց գիւղը։ Հոսկէ ալ կը նահանջեն դէպի Քեօշկ, Խորգոմ եւ Իշխանաց Գոմ գիւղերը։ Անոնց կը հետեւին Թրքաշէն եւ Մարկս գիւղերու հայ բնակիչները։ Զօրսէ հինգ հազար զինուորներ եւ Քիւրտեր Ապրիլ 7ին կը յարձակին Իշխանի Գոմի վրայ։ 70 մարտիկները ամբողջ օրը կը դիմադրեն։ Ապա ժողովուրդին մէկ մասին հետ կ՚ապաստանին լեռները Վարագայ վանք մեկնելու միտքով։ Մէկ մասը կը յաջողի փրկուիլ։

Շատախ

Շրջանի 110 գիւղերէն 50 հայաբնակ էր, մնացեալը՝ քրտաբնակ։ Գաւառի կեդրոնն էր Թաղ աւանը, բաղկացած 200 տունէ, զուտ հայաբնակ. կը գտնուէր երեք ամեհի ձորերու միացած կէտին վրայ։ Զինուորական նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուէին՝ կռուի յստակ նախագիծով։ Շրջանի հայկական գիւղերը իրարու հետ կապելու մտադրութեամբ երկու թռուցիկ խումբեր կը կազմուին։ Առաջին նպատակը կ՚ըլլայ քանդել Սեւտինի հայ գիւղին թրքական պահակախումբին, քան հողի, կեդրոնատեղին։ Ապրիլ մէկին Բադիկ եւ Արշակ իրենց խումբերով կը պաշարեն պահականոցը եւ կարճ կռիւէ մը ետք կը սպաննեն հրամանատարը. զինուորները անձնատուր կ՚ըլլան։ Շահրուրա բերդի լերան ստորոտի Խանի եւ Գոմերի Թուրք պահակախումբերը փախուստ կուտան, երբ կ՚իմանան, թէ Հայերը յարձակման պիտի անցնին։ Այս ձեւով կը մաքրագործուին Թաղէն հիւսիս տարածուող թրքական կայանները։ Սակ գիւղի ոստիկաններն ալ պաշարուելով կը սպաննուին։ Թշնամիին ընդհանուր յարձակումը Թաղի եւ գաւառի հայկական գիւղերու վրայ ծայր կուտայ Ապրիլ 4ին։ 42 օր Շատախցիք, Զինուորական Մարմնի ղեկավարութեան տակ, յամառ դիմադրութիւն ցոյց կուտան, յաճախ անցնելով յարձակումի։ Նախնական միջոցներով շինուած թնդանօթը կը քանդէ թրքական դիրքերը Թաղի առջեւ։ Մայիս 12ին, Կիրակի առաւօտ, Շատախ ցնծութեան մէջ է։ Դրօ իր կամաւորական գունդով ազատագրուած Շատախ մուտք կը գործէ։

Փեսանդաշտ

Փէսանդաշտ 13 քիլոմեթր երկարութեամբ եւ մօտ ութ քիլոմեթր լայնութեամբ աւազան մը կը ներկայացնէր։ Շրջապատուած էր լեռներով՝ Արտօս, Կարարախլար եւ Բաղրաղօտիկ։ Այս աւազան–դաշտը ունէր չորս հայկական գիւղեր՝ Աւեղ, Կայնամերան, Շիտան եւ Կաղազիկ։ Շրջանը վարչական բաժանումով կը պատկանէր Շատախի, բայց որովհետեւ սահմանակից էր Ոչտունիքի (Գաւաշ), կուսակցական բաժանումով ենթակայ էր Գաւաշի կոմիտէութեան։ Այս շրջանի ապրիլեան հերոսամարտի ղեկավար ոգին կը հանդիսանայ Խարականցի Լեւոն Շաղոյեան։ Կռիւներու նախօրէին, զինական ուժը կը ներկայացնէր 150 հրացան եւ 70 ատրճանակ։ Պաշտպանութեան գօտին չորս դիրքերէ կը բաղկանար՝ Բաղրաղօտիկ, Շահրուրա բերդ, Կարաբլախ եւ Նառ գիւղ։ Ցատկալէս առաջին դիրքն է, որ թիրախ կը հանդիսանայ Թուրքերու յարձակումներուն, բոլորն ալ ապարդիւն։ Յիշատակութեան արժանի է Ապրիլ 17ի վերջին յարձակողականը, երբ Թուրքերը կը փորձեն Արտօսի բարձունքէն Հայերու թիկունքը անցնիլ։ Ծուղակ կ՚իյնան՝ մեծ կորուստներ տալով։ Ինքնապաշտպանութեան բնոյթի կռիւներուն առընթեր մարմինները կը հոգան Փէսանդաշտ ապաստանած վեց հազարէ աւելի հայ փախստականներու առօրեան։ Մինչեւ Մայիս 10 Փէսանդաշտ անպարտելի կը մնայ։ Կը հասնին կամաւորական գունդերը, թշնամին խուճապահար կը հեռանայ։

ՔԱՂՀԱՆ

քը, ապա երկու մասի բաժնուելով կ՚ուղղուին կեդրոնական Բանտ եւ Վիլայէթի կառավարչատուն, Նահանգային Ոստիկանատուն ու Հեծելազօրայ գշլան։ Այս շէնքերը իրենց ամբողջ գոյքերով կրակի կը մատնուին։ Նոյն միջակին կ՚ենթարկուին Սուլթանիյէ Մէքթէպը, Նազահէթխանէն (Առողջապահութեան շէնքը)։ Երկրորդ խումբը կը գրաւէ Հետեւակազօրայ Ակիպէ գշլան, պետական ցորենի շտեմարանը։ Կը գրաւուին հետզհետէ Երկրագործութեան Տեսչութեան պահեստանոցն եւ Ռէժիի աղի ամբարները։

Դեռ կը մնայ Վանի բերդը···

Մայիս 4ի արշալոյսին արդէն Վանի բերդ–քարաժայռը Հայերու ձեռքն է։

Ահա թէ ինչ կը գրէր Քաղաքամէջի Զինուորական Մարմնի ղեկավարը՝ Հ. Կոստեան, նկարագրելով Վանի բերդին գրաւումը.— Վանի բերդը հայ ժողովուրդի ձեռքը··· ո՜րքան հպարտութիւն, ո՜րքան խոհեր կը զգայինք այդ վայրկեանին ամէնքս··· Հայրենի պատմական այս քարաժայռը, որ երբեմն եղած էր Շամիրամեան շրջանի կոթող, Արծրունի իշխաններու եւ թագաւորներու փառաւոր յիշատակարան, որ տեսեր էր Լէնկթիմուրեան դիակակոյտեր եւ կրեր Օսմանեան 500 տարուան իշխանութեան տակ,— այսօր ահա անօրինակ ցնծութեան ու յաղթանակի թափորով վերակենդանացած, իր թեւերուն վրայ կը կրէր իր հարազատ զինուոր որդիները։ Հինգ դարերէ ի վեր անոր կատարին գամուած անհարազատ դրօշը, իւր քաջ որդւոց ձեռքով փոխարինուեցաւ Հայկ. Ազատագրումի կարմիր դրօշակով, Քաղաքամիջի մեր Զինուորական Մարմնի դրօշով···։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (321)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱԿԸ

Արաթիմոս պերճազինին ետեւէն ներս մտնելու համար քայլ մը առաւ, բայց դիմակաւոր անծանօթը անոր թեւէն բռնելով կեցուց եւ բանաստեղծին տեղը ինքը ներս մտնելով, դուռը վրայէն կղպեց։

Էմփերիա կռնակը դրան դարձուցած ըլլալով այս փոփոխութիւնը տեսած չէր, բայց երբ դրան կղպուելուն ձայնը լսեց, անդին դառնալով ըսաւ.

— Առանձին ենք, սիրելի բանաստեղծս, քով մօտիկ կ՚ըլլամ։

Բայց Արաթիմոսի տեղ դիմակաւոր անծանօթի մը դէմը գտնելով ինքզինքը, սարսափահար դրան կողմը խոյացաւ։

— Տիկին, եթէ քայլ մը եւս առնէք եւ կամ բերաննիդ բանալու ըլլաք, եղած տեղերնիդ կը սպաննեմ ձեզ, ըսաւ դիմակաւոր մարդը կատարեալ պաղարիւնութեամբ։

— Ո՞վ էք դուք, հարցուց Էմփերիա սարսռալով։

Խորհրդաւոր անծանօթը դիմակը վար առաւ։

Էմփերիա, սարսափահար, ետ–ետ քաշուելով գնաց թիկնաթոռի մը մէջ փլաւ։

— Տիկին, ապահով եղէք որ դահիճին պատկանող գլուխը չեմ զիջանիր իմ ձեռքովս կտրել, շարունակեց Ռոլան ինքն ալ իր կարգին նստելով։ Եւ եթէ հաւանիք զիս մտիկ ընել, ձեր մազին թելին անգամ պիտի չդպչիմ։

— Խօսեցէք, ըսաւ Էմփերիա։

— Տիկին, ձեր պալատին մէջ զմայլելի խնջոյք մը կազմակերպեցիք որուն վրայ կը հիանամ, բայց կարծեմ թէ այդ խնջոյքը որոշ նպատակի մը համար սարքուած է։

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք։

— Այսինքն սա թէ այս խնջոյքը պարզապէս ձեր աղջիկը՝ Պիանքան Վենետիկի ընկերական շրջանակին ներկայացնելու նպատակաւ էր որ սարքեցիք, այնպէս չէ՞։

— Ճիշդ է, ըսաւ Էմփերիա սարսռալով։

— Եւ եթէ չեմ սխալիր, ձեր նպատակը միայն զայն ներկայացնել չէր, այլ՝ միանգամայն զայն նշանուած հռչակել տեղակալ Սանտրիկոյի հետ։

— Ատ ալ ճիշդ է։

— Ձեր սրահներէն անցնելով պարոն նշանածը տեսայ, բայց օրիորդ նշանածուհին չտեսայ եւ միտքս դրի որ ձեզի հարցնեմ թէ ինչո՞ւ Պիանքան իրեն համար սարքուած նշանախօսութեան հանդէսին ներկայ չէ եղած։

Էմփերիա դողալ սկսաւ։ Նախանձը օձի մը պէս իրմէ ներս մտած էր. վստահաբար Ռոլան Քանտիանո Պիանքան կը սիրէր որ անոր բացակայութեան պատճառը կը հարցնէր։

— Պարոն, թոյլ տուէք որ հարցնեմ ձեզի թէ ի՞նչ իրաւամբ այդ տեսակ հարցումներ կ՚ուղղէք ինծի, գոչեց Էմբէրիա խրոխտաբար։

— Կարծեմ թէ այդ իրաւասութեան խնդրին մասին ուրիշ անգամ ալ վիճաբանած ենք իրարու հետ, Տիկին։ Գիտցած եղէք որ ձեր միտքէն անցածները գիտեմ։

— Ուրեմն գիտցէք նաեւ թէ աղջիկս չուզեց ներկայ գտնուիլ այս հանդէսին եւ ատոր համար է որ բացակայ է։

— Կը ստէք, Տիկին, ըսաւ Ռոլան կատարեալ հանդարտութեամբ։

Էմբերիա ամօթէն գլուխը խոնարհեցուց եւ այդպէս, խոնարհած ու համեստ, թոթովեց.

— Խնայեցէ՛ք, Պարոն, ստեցի, ստեցի անոր համար որ ատկէ ուրիշ բան չէի կրնար ընել։

— Պէտք է խօսինք սակայն, տիկին, պէտք է ըսէք թէ ի՞նչ եղաւ Պիանքան, շարունակեց Ռոլան սպառնական կտրուկ շեշտով մը։

— Ո՛հ, ուրեմն զայն ի՞րաւ կը սիրէք, իրա՞ւ կը սիրէք զայն, գոչեց պոռնիկը սուլելու նմանող ձայնով մը։ Է՛հ ուրեմն, է՛հ, հիմա լաւ պիտի խնդանք իրարու հետ···։ Պատրաստուէ՛, Ռոլան Քանտիանօ, պատրաստուէ՛ աշխարհի ամէնէն ծանր տանջանքով տանջուելու··· ինչ որ ցանեցիր, ահա զայն հնձել պիտի տամ քեզի···։ Զիս արհամարհեցիր, զիս ոտնակոխ ըրիր, զիս մերժեցիր, այնպէս չէ՞։ Դուն զիս ուրիշ մարդիկներ սիրելու եւ զանոնք մէկ նայուածքով իմ գերիս դարձնելու դատապարտեցիր, այնպէս չէ՞, բայց դուն զիս չսիրեցիր···։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Մաքսուտ Պէրպէրեան, այրի Տիկին Կուրչուկլուեան, այրի Տիկին Պէրպէր-եան, Տոքթ. Միհրան Կուրչուկլուեան, Տէր եւ Տիկին Գիլիրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատար-ուի Կիրակի, Ապրիլ 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց զաւկին, եղբօր զաւկին եւ զարմիկին՝

ՌՈՊԷՐ-ՆՇԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը ծանուցանէ թէ հո-գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Ապրիլ 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր պատուոյ նախագահին՝

ՕՆՆԻԿ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգող-ներուն:

Հոգեճաշ մըն ալ կը տրուի ճաշարան Ցարուէ, 22 Ռիւ Մուֆըթար: Արձանա-գրուիլ Սեմիրալ-Ֆրանս (Պ. Ալթունեան) 567-61-12, մասնակցութիւն 60 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կի-րակի առաւօտ, Ապրիլ 17 Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին՝ մահացած բո-լոր ընկերուհիներուն եւ ընկերներուն:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա-տակը յարգողներուն:

Հոգեճաշ ժամը 13.30ին, Մշակոյթի Տան սրահը՝ 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ հա-մակիրները:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Երէցկին Տէր-Պարսամեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Խաչիկ Մկրտիչեանի մահուան տարելիցին առթիւ (Ստանալ «Յառաջ»էն)

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՊԻՎԷՐԻ ՄԷՋ

Զատկուան առթիւ պատարագ կը մա-տուցանէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գարե-գին Վրդ. Պեքճեան, Ապրիլ 18ին, Պի-վէրի Ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ, նախա-ձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կար-տանի մասնաճիւղին եւ օժանդակութեամբ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկե-րակցութեան:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 9.30ին:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինաս-եան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, Ուր-բաթ Ապրիլ 15 ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կա-րեւոր օրակարգ:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի, Ապրիլ 17, ժամը 13.30ին Օթէլ Օփերա - Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լա-ֆայէթ:

ՊԱՐ - - ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Խնջոյքը կը տեւէ մինչեւ ժամը 6:

Ճաշագին 40 ֆրանք

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ON DEMANDE

Jeune vendeur ou vendeuse pour magasin de chaussures.

Téléphoner tous les jours sauf Dimanche après-midi et Lundi

752-04-25

3, Place Jean-Jaurès — 93200 St. DENIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

La Section Culturelle de l'U.G.A.B. de Marseille présente

ARMÉNIE 1915

par le Théâtre d'Expression Arménienne (Troupe de Lyon)

avec montage audio-visuel au Palais des Congrès le Samedi 16 Avril à 21 heures.

Réservation : au Club, 33 Cours Pierre-Puget les Mardis et Vendredis à partir de 21 heures.

Agence Wasteels, 87, la Canebière
Jeans Haig, 4 Rue de la République
Entrée : 20 F.

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շաւիլի «Ար-ղութեան» խումբը կը տօնէ իր հիմնադ-րութեան Յիսնամեակը, Ապրիլ 17, Նոր Կիւրակէի օրը, հովանաւորութեամբ Փա-րիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ մաս-նակցութեամբ տեղւոյն Կապ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Առաւօտուն Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւո-րիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 50 տարիներու մէջ մահացած «Արղութեան» խումբի ընկեր-ընկերուհիներուն յիշատակին:

Սաթենիկ Արղութեան, Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան, Զաւօ Շանթ, Լէօլա Մասունի, Պերճուհի Բարսեղեան, Սաթօ Յակոբեան, Իշխան Յովսէփ Արղութեան, Բժ. Յով-սէփ Տէր-Դաւթեան, Սիմոն Վրացեան, Վահան Փափազեան (Կոմս), Մկրտիչ Տէր-Ստեփանեան, Սուրէն Նաւավարեան, Օննիկ Տէմիրճեան, Հրանդ Աթանեան, Յակոբ Աբէլեան, Սարգիս Գասպարեան, Թորոս Սարեան, Միսաք Սարգիսեան, Արմենակ Թորիկեան, Խաչատուր Ար-թինեան, Մասիս Սայլանճեան, Յովսէփ Դպիրեան, Թովմա Թումանեան:

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ժամը 13ին ընկերահամակրական հոգե-ճաշ եւ հանդէս հայ դպրոցի սրահը:

Կը խնդրուի ողբացեալ ընկերներու յի-շատակը յարգող բոլոր ընկերներէ, հա-մակիր բարեկամներէ եւ ողբացեալներու ընտանեկան պարագաներէն ներ-կայ ըլլալ այս կրօնական արարողութեան եւ հոգեճաշի հանդէսին:

Ճաշի ծախքերու մասնակցութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայր. Միու-թեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ ոչ-անդամ հայրենա-կիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ապ-րիլ 17 Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան սրահին մէջ: Օրա-կարգ.— Տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զանա-զան հարցերու լուծում: Բոլորին ներ-կայութիւնը անհրաժեշտ է: Ճշդապահ ըլլալ:

ԵԼԵՒՄՈՒՏՔԻ ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄՈՒՏՔ

Փարիզի մայր եկեղեցիէն ստացուած	85.000 Ֆր.
Ալֆորվիլի եկեղեցիէն ստացուած	151.660 Ֆր.
Հանգանակութենէ գոյացած	74.330 Ֆր.
Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութենէն ստացուած նպաստ	100.000 Ֆր.
Փոխ առնուած գումար	20.000 Ֆր.
Տոկոսներէն գոյացած	493.32 Ֆր.
Գումար	431.483,32 Ֆր.

ԵԼՔ

Յանձնակատար Ֆրանքոր ընկե-րութեան վճարուած ընդհ. գումար՝ զանազան թուա-կաններուն	321.052 Ֆր.
Յատակագիծի տպագրութեան, դրամատան և այլ ծախք.	12.861,76 Ֆր.
Գումար	333.913,76 Ֆր.
Դրամատան մէջ պատրաստ	97.569,56 Ֆր.
Ընդհ. գումար	431.483,32 Ֆր.

— 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ —

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պե-տերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր Տամ տը Փարիի մէջ:

Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ - էթուալի հրապարակ

Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 17.30ին հաւաքուիլ Թրամփլէն Շան զ'Էլիզէ - Ավընիւ տը Ֆրիէտլանտ:

Շան զ'Էլիզէ եւ Էթուալ ըստ օրէնքի
Պաստառով եւ ցուցատախտակ արգիլուած ոստիկանապետութեան կողմէ:

COMMEMORATION DU 24 AVRIL
à
L'ARC DE TRIOMPHE

Dimanche, 17 h. 30, Tremplin Champs-Elysées, Ave. de Friedland.

Banderoles et pancartes interdites par la Préfecture.

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ֆուրվիէրի Աստուածամօր տաճարին մէջ Ապրիլեան նահատակաց յիշա-տակին համար հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Ֆրան-սայի Կաթողիկէ Հայոց նորընտիր առաջնորդ՝

ԳԵՐՊ. ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 17ին առաւօտեան ժամը 11ին:

Ներկայ կ'ըլլայ Կարդինալ ՌԸՆԱՌ

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

Au départ de MARSEILLE

DU 10 AU 23 JUIN

DU 1er AU 14 JUILLET

Renseignements et Inscriptions

Jacques CHELELEKIAN VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière 13001 MARSEILLE tél (91) 508912

et TOUTES AGENCES HAVAS VOYAGES Org Lic 97

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

90ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Փարիզի առաջնորդ

Նախագահութեամբ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
(նախկին տնօրէնուհի Կեդրոնականի)

SALLE GAVEAU

45-47, Rue La Boëtie, Paris (8e) — Métro Miromesnil

Շաբաթ, Ապրիլ 16 ժամը 20.30ին

Բացման խօսք՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՃԱՌԵԱՆԻ մասին հայրենի մտաւորական մը
Արփինէ Փէհլիվանեան (լիբանանահայ երգչուհի),

Դաշնակով կ'ընկերակցի ժանէթ Մաֆեան
Սիւզանա Միլտոնեան (ջութակ)

Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Անահիտ Տէվրէնեան (արտասանութիւն)

Թաւջութակ՝ ժան - վան - Պօրն
(Փրոֆ. Պրիւսէլի Երաժշտանոցէն)

Ջութակ՝ Նիքոլա Մետա, նոյն Երաժշտանոցէն

ՆԱՅԻՐԻ եւ Ս. ԽԱՉ երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Գ. ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Մուտք 10, 25 եւ 50 ֆրանք

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձանել Պերճ Ճէզվէճեանի 236-54-48 փոստ 15

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.836

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.836

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

(Ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ)

———— o ————

Հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ ոսկի տառերով արձանագրուած է անունը խոշորագոյն վաստակաւոր, բազմաբեղուն եւ վաւերական բանասէր, հայագէտ, լեզուաբան ու կրթական մշակ Հրաչեայ Աճառեանի, որուն ծննդեան հարիւրամեակը կը տօնուի ամենուրեք — Հայաստանի եւ սփիւռքի մէջ, համազգային չափանիշով:

Ծնած էր 1876 Մարտ 8–20ին Սամաթիոյ մէջ, Պոլսեցի ծնողքէ: Նախակրթութիւնը ստանալէ ետք Պոլսոյ Արամեան եւ Սահակեան վարժարաններուն մէջ, 13 տարեկանին մտած է Ղալաթիոյ նորահաստատ Կեդրոնական երկրորդական վարժարանը, որուն հիմնադրութեան (1886) 90ամեակը տօնուեցաւ վերջերս Պոլսոյ մէջ, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ:

Աճառեան 1893ին կ'աւարտէ Կեդրոնականը, ուր, ի մէջ այլոց, իբրեւ դասընկերներ կ'ունենայ դաշնակցական երիտասարդ հերոս Բաբգէն Սիւնին (Բինկեանցի Պետրոս Փարեան, նահատակուած 1896 Օգոստոս 14–26ին Օսմանեան Դրամատան մուտքին, ռումբի պայթումով) եւ Զէյթունի հերոս Պարոն Աղասին (Կարապետ Թուրսարգիսեան, Հաճընցի), որոնց մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ իր ինքնակենսագրութեան մէջ («Կեանքիս յուշերից», յետ. մահու հրատարակուած Երեւան՝ 1967ին):

Պզտիկ տարիքէն իր մէկ աչքը կորսնցուցած, Աճառեան ամբողջ մատենադարան մը լեցնելու կարող իր աւելի քան երկու հարիւր մեծ ու փոքր հատորներն ու ուսումնասիրութիւնները գրի առած է մէկ աչքով, ինչ որ գինքը ատտիճան մը աւելի հիացումի արժանի կը դարձնէ:

Կեդրոնականի դրասեղաններէն իսկ հայագիտութեան եւ բանասիրութեան հակում ցոյց տուած է, նիւթեր հաւաքելով իր ապագայ հոյակապ գործին՝ Արմատական Բառարանին համար:

1894 – 95 ուսումնական տարին իբրեւ ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Կարնոյ Սանասարեան վարժարանը եւ առիթէն օգտուելով կը կազմէ այս վերջնոյն հայերէն ձեռագրերու ցուցակը (լոյս տեսած 1896ին մաս առ մաս «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ եւ իբրեւ գիրք հրատարակուած Վիեննա 1900ին):

1895ին Պոլիս վերադառնալով կ'ուղեւորի Փարիզ, ուր երեք տարի կը հետեւի աշխարհահռչակ լեզուաբան Անթուան Մէյեէի դասընթացքներուն, ապրուստը հոգալու համար Սէն Միշէլի սրճարաններու յաճախորդներուն դետնապխտակ առաջարկելով: Նախնական շրջանն այս առեւտուրը ի զօրու էր այդ օրերուն — եւ մինչեւ առաջին աշխարհամարտ — Փարիզի հայ ուսանողներուն մօտ, որոնք ապրուստի հաստատուն աղբիւրներէ զուրկ էին:

Օրաթերթի նեղ սիւնակներուն մէջ կարելի չէ տալ լրիւ պատկերը Աճառեանի բերած Թանկագին նպաստին՝ հայ մշակոյթի անդաստանին: Շուրջ քառասուն տարիներու անխոնջ աշխատանքի արգասիք է Արմատական Բառարանը, որուն մասին իր ուսուցչին՝ Անթուան Մէյեէի գովքը անձամբ լսեցինք Փարիզի Հայկական Ուսումնասիրութեանց Ընկերութեան ժողովին մէջ, — «Ո՛չ մէկ լեզու ունի ա՛յնքան ճոխ, ա՛յնքան կատարեալ ստուգաբանական բառարան»:

Աճառեան ուսումնասիրած է հայերէնագիտութեան բոլոր ճիւղերը: 1913ին Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուին մէջ (Թ. հատոր) հրատարակած է իր Գաւառական Բառարանը, որ կը պարունակէ շուրջ 30.000 բառ: Ցեղագային լոյս ընծայեց մենագրութիւններ Ղարաբաղի, Մարաղայի, Ագուլիսի, Վանի, Կիլիկիոյ, Սուեդիոյ, Ասլանբէկի, Վաղարշապատի, Համշէնի, Նոր Նախիջեւանի (Խրիմ), Նոր Ջուղայի եւայլն գաւառաբարբառներուն մասին:

Հոյակապ գործ է «Լիակատար քերականութիւն Հայոց լեզուի՝ համեմատութեամբ 562 լեզուների» տասը հատորներէ բաղկանալիք աշխատասիրութիւնը, որուն վեց հատորները լոյս տեսան ցարդ, առաջինը միայն իր կենդանութեան (1952): Վերջինը՝ Զ՝ 1971ին: Այս երկին Ներածութիւնը՝ 655 էջ, լոյս տեսաւ յետ մահու, 1955ին: Երուսաղէմի երիտասարդ միաբաններէն Անուշաւան Վրդ. Զաքեան 1960ին այս հատորին նուիրեց «Վերլուծական եւ քննական փորձ մը», Երուսաղէմ, 338 էջ:

Հիացումի առարկայ ուրիշ երկասիրութիւն մըն է «Հայոց անձնանունների Բառարան»ը, հինգ հատոր (1946–1962), որ կը պարունակէ Հայոց հին գրականութեան մէջ գործածուած բոլոր անձնանունները՝ իրենց ստուգաբանութեամբ ու վկայաբանութեամբ:

Լեզուաբանական զանազան հատորներէ զատ՝ 1947ին հրատարակած է Պետրոս Դուրեանի Երկերը, 441 էջ, Պատմութիւն հայ նոր գրականութեան (1906 – 1912): Կոչումով կրթական մշակ՝ ուսուցչական պաշտօններ վարած է Կարին (1894–95), Նոր Նախիջեւան (տասը տարի), Բագու (1918), Թեհրան, Նոր Ջուղա, Թաւրիզ: 1923ին կառավարութեան հրաւէրով գացած է Հայաստան, ուր ապրեցաւ մինչեւ մահը (1953, Ապրիլ 16), իբրեւ դասախօս պետական համալսարանի: Դարձաւ ակադեմիկոս:

«Անհատի պաշտամունք»ի օրերուն, երբ «հանճարափայլ»ը միջամուխ եղաւ բանասիրութեան, լեզուաբանութեան, երաժշտութեան եւ գիտութեան զանազան մարզերուն, Աճառեան եւս, — ինչպէս Արամ Խաչատրեան — հռչակուեցաւ «հակամարքսեան»: Ամբաստանուեցաւ իբրեւ «բուրժուա լեզուաբան» եւ կախակայուեցաւ որոշ շրջան մը: Շուտով վերահաստատուեցաւ սակայն իր պաշտօնին մէջ:

Ներկայիս ի պատուի է Հայուն մեծատաղանդ այս զաւակը Հայաստանի մէջ, ուր Պետութիւնը կանգնած է իր յուշարձանը: Եւ լեզուաբանական հիմնարկը կը կրէ իր անունը: Պոլսէն ետք, այսօր Փարիզի Կեդրոնականցիներն են որ կ'ոգեկոչեն իր յիշատակը:

Ցաւէտ անմոռանալի պիտի մնայ իր անունը Հայոց մշակոյթի պատմութեան մէջ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ
1876 – 1953

ՏԽՐՈՒԻՆԻ.-
ՏՈՔԹ. ՅԱԿՈԲ ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Վենետիկի մէջ, ուր կարճ ճամբորդութիւն մը կը կատարէր, Ապրիլ 8ին յանկարծամահ եղած է Փարիզի գաղութին ծանօթ ու սիրուած բժիշկը՝ Յակոբ Խուպէսէրեան:

Ողբացեալը, մօտ 80 տարեկան, ծնած էր Ատանա Թալասցի ծնողքէ: Իր հայրը՝ Լութֆիկ Խուպէսէրեան Թարգման էր Ատանայի ֆրանսական հիւպատոսարանը: Ինք աւարտելէ ետք տեղւոյն Ֆրէրներու վարժարանը, տարագրուած է Երուսաղէմ Ա. աշխարհամարտին եւ 1918ին մտած Հայկ. Լեգէոն: Ազատ արձակուած է Փարիզ եւ յաճախած ու աւարտած Բժշկական համալսարանը: Մասնագէտ բժիշկ էր չինական ասեղի (աքիւփիէօնքթիւռ):

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին, զաւակներուն՝ Փաթրիքի եւ Ֆիլիփի, ինչպէս նաեւ Տիկին Արաքսի Խուպէսէրեանի, Տէր եւ Տիկին Շ. Վահանեանի եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆԻ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ քրիստոնեաներու կապերն ալ Դամասկոսի հետ շատ հաշտ չեն: Արտաքին նախարարէն ետք, Փալանժի պետը՝ Ճէմայէլ իր կարգին Դամասկոս գացած է ու տեսնուած նախագահ Ասատի հետ: Ճէմայէլ եւ «Լիբանանեան Ճակատ»ը դժգոհ են որ Սուրիա իրենց կը վերագրէ հարաւային Լիբանանի զինուորական կացութեան վատթարացումը: Քրիստոնեաները դժգոհ են նաեւ Սայքայէն, որ ձեռք տուած է յառաջդիմական – պաղեստինեան ուժերուն:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ Սատաթ ընդունած է Եասէր Արաֆաթը: Կ'ըսուի թէ Արաֆաթ կրնայ պաշտօն ունենալ (Սատաթի կողմէ) բարելաւելու Եգիպտոս – Խորհ. Միութիւն յարաբերութիւնները:

ՖԻԱԹ – ՖՐԱՆՍԻ ընդհ. նախագահ – տնօրէնէն լուր չկար Ուրբաթ առտու: Իտալիայէն Ֆիաթի երեք պատասխանատուներ Փարիզ եկած էին բանակցելու համար բայց առեւանգողները դեռ ոչ մէջտեղ ելած էին ոչ ալ անշուշտ պահանջ ներկայացուցած: Ֆիաթ իտալական ճարտարարուեստի կարեւորագոյն հաստատութիւնն է իր 250 հազար պաշտօնեաներով եւ բազմազան ճիւղերով աշխարհի ամէն կողմը: Տէրը՝ Անեիէլի իր վրայ հսկող 200 պահակ ունի եւ կ'ըսուի թէ ծախած է բոլոր ապարանքներն ու վիլլաները եւ երբեք նոյն ժամուն գործի չերթար նուազագոյնի իջեցնելու համար ալ իրեն սպառնացող վտանգը: Ֆրանսական ճիւղը 9 հազար հոգի կ'աշխատցնէ եւ տարեկան երեք միլիառի գործառնութիւն ունի:

ԲՐԵԺՆԵՒ Փարիզ կուգայ մինչեւ ամառ: Լուրը հաստատուեցաւ Փարիզի խորհրդային դեսպանին կողմէ առջի օր:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ, Սենեկալ կ'այցելէ Երեքշաբթի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

ԻՄ ՈՒՍՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՈՒՄ

...Վերեւում խօսել եմ իմ ուսման ընթացքի մասին, երբ դեռ աշակերտ էի Սամաթիայի դպրոցում: Սկզբում պատմութեան սիրահար, յետոյ թեքուեցի դէպի լեզուները, ուր հաստատուեցի վերջապէս:

Լեզուաբանութեան մասին ես առաջին անգամ գաղափար կազմեցի Մատթէոս Մամուրեանի «Հին ազգաց պատմութեան» Ա. մասի նախաբանից, ուր կէս երեսի չափ մի հատուածում խօսւում է հնդեւրոպական նախալեզուի մասին եւ մի քանի բառերի համեմատական աղիւսակն է տրուած զանազան լեզուներով:

Հայրս մի ծանօթ ունէր: Նա կահագործ էր, միջակ ուսման տէր, բայց իբրեւ Կոստանդնուպոլսեցի բանուոր շատ ուսումնասէր: Այդ միջոցին Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան կողմից սկսել էր հրապարակուել «Հանդէս ամսօրեայ» ամսագիրը, հայագիտական մի ամսաթերթ, որ մինչեւ այսօր իր մրցակիցը չունեցաւ հայ իրականութեան մէջ: Նա սկսեց հրատարակուել 1887 թուականին եւ այդ հասարակ բանուորը այդ թերթին բաժանորդ գրուեց. ամէն ամիս բերում էր թերթը եւ տալիս էր ինձ կարդալու: Բացի բանասիրական յօդուածներից, կային նաեւ լեզուաբանական յօդուածներ: Մինչեւ այժմ մտքիս մէջ սեւեռուած մնում են Հայր Սերովբէ Տէրվիշեանի յօդուածները պարսկական բեւեռագրերի մասին, նրանց լուծման պատմութիւնը դերմանացի մի գիտնականի միջոցով՝ մարդկային մտքի հնարագիտութեան ամենամեծ արդիւնքներից մէկը եղած է: 11 տարեկան հասակումս կարդացի այդ գրուածքը, մինչեւ անգամ բեւեռագիր տառերը սովորելով՝ հայերէնի հետ համեմատելու ցնորքն եմ ունեցել: Տէրվիշեանի անունը սեւեռուեց մտքիս մէջ:

Երբ Կեդրոնական մտայ, լեզուաբանութեան սէրը աւելի զարգացաւ իմ մէջ: Դ. դասարանում, իբրեւ դասարանական գրադարան ունէինք միայն երեք գիրք՝ Նոր Հայկազեան բառարանի երկու հատորները, Նորայր Բիւզանդացու Ֆրանսահայ բառարանը եւ Սուրբ Գրքի Վենետիկեան հրատարակութիւնը՝ Հայր Արսէն Բագրատունու ձեռքով: Այդ գրքերը իմ ամէնօրեայ ընթերցման առարկաները դարձան: Ծայրից ծայր կարդացել եմ Նոր Հայկազեան բառարանը, մեծ մասամբ նաեւ Աստուածաշունչը:

Մի օր ընկերներիցս մէկը յայտնեց ինձ, թէ շուկայում ինչ-որ խանութում ծախւում է Հ. Ս. Տէրվիշեանի «Հնդեւրոպական Նախալեզուն» անունով գիրքը: Գնացինք եւ երկուս էլ գնեցինք այդ գիրքը հինգական ղրուշ վճարելով (40 կոպեկ):

Աննկարագրելի եղաւ իմ ուրախութիւնը, երբ ձեռք բերի այդ գիրքը: Սկսեցի կարդալ անյագուրդ: Սովորեցի ինչ-որ աւանդուած է այնտեղ: Հնդեւրոպական լեզուաբանութեան մասին արդէն ամբողջական գաղափար կազմեցի:

Ինչպէս օտարներն էլ վկայում են՝ Տէրվիշեանի այդ գիրքը իր նմանը չունի եւրոպական լեզուաբանական գրականութեան մէջ. մէկ - երկու հարիւր էջերի մէջ տալ հնդեւրոպական լեզուաբանութեան ամփոփումը, նրա ծագումը եւ պատմութիւնը, Հնդեւրոպացիների քաղաքակրթութեան պատմութիւնը, նախալեզուի արմատները եւ նրանցից ծագած հայ եւ օտար բառերը, քերականութիւնը — մեծ գործ էր: Այսօր էլ Եւրոպացիք նմանօրինակ աշխատութիւն չունեն. նոյնիսկ Մերէնժէի գրքոյկը չի հասնում նրան: Սովորելով ինչ-որ աւանդուած է նա այդ գրքում, ես մինչեւ անգամ սկսեցի հնդեւրոպական նախալեզուով նախադասութիւններ յօրինել:

Այսպիսով, Հ. Ս. Տէրվիշեանի այդ գիրքը եղաւ իմ առաջին ուսուցիչը լեզուաբանութեան մէջ: Իրեն ես չեմ տեսել. միայն Կեդրոնականը աւարտելուց յետոյ, մի օր պատահմամբ գնացել էի դըպրոց եւ տեսայ մի սեւազգեստ կրօնաւոր, որ սանդուխքի վերեւից ցած իջաւ: Գըլխին գցած շլարշից իմացայ, որ նա Մխիթարեան միաբաններից է, դեղնած երեսով, հիւանդագին հայեացքով, յունական սրբի կերպարանքով մի մարդ էր: Իջաւ սանդուխքներից, ես ճանապարհ տուի նրան, զգալով որ մի վեհութիւն է, եւ նա անցաւ գնաց: Ինձ ասացին, թէ Հ. Ս. Տէրվիշեանն է: Այդ րոպէն այս րոպէիս էլ մտքիս առաջն է, բայց ես երբեք առիթ չեմ ունեցել իրեն տեսնելու, իրեն հետ խօսելու կամ գոնէ ձեռքը համբուրելու:

Ամենամեծ երախտագիտութեամբ պէտք է յիշեմ Եղիա Տէմիրճիպաշեանին, որ մեր մի խումբ առարկաների ուսուցիչն էր: Պարապում էր եռանդով եւ յուզմունքով: Իբրեւ ջղային հիւանդ յաճախ լաց էր լինում եւ պատմում էր մեզ իր կեանքի տխուր դէպքերի մասին: Նա մեր մէջ մեծ սէր զարթեցրեց դէպի Արեւելքը մանաւանդ դէպի Հնդկաստանը, որ ինքը պաշտում էր:

Շատ գրքեր է տուել ինձ կարդալու:

Շաբաթական գոնէ մի անգամ գնում էի իր բնակարանը եւ ընթերցման համար մի որեւէ կարեւոր գիրք գրկելով տուն էի գալիս: Իր շնորհիւ ստացել եմ լեզուաբանութեան հիմնադիր Պոփի քերականութեան ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Միշէլ Պրէալի ձեռքով (չորս ստուար հատոր): Չեմ կարող նկարագրել այն հրճուանքը, երբ ես ունեցայ ձեռքիս տակ այդ գիրքը: Արագութեամբ կարդացի, լափեցի ամբողջը առանց մի փոքր ծանօթութիւն բաց թողնելու: Ես թարգմանեցի մինչեւ անգամ այն բոլոր հատուածները, ուր հեղինակը խօսում էր հայերէնի մասին:

Պոփը կարդալով ես կարող էի ասել, թէ ես լեզուաբանութիւն սովորել եմ, որովհետեւ այն ժամանակ Պոփից բարձր գիրք չկար:

Տէմիրճիպաշեանը, ի միջի այլոց, տըւեց նաեւ սանսկրիտ լեզուով մի հատընտիր ֆրանսերէն թարգմանութեամբ, բառարանով եւ կանոնների բացատրութեամբ: Վերջապէս, յիշում եմ, որ նա նուիրեց ինձ հնդկական սուրբ գրքերից մէկը (Բհագաւաթգիթա), ֆրանսերէն թարգմանութեամբ միասին, որ նաեւ Փարիզում ինձ իբր դասագիրք ծառայեց: Շատ տարիներ յետոյ բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի առաջարկով այդ գիրքը թարգմանեցի հայերէնի, որ եւ տպուեց Էջմիածնում: Իր նուիրած հատորի շապկի վրայ Տէմիրճիպաշեանը իր ձեռքով արձանագրել է հետեւեալը.

«Մահուանէս յետոյ այս գիրքը կը պատկանի Հրաչեայ Աճառեանին, Եղիա Տէմիրճիպաշեան»:

1926 թուականին այս գիրքը ես նուիրեցի մեր համալսարանի գրադարանին, ինչպէս նուիրել եմ շատ ու շատ գրքեր: Դրանցից շատերը կորել են... Անցեալ տարի (1952 թ.) ուզեցի տեսնել կարօտալի ուսուցչիս ձեռագիրը. գիրքը գտան եւ բերին. ապուշ կազմարարը ներքին շապիկը կտրելով, ոչնչացրել էր նրա գրածը:

Ասացի, որ Տէմիրճիպաշեանը մեր մէջ մեծ սէր է զարթեցրել դէպի Հնդկաստանը եւ դէպի հին աշխարհը: Իր թարգմանութիւնները Ռիգ-վեդայից այնպիսի պերճ հայերէնով էին գրուած, որ մենք, թերեւս մեր պատանեկան ճաշակով, ամենամեծ հիացմամբ էինք կարդում:

Քիչ բան ունեմ ասելու Գարագաշի մասին, որովհետեւ բացի գրաբարից, այսինքն ոսկեղինիկ հայերէնից եւ հին հայ մատենագրութիւնից մեզ տալու ուրիշ նիւթ չունէր: Դժբախտաբար նա բեւեռագրութեան չէր հաւատում. չէր հաւատում նաեւ հնդեւրոպական լեզուաբանութեան, եւ աւելի շատ էր հաւատում Հինքարպէյճեանի ողորմելի լեզուաբանական գրութեան: Այս ոճով էլ ուսուցանում էր նա մեզ. օրինակ՝ վեց բառից ծագում է վէգ, որովհետեւ վեց կողմ ունի: Վէգ խաղալու ժամանակ իրար հետ կռւում են, ուստի վէգ նշանակում է նաեւ «վէճ» եւ վէճ բառն էլ նրանից է ծագում: Ամէն վէճ մի վերջ կ'ունենայ եւ այդ վէճը կը վերջանայ մի վճիռով, ուստի վճիռ եւ վճարել նոյն բառից են. նաեւ նոյն է վաճառել, որովհետեւ երբ ապրանքը վաճառես՝ ապրանքը կը վճարի (կը սպառուի): Այս բոլորը ես լսում էի, բայց առանց արհամարհելու յիշեցնում էի, թէ պարսկերէնով կամ ուրիշ լեզուների համեմատութեամբ ուրիշ աւելի յարմար բացատրութիւններ կարելի էր տալ այդ բառերին: Ծերունի Գարագաշը նոյնպէս չէր արհամարհում ինձ եւ ընդունում էր ասածներս եւ ասում էր ընկերներիս. «Այդ բաները Վարդանին հարցուցէ՛ք»:

Դ եւ Ե դասարաններում ես բաւական աշխատութիւններ կատարեցի: Ձեռքս էր անցել Դուրեանի առաջին տպագրութիւնը, որ սաստիկ արգելուած էր: Կարդացի ամբողջը եւ նրա տաղերը ընդօրինակեցի: Ութ անգամ արտագրել եմ այդ տաղերը եւ սրան նրան նուիրել: Ամբողջը բերան եմ արել եւ այսօր էլ մեծ հաճոյքով կարող եմ արտասանել: Ձեռք անցրի նաեւ Նալբանդեանի «Երկրագործութիւն»ը, որ թէ՛ Տաճկաստանում եւ թէ Ռուսաստանում խստիւ արգելուած էր: Ամբողջ գիրքը երկու անգամ կարդացել եմ: Շատ հաճելի էր նաեւ ինձ համար կարդալ Նար-Պէյի «Ստուերք հայկականք»ը, որ այժմ էլ երբեմն մեր հանրային գրադարանից վերցնելով կարդում եմ մեծ հաճոյքով:

Ես էլ էի գրականութեամբ պարապում. մի առանձին հաստլիկ տետրակ էի կազմել տուել Բայըլ Հաուզի կազմատան մէջ եւ չարունակ ոտանաւորներ եւ արձակ բանաստեղծութիւններ գրելով օրինակում էի այնտեղ: Ռիգ-վեդայի օրինակով կազմել էի բանաստեղծութիւնների մի ժողովածու, որի վերնագիրն էր «Թուրխյ ու Բուրխյ»: Այդ ոտանաւորներից առաջինը՝ «Առ Նանէ դիցուհին», մի օր շարադրութեան դասին կարդացի Տէմիրճիպաշեանի մօտ: Դիտմամբ, առանց յառաջաբանի սկսեցի՝ «Թուրխյ ու Բուրխյ»էն առ Նանէ դիցուհին: Ոչ ոք ոչինչ չհասկացաւ, նաեւ ուսուցիչս: Ես այն ժամանակ բացատրեցի, թէ երեւակայում եմ, որ մեր հին Հայերը Ռիգ-վեդայի նման մի երգարան են ունեցել, ուր հաւաքուած են եղել մեր աստուածներին նուիրեալ երգեր: Այդ գիրքը կոչուել է «Թուրխյ ու Բուրխյ» եւ առաջին երգը նուիրուած է եղել Լուսնին, որ է Նանէ դիցուհին: Ուսուցիչս բնականաբար հրճուեց եւ ասաց. «Այդ քու նոր մտքիդ համար կը դնեմ 10 թուանշան»: Սկսել էի գրել նաեւ «Քննադատութիւն Ս. Գրքի», ուր մի կողմից Ս. Գիրքը կարդալով, միւս կողմից քննադատելի կէտեր գտնելով՝ հաւաքում էի մի առանձին տետրակում: Օրինակ՝ Ս. Գրքում գրուած է, թէ Աստուած ստեղծեց լոյսը. «եւ եղեւ առաւօտ եւ եղեւ երեկոյ, օր առաջին»: Այդպէս գնում է մինչեւ չորրորդ օրը, իսկ արեւը եւ լուսինը ստեղծուել են չորրորդ օրը: Ուրեմն եթէ արեւ եւ լուսին չկային, ի՞նչպէս առաւօտ եւ երեկոյ եղան այն երեք օրերը:

Ադամի խաբուելուց յետոյ Աստուած ասում է. «Ահա Ադամ եղեւ իբրեւ զմի ի մէնջ»: Ուրեմն մի քանի աստուածներ կային: Եւ Աստուած շտապում է Ադամին վռնտել դրախտից, որպէսզի Աստուծու տեղը չգրաւի...: Շատ տգեղ է Ծննդոց գրքի ԼԸ գլուխը, ուր բոզի սակարկութիւն է նկարագրուած: Այնտեղ է նաեւ Օնանի պատմութիւնը եւ նման շատ անպարկեշտ կէտեր, որոնք այսօր նոյնիսկ ցենզորը (սանսիւր) թոյլ պիտի չտար տպագրել:

Ամէն սկսնակ պատանու նման ես էլ սկսեցի «հրատարակել» մի պարբերական հանդէս «Ասպարէզ» անունով, ուր գրում էի ոտանաւորներ եւ ստուգաբանական յօդուածներ. օրինակ՝ թէ աղ եւ հող նոյնարմատ են, ինչպէս ֆրանսերէն սէլ եւ սոլ կամ պարսկերէն նէմէք եւ սէմէք: Յիշելու արժանի է նաեւ Կապիկներու աստուածաշունչը... եւ նման երեխայական բաներ:

Աւելի արժէքաւոր եղաւ հայերէնի արմատ բառերի բառարանը: Կարդալով ամբողջ «Հայկազեան»ը եւ դուրս գցելով բարդ եւ ածանց բառերը, հաւաքեցի բոլոր արմատ բառերը. 50 երեսանոց երկսիւն մի տետրակ եղաւ: Ե դասարանում այս արմատների դէմ համառօտ կերպով նշանակելով նրանց ծագումը, արդէն պատրաստ ունեցայ Արմատական բառարանի առաջին ուրուագիծը: Ձեռնարկեցի նաեւ Գաւառական բառարանին: Արդէն Բ դասարանից սկսել էի հաւաքել Կոստանդնուպոլսի բարբառի գաւառական բառերը, որ լսում էի մօրիցս: Ե դասարանում խնդրեցի իմ գաւառացի ընկերներից օրական գոնէ հինգ գաւառական բառ բերել. նրանք յօժարութեամբ լսեցին եւ կատարեցին առաջարկս, Այս ընկերներս էին՝ Արամ Նիկողոսեան եւ Համբարձում Թոսունեան՝ սեբաստացի, Պետրոս Փարեան՝ բինկեանցի եւ մանաւանդ Սարգիս Մինասեան՝ չենկիլերցի, որ ինքն էլ սիրող էր գաւառական բառերի: Այնուհետեւ տպագրուած գործերից սկսեցի արտագրել զանազան գաւառական բառեր եւ այսպիսով կազմուեց բաւական ստուար մի տետրակ:

Անցայ թուրքերէնի արմատական բառարանին: Աբիկեանի բառարանից դուրս գցելով պարսկերէն, արաբերէն, ինչպէս նաեւ յունարէն եւ իտալերէն փոխառութիւնները, կազմեցի թուրքերէնի արմատ բառերի ցուցակը իրենց ածանցներով: Պոփի քառահատոր քերականութիւնը այնպէս էր ազդել իմ վրայ, որ ես աշակերտական ոգեւորութեամբ ուզեցի կազմել ուգրօ-ֆիննական եւ ուրալ-ալթայեան լեզուների համեմատական քերականութիւնը: Իմ նիւթական սուղ միջոցներով Եւրոպայից բերել տուի հունգարերէնի, ֆիններէնի եւ թունգուզերէնի քերականութիւններ ֆրանսերէն լեզուով: Տաճկերէն արդէն գիտէի: Այս չորս լեզուների քերականութեան վրայ համեմատութիւններ անելով տեսայ, որ ինչպէս քերականութեան, նոյնպէս եւ բառամթերքի համար ընդհանուր բան չկայ: Այսպիսով ես եզրակացրի, թէ այդ լեզուները մի ընտանիք չեն կազմում եւ իմ նպատակից հրաժարուեցի: Շատ ու շատ տարիներ յետոյ գիտունները գտան, որ այդ լեզուների մէջ կապ չկայ:

Ե դասարանում տեղի ունեցաւ մի շատ հետաքրքիր տեսարան: Մի օր մեր ուսուցիչ Գարագաշը մի ընդարձակ գրուածք բերեց եւ սկսեց կարդալ մեզ մօտ: Այդ գրուածքում նա ուզում էր հաստատել, թէ Խորենացին Ե դարի հեղինակ չէ, այլ Թ դարի: Գրուածքը կարդալուց յետոյ ես մատ բարձրացրի եւ ասացի. «Գարագաշ էֆէնդի, Խորենացին ի՞նչպէս կարող է Թ դարէն ըլլալ, երբ Է դարու հեղինակ Մովսէս Կաղանկատուացին զինքը կը յիշէ»: Գարագաշը այլայլուեց եւ շփոթուած հարցրեց. «Հէ՞, քեզի ո՞վ ըսաւ, թէ Կաղանկատուացին կը յիշէ զինքը»: «Դուք սորվեցուցիք մեզի մատենագրութեան պատմութեան մէջ»:

Գարագաշը մի րոպէ կանգ առաւ, մըտածմունքի մէջ ընկաւ եւ ասաց. «Դուն ասոր բան մը ըրէ»: Ուզում էր ասել, թէ մի հնարքով պատասխանը գտիր:

Ես խնդրեցի, որ յաջորդ անգամ Կաղանկատուացին բերէ, որպէսզի կարդամ եւ «բան մը ընեմ»:

Յաջորդ դասին չմոռացաւ, Փարիզում տպուած երկհատոր Կաղանկատուացին մի կարմիր թաշկինակի մէջ փաթաթած բերեց ինձ յանձնեց: Տուն տարի, մի գիշերուայ մէջ ամբողջը կարդացի եւ գտայ, որ Կաղանկատուացու անունով ծանօթ պատմութիւնը մի արխիւ է, ուր զանազան դարերից գրուածքներ են ամփոփուած, նոյնիսկ գրողների լեզուով, օրինակ՝ «Եւ Վիրոյ կաթողիկոս Աղուա-

ԻՐ ՅՈՒՇԵՐՈՎ

ԴԷՊԻ ՓԱՐԻԶ

1895 Թուականի ամառն էր, երբ հասայ Կոստանդնուպոլիս: Իսկոյն սկսեցի պատրաստութիւն տեսնել Փարիզ մեկնելու համար, ուսանելու նպատակով:

Ինձ շրջապատեցին իմ ամենամօտիկ ընկերներից Թիւ 20 Սարգիս Մինասեանը, Թիւ 22 Պետրոս Փարեանը, Թիւ 37 Համբարձում Թոռնեանը (սեբաստացի): Միւս ընկերներից մի քանիսը արդէն մեկնել էին Ֆրանսիա, միւսները մտել էին պաշտօնի: Սարգիս Մինասեանը նպատակ ունէր Շուէյցարիա գնալ, մանկավարժութիւն սովորելու նպատակով: Համբարձում Թոռնեանը մտել էր Տաճկաց Հալղալըի Երկրագործական վարժարանը, իսկ Պետրոս Փարեանը (բինկեանցի) անցել էր յեղափոխական գործունէութեան: Իր արարքները ծածուկ պահելու համար նախ մտել էր տաճկական նաւապետական դըպրոցը եւ ստացել էր օգնական նաւապետի տիտղոս: Մտել էր մի շոգենաւ այդ պաշտօնով եւ ճամբորդում էր Կոստանդնուպոլսից Եգիպտոս: Եգիպտոսում պատրաստում էին ռումբեր եւ նա այդ ռումբերը իր սենեակում թաքցրած, փոխադրում էր Կոստանդնուպոլիս եւ բաժանում ուր որ պէտք էր: Որպէսզի ոստիկանները չձերբակալէին նրան, գնացել լրտես էր գրուել: Նա ցոյց տուեց ինձ իր լրտեսական նշանը, որ էր մսի վրայ կապած առանձին գօտի: Եթէ որեւէ ոստիկան կասկածէր նրա վրայ եւ ուզենար ձերբակալել, իսկոյն մի կողմ էր քաշում նրան, բաց անում մերկ փորը եւ գօտին ցոյց տալիս, ոստիկանը ժպտալով արձակում էր նրան: Ամէնից առաջ պէտք էր Կեդրոնականի շրջանաւարտի վկայականը թարգմանել եւ վաւերացնել տալ ֆրանսիական հիւպատոսարանում, որպէսզի ազատ իրաւունք ունենայինք համալսարան մտնելու: Երկրորդ՝ պէտք էր անցագիր պատրաստել, ինչ որ հեշտ գործ չէր:

Ես ու Սարգիսը որոշեցինք միասին գընալ Բարձրագոյն Դուռը, անցագիր ստանալու համար: Սեպտեմբերի 18ին տեղի ունեցաւ Հայկական ցոյցը Բարձրագոյն Դրան մէջ եւ նրան հետեւող կոտորածը:

Ես ու Սարգիսը մտածում ենք գնա՞լ թէ չգնալ: Սարգիսը ասաց, թէ եթէ մենք այսօր գնանք Բարձրագոյն Դուռը, իսկոյն պիտի ձերբակալեն մեզ, թէ «Դուք երիտասարդներ, երէկ ցոյցը կազմակերպեցիք, եւ այսօր փախչում էք»: Ես պատասխանեցի. «Ընդհակառակը, եթէ մենք այսօր գնանք Բարձրագոյն Դուռ, նրանք բնաւ պիտի չկասկածեն մեր վրայ, ասելով, թէ սրանք յիմար հօ չեն, որ ցոյցը կատարել են եւ այսօր էլ փախչում են: Այլ մեզ պիտի համարեն բոլորովին անմեղ մարդիկ: Միեւնոյն ժամանակ նրանք, վախեցած հայկական շարժումից, ուրախ պիտի լինեն, որ շատ երիտասարդ մեկնի Կոստանդնուպոլսից»:

Սարգիսը համաձայնուեց ինձ հետ եւ երկուսս միասին գնացինք Բարձրագոյն Դուռ: Սարսափը մեր սրտումն էր, կարող էինք անմիջապէս ձերբակալուել: Բարձրագոյն դրան ներքին բակը, որ առաջ բազմաթիւ դիտողներով լցուած էր, այժմ բոլորովին դատարկ էր. ոչ ոք չէր համարձակւում ներս մտնել: Իսկ թէ մեր արածը ինչպիսի յանդգնութիւն էր՝ ես էլ չգիտեմ:

Ազատ եւ հանդարտ քայլերով առաջացանք բակի խորքը, ոչ ոք չերեւաց: Մօտ էինք մտնելու պաշտօնատունը, երբ մեր ետեւից լսեցինք մի գոռգոռոց. «Ո՛ւր էք գնում»: Մենք իբր թէ չլսեցինք եւ առաջ գնացինք: Նորից նոյն գոռգոռոցը՝ «Ո՛ւր էք գնում»: Շարունակել ճանապարհը այլեւս անկարելի էր. յետ դարձանք եւ հարցրինք ոստիկանին. «Մե՞զ էք կանչում»: «Այո՛»: Մօտեցանք իրեն եւ ասացինք, թէ գնում ենք անցագիր ստանալու: «Ո՞ւր է ձեր Համիդիէն» (անձնագիր)»: Ցոյց տուինք, ստուգեց եւ առանց նկատողութեան թոյլ տուեց գնալ:

Բարձրացանք վերեւ: Մտանք պաշտօնատունը եւ ներկայացանք ջօջերին: Նըրանցից մէկը հարց տուեց ինձ. «Ո՞ւր էք ուզում գնալ»: «Փարիզ»: «Ի՞նչ անելու»: «Բժշկութիւն սովորելու» (լեզուաբանութիւնը Թուրք պաշտօնեայի գլխի համար չէր, իսկ բժշկութիւնը շատ անմեղ էր համարւում): Դարձաւ ընկերոջս՝ Սարգսին. «Դո՞ւ ուր ես գնում»: «Ես էլ եմ գնում Փարիզ»: «Ի՞նչ սովորելու»: «Պեդագոժի» (մանկավարժութիւն): Ընկերս ամենեւին բերանը չառաւ Շուէյցարիա բառը, որովհետեւ դա վտանգաւոր վայր էր: Իսկ պեդագոժի բառը ծանօթ էր նոյնիսկ Թուրք պաշտօնեային: Առանց ձգձգման նոյն տեղում մեր անցագրերը տուին մեզ, աւելացնելով, թէ այժմ պէտք է գնալ ֆրանսիական հիւպատոսարանը՝ վիզա ստանալու համար:

Մի տարի Կոստանդնուպոլսում եւ մի տարի Կարինում պաշտօնավարելով, բաւական գումար ձեռք էի բերել, որով կարող էի Փարիզում ապրել երկու տարի:

Ընկերս՝ Համբարձում Թոռնեանը երկու տարի յետոյ աւարտած պիտի լինէր Երկրագործական վարժարանը եւ լաւ ռոճիկով պաշտօնի մտած: Խոստացաւ երրորդ տարուայ գումարը ինքը ուղարկել: Միւս ընկերս՝ Փարեանը ասաց. «Երկու տարուայ գումարը միասին տանելու կարիք չկայ: Մի տարուանը տար, միւս տարուանը տուր ինձ, ես այստեղ խանութ կը բանամ, դրամը կը շահեցնեմ եւ երկրորդ տարին քեզ կ'ուղարկեմ»: Համաձայնուեցի:

Մեկնելու օրս էր:

Սառը եարում, մեր տանը հրաժեշտ տալուց յետոյ, հօրս հետ Բոսֆորի շոգենաւով իջանք Կոստանդնուպոլիս: Ֆրանսիական շոգենաւը պատրաստ կանգնած էր: Ես ու հայրս կանգնեցինք ծովեզերքում, անցագիր ներկայացնելու եւ իրերս քննել տալու համար:

Հայրս, որ տաճկական սովորութիւններին շատ լաւ ծանօթ էր, իսկոյն փողի քսակը հանեց եւ մօտենալով քննիչ ոստիկանին, մի ձեռքը քսակին դրած հարցրեց. «Էֆէնդի, իրերը քննելու համար ի՞նչքան պիտի վճարեմ»: «Հինգ ղրուշ (40 կոպեկ) բաւական է», — ասաց ոստիկանը եւ իրերիս վրայ կաւիճով մի խաչ քաշելով, դարձաւ յետեւ եւ բղաւեց. «սադըրմըշ դըր» (արդէն նայուած է): Իսկոյն մի նաւավար կանչեցինք, իրերս, այն է մի անկողին եւ մի վերմակ, մի պայուսակ մի քանի գրքերով, արմատական բառարանիս 300 էջանոց տետրակը, մի քիչ էլ ճամբի պաշար, եւ ես հօրս ձեռքը թօթվելով նաւակով մեկնեցի դէպի շոգենաւ:

Շոգենաւը ճանապարհ ընկաւ: Մնաս բարո՛վ Կոստանդնուպոլիս:

Արագօրէն յառաջանում ենք դէպի Դարդանէլի նեղուցը: Շոգենաւը հեռուից է գնում, ուստի ծովափը տեսնել հնարաւոր չէ:

Ահա հասանք Դարդանէլ, որի երկու ափերին կանգնած են տաճկական ամենաուժեղ թնդանօթները, իբր թէ եւրոպական ռազմանաւերին դիմադրելու համար: Դարդանէլից թեքւում ենք դէպի Յունաստանի հարաւային ծայրը՝ Մատաբեան հրուանդանը: Կորնթոսի ջրանցքով չենք անցնում, որովհետեւ ճանապարհը կրճատելու կարիք չունենք: Այստեղից էլ դէպի վերեւ բարձրանալով քերում ենք Իտալիայի ափերը: Ոչ մի տեղ կանգ չենք առնում: Գիշեր է: Անցնում ենք մի գեղեցիկ նաւահանգստի առաջով: Լուսաւոր ճրագներ, կողք – կողքի շարուած, գեղեցիկ տեսարան են կազմում: Լիմոնի հայրենիք Մեսինա քաղաքն է: Միւս օրը արդէն լոյս աչքով հասանք Կորսիկա կղզին: Ֆրանսիացի նաւաստիները եկան ողջունելու իրենց հայրենիքը: Մի նաւաստի գոչեց. «Ֆրանսիայումն ենք, բայց նրանք Ֆրանսիացի են սրի ծայրով»: Հըպարտ նուաճողի մեծամիտ խօսքեր:

Հինգ օր տեւեց մեր ճամբորդութիւնը դէպի Մարսէյլ: Վերջին օրը սկսուեց մի սարսափելի փոթորիկ: Մեր դիմացն է Մարսէյլը, բայց փոթորիկը այնքան ուժեղ է, որ թոյլ չի տալիս մեզ մօտենալ նաւահանգստին:

Շոգենաւում ճամբորդ չկար. երեւի նաւը բեռնատար էր: Կար մի թաթար, որ մի գորգ փռած յատակի վրայ անդադար թէյ էր խմում: Ես միայն մի ընկեր ունէի ինձ հետ: Սոփոն անունով մի հայ երիտասարդ էր, որ գնում էր Ֆրանսիա սովորելու: Շոգենաւի եզերքին նստած երկուսով խօսում էինք ժամանակի այրող հարցի մասին, որ էր հայկական ինքնավարութեան խնդիրը: Այս նիւթի շուրջը շատ երկար խօսեցինք, խորհրդածեցինք, բնականաբար դատապարտեցինք սուլթան Համիդի հալածական քաղաքականութիւնը, եւայլն:

Թաթարը քիչ ու միչ հայերէն իմացել էր, յանկարծ նա էլ մէջ մտաւ եւ սկսեց դատապարտել Հայոց շարժումը: Մեզ ծաղրելու համար ասաց. «Հայերը հինգ վիլայէթ են ուզում. ի՞նչ մեծ բան. սուլթանը 35 վիլայէթ ունի, ամենայն հանգստութեամբ կարող է հինգ վիլայէթ տալ Հայոց, բայց վախենում է, որ եթէ Հայերը հինգ վիլայէթ ստանան եւ առանձին թագաւորութիւն կազմեն, ,Զինգանաներն էլ թագաւորութիւն պիտի պահանջեն»: Ամենայն հանդարտութեամբ ես պատասխանեցի. «Ի՞նչ անենք, Զինգանան մարդ չէ՞. նա էլ ազգ է եւ իրաւունք ունի իբր առանձին ազգ ապրելու, եթէ ցանկանայ»: Նա շարունակեց իր ծաղրը. «Դուք ի՞նչ ազգ էք որ, կարգին լեզու էլ չունէք, շարունակ թուրքերէն բառեր էք գործածում»: Այդ միջոցին ես Սոփոնի հետ խօսելիս գործածեցի «ջանըմ» բառը: Թաթարը իսկոյն մէջ մտաւ եւ ասաց. «Այ, «ջանըմ» ասացիք, թուրքերէն է, ինչո՞ւ հայերէն չես խօսում»: Ես սուտ պաշտպանեցի ինձ՝ ասելով, թէ այս բառը քո իմացած բառը չէ, ուրիշ բառ է: Ընկերս զգուշացրեց, որ այլեւս օտար բառ չգործածեմ: Թաթարը յայտնեց համարձակ կերպով, թէ «Ես ձեր բոլոր ասածները հասկացայ, հիմա որ Մարսէյլ դուրս գանք, ես պիտի գնամ Տաճիկների հիւպատոսի մօտ եւ յայտնեմ նրան, որ դուք մուզիր մարդիկ էք, եկել էք Ֆրանսիա»: Ես վախեցայ մի րոպէ: Ընկերս նկատեց երկիւղս եւ ասաց. «Ի՞նչ, դու կարծում ես, որ երբեւէ Կոստանդնուպոլիս պիտի վերադառնա՞ս. մոռացիր Կոստանդնուպոլիսը. այլեւս չենք տեսներ»:

նից…» եւայլն: Գտայ, որ երկու գլխաւոր հեղինակներ, մէկը Ե դարից, միւսը Ժ դարից, խմբագրել են այս գիրքը: Այս ձեւի տակ Գարագաշը ապատում էր: Այս նիւթի վրայ մի ընդարձակ յօդուած գրեցի եւ յաջորդ դասին վեր կացայ Գարագաշի մօտ կարդացի: Գարագաշը շատ զարմացաւ եւ իբրեւ նախկին վարդապետ ձեռքը գլխիս դրած սկսեց օրհնել ինձ: Այդ րոպէին մեր տեսուչ Մոստիչեանը պատուհանից ներս էր նայում. տեսնելով այս արտասովոր տեսարանը, ներս մտաւ եւ հարցրեց. թէ ի՞նչ է պատահել: Գարագաշը ամենայն մանրամասնութեամբ պատմեց դէպքը եւ նորից ձեռքը գլխիս դնելով սկսեց օրհնել ինձ, ասելով, թէ վարդանը աղէկ տղայ պիտի ըլլայ: Մոստիչեանը, որ հետս լաւ չէր, դէմքը թթուեցրեց եւ հեռացաւ գնաց (*):

(*) Իմ այդ յօդուածը տպուեց «Բազմավէպ»ի 1897 թուականի էջ 370–374ում, Մայիս 10 թուականով: Միեւնոյնը գրեց Մանանդեան գերմաներէն լեզուով 1897 թուականի Յուլիսի 28ին: Առաջինը իմ աշակերտական շարադրութիւնս է, երկրորդը՝ փիլիսոփայութեան դոկտորի դիսերտացիա:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (322)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱԿԸ

Ո՛հ, չմեղքցա՞ր, չխղճացի՞ր քու ոտքերուդ տակ տապլտկող կնոջ վրայ եւ ղայն ոտքի հարուածով մը քուրջի մը պէս մէկ կողմ նետեցիր, այնպէս չէ՞: Եւ հիմա քու կարգիդ Պիանքան սիրելդ կը յայտնես, չէ՞…: Լաւ ուրեմն, լաւ ուրեմն, եւ սակայն գիտցիր այն բանը զոր մինչեւ հիմա չէիր գիտեր, գիտցիր ուրեմըն թէ Պիանքան ալ քեզ կը պաշտէ, այո՛, աղջիկս ալ կը սիրէ քեզ այնպէս ինչպէս որ մայրը սիրեց…:

Ռոլան սարսռաց:

— Այո, նոր կուռքիդ մասին այս խօսքերը ինծ լսելով կը զայրանաս, այնպէս չէ՞… առաջ ալ այսպէս զայրացար երբ Լէօնորի մասին խօսեցայ, շարունակեց Իմփերիա: Իմ պոռնիկի բերանս քու մաքրամաքուր սէրերդ պղծելու համար կը բացուի միայն, այնպէս չէ՞ պատուաւոր ու պարկեշտ մարդ: Ուրեմն մտիկ ըրէ այդ բերնէն ելլող ճշմարտութիւնները: Պիանքան քեզ կը սիրէ: Անիկա չէի՞ր գիտեր, աւելի աղէկ, որովհետեւ այս լուրը քեզի հաղորդելով աւելի մեծ պիտի ըլլայ իմ հրճուանքս: Բայց բանը հոդ չի լմննար, սիրելիս: Այն Պիանքան զոր դուն կը սիրես, ուրիշ մըն ալ կը սիրէ քեզի պէս: Այդ մարդը կը ճանչնաս դուն, քու ամենասիրելի բարեկամդ է, պատանութեան ընկերդ Պեմպօն, այս մարդը որուն ձեռքէն դժուարաւ խլեցիր սիրուհիդ անգամ մը…: Աստնք իմանալէդ ետքը, իմացիր նաեւ սիրած աղջկանդ գլխուն եկածը որ գեհենապարտի մը պէս սատրիկ ըլլայ տանջանքդ…: Գիտե՞ս թէ ուր է Պիանքադ, գիտե՞ս թէ լկտած պոռնիկին պարկեշտ աղջիկը որուն ծոցն է այս միջոցին, Պեմպոյի, Պեմպոյի, ընկերոջդ, եւ ես նետեցի զայն անոր ծոցը, ես քու արհամարհած կինդ: Գնա՛, փնտռէ եւ գտիր… եթէ կրնաս…:

Այս կնոջ վերջին ժամը հասած է, մտածեց Ռոլան: Եւ կատարեալ պաղարիւնութեամբ դաշոյնը մէջքէն քաշեց… բայց չկրցաւ դաշոյնը դիմացինին կուրծքը մխել:

Դանդաղօրէն դաշոյնը իր պատեանը դարձուց եւ ակռաներուն տակէն անլսելի ձայնով մը մռլտաց.

— Այս ոճիրին պատիժը տալը ինծի չիյնար:

Եւ սառուցեալ նայուածք մը նետելէ յետոյ Իմփերիայի վրայ, սա բառերը մռլտալով դուրս ելաւ:

— Խեղճ Պիանքա, խեղճ փոքրիկ: Կորսուեցաւ, կորսուեցաւ…: Թերեւս շատ ուշ մնացի…:

Եւ պալատէն դուրս խոյանալով վազեց իր հրոսապետներուն քով եւ անոնցմէ մէկուն մօտենալով ըսաւ.

— Շուտ քան հողի առ հետդ եւ ուղղակի Պեմպոյի պալատը գնա: Բռնի ուժով ներս մտիր եւ ողջ կամ մեռած զայն բռնելով ինծի բեր, Օլիվոլօ կղզին…:

Հրոսապետը մութին մէջ աներեւոյթ եղաւ:

— Տեսնենք սակայն Պեմպօն իր պալա՞տն է, մտածեց Ռոլան: Բնաւ չեմ յուսար:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Յակոբ Խուպէսէրեան,
Տոքթ. Փաթրիկ Խուպէսէրեան,
Պ. Ֆիլիփ Խուպէսէրեան,
Տիկին Մաքրուհի Համբարձումեան եւ զաւակը,
Տիկին Արաքսի Խուպէսէրեան,
Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Գույումճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան,
Տէր եւ Տիկին Արիս Նալպանտեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կի Նալպանտեան եւ աղջիկը,
Տիկին Վահրամ Քեհեայեան եւ զաւակները,
Ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, խնամիները եւ բարեկամները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, քեռայրին, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՏՈՔԹ. ՅԱԿՈԲ ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահ Ֆրանսայի աղնածեծութեան (աքիւփէօնքթիւռ) բժիշկներու գիտական ընկերութեան յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ, Ապրիլ 8ին, Վենետիկ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 14.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն:

Թաղումը կը կատարուի մտերիմ շրջանակի մէջ Մոն-Շօվէի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը (Իվրլին):

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

16, Rue Théodore de Banville
75017 Paris
223, Ave. de Tervuren
Bruxelles 1150
Mont Chauvet, 78111

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Առանձին կին մը, 40–45 տարեկան երկու երախաներով զբաղելու համար, սընունդ եւ բնակութիւն ապահովուած:

Դիմել.— ՏԻԿԻՆ ԳԱՐԹՈՅԵԱՆ
33, Rue de Nice, Alfortville
Tél. : 375-63-72

Պ. Ժան Գոյունեան (օդաչու) խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՅՈՒՆԵԱՆԻ

(խուլ-համր, կօշիկի նախկին գործարանատէր)

մահը, որ պատահեցաւ 80 տարեկանին, զօրացած Ս. Խորհուրդներով, Փարիզի իր բնակարանը, 6 Ռիւ Թաքլէ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Ապրիլ 16, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն – Փարիզիէնի գերեզմանատունը (93րդ բաժանում) ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

L'U. G. A. B. présente

deux films en couleur :

« FLASH SUR L'ARMENIE »
réalisé par Bédros KURKDJIAN
« DOUZE JOURS EN ARMENIE »
pélerinage à St-Etchmiadzine pour « Sourp Muron »
(Septembre-Octobre 1976)
réalisé par le Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne
Jeudi 21 Avril à 21 heures
Participation aux frais : 10 Fr.
(5 Fr. pour les étudiants et les moins de 20 ans)

×

CONFERENCE

« Histoire de l'Arménie Contemporaine : le début du 20ème siècle »
par Rouben SAHAKIAN
premier secrétaire de l'Ambassade d'URSS en France
Vendredi 22 Avril, à 21 heures

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

— 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ —

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր Տամ տը Փարիի մէջ:

Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ – էթուալի հրապարակ

Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 17.30ին հաւաքուիլ Թրամփլէն Շան զ'էլիզէ – Ավընիւ տը Ֆրիէտլանտ:

Շան զ'էլիզէ եւ էթուալ ըստ օրէնքի

Պանտըրոլ եւ ցուցատախտակ արգիլուած ոստիկանապետութեան կողմէ:

COMMEMORATION DU 24 AVRIL
à
L'ARC DE TRIOMPHE

Dimanche, 17 h. 30, Tremplin Champs-Elysées, Ave. de Friedland.
Banderoles et pancartes interdites par la Préfecture.

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ

Les Amis de la FONDATION MARIE NUBAR, le Directeur, les Etudiants vous invitent à une évocation illustrée de projections :

EN ASIE MINEURE

SUR LES PAS DE L'HISTOIRE
présence des minorités
par Messieurs
GERARD BRUN
GABRIEL DEVILDER
RAPHAEL DEVILDER
le Jeudi 21 Avril, à 20 h. 45
à la Fondation Marie Nubar (Maison des Etudiants Arméniens)
57, Bld. Jourdan — 75014 PARIS

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայկ Պայրամեանի մահուան առթիւ Տիկին Ե. Դաւիթեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան ձեռնարկները՝ 8 եւ 15 Հոկտեմբեր:

pour vos vacances d'été 77

Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages lyon

VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

Week end Ascension en Tunisie
du 18 au 22 Mai 77
Hôtel première catégorie
pension complète
Excursions + transferts compris
Prix : LYON/LYON = 1.190 FR

Beyrouth Liban
Départs en groupes de Lyon
Juillet et Août
Prix intéressants
Nous consulter

Voyages aux Etats-Unis
Tous les mois
Pour deux, trois, quatre ou cinq semaines
A partir de 1.750 FR

Arménie
Départs chaque mois
Prix à partir de 2.680 FR
Groupe du 05 au 19 Août :
accompagné
par Varoujan SARKISSIAN

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287
Licence organisatrice : A 529

ARMENIE 77

DÉPARTS CHAQUE MOIS

du 7 Mai au 18 Mai
du 11 Juin au 25 Juin
du 13 Juillet au 25 Juillet
du 5 Août au 19 Août
du 1er Octobre au 15 Octobre
du 22 Octobre au 5 Novembre
du 23 Décembre au 6 Janvier 78

à partir de 2680 F

du 5 Août au 19 Août
(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Voyage aux Etats-Unis

DU 2 AU 9 MAI 1977
NEY-YORK — WASHINGTON
PRIX : PARIS/PARIS, Classe Touriste : 2.750 FRS
1ère Classe : 2.950 FRS
Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS
POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

Semaine Culturelle du

YAN'S
CLUB

LUNDI 18 AVRIL, 21 HEURES

Concert.— « Quatuor SEVAN » Janos Mate (violon), Emmanuel Kouyoumdjian violon), Hovhannès Anastasian (alto), Hans Mannès (violoncelle

Programme : Beethoven, Mozart, Komitas, Anastasian

MERCREDI 20 AVRIL, 21 HEURES

Conférence : LE GENOCIDE par le Dr. YVES TERNON

Ces manifestations ont lieu au Yan's Club, 5 Ave. Reille, Paris 14e
Le nombre des places étant limité, il est recommandé de réserver pour les soupers qui suivront : Tél. : 589-20-48

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
19
MARDI
19 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.		Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.		Հատը	1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.837

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.837

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵԼՃԻԿԱ

ԹԻՆՏԵՄԱՆՍ ՇԱՀԵՑԱՒ

Պելճիքայ ընտրութիւնները մասնաւոր նորութիւն մը չբերին այլ վարչապետը՝ Թինտէմանս ամրապնդեց իր դիրքը, իր կուսակցութեան (Ընկերային – Քրիստոնեայ) յաղթանակով:

Ծանօթ է որ Պելճիքայ մէջ քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է եւ օրէնքը տուգանք կը նախատեսէ թերացողին: Պեժիացիք նաեւ այս առթիւ ոչ թէ սեւ այլ կարմիր մատիտ մը գործածած են լեցնելու համար քուէաթուղթը: Ըստ 1894ի արքայական հրամանագրին, այդ մատիտը պէտք է մայրիի փայտէ ըլլայ, 18 սանթիմեթր երկարութիւն ունենայ եւ կապուած ըլլայ քուէասեղանին 50էն 60 սանթիմեթր շղթայով մը: Ապահովելով ձայներու 41,60 առ հարիւրը ընկերային – քրիստոնեաները 9,3 առ հարիւրի բարելաւում արձանագրած են 1974էն ի վեր թէեւ չեն կրնար անշուշտ մեծամասնութիւն ապահովել երեսփոխանական ժողովին 212 աթոռներուն համար: Կը մնայ Թինտէմանսի կրկին համախմբման դաշինք մը կազմել:

Քանի մը տողով

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բոլոր աշխատաւորները ձրի աշխատեցան Շաբաթ օր: «Սուրաթնիք»ը կամ «Համայնավար Օր»ը ամէն տարի կը նշէ Լենինի ծննդեան տարեդարձը:

ՉԱՅԻՐԻ համար ֆրանսական օդանաւերում դերը վերջ գտած է: Մարոք զինուորներով կը շարունակէ օժանդակել:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ դեռ ոչ մէկ լուր կար Ֆիաթ – Ֆրանսա հաստատութեան նախագահ ընդհ. տնօրէնէն, որ առեւանգուած էր Ուրբաթ օր:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ ազատ առաջին ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Յունիս 15ին: Համայնավար կուսակցութիւնը ընդունեցաւ երկրին ներկայ դրօշակը (արիւն եւ ոսկի) որ միապետական է: Ընդհ. ձեւով համայնավարները բաւական ջուր կը խառնեն իրենց գինիին, քաջ գիտակից որ դժուարութիւնները շատ են տակաւին եւ հարկ է խոհեմութեամբ շարժիլ:

ՓԱՐԻ – ՌՈՒՊԷ հեծանիւի մրցումը, որ կարեւորագոյններէն կը նկատուի, շահեցաւ Պելճիքացի մը՝ Ռոժէ տը Վլամէնք:

ԺԻՐՈՆՏԻ նահանգապետը ձեռնարկեց խիստ պայքարի մը «սեւ աշխատատանքին» դէմ, բարելաւելու համար գործազուրկներու վիճակը: Ասոնց թիւը մէկ միլիոնը անցած է մինչ կը հաստատուի որ Ֆրանսայի մէջ 300 հազար «սեւ աշխատող» կայ, այսինքն ապօրինի: Նման աշխատանք տանողներու մէջ կան նաեւ պաշտօնական գործազուրկներ, որոնք աշխատավարձքի 90 առ հարիւրը դանձելէ ետք, ձեռքի տակէ ալ կ'աշխատին:

ԱՐԱՐԱՏ ՇԱՀԵՑԱՒ 2 – 1 ԿՈՒԼԻԱ ՍՈՎԵՏՈՎԻ ԴԷՄ

Խորհ. Միութեան ֆութպոլի ախոյենութեան մրցումներու շարքին Արարատ, Շաբաթ օր, կը խաղար Կոլիա – Սովետովի դէմ, Կոյբեչեւի մէջ: Խաղը վերջ գտաւ Արարատի յաղթանակով (2–1):

ՏՈՄՍԵՐ

ԳԱՌԶՈՒ

Չկարծուի թէ նկարիչին եւ նկարչական արուեստի մասին վերլուծումներ ընելու կ'ելլեմ: Քաւ լիցի: Գեղեցիկ նկարները կը սիրեմ — ո՛վ չի սիրեր — բայց *սիրել*ն ու *հասկնալ*ը տարբեր բաներ են, երբեմն նոյնիսկ իրար ժխտող եւ հակասող իրողութիւններ: Այսպէս: Երկու նկարներ ներկայացուած են ինծի — ո՞ր մէկը կ'ուզես: Առաջինը՝ կարմիր վերջալոյս մըն է կապոյտ լիճի մը վրայ, ափերուն ծառեր, լիճին մէջ նաւակ մը, վերը՝ թռչուններու երամ մը, եւ... մնացեալը: Երկրորդ նկարը, ինքնաշարժի արկածէ մը ջարդփշուր եղած մարդկային մարմին մը կը յիշեցնէ, տարօրինակ գոյներով: Իսկ նկարները ցուցադրող մարդը կը պնդէ — ո՞ր մէկը կ'ուզես: Անշուշտ որ առաջինը կ'ուզեմ, որովհետեւ վերջալոյսը – ծառերը – լիճը – թռչունները կը սիրեմ: Կ'առնեմ ու կ'երթամ:

Օր մը չանցած, ամբողջ քաղաքը վրաս կը խնդայ, մատով ցոյց կուտայ.— «Ասիկա այն ապուշն է, որ տափակ նկարիչի մը կտաւը առեր տուն տարեր է, փոխանակ... փիքասօն տանելու»: Կարն՝ ես նկարչութենէն այնքան կը հասկնամ, որքան դուք կը հասկնաք... ոգեհարցութենէն:

Գալով Գառզուին, բառ մը ստուգելու համար Լառուսը կը թղթատէի (այս տարուանը) երբ պատահաբար կարդացի.

ԳԱՌԶՈՒ.— Ֆրանսացի նկարիչ ծնած Ալէպ 1907ին: Գերիրապաշտութենէն ծընունդ առած իր ոճը երեւակայութիւնը կ'ընկերացնէ իրականին նկարներու մէջ ուր գծագրութիւնը կը տիրապետէ գոյնին:

Երբ գիտէք այլեւս թէ որքան կը հասկնամ նկարչական արուեստէն, անշուշտ իրաւունք չէք տար ինծի որ ըսեմ թէ որքան ճիշդ է Լառուսի այս բնորոշումը: Ինծի համար — ու վստահ եմ նաեւ շատշատերուն համար — անակնկալը՝ ծննդեան թուականն է: Կրնայի գրաւի գալ — եւ աւա՛ղ, կորսնցնել — թէ Գառզուն 60էն աւելի չէ: Զինք ճանչցողները անշուշտ կը մերժէին գրաւս, բայց խորամանկին մէկը եթէ Լառուսը բացած ըլլար, վա՛յ ինծի:

Հաւատանք կամ ոչ, իրողութիւնը մէջտեղն է սակայն, եւ ստիպուած ենք 60ի կայտառութեամբ 70ին հասած մեր բարեկամը շնորհաւորել սխրագործութեան մը համար որ ամէնուն տրուած չէ, եւ ընդունիլ՝ թէ ինքնատպութիւնը, Գառզուի մօտ, միայն իր նկարիչի տաղանդով չէ որ կ'արտայայտուի...:

Կը մնայ քիչ մը մտածել Լառուսի մասին: Գառզուն «ֆրանսացի նկարիչ»՝ այս մասին ոչ մէկ առարկութիւն: Դպրոց մըն է՝ Ֆրանսայի նկարչութեան մէջ: Իր Հայ ըլլալը չյիշել՝ դարձեալ մեղք մը չէ առձեռն բառարանի մը համար, որ լման կենսագրութիւններ տալու տեղը չէ: Բայց երբ կը յիշուի ծննդավայրը, Ալէպ, խընդիրը քիչ մը կը փոխուի, որովհետեւ նոյն Լառուսին մէջ կայ նաեւ Հալէպը:

ԱԼԷՊ.— Քաղաք Սուրիոյ հիւսիս – արեւմուտքը, 562800 *բնակիչ: Մեծ մզկիթ 8րդ դարէն:*

Ընթերցողը եթէ Հալէպին ո՛ւր եւ ի՛նչ ըլլալը չգիտնար, հաւանօրէն Ալէպ ծնած « ֆրանսացի նկարիչ » Գառզուին ծննդավայրն ալ փնտռէր հարաւային Ֆրանսա... Ալփ–Մարիթիմի որեւէ մէկ շրջանին մէջ: Բայց երբ գիտէ թէ Հալէպը սուրիական քաղաք է իր մեծ մզկիթով, իրաւունք ունի մտածելու թէ նկարիչն ալ պէտք է... արաբական ծագում ունեցած ըլլայ: Տասը տարի առաջուան նոյն Լառուսը (1967ի հրատարակութիւնը) աւելի հաւատարիմ էր ինք իրեն — եթէ ոչ ճըշմարտութեան — երբ կը գրէր թէ «ֆրանսացի նկարիչ Գառզու ծնած է... Փարիզ»: Եւ «նրբին բանաստեղծութիւն» մըն ալ կը տեսնէր Գառզուի մէջ:

Ազգային դիւրազգացութիւն չէ, կը կարծենք, եւ ոչ ալ անիմաստ պահանջ մը, երբ պնդենք, թէ պէտք է յիշուէր — յիշուի՛ — «ֆրանսացի նկարիչին» հայկական ծագումը, շփոթը կանխելու համար: Ծննդավայրը չյիշելը այնքան մեծ թերացում մը պիտի չըլլար Լառուսին համար, որքան յիշելով եւ այդ ծննդավայրը զետեղելով հանդերձ մեծ մզկիթով քաղաքին մէջ՝ մոռնար նշել նաեւ նկարիչին հայկական ծագումը:

Մաղթենք որ 1978ի Լառուսին մէջ կատարուի այդ ճշդումը եւ քանի Գառզուն 70ին մէջ է, ու դեռ տարի մըն ալ չէ բարդուած վրան, անգամ մը եւս շնորհաւորենք իր եօթանասունամեակը, չհաւատալով մեր լսածին, հաւատալով մեր տեսածին, եւ հիանալով իր... գաղտնապահութեան:

ԱՐԵՒԵԼՔՑԻ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 4–11)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Կրեմլինի համագումարներու պալատին մէջ՝ Ապրիլ 4ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի արուեստի վարպետներու համերգը, մասնակցութեամբ՝ խումբերու եւ մեկնաբաններու: Համերգի ընթացքին հնչած են Հայաստանի երաժշտական լաւագոյն գործերը, դասական եւ ժամանակակից, ինչպէս նաեւ մեկնաբանուած են ժողովրդական երգեր ու պարեր:

×

Մ. ԳԱԼՇՈՅԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լոյս տեսած է Մուշեղ Գալշոյեանի «Քարերի հով – տում» գիրքը, որ կ'ընդգրկէ «Բովտուն» վէպը եւ «Զորի Միրօն» վիպակը: Գիրքի յառաջաբանը գրած է Ալլա Մարչենկօ՝ ներկայացնելով հեղինակի կեանքն ու գործը: Անդրադառնալով «Զորի Միրօն» վիպակին՝ ան գրած է. «... Գալշոյեան սեւեռուն կերպով ներթափանցելով Միրոյի կերպարին մէջ, կը փորձէ հասկնալ հայկական ազգային բնաւորութեան բուն էութիւնը, անոր, այսպէս ըսած, «միջուկը»: Գիրքը լոյս ընծայած է «Իզվեստիա» հրատարակչութիւնը 200 հազար տպաքանակով:

×

ՅՈՒՇ – ԵՐԵԿՈՅԹ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ

Հայաստանի գրողներու տան մէջ տեղի ունեցած է յուշ–երեկոյթ մը՝ նուիրուած Դերենիկ Դեմիրճեանի: Ներկայ եղած են գրագէտներ եւ արուեստագէտներ: Երեկոյթին բացումը ըրած է Ռաֆայէլ Արամեան: Դ. Դեմիրճեանի մասին յուշեր պատմած են Ռոբեր Աթայեան, Գարեգին Յովսէփեան, Սերօ Խանզադեան, նշելով այն մեծ ծառայութիւնները, զորս ան ընծայած է հայ գրականութեան, լեզուաբանութեան, պատմագրութեան եւ արուեստագիտութեան մարզերէն ներս: Երեկոյթը վերջ գտած է գրողներու տան գըրական թատրոնի դերասաններու խաղարկութեամբ:

×

Ա. ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Հայաստանի պետական սիմֆոնիք նըւագախումբը, ղեկավարութեամբ Ալեքսանդր Սիրանոսեանի, մեկնաբանած է Պրամսի 4րդ եւ Սէն–Սանսի 3րդ համանուագները: Այս վերջինը առաջին ունկնդրութեան արժանացած է Երեւանի մէջ: Ա. Սիրանոսեան ծնած է Լիոն, աւարտած է՝ տեղւոյն երաժշտանոցի դաշնակի դասարանը, ապա հետեւած է Ժընեւի երաժշտանոցի դաշնակի դասընթացքներուն, ի վերջոյ կատարելագործած է ղեկավարի իր ուսումը Փիէր Պուլէզի, Իկոր Մարքեւիչի շունչին տակ: Իբրեւ ղեկավար եւ դաշնակահար նուագահանդէսներ տուած է Ֆրանսա, Սպանիա, Սուրիա, իսկ Երեւանէն ետք հանդէս կուգայ Յունաստանի եւ Կիպրոսի մէջ:

×

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՓՈՐՁ ՄԸ

Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան մէջ գիտական հետաքրքրական փորձ մը կատարուած է: «Նայիրի–2» էլեկտրոնիք մեքենայի «յիշատահատուածք»ի մէջ ներմուծած են 93 հայկական ժողովրդական երգերու մասին տուեալներ եւ մեքենան պատասխանած է ուղղուած հարցումներու: Դարեր շարունակ ժողովրդական երգերն ու նուագները գրի կ'առնուէին երգողներու եւ ունկնդիրներու յիշողութեամբ: Տարուէ տարի կը բազմանան ձայնագրութիւններն ու հրապարակումները եւ դժուարութիւններ կը ստեղծեն հետազօտողներուն համար: Ի տարբերութիւն գոյութիւն ունեցող երգի քարտարաններու, որոնք նկատի կ'ունենան ազգային երաժշտական բանահիւսութեան բացառիկ յատկանիշը, ստեղծուած է համապարփակ համակարգ մը, որ ի վիճակի է մշակել տարբեր ժողովուրդներու ժողովրդական եւ արհեստավարժ երաժշտական ստեղծագործութեան վերաբերող տուեալները, անհրաժեշտ տեղեկութիւններ տրամադրել գիտնականներու: Էլեկտրոնիկ հաշուիչ մեքենաները կրնան երկվայրկեանի մը ընթացքին «աչքէ անցընել» բազմապիսի տեղեկութիւններ, զորս կը պարունակէ «յիշահատուածք»ը:

ՀԱ՛Ց ՀԱ՛Ց ՀԱ՛Ց...

(ԳՈՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ)

Բ. (*)

Մէյ մըն ալ ճմուռը կայ։ Երբ խմորը կը շաղուի եւ տաշտին վրան կը խաչակնքուի հաստ մատներով, ու անոր ալ վրան հաստ չոր մը կը ծածկուի եւ կը տեղաւորուի ու կը դրուի տան ամէնէն տաք անկիւնը, ըսել է թէ կը սպասէք որպէսզի խմորը թթուի։

Թթուած խմորը կ'առնեմ կռնակս կը դնեմ, կը տանիմ փուռ։ Այս իմ պարտականութիւնս է։ Փուռին մէջ խմորը կ'եփի կը վերածուի հացի։ Այն ատեն կ'առնեմ թարմ հացը կուգամ տուն։ Թեժէ հացին աղուոր, անոյշ հոտը երբ վրան է, երբ հացին շոգիները կը բարձրանան, երբ հացին տաքութիւնը տակաւին ձեր ձեռքերը կ'այրեն, այն ատեն մենք կը նստինք քոյր–քոյր եղբայր–եղբայր քով քովի, կ'առնենք պատառ մը հաց մեր ձեռքը ու կը սկսինք հացը մանրել, բրտոն–բրտոն ընել։ Բրտոնները որքան փոքր ըլլան աւելի լաւ է հա՛...։ Կը մանրենք հացը փշրանք – փշրանք ամանի մը մէջ, ու վրան կ'աւելցնենք հալած իւղ, ու վրան կ'աւելցնենք տըմս... սորվեցաք չէ՞... տըմս եւ իւղ... յետոյ կը շաղուենք հոգին ելած, փշրանք – փշրանք եղած հացը այս անգամ խմորի պէս... ու վերջը եթէ շատ համբերութիւն չունիք կ'ուտէք գգալ – գգալ, եթէ համբերութիւն ունիք, եթէ շատ քաղցած չէք. կ'ընէք գունտ – գունտ, կ'առնէք գունտները ձեր ձեռքը, կը վազէք փողոց ու կ'ուտէք էնուշ էնուշ ... կ'ըսէք ձեզ հիացումով դիտող ձեր ընկերներուն.

— Ճմուռը շատ աղէկ է, շատ էնուշ է... ա՛ռ դուն ալ կե՛ր...։

Մէկ մըն ալ մենք հացը կ'ուտէինք մեծ ախորժակով երբ հացը չոր էր։ Այո՛, երբ հացը չոր էր մեր ախորժակը գայլի անօթութեան կը վերածուէր։ Չորցած հացով ախորժակ կը բացուի՞։

Երբ իրիկունը մօտ դպրոցէն տուն կուգայինք, կը վազէինք թոնրատունը մօրս մօտը։ Մայրս այդ ժամերուն միշտ թոնրատունը կ'ըլլար, բան մը եփելով զբաղած, կ'ըսէինք.

— Մամա քաղցած իմ...

Կը պատասխանէր.

— Մաման հէյրէն էղնէ ըն պօյհղ. կեցէ՛, չորդենճեշ կ'փեփիմ քիչ մը պէքլէյէ հիմէ կիտեմ...

— Մամա ես շատ քաղցած իմ...

— Ընանց էնէ տը դնէ՛ քիլէրէն դաս մը մեծուն բեր։

Մենք մածունը տոպրակի մէջ կը պահէինք։ Մածունը երբ շուկայէն կուգար, կը լեցնէինք տոպրակի մը մէջ ու կը կախէինք տոպրակը բարձր տեղէ մը, տոպրակին կը սկսէր բը՛դ բը՛դ կաթիլ ջուրի կաթիլները։ Երբ վերջին բը՛դն ալ կը վերջանար, մածունը կը դառնար կարագի նման բանի մը, ահա մենք այդ մածունը կ'առնէինք դգալ – դգալ կը դնէինք թասի մը մէջ. վրան կ'աւելցնէինք պաղ ջուր ու կը վերածէինք թանի։ Թանին մէջ չոր հաց եթէ բրդէք, հացը թանը կը ծծէ ծծումբի պէս եւ կ'ուռի։ Այն ատեն կ'ուտէք նաեւ ձեր ախորժակը, փորձեցէ՛ք։ Մենք փորձելով գիտէինք թէ մայրս «տը դնէ՛ քիլէրէն դաս մը մեծուն բեր» երբ կ'ըսէր, գիտէր թէ մենք մեր գործը այլեւս գիտէինք։

Մենք հացը կ'ուտէինք ընկոյզի միջուկով։

Մառանէն ընկոյզի պարկէն կ'առնէինք ութ – տասը հատ ընկոյզ, կուգայինք կը չոքէինք գետինը, մեր ձեռքին մէջ քարի կտոր մը, կը կոտրէինք ընկոյզները, կը հանէինք կեղեւէն, կը խածնէինք խոշոր պատառ մը հաց ու ընկոյզի միջուկով կը ծամէինք...

Մենք հացը երբեք մեր ձեռքով պատառ–պատառ չէինք ըներ, կտոր մը հացը խածնելով կ'ուտէինք...։ Վերջը հոս, Պոլիս, սորվեցանք թէ հացը խածնելով ուտել ամօթ է։ Ուրկէ՞ գիտնանք։

Մենք հացը պատառ – պատառ կ'ընէինք այն ատեն, երբ կ'ուտէինք չորդենճեշ, մածնովապուր, ոսկեապուր կամ թանապուր, կը մանրէինք հացը անոնց մէջ ու կը դգլէինք կը դգլէինք...։

Մեր հացերը զատկին կ'ըլլայ լաւաշ։

Մենք «ծնունդ» չէինք ըսեր։ Երկուքին ալ «զատիկ» կ'ըսէինք, երբ յաջորդ օրը ծնունդ էր, կ'ըսէինք.

— Վաղը զատէկ է... լաւաշ մըն եփենք։

Իսկ երբ Զատիկ էր յաջորդ օրը նորէն կ'ըսէինք.

— Վաղը զատէկ է լաւաշ մըն ուտենք։

Երբ մենք մեր խմորի տաշտերուն վրան քանի մը հատ ալ հաւկիթ կը դնէինք եւ փուռ կը տանէինք, քիւրտ փռապանը գիտէր թէ արդէն յաջորդ օր Ֆլլաներու այսինքն՝ կեաւուրներու, այսինքն՝ Հայերու Զատիկն էր։

Մարդը կ'առնէր հաւկիթները, հը՛դ–հը՛դ կը զարնէր իրարու ու հում հաւկիթները կը քսէր խմորին վրայ ու կը քշէր փուռին մէջը դեղնած խմորները։ Քանի մը վայրկեան վերջ կը քաշէր դուրս կը հանէր կարմրած լաւաշները, լաւաշները աւելի ալ կարմրած կ'ըլլային հաւկիթին պատճառաւ, «հեց չէ կ'ըսիս զար նուռ է...»։ Գիտէ՞ք լաւաշը տաք – տաք պէտք է ուտել։ Յետոյ լաւաշին քով ուրիշ բան մը ուտել, թէ՛ օրէնքով թէ՛ կրօնքով ալ մեղք է, մի մոռնաք...։

Տիգրանակերտի սաստիկ ձմեռը սկսելէ առաջ, աշնան, ամէն ընտանիք կը սկսի ձմեռուան պատրաստութիւններուն։ Իւրաքանչիւր տուն իր քսակին կամ տարբեր խօսքով իր մառանին մեծութեան հաւասար, իր կարասներուն թիւին համեմատ կը կտրէ մէկ, երկու, երեք կամ չորս ոչխար։ Ոչխարները իրենց մեղքերը երբ իրենց մորթերուն վրայ կը թողուն ու կը մաքրուին, կը սրբանան, կուգան կ'իյնան ահագին խոշոր կաթսաներուն մէջ ու կ'ըլլան քավուրմա։ Այս քավուրմայի կաթսային եռացած իւղին մէջ երբ չերտ – չերտ հաց նետէք ու հացը ապահօրէն երբ ծծէ հալած ոչխարի դմակը ու փքանայ ու ախորժակը բացուի, կը բացուի նաեւ ձեր ալ ախորժակը եւ դուք որքան ալ կուշտ ըլլաք նորէն կ'ուտէք զայն։

Քրտերէն խօսք մը կայ.

«Հէթանքէ Խաչօ սաղ է
Նան ու բիւազ եասախ է»։

Բիւազը քրտերէն սոխ ըսել է, հացն ու սոխը աշխարհին որ կողմն ալ երթաք նահապետական ճաշ է։ Մենք որ քիչ մըն ալ քրտերէն կը խօսինք, Քիւրտին ըսածը կը հասկնանք, Խաչօ այսինքն Հայը «որքան ատեն որ կ'ապրի անոր հաց ու սոխ ուտելը արգիլուած է»։ Ուրեմն Քիւրտ, Հայը՝ մեր Տիգրանակերտի Հայը, պատժելու համար ասկէ աւելի մեծ պատիժ մը չի կրնար խորհիլ... ու կ'արգիլէ որպէսզի մենք մեր հացէն եւ սոխէն հեռու մնանք...

Մենք հաց շատ կ'ուտենք ըսի։ Պատմեցի։ Միայն սա ալ ըսեմ որպէսզի հացին պատմութիւնը պակաս չմնայ։

Դուք եթէ մգլոտած հաց չէք կերած, վստահ եղէք որ մեծ մօրս պասմայէ վարտիքին վրայի փոքր կարկտանին չափ խելք չունիք...։

Գիտէք, երբ հացը խոնաւ տեղ մը երկար մնայ, կը մգլոտի։ Մգլոտած հացին վրայ կանանչ ծաղիկներ կը բացուին, այնպէս՝ ինչպէս կարծէք սարդը առէջ է հիւսեր հացին վրայ։

Մեծ մայրս մգլոտած այդ հացի կտորը կ'առնէ, կը չոքէ, կը նստի մեր փողոցի դրան առջեւը, քովը կը դնէ հորէն քաշուած պաղ թաս մը ջուր. յետոյ դողդոջ մատներովը ջուր կը սրսկէ հացին վրայ բը՛դ, բը՛դ։ Հացը՝ երբ պաղ ջուրը կը զգայ ճակտին վրայ Ռուսինեանի բառերով կ'ըլլայ թերթուշ, եւ մայրս, մեծ մայրս ըսել կ'ուզեմ, այս մգլոտած թերթուշը իր լնտերուն մէջ կը ծամէ, կը ծամէ ու կը ծամէ...։

Մեծ մօրս ախորժակէն եթէ երբեք քանի մը փշրանք աւելնայ այս անգամ ալ կարգը կուգայ մեր հաւնոցի հաւերուն։ Մեծ մայրս ոտքի կ'ելլէ, փէշին մէջ ինկած փշրանքները կը հաւաքէ որպէս մասունք, կ'երթայ մեր հաւնոցին մօտը, կ'ըսէ.

— Թո՛ւ, թո՛ւ, թոոո՛ւ։

Մեր հաւերուն լեզուով «թո՛ւ, թո՛ւ, թոոո՛ւ» կը նշանակէ.

«Հա՛ց, հա՛ց, հաաա՛ց»։

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(*) Սկիզբը տես՝ «Յառաջ» Ապրիլ 9-10։

ԶԲՕՍՆՈՒՄ

ԶԱՏԿԻ ՈՒՐԲԱԹ Է, ՁԻՒՆ Է ԳԱԼԻՍ...

Այլանդակ երկինքը՝ սա խենթ փարիզի, որ փոխանակ ձիւնը արժանապէս տեղացնելու Ծնունդի կամ Կաղանդի օրերուն, նոր է արթնցեր ու ձիւն կը թափէ Զատկի շաբաթով, ա՜յնքան առատ ու շատ ալ խոշոր փաթիլներով։ Եւ կարծես չբաւականանալով ալ այդքանով, կը հրամայէ կատաղի քամիին, որ փչէ սառնաշունչ, անբնականօրէն ձմեռնային այդ պատկերը աւելի ամբողջական դարձնելու մոլեգնութեամբ. մինչ, արդէն երկու տասնեակ օրեր առաջ, օրացոյցը ինք, ի զո՜ւր մեզի կ'աւետէր մուտքը անկարելի գարունին...։ Ու հակառակ որ այս վերջինը, ժլատօրէն կը ջանայ իր հրապոյրը բաշխել մեզի, բանտարկելով իսկ հեշտութիւնը իր զեփիւռին եւ ջերմութիւնը՝ արեգակին շողերուն, ինչպէս ակր մը կորսուած, եւ որուն սայթաքումը կը պարզուի երկրիս գրեթէ մեծագոյն տա-

ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ ՄՇՈՅ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔԸ

Ս. Յովհաննու վանքը, շրջապատուած անտառներով, կանգնած էր Կուրտիկ լերան կատարին, հիանալի դիրքի մը վրայ, լայնածաւալ հորիզոնի մը եւ հոգեպարար տեսարանի մը առջեւ։ Իր ոտքերուն տակ փռուած էր գրեթէ ամբողջ Մշոյ դաշտը իր ջուխտակ գետերով։ Իսկ դէմը, հեռուն, Իննակեան բարձունքին կը նշմարուէր Ս. Կարապետի վանքը։

Սրբավայրին մօտիկ, իջանք մեր ձիերէն։ Միանալով ուխտաւորներու կարաւանի մը, պահ մը վերջ, խաչակնքելով մեր երեսները, մտանք հինաւուրց վանքին կամարակապ դռնէն ներս եւ ուղղուեցանք տաճար, որ բերնէ բերան լեցուած էր հաւատացեալներով։

Ներկայ եղանք պատարագի սրբազան արարողութիւններուն։ Կէսօրն անցած էր, երբ առաջնորդուեցանք վանքին հիւրանոցը, համբուրելու աջը վանահօր սրբազանին եւ մասնակցելու անոր ճոխ սեղանին։

Ս. Յովհաննու վանքին վանահայրն էր Մկրտիչ վարդապետ Հեղնցի, Սասնոյ Հեղին գիւղէն։

Կրակ ու բոց վարդապետ մը, որուն առջեւ կը դողային վանքին ծառաները։ Շատեր զայն կը կոչէին ծուռ վարդապետ, անկասկած, իր ինքնատիպ բնաւորութեան պատճառաւ։

Կը պատմէին թէ, Հեղնցին, սովորութիւն ունէր հաւաքելու ճճիրաններ, օձեր, գորտեր, մողէզներ, կրեայներ եւ ամէն տեսակի սողուններ։ Ողջ – ողջ բռնելով զանոնք կը լեցնէր խորունկ փոսի մը մէջ, որուն բերանը կը գոցէր խնամքով։ Ապա, յաճախ կ'երթար հմայուա՜ծ դիտելու անոնց կռիւն ու մաքառումները, կը զուարճանար ու կուշտ ու կուռ կը խնդար։ Ինքնատիպ էր նաեւ իր հայհոյելու ձեւին մէջ, երբ բարկանար, կը պոչէր սասունցնակ. «Հը՜ն, դժըր պապու օսկրնին...»։

Մկրտիչ վարդապետ Հեղնցին, հակառակ էր մանաւանդ բողոքական քարոզչուհիներուն, որոնք այդ տարին իրենց օդափոխութեան վայրը ընտրած էին, Սուրբ Յովհաննու վանքին շրջակաները եւ իրենց վրանները հաստատած մօտակայ անտառին մէջ։ Մոլեռանդ Տարօնցի կրօնաւորը չէր կրնար հանդուրժել եւ – բողոքի այդ կիներուն ազատամտու – թիւնը, տարազը եւ անոնց քարոզած քրիստոնէութիւնը...։

«Ըդ՚ փռօտներ, յորի՞ ին եկի մըր երկիր... Թըղ երթան ուրանց երկիր... Խեր չըն բերի՛, խեր չըն բերի՛... Թըղ երթան...», կը կոչէր բարկացած։

Բազմաթիւ էին Ս. Յովհաննու վանքին բոլորտիքը պաղ աղբիւրները եւ անհման վանքին սերը, զոր խոշոր լանկարներու վրայ պարզուած, կը հրամցնէին ուխտաւորներուն։ Իսկ շրջակայ անտառներու մէջ, անպակաս էին արջերը եւ կտրիճ Տարօնցիները, որոնք միշտ պատրաստ, կը հետապնդէին զանոնք, երբեմն վիրաւորելով, երբեմն ալ վիրաւորուելով անոնցմէ։

Կը յիշեմ մանաւանդ Ս. Յովհաննու վանքին գեղեցիկ զանգակատունը, որուն բոլորակ տանիքին վրայ կը շրջէինք տարեկից ուխտաւորներու հետ...։ Հոն, բոյն դրած էին ծիծեռնակներ, որոնք երամ – երամ կ'անցնէին մեր գլխուն վերեւէն, ագահօրէն կը շնչէինք Սասնոյ լեռներէն փչող քամին ու կ'երգէինք.

Քամին էլա՜ւ, էրա՜ն, էրա՜ն,
Զարկեց տարաւ Մշու բերան,
Մշու հաւքեր թեւաւորան...

Ս. Յովհաննու վանքէն, կը յիշեմ նաեւ Առաքել վարդապետը, Սասնոյ Սաղոուն գիւղէն, որ ունէր Պըշօ անունով շատ գեղեցիկ ձի մը։ Կ'ըսէին թէ այդ ձին կը պատկանէր արաբական հազուագիւտ ցեղի մը եւ անուանի էր Մշոյ դաշտին մէջ։ Սպիտակ գոյնով շականակագոյն բիծերով հրաշալի երիվար մըն էր Պըշօն, որ տեղացիները կ'անուանէին «Տըխտըխ»։

Թէեւ վանքը լեցուած էր ուխտաւորներով, բայց չկային նախորդ տարիներու խանդավառութիւնները։ Հոն կը գտնուէին սակայն խումբ մը Սասունցի տըղամարդիկ, իրենց յատուկ լեռնական տարազներով եւ նախշուն արախճիններով, կանգնած դէմ դիմաց, տըհոլ զուռնի ընկերակցութեամբ կը պարէին աշխոյժ «Քոչարի»ն, «Լուրդէ լուրդէ»էն ու ծափերով «Եարխուշտէ»էն։ Սասունցի հարազատ շեշտերով, սքանչելի կ'երգէին, ըստեղծելով ոգեւորութիւն։

Տըլօյ լօ՛, տըլէ՛յ լէ, տըլօյ լօ՛յ լօ՛յ,
տըլօյլօյ...
Սարգիս ճիւղ ոչխար, վերեւ սեւ սարուն,
Ցուչիկն էր փռեր, վը՛ր մարմար քարուն,
Ջուղապ տարեցէք բը սեւաւորուն,
Թղի գայ, դեղ մ'էնէ, բը քըիճտարուն։
Ցորեմ ցանի՛, բը վերի ական
Ծըլե՛ր, շա՛ղ տուեր, հետ արեգական
Աստուած թող օրհնէ զգեղն ու գեղական,
Սիրեր եմ կ'առնեմ ես իմ սիրական...։

Մինչ վանքին բակին մէջ մատաղները կը չամփրէին, Մշոյ դաշտի սիրավառ պատանիներն ու խորոտիկ աղջիկները «Գովընտ» կը քաշէին, «Եարըմ կորանի» կ'երգէին ու կը շորորային ճըկըլթանց...

Մշու դաշտ կ'ըսեն, խորոտկի տեղ էր,
Քու թուխ-թուխ աչուին, ժամտան
կանչեղ էր.
Քու մէջտան ճակատ պագնելու տեղ էր,
Քու շունչ որ շնչէր, խոցերու դեղ էր...։
Լէ՛, լէ՛, լէ՛, լէ՛, եարըմ կորանի...։

Ս. Յովհաննու վանքին մէջ մնացինք մօտ երկու շաբաթ։ Հնադարեան Ս. Ստեփանոսի տաճարին մէջ վերջին անգամ ծնրադրեցինք Արծուաբեր Ս. Խաչին առջեւ եւ ունկնդրեցինք տարօնաշունչ հոգեզմայլ մեղեդիները։ Մնաք բարով ըսինք վանքին ու միաբանութեան, ընդմիշտ բաժնուելով Տարօն Աշխարհի այդ հրաշապատում սրբավայրէն։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(9 եւ վերջ)

րամութիւններուն վրայ, Փարիզցիք դարձեալ կը փախչին դէպի ծով, լեռ կամ գիւղ, «ռա–լը–պոլ»ը ուսերնուն, ազատութիւն եւ սփոփանք ըմբոշխնելու, աշխատանքի եւ փոխադրութեանց այլապէս հեւ ի հեւ ամէնօրեայ կեանքէն պահիկ մը խոյս տալու ըղձանքով:

Մինչ աւդին, մայրաքաղաքի մայթերուն վրայ, չարան ու չարան կը հրջագային աշխարհի չորս ծագերէն ժամանած զբօսաշրջիկները, որոնց մրցանիշը անվիճելիօրէն կը բռնեն Գերմանացիք — ժամանակ մը Անգլիացիք էին — առանց մոռնալու սակայն ոչ աննշմարելի թիւը Ճափոնացւոց, նոր օրերու այդ բազմութեանց նաեւ, չէ՞ որ անծայրածիր հեռաւորութիւններն իսկ, խամաճիկ են դարձած այժմ, Պօինկներու կայծակնային արագութեան առջեւ: Անվարան կարելի է յայտնել որ, Փարիզի պատմական յիշատակարաններէն ամէնէն աւելի Նոթր Տամն է որ կ'ընդունի օտար զբօսաշրջիկներուն այցելութիւնը: Անցնելով, իմ կարգին, անոր առջեւէն, կը տեսնեմ ահա ցնցոտիաւորը, որ ընկողմացած հրապարակին այդ կոթողի հանդիպակաց մայթին վրայ, օրհնել գինիին շիշը շրթներուն, երջանիկ ես դուն կ'ըսեմ, նման թագաւորի մը. տե՛ս սա անհամար բազմութիւնը ա՜յնքան հեռուներէն եկած, անհուն հետաքրքրութեամբ տեսնելու Վիքթոր Հիւկոյի պատմական անմահ վիպերգութեան ներշնչարան՝ կոթողական ճարտարապետութեան ընծայ այդ հսկան, իսկ դուն, օրն ի բուն, կարծես զայն գրկիդ մէջն ես սեղմած...:

Գարնանային օրերու անօրինակ այս պահին, սառած դէմքով, դէպ հոգեկան առքութիւն մը գտնելու բաղձանքով, քայլերս կ'ուղղեմ դէպի Ժան Կուժոնի մեր հայկական եկեղեցին, Զատկի տօներու մեր զմայլագին երգեցողութիւնները ունկնդրելու:

Ինչպէս կը յայտնէր իր քարոզին մէջ Զատկի Կիրակին, պատարագիչը՝ Հայրապետական Պատուիրակը, անցեալ տարուընէ շատ աւելի բազմութեան մը առջեւ, որուն մէջ մեծ թիւ մը երիտասարդներու — ի՜նչ խրախուսիչ երեւոյթ, արտագաղթէն յիսուն տարիներէ աւելի վերջն իսկ — «մեր նահապետական աւանդութեանց հետեւողութեամբ, այսօր կը շնորհաւորենք մենք զմեզ ըսելով՝ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, օրհնեալ է յարութիւն Քրիստոսի»:

Եւ ես հարց կուտայի ինծի ու կ'ըսէի, մեր ապրած երկրի տեղացիներուն ամէնէն մոլեռանդ կաթոլիկին, կը պակսի այս խկալէս քաղցրաշունչ ողջագուրման արտայայտութիւնը: Ի՞նչպէս չըսել — Ես իմ անոյշ հայկականութեան արեւաշունչ հոգին եմ սիրում:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ–ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԱՐՀԱՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐԷՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՊՐԵՑԱՆՔ

— o —

«Բոլոր կեավուրները պէտք է պատրաստուին վաղը՝ Կիրակի առտու, ճամբայ ելլելու. ոչ մէկ կեավուր պէտք է մնայ գիւղը, ա՛յս է մեր կառավարութեան հրամանը, ով որ չհնազանդի՝ իր տունով միասին կը հրկիզուի»: Այսպէս կը պոռար Թուրք մունետիկը գիւղի փողոցներուն մէջ:

Այն ժամանակ Արմէն հազիւ եօթը տարեկան էր: Իր ծնողքին հետ՝ խառնուելով հայ բազմութեան, կը բռնէր տարագրութեան ճամբան դէպի Միջագետքի անապատները:

Ճամբու ընթացքին կը՛ կորսնցնէր իր մայրը եւ 17 տարեկան եղբայրը, որ Արմէնի աչքերուն առջեւ հրացանազարկ կ'ըլլար: Կորսնցուցած էր նաեւ իր մօտ ազգականներն ու բարեկամները՝ որոնք չէին կրցած դիմանալ ահաւոր տառապանքներուն եւ մէկ առ մէկ ինկած էին:

Իրիկուն մը, ոստիկաններու հրամանով, հայ գաղթականներու կարաւանը կ'իջեւանէր լճացած ջուրի մը եզերքը՝ յաջորդ օր շարունակելու համար ճամբան: Արմէն՝ յոգնած եւ ուժասպառ, կը փռուէր գետին...:

Յաջորդ առաւօտ, երբ ոստիկաններու մտրակներուն տակ կարաւանը ճամբայ կ'իյնար, Արմէն չէր կրնար շարժիլ: Կարաւանը բաւական հեռանալէ ետք անծանօթ մարդիկ կը մօտենային եւ Արմէնը իրենց հետ առնելով կը տանէին: Երկու Թուրքեր էին անոնք: Հասնելով գիւղ մը, Արմէն կ'առաջնորդուէր տուն մը: Հայ մանուկը, անհաղորդ անցուդարձին, կիսամեռ վիճակի մը մէջ կ'երկննար անկողինի մը վրայ: Ամիսներ մնալէ եւ խնամքի ենթարկուելէ ետք Արմէն ինքզինք կը գտնէր եւ գիւղացիներու կողմէ գիւղին հովիւ կը կարգուէր:

Ամէն առաւօտ լուսաբացէն առաջ կ'արթննար, կ'առնէր իր բաժին լաւաշ հացը ու կը հեռանար գիւղէն: Երբ քիչ շատ վարժուեցաւ այդ կեանքին, գիւղացիները առաջարկեցին հօտը աւելի հեռուները տանիլ, առատ խոտերու մէջ արածելու համար, որպէսզի կենդանիներու կաթը առատ ըլլայ:

Տարի մը ետք սովը տիրեց գիւղին, պատառ մը հաց գտնելը դարձաւ հրաշքի համազօր երեւոյթ մը: Արմէնի պարտադրուեցաւ կէս լաւաշ հաց ուտել, որովհետեւ «նոր մայրը» ըսած էր թէ չի կրնար իր հարազատ զաւակները զրկել եւ իրեն զոհացում տալ:

Այդ օրերուն մահն ալ դարձաւ սովորական երեւոյթ մը: Ամէն օր տասնեակներով սովամահ կ'ըլլային: Արմէն սկսած էր հալիլ մոմի մը պէս:

Բայց նախախնամութիւնը ուզած էր որ ապրէին բոլոր Արմէնները: Իրիկուն մը, երբ սովորականին պէս հօտը տուն բերաւ, զարմանքով նշմարեց ուղտերու կարաւան մը, որ իջեւանած էր գիւղին մէջ: Գիշերուան կէսին, երբ գիւղացիները խոր քուն մտած էին, Արմէն արթնցաւ եւ մօտեցաւ կարաւանի բեռնաւորուած պարկերուն: Շօշափեց զանոնք: Բան մը չհասկցաւ: Հանեց հովիւի իր փոքր դանակը եւ բացաւ պարկերէն մէկուն բերանը: Ցորենի հատիկներ էին: Լեցուց արայի գրպանները եւ յաջորդ առաւօտուն իրեն հետ դաշտ տարաւ եւ նորածին այծի մը կաթով սկսաւ ուտել: Ու այսպէս՝ քանի մը օր:

Իրիկուն մը, երբ Արմէն հօտը գիւղ վերադարձուց, գիւղացի մը մօտեցաւ իրեն եւ սկսաւ վայրագօրէն ծեծել զինք ըսելով որ իր այծերը կը կթէ: Արմէնի պաղատանքը անօգուտ մնաց եւ ինկաւ ուշակորոյս: Յաջորդ առաւօտուն, երբ ուշքի եկաւ Արմէն տեսաւ իր փոխ մարմնոյն վրայ գոյացած սեւ բիծերը:

Ու այսպէս, Արմէն եւ իր նմանները իրենց գոյութիւնը քարշ տուին Միջագետքի կիզիչ անապատներուն մէջ, անօթի, ծարաւ, եւ բարձրացան Հայուն վիճակուած Գողգոթան: Ու երբ օր մը լսեցին որ Ազատութեան արշալոյսը ծագած է՝ հեռացան զիրենք որդեգրած յարկերէն եւ վերադարձան իրենց ազգին գիրկը:

Այսօր, աւելի քան 60 տարիներ անցած են այդ ահաւոր ողբերգութենէն եւ Թուրքեր՝ Ահմէտ Վէֆաներու բերանով, կը փորձեն նենգափոխել պատմութիւնը եւ ամէն ջանք ի գործ դնել ըսելու համար որ ոչ թէ Թուրքերն են որ ջարդած են Հայերը, այլ Հայերն են որ Թուրք ջարդած են: 1915ի Թրքական գեհենէն ազատած եւ Միջագետքի անապատները տարագրուած Արմէններու ճակատագրին ենթարկուելով վերապրող վկաներ կան այսօր աշխարհի չորս ծագերուն, որոնց իւրաքանչիւրը... իբրեւ մէկ համեստ ներկայացուցիչը՝ խօսքս քեզի կ'ուղղեմ Հայ նորահաս սերունդ, տէ՛ր եղիր նահատակ հայրերուդ կտակին եւ հետապնդէ հայկական դատը, մինչեւ որ հնչէ հատուցման ժամը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

— o —

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը հաղորդէ որ Քոնտորսէ լիսէի տնօրէնութիւնը վերջերս Օսթերլիցի նորակառոյց պանդոկին մէջ կազմակերպած մէկ յատուկ հանդիսութեան ընթացքին 3 դասախօսներու պատուանշաններ շնորհած է եւ այս առթիւ պատուանշանի արժանացած է հայերէն լեզուի դասախօս՝ Կարօ Մեհեան, իր երկարամեայ եւ արդիւնաւոր աշխատանքին համար: Վերոյիշեալ դասընթացքները կը վայելեն Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան հովանաւորութիւնը:

ԴԷՊՔԵՐԷ ԴԷՊՔ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ՝ Մարտ 20ին, մեռած է Թեմական Խորհուրդի անդամներէն Սահակ Գըլըճեան: Ծնած էր 1906ին՝ Ռոտոսթօ, ուր ստացած էր նախակրթութիւնը եւ ապա աւարտած՝ Պոլսոյ Ռապըրթ քոլէճը: Փոքր–ասիական աղէտին ապաստանած էր Յունաստան եւ հաստատուած՝ Քսանթի քաղաքը, աւելի ետք՝ Սելանիկ, ուր մասնակցած էր ազգային–հանրային կեանքին: Եղած էր Քսանթիի Երիտասարդաց Մշակութային Միութեան հիմնադիրներէն եւ Թեմական Խորհուրդի անդամ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 21ին:

ԼՈՒՖԹՀԱՆՍԱ գերմանական օդանաւային ընկերութեան կազմակերպած ճատրակի մրցումներուն առաջնութիւն շահած է Արման Շապճեան: Ան հարիւր հոգիի մէջէն խլած է ճատրակի ախոյենութիւնը, 11 մրցումներուն մէջ ալ յաղթական հանդիսանալով:

ԱԹԷՆՔԻ Հայ Տան մէջ՝ Մարտ 28ին, տեղի ունեցած է Հ. Կ. Խաչի Աթէնքի մասնաճիւղի անդամական հաւաքոյթը, որու ընթացքին Գեղանոյշ Աւշարեան դասախօսութիւն մը տուած է «Հայ կինը պատմութեան մէջ» նիւթին շուրջ:

ԳՈՔԻՆԻՈՑ (Աթէնք) Զաւարեան սրահին մէջ՝ Մարտ 28ին, Համազգային Մշակութային Ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցած է արտասանութեան երեկոյթ մը, երաժշտախառն պատկերներու ցուցադրութեամբ: Մասնակցած են Սոնա Պէօրէքճեան, Եղիս Պասմաճեան եւ Հայկ Գասարճեան: Ձեռնարկը յաջող անցած է եւ գնահատուած՝ ներկաներու կողմէ:

ՊՈՍԹԸՆԻ Ճան Հենքօք հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 3ին, տեղի ունեցած է Մարօ Փարթամեանի եւ Լեւոն Գաթրճեանի երգահանդէսը, հովանաւորութեամբ Ուաթըրթաունի Հայ Մշակութային եւ Կրթական Կեդրոնին: Երկու գլխաւոր մասերէ բաղկացած երգահանդէսը ժողովրդային ընդհանուր գնահատանքի արժանացած է: Յայտագիրը կազմուած է հայ երգահաններու գործերէ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (323)

ՀԱՒԱՏԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱՒԸ

Եւ չափէն աւելի տխրեցաւ:

Ի՞նչ, Պլանքա՞ն, այդ մաքրամաքուր ու անարատ հրեշտա՞կը հրէշ Պեմպոյի ճիրաններուն մէջ...: Ի՞նչ, կարելի՞ բան է որ այդպիսի սրբապղծութիւն մը կատարուէր...: Ինչ զարշելի արարք... մայրն էր, մայրն էր զայն այդ ճիւաղին գիրկը նետողը...:

— Ես այդ թշուառական կինը զաւկին հանդէպ ունեցած սէրին համար էր որ չպատժեցի, մռնչեց Ռոլան: Քանի որ այժմ մայրական սէրն ալ սնանկացած է իր մէջ, թող մեռնի այդ լկիրշ արարածը:

Այս ըսելով, դիմակը դէմքը անցուց եւ վերարկուն ուսը նետելով պալատին դէմը եկաւ:

Սքալապրինօ հոն անհամբերութեամբ իրեն կը սպասէր:

— Խեղճ հայր, փսփսաց Ռոլան: Ո՛հ, որքան անիծեալ մէկն եմ եղեր որ ինծի համար բոլոր շուրջս գտնուողներն ալ կը տառապին:

Այս միջոցին Սքալապրինօ Ռոլանը նշմարած ըլլալով անոր մօտեցաւ եւ հարցուց.

— Ի՞նչ լուր, տէր իմ:

— Եղեռնական եկուր, պատասխանեց Ռոլան:

Եւ կայսերական ճոխութեամբ կահաւորուած փայլփլուն ու պերճաշուք տափանաւի մը առջեւ կանգ առնելով հարցուց.

— Այս տափանաւը տեսա՞ր:

— Այո, տէր իմ, տեսայ... բայց ես ձեզի Պլանքան պիտի...

— Համբերութիւն, բարեկամս...: Այս տափանաւը Իմփերիալի կը պատկանի, հասկցա՞ր:

— Այո, տէր իմ, հասկցայ...: Եւ կարծեմ թէ դժբախտութիւն մը պատահած է:

— Համբերութիւն ըսի քեզի: Լաւ մը տիկ ըրէ ինչ որ պիտի ըսեմ:

— Ականջս ձեզի է, տէր իմ:

— Քիչ մը վերջը Իմփերիայի հրաւիրեալները պիտի մեկնին... պալատը մարդ պիտի չմնայ եւ լռութիւն պիտի տիրէ... բայց դուն պէտք չէ հոսկէ հեռանաս, պէտք է սպասես...:

— Հո՞ս, տէր իմ...

— Այո, հոս... եթէ կ'ուզես ուրիշ տեղ մը սպասէ... խնդիր չէ. ինչպէս որ յարմար դատես...: Մտիկ ըրէ, երբ ամէն մարդ մեկնի, պիտի տեսնես որ Իմփերիա դուրս ելլելով Սանտրիկոյի հետ այս տափանաւը պիտի մտնէ... հասկցա՞ր...:

— Այո, տէր իմ, ատիկա հասկցայ... բայց սա չհասկցայ թէ աղջիկս...

— Համբերութիւն, բարեկամս: Դառնանք մեր գործին: Իմփերիան եւ Սանտրիկօն այս տափանաւով պտոյտ մը պիտի կատարեն: Ահա այդչափը կը բաւէ. կարծեմ միտքս լաւ մը հասկցար... անկէ անդին քու գիտնալիք գործդ է...: Իսկ գալով աղջկանդ, այս գիշեր պիտի չկրնամ զայն քեզի յանձնել...:

— Իրողութիւնը ըսէք, տէր իմ, ամէն բան գիտնալ կ'ուզեմ, գոչեց Սքալապրինօ կատաղութեան մռնչիւն մը արձակելով: Աղջիկս մեռա՞ծ է...:

— Ոչ, մեռած չէ... բայց ... մտիկ ըրէ...

Այս ըսելով, Ռոլան ընկերոջը երկու ձեռքերը բռնեց եւ ցած ձայնով եղելութիւնը պատմեց անոր, միանգամայն մըխիթարելով եւ չարիքին դարմանը ցոյց տալով անոր:

Երբ Ռոլան խօսքը լմնցուց Սքալապրինօ փսփսաց.

— Շատ լաւ, տէր իմ:

Երկու ընկերները իրարմէ զատուեցան, բայց Ռոլան չհեռացաւ՝ անկիւն մը քաշուելով Սքալապրինօն դիտեց եւ տեսնելով որ ան Իմփերիայի տափանաւին կը մօտենար, ինքնիրենը փսփսաց.

— Ըսածս հասկցաւ... Իմփերիան մահուան դատապարտուած է:

Եւ Պեմպոյի պալատին կողմը ուղղուեցաւ:

.

Ռոլան եւ Սքալապրինօ իրարու հետ խօսած ատեննին այնքան մտադրաղ էին եւ այնքան յուզուած որ, չտեսան թէ կին մը զիրենք նշմարելով իրենց կը մօտենար:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթ. Յակոբ Խուպէսէրեանի կողակցի մահուան առթիւ Քանէն Սոեփան Վա - հանեան ընտանիքը 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿՐԸՆՈՊԼԷՆ ընկ. Ղեւոնդ Թորոսեան 60 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին « բանտի » իր սիրելի ընկերոջ Սարգիս Ղուկասեանի (Կարնեցի) մահուան Գ. տարելիցին առ- թիւ:

×

Տիկին Վ. Դարբինեան (Պոմոն) ի յի- շատակ իր ամուսնոյն Նշան Դարբինեանի եւ մօր՝ Տիկին Սաթենիկ Տէր-Ղուկասեանի 130 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգա - ւաճման:

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍԻ մէջ Զատկուան առթիւ, տեղւոյն Հոգեւոր Հովիւ Գարե- գին Վրդ. Պելքճեան, Ապրիլ 24ին, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցանէ Էքս-Ան- Փրովանսի Սէնթ Քաթէրին տէ Սիէն ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ, 20 Ռիւ Մինիէ:

Ձեր յաջորդ արձակուրդներուն հա- մար կը թելադրենք այցելել՝

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

18 օրուան ծրագրով
Մեկնում եւ վերադարձ Փարիզ
Գին՝ 3790 ֆրանք

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանա- լու համար դիմեցէք.—

ORIENTOURS
30, RUE M. LE PRINCE PARIS 6
Tél. : 326-92-26 — 329-49-00
Lic. A. 762

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մաղաք- եանի, Տէր եւ Տիկին Ասատուր Մաղաք- եանի, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Բալօեանի, այրի Տիկին Հեղնար Բալօեանի, Տէր եւ Տիկին Արմէն Թաշճեանի (Տէսին), Տէր եւ Տիկ. Էլէն - Ռէյմոնի (Սայան), իրենց եղբօր, հօրեղբօր Ահարոն Մաղաքեանի մահուան առթիւ, որ մահացած է Ֆրէզ- նոյի մէջ (Ամերիկա):

×

Կապ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Գամէր Տէր-Վարդանեանի, ինչ- պէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ եղբօր եւ աներձագին Ազատ Սէրէնկիւլեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յովակիմ Էմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ժամկոչեան եւ զաւակները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շը- նորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր ա- նոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակ- ցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԷՄԻՐՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Տումանեան, Չէնկիլէրցի)

մահուան առթիւ (մեռած Վալանս Փետր- ուար 3):

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

L'U. G. A. B. présente

deux films en couleur :

« FLASH SUR L'ARMENIE »
réalisé par Bédros KURKDJIAN
« DOUZE JOURS EN ARMENIE »
pélerinage à St-Etchmiadzine pour
« Sourp Muron »
(Septembre-Octobre 1976)
réalisé par le Centre de Recherches
sur la Diaspora Arménienne
Jeudi 21 Avril à 21 heures
Participation aux frais : 10 Fr.
(5 Fr. pour les étudiants et les moins
de 20 ans)

×

CONFERENCE

« Histoire de l'Arménie Contemporaine : le début du 20ème siècle »
par Rouben SAHAKIAN
historien
Vendredi 22 Avril, à 21 heures

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

Les Amis de la FONDATION MARIE NUBAR, le Directeur, les Etudiants vous invitent à une évocation illustrée de projections :

EN ASIE MINEURE
SUR LES PAS DE L'HISTOIRE
présence des minorités
par Messieurs
GERARD BRUN
GABRIEL DEVILDER
RAPHAEL DEVILDER
le Jeudi 21 Avril, à 20 h. 45
à la Fondation Marie Nubar (Maison des Etudiants Arméniens)
57, Bld. Jourdan — 75014 PARIS

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ
Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Առանձին կին մը, 40-45 տարեկան եր- կու երախաներով զբաղելու համար, սը- նունդ եւ բնակութիւն ապահովուած:
Դիմել.— ՏԻԿԻՆ ԳԱՐԹՈՅԵԱՆ
33, Rue de Nice, Alfortville
Tél. : 375-63-72

— 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ —

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ՚ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պե- տերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր Տամ տը Փարիի մէջ:
Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ - Էթուալի հրապարակ

Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 17.30ին հաւաքուիլ Թրամփլէն Շան զ'Էլիզէ — Ավընիւ տը Ֆրիէտլանտ:

Շան զ'Էլիզէ եւ Էթուալ ըստ օրէնքի
Պաստառներ եւ ցուցատախտակ արգիլուած ոստիկանապետութեան կողմէ:

COMMEMORATION DU 24 AVRIL
à
L'ARC DE TRIOMPHE
Dimanche, 17 h. 30, Tremplin Champs-Elysées, Ave. de Friedland.
Banderoles et pancartes interdites par la Préfecture.

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավօյի մէջ 45, Ռիւ Լա Պօէսի, Փրիզ Ցրդ (Մէթրօ Միրոմէնիլ) ժամը 20.45ին:

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին: Բանախօսութիւններ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին.—
ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ.—
ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ
Հայ Դատի Յանձնախումբի կողմէ կը ներկայացուի
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՖԻԼՄԸ
կը խօսի.— ԻՎ ԹԵՐՆՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 23էն 24, հսկում Մարսէյլի յուշարձանին
ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24, տողանցք Քանըպիէռի վրայ:
Օթօքարները կը մեկնին ժամը 9ին հետեւեալ վայրերէն.—

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ (Յակոբ Էսկիճեան, Մ. Աւտոյեան), ՊՈՒԼՎ. OSSO (Հայկ Սարգիսեան, Յովհ. Յուսիկեան), ՍԷՆ-ԼՈՒ (Գէորգ Գերիքեան), ՍԷՆԹ-ՄԱՐ - ԿՐԻԹ (Վարդան Մուրատեան, ԼԱ ՓՈՆ (Գր. Փիլիկեան), ՊՈՄՈՆ (Աւետիս Եօթնեղբայրեան):

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ երեք յարանուանական պետերուն:

Ապրիլ 24ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, հոգեհանգստեան պատարագ կը մա- տուցանէ Գալուստ Քհնյ. Թեւեան Սէնթ-Անտրէ լը Օ եկեղեցին: Պատարագի ա- ւարտէն յետոյ, ծաղկեպսակի զետեղում 1915 Ապրիլ 24 փողոցը:

Ժամը 15.30ին, «Թէաթրը Մունիսիփալ»ի սրահը հրապարակային ոգեկոչում: Կը նախագահէ Պ. ԱՒԱԳ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆ

կը խօսին՝
Վեր. Յ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ (Հայերէն եւ Պր. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Համազգային ոգեկոչում, կազմակերպութեամբ 1915ի Մեծ Եղեռնի Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին,

Կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ Տէսինի Հայոց ե- կեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի ժամը ճիշդ 12ին մասնաւոր թափօրով մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում Տէսինի Յուշարձանի վրայ:

Խօսք կ՚առնէ Պ. ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, Տէսինի փոխ - քաղաքապետ
Յարգանքի խօսք Յուշարձանի Յանձնախումբին կողմէ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի հայ երեք յարանուանութեանց եւ կազմակերպու- թեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան, Կիրակի Ապ- րիլ 24:

Առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ Լիոնի Ս. Յակոբ եկե- ղեցւոյ մէջ: — ժամը 12.30ին ծաղկեպսակի զետեղում Վէյէօր տը Փիէր յուշար- ձանին վրայ, Փլաս Պելգուր: — Երեկոյեան ժամը ճիշդ 4ին ոգեկոչում՝ պատշաճ յայտագրով՝ Լիոնի 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, 215 Ռիւ Տիւկէքլէն, Լիոն 3

HAIGANOUCH

ECHANGES CULTURELS FRANCO - ARMENIENS

poursuivant son but : faire connaître l'Histoire et la Culture Arméniennes organise

le SAMEDI 23 AVRIL à la Salle des Fêtes du Raincy, 9, Bld. du Midi, Le Raincy sous le patronage de la Municipalitté une réunion consacrée à
LA QUESTION ARMENIENNE

— à 14 heures : Inauguration de l'EXPOSITION
à 15 heures : projection, pour la première fois dans la région du film: « CRIME SANS CHATIMENT » prêté par le C.D.C.A. et débat.

— en permanence de 14 à 19 heures, exposition-vente de livres, disques, photographies, reproductions de miniatures, alimentation, tee-shirts, bijoux et tapis de fabrication artisanale.

Le Bureau de « Haïganouch » sera heureux de vous accueillir à cette occasion

Le LIONS CLUB INTERNATIONAL
organise

Une soirée commémorative
du Génocide Arménien d'Avril 1915

Un dîner-conférence aura lieu le 26 AVRIL, à 20 heures au :
CLUB HOUSE D'ASNIERES - BOIS COLOMBES
16, Rue Félix Faure
92600 ASNIERES
(Place de l'Hôtel de Ville à Asnières)
Le lions, Docteur DINANIAN, a invité :
JEAN - MARIE CARZOU
à traiter ce sujet si douloureux.

Il s'agit d'un dîner mixte. En raison du nombre limité de places, les personnes désireuses de participer à cette soirée, peuvent s'inscrire auprès du :
SECRETAIRE DU CLUB D'ASNIERES
M. JEAN MATISSART — 192, Bld St-Denis
92400 COURBEVOIE — Tél. : 333-18-98

Imprimé sur les Presses du Journal « HAR ATCH » 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
20
MERCREDI
20 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

LE NUMERO 1,30 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.838
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.838

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Ժ. Մառշէի յայտարարութիւնը, առջի իրիկուն Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին Եւրոպայի Խորհրդարանին վերաբերեալ օրերէ ի վեր կը շարունակէ մեղան հասցնել: Արդարեւ, Մառշէի այս նոր դիրքաւորումը չէր կրնար ուշադրութիւն չգրաւել: Մինչ, ցարդ, Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը անդրջող էր այս ուղղութեամբ, այս անգամ տարբեր բան կ'ըսէ ընդհ. քարտուղարը: «...Եթէ, է հարկին, ընտրական օրէնքին մէջ համեմատական եւ պարտադրող ձեւով յանձնառութիւն մը ըլլայ ընտրուողներուն համար, այն ատեն կրնանք կացութիւնը քննել, պայմանաւ կը կրկնեմ, կ'ըսէ Մառշէ, որ այդ կէտը պարզուի ընտրական օրէնքին մէջ եւ թէ ընտրուողները երբեք չկարենան խնդրոյ առարկայ ընել անկախութիւնը եւ ազգ. գերիշխանու – թիւնը, այլ խօսքով, որ երբեք ֆրանսական Ազգ. Ժողովին առանձնաշնորհում – ները — ըսենք մեր Սահմանադրութիւ – նը — խնդրոյ առարկայ չըլլան»:

Համայնավար կուսակցութեան այս նոր դիրքորոշումը Եւրոպայի Խորհրդարանին համաքուէով ընտրուելուն մասին, անմիջապէս առիթ տուաւ զանազան հակազդեցութեանց: Ալէն Փէյրֆիթի համար, կարելի է ըսել թէ Ժորժ Մառշէ ամէն բան ընելու տրամադիր է շահելու համար բայց պիտի չըսէ այլ կը գտնէ որ Համայնավար կուսակցութիւնը պատասխանած է Հանրապետութեան Նախագահին կոչին, յայտնելով թէ ցաւալի կ'ըլլար եթէ ազգ. համաձայնութիւն մը չըլլար նման հարցի մը շուրջ: Ընկերվարականներուն համար, համայնավար դիրքը մեծ քայլ մըն է եւ միայն կարելի է ուրախանալ: Կօլիստներուն համար (Հ. Հ. Հ.) պարզապէս խաղ մըն է եւ կուսակցութեան քաղաքական պատուիրակը՝ Իվ Կենա կը շեշտէ դառնութեամբ. «Համայնավար կուսակցութեան մէկ ռազմավարութիւնն է: Կը փորձէ խուսափիլ Ընկերվարական կուսակցութենէն կտրուելու: Անշուշտ պիտի շեշտուի Համայնավար կուսակցութեան եւ Հ. Հ. Հ.ի տեսակէտներու նոյնութիւնը: Հաճելի վիճակ մը չէ»:

Ծանօթ է որ կօլիստները չեն ծածկած իրենց վերապահութիւնը Եւրոպայի Խորհրդարանի ընտրութեան ձեւին նկատմամբ:

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆ ներս չառներ արաբական անցագիր (քուէյթեան, սաուտական, յորդանանեան կամ այլ) կրող Պաղեստինցիները, մերժելով նոյնիսկ 72 ժամուան ընթացիկ վիզան, որ կը շնորհուի բոլոր օտարականներուն:

ՍՈՒՐԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը Մոսկուա հասած է եւ ընդունուած է օդակայանը Բրեժնեւի կողմէ:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ Սենեկալ մեկնեցաւ Երեքշաբթի օր:

ՖԻԱԹ - ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախագահ ընդհ. տնօրէնին մասին լուր եկած է ի վերջոյ Երկուշաբթի օր: Առեւանգողները հեռաձայնած են կնոջը եւ ֆրանսացի ոստիկաններ ալ Իտալիա մեկնած:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 5էն 14)

ԷԴ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ՝ ՔԱԹՐԱՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւան վերադարձած է Հայաստանի երաժիշտներու պատուիրակութիւնը, որ Փարիզ եկած էր մասնակցելու Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Քաթրա) 5րդ տարեդարձին նուիրուած երաժշտական փառատօնին: Պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան նախագահ Եդուարդ Միրզոյեան, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ ունեցած հանդիպումի մը ընթացքին ըսած է. «Համերգի ընթաց – քում Ֆրանսիական կամերային անսամբ – լը կատարեց Ալ. Յարութիւնեանի «Սիմֆոնիետա»ն, Ադամ Խուդոյեանի Թաւ – ջութակի սոնատը նուագեց Շառլ Ռընօն: Ալ. Յարութիւնեանը եւ Առնօ Բաբաջանեանը նուագեցին երկու դաշնամուրի համար իրենց ստեղծագործութիւնները, ինչպէս նաեւ Ա. Բաբաջանեանը հանդէս եկաւ իր մի քանի պիէսների կատարումով: Ֆրանսիացի թաւջութակահար Ֆիլիփ Միւլէր եւ ես կատարեցինք իմ թաւջութակի եւ դաշնամուրի սոնատը: Փառատօնի ծրագրում հնչեցին նաեւ Մոցարտի, Հայդընի, Տըլիւսիի, Պէթհովէնի, Պախի, Փրոքոֆիեւի, Կոմիտասի, Սաթ – եանի, սփիւռքի հայ երաժիշտներ՝ Կա – նաչեանի, Ջամբազեանի, Ծղնաւորեանի, Ալէմշահի ստեղծագործութիւնները: Դրանք կատարեցին ֆրանսահայ եւ ֆրանսացի երաժիշտները, այլ երկրներից ժամանած արուեստագէտներ»:

×

ԱՐՄԷՆ ՋԻԳԱՐԽԱՆԵԱՆ՝ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԵՐԱՍԱՆԸ, ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Պելկրատի մէջ տեղի ունեցած Շարժանկարի Փառատօնին լաւագոյն դերասանը նկատուած է Արմէն Ջիգարխանեան: Ցուցադրուած են հարիւր ժապաւէններ: Խորհրդային շարժանկարի արուեստը ներ – կայացուած է «Կապոյտ Թռչուն», «Թափառախումբը հեռանում է երկինք», «Երբ գալիս է Սեպտեմբերը» եւ այլ ժապա – ւէններով: Արմէն Ջիգարխանեան լաւա – գոյն դերասանի կոչումին արժանացած է «Երբ գալիս է Սեպտեմբերը» ժապաւէնի մէջ Լեւոն Պօղոսեանի դերին համար: Այս առթիւ Արմէն Ջիգարխանեան՝ Մոսկուայի «Տրուդ» թերթի թղթակցին հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է. «Յաջողութիւնը ինծի համար անսպասելի էր: Կը մտածէի՝ ինչո՞ւ ես եւ ոչ թէ՝ վարպետ Լօրընս Օլիվըրը, Նինօ Ման – ֆրէտին, Ճէք Նիքըլսընը կամ հոյակապ Մարլօն Պրանտօն: Ու այդ պահուն յիշեցի իմ հերոս Լեւոն Պօղոսեանի տարեկից ծերունիի մը խօսքերը, զորս ուղղեց ինծի՝ ժապաւէնը դիտելէ ետք, թէ՝ լաւ է որ տակաւին կան Լեւոն Պօղոսեանի պէս մարդիկ: Եւ ես համոզուած եմ, որ շարժա – նկարը դիտողները հաւնած են այդ բարի ծերուկին՝ Պօղոսեանին եւ ընդունած անոր ջերմութիւնը, անոր բարութեան ջերմութիւնը»:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Երեւան գացած են խումբ մը դանիացի ուսուցիչներ՝ էնթերփոլի անդամներ, որոնք Խորհրդային Միութիւն այցելած էին իբրեւ զբօսաշրջիկներ: Հիւրերը այցելած են Երեւանի զանազան վայրերը եւ ծանօթացած են երթեւեկութեան կարգաւորման աշխատանքին:

×

Քանի մը օրով Երեւան գացած են Արեւմտեան Գերմանիոյ ուսումնական հաստատութիւններու խումբ մը դասախօսներ եւ ուսանողներ, որոնք այցելած են ուսումնական հաստատութիւնները եւ ծանօթացած դաստիարակչական եղանակներուն: Երեւանի փոխ – քաղաքապետը Նադեժդա Միրզոյեան հիւրերուն կարգ մը տեղե – կութիւններ տուած է ըսելով թէ ներ – կայիս Երեւանի դպրոցներու եւ միւս ուսումնական հաստատութիւններու մէջ կ'ուսանին աւելի քան 500 հազար աշա – կերտներ, որոնց դաստիարակութեամբ կը զբաղին 50 հազար մանկավարժներ: Ն. Միրզոյեան դիտել տուած է նաեւ որ Պետութեան հաշւոյն տասնեակ հազարա – ւոր երախաներ ամէն տարի իրենց ար – ձակուրդը կ'անցընեն պիոներական ճամ – բարներու եւ առողջարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ կ'այցելեն խորհրդային միւս երկիրները: Հիւրերը այցելած են նաեւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե – միան:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐԸ

Հայաստանի հիւսիս – արեւելքը, Իջեւան քաղաքին մօտ, յայտնաբերուած է ջերմուկի աղբիւր մը, որ մէկ երկվայր – կեանի մէջ 30 լիթր բուժիչ հանքային ջուր կուտայ: Մասնագէտներու կարծիքով, այդ ջուրը՝ որուն տրուած է «Կուծախ» անունը, ունի բազմաթիւ բուժիչ յատկութիւններ: Անոր բաղադրութեան մէջ մտնող տարրերը կրնան նպաստել հաստ աղիքի, լեարդի բորբոքման եւ այլ հի – ւանդութիւններու բուժման: Կուծախ աղբիւրը կը գտնուի Աղստէի լեռնային գետի ափը: Հայաստանի մէջ յայտնաբեր – ուած եւ հետազօտուած են աւելի քան 300 տեսակ հանքային ջուրեր: Հազարէ աւելի ջերմուկներ կան Հայաստան:

ՏՈՄՍԵՐ

«ՆԵԿՐ» Ի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ...

Կարճուկ տոմսի մը ի պատասխան՝ անվերջանալի յօդուածով մը կը պատուէ մեզ Տիար Թագւոր Գամէր, Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթին մէջ: Սկսելէ առաջ՝ կարեւոր ճշդում մը: Ըստ մեր ունեցած ստոյգ տեղեկութեան, այս Թագւոր Գամէրը, այլապէս գործունեայ եւ ազգօգուտ անձնաւորութիւն մը, հայերէն լեզուով յօդուած գրելու կարող մարդ չէ, եւ ուրիշ մըն է որ կը գրէ իր անունով հրատարակուող յօդուածները: Այդտեղ՝ ոչ ամօթ կայ, եւ ոչ ալ անձնովր երեւոյթ է: Շատ մը պետական մարդիկ, նոյնիսկ հանրային գործիչներ ու երեսփոխաններ, ուրիշին գրել կուտան իրենց ճառերը ու ոչ ոք կ'առարկէ: Կը բաւէ որ ստորագրողը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը:

Միայն թէ, ահաւասիկ:

Պ. Թագւոր Գամէր շատ ձախաւեր «նեկր» մը ընտրած է որպէս աշխատա – կից: Այս մէկը գործին մարդը չէ: Բարեկամաբար կը թելադրենք որ ուրիշ մը գտնէ: Պոլիս ապրող մը մեզմէ շատ աւելի լաւ պէտք է գիտցած ըլլայ թրքական սքանչելի առածները.– «Եթէ յառաջապահը ագռաւն է, երամին քիթը միշտ աղբին մէջ կը մնայ»:

Բայց ինչ որ գրուած է գրուած է: Եւ որովհետեւ գրուած է Թագւոր Գամէրին անունով, պէտք է խօսինք իրեն հետ: Ի՞նչ ըսած էինք: Ըսած էինք, թէ Պոլսոյ Հայութիւնը ճնշումի տակ է, իր ազգային մշակոյթը զարգացնելու անկարող, թէ ոչ իսկ արտօնութիւն կայ փլուզման ենթակայ եկեղեցիները նորոգելու: Ասոնց պէս բաներ: Նմոյշ մը, մեզի տրուած պատասխաններէն.

«*Մարդը կը հարցնէ թէ հայ մշակոյթը ապատօրէն կը զարգանա՞յ: Նախ, պզտիկ դաս մը: Մշակոյթին Հայը, Անգլիացին, Իտալացին, կամ «չեմգիտերուրտեղացին» չըլլար: Մշակոյթը մշակոյթ է: Կան մշակուած մարդիկ ու չմշակուած մարդիկ*»:

Կարելի՞ է առարկել: Երաժշտութիւնը սիրողը մշակուած մարդ է: «Ծիրանի ծառ» երգողին եւ «Չիֆթէ թելլի» երգողին միջեւ ի՞նչ տարբերութիւն: Մշակ – ուած մարդիկ...:

Այս «պզտիկ դաս»ին մէջ՝ մեր տուած հարցումին պատասխանը չկայ անշուշտ — հա՛յ մշակոյթը — բայց նման բաներ գրող — կամ գրել տուող — Գա – մէրը մշակուա՞ծ պէտք է համարինք, թէ չմշակուած: Մեր կարծիքով, ոչ մէկը, ոչ միւսը: Եզ մը արօր մը տալ իրեն ու դրկել արտերը, որպէսզի դառնայ իրա – կան մշակ:

Հատ մըն ալ.

«*Արեւելեան խորամանկութեամբ հարցում մը եւս.— Վտանգուած եկեղեցիները կը վերաշինուի՞ն: Կը պատասխանենք.— Մինչեւ այսօր, Իսթանպուլի բազմաթիւ հայ եկեղեցիներէն քանի՞ն փակուեցան*»:

Սողոմոն անունով աշակերտ մը ու – նէինք: Զարմանալի տղայ մը:

– Սողոմո՛ն, պատմութիւնդ ինչո՞ւ չես սորված:

— Բայց, պարոն, հայերէնի դասս սորված չէի՞:

Այս Գամէրը քիչ մը կը յիշեցնէ մեր երանելի Սողոմոնը: Մենք հարց կը դնենք.– Ինչո՞ւ եկեղեցիներուն նորոգութիւնը կ'արգիլուի: Պատասխան.— Եկեղեցի մը փակեցի՞ն: Բայց ճշմարտութիւն մը կայ իր անմտութեան մէջ: Կը հաւատանք որ այսօրուան Թուրքերը աւելի խելացի են քան անցեալին մեզ ջարդող Թուրքերը: Ի՞նչ պէտք ունին եկեղեցի փակելու: Կը բաւէ խարխլած պատի մը նորոգութիւնը արգիլել, եւ պատն ու կամարը իրենք իրենց օր մը «կը փակուին»: Ընդունինք՝ «մշակուած մարդիկ», այս նոր Թուրքերը:

Վերջին նմոյշ մը եւս.

«*Այս ժողովուրդը քիչ չտառապեցաւ օտարին մոյկերուն տակ: Առաջ Պարսիկներն էին որ անհամար զոհեր խլեցին մեզմէ: Եօթներորդ դարուն եկան արիւ – նարբու Արաբները: Եւ ինչո՞ւ համար այս բոլորին դէմ այսօր չենք պոռար ու չենք կանչեր*»:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ «այս բոլորին» վըրայէն հազարամեակ անցած է, բարե – կամ եւ անցեալի «արիւնարբու Արաբին» հետ այսօր Հայը եղբայրօրէն կ'ապրի ու կը տեւէ: Եւ ո՞վ ըսաւ թէ օր մը Թուրքին հետ եւս պիտի չկարենանք խաղաղ ապրիլ, եթէ ընդունին իրենց սխալը եւ չուշացնեն հատուցումի ժամը մեր արդար իրաւունքին: Հազար տարի մըն ալ հոդ սպասենք...:

Թագւոր Գամէրները աւելի լաւ կ'ընեն որ ա՛յս ուղղութեամբ խօսին իրենց թուրք բարեկամներուն, թաքրով, խելքով եւ անկեղծութեամբ, փոխանակ տխմարու – թիւններ գրելու հայ թերթին մէջ: Այդպէս, աւելի օգտակար ըլլան թերեւս Հայուն ալ, Թուրքին ալ...:

Ու անգամ մը եւս, «նեկր»ն փոխել անպայման:

ԱՐԵՒԵԼՔՑԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳԱՌԶՈՒ

«ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ – ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԻ ԻՇԽԱՆԸ»

———o———

Յաճախ է պատահում, երբ արուեստագէտներն ու արուեստասէրները, անկեղծ ոգեւորութեամբ բռնկուած, մեծարում են իրենց սիրած գրողին կամ արտիստին, նկարչին կամ երաժշտին, թէպէտ իրենք էլ գիտեն, որ ոգեւորութիւնը միշտ չէ, որ կշիռք ունի ձեռքին: Բայց ահա երջանիկ առիթ՝ մեծարելու եւ հաւատալու, որ սա այն դէպքերից է, երբ հատուցում ես արժանին: Չէ՞ որ խօսքը վերաբերում է Գառզուին:

1907ի առաջին օրուան հետ Հալէպում աշխարհ եկած, Գահիրէի Գալուստեան վարժարանում առեղծագործական վաղ քայլերն արած Գառնիկ Զուլումեանն արդէն չորս տասնամեակ է, ինչ նուաճել է Փարիզը, համընդհանուր ճանաչում գտել բովանդակ Արեւմուտքում ու Արեւելքում, իր անհատական մօտ չորս տասնեակ ցուցահանդէսներով նորից ու նորից հաւաստել իր ձիրքի ու գործի մեծութիւնը եւ այսօր, փառքով ու պատուով պսակուած, իր կեանքի ութերորդ տասնամեակն է թեւակոխում:

Ինչպէս նախորդ դարերի, այնպէս էլ մեր դարի արուեստը մեծեր քիչ չունի: Եւ նրանցից իւրաքանչիւրը մեծ է նրանով, որ արուեստում հաստատել է իր ուրոյն տեղն ու դերը: Իսկ ո՞րն է Գառզուի տեղն ու դերը: Գառզուն, աւելի քան նրա համբաւաւոր վրձնակիցներից շատերը, Ի դարի հարազատ որդին է եւ, որպէս այդպիսին, խօսում է բացառապէս մեր դարի լեզուով:

Մի կարճատեւ տուրք տալով վերացականութեանը, 1930ական թուականների կէսերից նա սկսում է, ինչպէս ինքն է ասում, պատկերել աշխարհն այնպէս, ինչպէս տեսնում է արուեստագէտի իր աչքերով: Մէկ ուրիշն գուցէ դա յանգեցնէր էպիգոնութեան կամ անցեալի գեղարուեստական ձեւերի տաղտկալի կրկնութեան: Սակայն բնութեան պարգեւած հուժկու տաղանդը եւ նորի սուր զգացումը նրան հնարաւորութիւն են տալիս դրսեւորելու իր բացառապէս սեփական անհատականութիւնը, սեփական ոճը եւ երբեք ոչ ոքի չպատկանած գոյներին ու գծերին սեփական անունը պարտադրելու: Ուրիշ անուններ հետ արեւմտեան արուեստագիտութիւնը չի կատարել նման զուգորդումներ — «Գառզուի կանաչը», «Գառզուի կապոյտը», «Գառզուի կարմիր»ը, «Գառզուի գծախրձերը», եւ նոյն արուեստագիտութիւնը քանիցս նշել է, որ եթէ Գառզուն ոչ ոքի չկրկնեց, նրան կրկնեցին շատերը:

Գառզուն, առեւ ոչինչ չվրիպելու բարի «ապահութեամբ» իր սեփական ձեռագիրն ու ակնառու պրոֆեսիոնալ վարպետութիւնը հաւասար փայլով կիրառեց թէ՛ երփնագրում, թէ՛ գրաֆիկայում, ընդմին կերպարուեստի գրեթէ բոլոր ժանրերում լինի դա դիմանկար թէ բնանկար, գրքի ձեւաւորում թէ թատերանկարչութիւն, կամ յատուկ գառզուական ժանրի թեմատիկ պատկեր:

Գառզուի սեփականը ոչ միայն հակադրուեց իրականին, այլեւ չհակամարտեց դասականի դէմ, իր ընդերքում պահպանեց խելացի հոգեհարազատութիւն նրա հետ եւ դրանով դարձաւ ոչ թէ կղզի, այլ նոր ու անհրաժեշտ օղակ մշակոյթի պատմութեան շղթայում:

Սակայն արուեստի իրապաշտական ճշմարտութիւնը միայն կատարողական ձեւով չի պայմանաւորուած. կարելի է մարդուն մարդակերպ պատկերել, բայց չլինել ճշմարտապատում ու իրական: Անշուշտ, առաջնահերթը վերաբերմունքն է դէպի կեանքն ու աշխարհը, այն, թէ նկարիչն ի՞նչ է ասում իր ժամանակի ու շրջապատի մասին, դէպի ո՞ւր է առաջնորդում մարդկանց: Այստեղ Գառզուն դարձեալ Ի դարի հարազատ որդին է, նրան յատուկ հիացմունքների ու տագնապների թարգմանը:

Սկսած ԺԹ դարի վերջերից՝ Արեւմուտքի արուեստում ծայր է առնում ու հետզհետէ զանգուածային դառնում փախուստը իրականութիւնից, ժամանակի յարուցած հրատապ հարցերից դէպի անիրական աշխարհները, չէզոք թեմաները, հողից ու մարդուց կտրուած «փիլիսոփայական» խարխափումները: Գառզուն սակայն, խիզախում է իրականութեան աչքերի մէջ չխտակ նայել, չխտակ վերաբերմունք դրսեւորել իր շրջապատի լաւի ու վատի նկատմամբ:

Խօսքը բոլորի հայեացքին մատչելի իրականութիւնը տեսնելու եւ պատկերելու մասին չէ: Գառզուն խորն է տեսնում, ըմբռնում է երեւոյթների էութիւնն ու պատմաբանական ընթացքը եւ կատարում է մեծերին արժանի ընդհանրացումներ: Նա տեսնում էր դրամատիրական աշխարհում ճարտարարուեստի բերած աղէտները քաղաքին, բնութեանը, մարդուն, երկաթուղիների ու մետաղալարերի հիւսած դժնի սարդոստայնը՝ բնական գեղեցիկն աղաւաղող, մարդուն խեղդող: Նա տեսնում է մարդկութեան ներկայի եւ ապագայի վրայ մռայլ ամպեր կուտակող, ժամանակակից քաղաքակրթութեան պիտակի տակ քօղարկուող վայրենութիւնը, որ ճշմարիտ քաղաքակրթութեան ոսխերիմ թշնամին է եւ հրթիռային ու ատոմային ամենակործան պատերազմ է նիւթում: Ի՞նչպէս նորից ու նորից չյիշել Գառզուի ցասկոտ «Ապոկալիպս» շարքը եւ Պօլ Վալերիի խօսքերը՝ «Այսօր մենք գիտենք, որ քաղաքակրթութիւնը մահկանացու է: Հիրոշիմայի վրայ նետուած ռումբը մի ուրի՛շ յուսախաբութիւն էր, յանկարծ մարդն ըմբռնեց, որ գիտութիւնը կարող է նաեւ հանդիսանալ վատի ուժ՝ մարդկանց մղելով անդունդի եզրը»:

Եւ Գառզուն, որպէս արուեստագէտ – քաղաքացի, իրեն պատասխանատու զգալով իր խղճի ու պատմութեան առաջ, ահազանգում է այդ սարսափելի վտանգը, մարդկանց աչալրջութեան ու խոհեմութեան կոչ է անում: Եւ ինքն էլ լաւատեսօրէն հաւատում է բանականութեան յաղթանակին, նոյնիսկ ա՛յդ շարքի սարսափների կողքին տալով նաեւ յոյսի ճառագայթը:

Սակայն այդ ճառագայթը համատարած լոյս ու լաւատեսութիւն է դառնում Գառզուի բնանկարներում, որոնցում նա բանաստեղծական խորը տաղորումով երգում է բնութիւնը, գեղջուկի աշխատանքը, մարդկային հանճարի սքանչելի կերտուածքները Վենետիկում ու գոթական քարէ ժանեակներում:

Բնութեան պատկերներում Գառզուն աւելի «աւանդապահ» է, աւելի մօտ է կանգնած դասական սկզբունքներին: Դա բոլորովին էլ չի նշանակում, թէ նա փորձել է նմանուել դասական վարպետներին: Նա պարզապէս տեսել է այն, ինչ բնութիւնը յաւերժականօրէն ունեցել է եւ ունի (ուրեմն եւ տեղ է գտել դասականների մօտ), ինչպէս նաեւ այն, որ բնութեան մէջ իր միանգամայն իւրօրինակ ընկալումով տեսել է ժամանակակից մարդը, ներկայ դէպքում՝ Գառզուն, այդ մերօրեայ «Կախարդական սրնգահարը»: Ահա թէ ինչու նրա բնանկարները եւս յիրաւի ճանաչուել են նորարարական, կարեւորագոյն երեւոյթներ արեւմտեան արուեստում, հիացական դրուատանքների տարափներ վաստակել աջից եւ ահեակից: Իսկ «Իմանիթէ»ն 1960ի Դեկտեմբերին նրան անուանել է «Բանաստեղծ – նկարիչների իշխանը»:

Երեւի Գառզուի դիրքն ու կշիռն են «մեղաւոր», որ նրա մասին յօդուածներ եւ հատորներ հրապարակած հեղինակները, նրա անձի ու գործի շատ դռներ բաց անելով հանդերձ, մի դուռ գրեթէ միշտ փութաջանօրէն փակ են պահել: Դա Գառզուի ազգային պատկանելութեան հարցն է: Մեզ՝ Հայերիս համար, ի հարկէ, այդ դուռը միշտ էլ բաց է եղել: Հարկ կա՞յ, միթէ, ասելու, որ նկարիչը միշտ մօտ է եղել իր հարազատ ժողովրդին, նրա կեանքի ու արուեստի ուղիները իրենց բոլոր իրադարձութիւններով միշտ էլ եղել են հայ մամուլի տեսադաշտում, արձանագրուել են եւ արձագանգուել, իսկ ինքը՝ նկարիչը, միշտ էլ եղել է սփիւռքի հայ մշակութային կեանքի մասնակիցը:

Որպէս իր որդիական սիրոյ եւ նուիրուածութեան առհաւատչեան, Գառզուն 1966ին այցելեց Խորհրդային Հայաստան, հարազատ մարդկանց առջեւ հանդէս եկաւ իր վիմագրութիւնների մի հարուստ ցուցահանդէսով, այն նուէր թողնելով հայրենի պատկերասրահին՝ վերադարձաւ Փարիզ, մէկ տարի յետոյ նորից եկաւ, եւ այնուհետեւ նրա կապերը հայրենի երկրի ու հայրենաբնակ արուեստագէտների հետ դարձան աւելի ամուր ու անմիջական:

Այս ամէնով հանդերձ, անշուշտ, ճիշդ չի լինի Գառզուին անջրպետել ֆրանսական կերպարուեստից, որի հետ նա կապուած է հազար ու մի թելերով եւ որի արժանաւոր ներկայացուցիչ է ճանաչուած նա Ֆրանսիայում, թէ այլուր: Բայց նոյնքան անխոհեմ կը լինէր նկարչին անջրպետել հայ արուեստից, որի հետ նոյնպէս ընդհանուր շատ բան ունի նա: Իրական հանգամանքներով թելադրուած նման երկակի պատկանելութիւնից Գառզուի արուեստը բնաւ էլ չի երկփեղկւում, այն մնում է միասնական ու անբաժանելի, որ պատկանում է երկու ժողովուրդներին էլ, եւ երկուսի համար էլ ուրախութիւն է, որ ունի Գառզու:

ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՄԵՆՈՒՐ ԿՈՂՈՊՈՒՏ

———o———

Գողութիւններն ու կողոպուտները դրամատուներու, բնակարաններու եւ այլ սեփականութիւններու մէջ, վերջին երեք տարիներուն, 300է 500 առ հարիւր աւելցած են, համաձայն Ապահովութեան կեդրոնի բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը: Ոստիկանական վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ անցնող 15 տարիներուն 35 դրամատուներ կողոպտուած են միայն Պոլիս, եւ ասոնցմէ 12ը տեղի ունեցած է այս տարեշրջանին: Կողոպտողներու մեծամասնութիւնը դեռ չէ ձերբակալուած:

Մինչեւ 1961 ոչ մէկ դրամատան կողոպուտ արձանագրուած էր, երբ նոյն տարին դիմակաւոր մը, ատրճանակի սպառնալիքով, 220 տոլարի համարժէք գումար մը առեւանգած է Պոլիս, դրամատունէ: Քիչ ժամանակ անց աւազակ մը կողոպտած է Իչ-Պանքասըյի մէկ ճիւղը. ամերիկեան չքեղ կառքով փախուստ տուած է՝ առնել – տանելով 10.000 տոլար: Մինչեւ 1970 որոշ խմատով հանդարտութեան շրջան մը արձանագրուած է. այդ թուականէն սկսեալ ձախապաշտ ուսանողներ սկսած են դրամատուներ կողոպտել երկու առաջադրութիւններով. նախ՝ նիւթական միջոցներ ապահովել իրենց խմբակներուն, երկրորդ՝ անհանդարտ կամ՝ ընենք խառնակ մթնոլորտ ստեղծել ընկերութեան մէջ: Ասոնց գործունէութիւնը սանձուած է պաշարման վիճակի հռչակումով եւ խիստ միջոցներու շնորհիւ: Այսուհանդերձ, դեռ դրամատուներ թիրախ կը դառնան կողոպուտներու ծայրայեղ ձախապաշտներու կողմէ: Այսպէս, անցեալները, Թուրք ժողովուրդի Ազատագրութեան Բանակը, որ օրէնքէ դուրս նկատուած մաօյական խմբակ մըն է, կողոպտած է պոլսական դրամատուն մը՝ սպաննելով չորս հոգի, երկուքը՝ ոստիկան: Նոյն օրը, Ուրհայլի կոչուած փոքր քաղաքին դրամատուն մը դռնապանը սպասած է, որ ամէն ոք դուրս ելլէ չէնքէն, բացի արկղակալէն, ապա հրամայած է այս վերջնոյն, ատրճանակի սպառնալիքին տակ, որ արկղներու մէջ ի պահ դրուած դրամները պայուսակի մը մէջ զետեղէ: Փախուստ տուած է 15.000 տոլարի համարժէք գումարով մը:

Անդարայի մօտերն է, որ, վերջերս, երկաթուղիի ամէնէն մեծ կողոպուտը տեղի ունեցած է Թուրքիոյ պատմութեան մէջ, երբ հինգ զինուած մարդիկ յաջողած են ձեռք անցընել աշխատավարձերու սահմանուած 160.000 տոլարի համարժէք գումար մը: Դեռ չեն ձերբակալուած, հակառակ ոստիկանական խիստ միջոցներու:

Ոստիկանութեան համաձայն, միջին

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

(Ծննդեան 100ամեակի

եւ մահուան 40ամեակի առթիւ)

Եթէ նա ապրած լինէր, մեծ շուքով պիտի նշէինք նրա ծննդեան 100ամեակը, բայց նա հազիւ հասած վաթսունի շէմքին, մեկնեց դէպի յաւերժութիւն:

Արքայութեան դռների առաջ նրան դըրկարաց ընդունեցին Պետրոս Ադամեանը, Սիրանոյշը, Ազնիւ Հրաչեան, Օվի Սեւումեանը, Զմշկեանը եւ ուրիշներ:

— Համլէտի ծիրանին, որ ես կրում էի եւ դու ինձանից յետոյ կրեցիր, ո՞մ յանձնեցիր — հարցրեց Ադամեանը:

— Նա կարծեմ հիմա գտնւում է Հայաստանի Արուեստի թանգարանում, — պատասխանեց Զմշկեանը:

— Իսկ քեզանից յետոյ, ո՞վ պիտի խաղայ Տոկերամոն եւ Ժան Բուլը, — հարցրեց Սիրանոյշը:

— Զգիտեմ, — պատասխանեց Զարիֆեանը:

— Այդ պիէսաները այլեւս չեն խաղացուելու — ասաց Հրաչեան:

— Ինչո՞ւ — հարցրեց Ադամեանը:

— Փոխարինողը չկայ — ասաց Սիրանոյշը:

Մի վարդագոյն ամպ եկաւ եւ ծածկեց մեծ արուեստագէտներին:

×

Շատ եմ գրել, շատ են գրել ու դեռ շատերը պիտի գրեն այս պայծառատիպ մեծ դերասանի մասին, բայց պիտի չկարողանան լրիւ պատկերել նրա ամբողջ հոգին:

Մարդիկ հասան լուսնին: Իջան խորքը ովկիանների, բայց չկարողացան գտնել մի այնպիսի գիւտ, որպէսզի կարողանային իջնել մարդ արարածի հոգու խորքը եւ կարդային նրա մտածումները եւ ապրումները: Շատեր իրենց հետ տարել են, իրենց ապրած կեանքի մեծ ողբերգութիւնները, որոնց համար տառապել են լուռ. յուզուել են, փոթորկուել, բայց չեն կարողացել ճչալ ու ասել...:

Զարիֆն էլ մի գաղտնիք ունէր: Մի օր Մարսէյլում, 1927 թուին, հիւանդ էր: Ես նստել էի նրա կողքին: Յանկարծ նրատեց անկողնում եւ ասաց.

— Մանուէլ, ուզում եմ քեզ մի գաղտնիք յայտնել, բայց նախ երդուիր, որ այդ գաղտնիքը հետդ գերեզման ես տանելու:

— Եթէ հետս գերեզման եմ տանելու, էլ ինչո՞ւ ես ինձ յայտնում:

— Որպէսզի հոգիս թեթեւնայ... Սրտիս ծանրութիւնը ուզում եմ կիսել...:

Ես երդուեցի: Ու նա յայտնեց: Պահել եմ խոստումս ու հետս գերեզման եմ տանելու: Բայց ես ո՞ւմ պիտի յայտնեմ իմ տառապանքի գաղտնիքը, որպէսզի իմ բեռը թեթեւնայ, ինչպէս արեց Զարիֆեանը:

Տարիներ առաջ, Թաւրիզում ապրում էր մի քահանայ, եթէ չեմ սխալւում նա կոչւում էր Տէր Ղեւոնդ: Իւրայատուկ բանաստեղծութիւններ էր գրում: Նրան կարելի է համարել մեր ներկայ Ճոքարար բանաստեղծների նախահայրը: Եթէ չեմ սխալւում, բանաստեղծութիւնների այդ փոքրիկ տետրակի խորագիրն էր. խեճք Մշեցու խելօք խօսքեր: Չնայած որ 55 տարի է անցել, բայց դեռ յիշողութեանս մէջ մնացել է նրա բանաստեղծութիւնից մի պատառիկ.

Մարդ կայ մարդ է,
Մարդ կայ սարդ է
Մարդ էլ կայ յարդ է...:

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

(Շար. – 1)

հաշուով օրական 400 տուն կը կողոպտուի Պոլիս․ նմանօրինակ միջադէպերու թիւը աւելնալու վրայ է նաեւ Անգարա եւ Իզմիր։ Իշխանութիւններու թելադրութիւնն է՝ չփորձել ընդդիմանալ, եթէ աւազակներ պէնքով մուտք գործեն բնակարաններն ու տուները։

— Մենք, փաստօրէն, երկաթեայ ձողերու ետեւ կ'ապրինք, ըսած է Հերըլտ Թրիպիւնի թղթակիցին, Փրոֆ. Հալիթ Ջիյա Օնուրալփ։ Մեր փողոցը ութ տուներ կողոպտուեցան անցեալ շաբաթ։ Տուն մը գնեցի, սակայն գողերը սպառնեցին։ Կը վախնամ գիշերանց կառքը կառատուն մոցնելու։

Բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը համաձայն, ոստիկանական ուժերը ի վիճակի չեն արգիլել հանդիսանալու օր աւուր աւելցող ոճիր – գողութիւններու։ Մեծ քաղաքներու բնակիչներու յարատուն բողոքն է, թէ կիներու ձեռքէ կը խլուին դրամապանակներ եւ ոսկեղէն։ Անոնք մեծ համեմատութեան հասած են։ Կասկածելիներէ շատեր, որոնք ձերբակալուած են, դպրոցական տարիքի տղաք են. խմբակներ կազմած կը ձգտին հընչուն դրամ ձեռք ձգել, հաճելի ժամանցներու համար։

Ջօրս հոգիէ բաղկացած խմբակ մը ձերբակալուած է քանի մը ամիս առաջ. ձերբակալեալներու տարիքը՝ 17է 20։ Խոստովանած են, թէ 15 կառատուն կողոպտած են գողնալով քսան ինքնաշարժաշարժաւիթը՝ պերճ կեանքի մը վայելքը։

Թուրքիոյ հարաւ – արեւելքը, Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմաններու մօտերը, ճամբաներու յելուզակներ վերստին գործի լծուած են։ Հինգ – տասը հոգիէ կազմուած զինուած խմբակներ գիշերանց ճամբաները կը փակեն եւ կը կեցնեն անցնող – դարձող կառքերը։ Կը կողոպտեն մէջը գտնուողները, նոյնիսկ մարդոց ներքնազգեստները կ'առնեն կը տանին։ Շուրջ 300 կառք եւ բեռնակառք կողոպտուած է անցեալ տարի, այն ալ վերջին վեց ամիսներուն։

Թուրք եւ օտար այն ճարտարագէտները, որոնք Թուրքեւիրաքեան քարիւղատարը կը շինեն, յաճախակի զոհերը դարձած են աւազակներու։

— Երբեմն կառախումբեր կը կազմենք ոստիկաններու պաշտպանութեամբ։ Ոստիկան մը աջէն, ոստիկան մը ետին։ Լաւագոյն նախազգուշութիւնը հնչուն դրամ ունենալն է… անմիջապէս կը յանձնես եւ աւազակներու թշնամութեան առարկայ չես դառնար, ըսել տուած է ճարտարագէտ մը։

Ամերիկեան օրաթերթի տեղեկատուութեան բնոյթի գրութեան մէջ յիշատակուած է նաեւ Թուրք շրջանակներու բացատրութիւնը իրաց այս կացութեան մասին։ Համաձայն Թուրք ոճրաբաններու «ասիկա ոճրային հասունութիւն մըն է, այսինքն՝ ընկերաբանական երեւոյթ մը, որ ուղղակի կապ ունի տնտեսական եւ միջավայրի պայմաններուն, ինչպէս նաեւ արագ աճող քաղաքներու կացութեան հետ. կապ ունի նոյնպէս Թուրքիոյ օր աւուր արեւմտականացման հետ»։

Ամերիկեան ժապաւէնները՝ շարժանկար թէ հեռատեսիլ, այնքան ժողովրդական Թուրքիոյ մէջ, մասամբ պատասխանատու կը նկատուին, քանի կը քաջալերեն ոճրագործներն ու գողերը եւ, նոյնիսկ, կը սորվեցնեն այս վերջիններուն գողութեան, կողոպուտի եւ ոճրի ձեւերը։

— Արեւմտականացման հոլովոյթին մաս կը կազմէ ասիկա։ Բոլոր մարզերու մէջ Մ. Նահանգները կ'ընդօրինակենք, ինչո՞ւ ոչ այս գետնի վրայ, յայտարարած է դրամատան մը պաշտօնատարը։

Թ. Ա. Թ.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԵՐԲ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ ԳԱՅ»

Վերջերս, Քաթրայի կազմակերպած հայկ արուեստի փառատօնին ընթացքին առիթը ունեցանք դիտելու հայկական նոր շարժանկար մը՝ «Հարսնացու հիւսիսից», որու մասին գրուեցաւ «Յառաջ»ի Ապրիլ 5ի թիւին մէջ՝ ինչ որ պէտք էր։

Վերջերս Փարիզի մէջ տեղի ունեցած Խորհրդային Շարժանկարի փառատօնին մաս կը կազմէր նաեւ հայկական գունաւոր ժապաւէն մը՝ «Երբ Սեպտեմբերը գայ» վերնագրով, որուն բեմադիրն է Էտմոն Քէօսէեան եւ գլխաւոր դերակատարը՝ Արմէն Ջիգարխանեան («Հարսնացու հիւսիսից» ժապաւէնին մէջ ալ դեր ունեցած էր)։

Շարժանկարի սրահը լեցուն էր Հայերով եւ Ռուսերով։ Ժապաւէնը յայտարարուած էր «բնագրին լեզուով», ինչ որ անշուշտ կը նշանակէր խօսուն ռուսերէն…։ Ենթագրուած էր ֆրանսերէն։

Զուգադիպութիւն կամ ոչ, ժապաւէնին մէջ կը գտնենք խառն ամուսնութիւն կնքած զոյգ մը։ Հայուհի մը՝ Նունէ (Լաուրա Գէորգեան), ամուսնացած է Ռուսի մը՝ Վալոտիայի հետ եւ հաստատուած՝ Մոսկուա։ Ժապաւէնին հերոսը Լեւոն Պօղոսեանն է (Արմէն Ջիգարխանեան), Նունէի հայրը, որ սկիզբէն մինչեւ վերջ կը տիրապետէ պաստառին։ Լեւոն, արդեօ՞ք դարձեալ զուգադիպութիւն, գիւղացի մըն է՝ որ Աշտարակէն Մոսկուա կ'երթայ իր թոռնիկը (Լեւոնիկ) առաջին անգամ ըլլալով դպրոց առաջնորդելու նպատակով։

Պապիկն ու թոռնիկը նոյն անունը կը կրեն եւ հակառակ անոր որ երեք հազար քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը, ինչպէս նաեւ ամբողջ մշակոյթ մը զիրենք կը բաժնեն իրարմէ, տարօրինակ կերպով կապուած են իրարու։

Լեւոնի կերպարն որոշ կողմերով կը յիշեցնէ յոյն Զօրպան. հոգի նոյն պաշտամունքը, կեանքի նոյն վայելքը եւ նոյն մարդասիրութիւնը։ Իր աշխարհահայեացքը կրնայ քիչ մը նախնական կամ ժամանակավրէպ թուիլ, սակայն էական բան մը կայ իր մէջ, որու շնորհիւ նոյնիսկ իր պարզ ներկայութիւնը կը փոխէ ամոլին կեանքը՝ որ լեցուն է զանազան հարցերով եւ տարակարծութիւններով։ Լեւոն ամբողջովին կը հեգնէ ընկերային կամ մտաւորական դասակարգումները եւ կը մեղադրէ իր աղջիկը՝ արուեստական արժէքները գնահատած ըլլալուն համար, յիշեցնելով որ «հասարակ մարդիկ» էին անոնք՝ որոնք օգնած էին իրենց, երբ Լեւոն պատերազմի ճակատ գացած էր։ Նունէ ուսման գծով ձեռք բերած էր մտաւորական բարձր զարգացում եւ սկսած էր մոռացութեան տալ բարոյական որոշ սկզբունքներ եւ սրբութիւններ։

Լեւոնի համար մարդիկ հաւասար են իրարու եւ իր տունը բաց է ամէնուն համար։ Ան գրկաբաց կը հրաւիրէ ամէնքը իր տունը, անոնց փոխանցելով իր ջերմութիւնը։

Պէտք է նշել, որ ժապաւէնին մէջ Հայը կը դիտուի Ռուսի ակնոցով եւ անոր ազլազան առաքինութիւններու կողքին կը գծուին յաճախ չափազանցուած եւ գրեթէ ծաղրանկարչական բնոյթ կրող պատկերներ։ Մինչ Լեւոն կը մարմնացնէ ազբերու հաճոյքը՝ ինք մեռնելու դատապարտուած է, պատերազմի ընթացքին ստացած վէրքի մը պատճառով։

Իր խորհուրդներով եւ թելադրութեամբ, դրացիներով եւ բարեկամներով «նոր ընտանիք» մը կազմած ըլլալու գոհունակութեամբ Լեւոն կը պատրաստուի Հայաստան վերադառնալ։

Վերադարձի նախօրեակին, Լեւոն կը հրաւիրէ Մոսկուայի մէջ ճանչցած իր բարեկամները եւ հպարտութեամբ մը կը հիւրասիրէ զանոնք ի՛ր իսկ ձեռքով պատրաստած խորովածով («շաշլիք»)։ Սեղանին շուրջ ստեղծուած տաք մթնոլորտէն ներշնչուած թամատան խօսքը կ'առնէ ու կը մաղթէ՝ որ ամէնուն կեանքը ըլլայ գարուն։ Հոս հետաքրքրական է Լեւոնի եւ թամատայի երկախօսութիւնը, ուր ի յայտ կուգայ Լեւոնի կեանքի հայեցողութիւնը։

— Դուք կը մաղթէք, որ մեր կեանքը ըլլայ գարուն, — կ'ըսէ Լեւոն։ Սակայն, մինչ ամէն ոք գարունը կը սիրէ, ես կը նախընտրեմ աշունը՝ որովհետեւ գարունը վարուցանի շրջան է, իսկ աշունը՝ հունձքի, այգեկութքի, արդիւնքի, այսինքն՝ յոյսի, կեանքի շարունակութեան։

Եւ ո՛վ հեգնանք, բացի իր մէկ ընկերոջմէ, ո՛չ ինք՝ Լեւոն, եւ ոչ ալ իր ընտանիքն ու սեղանակիցները գիտեն թէ այլեւս ան պիտի չկարենար տեսնել յաջորդ աշունը։ Այս իմաստով ալ շարժանկարին վերնագիրը խորհրդանշական է՝ Երբ Սեպտեմբերը գայ։ Լեւոն բոլորը կը հրաւիրէ Հայաստան՝ յաջորդ Սեպտեմբերին։ Սակայն՝ ափսո՜ս, ո՛չ կրկին հանդիպում եւ ոչ ալ այգեկութք տեղի պիտի ունենար, այլ՝ մահ ու պայքար։

Ի զարմացումն սրահի Հայերու, իր մեկնումի նախընթաց գիշերը, Լեւոն՝ իր առանձնասենեակին մէջ, կը սկսի հայերէն հայրենասիրական ծանօթ երգ մը երգել։ Ու առաջին անգամ ըլլալով աղջիկը՝ Նունէ, միանալով հօրը՝ կ'երգէ իր մայրենի լեզուով, արցունքը աչքերուն.

Ա՜խ փէտայինէր, ջան փէտայինէր,
Ձէր մայրէրը ձեզ զուրպան,
Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետ
Ձեզի լինի պահապան։

Ձեռքդ տուր ինձ երդուենք այստեղ,
Թողնենք փառքը աշխարհի,
Գնանք կռուել առիւծաբար,
Ի սէր մեր հայրենիքի…։

Երգը յուզումի ալիք մը կը ստեղծէ շարժանկարի սրահէն ներս գտնուող Հայերուն մօտ…։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՆԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ

Ապրիլ 1էն գործադրութեան դրուեցաւ վարձակառքերու (թաքսի) նոր սակերը հարիւր տոկոս յաւելումով։

Այլ յաւելումներ ալ արձանագրուեցան նոյն թուականին։ Այսպէս, օդային ներքին երթուղիներու գինը միջին հաշուով 20 տոկոս աւելցաւ։ Ծովի եւ գետի փոխադրութեանց գիները արդէն փոփոխութիւն կրած էին Յունուարին. ասոնց կարգին նաեւ սպասարկութիւններն ու բազմաթիւ ապրանքներ՝ մետաքսեղէնի կարգ մը արտադրութիւններ 40 առ հարիւր, գորգերը՝ 60, բիւրեղապակիները, արուեստի գիրքերն ու գրական երկերը՝ 80, աշխատանոցներու պատրաստ հագուստները՝ 15 եւն.։ Յաւելումները ծանուցանելէ քիչ ժամանակ առաջ իշխանութիւնները գիներու կարգ մը նուազումներ սահմանած էին։ Ասոնք կը վերաբերէին այնպիսի ապրանքներու, որոնց պահանջը այլեւս վերցած էր հրապարակէ, քանի վաճառատուները կը գտնուէին ասոնց համարժէքը՝ աւելի լաւ որակով։

Այս փոփոխութիւնները նախատեսել կուտան առաւել ճկուն քաղաքականութիւն մը գիներու սահմանումի մէջ։ Այսուհանդերձ, հաւանական չէ, որ փոփոխութեան ենթարկուին առաջին կարգի անհրաժեշտութիւն նկատուող ապրանքներու գիները, յատկապէս կաթնեղէնն ու մսեղէնը, հակառակ այն իրողութեան, որ գիներու կայուն վիճակի պահպանման համար իշխանութիւնները հարկադրուած են ծանր բեռ մը ստանձնել։ Այսպէս, 1976ին Պետութիւնը ստիպուեցաւ աւելի քան 19 միլիառ ռուբլի տրամադրել այս նպատակին համար։ Պետութիւնը, միջին հաշուով, 3,5 ռուբլի կը յատկացնէ առաջին կարգի քիլօ մը միսի արտադրութեան եւ շուկայ հանուելուն համար, որպէսզի քիլօն երկու ռուբլի ծախուի։ Նոյն ձեւով, մէկ քիլօ կարագը Պետութեան կը նստի հինգ ռուբլի եւ պետական շուկաներու մէջ կը ծախուի 3,6 ռուբլի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (324)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱՒԸ

Այս կինը, որ առաջ Էմփերիայի պալատին առջեւ հաւաքուող եւ տօնախմբութիւնը դիտող հետաքրքիր ամբոխին խառնուած էր, քիչ մը ատեն իր տեղը մնալէ յետոյ դուրս ելած էր հետաքրքիրներու շրջանակէն եւ Սքալապրինոյի հոն ըլլալ միջոցին զայն նշմարած ըլլալով ճանչցած էր եւ անոր հետեւած։

Հակառակ անոր որ Սքալապրինօ դիմակ դրած էր, այս կինը դարձեալ զայն ճանչցած էր։

Բայց այդ կինը մութին մէջ մնացած ըլլալով, մեր ընթերցողները պիտի չկըրնան ճանչնալ զայն…։ Սա միայն պիտի տեսնեն որ Սքալապրինոյի եռեւէն այդ անծանօթ կինն ալ կը մօտենար Էմփերիայի տափանաւին եւ մտիկ կ'ընէր այն խօսակցութիւնը որ տեղի կ'ունենար տափանաւին նաւավարին եւ Սքալապրինոյի միջեւ։

.

Քարափը մթնցած էր ու ամայի։ Ժամը առաւօտեան երեքուկէսն էր։ Միայն տափանաւի մը աղօտ լապտերին կապտորակ լոյսը կը պլպլար ալիքներուն վրայ կիսամար աստղի մը պէս։

Վերը թուխ ամպերը իրար կը հալածէին։ Սարսուռ ու ցնցում մթնոլորտին մէջ։ Օդը պաղ եւ տաք էր միանգամայն։ Եթէ միայն պաղ էր, զոնէ Էմփերիա այնպէս կը զգար թէ տաք կ'ընէր, որովհետեւ հակասական զգացումներով կ'եռար իր ներսիդին։

Սանտրիկօ ձեռքը պոռնիկին մէջքէն անցուցած էր։ Իր աչքերն ալ ծայր ատիճան դարձած էին… Երկուքն ալ մարմնական ծայրայեղ գրգիռներու մէջ էին… Սէրը իր կիզիչ հիւթը իրենց հոգիին մէջ կաթեցուցած էր։

— Այո, պաշտելիս, այո, սիրելիս, եկուր, եկուր տափանաւին մէջ, ալիքներէն օրօրուելով սիրենք զիրար, կը թոթովէր Էմփերիա։

— Մտնենք, ներս մտնենք, մրմնջեց Սանտրիկօ խելայեղ։

Եւ երկուքը մէկէն տափանաւ մտան։ Էմփերիա վրանին տակ մտած միջոցին խօսքը նաւավարին ուղղելով հրամայեց.

— Ուզած կողմդ տար, քիչ մը հեռուները սակայն։

— Շատ լաւ, տիկին, մրմնջեց նաւավարը։

Եւ կապերը քակելով, թիերը ձեռք առաւ։

Զմայլելի տափանաւը ջուրերուն վրայ թեթեւօրէն սահելով ցամաքէն հեռացաւ։

Եւ լուսինը կարծես թէ ամչցած ըլլար, ամպերու տակ պահեց իր դէմքը։

.

Ծիշդ այս միջոցին, քարափին միւս կողմէն, նեղ ու խեղճուկ տափանաւ մը ցամաքէն զատուելով, մութին մէջ Էմփերիայի տափանաւին հետեւեցաւ։

Այս անշուք տափանաւին մէջ կին մը կար։ Մինակն էր այդ կինը եւ ինքը կը թիավարէր եւ բնաւ աչքէն չէր հեռացներ Էմփերիան եւ Սանտրիկօն տանող տափանաւը։

.

Էմփերիայի եւ Սանտրիկոյի նաւ մըտնելէն ի վեր ժամ մը անցած էր։

Այժմ իրենց նաւը կը գտնուէր այն տունին մօտերը ուր Սիլվիա դքսուհին աւանդած էր իր հոգին, Ծուանայի ծովեզերեայ տան մօտերը։

— Ալ կը բաւէ, պալատ վերադառնանք, ըսաւ Սանտրիկօ գրեթէ ուժաթափ եղած ձայնով մը։

— Վայրկեան մը եւս, սիրելիս, պտոյտ մը եւս կատարենք, պատասխանեց Էմփերիա՝ որուն աչքերուն բոցը դեռ չէր մարած։

— Բայց ուշ մնացինք, դիտել տուաւ Սանտրիկօ տկար ձայնով մը։

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, կը բաւէ որ երկուքս քովէ քով իրար վայելենք այս ժամուն, եթէ կ'ուզէ, թող լոյսն ալ ծագի։ Մեր սէրէն հրդեհուած լապտերներովը լուսավառենք սա մութ գիշերը… Ո՜հ, երանի թէ այս ժամը վախճան չունենար։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Տիկին Հեղինէ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Բանջենկօ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան եւ զաւակները, Տիկին Զարմիկ Թորոսեան եւ զաւակը եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ, մեծմօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ՍՈՖԻԱ ՌՈՒՆԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 14ին, Միջօտոնի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի Ապրիլ 18, Միջօտոնի եկեղեցին:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Հ. Թորոսեանի եւ զաւակներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Համբարձում Ներսէսեան, զաւակները եւ թոռները, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Էկէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ղազար Պօղոսեան եւ զաւակները, Հայկազ Պօղոսեան եւ զաւակները, Էկէքեան եւ Կիրակոսեան ընտանիքները (Տէսին), Մարտիրոսեան ընտանիքները (Հայաստան), ինչպէս նաեւ ազգականները և պարագաները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի Ապրիլ 24ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան

ԳՈՀԱՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

(ծնեալ Էկէքեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցին, Փրատօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Գոհար Ներսէսեանի քառասունքի առիթով առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար կը նուիրեն.— Համբարձում Ներսէսեան եւ զաւակները իրենց մօր եւ մեծմեր յիշատակին 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Էկէքեան եւ զաւակները իրենց մօր եւ մօրաքրոջ Թամամի յիշատակին՝ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ղազար Պօղոսեան եւ զաւակները իրենց մօր եւ մօրաքրոջ Թամամի յիշատակին 100 Ֆր., Հայկազ Պօղոսեան եւ զաւակները իրենց հօրաքոյրներուն Սուլթանի եւ Թամամի յիշատակին 100 Ֆր.:

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍԻ մէջ Զատկուան առթիւ, տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գարեգին Վրդ. Պելքճեան, Ապրիլ 24ին, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցանէ Էքս-Ան-Փրովանսի Սէնթ Քաթէրին տէ Սիէն ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ, 20 Ռիւ Միճիէ:

Notre-Dame de Paris

Այս Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 16ին պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին:

Կը պատարագէ
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Կը քարոզէ
Փարիզի Արքեպիսկոպոս
ԿԱՐԴԻՆԱԼ Ֆ. ՄԱՐԹԻ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ, ԼԻՈՆ

Սամուէլ Հացագործեանի հետ չորս հանդիպումներ կազմակերպուած են Լիոնի Հայ Աւետ. եկեղեցւոյ մէջ, 4 Ռիւ Տոք. Փօլ Տիտէ, Լիոն 3րդ, Դչ. 20էն Շաբաթ 23 Ապրիլ, ամէն երեկոյ ժամը 8.30ին:

Սիրալիր հրաւէր ամէնուն:

Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ապրիլ 24, յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային առաջին պատերազմի:

Մեծ Եղեռնի 62րդ տարեդարձին առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիներուն համար, որուն ընթացքին նահատակաց Յուշարձանին առջեւ կը զետեղուին ծաղկեպսակներ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մայիս 14ին, Շրջ. վարչութեան ձեռնարկը՝ Ժորժ Ե.ի մէջ:

ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏԸ

դէպի Պանեօլ - տը լ'Օռն ջերմկային զեղատեսիլ կայանը, Մայիս մէկ Կիրակի ամբողջ օրը, օթօքառով:

Մեկնում՝ առաւօտեան ժամը 7ին Կառաւոր Նոր դիմաց Քաֆէ Քիւրլէօրի առջեւէն: Վերադարձ ժամը չուրջ 22ին:

Տախքերու մասնակցութիւն 60 Ֆր. ուսանողաց 35 Ֆր.

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել առաւօտ մինչեւ ժամը 10՝ 343-04-20 երեկոյեան ժամը 18էն սկսեալ՝ 842-08-57

– 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ –

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր Տամ տը Փարիի մէջ:

Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ - էթուալի հրապարակ

Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 17.30ին հաւաքուիլ Թրամփլէն Շան զ'Էլիզէ — Ավընիւ տը Ֆրիէտլանտ:

Շան զ'Էլիզէ եւ էթուալ ըստ օրէնքի

Պանտըրոլ եւ ցուցատախտակ արգիլուած ոստիկանապետութեան կողմէ:

COMMEMORATION DU 24 AVRIL
à
L'ARC DE TRIOMPHE

Dimanche, 17 h. 30, Tremplin Champs-Elysées, Ave. de Friedland.
Banderoles et pancartes interdites par la Préfecture.

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ 45, Ռիւ Լա Պօէսի, Փրիզ 8րդ (Մէթրօ Միրոմէնիլ) ժամը 20.45ին:

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին: Բանախօսութիւններ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին.—

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ.—

ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Հայ Դատի Յանձնախումբի կողմէ կը ներկայացուի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՖԻԼՄԸ

Կը խօսի.— ԻՎ ԹԵՐՆՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 23էն 24, հսկում Մարսէյլի յուշարձանին

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24, տողանցք Քանըպիէռի վրայ:

Օթօքառները կը մեկնին ժամը 9ին հետեւեալ վայրերէն.—

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ (Յակոբ Խսկիճեան, Մ. Աւտոյեան), ՊՈՒԼՎ. ՕՍՍՕ (Հայկ Սարգիսեան, Յովհ. Յուսիկեան), ՍԷՆ-ԼՈՒ (Գէորգ Գերիքեան), ՍԷՆԹ-ՄԱՐ - ԿՐԻԹ (Վարդան Մուրատեան, ԼԱ ՓՈՆ (Գր. Փիլիկեան), ՊՈՄՈՆ (Աւետիս Եօթնեղբայրեան):

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ երեք յարանուանական պետերուն:

Ապրիլ 24ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցանէ Գալուստ Քհնյ. Թեւեան Սէնթ-Անտրէ լը Օ եկեղեցին: Պատարագի աւարտէն յետոյ, ծաղկեպսակի զետեղում 1915 Ապրիլ 24 փողոցը:

Ժամը 15.30ին, «Թէաթրը Մինիսիփալ»ի սրահը հրապարակային ոգեկոչում: Կը նախագահէ Պ. ԱԻԱԳ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆ

Կը խօսին՝

Վեր. Ց. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ (Հայերէն եւ Պր. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Համազգային ոգեկոչում, կազմակերպութեամբ 1915ի Մեծ Եղեռնի Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին,

Կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ Տէսինի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Յետ պատարագի ժամը ճիշդ 12ին մասնաւոր թափորով մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում Տէսինի Յուշարձանի վրայ:

Խօսք կ'առնէ Պ. ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, Տէսինի փոխ - քաղաքապետ

Ցարգանքի խօսք Յուշարձանի Յանձնախումբին կողմէ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի հայ երեք յարանուանութեանց եւ կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան, Կիրակի Ապրիլ 24:

Առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: — Ժամը 12.30ին ծաղկեպսակի զետեղում Վէյէօր տը Փիէր յուշարձանին վրայ, Փլաս Պելգուր: — Երեկոյեան ժամը ճիշդ 4ին ոգեկոչում՝ պատշաճ յայտագրով՝ Լիոնի 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, 215 Ռիւ Տիւկէքլէն, Լիոն 3

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24 պետական Թատրոնը

Օրուան յայտագիր.—

ԿԻՐԱԿԻ առաւօտեան պատարագ եւ հոգեհանգիստ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: — Կէսօրէ վերջ, ժամը 15.30ին տողանցք, Մեզոն տը Թուբիզմին առջեւէն, զետեղելով ծաղկեպսակը Մեռեալներու յուշարձանին:

Թափօրէն անմիջապէս յետոյ ոգեկոչման հանդիսութիւնը ժամը 17ին, պետական Թատրոնին մէջ:

Օրուան բանախօս՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ՎԱՂԻՆԱԿ (Մարսէյլէն)

Յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյն լաւագոյն ուժերը:

Exposition de Tapis d'Orient
ARMÉNIENS ANCIENS
du 15 au 30 Avril 1977
Organisée par la Maison
König
25, RUE DU RHONE, EN PLEIN CENTRE DE GENEVE
Occasion unique pour amateurs et connaisseurs de se procurer des pièces rares à des prix très avantageux

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

L'U. G. A. B. présente

CONFERENCE

« *Histoire de l'Arménie Contemporaine : le début du 20ème siècle* »
par Rouben SAHAKIAN
historien
Vendredi 22 Avril, à 21 heures

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

EXPOSITION

ՄԱՍԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

կը ցուցադրէ
իր առաջին գծանկարները

GALERIE « LA GALERE »
97, rue Monge — 75005 PARIS

Massis ALEXANIAN

DESSINS
Vernissage le 21 Avril de 18 à 20 h
Ouvert tous les jours de 14 à 20 h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
21
JEUDI
21 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար · 170 Ֆ ·	Վեցամսեայ	90 Ֆ ·	
Արտասահման	Տար · 200 Ֆ ·	Հատը	1 Ֆ · 30	

LE NUMERO 1,30 F

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·839 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 52e ANNÉE — Nº 13.839

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՊԱՌ Կ'ՈՒԶԷ ՓՐԿԵԼ ԻՒԶԻՆՈՐԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

———O———

Ազգ· Ժողովին առջեւ, Նախարարապետը պարզեց կառավարութեան որոշումները ինչ կը վերաբերի երկաթագործութեան, տրուած ըլլալով մանաւանդ որ Լորէնի վիճակը, այդ ուղղութեամբ աւելի քան մտահոգիչ է: Արդէն դուրսը 15 հազար (կամ 5000 ըստ աղբիւրներուն) բանուորներ, երկաթագործութեան, ցոյց մը կ'ընէին և ընդհանրապէս Ազգ·Ժողովը չի սիրեր փողոցին ճնշումին տակ մնալ: Թէեւ Փալէ Պուրպոնը լաւ պաշտպանուած էր եւ բանթողները չէին կրցած չատ մօտենալ: Նախ կար ամէնէն հրատապ հարցը, որ Իւզինորի խնդիրն է կամ Լորէնի պողպատ եւ երկաթի ամբողջ խընդիրը: 12 միլիառի օժանդակութիւն մը, տարիներու վրայ բաշխուած պիտի ծառայէ ֆրանսական երկաթագործութեան արդիականացման: Պառ չծածկեց թէ անկարելի է պաշտօնազրկումներու առաջքն առնել բայց ջանք պիտի թափուի որ պաշտօնազրկումներու թիւը նուազագոյնի իջնէ եւ ասոնց չորսի վրայ երեքը, կամ այլ աշխատանք պիտի գտնէ կամ կանխահաս հանգստեան կոչում: Ամէն պարագայի մէջ, Լորէնի բանուորները որ դաշտահանդէս ալ ըրին էյֆէլի աշտարակին տակ, մասամբ գոհացում ստացան քանի Պառ յայտնեց նաեւ թէ Իւզինորի Օ-ֆուրնօն պիտի չփակուի:

Պառի այս ծրագիրն ալ շատ խանդավառ ընդունելութեան չարժանացաւ: Քննադատութիւնները շատ էին ոչ միայն ընդդիմութեան այլեւ մեծամասնութեան կողմէ: Հ· Հ· Հ·ի կողմէ կենա կ'ըսէ թէ լաւ մտքեր կան բայց հարկ է գիտնալ թէ բաւարա՞ր են: Վստահ չէ: Նախ պէտք է որ Լորէնը չզոհուի: Կան մարդիկը ու պողպատը, պէտք է փորձել երկուքն ալ փրկել: Ընկերվարականներու համար (Մօրուա) Ազգ· Ժողովը այլեւս կարողութիւնը չունի որեւէ բան բարեփոխել: Ֆրանսական երկաթագործութիւնը կէսանկութեան մէջ է եւ ատիկա քան տարուան սխալներու եւ անձնատուութիւններու արդիւնքն է: Ընկերվարականները կ'ուզեն որ Պետութիւնը ուղղակի եւ ամբողջուած հակակշռի տակ առնէ հոլտինկները եւ հաստատութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ լուծուած չէ 16·133 պաշտօնազրկումներու հարցը:

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ փալանժներու կեդրոնական հրամանատարութեան քաղաքական խորհրդատու՝ Ռիզէք, առջի օր կոչ մը ըրած է Իսրայէլի որ օգնէ իրենց: Մասնաւոր ասուլիսի մը ընթացքին, Թել-Աւիվ, ամբաստանած է Պաղեստինցիները որ նափալմ եւ ծանր հրետանի կը գործածեն: Միւս կողմէ, լիբանանեան Ձախի պատուիրակութիւն մը, լրատուութեան արշաւ մը կը կատարէ Եւրոպա: Ֆիկառօի աշխատակիցը տեսնուած է Սամիր Սապահի հետ, որ յայտնած է թէ ըստ իրենց «նոր ժընեւ» մը չի կրնար ըլլալ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Ասատ եւ խորհրդային ղեկավարները համաձայնեցան որ Մերձաւոր Արեւելքի համար ամբողջական կարգադրութիւն մը պէտք է: Ասատ Ուկրայնիա եւ Վրաստան պիտի այցելէ Դամասկոս վերադառնալէ առաջ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 10-18)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԿՈՒԼԻՍ ՍՈՎԵՏՈՎ» ԽԱՂԸ (*)

Ապրիլ 16ին, Խորհ· Միութեան ոտնագնդակի 40րդ ախոյենութեան մրցումներու շարքին՝ «Արարատ» Կոյբիշեւի մէջ հանդիպում ունեցաւ տեղւոյն «Կռիլյա Սովետով» ակումբին հետ: Խաղի առաջին վայրկեաններն Կոյբիշեւցիներ անցած են գրոհի: «Արարատ»ի մարզիչը՝ Եդուարդ Մարգարով, այս անգամ դաշտ իջեցուցած է երիտասարդ խաղացողներ· բերդապահը եղած է Գագիկ Ղազարեան, պաշտպանը՝ Յարութիւն Մինասեան, յարձակման գըծին վրայ՝ Անդրանիկ Խաչատրեան, երկար դադարէ մը ետք դաշտ իջած են Ալեքսանդր Միրզոյեան եւ Խորէն Յովհաննիսեան: Մինչեւ կիսախաղ ոչ մէկ կոլ նշանակուած է: Երկրորդ կիսախաղին «Կռիլյա Սովետով» դարձեալ անցած է գրոհի, որուն Երեւանցիներ պատասխանած են հակագրոհով· այդպիսի գրոհի մը ընթացքին է որ Անդրանիկ Խաչատրեան նշանակած է առաջին կէտը 61րդ վայրկեանին: Արարատցիները զօրացուցած են իրենց յարձակումները եւ քիչ անց Անդրանիկ Խաչատրեան դարձած է երկրորդ կոլի հեղինակը, Սերգէյ Բոնդարենկոյի հետ: Խաղի վերջաւորութեան, շնորհիւ փենալթիի մը, Կոյբիշեւցիներ նշանակած են կոլ մը եւ խաղը վերջ գտած է 1-2 արդիւնքով, ի նպաստ «Արարատ»ի: Յաջորդ խաղը՝ Մայիս 2ին, Բաքուի մէջ, տեղւոյն «Նեֆթչի» խումբին դէմ:

(*) Արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Ապրիլ 19ի թիւով:

×

ՆԿԱՐԻՉ Ս· ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՈՐՄՆԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական պատկերասրահի էջմիածնի մասնաճիւղի սրահին մէջ կազմակերպուած է Հնդկաստանի տաճարներու որմնանկարներու ցուցահանդէսը: Որմնանկարներու հեղինակն է նըկարիչ Սարգիս Խաչատուրեան: Ցուցահանդէսը այցելած են աւելի քան տասը հազար արուեստասէներ: Հնդկաստանի հնամեայ տաճարներու որմնանկարներու վերարտադրութիւնը Ս· Խաչատուրեան ըրած է 1937ին: Տքնաջան աշխատանքով ան հետազօտած է եւ վերարտադրած Հնդկաստանի հռչակաւոր տաճարներու՝ Աջանթայի (Ե-Զ դար), Բահիի (Զ դար), Բահամիի (Զ դար), Սիթաննա Ասամի (Է դար), Ցէյլոնի տաճարներու որմնանկարները: Հնդկաստանի որմնանկարներու հաւաքածոն առաջին անգամ ցուցադրուած է Լուվրի մէջ, ապա՝ Եւրոպայի, Ամերիկայի, Մերձաւոր Արեւելքի շատ քաղաքներու մէջ, միլիոնաւոր մարդոց կարելիութիւն ընծայելով ծանօթանալու Հնդկաստանի միջնադարեան գեղանկարչութեան: Եւրոպացի արուեստաբանները, ծանօթանալով Հնդկաստանի տաճարներու որմնանկարներու՝ Սարգիս Խաչատուրեանի ըրած վերարտադրութիւններուն, իր աշխատանքը սխրագործութիւն նկատած են: Սարգիս Խաչատուրեան ծընած է Մալաթիա (Թուրքիա): 1908ին աւարտած է Կարինի Սանասարեան վարժարանը եւ անցած՝ Հռոմ, ուր ոսկէ մետալով շրջանաւարտ եղած է Գեղարուեստի Ակադեմիայէն: Այնուհետեւ վերադառնալով Կարին, նկարչութիւն դասաւանդած է նոյն վարժարանին մէջ: Գեղանկարչութեան արուեստին մէջ կատարելագործուելու նպատակով յաճախած է Փարիզի Զարդարուեստի Բարձրագոյն դպրոցը զոր աւարտած է գերազանց վըկայականով: 1915ի Եղեռնէն ետք սկսած են նկարիչին ցուցահանդէսները Եւրոպայի քաղաքներուն մէջ՝ Վիէննա, Փարիզ, Հռոմ, Պերլին, Ժընեւ: 1921էն ան ցուցահանդէսներ տուած է Պոլիս, Եգիպտոս, Իտալիա, Միացեալ Նահանգներ եւ Հայաստան, ուր կարգ մը հայ նկարիչներու հետ միասին կազմակերպած է ցուցահանդէս մը: Էջմիածնի մէջ բացուած այս ցուցահանդէսը երրորդն է, որ նուիրուած է Ս· Խաչատուրեանի գործերուն: Ողբացեալ նկարիչին այրին՝ Վալա Խաչատուրեան (Միացեալ Նահանգներ) իր ամուսնոյն պատկանող մօտ հարիւր գործեր նուիրած էր Հայաստանի պետական պատկերասրահին:

×

ԻՏԱԼԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԱՅՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Լիտերատուրնայա Գազետա»յի («Գըրական Թերթ») հրաւէրով Խորհ· Միութիւն գացած իտալացի լրագրող Էնցօ Ռավա այցելած է Հայաստան եւ ծանօթացած տեղւոյն կեանքին ու մշակոյթին: Իտալացի լրագրողը, որ նոյն ատեն Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան անդամ է, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ ունեցած հանդիպումի մը ընթացքին հետեւեալը ըսած է Հայաստանէն ունեցած իր տպաւորութիւններու մասին· «Առաջին անգամն է որ կը գտնուիմ Հայաստան եւ տպաւորութիւնները այնքան շատ են որ չեմ կրնար ծոցատետրիս մէջ արձանագրել բոլորը: Հայաստանէն կ'անցնիմ Վրաստան: Կ'ուզեմ իտալացի ընթերցողին համար շարք մը ակնարկներ գրել այդ երկու Հանրապետութիւններու մասին»: Էնցօ Ռավա այցելած է Հայաստանի տեսարժան վայրերը՝ պատմական յուշարձաններ, մշակոյթի հիմնարկութիւններ, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ: Իտալացի լրագրողը հանդիպում մը ունեցած է նաեւ Հայաստանի լրագրողներու միութեան վարչութեան հետ եւ ծանօթացած՝ տարուող աշխատանքներուն:

×

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ ՄԷՋ

Սինկափուր գացած են խորհրդային արուեստագէտներ՝ որոնք երգի ու նուագի երեկոյթներ տուած են, արժանանալով հանդիսականներու գնահատանքին: Սինկափուրցիներ ջերմ ծափահարած են Ուկրանիոյ, Հայաստանի եւ Էստոնիոյ բեմապարի արուեստագէտներու մեկնաբանութիւնները:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Խարկովի Պուշկին ակադեմական թատրոնին մէջ ներկայացուած է «Աշխարհն, այո, շուռ է եկել» թատերախաղը, որ բեմադրուած է Արամաշոտ Պապայեանի թատերգութեան հիման վրայ: Գեղարուեստական ձեւաւորումը եւ պարերու բեմադրութիւնը կատարած են Վասիլի Վարդանեան եւ Զարեհ Մուրադեան (Երեւանէն): Ուկրանացի հանդիսականներ ջերմօրէն գնահատած են ներկայացումը:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

Խորհ· Միութեան Լրագրողներու Միութեան «Սովետսկոյէ Ֆոթօ» («Խորհրդային Լուսանկարչութիւն») հանդէսը իր Մարտ ամսուան թիւին մէջ լայն տեղ յատկացուցած է Հայաստանի նուաճումներուն: Ներկայացուած են Անդրանիկ Քոչարի «Հայուհի» նկարներու շարքը, Մարտիրոս Սարեանի, նկարիչ Ռ· Ադալեանի եւ Փրոֆ· Արշարունիի դիմանկարները: Տպագրուած է Աւօ Բարաջանեանի «Լուսագրութեան երաժշտութիւնը» յօդուածը՝ նուիրուած լուսանկարիչ Ա· Քոչարի գործերուն: Հանդէսին մէջ յօդուածներ ստորագրած են նկարիչ-լրագրող Նեմրութ Բաղդասարեան, իր լուսանկարներով, Արկադի Աղաջանեան, Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան վարչութեան նախագահ Արտաւազդ Խաչիկեան: Հանդէսի յատուկ թղթակիցը՝ Ա· Պոկրովովա, «Ցուցահանդէս Երեւանում» խորագրով իր յօդուածին մէջ անդրադարձած է Երեւանի մէջ վերջերս տեղի ունեցած համամիութենական փառատօնին:

×

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐ

Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան էլեկտրոնիքի ճիւղի ուսումնական տարրալուծարանի շէնքը իր դռները բացած է ուսանողներու առջեւ: Հայաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութիւնը յայտնած է որ ընթացիկ հնգամեակին, ուսումնական շէնքերու եւ հանրակացարաններու շինարարութեան համար, 23 միլիոն ռուբլի պիտի ծախսուի: Երեւանի ուսանողները Զէյթուն թաղամասին մէջ կ'ունենան ուսանողական երկրորդ աւանը, Նորքի 18 յարկանի հանրակացարանը, մինչեւ տարեվերջ կը բացուին Երեւանի երաժշտանոցի համերգներու սրահը եւ համալսարանի լսարանի շէնքը եւ կ'աւարտին բազմարուեստից հիմնարկութեան Լենինականի եւ Կիրովականի ուսումնական շէնքերու երկրորդ բաժինները:

×

ՍԵՒԱՆԻ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԻՋԵՒ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԿԱՊԸ ԻՆՔՆԱՇԽԱՏ ԴԱՐՁԱԾ Է

1976-77 տարեշրջանին Սեւանի քաղաքային հեռաձայնի ցանցը 500 թիւի յաւելում մը արձանագրած է: Ներկայիս Սեւան հեռաձայնի կապ ունի Երեւանի, Հայաստանի 15 շրջաններու, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի հետ: Վերջերս ալ ստեղծուած է Սեւան-Երեւան միջքաղաքային ինքնաշխատ հեռաձայնի կայանը, որու շնորհիւ այսուհետեւ Սեւանցիներ եւ Երեւանցիներ կրնան հեռաձայնի ուղղակի կապ ունենալ իրարու հետ:

- ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ -

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ, — ԱՐԹՕ ՃԻՄՊԻՒՇԵԱՆ (1926)

Բ.

Բուն անունով Արթօ Ճիմպիւշեան (*) Զարեհ Խրախունի ծնած է Պոլսոյ երբեմնի հայաշատ արուարձաններէն Եշիլ-գիւղի մէջ (պատմական Սան Ստեփանոս): Ծննդավայրի Գափամաճեան վարժարանէն անցած է Վիէննայի Մխիթարեաններու Բանկալթիի լիսէն՝ որուն ընթացքը լրացնելէ ետք հեռացած է Պոլսոյ համալսարանի գրական փաքիւլթէի իմաստասիրութեան ճիւղին եւ պսակաւորի տիտղոս ստացած է 1951ին:

Պատանութեան տարիներէն գրականութեան հակամէտ՝ իր առաջին քերթուածը հրատարակած է Մխիթարեաններու ուսանողական պաշտօնաթերթ «Սան»ի մէջ, 1948ին: Այդ թուականէն ասդին, ուրեմն մօտ երեսուն տարիէ ի վեր կ'աշխատակցի առաւելաբար Պոլսոյ «Մարմարա»յին (որուն գրական էջերու խմբագրութեան մաս կը կազմէ), ինչպէս նաեւ պոլսական եւ արտասահմանեան գրական պարբերաթերթերու, — «Հանդէս Մշակոյթի», « Տողակաթ », « Թօ », «Պայքար» շաբաթաթերթ (յաջորդական այս չորս հրատարակութիւնները Պոլսէն, ոմանք դադրած), «Ահեկան» (Պէյրութ, դադրած) եւ «Գարուն» (Երեւան):

Առանձին հատորներով եւ գրքոյկներով հրատարակուած են քերթուածներու հետեւեալ փունջերը. « Քար կաթիլներ » (1964, Պոլիս), «Ես եւ ուրիշներ» (1964, Պոլիս), «Լուսնապարտէզ» (1968, Պէյրութ), « Հատընտիր » (1970, Փարիզ,), «Ստուեր եւ արձագանգ» (1973, Փարիզ), «Տօնակարգ» (1973, Փարիզ): Հրատարակութեան կը սպասեն երկու գործեր՝ «Զրօսապտոյտ» եւ «Ութիններ»:

Հայ եւ եւրոպական գրականութենէ արեւմտահայերէնի վերածումներ ու թարգմանութիւններ են Կրիմ Եղբայրներու «Անտառին տնակը», Անտերսընի «Վայրի կարապներ»ը, Յովհ. Թումանեանի «Քաջ Նազար», «Գիքորը», «Փարւանա», «Կաթիլ մը մեղր» եւ «Անբախտ վաճառականներ»ը, ինչպէս նաեւ արտասանութիւններու հաւաքածոյ մը՝ «Գարնան ծաղիկներ»: Խմբագրած է յուշամատեաններ Յովհ. Թումանեանի հարիւրամեակին (1969), Պետրոս Դուրեանի մահուան հարիւրամեակին (1973) եւ Ներսէս Շնորհալիի ութհարիւրամեակին (1973) առիթներով: Հրապարակագրային եւ ուսումնասիրական աշխատանքներ ունի Վիէննայի Մխիթարեաններու լիկէօնի շրջանաւարտից հանդէս «Սան»ի, Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթին եւ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքարանի պաշտօնաթերթ «Տողակաթ»ի մէջ:

Բոլոր սեռերէ իր բոլոր խրագործումներուն մէջ, Զարեհ Խրախունի կը յատկանշուի լեզուական բծախնդրութեամբ մը՝ որ առհասարակ կը պակսի նորերու եւ նորագոյններու գրականութեան մէջ: Այս բծախնդրութիւնը բացառիկ արժանիք մը պիտի չնկատէինք, եթէ ըլլար լոկ հաւատարմութիւն մը զպրոցական կանոնապահութեան կամ լեզուական կարգապահութեան. տարբեր խօսքով՝ եթէ հրպատակէր լոկ քերականական ուղղափառութեան, թեքնիքի ընթացիկ պահանջներուն եւ արհեստավարժական նրբութիւններու: — Խրախունիի բծախնդրութիւնը թելադրուած է արուեստի զգայարանքէ մը, գեղագիտական եւ քերթողական պահանջներէ՝ որոնք գրականութեան, թարգմանութեան (= հայացումի) եւ վերածումներու արարքին անզանցառելի բաժինն են՝ որեւէ պատկեր, իմաստ, ապրում, մտածում ու զգացում ուղեղին կամ արիւնին հասցնելու համար իրենց ամբողջական ներգօրութեան մէջ:

Նոր եւ նորագոյն գրականութեան լեզուական առանձնայատկութիւններէն մէկը կը նկատուի քերականական չարաշասութեան օրինաչափութիւնները կամ կանոնական պարտադրանքները աննկատ ձգելու պատրաստութիւնը: Բառերը՝ իրենց իմաստական հարազատութեան հրպատակելէ աւելի՝ յուզական յղացքներու կը պատասխանեն, — հասկացողութեան եւ իմացումի աղերսներ ըլլալէ աւելի՝ մթնոլորտի, տպաւորութեան, զգայնութեան կը միտին: Այս հակումը չեշտուած է առաւելաբար տպաւորապաշտներու մօտ, որոնք լեզուին օրէնքները լուծ մը կը նկատեն գրականութեան արուեստի կոչումին համար: Մենք մղուած ենք հաւատալու թէ լեզուական անբռնաբարութեան հետեւանք է այս երեւոյթը նորագոյններէ շատերու մօտ, որովհետեւ հաւատացած ենք որ հայերէնը իր դասական թէ արդի հարստութիւններով ի վիճակի է արտայայտելու մտքի թէ հոգիի ամէն վիճակ, եւ եթէ ոմանք կ'ընկրկին իրենց լեզուն վերածելու «գործիք»ի մը՝ որ լման պիտի փոխանցէ ամէնէն յանդուգն, ամէնէն կարտուղի, ամէնէն բարդ հոգեկան կամ իմացական լարումն իսկ՝ պատճառը ազքատութիւնն ու վատուժութիւնն է ենթակային լեզուական անարիւնութեան:

Զարեհ Խրախունի կուտայ ապացոյցը հայերէնի քերթողական բարձրագոյն կարելիութիւններուն, լեզուական որակով մը՝ որ մտածումին, զգացումին, պատկերին, քանդակին, գոյնին, առարկայական թէ խորհրդանշական պահանջներու, իմաստի թէ զգայնութեան բոլոր պահանջներուն կ'ընդառաջէ արուեստի ամուր ու անխոցելի վարկով մը: Ու ասիկա կ'ընէ առանց մասնաւոր փոյթի, առանց բռնազբօս ճիգի:

« Առարկայական խորհրդապաշտութիւն », որով բանաստեղծը կը բնութագրէ իր քերթողական ուղղութիւնը, ի'ր իսկ սահմանումով « կը մեկնի առանձնական խորհրդանշաններէ եւ կը յանգի անձնական գեղագիտական ապրումներու »: Այս տարազը աւելի պարզ ու հասկնալի դարձնելու համար՝ Խրախունի նաեւ կ'աւելցնէ.

« Այս բերթողութիւնը կը խօսի ընդհանրապէս մեզմէ դուրս գտնուող բաներու մասին. բայց մենք ամէնքս ալ «մեր վրայ կ'առնենք» բուածները: Թերեւս այս պատճառաւ է որ՝ առարկայական խորհրդապաշտութիւնը ես կը նմանցնեմ նաեւ նկարագրական երկրաչափութեան (ժէոմեթրի տեսքրիփթիվ). ինչպէս որ այս վերջինին մէջ երկրաչափական բոլոր ձեւերը կը բնորոշուին իրենց ստուերահետքերով — միջոցի երեք մակերեսներուն վրայ ինկած, — նոյնպէս այս քերթուածները կը յատկանշուին իրենց ձգած դրոշմներով՝ ընթերցողին ընկերային, մշակութային եւ մարդկային գիտակցութեան երեսներուն վրայ, ինչպէս նաեւ ենթակայականին՝ որ գուցէ իմացական տիեզերքին չորրորդ տարածութիւնը կը կազմէ »:

Իմաստասիրական իր պատրաստութեամբ, Արթօ Ճիմպիւշեան Պերկսոնէն շատ ազդուած է. ի՛նքն ալ կը հաստատէ այս պարագան՝ իր գրոյցներէն մէկուն մէջ, չեշտելով նաեւ որ հետաքրքրուած է գերման գոյութենապաշտութեամբ եւ երեւութաբանութեամբ: — « Հակառակ այն իրողութեան որ չափէն աւելի խրգուած ենք բնութենէն իբրեւ քաղաքի մարդ, կ'ըսէ, բնութիւնը շատ կը սիրեմ եւ կրնամ ըսել թէ իրացուցած եմ բնութեան հանդէպ անոնց ընդհանուր կեցուածքը »:

Ջինք եւ իր քերթողութիւնը յատկանշող հարիւրաւոր քերթուածներէն մէկը միայն կ'ունենանք այստեղ նկատի, ու այդ մէկուն ալ վեց ստորաբաժանումներէն երկուքը միայն (Դ. եւ Ե.), — կ'արտագրենք «Քար կաթիլներ» հատորի «Լեռն ի վեր» խորագրուած քերթուածէն (էջ 18 եւ 19).

Դ.

...Լեռը դէմս է
— կուռքի նման խոժոռ նստած ինծի դէմ
Լեռը մէջս է
—յուռութքի պէս համաձայնած ինծի հետ
Մերթ հեռու է
— անմատչելի բարձրաբերձ
Մերթ մօտիկ է
— կրկներեւոյթ խուսափուկ —
ձեռք երկարեմ կը բռնեմ
Բայց միշտ հոն է
ներկայութեամբ մ'անյեղլի
Ու միշտ վերէն կը նայի

Իսկ ես կ'ելլեմ լեռն ի վեր...

Ե.

Այս այն լեռն է
Որ ամէնուս բիբին
խորն է բեւեռուած
Որ ամէնուս մորթին տակն է
— միս ոսկոր
Որ ապրում է գոյութիւն է
իրական
Ու երազ է առասպել է
անսահման

Այս այն լեռն է
Որմէ կուգայ վճիտ ջուրի ուղխերու պէս
արիւնը մեր երակին
Որուն կ'երթայ օդասլաց
համբոյրի պէս
վերջին շունչը մեր կուրծքին

Այն այն լեռն է
Որմէ որքան կը հեռանանք
այնքան կը զգանք թէ իրն ենք
Որուն որքան կը մօտենանք
այնքան կը զգանք թէ ինչ ենք —

Անոր պէս սէգ ու մինակ
Չորս ծագերու չորս հովերուն
Արհաւիրքի արշաւներուն դէմ կանգնած
Անոր պէս վէս ու շիտակ
Խչուրդներու սողուններու
Ստորերկրեայ թշնամանքին
դաւերուն դէմ անվեհեր

Անոր պէս զուր նահատակ
Մուխը մարած հուրը հանգած
ձայնը կտրած շարժէ զուրկ
Բայց նակատին հազարամեայ
լուսապսակն ալեփառ
Նոյն անէծքին նշաւակ
Կործանումի աննիտումի
պարտութեան կոյտ ահաւոր
Բայց եւ կոթող գոյատեւման
յաղթանակի — անտեսուած
Նոյն չար բախտին հպատակ
Ցրուած տրուած օտարամոյն
կորսուած
Եւ իրարու անյուսօրէն
փրկութեան ձեռք երկարած

Մինչ մենք այսպէս ձեռնածալ
Կը հառաչենք լեռն ի վեր...

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

(Ծննդեան 100ամեակի
եւ մահուան 40ամեակի առթիւ)

Որպէսզի բանաստեղծութիւնը եւ մէկ տուն լրիւ լինի, Օշականից զողանալով « իրաւ » բառը, ես էլ իմ կողմից աւելացնում եմ.

Մարդ էլ կայ իրաւ մարդ է...

Եւ Զարիֆեանը մեծատաղանդ դերասան լինելուց առաջ, իրաւ մարդ էր, ապա հայրենասէր Հայ էր, որ այժմ Դիոգինէսի լապտերով էլ չես կարող գտնել:

Այսօր ուզում եմ ոգեկոչել նրա յիշատակը, որովհետեւ 40 տարի առաջ, այս օրերին, իր կապոյտ աչքերը յառած «երկինք բերողներին» բայց աչքերով Արարատը որոնելով, ականջները ունկնդիր Մանթաշի հովերին եւ Ախուրեանի ալիքների մրմունջներին, հայրենիքի անսահման կարօտը սրտում, լքեց այս աշխարհը ու սլացաւ դէպի յաւերժութիւն...:

Նա ծնուել էր պատմական Շիրակում, որանից հարիւր տարի առաջ: Շիրակը մեծ մարդիկ շատ է տուել: Անանիա Շիրակացի, Աւետիք Իսահակեան, Աշուղ Ջիւանի, Նիկողայոս եւ Արմէն Տիգրանեանները, Յովհաննէս Շիրազը եւ... Պլօզ Մուկուչը...:

Նրա աչքերը կապոյտ էին, մազերը խարտեաշ եւգանգուր, դէմքը ճերմակ էր եւ պէպէնոտ: Նա աւելի շուտ Անգլիացիի էր նմանւում քան Հայի: Միջահասակից մի քիչ բարձր էր: Գեղեցիկ կազմուածք ունէր: Երաժշտական էր իր բեմական ձայնը եւ ականջ շոյող: Եթէ դէմքը գեղեցիկ չէր ,գեղեցկագոյն հոգի ունէր :Բայց բեմի վրայ, մանաւանդ երբ խաղում էր Համլէթը, չնորհիւ իր շպարին, անսահման գեղեցիկ էր դառնում: Նա բազմակողմանի դերասան էր: Համլէթ եւ Բաղդասար Աղբար...: Ուրիէլ Ակոստա եւ Բերլամուտը...: Հակապատկեր դերեր, որոնք սակայն նա խաղում էր բացառիկ յաջողութեամբ:

Բնաւորութեամբ համեստ էր: Ընկերասէր, մարդամօտ եւ անսահման բարի: Կովկասում, Հայաստանում նա երիտասարդութեան կուռքն էր: Նրան իր մտերիմները Զարիֆ էին համարում: Սրամիտ էր եւ կատակախօս: Մեծի հետ մեծ էր ու փոքրի հետ փոքր: Քինչ էր բարկանում, բայց բարկանալիս, իր կապոյտ աչքերը դառնում էին բիբերի մէջ: Երկար չէր տեւում նրա բարկութիւնը: Մի րոպէ անց ժպտում էր: Ոխ ու քէն չէր կարող պահել: Բոլոր մարդիկ նրա համար մարդ էին եւ բոլորին էլ իր նման բարի էր կարծում ու երբ խաբւում էր, օրերով տառապում էր: Նիւթապաշտ չէր: Շռայլ էլ չէր: Շահագործել չգիտէր, երբ մէկին վստահում էր, անսահման էր իր վստահութիւնը:

Ես թէեւ փոքրուց սիրել էի բեմը, բայց նա եղաւ ինձ հրահրողը: Յուշերիս մէջ գրել եմ այդ մասին: Ձեմ ուզում կրկնութիւն անել: Նա եղաւ բեմական իմ առաջին ուսուցիչը: Իր սիրած, այն ժամանակ հազիւ 17-18 տարեկան, խաղընկերներից մնացել ենք. Գուրգէն Ջանիբէկեանը, Համամիութենական տիտղոս ունեցող տաղանդաւոր դերասան, որ շատ սիրուած է մեր հայրենիքում եւ մէկ էլ ես, որ թէեւ համամիութենական չեմ, այլ « Համասփիւռքային » դերասան եմ: Այդ տիտղոսը մէկը տուել է ինձ իմ յիսնամեայ բեմական գործունէութեան յոբելեանի առթիւ: Ջանիբէկեանի տիտղոսը բարձրագոյն հրամանով է տրուած, իսկ իմը առանց հրամանի: Ես այն օրերին գտնւում էի Հայաստանում, երբ Գուրգէնը ստացաւ այդ տիտղոսը, որի իրաւամբ արժանի էր: Զարիֆեանը սիրում էր երկուքիս էլ, ու մենք էլ պաշտում էինք նրան: Կարծում եմ, որ Գուրգէնը չի բողոքի այս ճշմարտութեան դէմ:

Զարիֆեանի խաղացանկը ճոխ էր եւ բազմակողմանի: Յիշենք մի քանիսը: Համլէթ, Օթէլլօ ,Ուրիէլ Ակոստա, Կորրադօ, Սվենգալի, Ժան Ռուլ, Մենակ մարդիկ, Վանահայր, Արեգայ, Օհան Գուրգէն, Բաղդասար Աղբար, Կարլոս, Պետրոնիոս, Տոկերամօ, Գիժ Դանիէլ, Սէյրան, Ռոստոմ, Քին եւ շատ ուրիշ պիէսներ:

Ես Ադամեանին չեմ տեսել, բայց Ադամեանին թողնելով իր բարձրութեան վրայ եւ ասենք, որ նրանից յետոյ, շատ իրաւամբ, Համլէթի ծիրանին պատկանեց Զարիֆեանին: Կարող է պատահել նա չկարողացաւ հասնել Ադամեանի ստեղծագործութեան դագաթին, բայց տուեց իւրայատուկ մի Համլէթ:

Զարիֆեանի Տոկերամոն, Ժան Ռուլը եւ Ֆուլտի Ցիմարը փոխարինող չեղաւ:

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

(Շար. - 2)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կասկած չկայ որ վերջին տարիներուն Գոլեճները նոր շունչ մը բերին Փարիզի յոգնած գաղութին: Կեդրոնականցիները եւ Եսաեանցիները իրենց զանազան ձեռնարկներով, մշակութային, գեղարուեստական, կենսունակութիւն մը ստեղծեցին, նոր փայլ մը տուին պարահանդէսներուն եւ այս գետնի վրայ արժանի են բոլորին գնահատանքին: Կեդրոնականցիները շատ յանդուգն նպատակ մըն ալ կը հետապնդեն, քանի կ'ուզեն դպրոց մը հիմնել Փարիզի մէջ: Նման ծրագիր մը, որքան ալ խոչընդոտներ ներկայացնէ, սկզբունքով իսկ անոր գաղափարին դէմ չի կրնար ըլլալ անշուշտ թերթ մը, որ տասնամեակներէ ի վեր, սփիւռքի կարեւորագոյն նախաձեռնութիւնը նկատած է հայկ. վարժարանը: Բայց, այս մասին, ուրիշ առթիւ:

Շաբաթ երեկուն, Ապրիլ 16ին, կամօ սրահը լաւ լեցուած էր եթէ նոյնիսկ ոչ ծայրէ ծայր: Բայց այսքանն ալ գոհացուցիչ երեւոյթ էր եթէ նկատի առնենք, ցաւով, թէ խումներամ հասարակութիւններ ապահովելու համար 1977ին, ան–հրաժեշտ են կերուխումը կամ «Զարշըլը Արթին Աղայ»ի ներկայացումները: Կը մնայ սակայն գիտնալ թէ ի՞նչ էր Շաբաթ երեկուան ձեռնարկին բուն նպատակը: Եթէ ապաւինինք հայ թերթերու ազդերուն եւ օրուան յայտագրին առաջին էջի երեք տողերուն, պիտի մտածենք թէ կ'ոգեկոչուէր Հրաչեայ Աճառեանի հարիւրամեակը, ինչ որ ինքնին խիստ գովելի գաղափար մըն է: Բայց պարտինք խոստովանիլ թէ երեքուկէս ժամուան յայտագրի մը ընթացքին ճիշդ 15 վայրկեան յատկացուեցաւ մեծ հայագէտին: Պիտի առարկուի մեզի թէ Հրաչեայ Աճառեանով սրահ չի լեցուիր եւ եթէ ուզծնիս ճառ կամ դասախօսութիւնն էր, ժողովուրդը ձանձրացած է երկուքէն ալ: Կրնայ ըլլալ: Բայց կայ համեմատութեան հարց մը եւ յայտագիր մը կազմելու պարզային, նաեւ եւ մանաւանդ՝ չափի գիտակցութիւնը: Լաւագոյն յայտագիրը չի կրնար տեւել երկու ժամէն աւելի, առաւելագոյնը: Եւ երբ կազմակերպիչները կը յաջողին բեմ հանել միայն որակ ունեցող տաղանդաւոր արուեստագէտներ, «տաղանդ» պէտք է նաեւ որպէսզի հանդիսականները այնքան յոգնին անվերջանալի յայտագրէ մը, որ երբեմն չանդրադառնան իսկ թէ իրեց հրամցուած բոլոր արուեստագէտները իսկապէս արժէք ներկայացնող անձեր էին:

Յայտագիրը կը ներկայացնէր Պ. Մխիթարան Անտոնեան:

Հանդիսութիւնը սկսաւ Վահան Նաւասարդեանի բացման խօսքերով, որու յաջորդեց պատմաբան եւ արժէքաւոր մտաւորական Ռուբէն Սահակեանի կուռ բանախօսութիւնը Հրաչեայ Աճառեանի մասին: Խորհրդային դեսպանատան Ա. քարտուղարը ըսաւ ինչ որ հարկ էր, պարզ եւ ամփոփ կերպով: 9.20ին արդէն վերջացած էր ինչ որ կը վերաբերէր Աճառեանի: Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Ա. Տեվրենեան արտասանեց երկու կտոր, մէկը՝ Թէքէեանի Եկեղեցին Հայկականը, միւսը՝ Սիլվա Կապուտիկեանի՝ Մտորումներ ճանապարհի կէսին կտրուած մը: Կարելի էր անշուշտ ակընկալել որ հայ լեզուին նուիրուած կտոր մը արտասանուէր (պակաս ալ չէն մեր քերթողական գրականութեան մէջ: Երբ տարիներէ ի վեր տեղին կամ ոչ կ'արտասանուի Ս. Կ.ի «Խօսք իմ որդուն»ը բաւական ինքնատպութիւն պէտք է որ չարտասանուի ճիշդ հոն ուր տեղին է...), բայց ինչ որ է: Յետոյ բեմ եկաւ Նայիրի – Ս. Խաչ երգչախումբը, որ յաջող կերպով երգեց ութ երգեր, խանդավառ ղեկավարութեանը ներքեւ Գէորգ Եանըքեանի: Կարճ դադարէ մը ետք, ժամը 10.15ին սկսաւ Բ. մասը որ վերջ պիտի գտնէր ժամը 0.40ին...:

Նոր ըսելիք չկայ Սիւզաննա Միլտոնեանի մասին, որ տաւիղին գիտէ փոխանցել հոգի մը: Քիչ են իր արժէքով արուեստագիտուհիները եւ որքան մեծ է իր տաղանդը, այնքան պարզ կը մնայ Սիւզաննա Միլտոնեանը: Շատ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի մըն է Յասմիկ Սիւրմէլեան, որու նուագած Պօղոս Ճելալեանի սոնաթէն ետք, լսեցինք նաեւ նոյն Պօղոս Ճելալեանի թաւջութակի էլեժին, ապա ջութակի, դաշնակի եւ թաւջութակի թրիօն, Գայեանէ Զեպոտարեանի:

Կարգը եկած էր Արփինէ Փեհլիվանեանի, որու այդքան նոխ երգացանկի մը ընտրութիւնը չհասկցանք: Այն տպաւորութիւնը թողուց թէ գեղարուեստական երեկոյթի մը մասնակցութիւնը շփոթած է անձնական ռեսիթալի մը հետ:

Արփինէ Փեհլիվանեան արդարօրէն գնահատուած ու սիրուած երգչուհի մըն է, որ լաւ կ'ընէր եթէ այդքան չկշտացնէր մեզ եւ ձգէր մեր ծարաւին վրայ: Յաջորդաբար երգեց.— Հայոց աշխարհ (Տիգրանեան), Աղջիկ (Դոլուխանեան), Վրացական երգ (Ռախմանինօֆ), Նայ–թենկէլ (Ալապիէֆ), Քաւաթին տը Նորինա (Տօնիծէթթի), Առիա տը Սանան (Պարթեւեան), Լ'Եքլա տը ռիռ (Մանոնլէսքօ, Օպէռ), Հայաստան (Կոմիտաս), Նազեր (Ալէմշահ), Արարատ (Ա. Յովհաննէս), Եար նազան (Ա. Յովհաննէս), եւ վերջապէ՛ս Անոյշի խելագարութեան տեսարանը:

Հոս խօսք չկայ իր տաղանդին մասին, որ կասկած չի վերցներ: Բայց թող ներէ մեզի եթէ ըսենք որ ցանկին կէսը լուլի բաւարար էր եւ կրնար թոյլ տալ որ պիանիստ մը տեղ ձգէ: Նաեւ իր ազնիւ ուշադրութեան կը յանձնենք որ թաքթի պակաս էր բեմէն շնորհակալութիւն յայտնել Քանատայէն, Ամերիկայէն, Պարսկաստանէն եկած իր բարեկամներուն կամ իր փարիզաբնակ զարմիկին եւ սրահին դուռն ալ բաժնել տալ երգարան մը, կողքի իր նկարով: Ի վերջոյ այն տպաւորութիւնն ունեցանք որ միակ սխալողը, այս պատմութեան մէջ «Յառաջ»ն էր, որ այս առթիւ, թիւ մը նուիրած էր... Հրաչեայ Աճառեանի:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մարդուն... որո՞ն ալ որ ողբերգութիւնը կամ փառքը կարենանք գտնել վեց ստորաբաժանումներէն այս երկուքին մէ՛ջ չէք կրնար չտեսնել «առարկայական խորհրդապաշտութեան» սա գոհարին եւ տեւ թաքուն իմաստուն քերթողը, — մեծ լերան սեւեռուն փոքր մարդուն լեռնացած պղրումներու այն անդնդախոր աշխարհը՝ որ կը բերուի մեզի խտացած այլ մշտահոս արիւնի կայլակներով. բառերով՝ որոնք կեանք եւ աւիշ ունին, տողերով՝ որոնք ներքին կշռոյթով մը իրենց իմաստական եւ յուզական տարերքը ուղղակի հաղորդութեամբ մը կը փոխանցեն ընթերցողին, քերթուածը յօրինող արուեստագէտին «ես»ը պահելով անաղարտ՝ սակայն անոր մէջ պեղելով մե՛ր ալ, ամէնո՛ւս ալ «մենք»եան ապրումը, հաւաքական տրոփը:

Խրախոնի քիչ արժանաւորներէն մէկն է, անկասկած, 1948–1977 երեսնամեակի նորագոյններու փաղանգին մէջ:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(30)

(*) Ճիմպիլչեան՝ «ճիւմպիւշ» բառէն (թրքերէն), կը նշանակէ խրախճան (f), ուրախութիւն, կերուխում, — խրախ արմատէն (ուրախ): Խրախունի: Ճիւմպիւշեան:

[illegible]

Փարիզ, Սալ Կավոյի մէջ Մայիս 6ին, նուագահանդէս մը կուտայ երիտասարդ դաշնակահարուհի՝ ՇՈՒՇԱՆ ՀԱՑԱ–ԳՈՐԾԵԱՆ: Յայտագրին մէջ՝ Պեթհովըն, Ռավէլ, Շոփէն:

Երիտասարդ Հայուհին նաեւ օժտուած է գրական շնորհով եւ աչնան լոյս կը տեսնէ իր առաջին հատորը՝ հինգ պատմուածքներ մանուկներու համար:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—— O ——

Համասեբաստահայ Վերաշինաց Միութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Վարչութիւնը, Հայաստանի մէջ, Նոր Սեբաստիա աւանին հիմնադրման 50ամեակին առթիւ դէպի Հայաստան ուխտագնացութիւն մը կազմակերպած է: Այս ուղղութեամբ մեր հայրենիքի առաջնորդները նամակներով եւ հեռագիրներով կը հրաւիրեն սփիւռքի Սեբաստացիները: Ամերիկայի Համասեբաստահայ Վերաշինաց Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը արդէն իսկ արձանագրած է 200 Սեբաստացիներ այս ճամբորդութեան համար:

Կեդրոնական Վարչութիւնը ցանկութիւն կը յայտնէ նաեւ, որպէսզի Ֆրանսայի Սեբաստացիները եւս մասնակից դառնան վերոյիշեալ փառապանծ տօնակատարութեանց: Այս բացառիկ առիթով հայրենիքի տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւս հնարաւոր պիտի ըլլան:

Ուխտագնացութիւնը կը կատարուի 1977 Սեպտեմբեր 16 – 29 թուականին եւ թռիչքը տեղի կ'ունենայ Մարսէյլ – Մոսկուա: Երեւան գիծով:

Մարսէյլի Համասեբաստահայ Վերաշինաց Միութեան վարչութեան անդամները արդէն իսկ արձանագրած են բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ բարեկամներ:

Արդարեւ այս ճամբորդութեան մասնակցիլ փափաքողները այժմէն պէտք է արձանագրուին վարչութեանս հետեւեալ անդամներուն մօտ.—

Kevork Minassian
12, Bd. Ararat — St. Jérome
13013 Marseille — Tél. 66-18-45

Maurice Minassian
11, Bd. Grands Pins
13010 Marseille — Tél. 42-87-85

Ciné-Photo, Hampartzoum Yenovkian
21-23 Léon Gambetta
13001 Marseille

Haiazad Meserian
Chem. des Campanelles
Villa « Erevan » 13012 Marseille

Yervant Baboyan
3, Camp. Perrier — St. Antoine
13015 Marseille — Tél. 60-62-50

Բնական է ոչ–Սեբաստացի բարեկամներ ալ մաս կրնան կազմել այս ուխտագնացութեան: Արձանագրութիւնները վերջ կը գտնեն Յուլիս 30ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (325)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱԿԸ

— Բայց...

— Ըսէ, անուշս, միտքէդ ի՞նչ անցաւ:

— Բայց Պիանքան ե՞րբ պիտի տեսնեմ:

Այս անունը այնքան անյարմար առեններն արտասանուած էր որ, Էմփերիա սարսռաց:

Պահ մը մայրական զգացումները արթնցան պոռնիկին մէջ եւ ապստամբեցան իրեն դէմ:

Դողաց: Զղջնացաւ: Հակասական մտածումներով տակնուվրայ եղաւ ուղեղը: Ի՞նչ եղած էր արդեօք հիմա Պիանքան... ի՞նչ եղած էր Պեմպօն: Ո՞ւր էր Ռոլան: Ի՞նչ ահռելի տեսարաններու ներկայ եղած էր պահ մը առաջ եւ հիմա ո՞ւր կը գտնուէր եւ որպիսի՜ պայմաններու մէջ:

— Պիանքա՞ն, գոչեց ջղային քրքիջ մը արձակելով:

— Այո, թոթովեց Սանտրիկօ մտահոգութեան մատնուելով:

— Զայն անպայման տեսնե՞լ կ'ուզես, հարցուց պոռնիկը:

— Իրաւունքս է, չէ՞:

— Սակայն այս ժամուն զինքը տեսնելու համար զինքը արթնցնել պէտք պիտի ըլլայ:

— Ան իմ նշանածս է եւ պիտի ներէ այդ անակնկալ քմահաճոյքը ինծի: Սա ալ ըսեմ քեզի որ, ինծի անանկ կուգայ որ չուզեց այս երեկոյթին ներկայ գտնուիլ:

— Բայց աւոր պատճառը կ'ուզես գիտնալ, սիրելիս, մէջ բերաւ Էմփերիա շարունակելով իր ջղային քրքիջը: Պիանքան այս դիշերուան նշանախօսութեան հանդէսին ներկայ չգտնուեցաւ անոր համար որ ան քեզ կ'ատէ, քենէ կը զզուի, մինչդեռ ես կը պաշտեմ քեզ: Ինծի նայէ, երեսս նայէ անգամ մը...: Կ'ուզեմ որ քու ամբողջ սէրդ ու մտածումդ իմ վրայ կեդրոնանան, մարմինդ ու հոգիդ իմս ըլլալու են: Ոհ, չե՞ս տեսներ թէ որքա՞ն կը սիրեմ քեզ, զիս պիտի տանջե՞ս, զիս պիտի մեռցնե՞ս... զիս նախանձէս պիտի խեղդե՞ս...:

Այս ըսելով, ձիւնասպիտակ մերկ թեւերովը Սանտրիկոյի փաթթուեցաւ:

Բայց Սանտրիկօ այս անգամ զայն հրեց եւ կտրուկ շեշտով մը ըսաւ.

— Պիանքան տեսնել կ'ուզեմ:

— Զայն տեսնե՞լ կ'ուզես, բացագանչեց պոռնիկը խեղդուկ ձայնով մը: Հա՞, զայն տեսնե՞լ կ'ուզես: Վազէ ուրեմն, դուն ալ միւսին հետ անոր ետեւէն վազէ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, կակազեց Սանտրիկօ անոր ձեռքերէն բռնելով:

— Սա ըսել կ'ուզեմ թէ Պիանքան Վենետիկ չի գտնուիր այժմ, խորդաց պոռնիկը սիրահարին վիզին փաթթուելով: Փախաւ, հասկցա՞ր, փախաւ: Եւ այս վայրկեանին թերեւս Պեմպոյի գիրկն է:

Սանտրիկօ կատաղութեան եւ յուսաբեկումի մռնչիւն մը արձակելով պոռնիկին վրայ խոյացաւ, գրկեց զայն եւ գետին պառկեցուց:

— Սպաննէ զիս, գոչեց Էմփերիա յիմարական խնդուքով մը:

— Ո՞ւր է, թշուառական, ո՞ւր է, խօսէ, գոռաց Սանտրիկօ:

Եւ իր սիրուհիին կոկորդէն բռնելով սկսաւ սեղմել:

— Կ'երդնում որ չեմ գիտեր, կմկմաց Էմփերիա խեղդուկ ձայնով մը:

— Հապա Պեմպօն:

— Մէօսթր գնաց:

— Մէօսթր, Մէօսթր: Հը, հիմա հասկցայ, հիմա հասկցայ, մռլտաց Սանտրիկօ ոստումով մը վեր ցատքելով:

Եւ նաւավարին դառնալով մռնչեց.

— Ցամաք, ցամաք առաջնորդէ:

Եւ դեփ–դեղին եղած, աչքերը խոշոր–խոշոր բացած, վրանին վարագոյրները պատռելով բացաւ:

Բայց նոյն վայրկեանին իսկ ահռելի մռնչիւն մը թռաւ բերնէն, նաւավարը վրանին առջեւ հոգեառ հրեշտակի մը պէս իր դէմը ցցուած էր...:

— Ուրուական, ուրուական, անիծեա՛լ ուրուական, կակազեց աւազակը աչքերը չփելով եւ տեսածին հաւատալ չուզելով:

Նաւավարը առանց բերանը բանալու, ձեռքը վեր վերցուց եւ այնպիսի հարուած մը իջեցուց անոր կուրծքին որ, ձեռքի դաշոյնը մինչեւ կոթը աւազակին սիրտը մխուեցաւ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

– 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ –

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր-Տամ տը Փարիի մէջ:
Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ – Էթուալի հրապարակ

Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 17.30ին հաւաքուիլ Թրամփլէն Շան զ'էլիզէ — Ավընիւ տը Ֆրիտլանտ:

Շան զ'էլիզէ եւ էթուալ ըստ օրէնքի
Պանտըրոլ եւ ցուցատախտակ արգիլուած ոստիկանապետութեան կողմէ:

COMMEMORATION DU 24 AVRIL
à
L'ARC DE TRIOMPHE

Dimanche, 17 h. 30, Tremplin Champs-Elysées, Ave. de Friedland.
Banderoles et pancartes interdites par la Préfecture.

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ 45, *Ռիւ Լա Պօէսի, Փրիզ 8րդ (Մէթրօ Միրոմէնիլ) ժամը 20.45ին:*
Գեղարուեստական պատշաճ բաժին: Բանախօսութիւններ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին.—
ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 22ին.—
ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ
Հայ Դատի Յանձնախումբի կողմէ կը ներկայացուի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՖԻԼՄԸ

Կը խօսի.— ԻՎ ԹԵՐՆՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 23էն 24, հսկում Մարսէյլի յուշարձանին
ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24, տողանցք Քանըպիէռի վրայ:
Օթոքառները կը մեկնին ժամը 9ին հետեւեալ վայրերէն.—

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ (Յակոբ Խսկիճեան, Մ. Աւտոյեան), ՊՈՒԼՎ. OSSO (Հայկ Սարգիսեան, Յովհ. Յուսիկեան), ՍԷՆ–ԼՈՒ (Գէորգ Գերիքեան), ՍԷՆԹ–ՄԱՐ – ԿՐԻԹ (Վարդան Մուրատեան, ԼԱ ՓՈՆ (Գր. Փիլիկեան), ՊՈՄՈՆ (Աւետիս Եօթնեղբայրեան):

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ երեք յարանուանական պետերուն:

Ապրիլ 24ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցանէ Գալուստ Քհնյ. Թեւեան Սէնթ–Անտրէ լը Օ *եկեղեցին: Պատարագի աւարտէն յետոյ, ծաղկեպսակի զետեղում* 1915 Ապրիլ 24 *փողոցը:*

Ժամը 15.30ին, «Թէաթրը Մունիսիփալ»ի սրահը հրապարակային ոգեկոչում: Կը նախագահէ Պ. ԱՒԱԳ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆ
Կը խօսին՝
Վեր. Ց. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ (Հայերէն եւ Պր. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Համազգային ոգեկոչում, կազմակերպութեամբ 1915ի Մեծ Եղեռնի Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբին,

Կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ Տէսինի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Ցետ պատարագի ժամը ճիշդ 12ին մասնաւոր թափորով մեկնում եկեղեցիէն եւ ծաղկեպսակի զետեղում Տէսինի Յուշարձանի վրայ:

Խօսք կ'առնէ Պ. ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, Տէսինի փոխ – քաղաքապետ
Ցարգանքի խօսք Յուշարձանի Յանձնախումբին կողմէ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի հայ երեք յարանուանութեանց եւ կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան, կիրակի Ապրիլ 24:

Առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: — ժամը 12.30ին ծաղկեպսակի զետեղում Վէյէօր տը Փիէր *յուշարձանին վրայ, Փլաս Պելգուր: — Երեկոյեան ժամը ճիշդ 4ին ոգեկոչում՝ պատշաճ յայտագրով՝ Լիոնի 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, 215 Ռիւ Տիւկէզլէն, Լիոն 3*

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24 պետական Թատրոնը
Օրուան յայտագիր.—

ԿԻՐԱԿԻ առաւօտեան պատարագ եւ հոգեհանգիստ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: — Կէսօրէ վերջ, ժամը 15.30ին տողանցք, Մեզոն տը Թուրիզմին առջեւէն, զետեղելով ծաղկեպսակը Մեռեալներու յուշարձանին:

Թափօրէն անմիջապէս յետոյ ոգեկոչման հանդիսութիւնը ժամը 17ին, պետական Թատրոնին մէջ:

Օրուան բանախօս՝
ԲԻՒԶԱՆԴ ՎԱՂԻՆԱԿ (Մարսէյլէն)
Յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյն լաւագոյն ուժերը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Notre-Dame de Paris

Այս Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 16ին պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին:

Կը պատարագէ
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Կը քարոզէ
Փարիզի Արքեպիսկոպոս
ԿԱՐԴԻՆԱԼ Ֆ. ՄԱՐԹԻ

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Ապրիլ 24, Մեծ Եղեռնի 62րդ տարեդարձն է: *Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան* 10*ին կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ապրիլ 24, յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց որք կատարեցան յընթացս համաշխարհային առաջին պատերազմի:

Մեծ Եղեռնի 62րդ տարեդարձին առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգիստ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիներուն համար, որուն ընթացքին նահատակաց Յուշարձանին առջեւ կը զետեղուին ծաղկեպսակներ:

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍԻ մէջ Զատկուան առթիւ, տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գարեգին Վրդ. Պելքճեան, Ապրիլ 24ին, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցանէ Էքս–Անփրովանսի Սէնթ Քաթէրին տէ Սիէն ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ, 20 Ռիւ Մինիէ:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի առտու ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն, հայկ. մատրան մէջ (6, Ռիւ Ֆրանշ–Ամիթիէ):

Կը պատարագէ
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

L'U. G. A. B. présente

CONFERENCE

« Histoire de l'Arménie Contemporaine : le début du 20ème siècle »
par Rouben SAHAKIAN
historien
Vendredi 22 Avril, à 21 heures
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ՝ 92, *Ռիւ տ'Օպանեը, Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար, հոգեհանգստեան ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ տեղւոյն ժողովրդապետ՝*
ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Կիրակի, Ապրիլ 24, առաւօտ ժամը 10.15ին:

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise à Lyon le Samedi 23 Avril de 10 h. 30 à 16 h. 30 un Stand d'Information. Le thème

LE GÉNOCIDE PHISYQUE ET CULTUREL DU PEUPLE ARMENIEN

à 16 h. 30 devant le stand rassemblement avec l'intervention du Dr. YVES TERNON et de ARA KRIKORIAN (membre CDCA) *sur le stand le Dr. TERNON signera son livre récemment paru aux éditions du Seuil*
« LES ARMENIENS, HISTOIRE D'UN GENOCIDE »
Lieu : Place Bellecour à Lyon (Côté Est)
Départ des cars :
St. Etienne, Pl. Chabanelle, 14 heures
St. Chamond, devant le café *Le Continental*, 14 h. 15.
Valence, Bd. d'Alsace (face rue Belle Image) 14 h. 15
Grenoble, devant la gare S.N.C.F. 14h.
Inscription : Tél. : 42-04-02

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան, Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը, իր մասնաճիւղերով, խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընտանիքներուն, գաւակներուն եւ ազգականներուն, յաւէտ բաժնուած հայրենակիցներ՝ Համբարձում Քէչէճեանի (*Լանսէ*), Հայկուհի Իմիրզեանի (*Վալանս*), Գէորգ Կօշկարեանի (*Վալանս*):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իզմիրի Հայր. Միութիւնը 100 *Ֆր. ստացած է այրի Տիկին Մաղազաճեանէ իր ամուսնոյն մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:*

A CEDER

Appartement mixte, près Place Voltaire, pour tricots, etc.

Tél. : 805-76-13

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Լիվռէզոնի (*կառքով*) *կամ այլ աշխատանքներու համար, գործ կը փնտռէ միջին տարիքի Լիբանահայ մը:*
Դիմել՝ Յովհ. Նազարեան
4, Ռիւ տը Ռոքրուա, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 878–62–18

HAIGANOUCH

ECHANGES CULTURELS FRANCO - ARMENIENS

poursuivant son but : faire connaître l'Histoire et la Culture Arméniennes
organise
le SAMEDI 23 AVRIL à la Salle des Fêtes du Raincy, 9, Bld. du Midi, Le Raincy
sous le patronage de la Municipalitté une réunion consacrée à
LA QUESTION ARMENIENNE

— à 14 heures : Inauguration de l'EXPOSITION
à 15 heures : projection, pour la première fois dans la région du film: « CRIME SANS CHATIMENT » prêté par le C.D.C.A. et débat.

— en permanence de 14 à 19 heures, exposition-vente de livres, disques, photographies, reproductions de miniatures, alimentation, tee-shirts, bijoux et tapis de fabrication artisanale.

Le Bureau de « Haïganouch » sera heureux de vous accueillir à cette occasion

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
22
VENDREDI
22 AVRIL
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.	
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30	

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.840

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.840

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՐԹԸՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԵՏՔ՝ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ Կ'ՈՒԶԷ ԿԱՊԸ ԱՄՐԱՊՆԴԵԼ

— O —

Միացեալ Նահանգներու նորընտիր նախագահը, իր կարգին, երեք ամիս ուսումնասիրելէ ետք արեւելեան Միջերկրականի քաղաքականութիւնը, հասած է իր նախորդին եզրակացութեան՝ պէտք է վաւերացնել տալ Թուրքիոյ հետ համաձայնութիւնը.— չորս տարուան վրայ Ամերիկայի օժանդակութիւնը (մէկ միլիառ տոլար) եւ ամերիկեան կայաններու հարցը: Ծանօթ է որ այս համաձայնագիրը ստորագրուած էր Քիսինճըրի օրով, բայց ցարդ վաւերացուած չէ Քոնկրէսին կողմէ եւ ապահով ալ չէ որ շուտով վաւերացուի, հակառակ Քարթըրի այս որոշումին: Կառավարութիւնը պիտի դիմէ սակայն Քոնկրէսին որպէսզի այս վերջինը վերցնէ, գոնէ մասամբ, զինարգելքը եւ 175 միլիոն տոլարի ալ վարկ մը բանայ ընթացիկ տարուան համար: Ծանօթ է որ ամերիկեան Խորհրդարանը դադրեցուց զէնքի հայթայթումը Թուրքիոյ, Կիպրոսի պատճառաւ եւ պայմանդրաւ որ Անգարա եթէ զէնք կ'ուզէ, պէտք է նախ զիջումներ ընէ Կիպրոս:

Հաւանականութիւն չկայ որ Թուրքիա որեւէ զիջում ընէ Կիպրոս (ե՞րբ ըրած է եւ ինչո՞ւ քանի ի վերջոյ մեծ Պետութիւնները տեղի կուտան, Լօզանէն ի վեր) եւ պարզ է որ Ամերիկան կ'ըլլայ ի վերջոյ տեղի տուողը, թէեւ Քոնկրէսի վաւերացումը կրնայ դժուարութեանց բախիլ: Յուսախաբ ալ եղած են մեծ թիւով Ամերիկացիներ, որոնք Քարթըրի քուէ տուած են զայն աւելի յունասէր նկատելով:

×

Պոլսոյ մէջ երկու ուսանողներ սպաննուած են եւ ուրիշ մըն ալ վիրաւորուած է ծանրօրէն երբ հանրագրեր կը փակցնէին (քաղաքական բնոյթ ունեցող): Տարեսկիզբէն ի վեր 43ի հասած է սպաննուած ուսանողներու թիւը:

Քանի մը տողով

ՀՌՈՄԻ մէջ է, Մայիս 25ին որ Լիվըրփուլ եւ Մէօնխընկլատպախ պիտի մրցին Եւրոպայի բաժակին համար քանի կէսաւարտականներուն, Լիվըրփուլ յաղթեց Ցիւրիխի (3–0) եւ Մէօնխընկլատպախ ալ Կիեւի Դինամոյին (2–0):

ՋԱՅԻՐԻ մէջ Քաթանկացի երկու դեսպաններ ներկայացուած են միջազգային մամուլին: Ասոնցմէ մէկը վստահեցուցած է որ իրենց կողքին Քուպացիներ կային, մարզող եւ կռուող:

ՏԱՔԱՐԻ ֆրանքափրիկեան վեհաժողովին ժիսքար տ'էսթէն ճշդեց թէ Ափրիկեցիներուն կ'իյնայ Ափրիկէով զբաղիլ եւ թէ ափրիկեան ամէն Պետութիւն ապահովութեան իրաւունք ունի: Ըսաւ նաեւ թէ կը սիրէ Ափրիկէն, որու, ներկայիս, «ջերմը» կը տրուի դուրսէն:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ կախաղան հանուած են եգիպտացի երկու քաղաքացիներ որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ լիբիացի գործակալ: Ռումբ դրած էին կառախումբի մը մէջ եւ տասը հոգիի մահուան պատճառ եղած:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 10–18)

ԲԵՄԱԴԻՐ ԱՐԱ ՎԱՀՈՒՆԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի Արուեստի Աշխատողներու տան մէջ տեղի ունեցած է բեմադիր Արա Վահունիի գործերուն նուիրուած երեկոյթ մը, որու ընթացքին բեմադիր Ստեփան Կէօրկով եւ շարժանկարի քննադատ Սերգէյ Գալստեան խօսած են Ա. Վահունիի ժապաւէններու մասին: Բեմադիրը ցայժմ պատրաստած է «Աշխատանքի երգը», «Հրազդան», «Ճամբարաժանում», «Տօհմածառ» ժապաւէնները, որոնց մէջ ներկայացուած է ջրելեկտրակայաններու, գործատուներու եւ դաշտերու մէջ աշխատող մարդոց կեանքը: Ա. Վահունի պատրաստած է նաեւ մշակոյթի վարպետներու նուիրուած «Կտակ» եւ «Թըռիչք» ժապաւէնները եւ վերջերս ալ «Կանչ» շարժանկարը՝ որ կը ներկայացնէ ժողովուրդի երաժշտական աւանդութիւններու պահպանման նուիրուած մարդոց կեանքը:

×

ԽՈՐՀ. – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդին գիտութեան եւ գիտարուեստի պետական կոմիտէի եւ ամերիկեան «Քոնթրոլ Տէյթա Քորփորէյշըն» գործատան պատուիրակութեան համագործակցութեան հինգերորդ նիստը վերջ գտած է Երեւանի մէջ: Նիստին ընթացքին քըննութեան ենթարկուած են հաշուիչ մեքենաներու մարզէն ներս գոյութիւն ունեցող հարցերը: Նիստի փակումէն ետք ամերիկեան պատուիրակութեան նախագահը՝ Ռապըրթ Ուեսլէնտ ըսած է. «Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած հանդիպումի ընթացքին արդիւնաւէտ խօսակցութիւն ունեցանք եւ քննեցինք փոխադարձ հետաքրքրութիւն ներկայացնող կարեւոր հարցեր: Ընդհանուր առմամբ նիստը շատ յաջող անցաւ: Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք այն պաշտօնական ներկայացուցիչներուն՝ որոնք իրենց նպաստը բերին համագործակցութեամբ խումբի աշխատանքներուն: Հայ ժողովուրդի ներկայացուցիչներու հետ ծանօթութիւնը իսկական հաճոյք պատճառեց մեզի եւ համոզուեցանք որ Հայերը բարի, հիւրընկալ մարդիկ են եւ կրցան բարձր մակարդակով կազմակերպել հանդիպումը եւ հաճելի դարձնել Հայաստանի մէջ մեր գտնուիլը: Միացեալ Նահանգներու մէջ մեզմէ շատեր ունին հայ բարեկամներ: Այդ տեսակէտէն ալ հետաքրքրական էր ձեր երկիրը այցելելը: Պատուիրակութիւնս կը յուսայ, որ մօտ ապագային կարելի կ'ըլլայ դարձեալ այցելել այս հիասքանչ երկիրը»:

Խորհրդային պատուիրակութեան նախագահը՝ Վլադիմիր Միխանիկով ըսած է՝ նիստի ընթացքին խօսուեցաւ խորհրդային հրատարակչութիւններու պետական կոմիտէի ելեկտրոնիք հաշուիչ մեքենաներու մատակարարման, նոր եղանակներու, ինչպէս նաեւ միասնաբար նոր մեքենաներ արտադրելու մասին: Որոշուած է սեմինար մը ունենալ Միացեալ Նահանգներու մէջ, արծարծելու համար առողջապահութեան եւ կրթութեան մարզերէ ներս ելեկտրոնիք հաշուիչ մեքենաներու կիրարկումի հարցերը: Վ. Միխանիկով նիստին մասնակցողներու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնած է Հայաստանի կառավարութեան՝ Երեւանի մէջ համագործակցութեան խումբի հինգերորդ նիստի գումարման օժանդակած ըլլալուն համար:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐԸ

Կոմիտաս տուն – թանգարանը ստացած է նոր նիւթեր՝ գիրք, սալ, լուսանկար: Գիրքերու մէջ կը գտնուին՝ Թորոս Ազատեանի «Կոմիտաս վարդապետ, իր կեանքն ու գործունէութիւնը» (հատոր Ա. 1931 Պոլիս) գործը, Կոմիտասի «Քնարերգութիւններ»ու Ա. գիրքը (Կալկաթա — Իսթանպուլ, 1939), «Հայ ժողովրդական երգեր» (մեներգներ) հաւաքածոն (Երեւան, 1932), Կոմիտասեան խմբերգներու հաւաքածոն, որ լոյս տեսած է 1912ին Լայպցիգի մէջ: Թանգարանը ստացած է նաեւ «Ձեռաց տետրակ հայ գեղջուկ համերգի, ղեկավարութեամբ Կոմիտաս վարդապետի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ 300 երկսեռ երգիչների» յայտագիրը, որ տպագրուած է 1911ին՝ Պոլիս: «Իւնիոն Ֆրանսէզ»ի սրահին մէջ տրուած համերգի յայտագիրն է այդ, որու կողքին վրայ կայ Կոմիտասի ստորագրութիւնը: Թէ ինչու ստորագրուած է՝ կը պարզուի գիրքին մէջ տրուած ծանօթութենէն, «Արտատպել արգելեալ է: Կոմիտաս վարդապետի ստորագրութիւնը չկրող օրինակները անվաւեր են»: Թանգարանի ստացած սալերը, որոնք արտադրուած են Ալեքսանդրապոլի «Կրամաֆոն» ձեռնարկութեան կողմէ (թուականը չէ նշուած), կը պարունակեն Կալի երգը, Սայլերգը, Գութանի երգը, Հով արէք, Հաւիկ մի պայծառ, Սեւ-մութ ամպեր, Ես սարէն կուգայի, Տէր կեցո՛ դու զՀայս, Արօր եւ տատրակ, Ի ննջմանէդ արքայական երգերը՝ Կոմիտասի, Վահան Տէր-Առաքելեանի, Նիկոլ Պաւելեանի մեկնաբանութեամբ: Վերջիններուն դաշնակով ընկերացած է Կոմիտաս:

×

ՂԱՓԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ղափանը պղինձի հարուստ հանքերով Խորհ. Միութեան արդիւնաբերութեան մեծագոյն կեդրոններէն մէկն է: Անցեալին Ֆրանսացիները շահագործած են Ղափանի պղինձի հանքերը: Ներկայիս քաղաքին մէջ զարգացած է արդիւնաբերութիւնը՝ մեքենաշինութեան, սնունդի, ելեկտրականութեան մարզերէ ներս: Քաղաքին բնակչութիւնը, որ աւելի քան կէս դար առաջ 2000 հոգի կը հաշուէր, ըստ նախատեսութեան՝ 2000 թուականին 100 հազար շունչ պիտի հաշուէ: Հետեւաբար, զարգացման այս ընթացքը նկատի ունենալով, երեւանցի ճարտարապետներու օգնութեամբ նախաձեռնուած է կառուցանել բազմայարկ շէնքեր, որոնց առաջին յարկերը կ'ունենան ճաշարաններ, սրճարաններ, շարժանկարի սրահներ, խանութներ, ակումբներ, իսկ մնացեալ յարկերը կը գործածուին իբրեւ բնակարաններ:

×

ԵԴ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ ԲԵՄԱՊԱՐԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ Է

Եդուարդ Միրզոյեանի «Լարային գործիքներու համար համանուագ»ի հիման վրայ ստեղծուած է «Լոյսի համանուագը» բեմապարը, որու առաջին ներկայացումը տեղի ունեցած է Երեւանի օփերային մէջ: Բեմադրութեան հեղինակը՝ Աշոտ Ասատրեան, բնագրին համար օգտագործած է Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութեան մոթիվները («Մարդը ափի մէջ», «Ողջոյնի քմայքները», «Կարօտի տարրալուծումը», «Լոյս զուարթ»), ձըգտելով ցոյց տալ լոյսի եւ խաւարի միջեւ եղած հակամարտութիւնը, որ ի վերջոյ կը յանգի լոյսի յաղթանակին: «Լոյսի համանուագ»ի ղեկավարն է Արամ Քաթանեան, նկարչական եւ հագուստներու ձեւաւորումները կատարած են Հենրի եւ Ռուպէր Էլիբեկեան: Բեմապարին մէջ հանդէս եկած են Էլմիրա Մնացականեան, Յովհաննէս Դիւանեան, Է. Անանեան:

×

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած երիտասարդ ճարտարապետներու գործերու 7րդ համամիութենական մրցումները վերջ գտած են եւ Խորհ. Միութեան Ճարտարապետներու Միութեան վարչութեան քարտուղարութիւնը հրապարակած է արդիւնքները: Այս առթիւ, Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Արծրուն Գրիգորեան, ըսած է «Արմէնփրէս»ի թղթակցին, թէ աւարտական շրջանի 233 մասնակիցներէն 18ը Հայաստանի ներկայացուցիչներ էին: Դատական կազմը Բ. մրցանակով եւ վկայականով պարգեւատրած է Ռ. Մարտիրոսեանը, գիւղական ակումբներու եւ կարգ մը նախագիծերու համար: Գ. մրցանակի եւ վկայականի արժանացած են Ռ. Հասրաթեան եւ Լ. Քրիստափորեան, որոնք պատրաստած են Լենինականի մէջ կառուցուող օդակայանի շէնքին նախագիծը եւ այլ աշխատանքներ: Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի յատուկ մրցանակը եւ վկայականը տրըւած է Հայկազեանին, որ հեղինակն է գիտական – հետազօտական բնոյթի կարգ մը ճարտարապետական առաջադրանքներու: Ճարտարապետութեան ամբիոնի դասախօս Ա. Գրիգորեան, որ աշխատութիւններ գրած է ճարտարապետութեան յուշարձանները պահպանելու եւ ժամանակակից քաղաքաշինութեան մէջ զանոնք օգտագործելու մասին, պարգեւատրուած է յատուկ մրցանակով եւ վկայականով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
VIENT DE PARAITRE

LES ARMÉNIENS
HISTOIRE D'UN GÉNOCIDE
par
Yves TERNON

Ed. SEUIL, Paris, Avril 1977

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
ՎԵՐԱՊՐՈՂԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՍ

« Մօտ ատենէն Քղի պիտի դառնայ պատերազմի վայր: Բնակչութեան ապահովութեան համար, Բարձրագոյն Դուռը կը հրահանգէ որ քաղաքի եւ շրջակայ գիւղերու ամբողջ ժողովուրդը լքէ բնակաբան եւ ինչք ու պատրաստուի իսկոյն ճամբայ ելլել դէպի խաղաղ վայրեր: Պատերազմի աւարտին ամէն ոք պիտի վերադառնայ իր տունը վերագտնելով իր բոլոր գոյքերը »:

Դեռ ականջներուս մէջ են Թուրք մունետիկին խուլցնող ձայնը եւ ժողովուրդին յուսահատ կանչերը:

Դեռ աչքերուս առջեւ են Թուրք մունետիկին դաժան դէմքը եւ ժողովուրդին սարսափահար նայուածքները:

. . . Յաջորդ առաւօտ, մէկ առ մէկ ժողովուրդը խուզարկելէ յետոյ, կազմուեցան կարաւաններ եւ հազար հազարաւոր տեղահաններու հետ մեր ընտանիքն ալ հայրս, մայրս, քոյրս 15 տարեկան, եղբայրս 10 տարեկան եւ ես 13 տարեկան, առնելով որպէս միակ բեռ երկու «պողչա»ներ, այսինքն կարգ մը զգեստներ եւ քանի մը օրուան պաշար, ճամբայ հանեցին դէպի Խարբերդ, առաջին հանգրուանը ըլլալով Բալու:

Քալեցինք ու քալեցինք:

Երեք օր, երեք գիշեր:

Քալեցինք մինչեւ Թէփէ ըսուած գիւղը, գիշերելու համար արտերուն մէջ:

Լուսաբացին, երբ կը պատրաստուէինք դարձեալ անծայրածիր ճամբաները առնել, յանկարծ ուշադրութիւնս գրաւեց մեզի առաջնորդող եւ հսկող չէթէներէ բաղկացած համախմբում մը: Մօտեցայ մտիկ ընելու յոյսով, բայց չտեսնուելու ապրանքով մը վերադարձայ:

Արդէն իսկ քանի մը վայրկեաններ յետոյ, սկսան կարաւաններէն բաժնել Քղիի երեւելիները: Առաջին հերթին Առաջնորդ Գեղամ վարդապետ Թէվէքէլեան եւ երկու քահանաներ, ապա յայտնի կուսակցական յեղափոխականներ ի շարս որոնց՝ Քաջբերունի եղբայրները, Սիրունեան Շահան եւ Սահակ եւ ուրիշ շատ շատեր: Բոլորն ալ աներեւակայելի չարչարանքներէ յետոյ, աչքերնին հանած ու մեռցուցած էին: Իսկ դաշնակցական Շահան Սիրունեանը, քանի մը ընկերներով, վերադարձուցած էին մինչեւ Քղի քաղաքը հայդուկներու զէնքերուն տեղերը ցոյց տալու համար: Հակառակ ահաւոր տանջանքներու ոչ մէկ խօսք ելած է անոնց բերնէն:

Վերջապէս մեր կարաւանը բաւական կորուստներ կրելով, հասաւ Բալու:

Հազիւ հասած, քաղաքին մուտքը, Բալուի ոստիկանութիւնը մեզ շրջապատեց, մինչ արդէն ոչ շատ հեռու, բլուրի մը գագաթը քիւրտ զինուորները դիրք բռնած էին:

Ի՛նչ անհեթեթ գիշեր մը ապրեցանք այդ օր:

Թուրքերը իրագործելով բնաջնջումի որոշուած եղանակը, սկսան այրերը հաւաքել, պատրուակելով որ գիւղէն ուտելիք պիտի փոխադրէին ժողովուրդին: Բայց ի՞նչ ուտելիք: Իրենք կացինահարուած ու նետուած դաշտ ու ձոր, նետուած Մուրատ գետը, եղան կեր գազաններուն:

Հայրս ալ այդ գիշեր գնաց: Գնաց ու երբեք չվերադարձաւ:

Ժողովուրդը լաց ու կոծով ըրաւ առաւօտ:

Բայց, դեռ նոր կը սկսէր իր գողգոթան:

Բարձունքէն, ուր կայք առած էինք, մեզի իջեցուցին դէպի Բալուի կամուրջը առաջնորդող ճամբուն վրայ: Դժոխային տեսարան: Դահիճները կացիններով մեզ կը դիմաւորէին կամուրջի մուտքին եւ կոտորածը կը սկսէր: Կրցածնին չափ կացինահարեցին եւ դիակները նետեցին գետը: Կիներ, մայրեր յուսահատ, խենթացար իրենց զաւակներով նախընտրեցին գետը նետուիլ, խեղդամահ ըլլալ քան անցնիլ ոճրագործներու արիւնոտ ձեռքերուն մէջ: Այսպէս, իրենց արեան ծարաւը յագեցնելէ յետոյ մնացածը նստեցուցին գետին եզերքը, աւազին վրայ:

Աւելորդ է ըսել որ մեր պաշեստները վաղուց վերջացած էին եւ այլեւս անօթի, ծարաւ, ուժասպառ, համակերպած ու մեր կարգին սպասելով կը կրէինք մեր ճակատագիրը:

Մնացինք հոս շուրջ երեք օր: Մեռելներն ու ողջերը քով քովի, կարծես կը զրուցէին:

Անօթութեան դէմ կը տոկայինք խոտ ուտելով, բայց ծարաւութիւնը սոսկալի էր: Ժողովուրդը, դիակներով լի, գետին արիւնոտ ջուրը կը խմէր:

Դարձեալ ճամբաներ:

Դարձեալ մնացած այր մարդիկը կը բաժնէին մեզմէ մաս առ մաս ու կը ջարդէին:

Կարաւանը օրէ օր կ՚անդամալուծուէր եւ հետեւողներու ամբոխը կը դառնար հետզհետէ աւելի ցանցառ: Կարաւան մը որ կ՚ուղղուէր այժմ դէպի Տիգրանակերտ:

Երբեմն, գիշեր մը կանգ կ՚առնէինք անտառի մը մէջ, երբեմն չոր լերան մը ստորոտը, եւ դաշտերու, ձորերու, լեռներու ամէն քայլափոխին կը ձգէինք բախտակիցներ առանց իսկ բոպէ մը ամփոփուելու:

Տեսարանները կը դառնային այլեւս անտանելի:

Մերթ երիտասարդ յղի կնոջ մը լեղապատառ ճիչը որ դաժան ոստիկան մը կը փորձէ բռնաբարել եւ իր անասունի ընազդին գոհացում չկարենալ տալով կը դաշունահարէր զայն դուրս ժայթքեցնելով երախան մօր արգանդէն: Մերթ վերջին հառաչանքը սպառած եւ հիւծած կըմախքի մը որ կ՚իյնար գետին ու կը մնար հոն:

Մայրս մեզի միշտ կ՚ըսէր· «Տղաքս, քալեցէք, առանց ձեր ետեւը նայելու»:

Դարձեալ չոր ու ցամաք ճամբաներ:

Դարձեալ անօթի, ծարաւ, բոպիկ եւ շատ անգամ կիսամերկ:

Կորսնցուցած էինք ժամանակի գաղափարը:

Տիգրանակերտ հեռու չէր:

Կարաւանին մէջ այր չէր մնացած, ու այս անգամ դահիճները սկսան 13, 14, 15 տարեկան տղաքը հաւաքել: Հաւաքեցին մօտ յիսունի չափ, կապեցին ու նստեցուցին: Ես մօրս եւ մօրաքոյրներուս մօտ պահուըտած էի: Դժուար էր անտես անցնիլ:

Յանկարծ, երկու պահակներ մօտեցան ինծի եւ հրացանի կոթով զարնելով կռնակիս, սկսան քաշքշել: Լալ, պոռալ, կանչել մինչեւ որ վրայ եկաւ ոստիկանապետը, ինկայ անոր ոտքերուն եւ աղաչանքներով լացի ու ողբացի: Ոստիկանապետը խղճալով, հրամայեց պահակներուն վիճակիս ձգել եւ արձակել նաեւ բոլոր կապուած ընկերներս, ըսելով· «ամբողջ մեծերը, այրերը մաքրեցիք, ասոնք երախայ են, ձգեցէք· վերը Աստուած կայ, արդէն բոլորն ալ պիտի մեռնին ճանապարհին վրայ»:

Ու այսպէսով հասանք Տիգրանակերտի դռները:

Տիգրանակերտ մնացինք շուրջ 2 օր:

Բայց մեր ճանապարհին, մեր գողգոթային վախճանը դեռ հորիզոնին վրայ իսկ չէր:

Գիշերով Տիգրանակերտէն մեզ ճամբայ հանեցին դէպի Մերտին:

Երախաները այլեւս անընտանիք, ահաւոր Թշուառութեան մէջ կը յառաջանային ուրուականներու նման:

Մերտին մեզ խճողեցին եկեղեցւոյ մը բակը ու հոն մնացինք քանի մը օր:

Մեկնումի առեն, Արաբ մը փոքրիկ եղբայրս աւանակի մը վրայ նստեցնելով փորձեց փախցնել: Մայրս լաց ու կոծով ինկաւ ետեւը եւ բարեբախտաբար կարողացաւ ազատել:

. . . Այժմ մեր քայլերը կ՚ուղղէին դէպի Ռաս-ուլ-Այն, այսինքն անապատ:

Անծայրածիր աւազը, օրուան կիզիչ արեւը, գիշերուան սարսափելի խոնաւութիւնը եւ ցուրտը գործեցին վերջին աւերները: Ջոհերու թիւը չէր հաշւուեր: Իսկ դեռ տոկացողներն ալ միշտ ենթակայ կողոպուտի, հալածանքներու, ամէն տեսակ հարուածներու: Աղջիկները բռնի կը ծախէին:

Հասանք Ռաս-ուլ-Այն:

Քղիէն ելած կարաւաններու մնացորդացին մեծամասնութիւնը միացուցին Խարբերդէն եկած գաղթականներուն ու այս անգամ ուղղակի՝ Տէր-Զօր:

Իսկ մեր կարաւանէն չնչին մաս մը պահեցին Ռաս-ուլ-Այն:

Հոն, մեզի, այսինքն 10էն 15 տարեկան տղաքը մեր նահատակներուն դիակները հաւաքել ու նետել տունին փոսերու մէջ: Ապա միշտ դրամ հաւաքելու միտումով, յայտարարեցին որ մէկ ոսկի տուողը կը փոխադրուի Հալէպ: Քանի մը ընտանիքներ կրցան վճարել: Մայրս եւս, տուաւ 4 ոսկի, այսինքն բոլոր ունեցած եւ չունեցած դրամը, ու գացինք Հալէպ: Իսկ միւսները քանի մը օր վերջ տարած են Դամասկոս:

Հալէպի կայարանը մեզի միացուցին յատկապէս Սեբաստիոյ եւ այլ շրջակայ գաւառներէ գաղթականներ: Ապա փոխադրուեցանք Համա: Համա մեզ տեղաւորեցին երկու յարկանի ախոռներու մէջ որ նոյնիսկ կենդանիներու համար անյարմար էր:

Հոս, սովը, համաճարակը եւ փոխանցիկ հիւանդութիւնները ըրին տասնեակ եւ հարիւրաւոր զոհեր:

Քոյրս եւս, կմախքացած, անճանաչելի դարձած մեր ձեռքերուն մէջ մեռաւ ախոռին մէկ մութ անկիւնը: Իր դիակը կապեցին աւանակի մը վրայ եւ տարին նետեցին այլ մեռելներու հետ, որոնց մարմինները փլուրներ կազմած էին դաշտերուն մէջ:

Գիշեր մը, այդ ախոռներէն մայրս, եղբայրս եւ ես ուրիշներու հետ լեցուցին ձիու սայլակներու մէջ (մէկը միւսին վրայ) դէպի Հոմս քաղաքը տանելու համար:

Մայրս, գիշերը ճամբորդութեան ընթացքին մեռաւ: Ոստիկանները առին վար եւ նետեցին դիակը դաշտերուն մէջ: Դեռ աչքերուս առջեւ կը տողանցէ այդ մեռելակուլ դաշտը ուր ձգեցի աշխարհի ամէնէն թանկագին հարստութիւնը՝ մայրս:

Մնացինք եղբայրս եւ ես, արդէն որբէ մեռած վիճակի մէջ:

Առաւօտ հասանք Հոմս:

Նոյն տեսարանները մեզ կը սպասէին:

Խաներու, ախոռներու մէջ կուտակուած էին գաղթականները: Ողջերը կ՚ապրէին մեռելներուն հետ:

Այստեղ է որ երբ դիակները կը հաւաքէին, եղբայրս որպէս մեռած վերցուցին տարին: Խելագար սկսայ լալ ու պոռալ· «Ո՛ղջ է, մեռած չէ՛, ինչո՞ւ կը տանիք»: Բարեբախտաբար Աստանայի երիտասարդ մը գնաց դիակներուն մէջէն հանեց, վերադարձուց ու յանձնեց ինծի:

. . . Այսպէս անցան օրեր, շաբաթներ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

(Ծննդեան 100ամեակի
եւ մահուան 40ամեակի առթիւ)

Զարիֆեանը մեծ կրթութիւն չէր ստացել: Զքաւոր ընտանիքի զաւակ, կանուխ որբացած եւ մեծ եղբօր խնամքի տակ ապրած: Անհունօրէն աշխատասէր էր, որոնող եւ մինչեւ վերջը սովորելու փափաքով տարուած: Մի քանի ամիս եղել էր Մոսկուա եւ հետեւել Ստանիսլաւսկու կուրսերին, իբրեւ ազատ ունկնդիր: Այդքան միայն: Բայց իր բնածին տաղանդը եւ աշխարհահայեացքը, մի մեծ դպրոց եղան իր համար: Նա արդէն տարիների փորձ ունեցող դերասան էր, բայց տասնեակ անգամ խաղացած մի դեր, երբ ուզում էր նորից խաղալ, նա օրերով կրկին ուսումնասիրում էր, որոնումներ էր կատարում, ցանկանալով տալ աւելին, քան նախորդ խաղարկութեան ժամանակ:

— Եթէ Օթէլլօ ես խաղում, — ասում էր Զարիֆը, —ամէն անգամ խաղալիս աշխատիր մի նորութիւն տալ, խաղի, ձայնի, միզ-անսէնի, դիմախաղի մէջ:

Նա անսովոր ուրախութիւն էր զգում, երբ տեսնում էր մի որեւէ սկսնակի մէջ լաւ խմոր կայ: Ուրիշների նման չէր պատնէշում նրա թռիչքները, այլ ոգեւորում էր, խրախուսում եւ աւելի պատասխանատու դերեր վստահում:

Լուրջ էր փորձերի եւ ներկայացումների ժամանակ: Փորձերին խստութեամբ չէր վարւում դերակատարների հետ, այլ համբերութեամբ բացատրում էր, հասկացնում դերակատարներին: Փորձերից եւ ներկայացումներից յետոյ, նա դառնում էր ուրիշ մարդ· ուրախ, չէն-շող, զուարթ եւ կատակաբան:

1927ին, Ֆրանսայում մի ամբողջ սեզոն միասին եղանք:

Փարիզում թզուկ մի դերասան դաւեց նրան: Դառնացաւ մեծ արուեստագէտի ոգին, բայց երբ հրաւիրեցին Մարսէյլ եւ շրջապատուեց ազնիւ մարդկանցով ու դերակատարներով, խաղաղուեց իր հոգին: Միասին ներկայացումներ տուինք Մարսէյլում, Լիոնում եւ Վալանսում: Երբեք դժգոհութիւն չլսեցի նրանից: Ներկայացումների նիւթական յաջողութիւն կամ անյաջողութիւն նրա վրայ չէին ազդում, բայց բարոյական անյաջողութիւն, նրան տխրեցնում էր: Երբ հարցնում էինք·

— Պարոն Զարիֆեան, ի՞նչպէս անցաւ խաղը:

Եթէ լաւ էր, ասում էր·

— Օրհնեալ լինէք:

Իսկ եթէ վատ էր անցել, ասում էր·

— Օ·ր·հ·ն·ե·ա·լ·.. լ·ի·ն·է·ք·..:

Մեկնեց Յունաստան եւ Եգիպտոս: Մօտաւորապէս մի տարի մնաց այդ կողմերում: Այնքան էլ գոհ չէր վերադարձել: Կազմակերպեցի հրաժեշտի վերջին ներկայացում, բեմադրեցինք Ա· Ահարոնեանի «Ոսկի Հէքեաթ» թատերգութիւնը: Նիւթապէս եւ բարոյապէս անցաւ շատ յաջող:

Զարիֆը մեկնեց Ամերիկա: Յաճախ գրում էր ինձ: Իր նամակները պահել եմ արխիւումս մասունքի նման: Հրաւիրեց ինձ Ամերիկա: Գրել էր հետեւեալը·

— Եկ ինձ մօտ: Պարոն Վրացեանը յանձն է առել պատրաստել «Հին Աստուածներ»ի սենարիոն· մի բարի մարդ էլ խոստացել է նիւթապէս օժանդակել այդ գործին: Եկ, շարժանկարի կը վերածենք Շանթի այդ հոյակապ գործը: Դու կը խաղաս Աբեղայ: Համարեա բոլոր դերակատարները կան այստեղ:

Բայց ես անձնական պատճառներով չկարողացայ գնալ: Այդ գործն էլ, ինչ-ինչ պատճառներով չէր յաջողուել:

1937ին լսեցի նրա մահուան գոյժը: Ցնցեց իմ հոգին:

1967ին, երբ այցելեցի Հայաստան, արուեստի թանգարանում յատուկ բաժին էր յատկացուած մեծ դերասանին: Այնտեղ տեսայ իմ նուիրած Օթէլլոյի արան: Յուզուեցի: Վերջերս կարդացի, որ Հայաստանի արուեստի թանգարանի ղեկավարներից Աղնաւուրեանը Ամերիկայում հանդիպել է Զարիֆեանի աղջկան Յոդիկին, որը Աղնաւուրեանին է յանձնել, Զարիֆի ամբողջ արխիւը, նամակները, աֆիշները, ստացած նուէրները: Այդ ձեւով հարստացած կը լինի Զարիֆեանին յատկացուած բաժինը:

Զարիֆեանը ոչ միայն ազնուագոյն մարդ էր ու մեծ արուեստագէտ, այլ նաեւ մեծ հայրենասէր: Պաշտամունք ունէր Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի հանդէպ:

Ես հաւատացած եմ, որ մի օր Աղամեանի, Սիրանոյշի, Զարիֆեանի եւ Սեւումեանի աճիւնները պիտի փոխադրուեն Մայր Հայրենիք եւ հայրենի հողին յանձնեն արուեստագէտների պանթէոնում:

Իսկ հիմա Արուեստի թանգարանում գուրգուրանքով պահւում են մեծ դերասանից մնացած մասունքները:

Զարիֆեանները քիչ են ծնւում: Զարիֆեանները երբեք չեն մեռնում:

Մ· ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

եւ ամիսներ: Շուրջ 9 ամիս էր որ լքած էինք մեր տունը, մեր ծննդավայրը Քղի: Կորսնցուցինք հայր, մայր, քոյր, մօրաքոյրներ, հօրեղբայրներ, զարմիկներ եւ զարմուհիներ եւ այլ հարազատներ: Մեր գերդաստանէն 28 անդամներ մեզի հետ ճամբայ ելան: Մնացինք եղբայրս եւ ես:

Գիշերեցինք փողոցներու մէջ:

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ մեր միակ մտահոգութիւնն էր՝ կտոր մը հաց, աւելի ճիշդ ուտելիք մը ճարել, թէ ան ըլլայ հաց, գարի, խոտ կամ ուրիշ բան:

Մէկ օր, այլեւս բոլորովին ուժասպառ եւ յուսահատ, վրաս քանի մը ցնցոտիներ, բոպիկ կը թափառէի աննպատակ եւ մոլորած: Անցնելով արաբ վաճառականի մը ցուցադրած ապրանքներուն առջեւէն, խոշոր բայց մութ աչքերով կը դիտէի: Կրնայի միայն դիտել: Վաճառականը խղճալով վիճակիս ըսաւ. «Եկուր քեզի վրաններուն տակ բնակող Արաբներուն (Պետեվիի) տանիմ, հոն քեզի որպէս պատակ կը պահեն: Ուղտերը եւ ոչխարները կ'արածես ու գոնէ կանոնաւոր հաց մը կ'ուտես»: Պատասխանեցի որ ինծմէ փոքր եղբայր մը ունիմ եւ չեմ կրնար բաժնուիլ իրմէ: Ան ալ թող գայ, աւելցուց արաբ վաճառականը: Ու գացինք:

Գացինք Արաբներուն քով: Աշխատեցանք: Ըրինք մեր ուժերէն աւելի վեր գործեր, յոգնեցանք, բայց ապաստան մը գտանք եւ մանաւանդ կուշտ փորով կերանք:

Մնացինք Պետեվիներուն մէջ բաւական ժամանակ: Չեմ գիտեր քանի շաբաթ կամ ամիս բայց գիտեմ որ, օր մը, 1916ին հանդիպեցանք ճամբու մը վրայ հայ դաղթականի մը որ մեզ ըսաւ թէ այլեւս Հայերը պիտի վերադառնան իրենց տեղերը: Այս լուրը առնելով, եղբօրս հետ որոշեցինք գիշեր մը փախչիլ: Եւ փախանք: Գացինք Հոմս եւ հոն գտանք գաղթական հայրենակիցներ: Բայց դարձեալ թշուառութիւնը մեզ պատեց: Դարձեալ սկսանք թափառիլ մինչեւ որ իմացանք թէ մօրաքոյրներէս մէկը երկու զաւակ աղջիկներով կը գտնուի Դամասկոս:

Առանց սպասելու բռնեցինք Դամասկոսի ճամբան: Խանէ խան, որբանոցէ որբանոց վերջապէս գտանք: Մօրաքոյրս մեզ տեղաւորեց քրիստոնեայ գիւղ մը ուր ապրեցանք քանի մը ամիսներ, զբաղելով հողագործութեամբ եւ խաշնարածութեամբ:

1917ի վերջաւորութեան, երբ արդէն պատերազմը որոշ դիրքեր սահմանած էր, փոխադրուեցանք Տէօրթ-Եօլ:

Տէօրթ-Եօլ, գտանք բաւական թիւով Հայեր եւ առաջին անգամ ըլլալով տեսանք զինուած Հայեր: Առաջին անգամ ըլլալով տեսանք հայկական եռագոյնը:

Երկու տարի մնացինք հոն: Մեր բաժինը բերինք ինքնապաշտպանութեան եւ ազատագրութեան կռիւներուն:

1919ի վերջերը անցանք Պոլիս:

Պոլսէն եկանք Մարսէյլ 1923ին: Մարսէյլ իմացանք որ հօրեղբօրս զաւակներէն մէկը ողջ է ու կը գտնուի Պոլիս: Յաջորդ տարին ան ալ միացաւ մեզի Մարսէյլ:

×

1915ին, Քղի քաղաքէն գաղթականութեան ճամբան առին աւելի քան 3500 Հայեր: Ջարդերու աւարտին ողջ մնացած ու Քղի վերադարձած են հազիւ 10, 15 ընտանիքներ: Ընտանիքներ բաղկացած միայն կիներէ եւ երախաներէ:

Այժմ Քղին ամայի ու անմարդաբնակ է:

Քանդուած են բոլոր գիւղերը, որոնց մէջ տեղաւորուած են փոքր թիւով գաղթական Թուրքեր, մուհաճիրներ:

Ամբողջ Քղիի ներկայ բնակչութիւնը հազիւ 8էն 10 հազար կը հաշուուի, մինչդեռ առաջ 100 հազարի կը հասնէր ան: Ականատեսներու համաձայն, Քղին ամբողջովին ծածկուած է խիտ անտառներով, ուր կը վխտան վայրի գազաններ: Գիւղերու միջեւ չկան յարաբերութիւններ: Մարդիկ միայն խումբերով կը յանդգնին գիւղէ մը ուրիշ գիւղ այցելել:

Թուրքը աւերած է երբեմնի Քղին:

Չկան այլեւս անոր քարաշէն գիւղերը, սրբատաշ քարերով կառուցուած եկեղեցիները, դպրոցները եւ շէնքերը:

Չկան այսօր հազար ու հազարաւոր իմ տարեկից քոյրերն ու եղբայրները:

Բոլոր անոնց համար որոնք անթաղ ու անշիրիմ նահատակուեցան չոր ու ցամաք ճամբաներու վրայ, բոլոր անոնց համար որոնք նախընտրեցին մեռնիլ քան յանձնուիլ ու ուրանալ, թող այս քանի մը սիւնակները ըլլան երբեմնի Քղիէն ափ մը հող եւ չունչ մը աղօթք:

ԳԱՌՆԻԿ ՃԱՌԱՅԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՈՂԱՅԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ ԵՐԿՐԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

Ամերիկացի լրագրող Սթիվըն Ռոպըրթս Ուրֆա այցելելով այն եզրակացութեան եկած է, թէ հողային բարեփոխումը դանդաղ կերպով փոփոխութեան կ'ենթարկէ գիւղական կեանքը երկրին հեռաւոր արեւելքը:

Նորափթիթ կանաչ ցորենը, որ կը ծաղկի այս չոր հողին վրայ, ինչպէս նաեւ հասկերու տակ տարածուող հողը, կը պատկանին գիւղացիներուն: Այս հողուփոյթը, դիտել տուած է լրագրողը Հէրըլտ Թրիպիւնի մէջ, շատ դանդաղ կ'արձանագրուի, քանի, իրականութեան մէջ, տրամադրելի հողին մէկ տասներորդէն նուազը միայն բաժնուած է ցարդ: Աւելին, ոչ ոք պատասխանը գտած է երկու հրատապ հարցերու: Նկատի առնելով, որ անհրաժեշտ տարածութեամբ մշակելի հող չկայ, ի՞նչ ապագայ վերապահուած է հողազուրկներուն: Երկրորդ՝ թէ հող ստացողները արդեօ՞ք դատապարտուած են մինչեւ իրենց կեանքին վերջը տուայտելու գիւղական աղքատութեան մէջ:

Այսուհանդերձ, բան մը փոխուած է Ուրֆայի մէջ: «Ամէնէն յատկանշականն այն է, որ մենք մեզ այժմ ապահով կը զգանք: Անցեալին, չէինք գիտեր, թէ ի՞նչ կրնար պատահիլ մեզմէ ոեւէ մէկուն յառաջիկայ տարի», յայտարարած է լրագրողին Ահմէտ Այքութ, երիտասարդ հողագործ մը, որ անցեալին երբեք հողատէր չէ եղած:

Հողագործական Թուրքիան, յատկապէս արեւելքը, հինէն ի վեր կառավարուած է կէս աւատապետական դրութեամբ: Մեծ հողատէրերը կամ՝ աղաները, յաճախ շառաւիղներն եղած են ու են օսմանեան հին ընտանիքներու կամ ցեղապետներու: Ուրիշներ՝ խորամանկ առեւտրականներ, ստորճանաբար հողեր ձեռք ձգած են պարտքերու տակ կքած գիւղացիներէ:

Ուրֆայի մէջ, — ընտրուած առաջին նահանգը ծրագրի գործադրութեան, — 51 գիւղեր կը պատկանին մէկ աղայի եւ 72 գիւղեր ալ մէկ ընտանիքի կամ տոհմի: Գիւղեր, ամբողջութեամբ, յաճախ իբրեւ օժիտ կը տրուին եւ, տասը գիւղացիէն մէկը ափ մը հողի տէր չէ:

Այս անարդարութիւնները՝ հողային բարեփոխումներու տրամադրութիւններ առթած են 1930էն ցայսօր. սակայն միշտ ալ ոտնակոխուած եւ ապարդիւն անցած են աղաներու շահադէտներու պատճառով: 1973էն, այսինքն հողային բարեփոխումը մշակուելէն ի վեր 80.000 արտավար հող միայն բաժին հանուած է 1616 ընտանիքներու: Մօտաւորապէս 25.000 ընտանիք պատահական ձեւով հող պիտի ստանան, երբ դիմում կատարողներու թիւն եղած 70.000 ընտանիք: Ծրագիրով 30 համագործակցականներ (քօօփերաթիվ) կեանքի պէտք է կոչուած ըլլային, մինչդեռ ներկայիս երկուքը միայն կը գործեն: Անհրաժեշտ է ունենալ 200 գիւղատնտես, բայց տրամադրելիներու թիւը միայն 80 է: Այս տուեալները ամերիկացի լրագրողին հայթայթած է Վետաթ Տօնմէզ, վարիչը ծրագրին գործադրութեան, Ուրֆայի շրջանը:

Բարեփոխման արդիւնքները, այսուհանդերձ, արդէն նկատելի են Սերինս, Այքութի գիւղը:

Վերջերս, առաւօտ մը, խումբ մը գիւղացիներ ընկերակցած են երեք այցելուները, մինչեւ գիւղին մէկ տունը. հողին փռուած վառ գոյնի գորգերու վրայ կկըզած, արարողական շուքով հրամցուցած են թէյ եւ, ապա, սկսած են պատմել իրենց կեանքը:

Անցեալին, օսմանեան տիրապետութեան 500 տարիներուն, այս շրջանը Սուրիայէ չէր անջատուած սահմանագլուխով. այսօր, արդէն, մշակոյթի խառնաշփոթութիւնը դեռ ակներեւ է: Ասոնք հաւանաբար, եւրոպական երկրի մը միակ քաղաքացիներն են, որոնց մայրենի լեզուն արաբերէնն է: Երկար պատմուճաններ ունին (խօսքը ճէլեպիէի մասին է) եւ գլուխնուն կ'անցընեն երկար փաթթոցներ՝ նման Մերձաւոր Արեւելքի բնակիչներու. արեւելեանին կողքին են արեւմտեան ձեւի բաճկոններն ու սփորէ վերարկուները: Կիները՝ աչքէ հեռու, քաշուած կը մնան անկիւն մը, թէեւ նոր ձայներիզի գործիք մը հպարտութեամբ ցուցադրութեան դրուած է սեղանին վրայ:

Ցեխէ շինուած անոնց հին հիւղակները, — միայն մուկի յարմար տարածութիւն ունեցող, ինչպէս դիտել տուած էներկաներէն մէկը, — կը նմանին հալելու վրայ եղող թխագոյն մեկոնի խորանարդներու: Ներկայիս, Համագործակցականը նիւթական միջոցներով կ'օգնէ, որպէսզի նոր տուներ բարձրանան՝ բարձր ձեղուններով, փայտեայ դուռներով եւ ապակեայ պատուհաններով: Առաջին անգամ ըլլալով արեւը կը սկսի շողալ տուներէ ներս:

Ատեն մը, Սերինսի ամբողջ հողերը կը պատկանէին մէկ աղայի. մեծ տուն մը շինած էր գիւղի եզրին եւ առիթէ առիթ կ'այցելէր գիւղ: Գիւղացիները, մեծամասնութեամբ, դէպի արեւմուտք կը չուէին ամէն ամառ՝ Ատանայի բամպակի դաշտերը աշխատելու համար, իսկ ձմեռը, աղայի արտօնութեամբ, հուլօրէն իրենց օրերն ու գիշերները կ'անցընէին այստեղ: Քիչեր կ'աշխատէին աղայի հողերու վրայ եւ փոխարէնը իրաւունք ձեռք կը ձգէին մշակելու կտոր մը հող՝ իրենց հաշւոյն:

Մուսա Զաղլա ութ հոգինոց ընտանիքի մեծաւոր է: Ընտանեօք 500 տոլար կը շահէին ամառը, դաշտի աշխատանքով: Կէսը ուտեստեղէնի՝ կը ծախսուէր, կ'ըսէ ան, մնացեալն ալ հագուստ-կապուստի եւ հին պարտքերը գոցելու: Ձմեռը տոկալու երբեք դրամ չեն ունեցած եւ, երբեմն, քիլօ մը շաքար գնելու համար հարկադրուած էին դրամ փոխ առնել:

1976ին, առաջին տարին բարեփոխումի կիրարկութեան, Զաղլաները ապահոված են շուրջ 1800 տոլար: Ներկայիս անհրաժեշտ քանակութեամբ ուտելիք ունին, մանաւանդ՝ պարտք չունին: Գիւղացիներէ ոմանք իրենց նոր շահը յատկացուցած են հաճի դառնալու. Մեքքէ երթալով. երկուքը՝ ինքնաշարժ գնած են:

Սպառողական ընկերութիւնը մուտք գործած է Սերինս, ինչպէս նաեւ նոր մըտայնութիւնը:

— «Հին օրերուն, երբ աղան գիւղ ժամանէր, բոլորս ալ գինքը դիմաւորելու կ'երթայինք, կը յիշէ Իսմայիլ Քահվէճի. աղային առջեւ շուներու նման էինք, ոտքով հրելու՝ ուրիշ ապաւէն չունէինք: Եթէ կից տար մեզմէ մէկուն՝ մեր կեանքին վերջն էր: Այժմ հոգ չենք ըներ, թէ կուգայ կամ ոչ»:

— «Այս հոգեփոխութիւնը կրնայ քաղաքական նշանակութիւն ունենալ: Անցեալին, այս մարդիկը առանձին ձգուած էին Պետութեան կողմէ, մեծ հողատէրերու ողորմածութեան յանձնուած էին, կ'ըսէ Մուսա Եալչին, գիւղատնտեսը, որ Սերինսի Համագործակցականը կը վարէ: Հողատէրերը միջնորդներն էին մարդոց եւ Պետութեան միջեւ, եւ հողային բարեփոխումի հիմնական նպատակներէն մէկն է վերջ տալ իրաց այս կացութեան: Կը փորձենք ինքնավստահութիւն ներշնչել անոնց, ըսել իրենց, թէ ի՛նչպէս պէտք է պաշտպանեն իրենց իրաւունքները»:

Սերինս դեռ քանի մը քիլոմեթր հեռու է սալայատակ ճամբայէն: Դեռ դպրոց չունի, ոչ ալ ռադիոյ ցանց, իսկ ելեկտրականութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով թերեւս գիւղ հասնի մէկ ամիսէն: 29 ընտանիքներէ եօթը հող չունին եւ կրնան երբեք չունենալ: Խօսք կ'ըլլայ նոր ճարտարարուեստներու եւ աշխատանքներու մասին, սակայն գործնական ոչ մէկ քայլ առնուած է ցայսօր: Ոմանք դեռ կը սպասեն աղայի ժամանումին: Սակայն, ինչպէս կ'ըսէ Զաղլա, այժմ մենք մեր հողը ունինք, որով հիմա միայն Ալլահին կը սպասենք:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (326)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՓԱՆԱԿԸ

Սանտրիկօ առանց բերանը բանալու դաշոյնը կուրծքին վրայ, կռնակին վրայ գետին փլաւ:

Էմփերիա, սառ կտրած, կարծես թէ մղձաւանջի մը ներկայ ըլլար, առանց բերանը բանալու դիտեց այս ահռելի տեսարանը:

Ապա, նաւավարին երեսը լաւ մը զննելէ յետոյ ահ ու սարսափի մատնուած, մրմնջեց.

— Պիանքայի հայրն է, հայրը...:

— Այո, Պիանքայի հայրն է, ըսաւ Սքալապրինօ ծանրակշիռ շեշտով մը:

Եւ առանց ուրիշ որեւէ բառ աւելցնելու, պոռնիկին մազերէն բռնելով զայն տափանակին առջեւի մասը քաշեց:

Էմփերիա չդիմադրեց, բայց իր ծամածռած շրթունքներէն սա բառերը թըռան.

— Մնաս բարով սէր, մնաս բարով կեանք (Ատտիօ լամորէ, ատտիօ լա վիթա):

Սքալապրինօ զայն գրկելով գլուխէն վեր բարձրացուց եւ տափանակին եզերքը գալով դուրս:

— Արդարութիւնը կը գործադրեմ:

Եւ բազուկները բանալով, պոռնիկը ծով նետեց:

Մեղաւոր ու ոճրագործ կնոջ մարմինը ջուրերուն խորը իջնելով աներեւութացաւ...:

Սքալապրինօ Էմփերիան ծով նետելու համար այնպիսի անսովոր շարժում մը ըրաւ, որ տափանակը շրջեցաւ եւ ինքն ու Սանտրիկօն ծով ինկան:

Այս միջոցին քանի քայլ անդին աղաղակ մը թնդաց, բայց Սքալապրինօ չլսեց աղաղակը:

Լողալով դէպի քարափ ուղղուեցաւ, ոտքը ցամաք դրաւ եւ մութին մէջ աներեւոյթ եղաւ:

Աղաղակը եկած էր այն նաւակէն որուն մէջ քիչ առաջ կին մը մտնելով Էմփերիայի նաւակին հետեւած էր:

Ո՞վ էր այդ կինը, ի՞նչ կ'ընէր հոն, ի՞նչ մտքով Էմփերիայի նաւուն հետեւած էր: Ասիկա առայժմ անորոշ էր, միայն սա յայտնի էր թէ այդ կինը նաւակին մէջ ոտքի կեցած, յուսահատօրէն բազուկները դէպի առաջ երկարած, ականատես եղած էր նաւուն մէջ տեղի ունեցող ահռելի տեսարանին:

— Ի՞նչ, Սանտրիկօ՞ն, Սանտրիկօն Էմփերիայի ծո՞ցը: Առաջ մայրը, յետոյ՝ աղջիկը...:

Ահա այսպէս կը մտածէր փոքրիկ տափանակին մէջի կինը, Ճուանա, որ սակայն, պահ մը յետոյ աւելի ահռելի տեսարանի մը, աւելի քստմնելի պատկերի մը ականատես պիտի ըլլար:

Էմփերիա նաւավարին կողմէ ծով կը նետուէր եւ տափանակը կը շրջէր:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

URGENT — COMMUNIQUE

En raison de l'interdiction de la marche organisée par le C. D. C. A., prévue du Rond-Point des Champs-Elysée à l'Etoile le Dimanche 24 Avril à 17 h. 15,

UN CHANGEMENT INTERVIENT DANS LE CARACTERE DE LA MANIFESTATION :

UN RASSEMBLEMENT EST PREVU

dès 16 h. 45

SUR LE PARVIS DE NOTRE-DAME

à la sortie de la messe solennelle

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Զարուհի Թորոսեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ թէ դրաւոր մասնակից եղան իր սուգին, իր սիրելի քրոջ՝

ՀԱՑԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

Notre-Dame de Paris

Այս Կիրակի, Ապրիլ 24, ժամը 16ին պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին :

Կը պատարագէ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Կը քարոզէ

Փարիզի Արքեպիսկոպոս

ԿԱՐԴԻՆԱԼ Ֆ. ՄԱՐԹԻ

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Ապրիլ 24, Մեծ Եղեռնի 62րդ տարեդարձն է: *Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան* 10*ին կը մատուցուի համադիսաւոր բազմաձայն պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգե-հանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար :*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ՝ 92, *Ռիւ տ'Օպանեը, Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար, հոգեհանգստեան ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ տեղւոյն ժողովրդապետ՝*

ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱԻԻԹԵԱՆ

Կիրակի, Ապրիլ 24, *առաւօտ ժամը* 10.15*ին :*

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

organise à Lyon le Samedi 23 Avril de 10 h. 30 à 16 h. 30 un Stand d'Information. Le thème

LE GÉNOCIDE PHYSIQUE ET CULTUREL DU PEUPLE ARMENIEN

à 16 h. 30 devant le stand rassemblement avec l'intervention du Dr. YVES TERNON et de ARA KRIKORIAN (membre CDCA) *sur le stand le Dr. TERNON signera son livre récemment paru aux éditions du Seuil*

« LES ARMENIENS, HISTOIRE D'UN GENOCIDE »

Lieu : Place Bellecour à Lyon (Côté Est)

Départ des cars :

St. Etienne, Pl. Chabanelle, 14 heures

St. Chamond, devant le café *Le Continental*, 14 h. 15.

Valence, Bd. d'Alsace (face rue Belle Image) 14 h. 15

Grenoble, devant la gare S.N.C.F. 14 h.

Inscription : Tél. : 42-04-02

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մայիս 14ին, Տրջ. վարչութեան ձեռնարկը՝ ժորժ Ե.ի մէջ :

pour vos vacances d'été 77

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages lyon

VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

Week end Ascension en Tunisie

du 18 au 22 Mai 77

Hôtel première catégorie

pension complète

Excursions + transferts compris

Prix : LYON/LYON = 1.190 FR

Beyrouth Liban

Départs en groupes de Lyon

Juillet et Août

Prix intéressants

Nous consulter

Voyages aux Etats-Unis

Tous les mois

Pour deux, trois, quatre ou cinq semaines

A partir de 1.750 FR

Arménie

Départs chaque mois

Prix à partir de 2.980 FR

Groupe du 05 au 19 Août : accompagné par Varoujan SARKISSIAN

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66

Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287

Licence organisatrice : A 529

— 62 ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ —

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը կ'ոգեկոչուի համահայկական ձեւով, հովանաւորութեամբ երեք համայնքներու հոգեւոր պետերուն, հետեւեալ յայտագրով.—

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 10ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին՝ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Նոթր Տամ տը Փարիի մէջ:

Երեկոյեան ժամը 6ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ՝ Շարլ տը Կօլ - էթուալի հրապարակ

Կիրակի, Ապրիլ 24, *ժամը* 17.30*ին հաւաքուիլ Թրամփլէն Շան զ'էլիզէ — Ավընիւ տը Ֆրիէտլանտ :*

Շան զ'էլիզէ եւ էթուալ ըստ օրէնքի

Պանտըրոլ եւ ցուցատախտակ արգիլուած ոստիկանապետութեան կողմէ :

COMMEMORATION DU 24 AVRIL

à

L'ARC DE TRIOMPHE

Dimanche, 17 h. 30, Tremplin Champs-Elysées, Ave. de Friedland.

Banderoles et pancartes interdites par la Préfecture.

Երեկոյեան ժամը 8.45ին՝ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ պատշաճ յայտագրով՝ Սալ Կավոյի մէջ 45, *Ռիւ Լա Պօէսի, Փրէզ 8րդ (Մէթրօ Միրոմէնիլ) ժամը* 20.45*ին :*

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին : Բանախօսութիւններ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին.—

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ.—

ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Հայ Դատի Յանձնախումբի կողմէ կը ներկայացուի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՖԻԼՄԸ

Կը խօսի.— ԻՎ ԹԵՐՆՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 23էն 24, հսկում Մարսէյլի յուշարձանին

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 24, տողանցք Քանըպիէռի վրայ :

Օթոքառները կը մեկնին ժամը 9ին հետեւեալ վայրերէն.—

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ (Յակոբ Էսկիճեան, Մ. Աւտոյեան), ՊՈՒԼՎ. OSSO (Հայկ Սարգիսեան, Յովհ. Յուսիկեան), ՍԷՆ-ԼՈՒ (Գէորգ Գերիքեան), ՍԷՆԹ-ՄԱՐ - ԿՐԻԹ (Վարդան Մուրատեան, ԼԱ ՓՈՆ (Գր. Փիլիկեան), ՊՈՄՈՆ (Աւետիս Եօթնեղբայրեան) :

Exposition de Tapis d'Orient

ARMÉNIENS ANCIENS

du 15 au 30 Avril 1977

Organisée par la Maison

König

25, RUE DU RHONE, EN PLEIN CENTRE DE GENEVE

Occasion unique pour amateurs et connaisseurs de se procurer des pièces rares à des prix très avantageux

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ *Կարսի* տէօնէր

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին* վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու-պէօրէկ*

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ :

ՓԱԿ է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.841

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.841

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՊՐԻԼ 24

Այսօր դարձեալ մեր սրտերը խորան դարձուցած՝ ազգովին, ջերմեռանդ երկիւղածութեամբ կ'ոգեկոչենք խնկելի յիշատակը մեր մէկուկէս միլիոն անթաղ նահատակներուն, որոնք զոհուեցան ազատութեան ճանապարհին վրայ, յանուն ազգութեան ու հայրենիքի:

1915 Ապրիլ 24ը պատմական թուական մըն է, որ կը խորհրդանշէ Մեծ Եղեռնը:

Սակայն 1915ին չէ, որ սկսաւ ու վերջացաւ ցեղասպանութիւնը: Առանց շատ հեռուները երթալու, յիշենք 1894–96ի համիտեան համատարած ջարդերը եւ 1909ի կիլիկեան ջարդը: Եթէ առաջինները արդիւնք էին օսմանեան բռնակալ վարչաձեւին, վերջինը սահմանադրական կառավարութեան — ոճրագործ Իթթիհատի — սարքած առաջին սպանդն էր:

«Մեծ Եղեռն»ը վերջ չգտաւ 1918ի Զինադադարով:

Զինադադարին Հայութիւնը յաղթական էր: Սահմանին միւս կողմը կեանքի կոչուած էր Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը: Դարերու ստրկութենէն ետք ստեղծուած էր «Հայաստան» պանծալի անունը կրող Պետութիւն մը, որ պաշտօնապէս ճանչցուած էր յաղթական դաշնակիցներուն կողմէ: Անկախ Հայաստան դաշնագիր կը կնքէր այս վերջիններուն եւ պարտուած Թուրքիոյ հետ: Իր հողային իրաւունքները համընդհանուրապէս կը ճանչցուէին:

Արդէն Կիլիկիան կը գրաւուէր նախ Անգլիացիներու, յետոյ Ֆրանսացիներու կողմէ: Հայկական Լեգէոնի կամաւորները կը հասնէին իրենց երազներու իրականացման: Յաղթական մուտք կը գործէին «ցանկալին Կիլիկիա»:

Միջագետքի, Արաբիոյ, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի անկիւններէն կ'ազատագրէին հրաշքով վերապրող բեկորները եւ կը տեղաւորուէին Կիլիկիոյ մէջ:

Պոլիս կը գրաւուէր դաշնակիցներուն կողմէ: Վոսփորի մէջ կը խարսխէին անգլիական, ամերիկեան, ֆրանսական, իտալական ու յունական մարտանաւեր: Անսովոր խանդավառութեան օրեր կ'ապրէին օսմանեան մայրաքաղաքի Հայերը: Նորանոր թերթեր կը հրատարակուէին: Նոր գրքեր կը տպուէին: Նոր միութիւններ կը կազմուէին: Գրական, թատերական, մէկ խօսքով մշակութային կեանքը զարթօնքի ու վերելքի նոր շրջան մը կ'ապրէր:

1918 Հոկտեմբեր 30ի Մուտրոսի Զինադադարի համաձայնագրով դաշնակիցները ամէն մանրամասնութեամբ կ'ապահովէին իրենց շահերը: Սակայն կը մոռնային Հայերը:

Մինչ պատերազմի նեղ օրերուն անոնք լայն խոստումներով կ'օրօրէին Հայերը՝ ազատագրելու համար զանոնք Թրքական տիրապետութենէն, Զինադադարի համաձայնագրին մէջ ո՛չ մէկ յօդուած կը դնէին զինաթափելու համար Անատոլուի Թրքական բանակները:

1919 Մայիս 15ին Պոլսոյ գրաւման բանակին կողմէ Փոքր Ասիա կը ղրկուէր Մուսթաֆա Քէմալ՝ իբրեւ թէ տեղւոյն անդորրութեան հսկելու համար:

Այս կարգադրութիւնը վճռական, խսկապէս ճակատագրական դեր խաղաց ո՛չ միայն Թրքահայաստանի, այլեւ հանրապետական անկախ Հայաստանի համար:

Քէմալի «միլլի» շարժումը արագօրէն զարգացաւ օրհնութեամբ յաղթական դաշնակիցներուն, որոնց թշնամի էին երէկ: Դաշնակիցներէն ետ չմնալու համար, Մոսկուան ալ փութաց դրամով, զէնքով ու զրահով քաջալերել քէմալական շարժումը: Արդիւնքը պիտի ըլլար Հայաստանի անկախութեան կործանումը:

Կիլիկիոյ մէջ Ֆրանսացիները անջատ համաձայնագրով 1921ի վախճանին Թուրքերուն յանձնեցին Կիլիկիան: Անապատներէն ճողոպրած հարիւր հազար Հայեր անգամ մը եւս արմատախիլ եղած իբրեւ գաղթական ապաստանեցան Սուրիա եւ Լիբանան:

Բրիտանիոյ, Սեւ ծովու եզերքը եւ ներքին գաւառները վերադարձող տարագրուածներ շուտով արմատախիլ պիտի ըլլային:

Իզմիրի աղէտը 1922 Սեպտեմբերին եւ Պոլսոյ ու շրջանի դաշնակիցներուն կողմէ պարպումը 1923ի գարնան կատարեալ պիտի դարձնէր ցեղասպանութիւնը:

Ապտիւլ Համիտ, Իթթիհատ, Միլլի շարժում հետեւողականօրէն շարունակած են Հայերու բնաջնջումը: Այսօրուան Հանրապետական Թուրքիան արժանաւոր ժառանգորդն է իր պապերուն ու հայրերուն:

Ի զուր է, որ Անգարա իրար անցած է ղառնուկի վերածելու համար գայլը: «Ցեղասպան» մակդիրը խարանուած է Թուրքի ճակտին: Պատմութիւնը վկայ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍՐԲԱԶԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔ...

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Մանկութիւնից աշխարհում ես մի կորած քոյր ունեմ,
Սեւազանգուր ու սիրուն ես մի կորած քոյր ունեմ:
Եաթաղանի բերանից, ահից, մահից հալածուած,
Գաղթի ճամբին ոլորուն ես մի կորած քոյր ունեմ:
Թէ լուր ունէք, ասացէք, քանի՛- քանի՛ տարի է
Իմ յոյսերն են օրօրում, ես մի կորած քոյր ունեմ:

ՍԱՐՄԷՆ

Կ'ըսուի, կ'ըսեն

— «Պէտք է աչքով տեսնել, հասկնալու համար կատարուածը, պէտք է կրել մորթին վրայ, ապրա՛ծ ըլլալ»:

Տեսանք աչքով, կրեցինք մեր մորթին վրայ, ապրեցանք ողջ սերունդով: Բայց կը թուի թէ փիզիքական ցաւին դրոշմը նուազ ներգործօն է ժամանակի եւ միջոցի տարածութեան մէջ, մարդ էակին վրայ, քան հոգեկան տառապանքը: Մարմինը շուտ կ'ընկնուի, բայց եթէ կրցաւ տոկալ՝ կը վերականգնի նոյնքան արագ:

Ցաւը, արիւնող վէրքը, երբ անցնին, միեւնոյնն է, օր մըն էր թէ տարի մը՝ տարբերութիւնը մեծ չէ: Խորունկ վէրքերու սպիներ կան, որոնք ոչ մէկ սարսուռ կը պատճառեն այլեւս, իբրեւ թէ ուրիշ մը կրած ըլլար անոնց ցաւը, ու մենք, ըլլայինք անտարբեր վկաները, հեռաւոր օր մը պատահած դէպքի մը:

Մեր ապրած դժոխքը հազուադէպօրէն սրտի նմլում կը պատճառէ այլեւս, քիչ անգամ կը բանայ արցունքին ու վիշտին ճամբաները: Ուրիշներ չեմ գիտեր, բայց ինծի այդպէս է: Թերեւս անոր համար, որ մեր մարմինները դեռ շատ մատղաշ էին որպէսզի տառապանքին սեւ հունտը կարենար արմատ բռնել այնտեղ, եւ հոգիները դեռ մանուկ եւ անպատրաստ՝ ըմբռնելու համար իմաստը մեծ Ողբերգութեան, որուն զոհերն էինք, ու նահատակ՝ ականատեսները:

×

Մտքի թաքուն վիճակ մը ունիմ ես: Սկիզբները՝ պատահական անդրադարձում մըն էր, բայց կրկնուելով - կրկնուելով՝ դարձաւ անտանելի յաճախանք մը:

Մանկապարտէզ մը կը մտնեմ: Ծլըլուն պզտիկ խումբ մը կայ առջեւս, թակ մը լեցուն խնդութիւն: Յանկարծ, սեւ ծակէ մը փսփսացող յուշարարի մը պէս, ներքին ձայն մը կ'ըսէ ականջիս.

— Ուրեմն այսպէս հրեշտակներ կարելի՞ է եղեր հազարներով խեղդամահ ընել... Ասո՞նց կը նմանէին արդեօք աւազներուն մէջ թաղուած մանուկները...

Մանչուկ մը կը բռնեմ, կը նայիմ աչքերուն, վազվտուքէն՝ թռնիրի հացի պէս կարմրած այտերուն:

— Այս մէ՞կն ալ արդեօք կրնային նետել վառած թոնիրին մէջ...

Պարահանդէս մը: Հայ տղաք եւ աղջիկներ կը պարեն:

— Ասո՞նք ալ հարէմներու եւ Տէր Զօրներու մէջ պիտի հալէին, եթէ այն օրերուն աշխարհ գային..

Դեռատի մայր մը, կուրծքին սեղմած նորածինը, օրօր կ'ըսէ:

— Պիտի համարձակէի՞ն քանդել Տիրամայրը յիշեցնող այս պատկերը...

.

Պատկե՛րը: Ա՛յդ պատկերով, ա՛յդ տարիքին՝ կը յիշեմ մայրս, դեռ ոչ իսկ մէկ տարու քոյրս գրկին մէջ: Մեռած էր մանկիկը: Համայի եւ Հալէպի մէջտեղ դաշտ մըն էր:

— Ասիկա այստեղ թող քնանայ, վերջը կուգանք կ'առնենք, ըսաւ, դրաւ քարի մը տակ, քաշեց թեւէս ու քալեցինք, որպէսզի կարաւանէն ետ չմնանք: Գիշեր էր: Գիշերը երբեք չլուսցաւ, քարին քով մնացած այդ մանկիկին համար, ու պատկերը երբեք չաղօտեցաւ մտքիս մէջ: Բայց՝ պատկեր մըն էր: Կը յիշեմ, ու չեմ յուզուիր, չեմ զգար, հազիւ թէ անորոշ տխրութիւն մը, հեռաւոր, անանուն յիշատակ մը որ քոյրս էր: Բայց կը բաւէ որ այդ տարիքով պզտիկ մը տեսնեմ անծանօթ հայ մօր մը ծունկին, եւ մտածեմ՝ թէ կրնար եւ ա՛յս մէկը իր զաւակը լքել քարի մը տակ ու քալել երթալ, սուր ցաւ մը, ճանկռտող պաղ սողուն մը կը շարժի ներսէն...

Կը յիշեմ, ըսի, — «Մեղք է, մայրիկ, կը մսի», ու քաշելով փէշէն, կ'ուզէի որ ետ դառնանք եւ լաթով մը ծածկենք: — «Քալէ՛», ըսաւ, այնպէ՛ս խորթ ձայնով մը որ մայրիկիս ձայնը չէր: Ցետոյ, զիս առաւ շալակը, ու քալեց: Փուշեր կային ճամբուն վրայ, կայծքարի պէս սուր - սուր խիճեր: Տխուր յիշողութիւններ են այս ամէնը, փուշերը, ցաւերը, մեռելները: Կը համակեն թախիծով ու ցաւ չեն տար այլեւս: Բայց անմիջապէս որ սկսի երեւակայութեան խաղը, ապրող մայր մը պատկերացնեմ նոյն պայմաններուն մէջ, քանանեայ մատղաշ հայ կին մը որ մէկ զաւակը մեռած կը թողու դաշտին մէջ ու միւս զաւակը գրկած կ'երթայ միանալու տառապանքի կարաւանին՝ այդ պահուն... այդ պահուն .. կը զգամ թէ ոնի՛ր գործելը մեղք չէ...

.

Ապրուածը, մորթին վրայ կրուածը՝ կը փոխուի մորթին հետ, կը սպիանայ՝ տարիներուն հետ: Մարմնին վէրքը մարմինը կը բուժէ: Անբուժելին՝ հոգիի վէրքն է, մնայուն մղձաւանջը, որ չի փարատիր, եւ ապրողներուն զուարթ դէմքին վրայ իսկ կը տարածէ յաճախանքին ստուերը մեռածներուն:

Սրբազան յաճախանք մըն է ատիկա, որ իւրաքանչիւր ապրող Հայ պիտի կրէ — պէ՛տք է կրէ — ընդմիշտ եւ յաւիտեան: Տասնամեակ մը եւս՝ ու արդէն Եղեռնը տեսնող սերունդը կ'անցնի, եւ գալիք սերունդները — աւելի բախտաւոր ու երջանիկ, կը հաւատա՛մ — պիտի յիշեն ու երբեք չմոռնան: Ու պատմութեան էջերուն մէջ թաղուելէ առաջ, լաւ է որ մտքի նիգով մը փորձեն պատկերացնել անցեալը, հին չարաշուք եղելութիւններուն նո՛ր դերակատարներ սահմանեն երեւակայութեամբ, ապրող ու շնչող սիրելիներ տեսնեն անդարձ ու անհետ կարաւաններուն մէջ, եւ ա՛յն ատեն կրնանք վստահ ըլլալ, թէ իրապէս կը զգան ու կ'ապրին անցեալը:

Ապրողներ կրնան մոռնալ իրենց ապրածը:

Ներքին խորունկ վերապրո՛ւմն է որ պիտի արժեցնէ յիշատակը մեռածներուն, եւ իրաւունքը նոր ծնածներուն..:

ԵՐԳԻ ՎԵՐԱԾՆԵՆՔ ՎԷՐՔԸ

Տարուէ տարի ոգեկոչելով Հայաջինջ Սարսափները, մենք պիտի ունենանք մէկ մտածում, — երգի վերածել վէրքը:

Երգ՝ հայ ժողովուրդի յաւիտենականութեան:

Երգ՝ հայրենիքի ամբողջացման եւ անկախութեան:

Երգ՝ խաղաղութեան, շինարար ու յարատեւ աշխատանքի:

Երգ՝ մշակոյթի զարգացման եւ ստեղծագործութեան:

Երգ՝ ներքին կազմակերպութեանց զօրացման եւ ներդաշնակ համակեցութեան:

Այս բոլորը պիտի կազմեն արուքայլերգ մը ինքնապաշտպանութեան, ո՛ր ափին ալ ինկած ըլլանք:

Ա՛յդ կը ներշնչեն աւելի քան մէկ միլիոն ջարդուփշուր ոսկորներուն բեկորները:

Այդ ճիգն է որ ոչ միայն կանգուն պիտի պահէ մեզ, այլեւ պիտի դառնայ ջլատիչ մղձաւանջ մը՝ Հայութեան բոլոր թշնամիներուն համար:

Երէկ ալ երգ մըն էր մեր կեանքը, — աղօթք եւ կարօտ ազատութեան:

Տեղ-տեղ երգն ու մաղթանքը վերածուեցան դղրդագին մարտակոչի, սարսելով լեռ ու ձոր, կամ սուլթանախնամ եւ ցարանիստ ոստաններ:

Ձեռ ձեռքի տուին խալմն ու քըրիստոնեան, գերեզմանատան մը վերածելու համար Արեւմտեան Հայաստանը:

Եւ սակայն, հալածական եւ աքսորական ժողովուրդը այս փլուզումին ալ դիմացաւ, ստեղծելով հայրենիքի մը կորիզը Արարատեան դաշտին վրայ, ինչպէս եւ չէն բոյներ՝ օտարութեան մէջ:

Ինչպէս հայրենիքը, նոյնպէս այդ բոյները ծաղկեցան յարատեւ ոգեղինութեամբ, վէրքը երգի վերածելու վճռականութեամբ:

Շ.

ԷՋԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿ

ԶՕՀՐԱՊ

ՕՐԱԳԻՐԸ

Հինգշաբթի, Յունուար 12, 1915

Փաստ փաստի վրայ կը դիզէ Գերմանիա հաստատելու համար բացայայտ սուտ մը. այն թէ՝ պատերազմի պատասխանատուութիւնը իր վրայ չի ծանրանար: Այս ղուր ջանքը կը բացատրուի սըտով որ Գերմանիոյ համբաւը խսպառ խեղդուեցաւ այն արեան ծովին մէջ որ այս պատերազմը կազմեց:

Գերման ժողովուրդը աւելի խնայուած չէ այս աշխարհին մէջ, բայց ան էր որ պատերազմի մթնոլորտը ստեղծեց եւ ամէն առթիւ հրաւէր կարդալու հոգեբանութեամբը զինք կառավարողներուն չափ պատասխանատուութեան բաժին ունի:

Ամէն անոնք որ ազգերու գլուխը կը գտնուին իբրեւ կայսր ու թագաւոր, իշխան կամ զօրավար, առանց վտանգի մը այն ղրկել պատերազմի, հին դարերու ասպետներու փառքը վերահաստատել եւ ժողովուրդը ազատել այն սակաւաթիւ վայելողներու ճանկէն որոնք վարիչներ կը կոչուին:

Շաբաթ իրիկուն, Յունուար 23, 1915

Այսօր Հարպիէ դացեր էի: Համայնլ փաշային քով գտնուած միջոցիս, տեղի ունեցած խօսակցութենէ մը վերահասու եղայ որ Պր. Կենտատիէֆ պուլկար պետական մարդը, վեց միլիոն արժողութեամբ լուբլիա Թուրք զինուորական վարչութեան յանձնելու պայմանագրութիւն մը կնքած է խիստ նպաստաւոր ձեւով մը:

Այս գործին վերաբերեալ օրինակն մէկ կէտի մասին իմ կարծիքս հարցուեցաւ, եւ այս առթիւ բուն պայմանագրութիւնը տեսայ որ Հոկտ. 27ի թուականը կը կրէր:

Պր. Կենտատիէֆ երեք ամսուան մէջ վեց միլիոնի լուբլիա պիտի յանձնէր փոխարժէքին կանխիկ վճարման դէմ: Ասիկա պուլկար պետական մարդոց մէջ կաշառակերութեան յառաջդիմութիւնը կը ցուցնէ: Ահաւասիկ պուլկար «հայրենասէր» մը որ օտար Պետութենէ մը, առեւտուրի ձեւին տակ, կաշառք ստանալու կը նուաստանայ: Ասոնկ դարշանքներ չեմ կարծեր որ բացառութիւն ըլլան:

Այսպիսի աղտեղութեանց հեղինակները եւ պետական անձնաւորութիւն կոչուած մարդիկը մէկ կողմ նետելու եւ ժողովուրդներն ուղղակի իրենցմով կառավարելու ժամը հնչած է:

Հինգշաբթի, Ապրիլ 10, 1915

Ա.

Բաւական ատեն է տող բան գրած չունիմ: Պատերազմական վիճակը որ առաջ այնքան կը վրդովէր զմեզ, տակաւ (վարժութեան հետեւանքով) իր տարօրինակութիւնը կորսնցուց: Հարկաւ միշտ ամենամեծ հետաքրքրութեամբ կ'ուզենք դէպքերն իմանալ, բայց այսչափ միայն:

Վերջին օրերուն կարեւոր դէպքը, Դաշնակիցներուն կողմէ Տարտանէլի դէմ սկսուած նախապատրաստական գործողութիւններէն ետքը կատարուած յարձակումին ձախողանքն է: Այս յաջողութիւնը Թուրք շովենութեան վերջին մխիթարանքներէն է:

Երկու օր առաջ Սեւ ծովու նեղուցին դէմ ռուսական թնդանօթներ որոտացին, դիմադրութիւնը կրնայ երկար ըլլալ շնորհիւ Գերմանացիներուն, բայց հիմակուց Կ. Պոլսոյ ճակատագիրը ըստ իս վճռուած է. քանի մը ամիս չանցած Կ. Պոլիս պիտի դադրի Թուրքիոյ մայրաքաղաքն ըլլալէ:

Բ.

Ուրիշ տեսարան մը որ ազգերու բարոյականին մասին մեծ վաւերագիր մըն է. այն ալ վերջին պահուն Հելլէնաց դըրժումն է Դաշնակիցներուն հետ քալելու համար տրուած որոշումին: Վենիզելոսի անկումը Հելլէնաց ցոյց կուտայ հելլէն ազգին նկարագիրը: Արդէն բոլոր արեւելքի ազգութիւնները միեւնոյն բարոյական նկրտումի ապացոյցը տուին աշխարհի:

Բոլորն ալ Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի շնորհիւ ազատութիւննին, անկախութիւննին վերստացած՝ բոլորն ալ միացած են իրենց բարերար ազգութեանց դէմ ապերախտ գտնուելու տխուր դերին մէջ: Ստրկութեան դարերուն անկումին մէջ մնացած ազգերու բաժինն է սա: Անգլին, Պելժիան իր վեհանձնութեամբը հիացումի կը տանի մեզ:

Վստահ եմ, ափսոս, որ Հայերս ալ Հելլէններէն աւելի ստորին երեւան պիտի գայինք, եթէ երբեք կարգը մեզի եկած ըլլար:

Գ.

Ուրիշ տեսարան մը, ոչ նուազ ապշեցուցիչ: Աչքովս տեսայ պաշտօնակիցներ որոնց համեմատ Թուրք կառավարութենէն կաշառք կը ստանար Կենտատիէֆ, պուլկար քաղաքական մարդը. այս կաշառքը անոր եղբօր անունով Օսմ. չինարարական իշխանութեան վաճառուած կարգ մը նպարեղէններու պայմանութեան մէջ ծածկուած են:

Ով գիտէ որ ատոր մէկ մասը նոյնիսկ Ռատուլովսկիին ձեռքը չանցնիր:

Ստրկութենէ հազիւ դուրս եկած ազգութիւններ, եւ քանիերորդ դարու չահաբեր իրականութիւնը, — ահաւասիկ ինչ արդիւնքներ կուտան:

Կիրակի, Ապրիլ 25, 1915

Պատահեցաւ ինչ որ պիտի պատահէր. երէկ գիշեր ոստիկանութիւնը շատ մը ձերբակալութիւններ ըրաւ Հայերէն, բոլոր գլխաւոր Դաշնակցականները: Նախ Ակնունի, Զարդարեան, Փաշայեան (Զարդարեանի տղան առտուն կանուխ տուն եկաւ հաղորդելու այս լուրը): Յետոյ շատ մը բժիշկներ եւ գեղագործներ, ով գիտէ ինչ պատճառով, եւ յետոյ ամէն նշանակութենէ եւ կարեւորութենէ զուրկ կարգ մը մարդիկ, (այս կամ այն կրասէննեակին չինած ցանկէն քաշուած հաւանաբար):

Ի՞նչ պատճառով: Դաւադրութի՞ւն — անհիմն:

Զգուշութեա՞ն, կամ հակահարուա՞ծ, այլուր պատահած դէպքերու զոր կ'անգիտանանք այստեղ այս ժամուն: Բիչ ատենէն պիտի իմանանք:

Եւ ահա, ես, ազատ. գիտեմ թէ, իրօք, այս ձերբակալուածներու գլուխը կը գտնուիմ, եւ գիտեմ թէ ինչ պատճառով ինծի խնայուած է:

Հիմա Վարդգէսը եկաւ. ան միայն ազատ է. գացինք քաղաքական պետերու տունը: Խօսեցանք, անօգուտ:

Դաշնակցութիւնը Իթթիհատին կողքին եւ օգտին աշխատելէ վերջը, ահաւասիկ անոր հարուածին տակ:

Կիրակի, Մայիս 1, 1915

Գաւառներէն գաղտնապէս հասած լուրերը ամէն տեղ ձերբակալութիւններ կ'իմացնեն: Պատանդներու այս գործը գերման զինուորական մտայնութեան արդիւնք:

Ո՞ր օրին վերապահուած է Հայոց ջարդը:

Կիրակի, Մայիս, 8, 1915

Այսօր պտոյտ մը ըրի Տոքթ. Դաւիթեանի հետ: Խօսեցանք՝ Միացեալ Նահանգներէն ուղղակի Գերմանիա դիմում կատարել տալու մասին:

Ամէն մարդ իր պարտականութեան գըլուխը պէտք է գտնուի, վհատելու չէ:

Տոքթ.ը կըցեր էր համոզել Պատրիարքը որ վերադառնայ իր աթոռը:

Իփրանոսեան վաճառատունը կարգախօսք մը գտեր է իր բազմաթիւ մասնաճիւղերուն ղրկելու համար, որոնց գլուխը գտնուող պաշտօնեաները չարունակ ձերբակալուելու վրայ են: Բոլոր սնտուկներուն մէջ թուղթի մը վրայ խոշոր տառերով գրուած երկու բառեր — ՎՀԱՏԵԼՈՒ ՉԷ, ՎԱԽՆԱԼՈՒ ՉԷ:

Հաւնեցայ այս երկու բառին. այս կըրնամ ըսել, երբ դժուարութեան հանդիպիմ:

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՔԱՐԱՑԱԾՆԵՐԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Սա ժայռերը որոնց վրայէն բազէները կը ճախրեն եւ օձերը կը սողան սուլելով, ուր մամուռներ փաթթուելով անոնց կողերուն վրայ գորշ կանանչ մը կ'երանգեն, առենօք, աւանդութիւն մը կ'ըսէ, այդ հսկայ ժայռերը մարդիկ էին մեզի պէս:

Անյիշատակ ժամանակի մը մէջ՝ այդ խոպան տեղէն հպարտ ամբոխ մը կ'անցնէր, հեռու երկիրներէ եկող հարսնեւորներու խուժան մը, ու թմբուկին, զուռնին ձայնը, երգողներու, ծնծղաներու հընչիւնը, զգեստներուն շողիւնները՝ հեռուն, դաշտերուն մէջ կ'երկննային, ու հարսը քօղին մէջ ծածկուած՝ իր գեղեցկութիւնը կը պահէր: Յանկարծ անզուսպ փափաք մը կ'ունեցնէ հարսին սիրտը՝ որ դէմքը բանայ ու վայրի սիրով մը իր գեղեցկութիւնը անծանօթ տեղերուն ցոյց տայ. կը նետէ քօղը ու իր աննման դէմքը արեւին կը ցուցնէ: Այն ատեն, անոր գեղէն ու հպարտութենէն զայրացած, բնութիւնը անէծքով կը շանթահարէ բոլորը հո՛դ, այդ տեղը. եւ անփոփոխելի այլակերպութեամբ, մարդիկը քար կը դառնան՝ անշարժ, ու համր:

Հիմա, մշտական սպասումով՝ անոնք կը սպասեն հոն. անոնց մէջ կը նշմարուին խանդարուած, աւրուած դիմագծեր՝ մանուկի, պառաւի եւ պարմաններու. վայրենի աչքեր կան ահռելի սեւեռումներով՝ մոլեգին արտայայտութեամբ մը բաց մնացած. կծկուած, խորշոմած երեսոյթներ կ'երեւան որ կարծես լալու կը պատրաստուին, ու չեն լար. և ցաւ մը կը յայտնուի, ցաւ մը որ զիրենք տանջած է իրարու վրայ խռնուած սեղմ կամ անջատ՝ անծանօթ էակներ որոնք սակայն՝ առասպելի զրոյցէն դուրս, խուսափող նմանութեամբ գծուած իրական պատկերներ ցոյց կուտան: Աստուան արեւին տակ եւ իրիկուան մարող ցոլքերուն լոյսովը՝ անոնք յաւիտեան պիտի փայլին հոդ:

Աւանդութիւնը այդ դժբախտներու պատմութեան՝ քարերուն եւ ապառաժներուն մէջ՝ յուսատու, մխիթարող հաւատք մըն ալ գրած է. հոն ուխտատեղի մը եղած է ուր հիւանդները, ցաւածները վերջին ապաւէնի մը յոյսով, կիները մանաւանդ, այդ ցուրտ քարերուն կը տանին իրենց տառապանքները, եւ միամիտ դիւրահաւանութեամբ մոմ մը կը վառեն ու ետ կը դառնան: Եւ ժայռերը միշտ յոխորտ ու խիզախ՝ իրենց գլուխները կ'երկարեն երկինքին մէջ, ուր երբեմն դարնան ճերմակ ամպի կտորներ կանգ կ'առնեն անոնց վրայ եւ մանր փրփուրներով կը ժանեկազարդեն զանոնք. վայրի թուփեր եւ կանանչ թփիկներ կը բուսնին վէրերը անոնց ծերպերուն մէջ, կայծակը կը զարնուի երբեմն ու կտորներ կը փրցնէ անոնցմէ. եւ մռայլ օրերուն, անձրեւներու ատեն, ագռաւները սո՛ւր, սո՛ւր կը ճչեն, անձրեւը սողալով վար կ'իջնէ ու հովերն ալ շաչելով անոնց վըրայէն կը վազեն:

Անցորդներու նայուածքները վեր կը դառնան մերթ ահաբեկ՝ հսկայ բարձրութենէն. եւ վրդովուած յուզումով կը հարցնեն անոնք ինքնին թէ իրա՞ւ այս քարերը մարդ եղած են ատենով, կեանքը իրա՞ւ անոնց մէջէն ալ անցած է, ու քա՛րերը որոնց վրայ անհամար թռչուններու հազարաւոր փետուրներ ցրուած են:

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ

ԳԵՂԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ա.

Աշունն եկեր ձմրան բարեւ կը բերէ, ամպերը գլխնուս վրայ ձիարշաւ կը խաղան: Ամպերն ուղտի, մարդու, ամէն բանի ալ նմանութիւն կը ներկայացնեն, ա՛ղբար, ճիշդ ու ճիշդ կարաւան կը կազմեն, գինով հարսնաւորներու պէս իրար կը հալածեն, իրարու հատ հատ ճօկաններ կը նետեն, իրար կը մեռցնեն, ջախջախ գանկերէն ու ցրցխատծ (*) ողներէն նոր անօրինակ կենդանիներ կը ծնին անմիջապէս, իրենց ծնողէն խոշոր ու տարօրինակ:

Երէկ առաւօտ ես պիս պահ մը անոնց մէկուն վրայ երեւակայեցի. վիթխարի եղ մըն էր, ամէնէն ծերն ու ծանրաքարը. ադին Մայրամ լեռը կ'աւլէր, ցուլը Թլանծկայ բլուրէն ալ խոշոր, եթէ մեր Ծովակին մէջ կայնէր, վզին թալերը անկասկած չոր կը մնային:

Ըրի, չըրի, սեւ գաւակին վրայ չնկըլքեցայ: Ի՛նչ բարձր, ի՛նչ այլայլիկ ու երազային երեւոյթներ: Մազերուս տակըտիքը (**) փուշ փուշ կ'ըլլի, գլուխս կը դառնայ, վար նետուելու փորձեր կ'ընեմ, չեմ յաջողիր: Կաքվուն լեռը, Ս. Զաքար, ամէնէն բարձր գարդմանակ կրող լեռները դաշտին լայն փորին վրայ պըստիկ մզտիկ պորտեր կ'երեւին, տեղ տեղ մութմլոր պլպլումներու բացխուփ փայլով աչքի կուգան ու չեն գար Սև գետակի օձապտոյտները, Արածանիի կաղձի ալիքները: Ծովակն իր գոյնով վերի կապոյտէն ինկած շափիւղայ կ'ըմբռնեն, ձեւով՝ նման ճիշդ փիղի կաշիի մը, որ գետնին վրայ բացուած ըլլի, յայտնի ոտքերուն տեղը, գլխուն կողմը, մէջքը որ Հազար – Պապային կռթնցուցած է: Մարդն անասունէն չի տարբերիր, նախրորդը նախիրին մէջ կը կորսուի, աննշմար կը մնայ. մրջիւններ չեն ասոնք, բայց անշուշտ մարդ ալ չեն, հոն լերան կողին վրայ, դաշտին երեսը բան կ'ընեն: Այդի, ծառաստան՝ սափրիչի խանութէն նետուած կեղտոտ թնճուկներու պէս կ'երեւան, մեր գիւղն ու միւսները իրարու մօտիկցած ղրացի թաղեր եղած են: Ու կը մտածեմ, Խ. գիւղին Գամգլուխ Հաճի Աղան ո՞ւր կը մնայ, հիմա ո՞ր թոնիրի եզերքը կը հռհռայ, եթէ իր տունն է, ի՛նչ վայրագ բերան բացած է հիմա հարսին ու կնկան երեսին, շատ չուզեր, պզտիկ մը, արցունք մը գինի, կը դընկեղնայ (***), ու սակայն ո՛չ հարսը ո՛չ իր աղամորդին մաիկ չեն ըներ, երէկուընէ արդէն ջուր հանած է նստած տեղը, կը քաշուի՞: Այս ալ ինչո՞ւ միտքս ինկաւ:

Բայց երկնակապոյտին ալ դրացի ըլ

(*) Ցրցխատծ. ցրուած, բաժնուած: (**) Տկտիք. տակը: (***) Գենկեղնալ՝ պաղատիլ:

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ

մ՛ը, հիանալի է: Արծիւը սաւրհանդակ կարգել, երկրի վրայ ուզածիդ ու սիրածիդ հետ տուր ու առ ընել, քուլայ ամպերու ծոցը պառկիլ, անոնց կոյս կուրծքերուն վրայ երազել, սա հարաւի հովին ժպտող զոյգ մը չնաշխարհիկ նեղոնէն բուրող հետ առաւօտի շաղերով օծուիլ: Աղօթքիս մէջ չուզե՞մ որ հոգիս այս համբով երկինք տանէին: Դեռ ամպերէն վեր ինչե՛ր կան: Այսպէս աշխարհքն ելած էր մտքէս, շատ հեռուն կ'ապրէի. Թէ վարը մարդեր կան, որ հազար ցաւերու ու բիւրաւոր աէրտերու մէջ կը հնհնան:
Վա՛յ ինծի. մեղաւորին երկինքն ալ երդիք կ'ըլլայ եղեր ակնթարթի մէջ. մեծ եզս անտառի գոմէշի մը փոխուած էր, եզջիւրներէն առհեղ, յանկարծական բոնցեր ժայթքեցին, աղիքներէն տիեզերք սարսեցնող գոռում գոչումներ լսուեցան. կռնակը կլխկռտեցաւ, սրունքները բզիկ բզիկ եղան, արեւելք արեւմուտք տար – տըղնեցան, ուրիշներ ալ լեռ, ժայռ յօրինեցին, կամուրջ կազմեցին, բան մը կայուն չմնաց ոտքերուս տակ. ու ես ինքզինքս, երազի մէջ թռչող ու սթափողի մը տպաւորութեամբ, առջի նստած տեղս, մեր ցածուկ երդիքին վրայ գտայ:
Անցան ժամեր, կէսօրը կը մօտենար, արեւը խփուած էր, գիշերուան չափութ. ա՛լ վարն եմ: Վերը նորէն խրարանքով ու որոտում:
Մէր են ամպերն որ՝ վարը երկրագործին ձեռքը ծոցը կը-թողուն, արտերն անջրդի ու երաշտ, իրենք անհոգ անոնց վրայ կը ծաղրեն ու խաղեր կ'ընեն:
Ահա տարափներու փոխուած՝ վար կը հոսին, սար ձոր կը լուան, մեր աշնանցանը ու Պետիկենց խաշխաշը կը բուսցնեն:
Հիմա կը հասկնամ թէ Աստուծոյ արեւն ու անձրեւը չըլլէր, ի՛նչ վիճակ կ'ունենայինք: Մարդուն բանիլ, դատիլը անօգուտ է, փեթակ չի լեցներ: Գեղը հաստատուելէս ասդին շատ աւելի խորունկցած է այս մասին համոզումս, թէ մեր քրտինքն ու մեր եզները արտը չեն կրնար արգասաւորել, եթէ վերինները վար չգան ու անոնց հետ միեւնոյն լուծը, միեւնոյն սամին չանցնեն վիզերնին: Յաւիտեան օրհնեալ մնայ Իր տունը:

Է.

Յակո՛բ, սիրելի՛ս, լեռէ լեռ, թուփէ թուփ, գացիր, ա՛լ չհայեցար ետիդ: Յուշք մը հինէն, խօսք մը, բարեւ մը ինկած տեղէդ, թուղթ եթէ չկար, թռչունին յանձնէիր, թռչուն չկար, հովերուն ըսէիր:
Խեղճ մայրիկդ դրան էտին օղիկ – օղիկ քու կարօտովդ կ'էրի, գնաց, չգրեց կ'ըսէ, ո՞ւր մնաց, ո՞ւր կ'ապրի, ուրո՞ւ հետ կ'ապրի, ո՞ր ճամբաներէ անցաւ, ի՞նչ տեսաւ ու անցաւ ճամբան: Ու ծովը, ատ մեծ ջուրը առաջին տեսնելուն, որքանի՞ արդեօք վախ անցուց, կ'աւելցնէ, ինքը որ գիւղին ճըուըլտուն առուակին ու վտակին հոսանքէն կը սոսկար:
Մայրիկդ քեզմէ, քու շուքէդ, քու յիշատակէդ ալ բան մը չգտնելով որ գգուէ կուրծքին սեղմած, շատ հեղ այգին կ'երթայ, ու հոն վերի պատին տակը քու տնկած ծիրանիիդ բունը կը գրկէ, տերեւները կը շփէ, ծիրանիին տերեւները աչքին, երեսին վրայ կը շփտէ, ու՝ շատ անգամ ալ մոռցած թէ՝ անոր քովը ուրիշ ծառեր ալ կան, ինքը միայն ան ծիրանին կը ջրէ, ջուր չգտնայ, արցունքով կը ջրէ:
Իրիկուն մը, չեմ յիշեր ո՛ր իրիկուն, մանգաղ, մատնոց մէջքս, դաշտերէն կը դառնայի, յոգներ էի հըլկելու (*) աստուածան, աչքս գետինը չէր տեսներ, մայրդ դրան վրայ՝ նոր դարձեր էր աղբիւրէն, ու տեսայ որ լեցուկ կարմիր կուժ մը կար առջեւը: Բարեւ մը հազիւ կրցայ հանել բերնէս. «Բարին արեւդ» ըսաւ, խուր-պան, ջո՛ւր առ, ծարուեր ես, խմէ՛ կուշտ կուշտ ու պուտ մըն ալ Յակոբիս տեղը խմէ: Իրաւ, ա՛յնպէս ալ ծարուած էի որ կոկորդս կ'այրէր, խմեցի քու տեղդ ալ ու մօրս անոյշ կաթը յիշեցի:
Մայրդ դրան վրայ նստած, քանի մը իր տարեկիցներուն ու վիճակակիցներուն հետ, իրար վրայ կը հովարէին: Մայրեր, որոնց գիտէիք թէ՝ շատն էր որ լեռնէն անդին ղարիպ տղոց կարօտով կ'աղընծին, շատերն են որ ճամբուն ճամբորդին կը հարցնեն, փախող թռչունին կը ձէնեն, հողերուն երեսը ոտքի հետք կը փնտռեն, ու հովերուն բերնէն ղարիպին շունչը կը հոտուըտան:

Ցողներ էի, երկար չէի կրնար սպասել, դրացի կնկան մէկը ատ ատեն, փիս դէպի մեր տունը ճամբու կը դնէր միամիտ հարցումով մը, որ դեռ չեմ մոռցեր ու ան ատենէն ի վեր կսկծցնող բան մը կը մնայ հոգիիս վրայ: «Մեր տղաքն ալ կը տեսնե՞ն հիմա ան լուսնկան, որ հոն է ու այսչափ մօտը մեր երդիքներուն»: Ես բերանս չբացած՝ անդիէն մօրդ ըսածները լսեցի: «Այդչափ մխիթարութիւն կայ արդէն, Կուլիկ, արեւն ալ լուսնկան ալ ամէն օր, ինչպէս մենք, անոնք ալ մեր տղաքը կը տեսնեն: Աստծու լոս երեսին մեռնիմ, որ այնչափ մը բան ալ մեզի տուեր է»:

Ու յետոյ քովինները ըսին որ մայրիկդ շատ օր տանիքը ելած, ան ատեն, որ լուսնակը ձեր տանիքին վրայ կը կախուի, հոն առանձին մենախօսութեան պէս բան մը կը մրմնջէ, բան մը կը խրկէ լուսնակին, ինչ որ իրենք բոլորն ալ կրնային ըսել ու իմ ալ յիշողութեանս մէջ մնաց.

Լուսնկեա՛կ, ուսկա՞յ կուգաս,
Հայր Աբրամու ծովուն վըրէն.
Դուն դեղին, ձինդ դեղին,
Մօրուքդ եկեր, գօտիդ դեղին,
Մատ մը հաց տամ տեղը տար,
Պուտ մը ջրիկ, ղարիպիս,
Երբոր տեսնես դուն ըզինք,
Թող անգամ մը կաթս իշէ,
Վերջը չի լայ գերեզմանս:

Մեզի, գիւղացւոցս վիճակին գալով, եթէ կը հետաքրքրուէիր, ամառն անցաւ, սիրելիս, հունձքը վերջացաւ, ալ վաղը ու միւս օրը, չենք գիտեր թէ՝ ի՞նչն է որ գեղի մարդուն համար աղուոր յոյս մը պիտի ծիրանաւորէ, գեղի մարդուն՝ մեզի, որ ետ ետ հրուելով, մրջնառին պէս հողը մեզի գերեզման կը փնտռենք:
Եթէ կը հետաքրքրուէիր իրօք, ասկէ վերջը խօսք պիտի տայի քեզի, որ գեղը, գեղի մարդերը ու անոնց ապրած աւուր մթնոլորտը օրը օրին գրչի նիւթ պահէի: Վստահ ըլլայիր որ գրելու փորձիս մէջ, ուրիշներուն պէս չափազանցութիւններ պիտի չընէի: Ես արդէն չեմ սիրեր պերճ չաղակրատութիւնները: Այդ խենթութիւնը գուցէ ան ատեն յարմար ըլլար, երբ մենք հոս հարսնիքի ցնծուն աղմուկներուն մէջ՝ զուարթ վայրկեաններ ըմբոշխնէինք ու ձեզ ալ հոս հրաւիրելու կերպ մը չգտնելով, քաշաղակներուն լեզուն գործածէինք: Կարելի է բան մը պիտի չհասկնայիր աս առաջին նամակէս, որ յուզումի մէկ ժամիս կը հանդիպի գրել: Օդը մշուշ, ձմեռը ցուրտ, աղբիւրները ցամքած, ձմեռը արջառներու հիւանդութիւններով սկսաւ ու գարնան ցանքը ընելու համար, կ'երեւի, տարեխին, օձերուն ու կրեաներուն պիտի դիմենք: Մօրդ բարեւին հետ, ընդունէ իմ ալ տաք տաք համբոյրներս: Մտերիմդ,

Բիւրակն, 1901

(*) Հըլկել, հալիլ, մաշիլ:

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

ԱՐԻՒՆ

Տժգունօրէն յոյսին բոլոր շուշանները թափեցան,
Օրերուն անգթութեանը մարմարներէն ի վար,
Մահուգումօրէն եւ անդադար.
Եւ արբշիռ եւ ուխտուած հոգիներն այլեւս հանեցին
Իրենց յաղթանակի եւ երազի վերարկուն երկար.
Գերեզմանուող իրիկուններուն հետ,
Եւ աւերումի համայնապատկերին դիմաց:
Գարուններուն խենթեցնող գեղեցկութեանը տեղ,
Տրտմութեան երկաթէ ձիւն մըն է որ կը հոսի,
Մեր բոլորին անմխիթար որբութեանը վրայ,
Եւ կարծեմ արիւրալից ու ճինայօրյց ջուլհակներ
Հեռաւոր ու մթին արուարձանի մը մէջ այսօր,
Անդադարանքով, բոլորը մէկէն,
Մեր սեւ օրերուն խոնաւ պատանքը կը հիւսեն...
Մինչդեռ անագորոյն եւ անարեւ հոկտեմբերներ,
Սառած լուսնկային հետ միանկ,
Տարիներէ ի վեր, ամէ՛ն գիշեր, ամէն գիշեր,
Կեանքին անյուսութիւնը կ'անձրեւեն մեր վրայ:
Աւա՛ղ, առաջ արշալոյս մը կար որ քաղցրութեամբ կը ծագէր,
Եւ իմ, յաւիտենական երազս երջանկօրէն,
Անկէց ինծի՝ մտածումիս համար ծաղկադաշտեր կը յօրինէր,
Եւ պսակներ իմ բաց ճակատիս եւ ճնարիս մանկական,
Աւա՛ղ, առաջ արշալոյս մը կար որ բուրաստանի մը նման կը ծաղկէր,
Երբ անմեղութեան աւազանը հայելին էր իմ հոգիիս,
Երբ լիներուն եղէգներն իմ շունչիս մէջէն խաղաղութիւնը կ'երգէին...
Երբ մայրական Յոյսին ստինքները յափրացումն էին շրթունքներուս,
Երբ ադամանդէ լուսնկան առաքեալս էր եւ մտածումս ահագին:
Եւ կապոյտ խորութիւնն անրջային ջուրերուն
Աստուածային ապարանքն էր իմ դողդոջուն եւ պատանի ստուերիս...
Բայց այսօ՛ր, բայց այսօ՛ր, ես այս ամէնուն առջեւէն,
Սարսափահար եւ աչուըներս փակած կը փախչիմ...
Վասնզի գիտեմ որ բոլոր արշալոյսները Նուիրական հողին,
Տարիներէ ի վեր, մեր արիւնէն են կարմիր...

ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ափ մը ցորեան ափերուդ մէջ
Թող լեցընեմ, կըտրի՛ճ Որդիս,
Կըտրիճ Որդիս, գօտի՛ն մէջքիս.
Թող մանկալ բազուկներէդ
Քըսան ցուլի արիւն անցնի,
Եւ եղեւնի քու հասակէդ
Քըսան տունի սիւնը կանգնի.
Ու երբ թիւովը մատերուդ
Սերմանես քու սերմընցուն՝
Հըննձես թիւո՛վն աստղերուն:

Ափ մը ցորեան գըլուխդ ի վար
Թող որ թափեմ, թոռնի՛կ սիրուած,
Թոռնիկ սիրուած, ցո՛ւպըս ծաղկած.
Թող ճակատիդ վըրայ գըրուի
Հարիւր սաղմոս իմաստութեան,
Եւ ուսերուդ վըրայ դըրուի
Տապանակը ըզգաստութեան.
Ու երբ հօտիդ օր մ'այցելես՝
Թող քու ափիդ գարիին
Հազար ոչխա՛ր երկարին:

Ափ մը ցորեան մազերուդ մէջ
Թող որ տեղամ, վա՛րդ թոռնուհիս,
Վարդ թոռնուհիս, պըսակ շիրմիս.
Թող այտերուդ վըրայ շողան
Ամէն գարուն նո՛ր կակաչներ,
Եւ աչքերուդ մէջը լողան
Ամէն ամառ նո՛ր ճաճանչներ.
Ու երբ տըղնկես ճիւղ մ'ուռիի
Ամէն ապրիլ դուն տեսնես
Իր շուքին տակ կանա՛նչ քեզ:

Ափ մը ցորեան ծոցերուդ մէջ
Թող որ ցանեմ, Հա՛րսըս աղուոր,
Հարսըս աղուոր, սէ՛րս հեռաւոր.
Թող անկողնիդ ակօսին մէջ
Հասկ մը ծըլի՝ լըման շարքով,
Եւ օրօրած օրոցքիդ մէջ
Արշալոյսնե՛ր ըղնջեն փառքով,
Ու երբ կըթես քառսուն երինջ
Դոյլերուդ մէջ մակըրդի
Կաթը՝ արծաթ, դալն ոսկի:

Ափ մը ցորեան, ափ մը ցորեան
Ա՛յ իմ պառաւ, ա՛յ իմ Աննա,
Մեր գըլխուն ալ թող ո՛ր տեղայ.
Թող չըսառի՛ արեւն աշնան
Մեր մազերուն ձիւներուն մէջ,
Ջըմարի՛ մեր մոմն իրիկուան
Ժամուն մարմար սիւներուն մէջ՝
Ու երբ դըրուինք ա՛լ գերեզման՝
Մեր ներքեւ հո՛ղը, Աննա՛,
Քիչ մը կակո՛ւղ թող ըլլայ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իրենց սիրելի եղբօր՝ Տոքթ. Յակոբ Խուպէսէրեանի, Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան 1000 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայկ Պայրամեանի կսկծալի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Դաւիթեան 100 ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (առանալ Յառաջէն)։

×

Ոմն (Պանթօյէն) 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Հայկանոյշ Թորոսեանի մահուան ի յիշատակ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը, գլխաւորու – թեամբ Դաւիթ Եպս. Սահակեանի, խորազգաց ցաւակցութիւններ կը յայտնէ վարչութեան ատենապետ Պր. Ս. Սարեանի իր կնոջ՝ Էլիզապէթ Սարեանի մահուան առթիւ։

×

Մարսէյլէն ընկ. Ասատիկ Աչճեան կ'ողբայ իր վաղեմի սիրելի ընկերոջ՝ Սարգիս Սարգիսեանի մահը, ցաւակցութիւն կը յայտնէ որդւոյն Ասատուրի, ընտանեկան պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 100 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պ. Ազատ Սէրէնկիւլեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր–Վարդանեան 50 ֆր., Թապաքեան ընտանիք 100։ Տիկ. Արշալոյս Արգարեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Ժորժ Եառըլեան 100, Պ. Ն. Հէլվաճեան, Տէր եւ Տիկ. Ջամանդեան, Օր. Անահիտ Տօրումեան 50ական։ Նուէր Տիկ. Վ.Եհանոյշ Պասմաճեանէ ի յիշատակ Պ. Աբրահամ Թօնկուրեանի, 50 ֆր.։

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Թաղէոսեանէ, իր ամուսնոյն՝ Աւետիս Թաղէոսեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգստին առթիւ 250 ֆր.։ Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկ. Թաշճեան (Տեսինէն) 30 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ա. Մաղաքեան 20 ֆր.։

URGENT — COMMUNIQUE

En raison de l'interdiction de la marche organisée par le C. D. C. A., prévue du Rond-Point des Champs-Elysée à l'Etoile le Dimanche 24 Avril à 17 h. 15,
UN CHANGEMENT INTERVIENT DANS LE CARACTERE DE LA MANIFESTATION :
UN RASSEMBLEMENT EST PREVU
dès 16 h. 45
SUR LE PARVIS DE NOTRE-DAME
à la sortie de la messe solennelle

ՆՈՒԷՐ

Շաւիլէն այրի Տիկ. Լինտա Աբելեան եւ զաւակները Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի յիսնամեակին առթիւ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ողբացեալ Յակոբ Աբելեանի յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրեն Արղութեան խումբին։

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առանձին կին մը, վարձու կուտայ փավիյոնի մը գետնայարկը, երկու սենեակ խոհանոց պարտէզի վրայ զոյգի մը կամ առանձին կնոջ մը համար։ Ամսական 450 ֆրանք։

Հեռաձայնել 522–34–47 ժամը 19էն ետք։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մայիս 14ին, Շրջ. վարչութեան ձեռնարկը՝ Ժորժ Ե.ի մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

DINER et BAL DE NUIT
de l'École Tebrotzassère

Samedi 7 Mai de 21 h. 30 à l'aube
dans les salons « CONCORDE - LA FAYETTE » PALAIS DES CONGRES
PORTE MAILLOT — PARIS
avec le grand orchestre HARRY HOUGASSIAN
ATTRACTIONS — CONCOURS D'ELEGANCE

Pour les billets, téléphoner après 20 heures :
Mme Kouyoudjian 757-57-64 — Mme Aghamian 893-15-65
Mme Tcherpachian 033-91-35

Tenue de Soirée

CELIGNY

a le plaisir de vous annoncer la création d'un très BEAU FOULARD ARMENIEN
C'est le cadeau à offrir à ceux que vous aimez, à ceux que vous voulez honorer, et faites-vous plaisir en l'achetant pour vous-même.

Prix promotionnel du foulard en tergal

"Alphabet Arménien"

80 cm×80 cm, en 4 couleurs sur fond naturel, Fr. 75. — ttc.

Quantité limitée

Ce foulard est en vente à la LIBRAIRIE PALOUYAN
9, Rue de Trévise
75009 PARIS

et envoi contre-remboursement Fr.75 + Fr 7 frais d'envoi.
Vous pouvez nous écrire pour tout renseignement à
CELIGNY, BOITE POSTALE 9, 94130 NOGENT-SUR-MARNE

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏԸ

դէպի Պանեօլ – տը լ'Օռն ջերմկային գեղատեսիլ կայանը, Մայիս մէկ Կիրակի ամբողջ օրը, օթոքառով։

Մեկնում՝ առաւօտեան ժամը 7ին Կառտիւ Նոռի դիմաց Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւէն։ Վերադարձ ժամը շուրջ 22ին։

Ծախքերու մասնակցութիւն 60 ֆր. ուսանողաց 35 ֆր.

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել առաւօտ մինչեւ ժամը 10՝ 343-04-20 երեկոյեան ժամը 18էն սկսեալ՝ 842-08-57

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի յիսնամեակի (1927–1977) հանդէսը Ապրիլ 17, Նոր Կիրակիի օրը։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

Exposition de Tapis d'Orient
ARMÉNIENS ANCIENS

du 15 au 30 Avril 1977
Organisée par la Maison

König

25, RUE DU RHONE, EN PLEIN CENTRE DE GENEVE
Occasion unique pour amateurs et connaisseurs de se procurer des pièces rares à des prix très avantageux

ARMENIE *77*

DÉPARTS CHAQUE MOIS

du 7 Mai au 18 Mai — du 5 Août au 19 Août
du 11 Juin au 25 Juin — du 1er Octobre au 15 Octobre
du 13 Juillet au 25 Juillet — du 22 Octobre au 5 Novembre
du 23 Décembre au 6 Janvier 78

à partir de 2680 F
du 5 Août au 19 Août
(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Voyage aux Etats-Unis

DU 2 AU 9 MAI 1977
NEY-YORK — WASHINGTON
PRIX : PARIS/PARIS, Classe Touriste : 2.750 FRS
1ère Classe : 2.950 FRS

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

Les Productions et le Restaurant
LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

vous présentent le premier 33 tours « ARMENIA IMMORTAL »

de MARTEN YORGANTZ

avec Bernard DEDEDJIAN

en vente à :

— LA CAPPADOCE 3 rue Marivaux, Paris 2e 742-83-65
— LIBRAIRIE PALOUYAN 9 rue de Trévise, Paris 9e 523-24-97
— TELE-CONDORCET (KAPIKIAN) Clamart (92)
— SUPER-MARCHE BAHADOURIAN 20 rue Villeroy, Lyon 60-32-10
— DISCO-MATIC 11 rue Pasteur, 26000 Valence

LE RESTAURANT **LA CAPPADOCE**
EST OUVERT TOUS LES JOURS
MIDI et SOIR
SAUF LE LUNDI

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
26
MARDI
26 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.	
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30	

LE NUMERO 1,30 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.842 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 52e ANNÉE — N° 13.842

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ — ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ —

ՓԱՐԻԶ.-

ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՒ ՆՈԹՐ-ՏԱՄ

ՑՈՅՑ ԵՒ ՏՈՂԱՆՑՔ, ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՍԱԼ ԿԱՎՕ

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ», «ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» ԵՒ ՌՈՒԺ» Կ'ԱՆԴՐԱԴԱՌՆԱՆ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.-

ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ, ԵԼՈՅԹՆԵՐ, ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ 6000 ՀՈԳԻԻ ՏՈՂԱՆՑՔ ՔԱՆԸՊԻԷՐԻ ՎՐԱՅ

ԼԻՈՆ.-

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՓԼԱՍ ՊԵԼՔՈՒՐ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՇԱՆԱԽՕՍՔԸ՝

ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ, ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ

Կիրակի օր, օրաթերթ լոյս չի տեսներ Փարիզի մէջ, բացի ժուրնալ տիւ Տիմանշին եւ Թերթը, ի՛նչ փափկանկատ զուգադիպութիւն, յօդուած մը հրատարակած էր «Հրաւէր ճամբորդութեան» ընդհանուր խորագրին տակ բացատրելու համար «Թուրքիոյ հրապոյրները»։ Կը հրամցուէին զանազան շրջապտոյտներ ու հատ մըն ալ՝ «Անծանօթ Թուրքիա» ենթախորագրով ձեզ կը հրաւիրէ Անի…։

×

Կիրակի, Ապրիլ 24, մինչ Երեւանի ժողովուրդը կը բարձրանար դէպի Ծիծեռնակաբերդ, աշխարհի ամէն կողմը, Հայերը եւ մանաւանդ երիտասարդները ձայն կը բարձրացնէին, «խանգարելով» հիւրընկալ երկիրներու հանգիստը։

Փարիզի մէջ, օրը կը սկսէր Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուր Կիրակի առաւօտ նախքան հոգեհանգիստը, Գիւտ Եպիսկ. Նազգաշեան իր քարոզին մէջ ոգեկոչելէ ետք նահատակներու յիշատակը, շեշտեց թէ հայ ժողովուրդը միշտ պահանջատէր կը մնայ։ Կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր Նոթր-Տամի մայր տաճարը, մինչ դուրսը Հայ Դատի յանձնախումբի տղաք սկսած էին հաւաքուիլ, պաստառներով, ցուցատախտակներով, եւ Արեւմտեան Հայաստանի մշակութային ու ճարտարապետական հարստութիւնները պարզող նկարներով։

Անդին, հոյակապ եկեղեցւոյ մը կամարներուն տակ, կը բարձրանար հայաշէն պատարագը, ի զարմանս հարիւրաւոր օտար զբօսաշրջիկներու, որոնք կիրակնօրեայ այս ժամուն Փարիզի տեսարժան վայրերու շարքին կ'այցելէին Մայր եկեղեցին։ Տարեկան այս պատարագին, գլխաւոր առաւելութիւնն է արդէն որ ամէն ազգի օտարներ, յանկարծ ծանօթանան ժողովուրդի մը պատմութեան, պայմանաւ անշուշտ որ քարոզողը չըլլայ Կարդինալ Ֆրանսուա Մարթին։

Պարզ է, ոչ ոք կ'ակնկալէր որ Փարիզի արքեպիսկոպոսը «յանձնառու» ըլլայ, դատապարտէ Թուրքիան բայց կարելի էր գուցէ յուսալ, որ Կարդինալ Մարթիի նըման անձ մը, որ չի վարանիր յաճախ վերքորոշումներ ալ առնել Եկեղեցւոյ եւ իրեն հետ կապ չունեցող հարցերու մէջ, կրնար երկու «տաք» խօսք ընել քրիստոնեայ ժողովուրդի մը գողգոթային հանդէպ, Քրիստոսի խաչելութիւնը չոյատմելով միայն այլեւ յիշելով գոնէ Թուականը մը, գոնէ թիւ մը, գոնէ նահատակութիւնը, նոյնիսկ եթէ չէր ուզեր յիշել դահիճին անունը։ Ցարդ միայն Գերպ. Մարօլլօն է որ քաջութիւնն ունեցած է ճշմարտութիւնը ըսել նման առիթով մը։

×

Ժամը 17ին պատարագը վերջ գտած էր ու դուրսը հազարաւորներ հաւաքուած էին արդէն, մինչ Հայ Դատի Յանձնախումբի պատասխանատուներ բարձրախօսով կը ձաղկէին Թուրք կառավարութիւնը մեծ Պետութեանց մեղսակցութիւնը, ՄԱԿի, Իւնէսքօյի անտարբերութիւնը։ Ցուցատախտակները, հայերէն, ֆրանսերէն թէ անգլերէն կը պահանջէին՝ մեր հողերը, ցեղասպանութեան ճանաչումը, Արեւմտեան Հայաստանի ճարտարապետական կոթողներու պահպանումը։ Մինչեւ հոս ամէն ինչ լաւ կ'ընթանար բայց քիչ ետք երբ ներկաները թափօր կազմած կը փորձէին դէպի Օթէլ-տը-Վիլ երթալ, ինչպէս նախատեսուած էր եւ արտօնուած, ոստիկանական երկու կառքեր ճամբան կը կտրէին։ Բանակցութեանց արդիւնքը կ'ըլլար՝ ծալել պաստառները, վերցնել ցուցատախտակները, ինչ որ կը կատարուէր կարգապահութեամբ։ Բայց երբ ոստիկանութիւնը թոյլ կուտար որ տասը հոգինոց խումբերով անցնին, դէպի Օթէլ-տը-Վիլ երթալու համար, կը պատահէր առաջին միջադէպը ու ոստիկանները կոպտօրէն կը սկսէին անխնայ հարուածել աջին եւ ձախին։ Նման միջադէպեր կը պատահէին քիչ ետք Էթուալի հրապարակը եւ հոն ալ հարուածները կը տեղային ցուցարարներուն վրայ, հակառակ անոր որ ոչ մէկ գրգռութիւն կար անոնց կողմէ։ Այս միջադէպերուն կ'անդրադառնան միայն փարիզեան երեք օրաթերթեր՝ «Լիպերասիոն» «Քոթիտիէն տը Փարի» եւ «Ռուժ»։ Առաջինը իր առաջին էջին վրայ «ՀԱՅԵՐ ՆՈՆ-ԿՌԱԹԱ» խորագրով կը յիշէ Փարիզի եւ Մարսէյլի ցոյցերը եւ կը շեշտէ «Պետութեան բարոյականը նախապատուութիւնը կուտայ «բարեկամ» Թուրք կառավարութեան հանդէպ բարեացակամութեան քան յիշատակին արդի պատմութեան ամէնէն սարսափելի ցեղասպանութիւններէն մէկուն» ու ութերորդ էջին վրայ աւելի մանրամասնութիւններ կուտայ, այս ամբողջը՝ «Հայկ. ազգայնականութեան վերազարթնումը» ընդհանուր խորագրին տակ։ Ռուժ աւելի կարճ, կը յիշէ միայն Մարսէյլի տողանցքն ու միջադէպերը ինչպէս նաեւ Քոթիտիէն։

Փարիզի այս միջադէպերուն առթիւ, Հայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբէն ստացանք զեկոյց մը, որու գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.—

COMMUNIQUE

« En ce jour anniversaire qui voit les Arméniens du monde entier commémorer le génocide perpétré par le gouvernement turc en 1915, le Comité de Défense de la Cause Arménienne proteste vigoureusement contre les manœuvres insidieuses de la Police qui tendent à neutraliser, puis à disperser une manifestation de nature pacifique qui avait obtenu l'agrément du cabinet du Préfet, 48 heures auparavant.

« Pour la seconde année consécutive, une manifestation organisée par le C. D. C. A. et réunissant environ 5.000 personnes sur le parvis de Notre-Dame est brutalement réprimée par les forces de l'ordre sans qu'il y ait de notre part brutalité, provocation ou menace d'affrontement.

« A nouveau cette année, des dizaines de manifestants ont été appréhendés tant à l'Hôtel de Ville qu'à l'Arc de Triomphe. La répression fut d'ailleurs si violente que plusieurs manifestants ont été blessés.

« La preuve est une fois de plus faite, qu'en adoptant de telles pratiques, le gouvernement français cède aux pressions et aux exigences du gouvernement turc ».

Յիշենք թէ Ռազմիկներու Միութիւնը հրաւիրուած էր, ժամը 17.30ին գրեթէ գաղտագողի զետեղելու ծաղկեպսակը Անծանօթ Զինուորի շիրմին, այն պատճառաբանութեամբ որ Սուգի Ազգ. օր էր, նուիրուած արգելափակման կայանները տարուածներուն։

×

Կիրակի իրիկուն, Սալ Կավօն լեցուած էր եւ ինչպէս ամէն տարի երկխղած բազմութիւն մը եկած էր յարգելու իր նահատակներու յիշատակը։

Կասկած չկայ որ ժամանակը եկած է այլեւս բան մը փոխելու ոգեկոչումներու այս ձեւին մէջ, տարուէ տարի աւելի չմխրճուելու համար, այլեւս աւանդութիւն դարձած տափակութեան մէջ։ Յանձնախումբերը պէտք է քիչ մը միտք յոգնեցնեն եւ նոր բան մը գտնեն, վասնզի ինչ որ ոգեկոչումի բնական ձեւ մըն էր տասնեակ տարիներ, այլեւս «չանցնիր»։ Այս հանդէսները իրենց դերը կատարեցին երկար տարիներ բայց այսօր դարձած են միապաղաղ արարողութիւններ, ուր հանդիսականն իսկ այն տպաւորութիւնը կը թողու որ դժկամակութեամբ եկած է պարտականութիւն մը կատարելու։

Հանդիսութիւնը բացաւ Գիւտ Եպիսկ. Յոտնկայս ունկնդրուած Շոփէնի մահերգէն ետք, ապա խօսք առին Գէորգ Պագըրճեան, Ժիրայր Դատաւորեան (ֆրանսերէն), Պ. Կէնճեան։ Բոլորովին աւելորդ կերպով ծանրաբեռնուած գեղարուեստական յայտագիր մը կը յաջորդէր, մօտ երկու ժամ, այս բանախօսութեանց։ Հանդիսութիւնը կը փակէր Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ ծանր բախումներ ծայր տուած են խաղաղապահ (սուրիական) ուժերու եւ պաղեստինեան «Մերժումի ճակատի» ուժերուն միջեւ։ Ցիսուն մեռեալի խօսք կայ։ Մթնոլորտը լարուած բնոյթ առած է մանաւանդ երբ առեւանգուած էր ՊԱԿի քաղաքական ճիւղի պատասխանատու Քատումիի փեսան եւ քիչ ետք կը սպաննուէին երկու անգամ խաղաղապահ ուժերէն։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ծովի մէջ նորվեկիական քարիւղային ուղիի մը պայթումը ահաւոր աղէտ մը պատճառած է եւ ժամէ ժամ տարածուող քարիւղը բազմատեսակ վըտանգներու դուռ կը բանայ։ Օրական 4 հազար թոն քարիւղ կը հոսի եւ վախ կայ նաեւ որ եղանակային պայմանները պատճառ դառնան ծանր ապականման Նորվեկիոյ ափը։

ՓԱՐԻԶԻ աղբահաւաքներու գործադուլը վերջ չէր գտած Երկուշաբթի օր։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան ծոցը տարակարծութիւնները բաւական լուրջ բնոյթ առած են Միթերանի եւ Սերէսի միջեւ։ Ծանօթ է որ այս վերջինը կուսակցութեան ծայրայեղ ձախ թեւն է որ երթալով կը նկատուի «կուսակցութիւն մը կուսակցութեան մէջ»։

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը ծանր է եւ քաղաքացիական պատերազմի մթնոլորտ մը կը տիրէ։ Ընդդիմադիր 48 ղեկավարներ ձերբակալուած են։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ բոլոր կուսակցութիւնները կը դատապարտեն ծայրայեղ ձախապաշտ շարժումները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ոգեկոչման հանդիսութիւնները կը սկըսէին Ուրբաթ, Ապրիլ 22ին, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին։ Աւելի քան 1500 հոգի լեցուցած էին Փալէ տէ Քոնկրէն ուր կը ցուցադրուէր Հայ Դատի Յանձնախումբին պատրաստած ֆիլմը ցեղասպանութեան մասին եւ 60-ամեակը՝ երկրէ երկիր։ Ցաջող փաստանկար մը։ Խօսք կ'առնէին Իվ Թերնոն, Իվ Գասպարեան, Արա Գրիգորեան եւ Ժիւլ Մարտիրոսեան։ Շաբաթ Ապրիլ 23էն Կիրակի Ապրիլ 24 հսկում կը կատարուէր Մայր եկեղեցւոյ բակին մէջ բարձրացած յուշարձանին, ուր երկիւղած բազմութիւն մըն ալ կուգար ծաղիկներով իր յարգանքը մատուցանելու։

Յաջորդ օր, Կիրակի առտու, վեց հազար հոգիի հասնող բազմութիւն մը պատկառելի տողանցք մը կը կատարէր, որ պահանջի եւ բողոքի ցոյց մըն էր, պաստառներով եւ նշանախօսքերով։ Բոլոր հանդիսութեանց մանրամասնութիւնները կուտանք առանձին թըղթակցութեամբ ինչպէս նաեւ Տոքթ. Թերնոնի ելոյթը։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ օր, Փլաս Պելքուրի վրայ, տեղեկատուութեան սթանտ մը պատրաստուած էր։ Ներկայ էր նաեւ Տոքթ. Թերնոն եւ հարիւրաւոր անցորդներ առիթն ունէին ծանօթանալու Հայկ. ցեղասպանութեան։

× Փրոկրէ, Մեթիտոնեալ եւ Փրովանսալ կ'անդրադառնային Լիոնի եւ Մարսէյլի հաւաքոյթներուն։

ԱՐՈՒԵՍՏ, ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ԵՒ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ...

Փարիզի մեր պաշտօնակիցը, «Յառաջ», որ ամէն ամիս արուեստներու եւ գրականութեան յատկացուած թիւ մը կը հրատարակէ, 1977 Մարտ 6ի իր բացառիկով տեղ տուած էր ուշագրաւ տեսակցութեան մը՝ միջազգային համբաւի տէր հայ նկարիչ Շ. Յարութիւնեանի հետ, որ ծանօթ է Շարթ անունով:

Արուեստագէտը,« « ուղն ու ծուծով Հայ», Եւրոպա եկած է Միջին Արեւելքէն: Տակաւին հազիւ երիտասարդ՝ Պէյրութէն անցած է Արեւմուտք, Վենետիկ, ապա վերջնականօրէն հաստատուած Փարիզ: Ամուսնացած է ողբացեալ տաղանդաւոր բանաստեղծ Գէորգ Կառվարենցի այրիին՝ Մարի Կառվարենցի հետ, որ վաւերական արուեստագիտուհի մըն է (երգչուհի), եւ ունի երկու զաւակներ՝ երկուքն ալ ընթացաւարտ Փարիզի Մխիթարեաններու Մուրատեան վարժարանէն, — Րաֆֆիկ եւ Գառնիկ:

Տեսակցութիւնը կը շօշափէ համբաւաւոր նկարչին կեանքը, գործը, մտածումները՝ արուեստի մասին, յաճախ յանգելով սրտաց խօսակցութիւններու՝ որոնք կապ ունին հայ կեանքի ընդհանրական մտահոգութիւններուն հետ: — Մեր մօտաւոր թիւերէն մէկուն մէջ, պիտի տանք յատկանշական կարգ մը մասեր:

Մեզ անմիջօրէն հետաքրքրող կէտը, այսօր, կ'աղերսուի Յարութիւնեանի ազգային պատկանելիութեան շեշտուած գիտակցութեան:

Կ'ուզենք մեկնակէտ ունենալ իր մտածումները, շօշափելու համար վէրք մը՝ որ շատերո՛ւ համար կրնայ հիմնական նշանակութիւն չներկայացնել, սակայն մեր պայմաններուն մէջ ապրող ժողովուրդներու ազգային գոյատեւման հարցի լոյսին տակ՝ մեզի համար քննարկելի լուրջ խնդիր կը մնայ, մանաւանդ այսօ՛ր:

Յայտնի իրողութիւն է, որ միջազգային վարկի ու հռչակի հասած հայ արժէքներ, ինչպէս անհամեմատօրէն մեծ թիւով տաղանդներ — արուեստի, գիտութեան, գրականութեան եւ այլ ասպարէզներու մարզին մէջ — իրենց յաջողութեան ու վերելքի ճամբուն վրայ առհասարակ... անկարեւո՛ր մանրամասնութիւն նկատած են ազգային պատկանելիութեան նոյնիսկ ներքին գիտակցութիւնը: Ամէն քայլ դէպի համբաւ՝ զիրենք նոր անդունդով մը բաժնած է հայ իրականութենէն, հայեցի ապրումէ, ազգային մտահոգութիւններէ, եւ այն անհատական անդրադարձումէն՝ թէ առնուազն առհաւական կապ մը ունին Հայութեան հետ: Կ'ուզենք ըսել, թէ ո՛չ միայն իրենց շրջապատէն ուզած են ծածուկ պահել ազգային իրենց ինքնութիւնը, այլեւ... կամովին մոռցած են թէ ուրկէ՛ կը սերին իրենք, արեան թէ ծնողական ճամբով ուրկէ՛ կուգան:

« Արուեստը ազգութիւն չի ճանչնար », — շրթունքներու վրայ յաճախ թեւ առնող, գրեթէ դոյզ սորվուած բացատրութիւն մըն է ասիկա: Բայց թէ կրնա՞յ բացարձակ ճշմարտութիւն մը նկատուիլ՝ վիճարկելի խնդիր է, գոնէ արուեստներու հոգեխառնակը կամ ներշնչումի աղբիւրները վերլուծելու միտող աշխատանքներու մարզին մէջ:

Եթէ նոյնիսկ հիմ ունի այս համոզումին բացարձակութիւնը, պէ՞տք է նաեւ հետեւցնել թէ արուեստագէտը եւս ազգութիւն պէտք չէ ճանչնայ...:

Պատասխանը կը թողունք, այս պարագային, հռչակաւոր հայ նկարիչ Շարթի, որ, հաստատելով «Յառաջ»ի այն մասնաւորումը թէ իր բնանկարներուն ու դիմանկարներուն մէջ «կան գոյներ, բիրտ հակադրութիւններ, որոշ ուժ մը՝ որ հաբազատ, հայկական կը թուի», կ'ընդգծէ յստակօրէն.

— « Հաւանաբար: Այո՛: Անոնք հաւանօրէն Հայու իմ հաւատքէն եւ աթաւիզմէն կուգան: Հայ ըլլալուս համար ես երբեք չեմ տառապած. ընդհակառակն, յաճախ պատահած է որ որոշ նեցուկ մը գտնեմ մէջս, կոթնիմ Հայութեանս: Ի վերջոյ՝ հայր մը ունեցած եմ, աթաւիզմ մը կայ, ժողովուրդի մը կը պատկանիմ: Ու ժողովուրդ մըն է, որ իր արժանիքները տուած է:

« Հայ ըլլալս երբեք չեմ ծածկած. եւ այսօր, աւելի՛ պէտք չունիմ ծածկելու: Ընդհակառակն, տարիներու ընթացքին արժանիքի՛ պէս բանի մը վերածուած է մէջս, որ, եթէ այսօր անհետանար, այն ատեն ի՛սկապէս դժբախտ կ'ըլլայի: Յաճախ մտածած եմ թէ շատերու դժբախտութիւնը ադկէ կը սկսի: Արուեստի այլասերումը կը սկսի հո՛ն՝ երբ այլեւս մարդիկ չեն կրնար տեսնել, զգալ, ու ըմբռնել ինչպէս պէտք է, ինչպէս ե՛ն: Կարելի չէ աւանդութիւն մը ժխտել: Այո՛, եթէ հայրութեան մը ու սերունդի մը կապուած չըլլաս՝ այն ատեն *պաթար* մըն ես (ընկեցիկ), քան թէ արուեստագէտ մը: Ես *պաթար* արուեստագէտ մը ըլլալ պիտի չուզէի: Եթէ ժառանգութեան մը, աւանդութեան մը կապուած չըլլաս՝ բան մըն ալ չես. եւ երբ բան մը չես ներկայացներ՝ բան մըն ալ չես կրնար ըլլալ:

« Երբեմն Թէքէեանը կը յիշեմ. կ'ըսէ՝ ինքզինքս որքա՛ն հարուստ կը զգամ, որ ունեցած գանձերս կ'ուզեմ ուրիշներուն բաժնել: Հոս՝ արուե՛ստն է որ կը պոռթկայ, գեղեցկութիւնը: Իսկ այս բոլորէն դուրս, ինծի համար ուրիշ բան մըն ալ կայ. երբ մարդոց հետ կ'ապրիս, մասնակից ես անոնց ուրախութեան եւ տրխրութեան՝ չես կրնար անդունդ մը ձգել անոնց եւ քու միջեւ: Ատով իսկ, նկարիչի մը առաջին պայմանը անկեղծութիւնն է. ինք՝ վկան է մարդոց: Երբ անկեղծ է խօսուած լեզուն, կարելի չէ չհասկցուիլ: Պէտք է խօսիլ մարդոց լեզուն — կարեւոր է ասիկա — ո՛չ թէ անըմբռնելի, խորթ լեզու մը »:

Սա քանի մը պարբերութիւններուն մէջ ի՛նչ « սեւ » ու « սպիտակ » պատմութիւններ կան հայկական առօրեայէն, բայց մանաւանդ արուեստի ու գրականութեան մեր ածուներէն...:

Ի՛նչ դասեր՝ այդ ածուներուն մէջ իրենց համար ինքնութիւն մը, վարկ մը, ուշադրութեան արժանի իրագործում մը ապահովելու հետամուտ նորերու եւ նորագոյններու համար, որոնք արժէքը կը շփոթեն, յաճախ, արժանաւորները կապկելու, անոնց նմանելու փորձի մը հետ, փոխանակ իրենք զիրենք ըլլալու եւ — իբրեւ արուեստագէտներ — « մարդոց վկան» դառնալու, ինչպէս խորիմացօրէն կ'ընդգծէ Շարթ:

Արուեստով, գրականութեամբ, մշակոյթով ու այս ճակատներուն վրայ մեզի համար գոյութիւն ունեցող մտահոգութիւններով հետաքրքրուող ամէն հայ մարդ՝ համբաւաւոր հայ նկարիչէն մէջբերուած արտայայտութեանց մէջ պէտք է փնտռէ իր բաժինը...:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ՀԱՅՆ ՈՒ ՀԱՅԸ

Ռոստով քաղաքին մէջ, գիշերուան ուշ ատենը, գինետան մը քովէն անցայ ու սպիտակ վերարկուով սպասաւոր մը տեսայ, որ վստահօրէն Հայ մըն էր, որով ներս մտայ ու մեր լեզուով հարցուցի. «Ի՞նչպէս ես, Աստուած տունդ շաւրէ, ի՞նչպէս ես»: Չեմ գիտեր թէ ինչէ՞ն կռահեցի իր Հայ ըլլալը, բայց կռահեցի: Միայն թուխ դիմագիծը չէր, եւ ո՛չ ալ արծուային քիթը, ո՛չ ալ մազին առատութիւնն ու թանձրութիւնը, եւ ո՛չ ալ կենդանի աչքերուն գեղեցումը գլխուն մէջ: Շատեր կան, որ ունին նոյն դիմագիծը, նոյն արծուային քիթը, նոյն աչքերն ու մազերը, բայց եւ այնպէս Հայեր չեն: Մեր ցեղը զարմանալի ցեղ մըն է, ու ես Հայաստան կ'երթայի:

Ներս մտայ ռուսական փոքր գարեջրատունէն՝ հայրենակից մը ողջունելու համար, օտար երկրի մը մէջ օտարական մը:

— Վա՜յ, — ըսաւ ան այնպիսի զարմանքի շեշտով մը, որ մեր լեզուին ու մեր խօսակցութեան կատակերգական շեշտ մը կուտար, — դո՞ւն: — Կը նշանակէ՝ զիս, անծանօթ մը, իմ հագուստներս, օրինակի համար՝ գլխարկս, կօշիկներս ու թերեւս նոյնիսկ Ամերիկայի արտացոլումը դէմքիս վրայ: — Ի՞նչպէս գտար այս տեղը:

— Գտ՛ա, — ըսի խանդաղատանքով եւ կը քալէի: — Ո՞ր քաղաքէն ես: Ո՞ւր ծնած ես:

— Մո՛ւշ, — ըսաւ ան: — Ո՞ւր կ'երթաս, հոս ի՞նչ կ'ընես: Դուն Ամերիկացի ես: Հագուստէդ կը ճանչնամ:

Մո՛ւշ: Կը սիրեմ այդ քաղաքը: Կրնամ սիրել տեղ մը, զոր երբեք տեսած չեմ, տեղ մը, որ այլեւս գոյութիւն չունի, որուն բնակչութիւնը ջարդուած է: Քաղաք մը, ուր հայրս այցելած է իր երիտասարդութեան:

Աստուա՛ծ իմ, շատ լաւ բան էր տեսնել այս մշեցի թուխ Հայը:

Դուք չէք կրնար երեւակայել թէ որքա՜ն լաւ բան է Հայու մը ուրիշ Հայու մը հանդիպիլը աշխարհի հեռաւոր մէկ վայրին մէջ. ու մանաւանդ գարեջրատան մը մէջ, ուր մարդիկ կը խմեն:

— Վա՛յ, — ըսաւ ան, — վա՛յ: — Ու հայերէն կը խօսիս: Զարմանալի է որ չես մոռցած:

Ու հայկական շարժուձեւերը, որ այնքան նշանակալից էին: Ծունկեր ծեծելն ու խնդալու սաստը: Անէծքը: Կեանքի ու անոր մեծ գաղափարներուն ծաղրանքը: Հայերէն բառը, նայուածքը, շարժուձեւերը, ժպիտը ու այս բոլորին մէջէն ցեղին զարմանալի վերածնունդը, անժամանակ ու դարձեալ զօրաւոր, թէեւ տարիները թաւալած են, թէեւ քաղաքներ կործանուած են, հայրեր ու եղբայրներ ու զաւակներ սպաննուած, տեղեր մոռցուած, երազներ փշրուած, ապրող հոգիներ սեւով սեւցած:

Կ'ուզէի աշխարհի մէջ որեւէ ուժ մը տեսնել, որ ոչնչացնէր այս ցեղը:

Աշխատեցէ՛ք, կործանեցէ՛ք այս ցեղը: Ենթադրենք որ դարձեալ 1915 է: Աշխարհ պատերազմի մէջ. կործանեցէ՛ք Հայաստանը: Տեսէք թէ կրնա՞ք: Ղրկեցէ՛ք զանոնք իրենց տուներէն դէպի անապատ: Թո՛յլ մի՛ տաք որ անոնք ո՛չ հաց, ոչ ալ ջուր ունենան: Վառեցէ՛ք անոնց տուներն ու եկեղեցիները: Տեսէք թէ դարձեալ պիտի չապրի՞ն անոնք: Տեսէք թէ դարձեալ պիտի չխնդա՞ն անոնք: Տեսէք թէ ցեղը դարձեալ պիտի չապրի՛, երբ անոնցմէ երկուքը իրարու հանդիպին գարեջրատան մը մէջ քսան տարի վերջ ու խնդան ու խօսին իրենց մայրենի լեզուով: Աշխատեցէ՛ք, տեսէք թէ պիտի կրնա՞ք արգիլել զանոնք, որ ծաղրեն աշխարհի մեծ գաղափարները, տեսէք թէ պիտի կրնա՞ք արգիլել, որ երկու Հայեր խօսին աշխարհի վրայ, աշխատեցէ՛ք ու փորձեցէ՛ք բնաջնջել զանոնք:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

ԶՄՐՈՒԽՏԻ ԵՒ ԹՈՐԳՈՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ցուսամ, «Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն, մօտաւորապէս երեք տարի առաջ գրուած «Զմրուխտի Հաղորդութիւնը»:

Ցիշողութիւնները թարմացնելու համար ըսեմ թէ՝ բոնի թրքացած, հօրեղբօրս կինը՝ Զմրուխտ, 54 տարի Հայոց զոզզոթայէն անցած այն հերոսուհին է, որ 1969ին Պոլսոյ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի մատուռին մէջ հայացա՛ւ... ընդունելով Ս. Հաղորդութիւնը, ձեռամբ կեսարացի արժանաւոր քահանայի մը, Տէր Մխիթար Անդրիկեանի:

Այդ օրերուն կը գտնուէի Պոլսոյ արուարձաններէն Քիւչիւք - Չէքմեճէի մէջ, հարազատներուս տունը: Զմրուխտ եւ իր զաւակը Թորգոմ, արտասունքով պատմեցին իրենց ողբականը եւ հօրեղբօրս նահատակութիւնը:

×

1915ի Յունիսին, ջարդի ահուոր օրերուն, հօրեղբայրս, Եղիշէ Տէր-Կարապետեան, իր երէց եղբօր Սեդրակի խորհրդով, կը սախպուի, իր ընտանիքով ապաստանիլ հայրենի գիւղին մէջ բնակող, «բարեկամ» քիւրտ Սընճոյի տունը, իբրեւ ապահով վայր...:

Եղիշէն, իր պեղանի կնոջ Զմրուխտի եւ երկու զաւակներու՝ վեց տարեկան Թորգոմի եւ չորս տարեկան Զապէլի հետ, գիշեր մը միայն կը հիւրընկալուի «Քրիվա» Սընճոյի տանը մէջ:

Յաջորդ առաւօտ, ջարդարարները, որոնց ղեկավարն էր Ջիարաթ գիւղի Թուրք միւտիրը Բայրամ էֆէնտին, կուգան Սընճոյի տունը, կը պահանջեն հօրեղբայրս: Տարաբախտ Եղիշէն, հասկնալով ամէն ինչ, կը համբուրէ իր երախաները, սիրտ կուտայ կնոջ, կը յորդորէ քաջաբար դիմագրել եւ պաշտպանել իր զաւակները: Ծայրայեղ յուզուած, գրպանէն կը հանէ իր թաշկինակը կը սրբէ քրտնած ճակատը եւ թաշկինակը կուտայ իր կնոջ Զմրուխտին՝ իբրեւ յիշատակ...: Ջարդարարները կը տանին հօրեղբայրս, կը հանեն գիւղէն դուրս եւ կ'առաջնորդեն մօտակայ Տոմ գիւղի բլուրին ներքեւ, ուր հաւաքուած են Խէյպեան գիւղի ամբողջ տղամարդիկը, որոնք, չըթայակապ կը սպասեն իրենց սեւ ճակատագրին:

Հոն են իրարու կապուած գիւղին մեծամեծները. — Առաքելեան Յովհաննէս էֆէնտին, ուէս Յակոբը, Քեպէքճի Մարտոյի տղայ Բղտօն եւ բազմաթիւ անմեղ գիւղացիներ:

Ո՛վ զարմանք, իբրեւ բացառիկ դէմք, հօրեղբայրս, բացառիկ պատուի կ'արժանանայ մեռնելու համար...: Իբրեւ եղբայրը Մշոյ Օսմ. երեսփոխանին, չեն կապեր անոր թեւերը. ան կը քալէ ազա՛տ...: Երբ կը հասնին եղերական բլուրին տակ, մինչ ամբողջ գիւղացիները կաշկանդուած կը սպասեն, Եղիշէն կը նստեցնեն աթոռի մը վրայ...: Հօրեղբայրս, այդ պահուն գրպանէն թուղթ մը կը հանէ եւ կը սկսի կարդալ: Նախօրօք իր վախճանը, Սընճոյի տանը մէջ, նախորդ գիշեր Եղիշէն հայեճեպով գրած էր, իբրեւ համագիւղացիներու պաշտպանողականը...: Ան կը փաստէր հայ ժողովուրդին բացարձակ անմեղութիւնը, կը բողոքէր անիրաւութեանց դէմ եւ իր արդար ընդվզումը կ'աղաղակէր, մահէն առաջ...:

Դահիճները ներքին հրճուանքով եւ քմծիծաղով մտիկ կ'ընեն: Ոմանք, իբրեւ թէ կ'աղօթեն ու Պիղատոսի նման կը լուան իրենց արիւնոտ ձեռքերը զոհելով. «Մենք յանցաւոր չենք. հրամանը վերէն, Ստամպոլէն եկած է...»:

Երբ կը լրանայ ընթերցումը, բողոքագիրը կը դնէ ծոցը... աթոռը տակէն կը վերցնեն. հօրեղբայրս, առանց բռնութեան կը յառաջանայ բլուրին ստորոտը, իր բախտակից հայրենակիցներու մօտ...: Կը հրամայեն անոնց երեսները դարձնել դէպի բլուր: Ապա, քիւրտ եւ թուրք ամբոխներու հրացանները կ'որոտան...: Խէյպեան գիւղի հայորդիները կը նահատակուին, որոնց կարգին, բողոքի թուղթիկը կուրծքին, արիւնլուայ կ'իյնայ Եղիշէ Տէր-Կարապետեան:

×

Եղիշէի նահատակութենէն վերջ, Զմրուխտ եւ երախաները բանտարկուած կը մնան Սընճոյի տան մէջ:

Ջիարաթ գիւղի արիւնարբու միւտիրը, Բայրամ էֆէնտին, շատոնց նկատած էր Զմրուխտի աչքառու գեղեցկութիւնը. այդ պատճառաւ զայն փոխադրել կուտայ իր գիւղը Ջիարաթ: Զմրուխտ կը յաջողի քանի մը անգամ փախչիլ անոր ճանկերէն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. - 1)

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

Իտալիոյ եւ ի մասնաւորի Միլանոյի թղթատարական սպասարկութիւններուն երկարատեւ գործադուլին հետեւանքով ստեղծուած քաոսային վիճակին պատճառաւ, ակամայ յապաղումով կ'անդրադառնանք Միլանոյի հայ գաղութին մէջ վերջին ամիսներուն տեղի ունեցած ձեռնարկներուն մասին: Եւ անհուն բերկրանքով կ'ուզենք նշել այն գլխաւոր գործօնը որ՝ երկար թմբիրէ մը վերջ՝ սկսած է ապրիլ այս փոքրաթիւ գաղութը շնորհիւ իր երիտասարդ եւ կազմակերպուած ուժերուն:

Վարդանանց հերոսամարտի տօնակատարութիւնը.— Անցեալ Փետրուար 20ին, Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ կատարուած կրօնական պատարագէ տօնակատարութենէն յետոյ, կէսօրէ վերջ, Հայ Տան մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ Վարդանանց հերոսամարտի 1526-րդ տարեդարձի յիշատակը: Հանդէսին կը նախագահէր գաղութիս հոգեւոր հովիւը՝ Ժիրայր Վրդ. Թաշճեան, հրաւիրուած եւ ներկայ էին Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեան՝ Մխիթարեան Միաբանութեան ուխտէն եւ Միլանոյի ծիրանաւորին Կարդինալ Գոլոմպոյի ներկայացուցիչ Տէրպ. Պիծծակալլի:

Հոգեւոր հովիւին բացման խօսքէն յետոյ բեմ կը հրաւիրուի Հ. Լեւոն Զէքիեան, որ իտալերէն լեզուով համառօտակի կը ներկայացնէ Վարդանանքը եւ անոնց արժէքը: Ապա ելոյթ կ'ունենայ օրուան բանախօսը Սարգիս Սրկ. Քէշամանուկեան, որ բաւական ընդարձակ բանախօսութեամբ մը կը ներկայացնէ Վարդանանքը եւ անոնց այսօրուան ունեցած նշանակութիւնն ու արժէքը:

Բանախօսութեան սկիզբը ներկայացուած է քրիստոնեայ խաղաղ Հայաստան աշխարհը, ապա պարսկական քաղաքականութիւնը, Հայերուն դաւանափոխ ընելու փորձը: Պատասխան նամակ, ուրացութիւն, պատերազմ, նահատակութիւն: Ապա բանախօսը, շատ իրաւացիօրէն Վարդանանց խորհուրդը կը ներկայացնէ, որպէս բարձունքը հայ փրկագործութեան, թէ՛ հոգեպէս, թէ՛ մարմնապէս: Փայլուն կերպով կը ներկայացնէ նաեւ Վարդանանց նահատակութեան նշանակութիւնը եւ արժէքը այսօրուան սփիւռքի հայութեան հայապահպանումին կարեւոր դերին մասին եւ ապա իր կոչը կ'ուղղէ համայն հայութեան, անգամ մը եւս արթննալու եւ հետեւելու Վարդանանց սուրբ օրինակին:

Բանախօսութիւնը, որ անթերի նրբութեամբ յարմարեցուած էր նաեւ գեղարուեստական բաժնին, յաճախ կ'ընդհատուէր, տեղի տալով Վարդանանց խորհուրդին նուիրուած ոտանաւորներով եւ երգերով, ամբողջական շղթայ մը կազմելով: Ներկաներուն յուզումը ակնյայտնի էր, կարելի էր նոյնիսկ արցունքներ նշմարել: Տարեցներ խանդավառուած այս խրախուսութենէն, կը վերյիշէին վերապրելով 50ական եւ 60ական թուականները:

Հանդէսի վերջաւորութեան, անկեղծ սիրոյ, ջերմ եւ հայեցի մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը, որ անթերիօրէն կազմակերպուած էր Հայ Տան անձնուէր տիկիններուն կողմէ: Ուշ երեկոյեան բոլորը վերադարձան իրենց տուները Վարդանանց անսպառ հոգին, եռանդը եւ կորովը ունենալով իրենց սրտերուն մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան եօթանասնամեակին տօնակատարութիւնը.— Ապրիլ 3ին՝ Ծաղկազարդի Կիրակին, դարձեալ հաւաքուած ենք Հայ Տան մէջ տօնելու համար Հ. Բ. Ը. Միութեան 70ամեակը: Ամէն կողմ ժպիտ, ուրախութիւն, բերկրանք: Հանդիսութեան ներկայ են գաղութիս հոգեւոր հովիւը՝ Հ. Ժիրայր Վրդ. Թաշճեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Միլանի մասնաճիւղի ատենապետ՝ Յակոբ Սեֆէրեան, ուրիշ անդամներ եւ բազմաթիւ ներկաներ, մեծ մասամբ երիտասարդներ: Հանդէսի բացումը կը կատարէ Յակոբ Սեֆէրեան, որուն կը հետեւին ոտանաւորներ հայկական լեզուին եւ մշակոյթին նուիրուած, ապա՝ բեմ կը հրաւիրուի օրուան բանախօսը՝ Սարգիս Սրկ. Քէշամանուկեան:

Բանախօսը համառօտակի ընդհանուր ակնարկով կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդի պատմութեան արհաւիրքները, որոնք սեւ վարագոյրի նման իջած են Հայու երեսին, աւելցնելով, որ միշտ բարեխնամ ու փրկարար ձեռք մը գտնուած է այդ վարագոյրը քաշելու համար, եւ այդ բազմաթիւ փրկարար ձեռքերէն մէկը եղած է նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Ապա համառօտակի կը ներկայացնէ անոր ծնունդը եւ նպատակը, խօսելով նաեւ անոր պատկառելի հիմնադրին՝ Պօղոս Նուպար փաշայի մասին, ինչպէս նաեւ անոր յաջորդող նախագահներու, յիշելով անշուշտ ներկայ ցկեանս նախագահ՝ Ալեք Մանուկեանի գործունէութիւնը եւ արժանիքը: Համառօտակի կը ներկայացնէ նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան յառաջխաղացումը հաստատութեան գեղեցիկ օրէն ասդին, որպէս կազմակերպութիւն՝ դերը, նպատակը, նշանակութիւնը եւ գործունէութիւնը, մէկ առ մէկ նշելով անոր գործունէութեան դաշտերը՝ ընկերային, մշակութային, կրթական եւ գեղարուեստական:

Յաջորդաբար տեղի կ'ունենան արտասանութիւններ Վ. Թէքէեանի եւ Գ. Էմինի բանաստեղծութիւններէն: Ապա բեմ կը հրաւիրուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Միլանի մասնաճիւղի վարչութեան ատենադպիր՝ Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեան, որ բաւական մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ մասնաճիւղին հիմնադրութեան պատմութիւնը եւ անցած փուլերը իր առաջին օրերէն մինչեւ այսօր:

Հանդէսի վերջաւորութեան Յ. Սեֆէրեան Հ. Բ. Ը. Միութեան Միլանի մասնաճիւղի վեթերան անդամներուն կը յանձնէ վկայականներ, անոնց մաղթելով յարատեւ ուժ եւ եռանդ, միաժամանակ կոչ ընելով նոր անդամներու արձանագրութեան:

Հանդէսին փակումը կատարելու եւ իր օրհնութեան խօսքը ընելու համար բեմ կը հրաւիրուի Հ. Ժիրայր Վրդ. Թաշճեան, որ իր փակման խօսքերէն յետոյ Տէրունական աղօթքով վերջ կը դնէ հանդէսին: Կը յաջորդէ կոկիկ ընդունելութիւն մը:

ՍԱՐԳԻՍ ՍՐԿ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Մշակութային շէնքի հիմնարկէք

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցառաջ).— Հոծ բազմութեան մը ներկայութեան էր, որ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, յետ պատարագի, Կիրակի, Ապրիլ 17ին, հանդիսաւոր շուքով օրհնեց Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր եկեղեցիի կողքին շինուող հոգեւոր մշակոյթի տան հիմնաքարը:

Ապա յաջորդաբար խօսք առին Տոքթ. Խաչէնաճեան՝ շէնքի յանձնախումբի անունով, Րաֆֆի Նաւարեան, որ քաղաքապետական Խորհուրդի հանդամանքով կը ներկայացնէր քաղաքապետ - երեսփոխան Կ. Տէֆէրը, Նահանգային Խորհուրդի անդամ, ծերակուտական Իրմա Ռափուձի, եւ Նահանգային Խորհուրդի կողմէ Պ. Պոնփուա:

Բոլորն ալ ընդգծեցին շինարար ոգին հայ ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ ամէնուր իր հոգեւոր եւ մտաւոր կեդրոնները հաստատելու օրինակելի ձգտումը, նոյնպէս հարազատ հայ նկարագրին. մասնաւորապէս Օր. Ռափուձի չեշտեց, թէ Ապրիլեան Եղեռնէ մէկ շաբաթ առաջ տեղի ունեցող այս ձեռնարկը լաւագոյն պատասխանն է ուղղուած այն ցեղասպաններուն, որոնք մտադրած եւ գործադրութեան դրած էին հայ ժողովուրդի հաւաքական գոյութեան ջնջումը:

Ներկաները տեղւոյն վրայ հիւրասիրուեցան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՂԱՓԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Ղափանի մէջ տարի մը առաջ բացուած երկրաբանական թանգարանը արդէն ուշադրութիւն կը գրաւէ հետաքրքրական եւ հարուստ հաւաքածոներով: Հնագիտական, ազգագրական եւ այլ բաժիններու մէջ ցուցադրուած առարկաներու թիւը կը հասնի երեք հազարի: Առանձին սրահ մը յատկացուած է քարէդարեան իրերու, գործիքներու եւ պեղումներու ընթացքին գտնուած այլ եւ այլ նիւթերու: Այսպէս, հոն կը գտնուին Ն. Ք. 3րդ հազարամեակին պատկանող այն իրերը, զորս յայտնաբերած է հնագէտ Օննիկ Խնկիկեան՝ Ղափանի շրջանի Տանձաւեր գիւղէն երկուքուկէս քիլոմեթր հեռու գտնուող, Միջակ Արտ կոչուող վայրի դամբարանի պատին մէջ: Ուրիշ սրահի մը մէջ գտնուող առարկաները՝ զէնքեր, զարդեր, պաշտամունքի անօթներ, մարդակերպ ու կենդանակերպ խեցեղէն անօթներ ցոյց կու տան որ Ղափանի տարածութիւնը բնակավայր եղած է պրոնզէ դարուն: Նման առարկաներ գտնուած են նաեւ Քաջարանի, Շիկահողի եւ Բաշաբուրջ գիւղերու, Թեղուտի մէջ եւ այլուր: Վերջերս Քաջարանի բաց հանքի եւ Շիկահողի մէջ յայտնաբերուած են անագապղինձէ սակրեր, զորս թանգարանին յանձնած է Սերգէյ Ցարութիւնեան: Այդ առարկաները, որոնք մեծ արժէք կը ներկայացնեն, կը պատկանին 12-11րդ դարերուն (Ն. Ք.): Ուշագրաւ է Թեղուտի մէջ յայտնաբերուած սեւ խեցեղէն անօթը, որ թէեւ փայլ մը ունի եւ որու վերի մասը պատկերուած է մարդու գլուխ մը: Առանձին սրահի մը մէջ կան միջնադարեան շրջանի պատկանող ջնարակուած ընտիր խեցեղէն, ապակեղէն եւ այլ առարկաներ: Հետզհետէ նոր իրեր կը բերուին Վահանավանքէն, ուր պեղումները կը շարունակէ Գրիգոր Գրիգորեանի ղեկավարած խումբը: Ղափանի թանգարանը հարուստ ցուցահանդէսներ ունի ուշ միջնադարու պատկանող, ինչպէս մետաղէ, փայտէ իրեր, գորգեր, տարազներ, գիրքեր: Կան նաեւ պղինձէ եւ արծաթէ դրամներ՝ շուրջ երկու հարիւր հատ: Թանգարանին տնօրէնը՝ Մուրադ Ցարութիւնեան դիտել տուած է որ Ղափանցիներ իրենց ունեցած ազգագրական եւ այլ բնոյթի արժէք ներկայացնող առարկաները սիրով կը նուիրեն թանգարանին: Իր գոյութեան մէկ տարուան ընթացքին Ղափանի թանգարանը ընդունած է մօտ երեսուն հազար այցելուներ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (327)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ՍԻՐՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ

Այն միջոցին երբ Սքալապրինօ լողալով քարափ կը հասնէր եւ ցամաք ելլելով մութին մէջ աներեւոյթ կ'ըլլար, Ծուսանա, քանի մը հարուած տալով իր թիերուն՝ հրջող տափանաւին քով կը հասնէր եւ մութին մէջ ծովուն երեսը ոեւէ մարմին չնշմարելով, աղեխարշ աղերսով մը կը պոռար.

— Սանտրիկօ՛, Սանտրիկօ՛...:

Որեւէ պատասխան ստացած չըլլալով, նաւուն ցռուկին վրայ ծունկի եկաւ եւ աչքերը սեւ ջուրերուն ուղղած, սկսաւ պոռալ.

— Սանտրիկօ, Սանտրիկօ: Ահ, մեռած է, սէրս՝ մեռած, կեանքս՝ մեռած...:

Այս միջոցին աչքին մարմին մը երեւցաւ, ճերմակ կերպարանք մը որ ջուրերուն երեսը կը ծփար...: Հաւանաբար կնոջ մը մարմինն էր:

— Էմփերիան, թոթովեց խեղճ Ծուսանա:

Ծռեցաւ, Էմփերիայի զգեստէն բռնեց եւ ամբողջ ուժը ի մի հաւաքելով մարմինը վեր վերցուց եւ նաւակին մէջ առաւ:

Ապա, անոր վրայ ծռելով, մատներն ու եղունգները անոր կոկորդը խօթելով զայն խեղդելու ձեւ մը առաւ:

Այդ դիրքին մէջ քանի մը վայրկեան մնաց...

Փոքրիկ նաւակը լոտ բախտի ալիքներէն քշուելով ծովուն վրայ կը ծփար եւ երբեմն - երբեմն Էմփերիայի շրջած նաւակին զարնուելով խուլ խփիւն մը կը հանէր:

Ծուսանա, դաստակները ծունկերուն կթնցուցած եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ, պահ մը եղած տեղը մնաց:

Ցուրտէն եւ վիշտէն դողալ սկսաւ:

— Մեռաւ կեանքս, մեռաւ սէրս, թոթովեց սրտաճմլիկ եղանակով մը:

Քովը մարմին մը շարժած ըլլալով սարսռաց:

Ասդին դառնալով տեսաւ որ Էմփերիա աչքերը խոշոր - խոշոր բացած, ապշահար իրեն կը նայէր:

Այսպէս, պահ մը բաւական երկար ատեն սակայն, երկու կիները իրարու նայեցան:

Երկուքն ալ խելագարած էին թերեւս, երկուքն ալ յիմարական նոպայ մը կ'ապրէին:

Էմփերիա գերագոյն ճիգով մը ոտքի ելաւ, շուրջը տարտամ նայուածք մը նետեց եւ յետոյ Ծուսանայի նայելով հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն:

— Ես ալ զայն կը սիրէի, պատասխանեց Ծուսանա:

— Ո՞վ, հարցուց պոռնիկը:

— Սանտրիկօն:

Էմփերիա ջղային խնդուք մը արձակելով մէկէն ի մէկ ոտքի ելաւ եւ ծովը ցոյց տալով մռնչեց.

— Սանտրիկօն, Սանտրիկօն: Ահա, սանկ նայէ:

Ծուսանա որ պահ մը առաջ իր եղունգներովը զայն խեղդելու մարմաջ մը ունեցած էր, վերստին այդ մարմաջը ունեցաւ, բայց այս անգամ մեքենաբար գլուխը անդին դարձնելով ինքն ալ ոտքի ցատքեց:

Հոն, գլխիվայր դարձած տափանաւէն քիչ մը անդին, սեւ ջուրերուն երեսը մարդկային դիակ մը կը ծփար, դիակ մը որուն կուրծքին վրայ դաշոյնի մը խաչաձեւ կոթը կը տեսնուէր:

— Սանտրիկօն, մռնչեց Ծուսանա այս անգամ խսկապէս խելագարած:

Ապա, բազուկները դէպի դիակը երկարելով, աղեկտուր աղաղակ մը արձակելով աւելցուց.

— Սանտրիկօ, Սանտրիկօ, եկայ:

Ու ծով նետուելով սիրած մարդուն դիակին փաթթուեցաւ:

Երկու մարմինները՝ ողջն ու մեռածը, միասնաբար ջուրին մէջ սուզուեցան:

Պահ մը յետոյ միայն երկու գլուխներ տեսնուեցան,

Ծուսանա, մինչեւ մահուան դուռը մաքուր մնացած սէրովը՝ շրթունքները սիրած մարդուն դիակին պաղ ու սառած շրթունքներուն մօտեցնելով համբուրեց:

Խեղճ աղջկան սիրոյ առաջին եւ վերջին համբոյրը եղաւ այս:

Որովհետեւ ահա երկուքը մէկէն ծովուն խորը իջնելով աներեւոյթ կ'ըլլային:

Եւ սակայն Էմփերիա ազատած էր...:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Օր. Գառզուհի Զաքարեան, Պ. Ժան Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Լոնկէ եւ պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՅԾԱԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 22ին, 54 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Երեքշաբթի, Ապրիլ 26, ժամը 10·30ին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Կրասիէն գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ գրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ Տիկին Զարդարեան 100 Փր.:

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄԻ Թաղականութիւն Զատկուան առթիւ 100,

Տէր եւ Տիկին Կիւլեան 100 Փր.:

ԼԱ ԿԱՎՈԹԷՆ Տիկ. Տինոյեան 100 Փր.

ԺԱՆԹԻՅԻԷՆ Պ. Շաւարշ Հաղարապետեան 50 Փր.:

ԿՐԸՆՈՊԼԷՆ Կարպիս Թորոսեան, ՌՈՄԱՆԷՆ Պ. Վարդանեան, ՓԱՐԻԶԷՆ Տիկին Աննիկ Բաստրմաճեան, ՊՈՒՐ-ԼԷ-ՎԱԼԱՆՍԷՆ Յարութիւն Պօյաճեան, ՎԱԼԱՆՍԷՆ Յարութիւն Մաղաքեան 30ական, ՎԻԷՆԷՆ Պ. Խուկոյեան 25 Փր.:

×

Գէորգ Զաքրեանի յիշատակին, Տիկին Ս. Զաքրեան 50 Փր.:

ՎԱԼԱՆՍԷՆ՝ Տէր եւ Տիկին Գապայեան Գէորգ Քիրէճեանի ապաքինման համար 30 եւ Տիկին Աշխէն Գապայեանի արկածէ մը ազատելուն առթիւ 20 Փր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սէֆէրեանէ 100 Փ. Ճէնազեան ընտանիքէ 100 Փր. , Օր. Հայկանոյշ Թորոսեանի մահուան առթիւ:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

THEATRE D'OMBRE

« SAMUEL », adapté de l'œuvre de RAFFI

Deuxième représentation

En l'an 364, convertis depuis peu à la religion chrétienne, les Arméniens sont tiraillés entre les influences persane et byzantine...

Vendredi 29 Avril, à 21 heures

Participation au frais : 15 F.

×

SOIREE AFGHANE

L'AFGHANISTAN : des nomades Pachtouns aux artisans Tadjiks, des déserts aux sommets de l'Hindou-kouch.

Présentée par les « Globe-trotteurs » de l'UGAB (montages diapos, musique, commentaires... thé)

Samedi 30 Avril, à 21 heures

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏԸ

դէպի Պանեօլ - տը լ'Օռն ջերմկային գեղատեսիլ կայանը, Մայիս մէկ Կիրակի ամբողջ օրը, օթօքառով:

Մեկնում՝ առաւօտեան ժամը 7ին Կառ տիւ Նոռի դիմաց Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւէն: Վերադարձ ժամը շուրջ 22ին:

Ծախքերու մասնակցութիւն 60 Փր.
ուսանողաց 35 Փր.

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել առաւօտ մինչեւ ժամը 10՝ 343-04-20
երեկոյեան ժամը 18էն սկսեալ՝ 842-08-57

AKHTAMAR

Cabaret Arménien

24, Rue Rodier — 75009 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇ —
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳ

Réservation. — Tél. : 236-91-10

Բաց է ամէն օր

Ouvert tous les jours

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը արձանագրութիւնները սկսած է կայան գացող երախաներու համար, Մշակոյթի Տան մէջ, Ռիւ Սէն-Պազիլ 14, ամէն Հինգշաբթի ժամը 3-5:

Կը խնդրուի ծնողքներէն աճապարել: Մեկնողներու թիւը շատ սահմանափակ է եւ արձանագրութեան շրջանը՝ կարճ:

SALLE GAVEAU
45, Rue La Boétie
(Métro Miromesnil)

Le Vendredi 6 Mai à 21 h.

CHOUCHANE

HATZAKORZIAN

BEETHOVEN (Sonate op. 110
RAVEL (Scarbo)
CHOPIN (4e Ballade - 24 Préludes)

Places de 15 à 40 francs
Réduction aux étudiants,
CROUS et J. M. F.

Location à la Salle,
chez Durand, 4 Pl. de la Madeleine
et dans toutes les Agences de théâtre

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ - Ս. ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դ. Հրաչ Փափազեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Վարանդեան եւ Ս. Մօրիսի Վրացեան կոմիտէներու ընկերները, այս Ուրբաթ (Ապրիլ 29) երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

14, Սէնթ-Օնորին-տէ-Փէրք

ծովեզերեայ կայանը կը բացուի Յուլ. 2ին 6-14 տարեկան մանուկներու համար: Արձանագրութիւններու համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի գրասենեակը, Պարոյր Սեւակ գրադարան, 32, Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ կամ հեռաձայնել 935-36-53

Football

L'Association Sportive Arménienne organise un
GRAND MATCH DE FOOBALL
le Dimanche 1er Mai au profit du
Collège Samuel - Moorat

15 h. 30 U.J.A. Alfortville contre A.S. Arménienne.
14 h. lever de rideau
Equipe Cadets Samuel-Moorat contre A. S. Arménienne

STADE VOISIN à ISSY

Buffet — Tombola

Venez nombreux

GRANDE SOIRÉE ANNUELLE
de l'UJA Alfortville

Le Samedi 7 Mai de 21 h. à l'aube

Salons HILTON ORLY

PARTIE ARTISTIQUE

Animée par les

Armenian's Sunshine

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

DINER et BAL DE NUIT
de l'École Tebrotzassère

Samedi 7 Mai de 21 h. 30 à l'aube

dans les salons « CONCORDE - LA FAYETTE » PALAIS DES CONGRES
PORTE MAILLOT — PARIS

avec le grand orchestre HARRY HOUGASSIAN

ATTRACTIONS — CONCOURS D'ELEGANCE

Pour les billets, téléphoner après 20 heures :

Mme Kouyoudjian 757-57-64 — Mme Aghamian 893-15-65
Mme Tcherpachian 033-91-35

Tenue de Soirée

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

INVITATION

VENDREDI LE 29 AVRIL A 21 H.

RECITAL DE CHANT

Angèle GARABEDIAN

SCHUBERT — FAURE — DEBUSSY — KOMITAS
ALEMSHAH

RECITAL DE CANNONE

Elmira PEHLIVINIAN

SAYAT NOVA — KOMITAS — HOVHANNESSIAN

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16

PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

Voyages en Arménie

DU 14 AU 28 MAI — DU 9 AU 23 JUILLET

Prévoyant : logement en 1ère classe — excursions quotidiennes
Garni/Keghart — Sevan — Sardarabad.

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours

Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON

MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

Pour vos vacances d'été, n'hésitez pas à nous consulter.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
27
MERCREDI
27 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.843
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.843

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 19–20)

ՀԱՅ ԸՄԲԻՇԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած ըմբշամարտի մրցումներուն, Երեւանէն Հայ-րապետ Մինասեան ոսկէ մետալ շահած է։

×

ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԻ ԹԻՒ 3 ՓԱՊՈՒՂԻԻ ԳՈՐԾԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ Է

Կարմրաշէնի աշխատաւորներու խումբը Արփի – Սեւան ջրատարի հերոսներէն կը նկատուի։ Անոնք՝ անցեալ տասնամեակին, աշխատած են 200 մեթր խորու-թեան տակ, բազմաթիւ դժուարութիւններ կրած եւ մեթր առ մեթր ճամբայ բացած՝ Արփիի համար։ Եւ այսօր, Թիւ 3 փապուղիի շինարարները ամբողջու-թեամբ աւարտած են իրենց բաժնի աշ-խատանքները։ Ներկայիս Թիւ 2 փապու-ղիի մէջն է որ աշխատանքները մեծ թա-փով յառաջ կը տարուին շուտով հասցնե-լու համար աւարտին։

×

ԷՋՄԻԱԾՆԻ « ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՇԱԲԱԹ »Ը

Էջմիածնի մէջ տեղի ունեցած «Արուես-տի Շաբաթ»ը վերջ գտած է։ Բազմաթիւ երաժշտասէրներու առջեւ հանդէս եկած են « Վաղարշապատ » նուագախումբը, մշակոյթի տան ժողովրդական երգչա-խումբը եւ ժողովրդական սենեկային հա-մոյթը։ Մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած են նաեւ Էջմիածնի նկարչական դպրոցի աշակերտներու գործերը։

×

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Դ. Դեմիրճեանի գործերը «Հայ դասա-կաններու դրադարան» բազմահատոր մա-տենաշարով լոյս կ'ընծայուին։ Անոնցմէ առաջինը, որ կ'ընդգրկէ աւելի քան 50 պատմուածք, լոյս տեսած է արդէն։ Հա-տորին կցուած է Էդ. Թօփչեանի ուսում-նասիրութիւնը՝ «Դեմիրճեանի դասերը» վերնագրով։

×

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻ-ՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ Է

Անգլիոյ խորհրդարանական պատուի-րակութիւնը, որ Խորհ. Միութեան Գե-րագոյն Խորհուրդի հրաւէրով Մոսկուա կը գտնուի, Ապրիլ 20ին Երեւան գացած է։

×

ԲԱԳՐԱՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Բագրատ Յովհաննիսեան, բացի գրա-կանութենէ, կը զբաղի նաեւ շարժանկար-ներու պատրաստութեամբ։ Ան աւարտած է «Աշնանային արեւ» շարժանկարը, Հը-րանտ Մաթեւոսեանի «Մայրը գնում է որդին ամուսնացնելու» վիպակի հիման վրայ, ուր կը ներկայացուի ժամանակա-կից հայկական գիւղի կեանքը։ Յ. Յով-հաննիսեան, քննադատներու կողմէ հա-մարուած է ազգային շարժանկարի լա-ւագոյն վարպետներէն մէկը։ Իր բեմա-դրութեամբ պատրաստուած առաջին ժա-պաւէնն է «Աղքատի պատիւը»։ 1972ին պատրաստած է նաեւ «Հնձան» ժապաւէ-նը։ Բագրատ Յովհաննիսեան աւարտած է Երեւանի համալսարանի լեզուաբանու-թեան ճիւղը եւ բարձրագոյն ուսումնա-կան հաստատութիւններու մէջ անգլիա-կան գրականութիւն դասաւանդած։ Այ-նուհետեւ ձգելով ուսուցչական ասպա-րէզը ան նուիրուած է շարժանկարին։ Բագրատ Յովհաննիսեան սենարիոներ գը-րած է նաեւ շարժանկարներու համար։ Պատրաստած է ժապաւէններ Ուիլեըմ Սարոյեանի, Ակսել Բակունցի եւ ժամա-նակակից գրողներու աշխատութիւններու հիման վրայ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՄԸ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 100 ՄԵՌԵԱԼ

———o———

Կը թուի թէ արաբական (սուրիական) խաղաղապահ ուժերը խսկական մաքրա-գործումի մը ձեռնարկած են պաղեստին-եան թաղերու, իբրեւ պատրուակ ունենա-լով երկու խաղաղապահ զինուորներու սպանութիւնը։ Սուրիական բանակին կ'օգնեն Սայքայի (Սուրիոյ հպատակ պա-ղեստինեան շարժում) ուժերը եւ այս ամբողջը կը ծառայէ առաւելապէս դէպի Շաթիլայի եւ Սապրայի կայանները քշե-լու պաղեստինեան տարրերը, որոնք Պէյրութի արեւմտեան մասին մէկ որոշ շրջանը (Էլ–Սեպիլ) տեղաւորուած են։ Արդէն իսկ աւելի քան հարիւր մեռեալ կայ եւ կ'ըսուի թէ Նոյեմբերի հրադա-դարէն ի վեր ամէնէն ծանր կորուստներն են որ եղած են։ Ընդհ. ձեւով եղածը հաշուեյարդարի մը տպաւորութիւնը կը թողու եւ արդէն Լիբանանցիները բնաւ չեն խառնուիր։

Նոր հրադադարի մը մասին խօսք կար Երեքշաբթի։

Քանի մը տողով

Վիէթնամի նախարարապետը՝ Ֆամ Վան Տոնկ Փարիզ եկաւ առջի օր եւ ընդուն-ուեցաւ Ռ. Պառի կողմէ։ Այս առթիւ կը խօսուի նաեւ ֆրանսական նիւթական օ-ժանդակութեան մը մասին։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ շարժումը որ ծայր պի-տի տայ Հինգշաբթի օր հանրային սպա-սարկութեանց մէջ կրնայ բաւական «կարծր» ըլլալ, ժամը 7էն 17 ելեկտրա-կանութիւն եւ կապ կրնան բազմաթիւ ընդհատումներ ունենալ, մեթրօն բաւա-կան անկանոն պիտի ըլլայ ինչպէս նաեւ երկաթուղին եւ թղթատարը։ Այս ամ-բողջը ազդարարութիւն մըն է կառավա-րութեան «Պառ 2» ծրագրին առթիւ, որ Ազգ. Ժողովին կը ներկայացուէր Ե-րեքշաբթի։ Աղբահաւաքներու գործադուլը չէ վերջացած եւ բանակը սկսած է Փա-րիզի աղբերը ժողվել։

ՍՈՒՐՃԸ ԵՒ ԳԱՐԵՋՈՒՐԸ նոր յաւե-լում մը կրեցին առջի օր Ֆրանսայի մէջ։

ՄԱՀ ՀԱՅՐԵՆԻ ՆԿԱՐԻՉ ԽԱՉԻԿ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

———o———

Երեւանէն կը հաղորդեն որ Կիրակի օր, իր մահկանացուն կնքած է նկարիչ Խա-չիկ Եսայեան։

Ողբացեալը ծնած էր Կարս 1909ին եւ 1926ին աւարտած էր Լենինականի գեղար-ուեստական վարժարանը։ Ապա իր ու-սումը կատարելագործած էր Մոսկուա եւ 1940էն արդէն մասնակցած հանրապետա-կան թէ միութենական ցուցահանդէսնե-րու։ Անհատական ցուցահանդէսներ տը-ւած է Երեւան, Լենինական, Բագու եւ Մոսկուա։ Իր գործերէն կը յիշուին գըլ-խաւորաբար «Գառնիի կիրճը», «Սեպ-տեմբեր», «Երեւան», «Հայաստանի մայ-րաքաղաք Երեւան», «Աշտարակ»։ Զբա-ղած է նաեւ թատերական նկարչութեամբ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Լ'ՕՐԻԵՆ - ԼԸ ԺՈՒՐԸ չորս էջ նուիրած է Լիբանանի Հայութեան

Ապրիլ 23ի Օրիան – Լը Ժուռը, Ապրիլ-եան Եղեռնի 62րդ տարեդարձի նախօր-եակին չորս էջ նուիրած է Հայերու բե-րած նպաստին Լիբանանի բարգաւաճման։

Յօդուածներ ունին Մէթր Խաչիկ Պա-պիկեան, որ կը յիշէ ժամանակակից պատմութեան առաջին ցեղասպանութիւ-նը, Միշել Թումա որ կը շեշտէ «Եզակի օժանդակութիւնը Լիբանանի բարգաւաճ-ման», Տոքթ. Մելքոն Եպլիղաթեանի յայ-տարարութիւնները քաղած է Միշել Թու-մա։ Լիբանանի Հայութեան կազմութեան, թիւին եւ աշխարհագրական բաշխումին նուիրած յօդուածէ մը զատ, կան նաեւ կուսակցական երեք պարագլուխներու (Ռամկավար, Հնչակ եւ Դաշնակցական) տեսակէտները վաղուան Լիբանանի նը-կատմամբ։

Յօդուածներ նուիրուած են Կիւլպէնկ-եան եւ Գարակէօզեան հիմնարկութեանց եւ տեղական հայկական կազմակերպու-թեանց։ Բազմաթիւ նկարներ կ'ամբող-ջացնեն այս չորս էջերը։

«ՄՈՆԴ» ԵՒ ԱՊՐԻԼ 24-Ի ՄԻՋԱԴԷՊԵՐԸ

———o———

Երկուշաբթի իրիկուն, Մոնտ արձա-գանգ կը հանդիսանար Կիրակի օրուան միջադէպերուն Էթուալի հրապարակը, շեշտելով թէ «Շուրջ 30 հայ գաղթական-ներ հարցաքննուած են Ապրիլ 24ին ցոյցի մը ընթացքին որ կը յաջորդէր 1915ի «Հայ ժողովուրդի ցեղասպանու-թեան» Թուրքիոյ մէջ։ Այլ միջադէպեր տեղի ունեցած էին նախապէս Նոթր-Տամ, ուր շուրջ հարիւր ցուցարարներ ի պատասխան Հայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբի կոչին, կը պահանջէին համայն հայ ժողովուրդի վերահաստա-տումը իր պատմական իրաւունքներուն մէջ»։

Մոնտ կը յիշէ նաեւ Հ. Դ. Պ. Յանձ-նախումբի զեկոյցէն քանի մը տող (տե՛ս երէկուան «Յառաջ»ը) բայց ամէնէն չա-հեկանը անշուշտ այն ջակերտներն են, զորս Մոնտ անհրաժեշտ գտած է դնել հայ ժողովուրդի ցեղասպանութեան շուրջ...։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս յայտարարած էինք փետրուար 22ի մեր թիւով, երբ կատարուեցաւ փա-րիզի օրաթերթերու գիներու յաւելումը, անփոփոխ կը պահէինք բաժանորդագրու-թեան սակը մինչեւ Մայիս 1, տրուած ըլլալով որ մեր բաժանորդներու մեծա-մասնութեան շրջանը կը լրանար Ապրիլ 8ին եւ ուզեցինք առիթ տալ իրենց որ օգ-տուին հին պայմաններէն։

Ծանօթ է որ մեր բաժանորդագրութիւ-նը 1974 Օգոստոս 1էն ի վեր, նոյնը մնա-ցած է, հակառակ այն ծանր յաւելում-ներուն զորս վարչութիւնս կրեց երեք տա-րիներու երկայնքին բոլոր մարզերուն մէջ, որոնց թիւը աւելորդ է։

Մայիս մէկէն սկսեալ «Յառաջ»ի բաժ-նեգինն է.—

ՖՐԱՆՍԱ.—	Տարեկան 200 ֆր.
	Վեցամսեայ 110 ֆ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ.—	Տարեկան 230 ֆր.
	Վեցամսեայ 125 ֆր.

Չենք ուզեր ծանրանալ այն դժուարու-թեանց վրայ, որոնք պայմաններն են հա-յերէն օրաթերթի մը որու ելքի տե-սակները չեն տարբերիր ֆրանսական որ-եւէ օրաթերթի ելքէ, մինչ մուտքը կը մնայ « ազգային », մանաւանդ իր ծա-նուցումներու մարզին մէջ։ Բծախնդիր իր նիւթական անկախութեան, որ կարեւորա-գոյն եւ անհրաժեշտ ազդակն է ազատ մա-մուլին, «Յառաջ» կը ստկայ շնորհիւ այն խոր համակրանքին զոր կը վայելէ գաղու-թիս մէջ։

×

Այս առթիւ կ'ուզենք նաեւ մեր բաժա-նորդներու ուշադրութեան յանձնել հե-տեւեալը.— « Յառաջ » թղթատարական անտանելի եւ անհանդուրժելի անկանո-նութեան մը զոհն է, որու մէջ սակայն ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի թեր-թիս տնօրէնութիւնը։ Ասիկա կ'ըսենք, որովհետեւ ունինք բաժանորդներ որոնք կը խորհին թէ մենք թերթը կը ղրկենք երբոր ուզենք... Ծշդենք ուրեմն.— «Յա-ռաջ» լոյս կը տեսնէ ամէն ցերեկ, առաւ-ման ընկերութեան կառքը կուգայ կ'առնէ ծալելու, պահարու մէջ դնելու, դասա-ւորելու (*ուղղակի* ըստ շրջաններու եւ թա-ղերու) աշխատանքները տանելէ ետք, կը յանձնէ Փարիզի Փարի – Պրիւն կեդրոնին, ամէնէն ուշը ժամը 17–17.30ին ուր մէկ «Յառաջ» չի մնար ժամը 19ին։

Անկէ ետք ամէն ինչ կախում ունի թեր-թը ստացող գրասենեակէն։ Աւելցնենք որ թղթատարի այս անընդունելի թերա-ցումը միայն «Յառաջ»ին վերապահուած չէ եւ այդ իսկ պատճառով Ֆրանսական Մամուլի Դաշնակցութիւնը ծնունդ տը-ւաւ, քանի մը շաբաթ առաջ, *Փրէս–Փէ-Թէ–Թէ* յատուկ յանձնախումբի մը, որու նախագահն է *Ֆիկարօ*ի ներկայացուցիչը։ Վերջին շաբաթներուն այս յանձնախումբը հաւաքեց բոլոր թերթերու բողոքներու թղթածրարը ի շարս որոնց «Յառաջ»ի ՀԱՍ թղթածրարը եւ զայն ներկայացուց Թղթատարական նախարարութեան։ Յու-սա՞նք որ դրական արդիւնքի կարելի պի-տի ըլլայ յանգիլ։

Կ'ուզենք միայն որ մեր բաժանորդները համոզուին, որ ոչ միայն անտարբեր չենք եղածին նկատմամբ, այլեւ նոյնքան վըր-դոված ենք, քանի երբ այսքան զոհողու-թեամբ եւ սակայն ժամը ժամուն լոյս կը տեսնէ ու կ'առաքուի օրաթերթ մը, ծանր յուսալքում է մեզի համար նման քմահաճ ցրւում մը։

«ՅԱՌԱՋ»

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

"La Chute Finale" (*)

Տասը, քսան կամ երեսուն տարիէն աշխարհ զարմանքով ականատես պիտի ըլլայ համայնավարական դրութիւններէն առաջինին ճարճատումին կամ փլուզումին, քանի Խորհ. Միութեան ներքին հակասութիւնները իրենց լրումին հասնելու վրայ են: Էմանուէլ Թոտի եզրակացութիւնը, որ գիրքին առաջին իսկ տողերուն մէջ արձանագրուած է, հիմնուած է խորհրդային աշխարհի պարզած այժմու ներքին պատկերին վրայ՝ պետականէն մինչեւ տնտեսութիւն, ժողովրդագրութիւն եւայլն:

Երիտասարդ ուսումնասիրողին համար Խորհ. Միութիւնը ներկայ դարու ամէնէն փառատենչ եւ, միեւնոյն ժամանակ, ամէնէն ձախողած փորձն ու ձեռնարկն է: Առանցքը այս ձախողութեան կը բխի իր էութենէն.— Համայնավարութիւնը յեղափոխութիւն մըն է դալարուն դիմագիծով. կը սպաննէ իր իսկ դաւանած խօսքը, որն է՝ հաւասարութիւնը, իր տրամաբանութեան (իշխանութեան պահպանում) հետեւութենէ դրդուած: Ընկերային գետնի վրայ, համայնավար վարչակարգի հաստատումը՝ ղեկավար նոր դասի մը կեանքի կոչումով, այնքան բազմածախք եւ, միեւնոյն ժամանակ, աղէտալի երեւոյթ մըն է դարձած, որ բարեփոխութեան կամ հրաժարումի ո՛չ մէկ կարելիութիւն ցոյց կու տայ: Արդարեւ, հակառակ կարգ մը բարեփոխութեանց ճիգերու (Լիպըրման եւ իր տեսութիւնները եւայլն) Խորհ. Միութիւնը երբեք չէ յաջողած թօթափել Ստալինի անիմաստ կարգադրութեան բեռը: Մենատէրը 1930ական թուականներուն ձգտեցաւ կեդրոնացեալ դրութիւնով հակակշռի տակ առնել աշխարհի մէկ հինգերորդը ներկայացնող տարածութեան մը բովանդակ կեանքը: Արեան ճապաղիքներով իրականացած երազատեսութիւն մը, որ տասնամեակներէ ի վեր կը շարունակուի մեծ թէ փոքր տեղատուութիւններով եւ մակընթացութիւններով:

Է. Թոտի համար խորհրդային դրութիւնը անտրամաբանական է, որովհետեւ իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին ճռնչող դիմագիծ մը պարզած է՝ օրուան համապատասխան ելեւէջներով: Լենինեան մենատիրութիւնը հիմնականին մէջ բանաւոր եղած է, քանի նպատակ ունեցած է պաշտպանել, պահպանել բոլշեւիկեան իշխանութիւնը: Անբնականը հաստատուած է Ստալինի օրով՝ կոյր եւ անողոք ճնշումներով: Բրեժնեւի ոստիկանութիւնը, այժմ, կը յարձակի իրաւ ընդդիմադիրներու վրայ՝ քաղաքական եւ ընկերային յստակ մտահոգութիւններով: Ինչո՞ւ, հարց կու տայ Թոտ, խորհրդային դրութիւնը կը շարունակէ պահպանել իր ոստիկանական դիմագիծը 60 տարուան իշխանութենէ ետք: Պարզ անոր համար, որ խորհրդային ընկերութիւնը այսպէս բռնուած հասունութեան մակարդակի է հասած: Ներքին լարուածութիւններ կը տիրեն՝ անհաւասարութիւններ, գաղափարախօսական հակասութիւններ, տնտեսական կառոյցի դիւրաբեկ վիճակ, ազգային ձգտումներ եւայլն:

Համայնավար աշխարհի պատմութիւնը կը վկայէ, թէ դասակարգերը չեն անհետանար, այլ պարզապէս տարբեր դիմագիծ մը կը ստանան: Ղեկավար տարրը յամենայն դէպս պրոլետարիատէ յառաջ եկած չէ եւ, ինչ որ յատկանշական է, արդէն առաւելին, բարձր դաս մը կը ներկայացնէ ազնուական նկարագիրով: Ճիշդ է, որ աշխատաւոր դասը ընդհանուր ձեւով կը փառաբանուի իբրեւ մղիչ ուժը 1917 Հոկտեմբերի, սակայն բանուորը իրականութեան մէջ քարտի մը հակակշռին տակ է՝ զրկուած որեւէ պահանջ ներկայացնելու եւ զայն պաշտպանելու կարելիութենէ: Պաշտօնական աշխատավարձքերը սկզբունքով բանուորը նպաստաւոր դիրքի մէջ կը դնեն բաղդատմամբ պաշտօնեային, բայց ոչ քատրին: Դեռ կայ ապրուստի մակարդակի տարբերութիւնը քաղաքբնակի եւ գիւղաբնակի միջեւ: Կան կաշառքի եւ սեւ շուկաներու աղբիւրները, որոնցմէ նպաստաւորուողը ընդհանրապէս բանուորը չէ: Կը հետեւի, ուրեմն, թէ խորհրդային պրոլետարիատը, որու անունով իշխանութիւնը ձեռք անցուեցաւ ռուսական կայսրութեան մէջ, փառաբանուած շահագործեալն է պարզապէս:

Թոտ իր թէզը հաստատելու ճամբուն մէջ կարեւոր դեր վերապահած է Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն: Անոնք արագ թափով կը ճարտարարուեստականանան եւ հետեւողական ձեւով իրենց ինքնուրոյնութիւնը զգալի կը դարձնեն Խորհ. Միութեան նկատմամբ. աւելին, կ'արեւմտականանան յառաջընթաց քայլերով: Առաջին կարգի վրայ կու գայ Հունգարիա, իսկ համայնավար աշխարհի մէջ վերջինը կը մնայ Խորհ. Միութիւն: Մոսկուա իր արբանեակներու, ինչպէս նաեւ ծայրամասերու Հանրապետութիւններու (Պալթեան, Անդրկովկասեան) ճնշումին կ'ենթարկուի. անոնք մշակոյթով եւ մտաւոր գետնի վրայ առաւել յառաջդէմ ըլլալով, իրենք իրենց միջոցներով կը փորձեն դուրս գալ, առնուազն նուազագոյնի հասցնել Կրեմլինի կեդրոնացեալ դիւանակալութեան ճնշող թաթին ծանրութիւնը: Միւս կողմէ, Խորհ. Միութիւն գաղափարախօսական գետնի վրայ ճնշման կ'ենթարկուի իր արբանեակներու կողմէ, որոնց միակ ձգտումը կը մնայ Արեւմտեան դիմագիծ ստանալ: Իր ատեն մը, կ'ըսէ Թոտ, որ Արեւմուտք կը վախնար Խորհ. Միութենէ հեռարձակուած գաղափարներէ իսկ այս վերջինն ալ Արեւմուտքի զինուորական միջամտութենէ: Այժմ՝ կացութիւնը շրջուած է: Ասով կը բացատրուի մենատիրական վարչակարգի պահպանումը եւ խորհրդային վարիչներու ջղագրգռութիւնը ազատախոհ տրամադրութիւններու, ձգտումներու, նոյնիսկ, այդ ուղղութեամբ կատարուած առաջարկներու հանդէպ:

Թոտ չէ անտեսած ազգութիւններու հարցը, որուն հիմնական դեր մըն է վերապահուած արծարծուած խնդրին կապակցութեամբ: Տրամաբանական հետեւութեամբ մը նկատել կու տայ, թէ կարելի չէ մտածել ոչ-սլաւ ազգերու անջատման մասին, քանի ասոնք՝ Պալթեան ժողովուրդներ, Մոլտաւներ, Անդրկովկասեան Հանրապետութիւններու ազգեր եւ փոքր այլ հաւաքականութիւններ եւրոպական հատուածի բնակչութեան հազիւ տասը տոկոսը կը ներկայացնեն, իսկ կեդր. Ասիոյ ժողովուրդներն ալ միայն 8,5ը: Այնքան ատեն, կ'ըսէ ան, որ բնակչութեան 74 տոկոսը ներկայացնող Ռուսերու եւ Ուկրանիացիներու հաւատարմութիւնը ապահովուած է՝ վարչակարգի պահպանումը երաշխաւորուած է: Թոտ, անշուշտ, չանդիտանար, Ուկրանիացիներու ազգային դիմագիծի պահպանման ձգտումն ու անկախութեան տենչը: Զանդիտանար նոյնպէս ռուս տարրին (նաեւ՝ սլաւ) թուական նուազումը բաղդատմամբ ոչ-սլաւ ժողովուրդներու, սակայն, մեր կարծիքով, անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չի դարձներ՝ համապատասխան հետեւութիւններով այն իրողութեան վրայ, որ ռուսական կայսրութեան բովանդակ պատմութեան ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով ռուս տարրին հակակշիռը տկարանալու վրայ է: Արդարեւ, 1970ի մարդահամարը ցոյց տուաւ, թէ եթէ Ռուսերը դեռ թուական տեսակէտով առաջին տեղը կը գրաւեն Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու մէջ, ապա անոնց, ինչպէս նաեւ սլաւ այլ ժողովուրդներու աճը 1970ի վերջ 11է 13 տոկոս եղած է, երբ անդին 38է (Ազրբէջան), 46 (Տաճիկիստան), տոկոսի յաւելում արձանագրած են մահմետական ժողովուրդները: Գալով Հայաստանի՝ 41 տոկոս էր: Աւելին, այս երեւոյթը յատկանշական ձեւով կը շարունակուի:

Ի դէպ, Խրուշչեւ 1961ին երբ «դէպի կոմունիզմ անցնելու» ծրագիրը ներկայացուց, հիմ ունեցաւ այն թէ ռուս տարրը ամէնէն գերակշիռ դիրքը կը գրաւէ թուական եւ նաեւ քաղաքական տեսակէտով. միեւնոյն ատեն բարձր աճ կ'ապահովէ եւ Խորհ. Միութեան բոլոր շրջանները կը հաստատուի՝ խառնուելով տեղացիներու հետ: Արդ, ինչպէս ըսինք, 1970ի եւ անոր յաջորդող տարիներու պարզած պատկերը այդ իրականութիւնը կը հերքէ: Այլ խօսքով՝ գիրքերը շրջուած են:

Վերոյիշեալ եւ այլ կացութիւններու եւ հարցերու պատկերացումով եւ պարզաբանումով կարելի՞ է արդեօք ապագայի հաշուոյն վերջնական բնոյթի վճիռներ արձակել: Անդրէյ Ամալրիք վերջերս կը ճշդէր, թէ երկու հիմնական նախատեսութիւններու մէջ սխալած էր, երբ 1969ին հրապարակ կը հանէր իր ծանօթ աշխատութիւնը՝ «Արդեօք Խորհ. Միութիւն պիտի գոյատեւէ՞ մինչեւ 1984»: Այժմ համոզուած է, թէ այո: Որովհետեւ Չինացիք զանգուածային քանդումի արդիական զէնքերու զարգացման եւ արտադրութեան մէջ իր նախատեսածէն դանդաղ յառաջդիմած են, որով պատերազմ մը Ռուսիոյ դէմ անհաւանական կը դառնայ: Երկրորդ՝ խորհրդային ղեկավարութիւնը ենթադրածէն աւելի ճկուն եղած է միջոցները գտնելով սանձելու առնուազն սահմանափակելու ներքին անհանդարտութիւններն ու բողոքները: Արեւմուտքի հետ վարած դաշն քաղաքականութեան միջոցաւ ներքին կեանքի մէջ գոհացում տուող զիջումներ կատարած է:

Կը հետեւի ուրեմն, թէ խորհրդային վարիչները [illegible] ունին, ինչպէս նաեւ միջոցներ կիսով կամ արմատական ձեւով լուծելու բազմաթիւ հարցեր: Բայց չէ՞ որ Կրեմլինի յարմար նկատած լուծումները շատ յաճախ առաւել ընդդիմութեան դուռ կը բանան: Օրինակ ռուսացման քաղաքականութիւնը առաւել ազգայնական դարձուցած են Հանրապետութիւնները: Տարիներէ ի վեր պարբերաբար կը խօսուի այսպէս կոչուած Ռեգիոնի (ռեժիոն) մասին, շեշտը դնելով ազգային սահմաններէ դուրս տնտեսական գօտիներու հաստատման վրայ: Ընդդիմութիւնը ակներեւ է: Մնաց որ կարեւոր հարցերու լուծումը դրութեան արմատական փոփոխում կը նախատեսէ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Հրատարակչական ՌՈՊԵՐ ԼԱՖՈՆ, Փարիզ: Հեղինակը ծնած է 1951ին, վկայեալ է Փարիզի Քաղաքական Ուսումնասիրութեանց հիմնարկէն, Սորպոնէն՝ պատմութեան մեթրիզ եւ Քէմպրիճէն՝ պատմութեան տոքթորա ունի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ «Երեւան» երգչախումբը՝ Ապրիլ 3ին, համերգ մը տուած է «Պուլկարիա» սրահին մէջ: Երգացանկը բաղկացած է 12 հայկական, 7 պուլկարական եւ երկու ռուսական երգերէ: Հայերէն երգերու շարքին մեկնաբանուած են «Ազգփառապանծ», «Հայրենիք», «Երգ բարեկամութեան», «Նազար եար», «Բամ փորոտան» երգերը: Մեծ յաջողութիւն գտած է Կանաչեանի «Բամ փորոտան»ը, որուն մեներգը կատարած է Զարմայր Նշանեան:

ՁՄՐՈՒԽՏԻ ԵՒ ԹՈՐԳՈՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կ'ապաստանի Նորտկանց տուն, ուր, վերջին անգամ կը տեսնէ Տէր-Կարապետեան ընտանիքի հարազատները, որոնք, յետագային, բոլորն ալ կը խողխողուին, Անծառ գիւղին մէջ: Տարեց կիներ կ'օգնեն Զմրուխտին պահուըտելու, երեսները մուր կը քսեն, զայն տգեղցնելու եւ անճանաչելի դարձնելու նպատակաւ: Զմրուխտ, ամբողջ հոգիով կ'ուզէ մնալ ու նահատակուիլ իր ազգակիցներուն հետ... Սակայն միւտիւրը, աչալուրջ կը հսկէ: Օր մը, անակնկալօրէն ներս կը մտնէ հոն, ուր անտէր հօտի մը նման, հաւաքուած էին մորթուելու տարուող ոչխարներ...: Իրար խառնուած են ծեր ու ջահել, հարս ու աղջիկ եւ մանկտիք: Զմրուխտ, երեսը գոցած, պահուըտած է տարեց կնոջ մը ետին: Հոն են նաեւ Զմրուխտի երկու երախաները՝ Թորգոմն ու Զապէլը: Միւտիւրը կը ճանչնայ Եղիշէի տղայ Թորգոմը, կը մօտենայ անոր, կեղծ ժպիտը երեսին ու քաղցր ձայնով կը հարցնէ թէ՝ «ո՞ւր է մայրիկդ»: Երախան, անմեղօրէն, ցոյց կու տայ ետեւի շարքին պահուըտած իր մայրը: Այլեւս անկարելի կ'ըլլայ ազատիլ միւտիւրին ձեռքէն:

Բայրամ էֆէնտի, բռնելով Զմրուխտը, խոստանալով ազատել երկու երախաները, կը տանի զանոնք նախ իր գիւղը Մեղտի, ուր կը մնան ջարդի օրերուն, ապա իբրեւ իր օրինաւոր կինը զայն կը փոխադրէ Մուշի իր ապարանքը:

Բայրամ էֆէնտիի հայատեաց եւ ազդեցիկ մայրը կ'ընդունի Զմրուխտը իբրեւ հարս, սակայն կը մերժէ պահել զաւակները եւ նոյնիսկ կ'առաջարկէ զանոնք անհետացնել: Մշոյ թուրք երեւելիներէն Քեազըմ էֆէնտի, որ ծանօթ էր հայրիկիս եւ յաճախ այցելած Մշոյ տունը, կ'ուզէ որդեգրել փոքրիկ Զապէլը, որ շատ գեղեցիկ աղջնակ մըն էր...: Իսկ Թորգոմն ալ, զատելով իր մօրմէն, կը յանձնեն ուրիշ ծանօթ Թուրքի մը խնամքին եւ խղճմտանքին...:

Այսպէս, Զմրուխտ բաժնուած իր զաւակներէն, կը մնայ ջարդարար Բայրամ էֆէնտիի մօտ, մինչեւ Ռուսերուն յառաջանալը: Երբ կամաւորական խումբերն ու Ռուսերը կը մօտենան Մշոյ, սարսափահար Թուրքերը տուն-տեղ ձգած, նահանջի ճամբան կը բռնեն: Բայրամ էֆէնտին հետն առած Զմրուխտը եւ վեց տարեկան Թորգոմը որ այդ խառնակ օրերուն եկած ապաստանած էր իր մօրը քով, կը փախչին դէպի Տիգրանակերտ:

Գալով փոքրիկ Զապէլի, ընդմիշտ կորսուեցաւ: 1969ին, Քիւչիւք – Չէքմէճէի մէջ, երբ Զմրուխտ կը պատմէր իր կեանքին ողբերգութիւնը, աղի արցունքով կը խնդրէր ինծմէ փնտռել եւ գտնել իր աղջիկ՝ Զապէլը:

54 տարի անցած էր... Սակայն ծերունի մօր հոգին կը վկայէր թէ, իր զաւակը դեռ կ'ապրի...: Յետագային հիմնուելով քանի մը վկայութիւններու վրայ, փնտռտուքներ կատարուեցան, այս տողերը գրողին կողմէ, մինչեւ Հայաստանի որբանոցները, սակայն ցաւ ի սիրտ, բոլորը անցան ապարդիւն: Աստուած միայն գիտէ թէ Զապէլը ո՞ղջ է թէ մեռած:

×

1930ական թուականներուն օր մը, հազիւ մութը կոխած, Պոլսոյ Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին բակը կը ներկայանայ թրքական տասնապետի համազգեստով երիտասարդ զինուորական մը, որ զգոյշ քայլերով, անհամարձակ, խորհրդաւոր նայուածքներ պտըտցնելով իր շուրջը, կը յառաջանայ ու կը մտնէ եկեղեցւոյ Խորհրդարանը:

Այդ պահուն ոչ ոք կար հոն. Թաղականներն ու պաշտօնեաները մեկնած էին, սակայն դեռ հոն էին ժամկոչն ու տիրացուն:

Զինուորականը, նախ կը վարանի, ապա կասկածոտ նայուածքներ նետելով իր շուրջ, կը հարցնէ Թուրքերէն լեզուով. «Մշոյ երեսփոխան Գեղամ էֆէնտիին կամ անոր ընտանիքին հասցէն կրնա՞ք տալ ինծի»:

Ժամկոչն ու տիրացուն վախցած, իրարու կը նային: Տիրացուն, որ Մշեցի Սողոմոն Վարդապետեանն էր, ազգական Գեղամ Տէր-Կարապետեանի, կը յուզուի, կը սահմռկի, սակայն հաւաքելով իր ամբողջ քաջութիւնը, կը պատասխանէ զինուորականին. «Պէյ էֆէնտի, Գեղամ Տէր-Կարապետեան մեռած է, կինը հիւանդանոցն է, աղջիկը Փարիզ է, իսկ տղան ալ հոս է... Արդեօք կրնա՞նք իմանալ թէ ինչ բանի համար կ'ուզէք իրենց հասցէն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

———o———

Ակադ. Վ. Համբարձումեան, Նախագահը Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի, բացումը կատարելով Ակադեմիայի տարեկան ժողովին, Ապրիլ 4, նշած է, թէ յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձած են գիտական հետազօտութիւններու արդիւնաւէտ եղանակներն ու որակի բարձրացման հարցերը. միեւնոյն ատեն աշխատանք տարուած է, որպէսզի գիտութիւնն ու տնտեսութիւնը սերտ կապի մէջ գտնուին, քանի գիտական նուաճումներու արմատացումը կամ կիրարկումը տնտեսութեան զանազան բնագաւառներու մէջ, նշանակալի արդիւնքներ կուտան: Ակադեմականը յատկապէս ընդգծած է կարգ մը ճիւղերու արձանագրած յաջողութիւնները. ասոնք են՝ բժշկութիւնը, ուսողութիւնը, քիմիագիտութիւնը, երկրաբանութիւնը, կենսաբանութիւնը, կենսաքիմիաբանութիւնը, եւայլն: Կարգ մը տարրաբաժանումներու եւ հիմնարկութիւններու մշակած սարքերն ու աշխատանքի եղանակները գործադրութեան դրուելով մեծ նպաստ բերած են սարքերու, կառոյցներու պատրաստութեան, բնութեան անաղարտ պահպանումին եւ, ընդհանրապէս, թեքնոլոժիի նոր եղանակներու կիրարկման ուղղութեամբ:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գործունէութեան հիմնական արդիւնքներու մասին զեկուցած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի Թղթակից-անդամ Ս. Բակունց, որ Ակադեմիայի գլխաւոր քարտուղարն է:

Զեկուցաբերը դիտել տալէ ետք, թէ Ակադեմիայի գիտական եւ կազմակերպական աշխատանքները դասաւորուած են տնտեսութեան ներկայ հնգամեակի առաջադրութիւնները իրականացնելու մտադրութեամբ, ընդգծած է, թէ յատուկ աշխատանքի առարկայ դարձած են այն ճիւղերն ու խնդիրները, որոնք առաւել չափով կարեւոր կը նկատուին եւ օրուան ու ժամանակի հրատապ հարցերն են:

1976ին Ակադեմիայի հիմնարկութիւններուն մէջ բնական եւ ընկերային գիտութիւններու զանազան ճիւղերու ուղղութեամբ մշակուած են 154 հարցեր: Ցաւակալի յաջողութիւն ձեռք ձգուած է ծրագրուած աշխատանքները, ըստ տարողութիւններու, գործադրութեան դրուելու մարզէն ներս:

Անդրադառնալով գիտա-հետազօտական աշխատանքներու համակարգման հարցերուն, զեկուցաբերը դիտել տուած է, թէ Հայաստանի մէջ դեռ այդ գործը իր անհրաժեշտ բարձրութեան վրայ չի գտնուիր: Գիտական հիմնարկութիւններու կարեւոր մասին կապը Ակադեմիայի հետ թոյլ է, քանի աշխատանքները թէ՛ իբրեւ ծրագիր, թէ իբրեւ իրականացում, ինքնուրոյն ճամբով կը կատարուին, առանց Ակադեմիայի գիտութեան: Զեկուցաբերը այս կապակցութեամբ յիշած է, թէ «Հանրապետութիւնում տարուող գիտական աշխատանքների կոորդինացումը կարող է արդիւնաւէտ լինել միայն այն դէպքում, եթէ իրականացուի ամենաբարձր մակարդակով, դառնայ գիտութեան օպտիմալ զարգացման գործուն միջոցներից մէկը: Կոորդինացիայի ասպարէզում աշխատանքները պէտք է կեդրոնացուեն բնական եւ հասարակական գիտութիւնների, հիմնական պրոբլեմների ուղղութիւնների շուրջը, մասնաւորապէս այնպիսի ուղղութիւնների, որոնցից առաւելապէս կախուած են գիտատեխնիկական եւ սոցիալական առաջընթացը, ժողովրդական տնտեսութեան եւ գիտութեան յաջող զարգացումը»:

Հաշուետուութեան ենթակայ տարեշրջանին կարեւոր տեղ գրաւած են գիտութեան եւ արտադրութեան կապը զարգացնելու, գիտութեան նուաճումները տնտեսութեան տրամադրելու եւ նման բնոյթի հարցերու քննութիւնն ու մշակումը: Այս նպատակով Գիտութիւններու Ակադեմիայի Նախագահութեան կողքին կեանքի կոչուած է յատուկ գիտական խորհուրդ մը: Սակայն անհրաժեշտ է դիտել տալ, աւելցուցած է զեկուցաբերը, թէ գիտական նոր թեքնոլոժին կիրարկութեան դնելու խնդրին մէջ կարգ մը թերիներ նշմարելի են: Այսպէս, «գիտական հիմնարկները յաճախ ներկայացնում են տեխնիկա-տնտեսական հիմնաւորման տեսակէտից թերի: Ուստի պէտք է մտածել առաջարկութիւնների տնտեսագիտական հաշուարկումներն ու հիմնաւորումները մասնագիտացուած տնտեսագիտական հիմնարկներում կազմակերպելու մասին: Դեռեւս թոյլ է կապը գիտական հիմնարկների եւ խոշոր արտադրական կազմակերպութիւնների միջեւ: Ակադեմիայի որոշ հիմնարկներ լաւ չեն պատկերացնում արտադրութեան յուզող հարցերը, իսկ արտադրական ձեռնարկութիւնները յաճախ պասիվ, պահպանողական վերաբերմունք են ցուցաբերում գիտական մշակումների հանդէպ»:

Խօսելով միջազգային գիտական կապերու մասին, զեկուցաբերը նշած է, թէ 1976ին օտար երկիրներու գիտահետազօտական կեդրոնները այցելած, որոշ ժամանակով աշխատած են աւելի քան 80 գիտնականներ, իսկ արտասահմանէ Հայաստան ժամանած են 90 մասնագէտներ: Շարունակուած է Հայաստանի եւ Հունգարիոյ Գիտութիւններու Ակադեմիաներու արդիւնաւէտ համագործակցութիւնը՝ համաձայն պայմանագրով նախատեսուած ծրագրին: Անցեալ տարի Ակադեմիան կարգ մը մեծ ժողովներ կազմակերպած է գիտական ճիւղերու վերաբերեալ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳՈՒԱՌԷՆ

Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձը

———o———

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տերեւաթափը տարուէ տարի կը նօսրացնէ նաեւ շարքերը Վասպուրականի զաւակներուն. այսուհանդերձ, ալեւոր թէ նորահաս, միակամ կը շարունակեն վառ եւ կենդանի պահել յիշատակը պատմութեամբ, մշակոյթով եւ խիզախումներով այլապէս հարուստ բնաշխարհին: Այսպէս է, որ ամէն տարի, Ապրիլեան այս օրերուն, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած հերոսամարտի տօնակատարութիւնները առիթ կուտան բոլորիս ի մտի ունենալու, թէ մեր ժողովուրդը հոն ալ հնարաւորութիւնն ունեցաւ, զէնքով պաշտպանեց իր մարդկային եւ ազգային իրաւունքները: Եւ յաղթանակներ ալ ապահովեց:

Կիրակի, Ապրիլ 17, Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահը խռնուած էր հանդիսականներով, նոյնիսկ Վիէնէ եւ Տէսինէ ժամանած պատուիրակներով: Ժամը 17ին ֆրանսական փաւերգի եւ Բամ Փորոտանի յոտնկայս ունկնդրութենէն ետք (դաշնակ՝ Մելինէ Տէմիրճեան) երեկոյթին բացումը կատարեց օրուան նախագահը՝ Ալ. Պապայեան յիշեցնելով, թէ 62 տարիներ առաջ մեր ժողովուրդին արեւմտեան հատուածին վիճակուեցաւ ցեղասպանութեան արհաւիրքները տեսնելու եւ կրելու ճակատագիրը. այլ սակայն, հերոսամարտներու շնորհիւ մեր ժողովուրդը ապրեցաւ, Վասպուրականին յաջորդեցին Արարատեան դաշտի յաղթանակները, որոնց շնորհիւ մոխիրներէ յարութիւն առաւ ազատ եւ անկախ Հանրապետութիւնը Հայոց: Այսօր ունինք բարգաւաճ եւ ծաղկեալ Հայաստան մը՝ կորիզը, անկասկած, վաղուան ամբողջական Հայաստանի: Այնուհետեւ ընդգծեց, թէ հոս կամ այլուր Վասպուրականցին աշխատեցաւ, որպէսզի կենդանի մնան մայրենի լեզուն, ծննդավայրի աւանդութիւններն ու բարքերը՝ զանոնք օր մը վերստին հաստատելու եւ տարածելու համար Վասպուրական: Հայրենի օճախները վերստին պիտի վառին անպայման:

Ներկաները յոտնկայս յարգեցին յիշատակը անձնուրաց հերոսներու:

Օրուան բանախօս Կ. Փօլատեան այն միտքն արտայայտեց, թէ ճառերը անօգուտ են եւ պատմութիւնը միշտ շօշափելի իրագործումներն է որ արձանագրած է, գոյատեւման ի խնդիր մղուած պայքարները, փաստ՝ Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտը: Մէկ օրէնք կայ՝ գործադրելի բոլոր ժողովուրդներուն համար, այն է՝ զէնքով պաշտպանել հայրենիքը վտանգի պարագային, ապա՝ ծաղկեցնել զայն: Այս երեւոյթն է, որ արձանագրուեցաւ 1915էն 1918: Ասոր արդիւնքն է մեր ներկան՝ Հայաստանէ արտասահման:

Բանախօսը ապա զանց առնելով հերոսամարտի պատմական իրադարձութեանց բաժինը՝ այնքան ծանօթ բոլորին, կարգ մը խորհրդածութիւններ կատարեց՝ հիմնակէտ ունենալով անցեալի դէպքերը: Վասպուրականը յաղթեց, որովհետեւ նախ եւ առաջ յաջողեցաւ միացեալ ճակատով դէմ դնել սպառնացող վտանգին: Ասիկա մեծագոյն դասն է, այսինքն՝ միացեալ ճակատ յարդարել արտաքին թշնամիներու դէմ:

Պարզ դիպուածներ չկան պատմութեան մէջ, այլ՝ տրամաբանական շարունակութիւն մը: Արդարեւ, Վասպուրականին յաջորդեց Սարդարապատը, ղեկավար միտքը եւ հրահրող ոգին՝ Արամ 1915ին Այգեստան, իսկ 1918ին Երեւան էր: Առանց Վասպուրականի տարակուսելի է, թէ Հայը յաղթելու վճռակամութեամբ ներկայանար Սարդարապատ:

Կ. Փօլատեան եզրակացնելով իր խօսքը յիշեց Խրիմեան Հայրիկի ծանօթ երկաթեայ շերեփը հետեւցնելու համար, թէ հայ ժողովուրդը իր ներկան եւ ապագան ապահովեց ոչ թէ միջազգային քաղաքականութեան հոլովոյթներով, այլ, բացառաբար, զէնքով: Աշխատինք, ըսաւ ան, որ մեր դատը, մեր մշակոյթը ճանչցուի աշխարհի կողմէ, միեւնոյն ատեն յիշենք, թէ արդարութիւնը կ'ապահովուի ոչ թէ խօսքով, այլ՝ յամառ պայքարով:

Մէջ ընդ մէջ գործադրուած գեղարուեստական յայտագիրը իր այլազանութեամբ եւ ճաշակով գոհունակութիւն պատճառեց ներկաներուն:

Երիտասարդ Աւագ Պապայեան դաշնակի վրայ լաւ կերպով նուագեց Ա. Մանդակունիի «Որբ Վասպուրականին» եւ ապա՝ «Ղարաբաղը»՝ Տիկին Տէր-Պօղոսեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. Մ. Տէմիրճեանի թովիչ ձայնով ներկաներուն հրամցուց Ա. Յարութիւնեանի «Երգիր ինձ համար», «Կարաւան», «Կռունկ» եւ այլ քանի մը սրտամօտ երգեր: Օր. Ալին Շաքարեան, օրուան խօսնակը, յատուկ առոգանութեամբ արտասանեց «Փառք Վասպուրականի» քերթուածը: Տիկին Տասմաճեան դաշնակով ժողովրդական երգերու եւ պարերգներու գեղեցիկ փունջ մը հրամցուց: Ջութակահար Գ. Պուզաքլեան, ընկերակցութեամբ դաշնակի Կ. Թերզեանի, «Երեւան – Էրեբունի», «Կռունկ» եւ այլ կտորներով երիտասարդ ուժերու վկայութիւնը բերին: Ապա «Փունջ» պարը պարեց շնորհալի նազանքով Օր. Յակոբեան, որուն յաջորդեց «Զոյգ պարը» Ս. Յովհաննէսեանի հետ:

Օփերայի ծանօթ երգչուհի Օր. Ժոզէ Վէմեան գեղարուեստական յայտագիրին փայլը աւելցուց յղկուած եւ նուրբ ձայնով Փուչինիի օփերաներէ երկու հատուածներ, ինչպէս նաեւ «Ես ծարաւի էի», «Կռունկ», «Երեւանի գիշերներ» եւ քանի մը այլ երգեր հրամցնելով ներկաներուն:

«Ուրարտու» նուագախումբ-պարախումբը, կրտսերներէ կազմուած, խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեց նուագով եւ պարով: Լուսապատկերներով ցուցադրուեցան Վասպուրականի փառքը կազմող դէմքեր եւ բնաշխարհի գեղեցկութիւնը պարզող տեսարաններ:

Կարճ ընդմիջումէ ետք ներկաները բոլորուեցան ճոխ սեղաններու շուրջ եւ խրախճանքը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր երգերով, ժողովրդական խմբապարերով եւ սրամտութիւններով: Սեղանապետութիւնը վարեց Անդրանիկ Խըլյեան:

Ճաշի ընթացքին խօսք տրուեցան Միութեան ատենապետ Վարդան Պանտիկեանի եւ Ժ. Միրիճեանի: Ատենապետը յիշեցնելէ ետք, թէ պատերազմէ առաջ 31 հայրենակցականներ կը գործէին Մարսէյլ, իսկ այսօր մնացած է Վասպուրականը, գոհունակութեամբ աւելցուց, թէ երէցներուն կը յաջորդեն նորերը եւ հերոսամարտի տօնակատարութիւնները կը շարունակուին կանոնաւոր կերպով: Հայրենի շունչը հիներէն կ'անցնի նորերուն. ասիկա խրախուսելի երեւոյթ է: Ժ. Միրիճեան Արծիւ Վասպուրականի մասին խօսեցաւ՝ զայն նկատելով խորհրդանշան ազատութեան պայքարի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (328)

ՀՈՒԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԴԷՊԻ ՀՌՈՄ

Ռոլան Օլիվոլօ կղզիի տան մէջ Սքալապրինոյի կը սպասէր:

Երբ հսկան խիստ կորած եւ յուզումէն դողդողալով պարտէզէն ներս խոյացած ատենը Ռոլանի դէմը ելաւ, բերնէն թռած առաջին բառը սա եղաւ.

— Աղջիկս ի՞նչ եղաւ, տէր իմ:

— Որեւէ լուր չկայ իրմէ, պատասխանեց Ռոլան: Պեմպոյի պալատը տակնուվրայ ըրինք, բայց որեւէ հետք չգտանք:

Սքալապրինօ յուսահատական եղանակով մը գլուխը թօթուեց:

— Մի յուսահատիր, ըսաւ Ռոլան անոր ձեռքը սեղմելով: Պիանքան կորովի աղջիկ մըն է, հարիւրին հարիւր վստահ եմ որ տեղի չէ տուած, դէմ դրած է: Կ'երդնում որ զայն անվնաս, ողջ եւ առողջ պիտի գտնենք:

Սքալապրինօ կրակարանին մօտենալով ձեռքերը տաքցնել սկսաւ:

— Սանտրիկոյէն ի՞նչ լուր, հարցուց Ռոլան:

— Դաշունահարեցի, պատասխանեց Սքալապրինօ:

— Հապա Իմփերիա՞ն:

— Ծով նետելով խեղդեցի:

Ռոլան, նայուածքը ուղղած ընկերոջը որ այնքան հանդարտութեամբ այսպիսի եղերական արարք մը կը խոստովանէր, սկսաւ մտածել:

.

Բայց Սքալապրինօ կը սխալէր:

Իմփերիա չէր խեղդուած:

Ձուկնորսի փոքրիկ նաւակը ալիքներէն քշուելով առտուան դէմ քարափ հասաւ:

Իմփերիա կէս մը խելագարած, երբ գլուխը վեր վերցուց, տեսաւ որ քարափին վրայ բազմութիւն մը հաւաքուած հետաքրքրութեամբ զինքը կը դիտէր:

— Տիկին, ծո՞վ ինկած էիք, հարցուց կին մը իրեն մօտենալով:

— Այո, պատասխանեց Իմփերիա ջանալով իր պաղարիւնութիւնը գտնել եւ ակռաները ցուրտէն կափկափելով: Ձեր մէջ նաւավար մը չկա՞յ որ զիս իմ տունս առաջնորդէ:

— Նաւավար չեմ, բայց թէ շատ թիավարել եւ լողալ գիտեմ, պատասխանեց ձկնորս մը փոքրիկ նաւակէն ներս ցատքելով: Ո՞ւր պիտի երթանք, տիկին:

— Իմփերիայի պալատը, պատասխանեց Իմփերիա ճիգով մը:

Եւ չկարենալով տոկալ, կէս մը մարած վիճակի մէջ նստարանին վրայ երկնցաւ:

Հոն գտնուողները Իմփերիայի անունը լսելնուն պէս հետաքրքրութեամբ զինքը դիտել սկսան: Բայց նաւակը դէպի Մեծ Ջրանցքին կողմը ուղղուեցաւ:

Ճամբան Իմփերիա վերջապէս ինքզինքը գտաւ:

Փոքրիկ նաւակը հոյակապ պալատներուն առջեւէն կ'անցնէր:

— Քիչ մը աւելի շուտ թիավարեցէք, պարոն, քիչ մը աւելի շուտ, կայսերական վարձատրութիւն մը պիտի ստանաք մոլտաց պերճագինը:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՊՕՄՈՆ.— Այրի Տիկին Վիքթորիա Մկրեան, զաւակներն եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Մայիս մէկ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մալաքոֆէն Տէր եւ Տիկին Տէր-Սահակեան դժբախտութիւնն ունեցած են կորսնցնելու իրենց եղբայրն ու աներձագը՝

ՍԱՐԳԻՍ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

որուն յանկարծական մահը պատահած է Ապրիլ 13ին, Մոնմորանսիի հանգստեան տունը եւ թաղումն ալ կատարուած Ապրիլ 20ին:

Այս առթիւ կը նուիրեն 50 ֆր. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 50 Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Փարիզի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին եւ Վերապատուելի Ռ. Գայաեանի զաւակները կը ծանուցանեն թէ յիշատակի եւ առ Աստուած երախտագիտական պաշտամունք կը կատարուի Կիրակի, Մայիս էկ, ժամը 10.45ին Հայ Աւետ. եկեղեցին,

8 bis, Rue des Ternes — Paris 17e
Métro Porte Maillot

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ Ռ. ԳԱՅԱԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ ընել Փարիզի Հայ Աւետ. եկեղեցիին:

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

THEATRE D'OMBRE

« SAMUEL », adapté de l'œuvre de RAFFI

Deuxième représentation

En l'an 364, convertis depuis peu à la religion chrétienne, les Arméniens sont tiraillés entre les influences persane et byzantine...

Vendredi 29 Avril, à 21 heures
Participation au frais : 15 F.

×

SOIREE AFGHANE

L'AFGHANISTAN : des nomades Pachtouns aux artisans Tadjiks, des déserts aux sommets de l'Hindoukouch.

Présentée par les « Globe-trotteurs » de l'UGAB (montages diapos, musique, commentaires... thé)

Samedi 30 Avril, à 21 heures

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

Football

L'Association Sportive Arménienne organise un
GRAND MATCH DE FOOBALL
le Dimanche 1er Mai au profit du Collège Samuel - Moorat

15 h. 30 U.J.A. Alfortville contre A.S. Arménienne.
14 h. lever de rideau
Equipe Cadets Samuel-Moorat contre A. S. Arménienne

STADE VOISIN à ISSY

Buffet — Tombola

Venez nombreux

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կազմակերպութեամբ Տան Յանձնախումբի:

Տունը ամբողջովին վերանորոգուած ըլլալով, բացումը կը կատարուի Մայիս 8ին Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին:

Բացման խօսք, նուագ, անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի կեդրոն. Ֆրանսայի եւ Լիոնի ու շրջանի հայ հասարակութիւնը անխտիր, իր ներկայութեամբ քաջալերելու այս կարեւոր ձեռնարկը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Շաբաթ, Ապրիլ 30, ժամը 16ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը:

×

ԼԻՈՆ – Ս. ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դ. Հրաչ Փափազեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Վարանդեան եւ Ս. Մօրիսի Վրացեան կոմիտէներու ընկերները, այս Ուրբաթ (Ապրիլ 29) երեկոյեան ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

CELIGNY

a le plaisir de vous annoncer la création d'un très BEAU FOULARD ARMENIEN
C'est le cadeau à offrir à ceux que vous aimez, à ceux que vous voulez honorer, et faites-vous plaisir en l'achetant pour vous-même.

Prix promotionnel du foulard en tergal

"Alphabet Arménien"

80 cm×80 cm, en 4 couleurs sur fond naturel, Fr. 75. — ttc.

Quantité limitée

Ce foulard est en vente à la LIBRAIRIE PALOUYAN
9, Rue de Trévise
75009 PARIS

et envoi contre-remboursement Fr.75 + Fr 7 frais d'envoi.
Vous pouvez nous écrire pour tout renseignement à
CELIGNY, BOITE POSTALE 9, 94130 NOGENT-SUR-MARNE

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան կողմէ
մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի մասնաճիւղերուն
ի նպաստ կայանի նոր շէնքին

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par le Comité Central de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 14 Mai 1977 de 20 h. à l'aube
dans les Salons de l'Hotel GEORGE V

MARTEN YORGANTZ
ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJIAN — AMBIANCE

Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով՝
848-68-01 660-13-26 878-27-35

SALLE CHOPIN - PLEYEL

Jeudi 12 Mai à 21 h.

Huguette AGEDERIAN

BEETHOVEN, Sonate Pathétique — CHOPIN, Sonate opus 58
LISZT, Sonate en si mineur

Piano STEINWAY

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է սրահի շինութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկ. Օննիկ Գապազեան, Տէր եւ Տիկ. Ժ. Արիկեան Լիբանանի աղէտեալներուն 100ական ֆր, Պայծառ Նազարեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Պ. Նազարեան 100 եկեղեցւոյ պայծառութեան,, 100ական աղքատներուն, 100 «Յառաջ»ին, 100 Լիբանանի աղէտեալներուն: Գէորգ Տէրտէրեանի թաղման առթիւ Ալպէր Բրոֆէթա 50: Մելքոն Մելիտոսեանի հոգեհանգստին այրի Տիկ. Զ. Մելիտոսեան, Տէր եւ Տիկ. Պ. Սեմէրճեան 20ական: Արկածամահ Էտմոն Ջամաքճեանի թաղման առթիւ Պ. Կարպիս Պէրպէրեան 100, Զուլֆայեան ընտանիք 50, Ս. Փափազեան 30: Պէաթրիս Հայթայեանի թաղման առթիւ Պ. Արման Վահէ 50, Տէր եւ Տիկին Ա. Սէմէրճեան, Եղ. Փափազեան 30ական, Տիկ. Մալեէմէջեան 20: Տիկ. Արշալոյս Աբգարեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Ջիլճեան սրահի շինութեան 100 ֆր.:

ՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան տարեկան ճաշը Մայիս 8, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին ճաշարան Օփերա – Լաֆայէթի մէջ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ, փարիզ 9րդ:

Ճաշագին 30 ֆր.

ԼԻՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի նորակազմ եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան անդամուհիներէն խումբ մը, եկեղեցւոյ գրասենեակը կը գտնուի, Հինգշաբթի օրերը ժամը 14.30էն մինչեւ ժամը 17, օգտակար ըլլալու համար անոնց, որոնք ֆրանսերէն լեզուով թուղթ մը կարդալու եւ կամ գրելու դժուարութիւնը ունին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան կազմակերպած Մայրերու Օրը Յունիս 4ին Ազգ. Տան սրահը:

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

Au départ de MARSEILLE

DU 10 AU 23 JUIN
DU 1er AU 14 JUILLET

Renseignements et Inscriptions

Jacques CHELELEKIAN VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière 13001 MARSEILLE tél (91) 508912
et TOUTES AGENCES HAVAS VOYAGES Org Lic 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
28
JEUDI
28 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.844 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 52e ANNÉE — N° 13.844

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

«ՊԱՌ 2 ԾՐԱԳԻՐԸ» ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ՉԱՏԵՂԾԵՑ ՈՉ ԻՍԿ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

—o—

Նախարարապետը պարզեց իր նոր ծրագիրը Ազգ. Ժողովին առջեւ, ինչ որ ըստ կոմերու կը կոչուի «Պառ ծրագիր Բ», «Պառ ծրագիր պիս», եւայլն:

Այս անգամ աւելի խնդրոյ առարկայ են անշուշտ ընտրական մտահոգութիւններ (Թաղապետարանի դասէն ետք) եւ ուրեմն Պառ տեսակ մը կարկտան կ'աւելցնէ իր նախորդ ծրագրին:

Ձեռք առնուած միջոցներն են, նախ աշխատանքի մարզին մէջ.— Այն գործատէրը որ երիտասարդի մը հայթայթէ առաջին աշխատանքը, գործատիրական ընկերային տուրքերէ զերծ պիտի ըլլայ մինչեւ 1978 Յուլիս մէկ:

10 հազար ֆրանք պիտի տրուի գաղթած այն աշխատաւորին, որ տրամադիր է իր երկիրը վերադառնալու: 4850 Ֆր.ի պարգեւը որ կը տրուի ազգ. հողամասի վրայ, պիտի տարածուի արտասահման գացող երիտասարդներուն:

Ընտանիքներու ի նպաստ ձեռք առնուած միջոցները կը նախատեսեն ընտանեկան նպաստներու վերարժեւորում մը (10,20 առ հարիւր) Յուլիս մէկէն: Միջոցներ կ'առնուին նաեւ ընտանիքներու եւ մայրերու ի նպաստ:

Տարեցներուն եւ հանգստեան կոչուածներուն համար որոշուած է ծերութեան նուազագոյնը 10 հազարի բարձրացնել Յուլիս մէկին եւ 11 հազարի Դեկտ. 1ին:

Այս ծրագրի իրագործման համար, Պառ որոշած է վեց սանթիմ աւելցնել սեւ—փերը, հինգ հասարակ էսանսը եւ չորս' կազօյլը: Կառավարութիւնը նաեւ փոխառութիւն մը պիտի ընէ երկար պայմանաժամի վրայ, վեց միլիառի (զերծ տուրքէ տարեկան, մարդ գլուխ 1000 Ֆրանքի սահմանին մէջ):

Ընդդիմութիւնը անբաւարար կամ ողորմելի կը գտնէ եղածը մինչ կոլխտները թէեւ բնաւ չեն հաւնիր բայց նուազագոյն չարիք կը նկատեն, զայն քուէարկել Հինգշաբթի օր: Այս ձեւով կ'ուզեն ըսել թէ կը մերժեն վստահութիւն յայտնել կառավարութեան բայց ծրագիրը չեն մերժեր:

Ընդհանուր ձեւով պարզ է որ օրէ օր Պառի ալ դիմագիծը կը տժգունի, նախ իբրեւ նախարարապետ (Թաղապետական ընտրութիւնները բաւեցին) բայց նաեւ իբրեւ տնտեսագէտ (լաւագոյնը Եւրոպային, ըսած էր Ժիսքար...):

Մոսկուա կ'աղաչէ, կը պաղատի բայց Անգարա «նազ» կ'ընէ

Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն (Ապրիլ 27) կը գրէ թէ «Թուրքիա — Միացեալ Նահանգներ պղտոր ջուրերուն մէջ ձուկ որսալով, Կրեմլինը ճնշում կը բանեցնէ Թուրքիոյ վրայ որ նոր փաստաթուղթ մը ստորագրէ»: Այս նոր փաստաթուղթով երկու երկիրները իրարու հանդէպ յանձնառու կ'ըլլան զինուորական որեւէ գործողութեան մասին նախապէս հաղորդելու բայց կը թուի թէ Թուրքիա այն զգացումն ունի որ նման յանձնառութիւն մը խոտոր կը համեմատի Ատլանտեան Ուխտի իր պարտաւորութեանց հետ: Արեւմտեան դիւանագէտները չեն գիտեր թէ մինչեւ ո՞ւր հասած է Թուրքեւխորհրդային խորհրդակցութիւնը քանի Թուրքերը կը մերժեն այդ մասին խօսիլ: Բայց այն նախազգացումն ունին թէ «փաստաթուղթը» յաջողութիւն չէ գտած Անգարայի մօտ: Գալով Մոսկուայի, կը ջանայ օգտագործել մանաւանդ Թուրքիոյ նիւթական խախուտ վիճակը, աւելի օժանդակելու համար:

Միւս կողմէ, Քարթըր յայտնած է Քոնկրէսին որ սկզբունքով նպաստաւոր է Թուրքեւամերիկեան զինուորական համաձայնագրի վաւերացման: Կ'ուզէ նաեւ որ ամերիկեան Խորհրդարանը արտօնէ որ զինադրելը մասամբ վերնայ:

Նորութիւն չէ անշուշտ երկու «մեծերու» այս դերքը Անգարայի նկատմամբ: Ամերիկայի «սիրաբանութիւնը» հինէն կուգայ բայց աւելի ցաւալի է, մեզի համար, տեսնել Մոսկուայի ճիգը, աղաչանքը, պաղատանքը եւ Թուրքիոյ «նազը»: Ապրիլեան այս օրերուն, կարելի էր դոյցէ ակնկալել որ Հայաստանը քիչ մը աւելի կշռէ Մոսկուայի աչքին, բայց այդ ակնկալութիւնն իսկ ունենալը նոր փաստ մը պիտի ըլլար, եթէ պէտք է, որ 60 տարիէ ի վեր չենք սորված աշխարհի քաղաքականութենէն, ոչ մէկ դաս օգտակար եղած է եւ կը մնանք զգացական ու բարեմիտ ժողովուրդ մը, որ կը կարծէ թէ իր իրաւունքը պիտի տան, որովհետեւ դատը ... արդար է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

(Արմէնփրէս, Ապրիլ 22–25)

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Անգլիոյ խորհրդարանական պատուիրակութիւնը, որ Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի հրաւէրով Մոսկուա գացած եւ անկէ Հայաստան այցելած էր, ընդունուած է Նախագահ Բաբկէն Սարկիսովի կողմէ: Հայաստանի նախագահը ծանօթացուցած է հիւրերուն մեր հայրենիքի տնտեսական նուաճումները եւ գիտութեան ու մշակոյթի մարզերէ ներս արձանագրած յաջողութիւնները: Ընդունելութեան ներկայ եղած են Հայաստանի փոխ — նախագահ Յովհ. Բաղդասարեան, Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեան եւ պաշտօնական այլ անձեր:

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ՝ «ԱՐԱՐԱՏ» — «ԿԱՅՐԱԹ» ՀԱՒԱՍԱՐ

«Սովետսկի սպորտ» մարզական թերթը մրցաշարք մը կազմակերպած է Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի բարձրագոյն 16 խումբերու միջեւ, որոնց յաղթականին կը տրուի թերթին յատուկ մրցանակը: Ապրիլ 21ին, Ալմա-Աթայի մէջ «Արարատ» իր առաջին հանդիպումը ունեցած է տեղւոյն «Կայրաթ»ին հետ եւ խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (0–0): Նոյն մրցաշարքին «Արարատ» հանդիպումներ կ'ունենայ Բաքուի «Նեֆթչի» եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝

Գ. Ա. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

—o—

Ապրիլ 23 թուակիր «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը լոյս ընծայած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Ապրիլ 22 թուակիր հրամանագիրը, որ «Աւտոմոբիլային ճանապարհների շինարարութեան եւ շահագործման» նախարար կը նշանակէ Գէորգ Արշակի Մելքումեանը:

× Նախապէս այս պաշտօնը կը վարէր Հրանտ Հայրապետեան:

×

ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹ »Ը ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Փրակա գացած է Հայաստանի երաժիշտներու պատուիրակութիւնը, էդուարդ Միրզոյեանի գլխաւորութեամբ, հայկական երաժշտութեան շաբաթի կազմակերպութեան առթիւ: Պատուիրակութեան մաս կազմած են Ալ. Յարութիւնեան, Գրիգոր Եղիազարեան, էմին Արիստակէսեան, Դաւիթ Խանջեան, Ռաֆայէլ Մանգասարեան, Օլգա Գաբայեան: «Շաբաթ»ի յայտագրին մաս կը կազմեն սենֆոնիք եւ սենեկային նուագահանդէսներ, որոնց ընթացքին կը մեկնաբանուին հայ երաժիշտներու գործերը:

×

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ժողովրդական արուեստագիտուհի Լուսինէ Զաքարեան Երեւանի հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ երգահանդէս մը տուած է, որու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանած է Ներսէս Շնորհալիի «Յոյս իմ» եւ միջնադարեան «Ո՞ւր ես, մայր իմ» երգերը: Երգահանդէսի առաջին բաժինը յատկացուած է սփիւռքի հայ երաժիշտներու գործերուն: Երգչուհին մեծ յաջողութեամբ մեկնաբանած է Գուրգէն Մ Ալէմշահի, Համբարձում Պէրպէրեանի, Բարսեղ Կանաչեանի, Արա Պարթեւեանի, Նիկոլ Գալանտէրեանի եւ Վարդան Սարգսեանի երգերը: Երկրորդ բաժնին Լուսինէ Զաքարեան մեկնաբանած է Խաչատուր Տարօնացիի, Ներսէս Շնորհալիի, Կոմիտասի եւ Եկմալեանի երգերը: Երգահանդէսի երկրորդ բաժնին ներկայ եղած է Արամ Խաչատրեան, որ հիւրաբար գտնուած է Երեւան: Ցայտագրի աւարտին Ա. Խաչատրեանն բեմ բարձրանալով շնորհաւորած է երգչուհին եւ ըսած. «Շատոնց չէի լսած իմ հոգիին հարազատ այսքան երաժշտութիւն, ձեր արուեստով այսօր գեղագիտական մեծ հաճոյք պատճառեցիք ինծի»: Երգչուհիին մեկնաբանութիւններուն դաշնակով ընկերացած է Մարիաննա Յարութիւնեան եւ երգեհոնով՝ Վահագն Ստամբոլցեան:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

—o—

Ստորեւ քանի մը քաղուածքներ թրքական մամուլէն Ապրիլեան տարեդարձին եւ հայկ. ցոյցերուն առթիւ.—

Հիւրրիյէթի կը հաղորդէն (Ապրիլ 20).—

ԱԹԷՆՔ.— Յունաստանի մէջ Հայերը պնդեցին թէ Թրք. Վան, Մուշ, Կարս, Արտահան, էրզրում եւ Պիթլիս նահանգներն ու Խորհ. Միութեան մաս կազմող ամբողջ Հայաստանը, Ատրպէյճանի Ղարաբաղն ու Վրաստանի Ախալց — քալաք շրջանները իրենց կը պատկանին:

«Հայկ. հարցի Ազգ. Կեդր. Կոմիտէի Յունաստանի ճիւղի ներկայացուցիչը, Գ. Եաղճեան, Աթէնքի մէջ մամլոյ ասուլիս մը սարքելով յայտնեց որ կոմիտէն որոշած է իրենց այդ պահանջները իմացնել ամբողջ աշխարհի եւ արդէն իսկ անհրաժեշտ ձեռնարկներն ու կարգադրութիւնները կատարած են այդ ծրագիրը իրագործելու համար»:

«ՀԱՅԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ ՑՈՅՑԵՐ ԸՐԻՆ» խորագրին տակ, Ապրիլ 25 թուակիր Հիւրրիյէթի մէջ, թերթին Փարիզի թղթակիցը հետեւեալ լուրերը կուտայ.—

«Հայկական Դատի Պաշտպան Կոմիտէն» երէկ առտու, Մարսէյլի մէջ ցոյցեր կազմակերպեց, բայց տեղւոյն ֆրանսական ոստիկանութիւնը ցուցարարներէն պահանջեց որ այսօրուան Թուրք կառավարութիւնը պարսաւող ցուցատախտակները վերցնեն: Այն ատեն կռիւ ծագեցաւ հայ ցուցարարներու եւ ոստիկանութեան միջեւ:

«Ըստ Հայերու վեց հազար, ըստ ֆրանսական ոստիկանութեան երկու հազար հոգի մասնակցեցան այս ցոյցերուն: Ոստիկանութիւնը միջոց մը պէտք տեսաւ զինեալ ուժեր բերելու, ցուցարարներուն դիմադրելու համար:

«Հայերը բռնած էին վերտառութիւններ, որոնց վրայ գրուած էր.— Մեր հողերը կ'ուզենք, Թուրքիա դեռ կը չաբունակէ ցեղասպանութիւնը, կը պահանջենք որ ՄԱԿը պարսաւէ Հայոց Ջարդը, Եղան վայրկեաններ, ուր Մարսէյլի ոստիկանութիւնը եւ ցուցարարները զերկընդխառն կռիւ մը մղեցին, աւելի վերջ հայ ցուցարարները ցրուեցան եւ դէպքը վերջ գտաւ քաղաքին հին նաւահանգիստի թաղամասին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

«Երէկ իրիկուն, Հայերը Փարիզի մէջ ալ ուզեցին ցոյցեր ընել, ապահովութեան ուժերը ուզեցին արգելք ըլլալ եւ կռիւ ծագեցաւ: Փարիզի կրօնապետ Գերպ. Մարթի, Նոթր Տամի մէջ երբ լրացուց արարողութիւնը, հազարի չափ Հայեր ուզեցին գրգռել եկեղեցիէն ելլողները եւ մէկ վայրկեանի մէջ հակաթուրք վերտառութիւններ մէջտեղ հանեցին եւ ուզեցին ցոյց ընել: Ոստիկանութիւնը թոպահարեց եւ ցրուեց զանոնք:

«Աւելի վերջ տարբեր խումբ մը հաւաքուեցաւ էթուալի հրապարակը եւ սկսաւ ցոյցեր ընել Անծանօթ Զինուորին յիշատակարանին առջեւ: Ոստիկանութիւնը դարձեալ թոպերու դիմեց եւ արգելք եղաւ»:

- ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ -
ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՕՆՆԻԿ ՖՉՐՃԵԱՆ (1931 – 1975)

— «Գրական գրեթէ ամէն սեռ փորձած եմ, սակայն ամէնքն ալ փորձի սահմանին մէջ մնացած են», կ'ըսէր Ֆչրճեան 1968ին, չիջումէն եօթը տարի առաջ, Մխիթարեանցի գրողներու կեանքին ու գործին յատկացուած հրատարակութեան մը մէջ:

Արժէքի գիտակցութեան եւ որակի բծախնդրութեան տեսանկիւնէն գիտած՝ համեստութեան վկայութիւն մըն էր անշուշտ այս հաստատումը: Սակայն, ատկէ անդին, տարբե՛ր տրամութեան մը անդրադարձը կար յաջորդական տողերու մէջ՝ որոնք տեղ կը գտնէին իբրեւ ինքնակենսագրական նօթեր:

Արտագրենք սա պարբերութիւնն ալ, որ կու գայ ամբողջացնելու ինքնադատումի իր փորձը.

— «Քերթուած յօրինեցի, պատմուածք գրեցի, մանկավարժական յօդուածներ գրի առի, մանկական գրականութիւն մշակեցի, թատերգութիւն ու վէպ թարգմանեցի, քրոնիկագրութիւն ըրի, երգիծանք փորձեցի, ճամբորդական նօթեր շարայարեցի, յոբելենական գրքոյկներ պատրաստեցի, «Սան»ի խմբագիր եղայ, դասագիրք կազմեցի, բայց գրական այս կալուածներէն որեւէ մէկուն մարդը չեղայ: Զյարատեւեցի: Մէկէն միւսը ցատքեցի: Այսօր ի՞ՐԲ թէ «գրող» եմ…

«Ի՞նչ կը գրեմ: վերջերս ա՛յն միայն՝ «որուն պէտք կը զգացուի»: Ներշնչումս կարաւանին ետեւը մնացած է: Անշուշտ, օր մը առաջ պիտի անցնի»: (Տե՛ս «Սան», պաշտօնաթերթ Պոլսոյ Վիէննայի Մխիթարեան լիկէոնի սանուց միութեան, 1968 Հոկտեմբեր, էջ 51–52):

Վաղամեռիկ գրողը առաջին դէմքով կը խօսի. սակայն չէ՞ք տեսներ՝ չնչատ սա տողերուն մէջ, պատկերազարդ պատմութիւնը հին ու նոր օրերու գրչի եւ գրքի մեր մարդոց…:

Կ'ուզէր, ապահովաբար, ուրիշներէն առաջ ի՛նք պատմած ըլլալ իրեն եւ առհասարակ բոլոր հայ երիտասարդ տաղանդներուն վերապահուած ողբերգութիւնը, — առօրեայ մեր կեանքէն, շրջապատէն ու պայմաններէն բխող ստիպողութիւններու տակ ստեղծագործական ընթայումի տրամադիր նորերու կքումը՝ յանձնառութիւններու ճամբով «որոնց պէտք կը զգացուի»:

Եթէ համոզուած էր որ «կարաւանին ետեւը մնացած ներշնչումը օր մը ԱՆՇՈՒՇՏ առաջ պիտի անցնի», ապահովաբար յուսաբեկ մեկնեցաւ՝ որովհետեւ զլացուեցաւ իրեն ապրիլ: Մինչեւ վերջին օր մնաց հարկին տակ «մէկէն միւսը ցատքելու» եւ երբե՛ք «գրական կալուածներէն մէկուն կամ միւսին մարդը ըլլալու»…:

Այսուհանդերձ, «իբրե՛ւ թէ գրող» մը չեղաւ Օննիկ Ֆչրճեան:

Եթէ այդպէս կը զգար ու կը գրէր՝ իր տաղանդին ընդվզո՛ւմը կը պոռթկար:

Իրմէ պոլսահայ գրական հունձքին փոխանցուած այն քիչը, որ ամփոփուած է փոխ գրքոյկի մը մէջ «խենթի խօսք, խենթի պատմութիւն» (1970)՝ սահմանին վրայ է գրական այն որակին, որ «փորձ»երու տարողութենէն աւելի՝ ապահով արժէքի մը գրաւականը կ'ընծայէ:

Սերնդակից ուրիշ նորագոյններու հետ, որոնք ապրեցան 1940 – 1960ական տարիներու յետպատերազմեան անձկութիւնները եւ յուսադրութիւնները, Ֆչրճեան եւս տրամադրուած է մեր օրերու մարդկային կեանքը իմաստաւորող զգայնութեանց եւ կարօտներու, չըսելու համար մտասեւեռումներու՝ որոնք նաե՛ւ համաշխարհային գրականութեան ժամանակակից ստեղծումներուն մէջ լայն տեղ գրաւած են, — չարն ու բարին, կեղծիքն ու անկեղծութիւնը, մարդկայնականն ու ոչմարդկայինը, երազն ու իրականութիւնը, հետեւաբար նաե՛ւ կեանքի բոլոր ցայտուն հակադրութիւնները՝ որոնք ծնունդ կու տան դարուն տագնապանքին:

Իր «փորձ»երէն սա առջինեկ տաղին մէջ, որ կը կրէ «Վաճառորդը» խորագիրը, փնտռեցէ՛ք առաջին ցոլքը սիրոյ, եղբայրութեան եւ համայնութեան իր ըղձանքին.

— «Իղձ կը ծախեմ, մեղր կը ծախեմ,
Ներող ոգի,
Անկեղծութիւն,
Սիրող սրտեր կը ծախեմ…
Եւ կը յորդին կողովներս
Երջանկութեամբ, խնդութեամբ.

= «Վաճառո՛րդ,
Ատելութիւն
Սուտ ու կեղծիք ու նենգութիւն
Կ'ուզեմ ես»:

— «Դժբախտաբար չկայ, տիկի՛ն,
Զմընաց»:

«Խենթի Խօսք»երու շարքին մէջ, որ տասնըմէկ խտացած տեսիլքներ կ'ամփոփէ, Ֆչրճեան գեղեցկութեան որոնումի տենդովը կ'ապրեցնէ իր ամէնէն չնչատ էջերուն մէջ իսկ.

Գեղեցիկ է բնութիւնը
կանանչ խոտով, ցից ժայռով
երբ իմ ոտքս
արգասաբեր
դեղին հողին կը դպչի:

Գեղեցիկ են իմ օրերը
երբ ճամբուն վրայ կը քալեմ
ու դիմացէն
եկող մարդուն
իմ մարմինս կը դպչի:

Գեղեցիկ են աչքերը
սա խարտեաշ աղջկան
երբ իր խորունկ նայուածքը
իմ նայուածքիս
կը դպչի:

Գեղեցիկ են ձեռքերը
բոլոր մարդոց անծանօթ
երբ այդ ձեռքը
եղբայրաբար
իմ ձեռքերուս կը դպչի:

Այսօր որոնելի տենչերական բարին — յաւերժականը — քիչ ժողովուրդներու մօտ այնքան հին ու խորունկ է եղած՝ որքան Հայուն հոգեխառնութեան մէջ, որովհետեւ զրկանքի, անիրաւութեան ու տառապանքի մեր տարեգրութիւնները կու գան Միջնադարն իսկ կանխող շրջաններէ: Ընկերվարութիւնը մարդոց դարաւոր տեսլիշտէն, ուղեց սնունդ առնել, անով կռփելու համար նոր էակը եւ ընկերութիւնները վերածելու համար իրարմով ամբողջացող՝ միութեան մը: Այդ երազուած մէկութեան մէջ պիտի չըլլար ատելութիւնը, մարդը մարդուն գայլ ըլլող ժահրը, — ետասիրութիւնը, թշնամանքը, փոխադարձ անհանդուրժողութիւնն ու այլամերժութիւնը: Սակայն տեսութիւններէն, սկզբունքներէն եւ կարգախօսներէն անդին շատ քիչ ճամբայ կտրեց: Յեղափոխութիւններն իսկ արմատական լուծում չբերին: Եկաւ համայնավարութիւնը, որ մօտ վաթսուն տարիներէ ի վեր ընկերվարութեան այդ ծխածանը առած է ուսերուն՝ շատ աւելի շողշողուն նշանաբաններով. սակայն աշխարհի խռովքը նոյնքան ու առաւել սաստկութեամբ կ'արձագանգէ ժողովուրդներու հոգիին մէջ ու մարդիկ անդոհանքով մը կը գալարուին: — Զուգահեռի բերէք մեր փոքր ածուին մէջ ծլարձակ խաղաղութեան, բարութեան եւ եղբայրութեան տենչերը՝ օտար լայնածիր դաշտերու մէջ ծաղկող սիրոյ եւ մարդկայնութեան երազներուն հետ, ու պիտի հաստատէք որ ասպետութեան եւ ազնուականութեան զարկը ամէնէն աւելի հարազատ է հայ հոգիին: Զահրատ, Խրախունի եւ Ֆչրճեան՝ քանի մը անուններ են միայն մեր այս հաստատումը վաւերացնող, ու Օննիկը անոնց մէջ ամէնէն մեղմաձայն, ամէնէն վառոյժ երգիչն է ապահովաբար: Այսուհանդերձ, իր կարգին փաստն է Հայուն ինքնաբուխ բարութեան, մարդիկը իրարու հաղորդական դարձնող անկեղծութեան եւ հոգեկան մշակոյթին:

Իրմէ մէջբերուած սա երկու պատառիկներուն մէջ կառոյցի նախնականութիւն մը կայ թերեւս, ներքին կշռոյթի զգալի բացակայութիւն մը՝ որ անոնց թելադրականութիւնը նուազ ներգործօն կ'ընծայէ: Շունչի անբաւականութիւն մը՝ որ մտածական տարրը խորացումի եւ ծաւալումի չի կրնար հասցնել: Սակայն քերթողը ներկայ է անոնց մէջ, լինելութեան ապահով հաւաստիքով մը:

Կենսագրական իր գիծերուն մէջ, Օննիկ Ֆչրճեան յատկանշական հաստատում մը կ'ընէ. «Դպրոցական եղայ — կ'ըսէ — 1935ին, եւ Լուսաւորչեան Մանկապարտէզի աշակերտութենէն մինչեւ այսօր սակաւին դպրոցական եմ: Ամէն մարդ, երբ վկայական առնէ՝ կը հեռանայ դպրոցէն. մինչդեռ ես վկայական առի, որպէսզի դպրոցին մէջ մնամ: Մխիթարեան լիսէն աւարտելէ յետոյ՝ 1951ին ուսուցիչ եղայ. Պոլսոյ մանկավարժական համալսարանէն շրջանաւարտ ըլլալէ վերջ ալ կը շարունակեմ ուսուցչութիւնը, այսինքն՝ 17 տարիէ ի վեր ուսուցչութեամբ կը տառապիմ»…

Ի՞նչ կ'ակնկալէք տաղանդէ մը, որ աշակերտութեան եւ ուսուցչութեան միջեւ իր քառասունըչորս տարիներուն գրեթէ քառասունը կը սպառէ հեւասպառ պրկումով, հարկին տակ ընելու առաւելապէս ա՛յն՝ «որուն պէտք կը զգացուի», — քերթուած, պատմուածք, մանկական գրականութիւն, քրոնիկագրութիւն, խմբագրութիւն, երգիծանք…

Անգիր ողբերգութի՛ւնը եւ սեւ ճակատագիրը հայ գրողին, որ ստեղծագործական իր ամէնէն ուժգին ու անզուսպ թափին մէջ անգամ ստրկութեան պարտք մը ունի հանդէպ առօրեային, եւ անզօրութիւնը փշրելու՝ զինք շղթայող անտես բոլոր կապանքները:

Իրմէ տրուած քիչն ալ, զինք կը բերէ պոլսահայ նորագոյններու յառաջապահ գիծերուն վրայ՝ ոգի եւ շունչ ունեցող արժանաւորներու կողքին: — Վերջին վկայութիւն մըն ալ, որակի իր հասողութենէն, «Բեզմէ» խորագրուած սա տաղով.

Սիրտ մը ունիմ խռովայոյզ
— փոթորիկին բուքը քեզմէ
Խօլ ջրվէժ մը կը տանի զիս
— ալիքներուն վազքը քեզմէ
Փետուր մըն եմ շուար, շփոթ
— զիս թռցնող հովը քեզմէ
Փունջ մը ունիմ կուրծքիս վրայ
—ծաղիկներուն բոյրը քեզմէ.

Լոյս մը աչքիս կը մթագնէ
— այդ նայուածքին շողը քեզմէ
Երգ կը կանչեմ անճար, անտէր
— մեղեդիին լացը քեզմէ
Վէրք է բացուեր սրտիս վրայ
— սրտիս խրած սուրը քեզմէ
Կաթիլ մը ջուր զիս կը խեղդէ
— այդ կաթիլին ծովը քեզմէ.

Սէրը սակայն աչք կը թթէ
— անոր անմար բոցը քեզմէ…:

Ֆչրճեան մէկն էր անոնցմէ, որոնք կէս ճամբան մնացին: Մահը պատուհասեց զինք:

ՄԻՆԱՍ ՔԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԶՄՐՈՒԽՏԻ ԵՒ ԹՈՐԳՈՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Զինուորականը կ'այլայլի, ակներեւ յուզումի մէջ է…

Ի զուր կը ջանայ զսպել իր արցունքները. «Գեղամ էֆէնտին մեռա՞ծ է ըսէք, իրա՞ւ է… Ա՛խ, Աստուած իմ, ի՛նչ անբախտ եմ… Խնդրեմ, շուտով զիս տարէք իր կնոջ մօտ»:

Տեսնելով զինուորականին անկեղծ յուզումը եւ լսելով անոր խօսքերը, Սողոմոն կասկածելով, հետաքրքրութեամբ կը հարցնէ. «Դուք ո՞վ էք էֆէնտի, խնդրեմ, ըսէք մեզի»:

Այլեւս չկարենալով ինքզինքը զսպել, երիտասարդ զինուորականը կ'ըսէ. «Ես Գեղամ էֆէնտիի եղբօր, Եղիշէի զաւակն եմ, Մուշէն նոր եկած եմ Պոլիս»:

Հազիւ լսած Եղիշէի անունը, Սողոմոն կը փաթթուի երիտասարդի վզին. «Թորգոմ, զուրպան քու արեւուն, դուն զիս չճանչցա՞ր… ես Արդխոնք գիւղէն, ձեր ազգական Սողոմոնն եմ»: Երիտասարդը արտակարգ յուզումի մատնուած, կը փղձկայ, կ'իյնայ աթոռի մը վրայ եւ կուլայ իր սեւ բախտը:

Թրքական եաթաղանէն ազատած, թրքական լուծի ներքեւ տարիներով տանջուած տղան, ի՛նչ մեծ յոյսերով սպասած է այս փրկարար ժամուն… Ըլլալ զինուոր, երթալ Պոլիս, գտնել իր սիրելի, արժէքաւոր հօրեղբայրը, անոր միջոցաւ ազատել Մշոյ Թուրքերուն ձեռքը մնացած իր մայրը…:

Այս ողբերգութեան առաջին արարէն յետոյ, Թորգոմ կը խնդրէ Սողոմոնէն որ զինք անմիջապէս առաջնորդէ իր հանգուցեալ հօրեղբօր տունը:

Գիշերը յառաջացած է. Սողոմոն եւ Թուրք տասնապետը, «Ապտիւլ – Պաքի Թիւրքէր»… անցնելով Պոլսոյ Բերայի փողոցներէն, կը զարնեն մեր տան դուռը: Եղբայրս Արամը, իմանալով Սողոմոնի ձայնը, կ'եղէ անկողնէն եւ կը բանայ դուռը: Սակայն, իր սարսափը մեծ կ'ըլլայ տեսնելով այդ ժամուն, դրան առջեւ, իր դէմ կեցած Թուրք զինուորականը: Բարեբախտաբար Սողոմոն կը միջամտէ: Կը մտնեն ներս, հոդ կը սկսի ողբերգութեան երկրորդ արարը… Թորգոմ, տեսնելով պատէն կախ իր ողբացեալ հօրեղբօր Գեղամի նկարը, կը յիշէ անցեալը, իր ե ր ջ ա ն ի կ մանկութիւնը եւ իր հարազատները, կը մատնուի յուզումի եւ ծայրայեղ յուսահատութեան: Այլեւս ոչ ոք կը մտածէ քնանալու մասին. այսպէս, նստած դէմ դիմաց, այս երեք Տարօնցի ազգական բեկորները մինչեւ լոյս կը պատմեն իրենց կեանքն ու կուլան…:

Իսկ ողբերգութեան երրորդ արարը, տեղի կ'ունենայ Ս. Փրկիչ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ, երբ Թրքացած հօրեղբօրս տղան, յաջորդ առաւօտ այցելութեան կ'երթայ հիւանդ մայրիկիս: Տեսնելով հօրեղբօր կինը գրեթէ կուրացած, հիւանդանոցին մէկ անկիւնը, սպիտակ շապիկը կռնակին, կ'իյնայ անոր անկողնին վրայ, կը համբուրէ ձեռքերը, երախայի նման կը հեկեկայ, յուզելով խեղճ մայրս եւ գլխուն հաւաքուած հիւանդապահուհիները… կը գոչէ Թուրքերէն, սրտակեղէք. «Հայրիկը մեռեր է… մայրիկ, քեզի ալ ա՞յս վիճակի մէջ պիտի տեսնէի…»:

1931ին, Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցէն, ուր կը խնամուէր, մայրս կը գրէր ինծի. «Սիրելի Արմենուհի, լուր մը պիտի տամ քեզի, որ գիտեմ, պիտի ուրախացնէ բայց նաեւ տխրեցնէ հոգիդ…: Այս առաւօտ հիւանդանոցը տակնուվրայ եղաւ, հայկական ողբերգութեան սրտաճմլիկ տեսարան մը տեղի ունեցաւ իմ պառկած սրահին մէջ: Այս առաւօտ գիտե՞ս ով եկաւ ինծի տեսութեան. քու այնքան սիրած նահատակ հօրեղբօրդ, Եղիշէի տղայ Թորգոմը, որ ազատած է ջարդէն եւ Մուշէն իբր զինուոր եկած է Պոլիս…»:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՔԵՒՌՆԵԱՆ

(Շար. – 3)

« ՊԱՐՈՆ 5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ »

Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք, Միջին Արեւելքի մէջ տեղի ունեցած վերիվայրումները, պատահարներն ու անակնկալները կրկին լոյս աշխարհ բերին Գալուստ Կիւլպէնկեանի անունը: Արար աշխարհ սկսաւ խօսիլ այս հանճարեղ մարդուն՝ «Պարոն 5 առ հարիւր»ի ասպարէզին եւ առասպելական հարստութեան մասին:

Գալուստ Կիւլպէնկեան դրամի ուժով ինքզինք կը պարտադրէր, ազդեցութիւն կը բանեցնէր բոլորին:

Երկրորդ աշխարհամարտէն առաջ շատ քիչեր կը ճանչնային այս զարմանալի, քսաներորդ դարու խորհրդաւոր միլիառատէրը:

Երբ 1955ին մեռաւ, Լիզպոն, Գ. Կիւլպէնկեան 86 տարեկան էր եւ իր հարստութիւնը կը գնահատուէր շուրջ 150 միլիառ հին ֆրանք:

Իրաք Փեթրոլեում Քըմփընի ընկերութենէն կը ստանար իբրեւ շահաբաժին տարեկան 5 առ հարիւրը, մօտ 10 միլիառ հին ֆրանք:

Գալուստ Կիւլպէնկեան ունէր կայուն, չափուած ձեւուած ապրելակերպ մը: Լոնտոնի մէջ՝ Հայտ Փարքին մօտ, ունէր հոյակապ ու փարթամ ապարանք մը. Նմանօրինակ ապարանք մըն ալ ունէր Փարիզ՝ Իէնա, ուր քառասուն տարիներու ընթացքին սարքած էր փառաւոր ու շքեղ ընդունելութիւններ, անուանի եւ երեւելի մեծահարուստներու համար:

1930ին Տօվիլի մօտ գնեց 50 հեքթար տարածութեամբ հողամաս մը, պարզապէս հոն հիմնելու համար Փարք մը, ուր պիտի զետեղէր բնութեան պարգեւած ծառերու տեսակներ, որոնք մինչ այդ բնաւ տեսնուած չէին Ֆրանսայի մէջ: Հոն ազատ կերպով պիտի շրջէին տարաշխարհիկ, անսովոր, բազմատեսակ կենդանիներ (ինչպէս քանի մը տարիէ ի վեր՝ Փարիզէն 60 քիլոմեթր հեռու, Թուարիի դղեակի զբօսավայրին մէջ ազատ կը թափառին զանազան կենդանիներ): Ամերիկայի եւ Եւրոպայի զանազան քաղաքներէն զբօսաշրջիկներ հիացումով պիտի դիտէին հոն գտնուող սիրամարգեր, ճափոնական փասեաններ եւայլն: Մօտ 60 պարտիզպաններ անդադար պիտի աշխատէին ու խնամէին հիանալի պարտէզը: Մարդիկ կ'ըսէին՝ «Կիւլպէնկեանի խենթութիւնը»:

Իէնայի իր ապարանքին տանիքին վրայ շինել տուաւ երեւակայական ձմեռնային պարտէզ մը, որ երեք տարիէն հազիւ աւարտեցաւ: Ծախսեց 50 միլիոն հին ֆրանք:

Հնագիտական առարկաներու սիրահար եւ հաւաքող, Գալուստ Կիւլպէնկեան ունէր անգնահատելի գանձեր, ամբողջ աշխարհի թանգարաններուն նախանձը գրգռող հնութիւններ, առարկաներ՝ 150ի մօտ անգնահատելի ու անգին երեւելի արուեստագէտներու իւղանկարներ, հրաշալի քանդակներ, մեծ թիւով ֆրանսական կահ–կարասիներ (ԺԸ. դարու), արեւելեան հազուագիւտ գորգեր, սքանչելի շքադրամներ, շքանշաններ, թանկագին արծաթեղէններ, անգնահատելի գիրքեր, հազուագիւտ անտիպ ձեռագիրներ, դրշագիրներ, դրոշմաթուղթեր, նուրբ ճաշակով դասաւորուած ուշագրաւ նշանագրոշմներ:

Գալուստ Կիւլպէնկեան 143 միլիոն հին ֆրանք նուիրած է Էջմիածնի տաճարը նորոգելու համար, սակայն մերժած է շքեղ ու փառաւոր կառք մը ունենալ, նախընտրելով անշուք ու հասարակ կառք գործածել: Կը սիրէր տարուան մէջ քանի մը օր հանգստանալ ծովեզերք: Զբօսանաւ չունէր, կը նախընտրէր եւ աւելի նպաստաւոր կը գտնէր անհրաժեշտ պարագային զբօսանաւ մը վարձել, նոյնիսկ եթէ օրական հարիւր հազար հին ֆրանք վճարէր:

Կինն ու զաւակները ազատ էին իրենց ուզածին չափ դրամ ծախսել, պայմանով որ հաշուեցոյցը իրեն ներկայացնեն, որպէսզի ինք վճարէ: Կինը յաճախ կ'ըսէր.
— Ինծի ամսական որոշ գումար մը տուր, որպէսզի մանր–մունր բաներու համար միշտ քեզմէ դրամ չուզեմ: Կիւլպէնկեան, բացարձակ կերպով մերժելով՝ կ'ըսէր.
— Սիրելիս, դուն ամսականաւոր պաշտօնեայ մը չես որ ամէն ամիս քեզի որոշուած գումար մը վճարեմ, իմ սկզբունքիս դէմ է, ինծի համար անհաճոյ պարագայ մըն է ապրիլ առանց գիտնալու թէ ինչ կը ծախսեմ:

1911ին անգլիական կառավարութիւնը կանխիկ դրամի պէտք ունէր. ծախու հանած էր 100 միլիոն սթերլին արժող կարգ մը ստացուածքներ, արժեթուղթեր եւ առաջարկուած «Պարոն 5 առ հարիւր»ին, որպէսզի գնէ, փոխարէնը խոստանալով պատուութեան տիտղոս մըն ալ շնորհել իրեն: Կիւլպէնկեան առանց տատամսելու կը մերժէ եւ իր մտերիմներուն կ'ըսէ.
— Կը նախընտրեմ իմ ողջ դրամս քան՝ տիտղոս մը:

Գ. Կիւլպէնկեան գործի մէջ զգաստ եւ արթուն, ողջմիտ եւ չափաւոր էր. վաշխառու մը չէր, որ կարկանդակը ամբողջութեամբ ինք լափէր. իր բաժինը ստանալէ ետք, բնական կը գտնէր որ ուրիշներ ալ օգտուին եւ ստանան իրենց արդար բաժինը կարկանդակէն: Իր նպատակը միայն դրամ դիզելը չէր, այլ՝ դրամը չմսխել, չվատնել, մսխումը կանխել: Դէմ էր գիտակցութենէ զուրկ, դրամ մսխող, դրամը փճացնող մարդոց:

1906ին Թրքական կառավարութիւնը, գաղտնի հրամանագրով մը, կ'որոշէ իր կայսրութեան մէջ ապրող բոլոր Հայերը ջարդել եւ անոնց ամբողջ ստացուածքը եւ հարստութիւնը գրաւել: Կիւլպէնկեան հոտառութիւնը ունենալով խոհեմութիւն կը համարի իր հարստութիւնը փոխադրել արտասահման:

Տարուան մէջ քանի մը անգամ, բարեպատեհ առիթներուն, ճշդել, քննել, արձանագրել եւ թուագրել կուտար իր ստացուածքները, կ'ուզէր գիտնալ թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ իր շուրջը: Առանց իր գիտութեան որեւէ նախաձեռնութիւն տեղի չէր ունենար: Կինը եւ զաւակները եթէ արձակուրդի երթան՝ ինքն է որ պանդոկը կ'ապահովէր եւ վճարումը ինք կը կատարէր: Իսկ եթէ ինք ճամբորդէր՝ կը պատուիրէր ամէնուն սպասել իր հեռաձայնին: Պէտք է գիտնար ժամ առ ժամ թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Լոնտոն կամ Փարիզ. Նոյնիսկ անձնական քարտուղարներուն եւ ծառաներուն մասին տեղեկութիւններ կ'ուզէր:

Գ. Կիւլպէնկեան ժամանակ չունէր կեանքը վայելելու: Կը մերժէր բոլոր պատիւներն ու պատուանշանները: Առիթով մը Արիսթիտ Պրիան ըսած է.— Կիւլպէնկեան ինծի պէս է, կը նախընտրէ յարգանք պարտադրել, քան իր լամբակին վրայ կրել կուսութեան շուշաններ կամ պատուանշաններ:

1939–1945ին երբ գերմանական բանակը արշաւեց ու գրաւեց Ֆրանսան, Կիւլպէնկեան Ֆրանսա ապաստանած էր: Անգլիական կառավարութիւնը գրաւեց Անգլիոյ մէջ Կիւլպէնկեանի ունեցած ամբողջ հարստութիւնը — ստացուածքներ, արժեթուղթեր եւայլն: Նոյնիսկ գանձեց Իրաք Փեթրոլեում Քըմփընի ընկերութենէն տոկոսները:

1941ին Կիւլպէնկեան հեռացաւ Ֆրանսայէն պարսկական անցագրով եւ ապաստանեցաւ Փորթուկալ, ուր չգնեց արդիական շքեղ ապարանք մը, այլ վարձեց փոքր պանդոկ մը Լիզպոնի մէջ:

1945ին՝ պատերազման շրջանին, երկու տարի տեւող դատավարութենէ մը ետք կրցաւ վերստանալ Անգլիոյ մէջ իր ունեցած ամբողջ հարստութիւնը, իր յետնեալ տոկոսներով: Մինչեւ իր մահը ապրեցաւ Լիզպոնի մէջ:

Քաղեց՝ ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Ապրիլ 3, Կիրակի ժամը 13ին տեղի ունեցաւ Հայ Ուս. Օգն. Միութեան 1976–1977 տարեշրջանի աւանդական ճաշը, Բարեգործականի Ալեք Մանուկեան մշակութային սրահին մէջ:

Սրահին ընդհանուր տեսքը շատ տպաւորիչ էր եւ հայաբոյր: Սեղանները գունագեղ ծաղիկներով զարդարուած, կատարեալ ծաղկազարդի կիրակի էր: Սեղաններուն շուրջ տեղ գրաւած էին Միութեան անդամներն ու համակիրները: Իրենց դէմքերէն ուրախութիւն կը ճառագայթէր: Ուրաքանչիւրին մէջ թաքնուած Հայութիւնը առիթ գտած էր լոյս աշխարհ գալու եւ իր հարազատ էութեամբ ներկայանալու: Բարեկամներ, ծանօթներ իրարու հետ կարօտով կը տեսակցէին, կը մտերմանային: Որքան հաճելի է հին գունատուած յուշեր թարմացնել եւ օտարութենէ թօթափուած անցեալը յիշել եւ ապրիլ:

Ճաշերը հայկական էին եւ առատ, մանաւանդ հարիսան շատ համեղ էր: Սպասարկողներն ալ մեր համակրելի ուսանողները՝ շնորհալի եւ համակ ժպիտ:

Տեղին է ջերմօրէն շնորհաւորել Հայ Ուս. Օգն. վարչական կազմը որ տարիներէ ի վեր առանց թմբկահարումի լուռ կը գործէ եւ ամէն տարի 15–20 անձուկ պայմաններու մէջ գտնուող ուսումնատենչ ուսանողներու կ'օժանդակէ, եւ ոչ միայն նիւթական այլ եւ բարոյական, իր հոգածութիւնը եւ գուրգուրանքը անպակաս է:

Քանիցս ըսուած է որ այս օգտաշատ Միութիւնը անհրաժեշտ պահանջի մը գոհացում տալու համար հիմնուած է: Բարեգործականի եւ Կիւլպէնկեան հաստատութիւններու պայմանները ամբողջութեամբ չլրացնող որակաւոր ուսանողներու սատարելու նպատակաւ:

Գեղարուեստական բաժին մըն ալ կար որ աւելի ջերմիկ դարձուց մթնոլորտը:

Օր. Վերժինի Փաթի երգեց մեր անմոռանալի Կոմիտասէն իր դիւթիչ քաղցրահնչիւն ձայնով: Օր. Այտա Մարկոսեան իր ջինջ եւ կենսունակ նուագով խանդավառեց ներկաները, նուագեց Պէթհովէնէ, Տըպիւսէ: Օրիորդը շատ խոստմնալից է, ապագայ դաշնակահար մը ըլլալու ճիրքով օժտուած: Պր. Արա Տէյիրմէնճեան իր գոռ ձայնով թնդացուց սրահը, ձայն մը որ կը խռովէ սրտերն ու հոգիները:

Եւ որքան ինքնատիպ անակնկալ մըն էր ճաշի վերջաւորութեան տեսնել Պր. Ժ. Զիլինկիրեանը իր սրճեփի դերին մէջ: Բոլոր ներկաները հրճուեցան ի տես սուրճի գաւաթներուն:

Օրուան հաճելիութիւնը իր լրումին հասած էր: Ժամերը չէին ու զուարթ սահեցան: Խրախճալից տօնական օր էր:

Ներկաները մեկնեցան հայեցիութեամբ դրոշմուած:

Գ. Է.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (329)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԴԷՊԻ ՀՌՈՄ

— Տիկին, Իտալիոյ ամէնէն գեղեցիկ կինը այսքան մօտէն տեսնելս կայսերական վարձատրութիւն մըն է... ասկէ աւելի ի՞նչ կ'ուզեմ, պատասխանեց մարդը:

Խմփերիա զարմացմամբ այդ մարդուն երեսը նայեցաւ: Պատառատուն զգեստներ հագած մարդ մըն էր ան, հաւանաբար չքաւոր ձկնորս մը...: Ձկնորսներն ալ իր գեղեցկութիւնը փառաբանել սկսած էին...: Կեանքը արժէք ստացաւ իրեն համար եւ աչքերը սկսան փայլիլ...: Խօսք մը փնտռեց շնորհակալութիւն յայտնելու համար...: Եւ յանկարծ ձեռքը գլուխին տանելով, ադամանդներով ընդելուզուած փղոսկրէ զմայլելի սանտր մը դուրս քաշեց մազերուն մէջէն եւ զայն ձկնորսին երկարելով ըսաւ.

— Զիս հոս առաջնորդած ըլլալուդ համար բան մը պիտի չտամ, բայց քիչ մը առաջուան ըսած խօսքիդ համար ահա այս կուտամ քեզ իբր ինէ յիշատակ մը:

— Այս յիշատակը գեղեցիկներուն գեղեցիկէն նուիրուած ըլլալուն համար կ'ընդունիմ, պատասխանեց մարդը:

Այս միջոցին նաւակը Ալթիէրիի պալատին առջեւէն անցնելու վրայ էր:

Իրեն անանկ երեւցաւ որ Լէոնոր պատուհանն էր: Ամօթէն ու խղճահարութենէն դէմքը ծածկեց, նաւակին նստարանին վրայ ծռեցաւ եւ ակռաներուն տակէն մրմռաց.

— Ներողութիւն, ոհ, ներողութիւն:

Վերջապէս նաւակը Վենետիկի աւազանիներուն ապարանքները քերելով Խմփերիայի ապարանքին առջեւ կանգ առաւ:

Խմփերիա տուն մտնելով ինքզինքը իր սենեկապանուհիներուն գիրկը նետեց, որոնք զինքը անկողին առաջնորդելով պառկեցուցին եւ շփելով շփշփելով տաքցուցին:

Իրիկուան դէմ վերջապէս ինքզինքը գտաւ: Տաքուկ զգեստներ հագաւ եւ նախընթրիքը ընելէ յետոյ քիչ մը զօրացած, մտաւ այն արդուզարդի սենեակը ուր մտած էր առջի գիշեր Ռոլանի հետ:

Սոսկաց ու սարսռաց:

Արդեօք Ռոլան կամ Սքալապրինօ հոն մէկէն ի մէկ իր դէ՞մը պիտի ելլէին:

Ամէն բան մոռցաւ... աղջիկն ալ մոռցաւ, Սանտրիկօն ալ, Պեմպօն ալ: Այս երեք արարածները իրեն համար այլեւս մէյ–մէկ շուք եղած էին:

Իր ուղեղին մէջ միայն մէկ պատկեր մը կար կանգուն ու կենդանի, Ռոլան Քանտիանոյի պատկերը:

Այս անգամ այլեւս համոզուեցաւ որ Վենետիկ գալէն ի վեր երբեք չէր մոռցած Ռոլանը, միայն զայն սիրած էր, մնացեալը աւելի կամ նուազ անկեղծութեամբ խաղացուած կատակերգութիւն մըն էր...:

Այո, սիրած էր այդ մարդը եւ ցմահ պիտի սիրէր:

Ռոլանը տեսնելու, իր սէրը անոր կրկին ու կրկին յայտնելու համար եթէ պէտք ըլլար, պատրաստ էր իր կեանքը տալու, բայց միանգամայն պզտիկ աղմուկ մը լսելուն պէս կը սարսռար:

Մինչդեռ սաղին այսպէս Խմփերիա իր պալատը քշուելով անցած դարձածին վրայ կը մտածէր, անդին, Ռոլան եւ Սքալապրինօ զայն մեռած կը կարծէին:

— Անոնք այժմ զիս մեռած կը կարծեն, մրմնջեց Խմփերիա ակռաներուն տակէն: Ես ինչո՞ւ Հռոմէն Վենետիկ եկայ, միայն Ռոլանին համար: Բայց Ռոլան զիս կ'արհամարհէ ու կ'ատէ եւ թերեւս օր մը զիս սպաննէ: Ո՞վ գիտէ թէ Սքալապրինօ իմ տափանաւս մտցնողը ինքը չէ եղած, ո՞վ գիտէ թէ զիս սպաննելու համար չէր ղրկած զայն: Ուրիշ միջոց չունիմ, պէտք է Վենետիկէն փախչիմ: Այո, փախչելու եմ եւ ետեւս ալ բնաւ հետք ձգելու չեմ:

Այս որոշումը տալուն պէս գործակալը կանչեց եւ երկու ժամ անոր հետ խօսելով պէտք եղած հրահանգները տուաւ:

— Ձեր հրամանները կէտը կէտին պիտի գործադրեմ, տիկին, պատասխանեց գործակատարը դուրս ելլելէ առաջ: Պալատին կահ–կարասիներուն եւ իւղանկարներուն ծախուելէն յետոյ փոխարժէքը ես անձամբ կը բերեմ ձեզի...:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Մինաս Տէր–Պօղոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ալեանաքեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Նուպար Ալեանաքեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ալեանաքեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Եարըճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ալեանաքեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր եւ նանիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԵԴՐԱԿ ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԻ

(ծնեալ Արուսեակ Ոսկանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 26ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Ապրիլ 29, ժամը 10·30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Պ. Յովհաննէս Թաշլեան, Տէր եւ Տիկին Փօլ Թաշլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միւրա Թաշլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան–Քլօտ Թաշլեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Արութեան, Թաշլեան, Ժոնեան եւ Թաչճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՅՈՎՀ. ԹԱՇԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Հռիփսիմէ Մարգարեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 25ին, 71 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Մայիս 2, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

30, Ռիւ Կալիէնի, Պուա – Քոլոմպ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պետրոս Գոչգոչեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Մանխեան, Տէր եւ Տիկին Գասպար Մանխեան եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս մէկին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ խնամիին՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՇԳՈՇԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

«Ան որ ինծի կը հաւատայ թէեւ մեռնի պիտի ապրի»։ Յ. Ք.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԼԸՕՐՊԱՆ.— Այրի Տիկին Ովսաննա Զօլաքեան, Տիկին Շանթալ Զօլաքեան եւ զաւակը, Օր. Ժընըվիէվ Զօլաքեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Գարակէօզեան, այրի Տիկին Հայկանոյշ Մանուկեան (Հայաստան), Պ. Յովհաննէս Պօստանեան, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Հանճեան եւ զաւակները (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աղէկեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սարգիսեան եւ զաւակները (Պորտօ), այրի Տիկին Հռիփսիմէ Պաղտասարեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որ անձամբ, հեռագրով, նամակով եւ ծաղկեպսակով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԶՕԼԱՔԵԱՆԻ

(Եոզղատցի)

մահուան տխուր առթիւ, որ պատահեցաւ Ապրիլ 11ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 14ին Տէսինի Հայոց եկեղեցին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկ Պայրամեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պայրամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նշան Մարկոսեան եւ զաւակները, Սիմոնն Պայրամեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Մայիս մէկ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր եւ մեծ–հօր՝

ՀԱՅԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն, ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Նալպանտեան ուխտի մը առթիւ կը նուիրէ 35 Փր. Կապ. Խաչին, 35 Աղքատախնամին (տանել «Յառաջ»էն) եւ 30 «Յառաջ»ին, ի յիշատակ Տաւուտեան եւ Նալպանտեան ննջեցելոց եւ Ովսաննա Նալպանտեանի։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Փարիզի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին եւ Վերապատուելի Ռ. Գայաեանի զաւակները կը ծանուցանեն թէ յիշատակի եւ առ Աստուած երախտագիտական պաշտամունք կը կատարուի Կիրակի, Մայիս Մէկ, ժամը 10·45ին Հայ Աւետ. եկեղեցին,

8 bis, Rue des Ternes — Paris 17e
Métro Porte Maillot

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ Ռ. ԳԱՅԱԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Փոխան ծաղիկի նուէրներ ընել Փարիզի Հայ Աւետ. եկեղեցիին։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

THEATRE D'OMBRE

« SAMUEL », adapté de l'œuvre de RAFFI

Deuxième représentation

En l'an 364, convertis depuis peu à la religion chrétienne, les Arméniens sont tiraillés entre les influences persane et byzantine...

Vendredi 29 Avril, à 21 heures
Participation au frais : 15 F.

×

SOIREE AFGHANE

L'AFGHANISTAN : des nomades Pachtouns aux artisans Tadjiks, des déserts aux sommets de l'Hindou-kouch.

Présentée par les « Globe-trotteurs » de l'UGAB (montages diapos, musique, commentaires... thé)

Samedi 30 Avril, à 21 heures

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

Football

L'Association Sportive Arménienne organise un GRAND MATCH DE FOOBALL le Dimanche 1er Mai au profit du Collège Samuel - Moorat

15 h. 30 U.J.A. Alfortville contre A.S. Arménienne.
14 h. lever de rideau
Equipe Cadets Samuel-Moorat contre A. S. Arménienne

STADE VOISIN à ISSY

Buffet — Tombola

Venez nombreux

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Շաբաթ, Ապրիլ 30, ժամը 16ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը։

×

ԼԻՈՆ – Ս. ՄՈՐԻՍ.— Հ. Յ. Դ. Հրաչ Փափազեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Վարանդեան եւ Ս. Մօրիսի Վրացեան կոմիտէներու ընկերները, այս Ուրբաթ (Ապրիլ 29) երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կազմակերպութեամբ Տան Յանձնախումբի։

Տունը ամբողջովին վերանորոգուած ըլլալով, բացումը կը կատարուի Մայիս 8ին Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին։

Բացման խօսք, նուագ, անակնկալներ։

Սիրով կը հրաւիրուի Կեդրոն. Ֆրանսայի եւ Լիոնի ու շրջանի հայ հասարակութիւնը անխտիր, իր ներկայութեամբ քաջալերելու այս կարեւոր ձեռնարկը։

Ճ Ա Շ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան տարեկան ճաշը Մայիս 8, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1·30ին ճաշարան Օփերա-Լաֆայէթի մէջ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ։

Ճաշագին 30 Փր.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կեդրոն. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի դաշտահանդէսը՝ Յունիս 19ին, Սէն–Մորիսը Պէնօ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

DINER et BAL DE NUIT
de l'École Tebrotzassère

Samedi 7 Mai de 21 h. 30 à l'aube
dans les salons « CONCORDE - LA FAYETTE » PALAIS DES CONGRES
PORTE MAILLOT — PARIS
avec le grand orchestre HARRY HOUGASSIAN
ATTRACTIONS — CONCOURS D'ELEGANCE

Pour les billets, téléphoner après 20 heures :
Mme Kouyoudjian 757-57-64 — Mme Aghamian 893-15-65
Mme Tcherpachian 033-91-35

Tenue de Soirée

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԳԱՐՆԱՆ, ԱՄՌԱՆ ԹԷ ԱՇՆԱՆ
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 5էՆ 18

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ
ՅՈՒԼԻՍ, ՕԳՈՍՏՈՍ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԵՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
Մարսէյլէն՝ ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ ԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

Երթ ու դարձ օդանաւով։ «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ։ Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre — PARIS, Tél. 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Յ. ՊՈՅԱՃԵԱՆԻ։

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

INVITATION

VENDREDI LE 29 AVRIL A 21 H.

RECITAL DE CHANT
Angèle GARABEDIAN
SCHUBERT — FAURE — DEBUSSY — KOMITAS
ALEMSHAH

RECITAL DE CANNONE
Elmira PEHLIVINIAN
SAYAT NOVA — KOMITAS — HOVHANNESSIAN

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
29
VENDREDI
29 AVRIL
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.845 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 52e ANNÉE — N° 13.845

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸՊՐԷ ԽՕՍԵՑԱՒ ԵՒ ԲԱՑԵՐԸ ՉԻ ԾԱՄԾՄԵՐ

—o—

Նախկին Նախարարապետը չխնայեց ոչ կառավարութիւնը ոչ իսկ Հանրապետութեան Նախագահը թէեւ անունը չտուաւ բայց ոչ մէկ կասկած թողուց։ Բուռն էր իր ելոյթը Ազգ. Ժողովին առջեւ եւ զինքը ծափահարեցին ոչ միայն կողմնակից ընկերները, այլեւ երբեմն Անկախ Հանրապետականները։ Այլեւս ընդդիմութիւնը խօսք առնելու իսկ պէտք չունէր։ Տըպրէ հինգ գլխաւոր պատճառ կը տեսնէ ներկայ տագնապին մէջ.— Ա) Ֆրանսական տնտեսութեան սակերու կացութիւնը, Բ) Համաշխարհային մրցակցութեան բացառիկ դժուարութիւնը, Գ) Միացեալ Նահանգներու վերադարձը կատաղի «պաշտպանապաշտութեան» մը, Դ) Եւրոպական յանձնախումբին անկարողութիւնը դէմ դնելու տագնապին եւ վերջապէս Ե) միջազգային դրամական կարգաւորման անհետացումը։ Ֆրանսայի մէջ, Տըպրէ կը գտնէ որ կառավարութիւնը ղեկ չունի եւ կ'ըսէ. «Մեծամասնութիւնը պատրաստ է ձեզի հետեւելու այն վայրկեանին, երբ այլեւս չկասկածի հրամանատարութենէն»։ Ու Միշէլ Տըպրէ քննադատելէ ետք ցարդ ձեռք առնուած միջոցները, կ'աւելցնէ. «Ֆրանսայի եւ մեծամասնութեան շահերը իրարու կապուած են ցորչափ ուշ չէ։ Շատ ուշ, բառը որ բոլոր խօսակցութիւններուն մէջ է, բայց շատ ուշ չէ Ֆրանսացիներուն խօսելու համար, ըսելու համար անոնց, որ ժամանակակից պատմութեան ամէնէն մեծ տագնապին մէջ մտած ենք։ Ներկայ տագնապին կարելի չէ դէմ դնել ոչ ազատականութեամբ մը, որ հրաժարում կը յանձնարարէ ոչ ալ հասարակաց ծրագրով մը որ պարտանք եւ խաբէութիւն կը բերէ։ Շատ ուշ չէ բացատրելու համար, որ ազատականութիւնը միայն հրաժարում է եւ թէ հասարակաց ծրագիրը պարտանք մըն է խաբէութեան հիման մը վրայ։ Բայց պէտք է քաղաքականութիւն ընել»։ Այս վերջին նախադասութիւնն է ամէնէն յատկանշականը եւ որ առիթ կու տայ կողմնակիցներուն իրենց քանքերը գտնելու։

Համայնավար երեսփոխանէն ետք ընկերվարական Տիւպըտու կը յիշէ որ նախորդ օրը Միթերան ըսած էր թէ Նախարարապետ մը կայ որ պայմանաժամով գործի գլուխ է եւ Միշէլ Տըպրէի ելոյթէն ետք հարց կը ծագի թէ արդեօ՞ք այդ պայմանաժամը չէ լրացած։ Ի վերջոյ ընդհ. տպաւորութիւնն այն է թէ կողմնակիցները պիտի քուէարկեն «Պառ ծրագիր Բ.»ը եթէ նոյնիսկ վստահութիւն չունին կառավարութեան նկատմամբ, ինչպէս Տըպրէ եւ քանի մը ուրիշներ ձեռնպահ մնային։

Քանի մը տողով

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրուան գործադուլները բաւական լայն ծաւալ ստացան մանաւանդ ելեկտրականութեան ընդհատումներուն հետեւանքով։ Արդարեւ, մեթրոյի ինքնավար Սենոկիքան չէր մասնակցեր գործադուլին, բայց ելեկտրականութեան կտրուիլը պատճառ եղաւ որ չկարենայ բանիլ կամ շատ անկանոն ըլլայ։ Օթոպիւսներն ալ կէս առ կէս կը բանէին եւ մինչ աղբերը դիզուած կը մնան Փարիզի փողոցներուն մէջ, ոչ թղթատար կար, ոչ հեռատեսիլ – ձայնասփիւռ (նուազագոյն յայտագիրը ապահովուած է միայն)։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ կռիւները կը շարունակուին Պաղեստինցիներու միջեւ։

ԹԱՍ գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ պատուոյ լրագրողի քարթ մը տրուած է Բրեժնեւի։ Այս քարթը թիւ 2ը կը կրէ, 1918ին հաստատուած աւանդութեան մը համաձայն թիւ մէկը Լենինին վերապահուած է։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

(Արմէնփրէս, Ապրիլ 22–25)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Սովետական կամերային երաժշտութիւնը» փառատօնը, կազմակերպութեամբ Հայ – համերգի եւ Խորհ. Միութեան Երաժիշտներու Միութեան։ Փառատօնի վերջին երեկոյթին մեկնաբանուած են Շչեդրինի, Պրոկոֆիեւի, Շոստակովիչի, Նասիձէի, Է. Խաղաղործեանի, Տ. Մանսուրեանի գործերը։ Փառատօնին ինը երեկոյթներուն մասնակցած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Թիֆլիսի, Երեւանի, Բաքուի եւ այլ քաղաքներու երաժիշտներ, մեկնաբաններ եւ համոյթներ։

×

ԽՈՐՀ.–ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Արուեստի Աշխատողներու տան մէջ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, նուիրուած՝ Խորհ. Միութեան եւ Հնդկաստանի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններուն։ Բացումը ըրած է արտասահմանի երկիրներու հետ Բարեկամութեան ու Մշակութային Կապի Հայկ. Ընկերութեան նախագահ Ռաֆայէլ Սամսոնեան։ Ասիոյ եւ Ափրիկէի երկիրներու հետ համերաշխութեան Հայկական Կոմիտէի նախագահ Յովհ. Ինճիկեան իր զեկուցման մէջ անդրադարձած է խորհրդային – հնդկական դիւանագիտական յարաբերութիւններուն եւ տնտեսական, առեւտրական եւ արուեստագիտական կապերուն։ Խօսք առած է նաեւ Լեւոն Հախվերդեան եւ Ս. Արեւշատեան։

×

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Գ. ՀԱՏՈՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկութեան նախաձեռնութեամբ լոյս տեսած է Հայ ժողովուրդի Պատմութիւն բազմահատոր աշխատութեան երրորդ հատորը, որ կ'ընդգրկէ զարգացած աւատատիրութեան ժամանակաշրջանի պատմութիւնը Թ. դարու կէսերէն մինչեւ ԺԴ. դարու կէսերը։ Հատորը խմբագրող հեղինակներու խումբը յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած է այլ ժողովուրդներու պատմութեան հետ հայ ժողովուրդի ունեցած ընկերային – տնտեսական, քաղաքական կամ մշակութային եւ գաղափարական ընդհանրութիւններուն եւ առնչութիւններուն։ Հատորին հեղինակները օգտագործած են հայկական, արաբական, բիւզանդական, վրացական, պարսկական եւ այլ զանազան մատենագրական աղբիւրներ, հայերէն վիմագիր արձանագրութիւններ եւ հնագիտական պեղումներու արդիւնքները։ Շուրջ հազար մեծադիր էջերէ բաղկացած հատորը ունի փաստագրական ճոխ նկարազարդում, «Հայաստանը եւ հարեւան երկիրները 855 – 953 թուականներին» գունաւոր քարտէզը, որուն հեղինակն է Ակադ. Սուրէն Երեմեան։

×

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ «ԳԱՅԵԱՆԷ»Ն ՆՈՐ ՍԱԼԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

Աւելի քան երեք տասնամեակ է, որ Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ»ն կը հրչէ աշխարհի մեծ օփերաներու բեմերուն վրայ։ Բեմապարը ներկայացուած է՝ բացի Խորհ. Միութենէն, Նիւ Եորքի, Պերլինի, Փարիզի օփերաներուն մէջ։ Գեբազանցօրէն հայկականութեամբ տարօրուն այս ստեղծագործութիւնը ոչ միայն ներկայացուած է իբրեւ բեմապար, այլեւ մեկնաբանուած է սէնֆոնիք նուագախումբերու կողմէ։ Վերջերս, իրանահայ երաժիշտ Լորիս Ճգնաւորեան Երեւանի ձայնասփիւռի կայանին ղրկած է «Գայեանէ»ի նոր սալերը, զորս պատրաստած է Լոնտոնի մէջ, տեղւոյն ֆիլհարմոնիայի սէնֆոնիք նուագախումբի մեկնաբանութեամբ եւ իր ղեկավարութեամբ։ Լ. Ճգնաւորեան Երեւան ղրկած է նաեւ իր հեղինակած «Հայկական ռեքուիէմ»ի սալը։ Ձայնագրութեան որակը եւ մեկնաբանութեան մակարդակը բարձր է։ Նուագախումբին կատարեալ ներդաշնակութիւնը, ազգային գոյներու արտայայտութեան գրեթէ անթերի մեկնաբանութիւնը ակներեւ են։

×

ՎԱՐԴԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ «ԺՊԻՏՆԵՐ»Ը ՎԵՐՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԵՆ

Երեւանի «Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Վարդան Աճէմեանի «Ժպիտներ» գործը՝ նոր հրատարակութեամբ։ Հատորը կ'ընդգրկէ 150 դէմքեր՝ որոնք հեղինակին մտերիմները եղած են՝ դերասաններ, գրագէտներ, երաժիշտներ, արուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ զինք շրջապատող մարդիկ։

×

Գ. ԳԻՒՐՋԵԱՆԻ 60ԱՄԵԱՅ ՎԱՍՏԱԿԸ

Գեղանկարիչ Գաբրիէլ Գիւրջեան բազմաթիւ նկարներ պատրաստած է ի մօտոյ բացուելիք անհատական ցուցահանդէսի մը համար եւ աւարտած է ռուս նկարիչներու մասին իր գրած գիրքը։ Այս զոյգ իրողութիւններով նշուած կ'ըլլայ արուեստագէտին 60ամեայ վաստակը։ 85–ամեայ նկարիչը վերջերս աւարտած է է նաեւ Հայկական հիւլէական ելեկտրակայանի եւ 10րդ հնգամեակի միւս մեծ կառոյցներու շինարարներու նուիրուած կտաւներու շարքը։

×

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԸ

Հայաստանի գունաւոր մետաղագործութեան գիտական – հետազօտական եւ նախագիծի հիմնարկութեան մասնագէտները յատուկ սարքաւորում մը հնարած են հանքահորերու մէջ գործածելու համար։ Հինգ քիլօ կշռող այդ կազմածը՝ նոյն ատեն երեք կէտերու մէջ, կը կըրճատէ նմոյշներ առնելու տեւողութիւնը։ Արդէն սկսած է օգտագործուիլ Ղափանի (Զանգեզուր) պղնձահանքի գործատան մէջ, ուր բանուորներու աշխատանքի պայմանները կը բարելաւուին շնորհիւ նոր սարքաւորման ընծայած հնարաւորութեան։ Հայաստանի գիտական եւ նախագիծի հիմնարկութիւնները հետազօտութիւններ կը կատարեն արդիւնաբերական արտադրութեան որակի բարձրացման եւ թեքնոլոժիի կատարելագործման ուղղութեամբ։

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՃՇԴՈՒՄԸ ՄՈՆՏԻ ՄԷՋ

—o—

Չորեքշաբթի իրիկուան (Ապրիլ 28) Մոնտը իր վերջին էջին վրայ տեղ տուած է Հայ Դատի Պաշտպան յանձնախումբի ճշդումին, որու մէջ վերոյիշեալ յանձնախումբը կ'ըսէ թէ նախորդ օրը, Մոնտ կարգ մը սխալ տեղեկութիւններ տուած է Փարիզի Կիրակի օրուան ցոյցերուն եւ միջադէպերուն մասին։ Այսպէս Հ. Դ. Յ.ը 5000 կը հաշուէ Նոթր–Տամի ցոյցին մասնակցողները եւ 1000 անոնք որ էթուալ գացած են։ Կ'առարկէ նաեւ որ 30 «գաղթական»ներ կոչուած են հարցապնդուածները ճշդելով որ խնդրոյ առարկաները մեծամասնութեամբ ծագումով հայ Ֆրանսացիներ էին եւ օտար զբօսաշրջիկներ։ Հայ Դատի յանձնախումբը ցաւ կը յայտնէ նաեւ թէ Մոնտ չուրդ բառը գործածած ըլլայ իր խորագրին մէջ, փոխանակ ցեղասպանութեան։

ՄԱՅԻՍ ՄԵԿԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

—o—

Ինչպէս յայտարարեցինք, Մայիս 1էն սկսեալ «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերն են.—

ՖՐԱՆՍԱ	Տարեկան 200 ֆր.	Վեցամսեայ 110 ֆր.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	Տարեկան 230 ֆր.	Վեցամսեայ 125 ֆ.ր

ՀՈԳԵՀԱՐԱԶԱՏ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐՈՒ՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻՆ ԳՐԱԾ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ

Պատահական նամակագրական կապեր, առաւել եւս տեւական, չեն լինում: Գուրգէն Մահարու եւ Շահան Շահնուրի նամակագրական կապը, որը նրանք մեծ սիրով ու նախանձախնդրութեամբ պահպանեցին 1962 թուականից մինչեւ 1969ը, նախանշուած էր դեռ 30ական թուականների սկզբին, երբ Եղիշէ Չարենցը Մահարուն յանձնարարեց «Նահանջը առանց երգի» վէպը՝ գնահատելով այն որպէս «ամեհի գործ»: Այդ օրերից անցան աւելի քան երեք տասնեակ տարիներ, սակայն հաւատարիմ իր տպաւորութիններին Մահարին ի վերջոյ «գտաւ» Շահնուրին:

« Զգիտեմ, կը հասնի՞ քեզ իմ այս նամակը, որքա՞ն ատոյգ է հասցէդ... Մեկնելով «փորձը փորձանք չէ» առածից, որոշեցի գրել այս «փորձնականը», որը մի նպատակ ունի, — հաստատել նամակագրութիւն քեզ հետ, մի գրողի, որի անունը առաջին անգամ լսեցի Եղիշէ Չարենցից... Այնուհետեւ դու դարձար, Թանկագին Շահնուր, իմ փնտռած եւ սիրած հեղինակը:

Գրի՛ր, եթէ կը ստանաս նամակս, շատ պիտի ուրախանամ եւ պիտի գրեմ աւելի մանրամասնօրէն: Մի՛ գլանա *վերջին լուսանկարդ: Ուշ գիշեր է, գարնանային գիշեր Երեւանի վրայ, ուստի բարի գիշեր:

Ներիր, որ նամակս գրեցի հազար տարուայ ծանօթի մտերմութեամբ, ուրիշ կերպ չէի կարող գրել ես մեծաքանքար եւ սիրելի Շահան Շահնուրին...» (6-3-1962):

Որքան մարդիկ մօտենում են կեանքի մայրամուտին, այնքան աւելի բծախնդիր են դառնում նոր ծանօթութիւնների հարցում եւ աւելի դժուարութեամբ հաստատում մտերմական նոր կապեր: Մահարու եւ Շահնուրի միջեւ ստեղծուեց հայ գրականութեան մէջ աննախընթաց մի զարմանալի եւ յուզիչ կապ:

«Կիրակի օրով ստացայ նամակդ եւ կիրակին դարձաւ կրկնակի կիրակի եւ տօնական: Այսպէս զգացեր եմ ջահել օրերուս, երբ Մելին մը, Ամալիա մը, մէկ խօսքով Նուարդ մը պատասխաներ է նամակիս: Այսպէս զգացեր եմ... չէ՛, ուրիշ անգամ այսպէս չեմ զգացեր» (9-04-1962):

«Մօլէն քսան քայլի վրայ եմ, ծովի աղմուկը կ'օրօրէ ցերեկներս եւ գիշերներս: Երբեմն կը թափառիմ ծովափին ու կը խորհիմ, որ եթէ՛ այսպէս ծովափով քալեմ ու քալեմ, վերջը քեզի կը գտնեմ... պիտի գտնե՞մ: Ուրիշ բան մըն ալ կը մտածեմ, ըսե՞մ... Ի՞նչպէս եմ ապրեր մինչեւ այս տարիքը առանց քեզի հետ նամակագրութիւն ունենալու... » (9-06-1962):

60ին մօտեցած Մահարին պատանեկան յափշտակութեամբ տարուեց հեռակայ ու հոգեհարազատ այս նոր ծանօթութեամբ.

«Զէ՛, շատ եմ կարօտել քեզ» (28-06-1962), — բացականչում է նա նամակներից մէկում, իսկ մէկ ուրիշում հիմնաւորում.

«Շատ կը կարօտեմ քեզ. առանց ծանօթ լինելու կարելի՞ է կարօտել: Այո՛, կարելի է: Զտեսած աղջկան, ի հարկէ, չի կարելի կարօտել, բայց չտեսած Շահնուրին... կարելի է: Մի՛շտ» (27 – 28-07-1962):

Մահարու համար Շահնուրը լեգենդ էր, մարդ, որը երկար տարիներ բարեկամական կապեր է ունեցել արեւմտահայ ու սփիւռքահայ ականաւոր գործիչների հետ.

«Նամակդ կարդալուց յետոյ, մտքով, Թէքէեանի եւ քեզ հետ Մոնփառնասի սրճարաններէ մէկուն մէջ նստեցի եւ դեռ պիտի նստե՛մ... Ի՛նչ երջանիկ ես, Շահնուր, որ Թէքէեանի հետ Փարիզ ես վայելեր...» (27-28, 07-1962):

«Ցուզուեցայ շա՛տ քո նկարագրութիւնից, կապուած աննման Կոմիտասի հետ: Տաս տարի յետոյ քեզ իրաւունք կուտամ նստելու եւ գրելու քո գրական յիշողութիւններդ: Ի՛նչ հարուստ եւ փառաւոր գործ» (31-12-63):

Մահարին բարձր էր գնահատում Շահնուրին նաեւ որպէս արձակագիր: Տասնամեակներ անց նա հնարաւորութիւն է ստանում այս մասին յայտնելու իր կարծիքը եւ ո՛չ միայն իր.

«Քանի որ դուն խօսք բացիր «Նահանջին մասին, ապա պիտի ասեմ, որ տեղի ունեցաւ ճակատագրական, ողբերգական անհասկացողութիւն. Եղիշէ Չարենցը հասկացաւ քո՛, չահնուրեա՛ն ողբերգութիւնը, իսկ ուրիշներ չհասկացան կամ չհասկացող ձեւացան: Նրանք, որոնք կարծեցին, որ դուն «Արարատ չունես» քո հոգում, արտասուրեցին իրե՛նց անունը: Զուրման վտանգի դէմ մենք չունենք այնպիսի զօրեղ, բարձրարուեստ ահազանգ եւ ամբարտակ, ինչպիսին է քո «Նահանջ»ը:

Յետոյ կը մտածեմ, թէ ո՞ր խսկական արուեստագէտի ճանապարհը վարդերով է զարդարուած: Չեմ գտներ: Չկայ: Զավալու Տէրեանը մի բան գիտէր, որ կը գրէր.

Դու մարգարէ պիտի լինես,
Նահատակ ու մարտիրոս,
Խարոյկ ու խա՛չ պիտի ելնես,
Ո՛չ իբր ստրուկ, այլ հերոս...»:

Շահնուրը նոյնպէս ունէր իր բարձր կարծիքը Մահարու գրարուեստի մասին: Այդ կարծիքների մէջ եղել են այնպիսիները, որոնք Մահարու մօտ արդարացի բողոք են յարուցել.

«Վանի տուհիկ կատուի պէս չոյուած կը զգամ գլխս, որ գոյնզգոյն ծանօթնեբուդ եւ բարեկամներուդ հետ խօսելիս ինձ բարի եք յիշեր: Շնորհակալութիւն տաք խօսքերու եւ գնահատութիւններու համար, ատոր դէմ չեմ բողոքեր: Բայց ... Բայց ով որ ինձ Զարենցէն բարձր է դասեր, մեղանչեր է խղճի եւ նամանաւանդ ճշմարտութեան դէմ: Ափսոս, որ այդպէս, ըսողի անունը չէիր գրեր, որ ելնէի եւ աղուոր բողոքագիր մը ուղարկէի իրեն...» (11-07-1965):

Շահնուրը բարձր էր գնահատում իր գրչեղբօր ոչ միայն արձակը, այլ եւ չափածոն եւ գտնում, որ այն պէտք է ունենայ «մէկէ աւելի արժանաւոր մեկնաբաններ»: Այստեղ էլ Մահարին համամիտ չէ նրան.

«Կը կարծեմ, որ կը սխալիս: Եթէ ես արձակ չունենայի, այո՛, իմ չափածոն պիտի գնահատուէր ըստ արժանւոյն. բայց իմ արձակը... խիստ լեզուով ասած՝ իմ արձակը եղաւ բանաստեղծութեանս գերեզմանափորը» (27-05-1966):

Մահարին ստեղծագործեց գրական համարեա բոլոր ժանրերով: Նա դրսեւորեց իրեն ամէնուր որպէս նուրբ զգացումների արտայայտիչ: Այդպիսին է նա նաեւ իր նամակներում: Հայ նամակագրական ժանրում ոչ մի գործչի նամակներ այնպէս յագեցած չեն քնարականութեամբ, որքան Մահարունը.

«Անձրեւոտ օր մը բացուեց Բալթիկի եւ գլխուս վրայ: Սպասում ինչ – որ բանի, անձկութիւն եւ չգիտեմ էլի ինչ: Ճաշարան իջանք նախաճաշելու, սեղանիս վրայ նամակներ եւ ծրարներ Երեւանից: Մի նամակ թողի էն վերջը: Երբ նախաճաշը կերպով մը վերջացուցի, բացի նամակը եւ... ով ուրախութիւն, նամակի մէջ՝ քո փակ ծրարը: Ու երբ կարդացի նամակդ ու դուրս եկանք ճաշարանէն, Մեծարենցի պէս գունատ, բայց ջերմիկ արեւ մը իր շողերը կը փռէր Բալթիկի եւ գլխուս վրայ... ծովի ձայնն ալ փոխուեր էր, — սը-շը՛-թը-շը՛, թըշշը՛... այսինքն՝ սիրելի Շահա՛ն, թանկագին Շահնո՛ւր... Ինչպէս կը տեսնես՝ Ֆրանսերէն չեմ գիտեր, բայց ծովու լեզուն աղէկ կը հասկանամ» (28-06-1962):

Մահարու նամակները նրա քնարական արձակի դրսեւորումներից մէկն է: Համարեա իւրաքանչիւր նամակ աւարտւում է բնապատկերների եւ եղանակների մահարիական նուրբ նկարագրութիւններով:

«Խառնակ գարուն մը ունեցանք. հովոտ, անձրեւոտ, սակայն, բնութիւնն իրն ըրաւ. այսօր կանաչ էր, արեւ. հասկցայ թէ ինչու տատս կ'ըսէր «կանաչ արեւ»...

Կանաչ արեւ, կանաչ արեւ...» (4-05-1962):

«Գրեցի՞ որ անձմեռ ձմեռ ունեցանք: Մեր բաժին ցուրտը ինչպէս կ'երեւի ճամբան մոլորել է եւ ձեր կողմերն է եկեր: Ինչ էլ որ լինի, պիտի բացուին դռներն յուսոյ եւ ձեր երկրէն ալ փախ պիտի տայ ձմեռ...» (13-02-1963):

«Երեւանի ոսկէ աշունն է, որը սակայն զգալիօրէն կողոպտուեցաւ տեւական անձրեւներէ, անգամ կարկուտէ: Կը բարեւեն քեզի Երեւանի վեհատասնամեայ սիրուն աղջիկները, մրգաբոյր սա արեւը եւ մանաւանդ՝ ես» (9-09-1963):

«Արեւոտ, այնուհանդերձ աշնանային օրեր: Երեւանի ամենագեղեցիկ ժամանակը» (19-11-1963):

«Ուշ գիշեր է, ինչպէս ռադիօն կը հաւաստէ՝ «Սեւանի աւազանում 15 աստիճան ցրտութիւն: Թոյլից չափաւոր քամիներ...»:

Միջերկրականի միմոզաներուն մէջէն վրաս կը խնդա՞ս:

Բարի՛ գիշեր...» (19-02-1964):

«Երկարատեւ եւ արեւոտ աշուն մը ունենք: Երեւանն ու Արարատեան դաշտը կը ծփան աշնան արեւով ու գոյներով» (23-10-1964):

«Երեւանի գեղեցիկ աշունն իր ուժի մէջ է: Այսօր՝ Նոյեմբեր 20՝ արեւոտ օր է» (1964):

«Մերկ էր Երեւանն ու Արարատեան դաշտը. ամսի 30-31 (Դեկտ.) մեծ ձիւն մը դրաւ, գեղեցկացուց նոր տարին եւ փոքրիկներու կեանքը» (1-01-1965):

«Նամակս անկապ դուրս եկաւ, ներիր, այդ երեւի նրանից է, որ դուրսը մշուշ է ու անձրեւ, նամակ գրելու է՛ն վատ ժամանակը...» (18-05-1965):

«Եղանակներն այս տարի կամակոր կնոջ կը նմանին: Մէկ օրուայ մէջ տասնմէկ փոփոխութիւն: Պիտի տանենք, ինչպէս կը տանենք գեղեցիկ կնոջ քմահաճոյքները» (11-07-1965, Պալանկա):

«Ձիւն – ձմեռ չունեցանք այս տարի: Գրուեց, որ նման ձմեռ եղել է 80 տարի առաջ: Ծառերը միամտաբար սկսեր են կոկոնել, շատ եմ վախենում յանկարծ փչեն պաղ – պաղ քամիները եւ փչացնեն ծաղիկ ու կոկոն: Այդ պաղ քամիները մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց չեն գիտեր...» (29-01-1966):

«Անձրե՛ւ է: Կ'անձրեւէ՛, Շահնուր, գարունը թաց է...» (27-05-1966):

«Ծանր եւ ձիւնառատ ձմեռը կամաց-կամաց քաշուեցաւ եւ 1968ի գարունը բացաւ իր դռները: Գարնան լոյսն ու շողը վրադ, սիրելի Շահնուր» (8-03-1968):

Մահարին եւ Շահնուրը շատ հարցերում ունէին ընդհանուր հայեացքներ, յաճախ էին նրանք կիսում իրենց մտքերը.

«Վահան Թէքէեան, — Թէոդիկի մօ՞տ

ԶՄՐՈՒԽՏԻ ԵՒ ԹՈՐԳՈՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս անակնկալ լուրը զոր ստացայ Փարիզի մէջ, յուզեց ու ցնցեց զիս, մինչեւ հոգւոյս խորերը: Առաջին մտածումս եղաւ «Ա՜խ, եթէ հայրիկս ողջ ըլլար...»: Ամբողջ Տէր-Կարապետեան գերդաստանէն, Տարօնի ողջակէզէն, միակ վերապրող մեր տան ճրագը, խլամացած կը ծառայէ Թրքական բանակին...: Այս դաւ – ղափարը միայն ալեկոծեց հոգիս...: Գիշերները քունը փախցուց աչքերէս...: Սկսայ ճար ու ճարակ փնտռել զայն փրկելու եւ անցընելու արտասահման: Սկըսայ նամակներ տեղացնել Պոլիս, մայրիկիս եւ հայրենակից Տոքթ. Պաղտասար Մանուէլեանին, խնդրելով, աղաչելով որ ջանք չխնայեն ազատելու հօրեղբօրս տըղան, մեր գերդաստանի միակ շառաւիղը: Գրեցի իրենց ուղեցոյց ամէն գնով արգիլեն անոր վերադարձը դէպի Մուշ...: Ծեղային, ազգականական եւ հոգեկան կապը հաստատելու եւ ամրապնդելու համար, սկսայ թղթակցիլ Թորգոմի հետ, քըքրել անցեալը... յիշեցնել իրեն եր – ջանիկ մանկութիւնը, պաշտելի հայրը, Եղիշէն, կորսուած ու խողխողուած հարազատները: Ի զուր անցան բոլոր ջանքերս:

Աւա՜ղ, խիստ հսկողութեան ներքեւ, իր զինուորական ծառայութիւնը լրացնելէ յետոյ, հօրեղբօրս տղան ստիպուեցաւ վերադառնալ Մուշ: Մեծ յոյս ունէր արեւմտու միւտիւրին ձեռքէն ազատելու եւ Պոլիս փոխադրելու իր մայրը... Բաջութիւն չունեցաւ բաժնուելու մօրմէն եւ մնաց անոր քով, Մուշ...:

Տարիները թաւալեցան, կապը կարեցաւ եւ անոնք ինկան մոռացութեան մշուշին մէջ...: Տեղի ունեցաւ երկրորդ աշխարհամարտը. յետոյ զինադադար, եւ օր մըն ալ, յանկարծ, նամակ մը կը ստանամ « Ապտիւ – Պաքի – Քիւրքէր »ստորագրութեամբ... նամակ մը եւ ընտանեկան լուսանկար մը... կրկին յուզում, կրկին փոթորիկ հոգիիս մէջ...: Սրտէս արուն կ'երթայ, դիտելով նկարը, կարդալով նամակը, ուրկէ կ'իմանամ թէ, Թորգոմ ամուսնացեր է Թրքուհիի մը հետ եւ ունեցեր զաւակներ...:

Կինը, վեցերորդ զաւակին ծննդաբերութեան մեռեր է, նորածին երախային հետ: Հինգ անչափահաս որբերը կը մնան Թորգոմի եւ իր մօրը Զմրուխտի վզին...: Նամակէն կը տեղեկանամ նաեւ թէ, սատկեր է Զիարաթայ միւտիւր Բայրամ է – ֆէնտին: Իսկ Թորգոմի 14 տարեկան գեղանի աղջիկը, առեւանգուեր է Մշեցի Թուրք վաճառականի մը կողմէ...: Իր մայրը եւ որբերը առած, Թորգոմ կը փախչի Տիարպաքիր ...: Ծայրահեղ թշուառութեան մատնուած, հօրեղբօրս տղան օգնութիւն կը խնդրէր ինձմէ, ընտանեօք փոխադրուելու արտասահման: Ժամանակին, կարողութեանս չափով օգնեցի իրեն...: Դժբախտաբար, քաղաքական եւ այլ պատճառներով կարելի չեղաւ փրկել զանոնք:

×

Խոր թախիծով կը գրեմ թէ Զմրուխտ մեռաւ, աւելի երեք տարի առաջ, Տիարպաքըրի հողերը... ու զայն թաղեցին Թրքական գերեզմանատան մէջ... Թորգոմ մեռաւ քանի մը ամիս առաջ... ու զայն թաղեր են Իսթանպուլի քաղաքա – կրթուած ափերուն... Քիւչիւք – Չէքմէճէի ճահիճներուն մէջ...:

Անոնց անշնչացած մարմինները յանձնուեցան անօրէններու սեւ հողերուն, մոլլաներու օրհնութեամբ...: Սակայն կը հաւատամ թէ անոնց տառապանքէն սըրբացած հոգիները, այժմ կը սաւառնին աղատ, իրենց ծննդավայրի՝ Տարօն Աշխարհի սարերուն ու սրբավայրերուն վերեւ, կարօտով կը փնտռեն հայրենի օճախն ու հարազատները...:

Լոյսերու մէջ հանգչին անոնց քաղցր հոգիները...:

Դարերու ընթացքին, Հայոց պատմութեան լուսաւոր էջերը արձանագրած են նաեւ կրօնափոխութեան մթին դրուագներ: Պատահած է նոյնիսկ որ այդ հաւատուրացներու սերունդէն լուսաշող աստղ մը, յանկարծ, փայլատակած է հայկական երկնակամարէն...:

Կը յուսամ եւ կը մաղթեմ որ Թորգոմի բազմաթիւ ժառանգորդներէն մէկը, օր մը յիշէ՛ անցեալը. եւ ցեղին ձայնը ըլլայ զօրընդեղ, հնչէ ամեհի եւ իբրեւ Սասունցի Դաւիթ՝ Թուր կեծակը ձեռին, շանթահարէ Հայոց բռնակալները...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(4 եւ վերջ)

եմ կարդացեր, — Թէքէեան, բանաստեղծութեան մէջ Թեք է ան… եւ ոչ միայն բանաստեղծութեան մէջ… պատահական չէ, որ սփիւռքի բանաստեղծները դեռ մինչեւ այսօր կը քալեն ճակատին՝ Թէքէեանի հուժկու կնիքը: Զէի կասկածեր, որ «խակական բարեկամդ» է: «Զկնորսը ձկնորսին հեռուից է տեսնում», — ասում են Ռուսները (28-06-1962):

«Դուրեանի մասին քո բարի կարծիքը լիովին կը բաժանեմ: Դեռ պատանի՝ սիրեր եմ եւ չեմ հիասթափուած երեք մեծ Թոքախտաւոր, այլ լուսաւոր քնարերգուներ Պետրոս Դուրեանէն, Մեծարենցէն եւ Վահան Տէրեանէն: Աւեն մը ես ալ քիչ էր մնացել անմահանայի այդ հիւանդութեամբ եւ մահով, բայց Հելիկոնի նախանձոտ չաստուածները ջնջեցին անունս այդ ցուցակէն: Դեռ չեմ պարզած, լա՞ւ ըրին թէ վատ…» (19-02-1964):

«Կոստան Զարեանի մասին. իմ կար – ծիքով նա շատ ուժեղ է եւ հմամակող, երբ նկարագրում է երկիրը, բնանկարը, վայրերը, տարուայ եղանակները, բայց երբ ուզում է նկարագրել կենդանի մարդուն… Կոստան Զարեանի մարդիկ չեն զգում, իսկ նրա փիլիսոփայութիւնը մութ է եւ խարխափուն: Շատ բան գիտնալո՞ւց է… չգիտեմ: Իսկ վրձի՞նը: — Մե՛ծ, մեծ նկարչի վրձին ունի Կոստան Զար – եանը» (23-10-1964):

«Ֆալով Պարոյր Սեւակին… Անձամբ ես կը սիրեմ նրան իր յանդուգն ծառացումներուն, իր ստեղծագործական անակնկալներուն համար: Տխուր կը մնէր այն ծաղկանոցն, ուր միայն վարդը՝ «ծաղիկներուն Թագուհին» կը բուրէ, կամ միայն մեխակն ու եղրեւանին: Որքան բազմազան են ծաղկանոցներն, այնքան լաւ: Պարոյրը մի տարօրինակ եւ զարմանալի ծաղիկ է…» (19-02-1964):

Մահարին սիրով էր ստանձնել մայր հայրենիքի մշակութային կեանքի նորութիւնները հաղորդողի պարտականութիւնները.

«Վերջերս լոյս տեսաւ արձակագիր Հրանտ Մաթեւոսեանի արձակ գործերու ոչ ստուար հաւաքածոն, որն իմ կարծիքով նշանակալից գրական երեւոյթ է: Գիրքը կը կոչուի «Օգոստոս»: Վստահ եմ, որ պիտի սիրես: Զարմանալի ուժի տէր գրիչ ունի, զարմանալի աչք են ընկալում» (23-12-1967):

Նորովի բարեկամների մօտ ամէն ինչ փոխադարձ էր: Իր հերթին Շահնուրը Մահարուն է ուղարկում ոչ միայն գըրքեր, այլեւ կտրօններ եւ մատեաններ.

«Կարդացի յանձնարարածդ Եղիայի Թուղթերը: Ի՞նչ զարմանալի է արեւմըտահայ գրականութիւնը: Որքա՛ն հարուստ եւ պէսպիսուն…» (20-04-1964):

ԳՐԻԳՈՐ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

—О—

Հայ ուսանողներու տան Մարի Նուպար հաստատութեան Բարեկամներու եւ տնօրէնութեան կազմակերպութեամբ, Հինգշաբթի Ապրիլ 21ի երեկոյեան ժամը 9ին, տեղի ունեցաւ լուսապատկերներու ցուցադրութիւն մը՝ Փոքր Ասիոյ մէջ փոքրամասնութեանց ներկայութեան մասին: Սրահը լեցուն էր:

Ֆրանսացի երեք երիտասարդներ՝ Ժեռար Պրէօն, Կաբրիէլ եւ Ռաֆայէլ Տէվիլտէր, այցելած են Թուրքիոյ արեւելեան շրջանը՝ մեծ մասամբ Արեւմտեան Հայաստան եւ Կապադովկիա, բազմաթիւ լուսանկարներ առած՝ շրջանի պատմական յուշարձաններէն, ինչպէս նաեւ հոն ապրող փոքրամասնութիւններու՝ Արաբներու, Քիւրտերու, Յոյներու, Հայերու առօրեայ կեանքէն: Ֆրանսացի երիտասարդները յաճախ մեծ դժուարութիւններով, երբեմն նաեւ արգելքի իսկ հանդիպելով, կրցած են նկարել հայկական յուշարձաններ՝ Անիէն եւ Վանէն:

Լուսարձակումներու ընդմէջէն ներկաները փոխադրուեցան Ուրֆա, Կայսեր – Թէպ, Մարտին, ապա Տիգրանակերտ, Վանայ լիճ, Աղթամար…: Անմշակ լայնատարած հողամասեր, հողաշէն, հնադարեան ժամանակները յիշեցնող նախնական տուներ, յաճախ ամայի ու չոր տարածութիւններ տխուր յուշեր կ'արթնցնէին ներկաներուն մէջ: Իսկ երբ կարգը կը հասնէր Վանին ու Աղթամարին, բնութիւնը կեանք կ'առնէր, բայց իր չուրջ կիսամաշ ու կիսաքանդ խաչքարերը, փլատակ եկեղեցիները, հայկ. ճարտարապետական հոյակերտ յուշարձանները չէին կրնար ընդվզումի զգացումները զսպել՝ հոն, մեր հողերուն վրայ կատարուող անմարդկային արարքներուն հանդէպ:

Ֆրանսացի երիտասարդները գացած են Անի ու նկարած տաճար ու եկեղեցի եւ այլ յուշարձաններ, ապա անցած՝ Տրապիզոն, ուր նկարած են Ս. Սոֆիա եկեղեցին, որ մասամբ կը կրէ հայկական ոճի ազդեցութիւնը: Պաստառին վրայ կը տողանցէին լուսապատկերներ Ամասիայէ, Թոքաթէ, Գոնիայէ եւ ի վերջոյ լուսարձակումը վերջ կը գտնէր Միջերկրականի ափերուն:

Լուսարձակումներուն կ'ընկերանային առարկայական մեկնաբանութիւնները Ֆրանսացի երիտասարդներու՝ որոնք, յաճախ սրամիտ ոճով մըն ալ կը պարզէին Թուրքերու վերաբերումը իրենց հանդէպ, յատկապէս երբ հարցը կը վերաբերէր հայկական յուշարձանի մը նկարահանումին: Այսպէս, օրինակ, ցոյց տրուեցաւ կիրճ մը՝ որուն եզեւ կը գտնուէր հայկական եկեղեցի մը: Նկարին մէջ կ'երեւար արահետ մը՝ որ կրնար առաջնորդել դէպի եկեղեցին: Երիտասարդներ՝ անծանօթ այդ արահետին, կը հարցնեն Թուրքի մը դէպի եկեղեցի տանող ճամբան: Թուրքը ցոյց կուտայ ճամբայ մը: Երիտասարդները կը հետեւին ճամբուն, հանդիպելով… օձերու եւ փշաթուփերու:

Գնահատելի է Ֆրանսացի երիտասարդներու տարած աշխատանքը, որ առիթ ալ ընծայած է իրենց մօտէն ճանչնալու քաղաքակիրթ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը՝ անոր մշակոյթին ընդմէջէն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅՈՒՇԱՆՈՒԷՐՆԵՐ

«Հայկական յուշանուէրներ եւ ժողովրդական գեղարուեստական ստեղծագործութիւններ» արտադրական ձեռնարկութիւնը նոր տեսակներ հրապարակ հանած է: Վարպետներ պատրաստած են գունաւոր կիտուածապատած աշխատանքներ, որոնց վրայ պատկերացուած են ԺԳ. դարու հայ մանրանկարիչներ Թորոս Ռոսլինի «Աւետում», Գրիգորի նոյնանուն եւ Սարգիս Պիծակի «Մաթէոս Աւետարանիչ» գործերը: Ձեռնարկութիւնը կ'արտադրէ նաեւ ջահեր, սկուտեղներ, սափորներ, գինիի սպասներ, զարդեղէններ եւ տնային իրեր, որոնք կ'արտածուին Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա:

ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՈՒՄ — ՀԻՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ

Երեւան այցելողներու համար հետաքրքրական վայր մը դարձած է Արդիւնաբերութեան նախարարութեան «Զինար» ձեռնարկութեան սրահը, ուր ցուցադրըւած են ջահեր, սկուտեղներ, սափորներ, գինիի սպասներ, կարպետներ, գորգեր, որոնք պատրաստուած են հմուտ վարպետներու կողմէ: Ապրանքներու մէկ մասը մատակարարած է ժողովրդական – գեղարուեստական արհեստներու գեղարուեստական – շինարարական յատուկ գըրասենեակը, որուն տնօրէնը Ե. Սարգըսեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է տարուած աշխատանքներու մասին: Այցելելով Թանգարանները, ըսած է ան, մենք յաճախ կը հիանանք մեր նախնիքներու հմուտ ստեղծագործութիւններով, որոնք պատրաստուած են հին արհեստներու բոլոր կանոններով: Մեր խումբի աշխատակիցներու գործն է այդ ստեղծագործութիւնները մօտեցնել մեզմէ ամէն մէկուն: Գիտական խումբեր գըտնուելով Հայաստանի տարբեր շրջաններու հարիւրէ աւելի գիւղերուն մէջ, ուսումնասիրած եւ վերահաստատած են հին արհեստները: Անոնք Սեւանի շրջանները հանդիպած են վարպետներու՝ որոնք կը տիրապետեն նախշաւոր Թաղիքի, խսաւգործի, կարպետներու, կաւէ ամանեղէնի պատրաստութեան գաղտնիքներուն: Գիտական – հետազօտական աշխատանքներուն առընթեր կը կատարուին նաեւ գործնական եւ ստեղծագործական փորձեր, որոնց նպատակն է հին, հազուագիւտ գործերու օրինակով ստեղծել տընտեսական գործածութեան նոր իրեր: Այդ աշխատանքներու արդիւնքն են այն 150 նոր գործերը, որոնցմէ շատեր յանձնուած են ժողովրդական – գեղարուեստական արհեստներու գործատան՝ արտադրութեան համար: Արտադրութիւնը քիչ քանակութեամբ կը կատարուի՝ տասէն մինչեւ յիսուն հատ, խուսափելու համար միօրինակութենէ:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի մէջ ներկայիս կը բանին մօտ 700 արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ, որոնց վարիչներու եւ բանուորներու պատրաստութեամբ կը զբաղի Արհեստավարժ գիտարուեստական կրթութեան պետական կոմիտէն: 80 մասնագիտական ուսումնարաններու մէջ 35.000է աւելի տղաք ու աղջիկներ արդիւնաբերութեան զարգացման արդի մակարդակով 170 մասնագիտութիւններ ձեռք կը բերեն: Արդիւնաբերական արտադրութեան որակը բարձրացնելու նպատակով յատուկ ուշադրութիւն կը դարձուի բանուորներու որակին:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Հա՛ց, հա՛ց, հա՛ց»… (գոյներ գաւառէն) «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած 9-10-19 Ապրիլ (*) յօդուածաշարքին մասին պարտք կը համարիմ կարգ մը ճշդումներ ընել:

Տիգրանակերտցիները հացին հեց չեն ըսեր այլ հաց. քեղցեծ չեն ըսեր, այլ քըղցած (անօթի), պերեպ չէ այլ պարապ, պեկես չէ, այլ պակաս, չեմեչ չէ, այլ չամիչ, կենենչ չէ, այլ կանանչ. էղջեկ չէ, այլ աղջիկ, էչք չէ այլ աչք, եղկէկ չէ այլ աղքիկ (աղուոր), էնուշ չէ այլ անոյշ, զետեկ չէ այլ զատիկ, էնի չէ այլ անի, եւայլն, եւայլն:

Բոլոր բառերուն մէջ Է եւ ե գիրերուն տեղ ա գիրը կը գործածեն Տիգրանակերտցիները, ինչպէս որ վերեւ մատնանշուած է:

Տիգրանակերտցիները առհասարակ քիւրտերէն չեն գիտեր, միայն քանի մը խանութպաններ՝ որոնք Տիգրանակերտի քրտաբնակ գիւղերէն քաղաք իջնող Քիւրտերուն հետ առեւտուր կ'ընեն եւ քրտերէն կը խօսին:

Թ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
(Տիգրանակերտցի)

(*) Յօդուածը արտատպուած էր Պոլսոյ «Մարմարայ»էն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (330)

ՀՌՈՒԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԴԷՊԻ ՀՌՈՄ

— Զմոռնաս, Ռոլան Քանտիանոյի իւղանկարը պիտի չծախուի…:

— Գլխուս վրայ, տիկին: Հիմա միայն կը մնայ հարցնել Թէ ո՞ւր պիտի գտնեմ ձեզ:

— Հռոմ, պատասխանեց Իմփերիա:

— Գործակատարը դուրս ելաւ, իսկ պերճաղիճը իր Թանկագին գոհարեղէնները հաւաքեց, ոսկեդրամները առաւ, ճամբորդութեան զգեստները հագաւ եւ առանց իր սենեկապանուհիները հետը առնելու, մութը կոխելուն պէս դուրս ելաւ այն պալատէն ուր աւելի քան ութ տարիներ բովանդակ Վենետիկը հրապուրած ու շլացուցած էր իր պերճանքովն ու գեղեցկութեամբը:

Տափանաւով ճամբորդելով երբ ծովաբերան ցամաք ելաւ, գործակատարը հոն գտաւ:

Այս վերջինը ճամբորդութեան հաստատուն կառք մը բերել տուած էր:

Իմփերիա կառք նստաւ իսկ գործակատարը տափանաւով Վենետիկ վերադարձաւ:

Իմփերիա գիշեր – ցերեկ անդադար ճամբորդելով եւ ժամ առաջ իր նպատակին հասնելու համար ճամբան ոսկի ցանելով, վերջապէս առտու մը երբ իր Հռոմի պալատին առջեւ կանգ առաւ, ուրախութեամբ մըմռաց.

— Էհ, ալ ազատեցայ:

Պալատը աչքէ անցուց, ամբողջ սենեակները պտըտեցաւ, նորանոր կարգադրութիւններ ընել տուաւ, մաքրել տըւաւ, փոքր փոփոխութիւններ մտցուց եւ երբ գիշերը հանդիսաւոր սրտով իր պերճաշուք մահճակալը մտաւ, ակռաներուն տակէն մըմռաց:

— Ոհ, սա Վենետիկը եւ իր մութ ու խոժոռադէմ ջրանցքները… ախ, սա Վենետիկը եւ իր օձապտոյտ փողոցները ուր լռութիւնները զարմանակալ քեզ կը լռեցնեն: Վենետիկը եւ դաշոյնները, ամէնքն ալ, աչէնքն ալ սիրտս կը ճմլէին եւ ուղեղս կը քօղարկէին վախի եւ ահաբեկումի ամպով մը…: Մնաք բարով, ով տխուր օրեր…: Կեցցեն Հռոմը եւ իր արեւը, կեցցեն իմ բարի Հռոմայեցիներս, որոնք իմ վերադարձս խմանալնուն պէս պատգամաւորներ ղրկած էին բարի գալուստ մաղթելու համար: Վենետիկի մէջ պոռնիկ էի, հոս Թագուհի եմ…:

Եւ նոր կեանքին վրայ երազներ տեսնելով քնացաւ:

Պիանքան մեռած էր իրեն համար, Պեմպօն ալ մեռած էր, Սանտրիկօն ալ, Ռոլան ալ: Այո, Ժան Տավիլայէն սկըսելով մինչեւ Սանտրիկօն իր Թեւերուն մէջ մեռած էին…:

Հռոմ հաստատուելէն շաբաթ մը վերջը պերճաղիճը խնջոյք մը սարքեց իր վերադարձը տօնելու համար:

Բովանդակ Հռոմ, իր ազնուականներով, երեւելիներով, ծիրանաւորներով, եպիսկոպոսներով եւ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց կիներով ներկայ էր այդ խնջոյքին:

Խնջոյքին վերջանալուն մօտ, երբ բոլոր ներկաները հետզհետէ կը պարպէին սրահները, դիմակաւոր մարդ մը մօտեցաւ օրուան Թագուհիին եւ դէմքէն դիմակը վար առնելով մինչեւ գետին խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Պեմպօն, Թոթովեց Իմփերիա սարսափար:

— Այո, սիրելի տիկինս, պատասխանեց ծիրանաւորը անգամ մը եւս խոնարհելով տանտիրուհիին առջեւ: Եւ կարծեմ Թէ իմ ներկայութենէս բնաւ չախորժեցաք:

Իմփերիա դեղնեցաւ:

Մեռելը ողջնցած էր…: Այո, Վենետիկի ծիրանաւոր պատրիարքն էր իր դէմինը, իր հեգնական նայուածքով եւ չարաշուք խնդուածքով ինքն էր…:

Նորէն հին յիշատակները արթնցան պերճաղիճին մէջ, նորէն վերանորոգուեցան աղջկանը, Սանտրիկոյի, Տավիլա կոմսին եւ Ռոլան Քանտիանոյի յիշատակները զորս քանի մը օրուան մէջ բոլորովին մոռցած էր…:

Ինչո՞ւ Պեմպօն Հռոմ եկած էր… Նոր դժբախտութիւն մը պատահած էր անշուշտ եւ կամ եղերական նոր դէպք մը կը պատրաստուէր:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արամ Սողոմոնեանց, Վիգէն եւ Քրիստին Սողոմոնեանց, Տէր եւ Տիկին Վաչիէ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Քամէ, այրի Տիկին Հայկ Ջրուանդեան, Յովհ. Խնուեց, Իվան Կալամեան, Միրզոյեանց, ինչպէս նաեւ Յակոբեան, Սապունճեան եւ Դաւութեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, փեսային, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆՑԻ
(Ղարաբաղցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մայիս 2, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ-Փարիզէն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանցի, զաւակներուն եւ Տիկին Հ. Ջրուանդեանի:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Միսաք Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկ. Սիմոն Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Աւտոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս (Նոյէլ) Թիֆթիկճեան, Պ. Վահրամ Սաղրլեան, Պ. Գարեգին Պագրճեան, Պ. Պետրոս Սարաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Հիւսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թորոսեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, եղբօր կնոջ, հարսին, քրոջ, ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ԱՒՏՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 17ին:

Թաղումը կատարուեցաւ Ապրիլ 19ին, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն-Ժեռոմի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է սրահի շինութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուէրները.—

Ժաքլին Սիմոնեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ Տէր եւ Տիկ. Տիրան Սիմոնեան 100 Ֆր: Օր. Էվլին Կիւրճեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ կնքահայր Վրէժ Կիւրճեան 100.: Դաւիթ Մանուշակեանի եւ Էօժէնի Նորոյեանի հոգեհանգստին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Եավէր 100 Մանուշակեան ընտանիք 100: Վարդուհի Սիսակեանի հոգեհանգստին Տիկ. Ս. Սարգիսեան 50, Տիկին մը 100: Պուքպէլէրէն Տէր եւ Տիկին Վարդավառ Գամպէրեան սրահի շինութեան 100, Զաքէոս Զամանդեան, Աղամեանի Թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Անդրանիկ Զամանդեան 100, «Յառաջ»ին 50, Աշխարհին 30, Արմենիա Թերթին 50, Տէր եւ Տիկ. Հայկազ Մարտիրոսեան սրահի շինութեան 250, Պ. Հայրապետ Սարգիսեան սրահին 200, Ղ. Կիւլեան, Հ. Կիւլեան սրահին 100ական, Տէր եւ Տիկ. Ժաք Գասապալեան, Տէր եւ Տիկ. Վոլֆ, Տէր եւ Տիկ. Ֆաժէ, Տիկ. Լուիզ Էլմասեան 100ական եկեղեցիին:

Football

L'Association Sportive Arménienne organise un GRAND MATCH DE FOOBALL le Dimanche 1er Mai au profit du Collège Samuel - Moorat

15 h. 30 U.J.A. Alfortville contre A.S. Arménienne.
14 h. lever de rideau Equipe Cadets Samuel-Moorat contre A. S. Arménienne

STADE VOISIN à ISSY
Buffet — Tombola
Venez nombreux

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պետրոս Գոչգոչեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Մանխեան, Տէր եւ Տիկին Գասպար Մանխեան եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս մէկին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ խնամիին՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՇԳՈՇԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«Ան որ ինծի կը հաւատայ թէեւ մեռնի պիտի ապրի»: Յ. Ք.

×

Այրի Տիկին Հայկ Պայրամեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պայրամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նշան Մարկոսեան եւ զաւակները, Սիմոնն Պայրամեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Մայիս մէկ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր եւ մեծ-հօր՝

ՀԱՅԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն, ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Շաբաթ, Ապրիլ 30, ժամը 16ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը:

×

ԼԻՈՆ - Ս. ՄՈՐԻՍ.— Հ. Յ. Դ. Հրաչ Փափազեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Վարանդեան եւ Ս. Մորիսի Վրացեան կոմիտէներու ընկերները, այս Ուրբաթ (Ապրիլ 29) երեկոյեան ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՖՐԱՆՍԱ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ
ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ամէն ամսու Ա. եւ Գ. Երկուշաբթի օրերը ժամը 20.45ին Պարոյր Սեւակ գրադարան, 32 իւ տը Թրեվիզ, Փարիզ 9րդ:

Յաջորդ դասախօսութիւնը Մայիս 2ին, Հայկական Հարցին ծագումը եւ զարգացումը, Բ. մաս 1895-1915:

Խօսք կը տրուի ներկաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը Վիէնի եւ Տէսինի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Աղաւնեանի եւ զաւակին ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց եղբօր, հօրեղբօր, ազգականին, նաեւ Ամերիկայի Վասպուրականի Հայր. Միութեան, իր տասնեակ տարիներու Կեդր. վարչութեան քարտուղար Սմբատ Աղաւնեանի մահուան առթիւ (Ամերիկա):

×

Նայիրի պարախումբը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Հ. Թորոսեանի, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի, Տիկին Ժանին Թորոսեանի իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ՝ Սոփիա Ունանեանի մահուան առթիւ:

ԿՈՒԶՈՒԻ

Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանին համար բժշկական ուսանող մը 4րդ կարգի, Յուլիս ամսուան համար:

Հեռախօսել Տիկ. Թորոսեանի 660-13-26

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ
ՏԷՍԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կազմակերպութեամբ Տան Յանձնախումբի:

Տունը ամբողջովին վերանորոգուած ըլլալով, բացումը կը կատարուի Մայիս 8ին Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին:

Բացման խօսք, նուագ, անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Կեդրոն. Ֆրանսայի եւ Լիոնի ու շրջանի հայ հասարակութիւնը անխտիր, իր ներկայութեամբ քաջալերելու այս կարեւոր ձեռնարկը:

Ճ Ա Շ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան տարեկան ճաշը Մայիս 8, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին ճաշարան Օփերա-Լաֆայէթի մէջ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ:

Ճաշագին 30 Ֆր.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

DINER et BAL DE NUIT
de l'École Tebrotzassère

Samedi 7 Mai de 21 h. 30 à l'aube
dans les salons « CONCORDE - LA FAYETTE » PALAIS DES CONGRES
PORTE MAILLOT — PARIS
avec le grand orchestre HARRY HOUGASSIAN
ATTRACTIONS — CONCOURS D'ELEGANCE

Pour les billets, téléphoner après 20 heures :
Mme Kouyoudjian 757-57-64 — Mme Aghamian 893-15-65
Mme Tcherpachian 033-91-35

Tenue de Soirée

ԱՂԹԱՄԱՐ
AKHTAMAR
Cabaret Arménien

24, Rue Rodier — 75009 PARIS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇ —
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳ

Réservation. — Tél. : 236-91-10

Բաց է ամէն օր

Ouvert tous les jours

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի ճաշպարահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ Յունիս 4 երեկոյեան ժամը 20ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Լիոնի եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան կազմակերպած Մայրերու Օրը Յունիս 4ին Ազգ. Տան սրահը:

×

Լիոնի Նարեկեան վարժարանի տարեկան տօնավաճառը (քերմէս) որու ընթացքին լուսաբանութիւններ ալ կը տրուին կրթարանին գործունէութեան մասին, Մայիս 7ին:

×

Կեդրոն. Ֆրանսայի Նոր Սերունդի դաշտահանդէսը՝ Յունիս 19ին, Սէն-Մորիս տը Պէնօ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկ. Գասպար Պաղտասարեան 400 Ֆր., ընդհանուր նահատակներու յիշատակին: Տէր եւ Տիկ. Զարեհ Խանճեան, այրի Տիկին Արփինէ Փափազեան (Փարիզ), այրի Տիկին Վարդանոյշ Աղամեան 100ական, այրի Տիկ. Ազգանոյշ Տէյիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկ. Կիրակոս Միրաքեան 50ական իրենց հարազատներու յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր-Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պապիկեան իրենց հարազատներու առողջութեան համար, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արապեան 50ական:

×

Կապ. Խաչի Պանթէօ - Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկ. Հաքիմեանէ իրենց մեծ մօրեղբօր Գասպար Յարութիւնեանի մահուան առթիւ:

EXPOSITION
ՄԱՍԻՍ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ
կը ցուցադրէ
իր առաջին գծանկարները

GALERIE « LA GALERE »
97, rue Monge — 75005 PARIS

Massis ALEXANIAN
DESSINS

Ouvert tous les jours de 14 à 20 h.

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

Au départ de MARSEILLE

DU 10 AU 23 JUIN
DU 1er AU 14 JUILLET

Renseignements et Inscriptions

Jacques CHELELEKIAN VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière 13001 MARSEILLE tél (91) 508912
et TOUTES AGENCES HAVAS VOYAGES Org Lic 97